

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON SİNEMA ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ VE TÜRKİYE'DE İNTERNET
DÜZENLEMELERİ

Gökçen CIVAŞ

2502120270

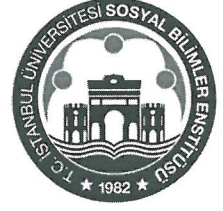
TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. NİLÜFER TİMİSİ NALÇAOĞLU

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : GÖKÇEN CIVAŞ Numarası : 2502120270
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : RADYO TV SINEMA/ DOKTORA Danışmanı : PROF. DR. NİLÜFER TİMİSİ NALÇAOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 10.07.2018 Saati : 13.30
Tez Başlığı : YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ VE TÜRKİYE'DE İNTERNET DÜZENLEMELERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NİLÜFER TİMİSİ NALÇAOĞLU		Kabul
2- PROF. DR. AYŞEN AKKOR GÜL		Kabul
3- PROF. DR. CEYHAN KANDEMİR		Kabul
4- DOÇ. DR. BURAK ÖZÇETİN		Kabul
5-DOÇ. DR. NAZAN HAYDARI PAKKAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. GÜLİN TEREK ÜNAL		
2- DOÇ. DR. SELVA ERSÖZ		

ÖZ

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ VE TÜRKİYE'DE İNTERNET DÜZENLEMELERİ

Gökçen Cıvaş

Yeni iletişim teknolojisi olan internet, toplum düzenini ve devletlerin bütünlüğünü tehdit ettiği gerekçesiyle pek çok ülke tarafından yasal düzenlemeler yoluyla denetlenmeye çalışılmaktadır. Yapılan bu düzenlemeler internet ortamında iletişim özgürlüğünün sağlanması ve korunması tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Türkiye'de internet ortamının denetlenmesi ve düzenlenmesi için oluşturulan yasal düzenlemeleri konu edinen bu çalışmada, Türkiye'nin internet politikasının iletişim özgürlüğü bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda kanun yapıcı aktörlerin iletişim özgürlüğü ve internet ile ilgili görüşlerinin neler olduğu, bu görüşlerin internet ile ilgili düzenlemelerin oluşturulması sürecine ve düzenlemelerin içeriğine ne gibi etkileri olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Türkiye'de internet ortamını düzenleyen 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun yürürlüğe girdiği TBMM 22. Dönem ve Kanun'da değişikliklerin yapıldığı TBMM 24. Dönem meclis birleşim tutanakları nitel içerik analizi ve eleştirel söylem analizi ile incelenmiştir. Sonuçta; yasal düzenlemenin oluşturulması sürecinde parlamento üyelerinin internet ile ilgili olumlu bir kanaate sahip olmalarının yanında toplum düzenini tehdit eden içeriklere karşı tedbir alınmasını bir gereklilik olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Muhalefet partilerinin internet ortamında iletişim özgürlüğünün sağlanması ve korunması yönünde bir tavır etrafında birleştikleri görülürken, iktidar partisinin önceliğinin yasal düzenlemeler ile internet ortamını denetim altında tutmak olduğu görülmüştür. Türkiye'nin ifade ve düşünce özgürlüğü geleneğinin internet ortamını düzenleyen kanun metinlerinde ve kanunların uygulanmasında varlığını koruduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnternet, ifade ve düşünce özgürlüğü, iletişim özgürlüğü, iletişim hukuku, yeni iletişim teknolojileri, demokrasi.

ABSTRACT
FREEDOM OF COMMUNICATION AND INTERNET REGULATION IN
TURKEY WITHIN THE CONTEXT OF NEW COMMUNICATION
TECHNOLOGIES
Gökçen Cıvaş

As a new communication technology, the internet is attempting to control through local regulations by many countries on the ground of being threat for social order and integrity of society. These arrangements brought together the discussions on protection and providing freedom of communication in the internet context. In this study focused on inspection and arrangement Turkey's legal regulations on the internet, it is aimed to evaluate Turkey's policy in the context of freedom of communication. In this context, Turkey's progress on legislative actors' perception on freedom of the press and the internet and its effects on concerned regulations are aimed to reveal. In the study, qualitative content analysis and critical discourse analysis methods have been used to investigate parliamentary minutes made by parliament members in assemblies in the context of No. 5651 Act About Supervision of Publications on the Internet in Turkey's 22nd and 24th Term Turkish Grand National Assembly. As a result, it has been seen that parliament members have a positive opinion about the internet in the process of forming the legal regulation. However, they also noted that it is necessity to take precautions against the contents that threaten the social order. It has been seen that opposition parties join together in an attitude towards the provision and protection of the freedom of communication in the internet environment, while the ruling party's priority is to keep the legal regulations and internet environment under control. In conclusion, it has been observed that Turkey's tradition freedom of expressions still exists in the text of the laws and implementation which arranges the internet environment.

Keywords: Internet, freedom of expression and thought, freedom of communication, communication law, new communication technologies, democracy.

ÖNSÖZ

Günümüzde hayatın her alanında önemli bir yer kaplayan internet, geleneksel kitle iletişim araçlarından ayrılan özellikleri ile iletişimin hiç olmadığı kadar hızlı, zamansız ve etkileşim içeren bir yapıda gerçekleşmesine imkân verir. İnternetin mülkiyetinin hiçbir kurum veya devletin elinde olmaması, sınırları ortadan kaldıran küresel bir yeni iletişim ortamı olması bu yeni iletişim teknolojisinin, ifade ve düşünce özgürlüğünün sağlanmasında, öncüllerinden çok daha güçlü bir potansiyele sahip olduğunun düşünülmesine neden olur. İnternet, bahsi geçen bu potansiyele sahiptir, ancak bu potansiyelini sağlayan nitelikleri devletlerin/siyasi otoritelerin iktidar alanlarını ve toplum düzenini koruma güdülerini ile çatışır. Bunun sonucunda her yeni iletişim teknolojisi ile birlikte gündeme gelen ve kitle iletişim araçlarına uygulanan denetleme mekanizmalarının oluşturulması süreci internet içinde işlemeye başlar. Bu denetleme mekanizmalarının oluşturulması ile temel hak ve özgürlüklerin başında gelen iletişim özgürlüğünün internet ortamında sınırlandırılması sorunu ortaya çıkar. Türkiye’de internet ortamını düzenleyen yasal düzenlemeleri iletişim özgürlüğü bağlamında değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada, öncüllerinden farklı olarak sadece yapılan yasal düzenlemenin içeriğine ve kanunun uygulanmasına odaklanılmaz. Yasal düzenlemenin oluşturulması sürecindeki koşullara, kanun yapıcı aktörlerin internet ve iletişim özgürlüğü ile ilgili görüşlerinin düzenlemelerin içeriğine yansımalarına odaklanılan çalışmada, bu bağlamda TBMM tutanakları incelenir.

Öncelikle doktora tezinin konusunun belirlenmesi aşamasından başlayarak katkılarını hiçbir zaman esirgemeyen, önerileri ve engin bilgi birikimi ile bu çalışmanın son halini almasında büyük katkısı olan, yanında bulunmakla bile kendisinden birçok şey öğrendiğim değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Nilüfer Timisi’ye; tüm doktora sürecimde yanımda olduğunu bildiğim, hem ders hem tez sürecinde gelişmeye büyük katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Ayşen Gül Akkor’a ve akademik hayatımın ilk gününden itibaren yanımda olan, eleştirileri ve önerileri ile çalışmamı geliştirmemi sağlayan çok değerli hocam Doç. Dr. Nazan Haydari Pakkan’a sonsuz teşekkürler. Savunma jürime gelerek öneri, yorum ve eleştirileri ile çalışmam ve akademik gelişimime katkı veren değerli jüri üyelerine; sevgili Rektörüm Prof. Dr. Şahin Karasar’a her zaman desteğini ve sevgisini bana

hissettiği için; ilgi ve destekleri için Prof. Dr. Gül Batuş'a, Prof. Dr. Filiz Otay Demir'e, Prof. Dr. Zafer Kesebir'e ; desteğiyle her zaman yanımda olan ve beni motive eden Doç. Dr. Gürdal Ülger'e; İnternet Hukuku dersine katılmama izin veren ve tezimin konusu olan yasal düzenlemelerin hukuki boyutunu anlamamı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Mete Tevetoğlu'na ve bu dersi almama vesile olan Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf Aksar'a; uzun bir zamana yayılan bu sürecin sonlarına gelirken benimle aynı süreci kendi doktora tezlerinde yaşıyan, bilgi, fikir ve kaynak alışverişinde bulunduğum sevgili çalışma arkadaşlarım Nesrin Yazar'a ve Aslı Tosuner'e yardımları ve destekleri için; motivasyonum her düştüğünde beni dinleyen ve bana destek olan sevgili oda arkadaşlarım Aylin Kırhan, Pelin Güler; yardımları için Ekin Beran Egüz'e ve Engin Tire'ye; doktora tez yazma sürecinde bana manevi olarak güç veren değerli dostlarım Sibel Kaba, Özge Sayılğan, Özlem Oğuzhan, A. Nil Kireçci, Melek Cumbul Altay, Güneş Erşahan ve Fulya Öztürk'e teşekkürü borç bilirim. Geleceğe dair içimin umut dolmasına neden olan genç arkadaşlarım İlknur Büşra Doğan ve Serkan Armutlu'ya, her görüşmemizde beni kısa süreliğine bile olsa tez sürecinden uzaklaştırdıkları için sonsuz teşekkürler.

Sadece bu süreçte değil hayat yolculuğumun başından itibaren elimi tutan, yol gösteren; sevgili annem Kudret Cıvaş'a ve canım ablam Birgül Cıvaş'a çok teşekkür ederim. Her geçen yıl eksikliğini daha derinden hissettiğim babam Tekin Cıvaş'a, bana aldığı ilk kitap için, anlamadığım her sözcüğu sorduğumda benim sözlüğüm olduğu için, okumayı, merak etmeyi ve yeni şeyler öğrenme isteğini kendi eylemleri ile bana aktardığı için sonsuz teşekkürler.

Gökçen CIVAŞ

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
RESİMLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ, İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ VE DEMOKRASİ

1.1. İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü	8
1.2. Basın Özgürlüğünden İletişim Özgürlüğüne	16
1.3. İletişim Özgürlüğü Tartışmalarının Son Odağı İnternet.....	22
1.3.1. İnternet ve Demokrasi.....	40
1.3.2. İnternet ve İletişim Özgürlüğü.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MEDYA POLİTİKALARI VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Basının Gelişimi ve Basın Özgürlüğü Tartışmaları.....	76
2.2. Tek Parti Döneminde Basın Özgürlüğü.....	85
2.3. Çok Partili Dönemde Basın Özgürlüğü Tartışmaları.....	91
2.4. 1980'lerden 2000'lere Basın Özgürlüğü ve Medya Politikaları.....	102
2.4.1. İnternet İle İlgili Yetkili Devlet Kurumları.....	105
2.4.1.1. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.....	105

2.4.1.2. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ve Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı	106
2.4.1.3. Radyo Televizyon Üst Kurulu	112
2.4.2. İnternet İle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	114
2.4.2.1. 5651 Sayılı Kanun Öncesi Yasal Düzenlemeler	114
2.4.2.2. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun	117
2.4. Türkiye’de İnternet ve İletişim Özgürlüğü Tartışmaları.....	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İNTERNET İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA DÜZENLEME SÜRECİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı.....	138
3.2. Araştırmanın Önemi.....	139
3.3. Araştırmanın Metodolojisi	139
3.3.1. Kategoriler	147
3.4. Evren ve Örneklem	159
3.5. Sınırlılıklar	161
3.6. Verileri Toplama Tekniği	161
3.7. Verilerin Analizi	162
3.7.1. TBMM 22. Dönem Meclis Birleşimlerinin Analizi.....	162
3.7.1.1. İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisinin Analizi	163
3.7.1.2. İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisinin Analizi.....	175
3.7.1.3. İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisinin Analizi	191
3.7.1.4. İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Analizi	211
3.7.1.5. İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Analizi	224
3.7.1.6. İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Analizi.....	233
3.7.1.7. İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Analizi.....	241
3.7.2. TBMM 24. Dönem Meclis Birleşimlerinin Analizi.....	245
3.7.2.1. İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisinin Analizi	246

3.7.2.2. İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisinin Analizi.....	252
3.7.2.3. İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisinin Analizi	256
3.7.2.4. İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Analizi	263
3.7.2.5. İnternet ve Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisinin Analizi	268
3.7.2.6. İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Analizi.....	274
3.7.2.7. İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Analizi.....	282
3.7.3. TBMM 22. Dönem ve TBMM 24. Dönemin Karşılaştırmalı Analizi ...	285
SONUÇ	291
KAYNAKÇA	300
EKLER	324
ÖZGEÇMİŞ	372

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3:1: TBMM 22. Dönem Birleşim Sayıları.....	159
Tablo 3:2: TBMM 24. Dönem Birleşim Sayıları.....	160
Tablo 3:3: Analize Dahil Edilen TBMM 22. Dönem Birleşim Sayıları.....	160
Tablo 3:4: Analize Dahil Edilen TBMM 24. Dönem Birleşim Sayıları.....	161
Tablo 3:5: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yönetişim Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	164
Tablo 3:6: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yönetişim Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	169
Tablo 3:7: TBMM 22. Dönem İnternet ve Demokrasi Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	176
Tablo 3:8: TBMM 22. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	181
Tablo 3:9: TBMM 22. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	192
Tablo 3:10: TBMM 22. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	202
Tablo 3:11: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	212
Tablo 3:12: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	221
Tablo 3:13: TBMM 22. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	225
Tablo 3:14: TBMM 22. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	228

Tablo 3:15: TBMM 22. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	235
Tablo 3:16: TBMM 22. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	240
Tablo 3:17:TBMM 22. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	241
Tablo 3:18 : TBMM 22. Dönem- İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	244
Tablo 3:19 : TBMM 24. Dönem İnternet ve Yönetişim Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	246
Tablo 3:20: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yönetişim Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	251
Tablo 3:21: TBMM 24. Dönem İnternet ve Demokrasi Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	252
Tablo 3:22: TBMM 24. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	254
Tablo 3:23: TBMM 24. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	258
Tablo 3:24: TBMM 24. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	260
Tablo 3:25: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	264
Tablo 3:26: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	268
Tablo 3:27: TBMM 24. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	269
Tablo 3:28: TBMM 24. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	272
Tablo 3:29: TBMM 24. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	275

Tablo 3:30: TBMM 24. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	279
Tablo 3:31: TBMM 24. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu.....	282
Tablo 3:32: TBMM 24. Dönem- İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi.....	284

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3:1: İnternet ve Yönetişim Kod-Alt Kod Modeli.....	148
Şekil 3:2: İnternet ve Demokrasi Kod-Alt Kod Modeli.....	150
Şekil 3:3: İnternet ve Denetleme-Düzenleme Kod- Alt Kod Model.....	152
Şekil 3:4: İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Kod-Alt Kod Modeli.....	154
Şekil 3:5: İnternet ve Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit Kod-Alt Kod Modeli.....	155
Şekil 3:6: İnternet ve İletişim Özgürlüğü Kod –Alt Kod Modeli.....	157
Şekil 3:7: TBMM 22. Dönemde En Çok Görüş Bildirilen Kategoriler.....	286
Şekil 3:8: TBMM 24. Dönemde En Çok Görüş Bildirilen Kategoriler.....	286

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 3:1: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisi.....	163
Grafik 3:2: TBMM 22. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisi.....	175
Grafik 3:3: TBMM 22. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi.....	191
Grafik 3:4: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi.....	211
Grafik 3:5: TBMM 22. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi.....	224
Grafik 3:6: TBMM 22. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisi.....	233
Grafik 3:7: TBMM 22. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi....	241
Grafik 3:8: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisi.....	246
Grafik 3:9: TBMM 24. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisi.....	252
Grafik 3:10: TBMM 24. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi.....	256
Grafik 3:11: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi.....	263
Grafik 3:12: TBMM 24. Dönem İnternet ve İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi.....	268
Grafik 3:13: TBMM 24. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisi.....	274
Grafik 3:14: TBMM 24. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi.....	282

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1:1: Küresel İnternet Kullanıcısının Ülke ve İnternet Özgürlüğüne Göre Dağılımı.....	71
Resim 1:2: 2017’de İnternet Özgürlüğünde Gelişmeler ve Gerilemeler.....	72
Resim 2:1: Türkiye’nin İnternet ve Sosyal Medya Kullanıcı Sayısı.....	127
Resim 2:2: İnternet Kullanıcı Sayısının Artış Oranı.....	128
Resim 3:1: MAXQDA Ana Menüsü.....	142

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AB	: Avrupa Birliği
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
ARPANET	: Advanced Research Authority Net
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BİTNET	: Because It's Time Network
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CERN	: Centre Européen Recherces Nucléares
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CSNET	: The Computer Science Network
DNS	: Domaine Name System
DP	: Demokrat Parti
DYP	: Doğru Yol Partisi
EFF	: Electronic Frontier Foundation (EFF)
EİT	: Enformasyon ve İletişim Teknolojileri
E-PARTİ	: Elektronik Demokrasi Partisi
ESB	: Erişim Sağlayıcılar Birliği
GSMH	: Gayri Safi Millî Hasıla
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
http	: Hypertext Transfer Protocol
IFEX	: International Freedom of Expression Exchange
IP	: Internet Protocol
IRC	: Internet Relay Chat

MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MILNET	: Military Network
NCP	: Network Control Protokol
NSF	:National Science Foundation
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	:Türk Ceza Kanunu
TCP	:Transmission Control Protocol
TİB	: Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TR-NET	: Türkiye İnternet Proje Grubu
UCLA	: Los Angeles Üniversitesi
URL	: Uniform Resource Locator
USENET	: User's Network
WIPO	: Dünya Fikrî Mülkiyet Örgütü
www	: World Wide Web

GİRİŞ

‘Ağların ağı’ olarak nitelendirilen internet; farklı teknolojilerin yöndeşmesinden oluşan, bilgisayar, telekomünikasyon, fiber optik ve kitle iletişim araçlarında yaşanan teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkmış bir yeni iletişim teknolojisi. İnternet, farklı nedenlerle (ulusal güvenlik, akademik haberleşme gibi) ve sınırlı bir çevrede ortaya çıkmış bir iletişim teknolojisi olsa da hızla kitleselleşmiş, kitleselleştikçe de piyasa ekonomisinin ihtiyaçlarına ve gereklerine uygun bir araca dönüşmüştür. Bunun yanında devletlerin, vatandaşları ile iletişimini kolaylaştıran, ama aynı zamanda vatandaşlar hakkında bilgi toplamak ve gözetlemek amacıyla kullanılan internet teknolojisi, diğer yandan kullanıcıyı etkin kılan ve içeriğin denetlenmesini zorlaştıran niteliğiyle, alternatif ve karşıt görüşlere, yaşamlara ifade ve iletişim özgürlüğü sağlayan görece özgür bir ortam olarak nitelenir.

Enformasyon toplumu yaklaşımı, internetin demokrasiyi güçlendireceğini savunur ve yurttaş katılımını doğrudan sağlayan yapısıyla, demokrasinin dönüşümünde öncüllerinden çok daha güçlü bir potansiyele sahip olduğunu iddia eder. Bu yaklaşıma göre internet, enformasyonda niceliksel bir artış yaratırken, kullanıcıyı daha etkin ve bilinçli kılar. Diğer yandan, zaman ve mekân engelini ortadan kaldırma potansiyeli, bilgilerin yurttaşlara eşit olarak yayılmasını sağlaması, erişim kolaylığı, ulusal ve uluslararası yeni kamusal alanlarının ortaya çıkmasına imkân vermesi ve ifade özgürlüğü sağlaması anlamında internet, katılımcı demokrasiyi gerçekleştirecek potansiyeli içerir. Web 2.0 uygulamasıyla birlikte internet kullanıcılarının birer içerik üreticisi, yayıncısı niteliği kazanması, internetin bir kamusal alan yarattığına dair görüşleri güçlendirirken; iktidarların/hükümetlerin interneti ve internet yoluyla hızla yayılan içerikleri bir tehdit unsuru olarak değerlendirmesine de neden olur. 11 Eylül 2001 tarihinde New York ve Washington’da gerçekleşen terör saldırıları ve farklı ülkelerde yaşanan benzer terör saldırıları, başta ABD olmak üzere bir çok devletin güvenlik gerekçesiyle sivil hak ve özgürlüklere karşı giderek artan baskıcı bir tutum içine girmesine sebep olur. Böylece elektronik ortam, demokrasiyi güçlendiren imkânlarından çok, şimdiye dek hiç olmadığı kadar kapsamlı bir ‘gözetim toplumu’nun yaratılması amacıyla kullanılmaya başlanır. Bunun yanında internetin

kullanımının yaygınlaşması ile birlikte artan zararlı içeriklerin toplum düzeni ve sağlığına karşı oluşturduğu tehdit, siyasi otoriteleri/hükümetleri, bu alana yönelik denetleyici yasal düzenlemeler yapma yoluna iter. Birçok ülkede yapılan bu düzenlemeler birbirlerinden oldukça farklı nitelikte olsa da genel itibariyle şu gerekçelerle yürürlüğe konur: çocukların istismardan korunması, ulusal güvenlik, yasadışı kumar, kişilik hakları, fikri mülkiyet hakları ve bilgisayar güvenliği.

Ülkelerin yasal düzenlemeler yoluyla internet alanında oluşturmaya çalıştığı denetleme mekanizması çoğunlukla en temel özgürlüklerden biri olan iletişim özgürlüğü hakkının kısıtlanması sonucunu doğurmuş; bu da internet ve iletişim özgürlüğü ilişkisinin son dönemde yoğun olarak tartışılmasına neden olmuştur. Türkiye’de 4 Mayıs 2007’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilen 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ekseninde ilerleyen bu tartışmaların ağırlıklı olarak, Kanun’un içeriği ya da Kanun’un uygulanmasında yaşanan hukuksal sorunların ve uygulamaların yarattığı iletişim özgürlüğü kısıtlamaları¹ üzerinden ilerlediği görülür. Bu çalışma, internet ile ilgili yasal

¹ Dilek Ekmekçi, Kitle İletişim Özgürlüğünün Sınırı Olarak Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkına Karşı Suçlar, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 2013; Utku Ufuk Zengi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Kitle İletişim Özgürlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Isparta, 2014; İlker Murat, Teknik İstihbarat Faaliyeti Olarak Adi ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, 2014 ; Murat Esmer, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve 1982 Anayasası’nda İfade ve Kitle İletişim Özgürlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, İnsan Hakları Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2014; Melike Esma Can, Haberleşme Hürriyeti ve Türk Ceza Hukukunda Korunması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Anayasa Hukuku Bilim Dalı, Ankara, 2014; Esma Yalçınkaya, Haberleşmenin Gizliliğini İhlal Suçu "TCK M. 132", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Diyarbakır, 2015; Mustafa Erucar, Ceza Yargılamasında Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, Konya, 2015; Emre Herdem, Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Denetlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2015; Oğuz Kağan Karabulut, Haberleşme Hürriyeti Kapsamında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, 2015; Burcu Görkemli, Yargı Kararları Işığında Türk Hukukunda İnternet Erişiminin Engellenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, Kayseri, 2015; Mustafa Tırtır, Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Denetlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim

düzenlemeleri ortaya çıkaran koşulları ve bu koşullar içinde kanun yapıcı aktörlerin internete olan yaklaşımlarının yasal düzenlemeleri nasıl biçimlendirdiğini ortaya koyarak, bu tartışmaların nedeni olan düzenlemelerin kaynağına inme amacındadır.

Çalışmada, kanun yapıcı aktörler olan parlamento üyelerinin internet ile ilgili görüşlerinin oluşmasına etki eden faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi ve bu görüşlerin internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması sürecini nasıl şekillendirdiğinin araştırılması yoluna gidilir ve şu sorulara yanıt aranır:

1. Türkiye’de parlamento üyelerinin siyasal pozisyonları yeni iletişim teknolojisi olan internet ile ilgili görüşlerini nasıl biçimlendirmektedir?
2. Türkiye’nin iletişim özgürlüğü tarihi internet ile ilgili yasal düzenlemeleri nasıl şekillendirmektedir?
3. Türkiye’de internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği hangi koşullarda ortaya çıkmıştır ve bu koşullar düzenlemelerin içeriklerine ne derecede etki etmiştir?
4. Türkiye’de parlamento üyelerinin internet ile ilgili görüşlerinin yasal düzenlemeler ile ilgili müzakereler sürecine yansımaları nelerdir?

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde iletişim özgürlüğünün temel referans noktaları olan ifade ve düşünce özgürlüğü ile basın özgürlüğü kavramlarının demokratik toplum düzeninin sağlanmasında oynadığı role ve uluslararası sözleşmelerde bu özgürlüğün nasıl tanımlandığına değinilir. 20. yüzyılda değişen hak kavrayışının ve yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte basın özgürlüğü tartışmalarının yerini iletişim özgürlüğü tartışmalarına bırakmasının ele alındığı bu bölümde, son dönemde birçok ülkenin yasal düzenlemeler ile denetim altına almaya çalıştığı internet teknolojisinin gelişimi ve bu teknoloji ile birlikte toplumsal ve siyasal alanda yaşanan değişimler, demokrasi kavramı eşliğinde tartışılır.

Dalı, Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2015; Cemil Avcı, Yargı Kararlarında Kitle İletişim Özgürlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Diyarbakır,2015; vd.

Türkiye’de iletişim özgürlüğünün atası olan basın özgürlüğünün ne şekilde algılandığı ve basın özgürlüğü ile ilgili ne gibi yasal düzenlemeler yapıldığı önemli bir parametre olduğundan tezin ikinci bölümünde Cumhuriyet dönemi ve öncesinde basın özgürlüğü tartışmaları irdelenir. Bu bölümde, Türkiye’de internetle ilgili yasal düzenlemelere ve bu düzenlemelerin kamuoyunda nasıl karşılandığına değinilerek; Türkiye’de internet ve iletişim özgürlüğü tartışmalarının genel çerçevesi çizilir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise araştırmanın yöntemi ve araştırmanın aşamaları tanımlanır. Çalışmanın yöntemi eleştirel söylem analizi olmakla birlikte nitel içerik analizi eleştirel söylem analizine veri sağlayan teknik olarak kullanılır. İki aşamalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın ilk aşamasında nitel içerik analizi tekniği kullanılır. Bu çalışmada, internet ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’un oluşturulduğu ve meclis gündeminde görüşülerek yürürlüğe girdiği TBMM 22. Dönem (14 Kasım 2002 - 3 Haziran 2007) ve 5651 sayılı Kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapılan TBMM 24. Dönem (28 Haziran 2011 - 10 Eylül 2014) meclis birleşimlerinde kanun yapıcı aktörler tarafından yapılan konuşmalar, tümevarımsal bir yaklaşımla belirlenen kategorilere MAXQDA 12 nitel veri analizi yazılımının yardımıyla araştırmacı tarafından kodlanır. Nitel içerik analizi tekniği ile geniş bir örnekleme sahip olan çalışmanın verileri sistematize edilerek verilere anlam kazandırılır.

MAXQDA nitel veri analizi yazılımıyla yapılan kodlama işleminin ardından verilerin görselleştirilmesi ve raporlanması aşaması araştırmacı tarafından tamamlanarak araştırmanın ikinci aşaması olan eleştirel söylem analizine geçilir. Anlam inşasının nasıl gerçekleştirildiğine dair üst düzey bir yorumlama imkânı sunan eleştirel söylem analizi, araştırmada sadece TBMM 22. Dönem birleşimlerinde² incelenmesinde kullanılır. Bunun nedeni, internet ile ilgili ilk yasal düzenleme olan, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar

² Birleşim: “TBMM Genel Kurulunun belirli bir günde açılan toplantısıdır (İçt. m.1/3). Her yasama yılında Genel Kurul toplantıları 1’den başlayarak sırasıyla birleşim numarası alır” (Parlamento Sözlüğü, TBMM, 2018).

Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun bu dönemin koşulları içerisinde oluşturulması, Kanunun kurucu öğelerini bu dönemin içermesi, Kanun tasarısının bu dönem Meclis’ince yapılan müzakereler sonucunda kabul edilerek yürürlüğe girmesidir. Ayrıca her iki dönemde de iktidar partisi ve ana muhalefet partisi değişmemiştir. Bu nedenle de araştırmanın amacı doğrultusunda TBMM 24. Dönem Meclis tutanaklarının nitel içerik analizi ile incelenmesi ile elde edilen verilerin araştırmanın amacına yeterli düzeyde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ, İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ VE DEMOKRASİ

Özgürlük felsefenin en önemli konularından biri olmasının yanı sıra günümüz siyasi tartışmalarının en canlı yaşandığı konu olma özelliğine de sahiptir. Özgürlük belli kısıtlamalara, sınırlamalara tâbidir ve modern devlet anlayışında bu sınırlamalar yasalar olarak karşımıza çıkar. Peki, yasaların özgürlüğe etkisi nasıl ve ne şekildedir veyahut yasalar özgürlüğü korumakta mıdır ya da onu kısıtlamakta mıdır? Bu ve benzeri sorular özgürlük hakkında birçok düşünürün farklı görüşler öne sürmesine neden olmuştur.

Platon'un *Devlet*' i özgürlük sorununu açık bir biçimde işleyen ilk felsefi eserdir. Platon eserinde “özgürlük” kavramına doğrudan atıfta bulunmaz ancak bir mit üzerinden özgürlük kavramını tartışır. Mite göre bir asker olan Er savaşta ölür. Savaş meydanında on gün boyunca kalan bedeni çürümemiş halde bulunur ve cesedi gömülmek üzere evine getirilir. Yakılmak için odunların üzerine yatırıldığında Er yeniden hayata döner. Er on gün boyunca öte dünyada gördüklerini ve deneyimlerini insanlara aktarır. Er'in anlattıkları özgürlük konusunda önemli veriler içerir (Platon, 2011: 614-618). Özellikle Kader'in kızları, Moira'lardan Lakheisis'in şu söyledikleri oldukça önemlidir:

“Kaderin kızı bakire Lakheisis'in buyruğunu dinleyin; değişken ruhlar! Yeniden ölümlü bir hayata doğacaksınız! Bir kader perisi seçmeyecek sizi, kader perinizi siz kendiniz seçeceksiniz. Herkes kendine düşen sırayla Kader'in kendini bağlayacağı hayatı seçecek. İyiliğe gelince, onun sahibi yoktur; kim iyiliğe ne kadar verirse, o kadar iyilikten payı olur. Herkes seçtiği hayattan kendi sorumludur; Tanrı karışmaz buna” (Platon, 2011: 618).

Mitte ifade edildiği gibi Platon için özgürlük, hayata dair seçimlerle ilgilidir ve herkes seçimlerinden kendisi sorumludur. Kişi seçimleri sonucunda iyilikten pay alır ya da alamaz. Kişi seçimleri doğrultusunda bir hayat sürer ve ona bağlanır. Platon'un özgürlük tanımı kişi perspektifinden tanımlanır, toplumsal bir özgürlük değildir.

Platon'un ardından Aristoteles özgürlük sorunu tartışmalarını bir sonraki adıma taşır. Aristoteles'e göre özgürlük en geniş anlamıyla, insanın kendi aklı aracılığıyla tercihte bulunmasıdır. Tercihde bulunmak isteyerek yapmaktır ve isteyerek yapmak bilgisizlikten dolayı olan değildir. Yani başka bir biçimde ifade etmek gerekirse Aristoteles için özgürlük, bilgi ve düşünmenin sonucunda bir tercihte bulunmaktır (Adugit, 2013: 69). Modern felsefi tartışmalarda filozof Spinoza için, özgürlük özsel iki temel koşul gerektirir: "Var olmak bakımından başka bir nedene bağlı olmamak; yani kendi kendisinin nedeni olmak ve eylem ile etkinlikte bulunmak için başka bir nedene gereksinim duymamak; yani kendi eylem ve etkinliklerin nedeni olmak." Özgürlüğün gerekli ve zorunlu koşulların bağlamında bakıldığında, insan özgür değildir, özgürleşir (Adugit, 2013: 70-71). Kant felsefesinde özgürlük reddedilmez, ama teorik olarak hakkında bir hüküm verilemez ve ahlaki koşul mertebesine çıkarılır. Karl Marx ile birlikte toplumsal ilişkiler bağlamında siyasetin nihai amacı olarak yeni bir görünüm ile karşımıza çıkar. Albert Camus felsefesinde bir tür düşünce ve eylem belirleme gücü olarak bir kişi potansiyeli olarak beliren özgürlük kavramı Sartre tarafından kişinin varoluşunun ontolojik olarak kaçınılmazı ilan edilir (Adugit, 2013: 63).

Kavramın ilk karşımıza çıktığı metne, Platon'un Devlet'ine döndüğümüzde özgürlük: Seçmek, tercihte bulunmak ve seçimlerimizin sorumluluğunu taşımaktır. Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi* adlı eserinde Mûtezile³ düşüncelerini sayarken ilk maddede şunu söyler: "İnsan kendi eylemini kendisi yaratır. Özgürdür ve kadere bağlı değildir. Böyle olmasaydı kendi eyleminden sorumlu olmaması gerekirdi" (2015: 149-150). Antik Yunan felsefesinden İslam felsefesine, modern felsefeye değin özgürlük kavramı insanın bir seçim yapma hakkını ve bu seçimi yaparken aklını ve iradesini kullanması durumunu beraberinde getirir.

Anlaşılabacağı üzere özgürlük kavramı günümüze değin birçok tartışmanın odağında yer alırken bu tartışmaların sonucunda anlamı geçirdiği değişim ile eşzamanlı olarak kapsamını arttırır. İlk tartışmaların odağında özgürlük kişinin

³ "VIII. yüzyılda Vâsıl bin Atâ ve onu izleyenlerin meydana getirdiği Mûtezile akımı, İslam felsefesinde uçuluğu ve usa aykırı bulunan dinsel inançlara karşı çıkmayı gerçekleştirmiştir." Ayrıntılı bilgi için Bkz. Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, ss.149-150, Remzi Kitabevi.

hayatına dair verdiği seçimleri üzerinden tanımlanırken demokrasi tartışmaları ile birlikte özgürlüklerden bahsedilmeye başlanır. Bu tezin ana konusu olan iletişim özgürlüğünün atası basın özgürlüğüdür. Basın özgürlüğünün dayandığı ana özgürlük ise düşünce ve ifade özgürlüğüdür.

1.1. İfade Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü

Düşünce özgürlüğü, insan hakları içinde, insanın bedeni üzerindeki hakkından sonra en önemli olandır. “Düşünce özgürlüğünün önemi her şeyden önce onun diğer birçok özgürlüğün temelini ya da şartını oluşturmasından gelmektedir. Bu önem, düşünce özgürlüğünü bulunmadığı yerde, sadece demokrasinin değil, aynı zamanda her türlü ilerlemenin, toplumun ve kişilerin maddi ve manevi alanda gelişme olanağının ortadan kalkacağı gerçeğine dayandırılmaktadır” (Aksoy, Akt. Çankaya, 2001: 6).

Temel özgürlüklerden⁴ biri olan düşünce özgürlüğü ifade özgürlüğünün şartıdır. Düşünce özgürlüğü her insanın istediği gibi düşünebilmesi ve düşüncesini açıklamak ve açıklamamak özgürlüğüne sahip olmasıdır. Düşünceler başkalarına aktarılıp yayılmadığı sürece anlam taşımazlar. Bu nedenle düşünce özgürlüğünün gerçek olabilmesi için, ifade özgürlüğü de var olmalı ve korunmalıdır. İfade özgürlüğünün ana şartı, konuşmacının açıklamalarını yapmadan önce herhangi bir kuruluşun denetimine bağlı tutulamamasıdır. Ancak konuşma, zaman ve yer bakımından bir düzenlemeye tâbi tutulabilirse de içeriği bakımından herhangi bir müdahaleye tâbi tutulamaz (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 20).

Uzun tarihsel bir geçmişe sahip olan temel hak ve özgürlükler mücadelesinin tarihi Orta Çağ’a dayanır. Temel hakların tarihi 1215 yılında *Magna Carta*⁵ ile başlar. Yaklaşık 750 yıl sonra, İkinci Dünya Savaşından kısa bir süre sonra, 1948 yılında

⁴ “Temel haklar insan onurundan kaynaklanan evrensel insan haklarıdır. Temel haklar vatandaşların, devletin hiçbir zaman ellerinden alamayacağı haklardır. Temel haklar için önemli bir başlangıç noktası, herkesin devletle çatışmaya girmeden doğru olduğunu düşündüğü şeyi yapmakta özgür olacağı alanların olmasıdır” (van Cuilenburg, 2010: 105). Temel özgürlükler temel haklardan referansını alır.

⁵ “Magna Carta (Büyük Sözleşme), İngiliz Kralı John’un başlı baronlara imtiyaz tanıdığı beyan eden yazılı sözleşmedir. Bu imtiyaz sözleşmesi, kralın ve baronların karşılıklı hak ve yükümlülüklerini karara bağlamıştır”(van Cuilenburg, 2010: 106).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi* bu mücadelenin zirvesidir. Bu beyanname ile “tarihte ilk kez insan hakları, evrensel olarak uygulanabilir” olan ve “hiçbir dünya vatandaşının bu hak ve özgürlüklerin dışında” bırakılmadığı bir belgeye dönüşmüş olur (van Cuilenburg, 2010:105-107). Temel hak ve özgürlükler ile ilgili sözleşmelerin temelini liberalizm teorik inşası yapılırken izlenen birinci yol olan sözleşme teorileri oluşturur.

“Sözleşme teorileri, toplum ile siyasî yönetim arasında hak ve görevler ilişkisini düzenleyen bir sözleşme olduğu varsayımına dayanır. Buna göre, devlet, vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini korumakla, vatandaşlar ise devlete itaat etmekle yükümlüdür” (Yayla, 2004: 21).

Güçlü merkezi bir devletin savunucusu ve kuramcısı olan Thomas Hobbes eseri *Leviathan*'da, “DOĞAL HAK⁶, kendi doğasını, yani kendi hayatını korumak için kendi gücünü dilediği gibi kullanmak ve, kendi muhakemesi ve akli ile, bu amaca yönelik en uygun yöntem olarak kabul ettiği her şeyi yapmak özgürlüğüdür” der (2007: 96). Aynı eserde Hobbes, doğa yasasını şöyle açıklar; “akılla bulunan ve insanın kendi hayatı için zararlı veya hayatını koruma yollarını azaltıcı olan şeyleri yapmasını yasaklayan veya insanın hayatını en iyi şekilde koruyabileceğini düşündüğü bir ilke veya genel kuraldır” (2007: 96-97). Hobbes, doğa yasası üzerinden kapsamlı bir tartışma yürütür. Temel doğa yasasında herkesin her şeye hakkı vardır. Hobbes, doğal durum dediği herkesin her şey üzerindeki bu doğal hakkı devam ettiği sürece, hiç kimsenin, doğanın insanların yaşamalarına izin verdiği sürenin sonuna kadar hayatta kalma güvencesine sahip olamayacağını söyler. İnsanların barış içinde ve bir arada yaşayabilmeleri için haklarından feragat etmesi gerektiğini belirtir. Bu hakkını bırakmalı ve başkalarına karşı, ancak kendisine karşı onlara tanıyacağı kadar özgürlükle yetinmelidir (2007: 97). Hobbes, Aristoteles'ten kendi dönemine kadar ki dönemde siyaset felsefesinin temel kavramı olan *zoon politikon*'a, yani insanın doğası gereği toplumsal bir varlık olduğu görüşüne karşı çıkar (Yeşilçayır, 2014: 62-65). Hobbes' a göre insanlar bir siyasal yapı içinde güvenle yaşamak için sözleşmeler yapar. Sözleşme, karşılıklı hak devredilmesidir, ancak Hobbes tüm hakların

⁶ Hobbes, hak ve yasa terimlerinin karıştırıldığına dikkat çeker; “HAK, yapmak ve yapmamak özgürlüğünden oluşur; YASA ise, bunlardan birini tesbit ve ilzam eder: yani, yasa ve hak, aynı konuda birbirleriyle tutarlı olmayan yükümlülük ve özgürlük kadar ayrı şeylerdir” (Hobbes, 2007: 97).

devredilebilir nitelikte olmadığına da dikkat çeker (2007: 98-99). Bu hak devrinin kontrolünün sağlanması gereklidir ve bunun yolu güçlü bir devlet inşası ile mümkün olabilir. “Devletin amacı, bireysel güvenliktir” (Hobbes, 2007:127).

“Bu güvenlik doğal hukukla sağlanmaz. Çünkü adalet, hakkaniyet, tevazu, merhamet ve, özet olarak, bize ne yapılmasını istiyorsak başkalarına da onu yapmak gibi doğa yasaları, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın, bizi taraf tutmaya, kibre, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duygularımıza aykırıdır. Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez. Dolayısıyla, doğa yasalarına rağmen, (bu yasalara uyulmak istendiğinde ve güvenlik içinde uyulması mümkün olduğunda)kurulu bir iktidar yoksa veya bu iktidar güvenliğimiz için yeterince büyük değilse; herkes, bütün diğer insanlara karşı korunmak için, kendi gücüne ve kurnazlığına dayanacak ve üstelik bu meşru olarak yapılabilecektir” (Hobbes, 2007:127).

Hobbes’un devleti, insan iradesine (sözleşmeye) dayalı ve varlık nedeni güvenliği sağlamak olan bir yapıya sahiptir. Bireyler tüm haklarını devlete teslim etmiş değillerdir. Hobbes’a göre, dünyada insanların bütün eylemlerini ve sözlerini düzenlemek için yeterli kuralı olan bir devlet mümkündür değildir ve yasalarca izin verilen tüm eylemlerde, insanlar, kendileri için en yararlı olacak şekilde kendi akıllarının önereceği şeyleri yapmakta özgürdürler (2007:156). Hobbes, bireylere devletin karışamayacağı özel bir alan yaratmaya çalışır ancak bir yandan bu özgürlük alanı devletin belirlediği sınırlar (yasakladıkları) içinde kalır.

Siyasal liberalizmin öncü kuramcısı olan John Locke, Hobbes’tan farklı olarak devletin bireyin özgürlük alanına yönelik yapmış olduğu müdahaleleri göz ardı etmeyen bir hak ve özgürlükler tartışması yapar. Locke, *Hükümet Üstüne İkinci Tez* adlı eserinde siyasal bir toplum oluşturma girişiminde düzenlemelerin doğa yasasına tabii olduğunu savunur.

“Doğa durumu onu yöneten herkesi bağlayan bir doğa yasasına sahiptir: Ve akıl, ki bu yasadır, ona danışan tüm insanlığa eşit ve bağımsız olan bir kimsenin başkasının hayatına, sağlığına, özgürlüğüne ya da mülküne zarar vermemesi gerektiğini öğretir” (Locke, 2014: 30).

Locke bu sözleri ile insanın doğal özgürlüğü sadece doğa yasasına tabi olmaktır, der. İnsanın toplumdaki özgürlüğü ise Locke’a göre, herhangi bir yasama erkinin egemenliği altında olmak değil, kendi rızasıyla ülkesinde kurulan yasama erkinin

egemenliği altında olmaktadır. Bu özgürlük herhangi bir iradenin egemenliği veya herhangi bir yasanın sınırları içinde olmak değildir, fakat yasa koruyucunun kendisine olan güvene layık olarak yaptığı yasanın emri altında olmaktadır (Locke, 2014: 43).

“Devlet’i, toplum sözleşmesinin merkezine koyan ve meşruiyeti güvenlik olarak gören Hobbes’un aksine Locke, bireyi ve bireysel hakları toplum sözleşmesinin merkezine koymuştur. Locke, özgürlük arayışını meşruiyet kaynağı olarak kabul eder. Ona göre doğal haklar ve özgürlükler bütün siyasal iktidar ilişkilerinin meşruiyet gerekçesidir ve bunlardan kaynaklanmayan hak ve yetki siyasal iktidar adına kullanılamaz” (Arslan, 2013: 189).

John Locke⁷, “özgürlüğü bireysel ve toplumsal hayatın en temel değeri olarak kabul eder ve özgürlüğe uygun siyasi, hukukî ve iktisadî yapılanmaları savunur.” Yayla, Locke’un sözleşme kavramına dayanarak, siyasi yönetimi dizginlemek amacıyla olduğunu belirtir. Locke, teorisini kralların ilahi ve bundan dolayı sorgulanmaz ve itiraz edilemez yönetme hakkının savunucusu R. Filmer’e karşı aynı güçte, reddi zor, kuvvetli bir teori geliştirme amacıyla inşa eder. Locke, insan haklarına adeta kutsallık kazandırır ve böylelikle kökeni sorgulanamaz kılınan bu haklara insandan alınamaz haklar vasfını verir (Yayla, 2004: 21-22). Yayla, Locke’un teorisinin, yaklaşık bir yüzyıl sonra, ABD’de bir ölçüde hayat bulduğunu ve ABD Bağımsızlık Beyannamesinin Locke’un teorisinin bir yansıması olduğunu söyler (2004: 22).

“Locke, basın özgürlüğüne doğal bir hak olarak kavranmasına da büyük katkılar sağlar. Liberal devlet anlayışının kurucularından olan Locke’un düşünce ve ifade özgürlüğüne dair düşünceleri Amerika anayasasına ilgili maddelerin eklenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Amerika Anayasası’nda 1791 yılında ilk değişiklik maddesi “Kongre... söz ve basın özgürlüğüne kısıtlayıcı yasa yapamaz”dır” (Keane, 2010: 29).

Jean Jacques Rousseau, görüşlerini ortaya koyarken Hobbes ve Locke gibi doğa yasası ve toplum sözleşmesi kurgularına başvurur. Ancak Rousseau, Hobbes ve Locke’un tanımladığı doğa durumu tasvirini reddeder. Onların tanımladığı doğa

⁷ Demokratik yönetimlerin temel şartlarından biri olan kuvvetler ayrılığının ilk sistematik ifadesi John Locke tarafından yapılır. Locke’a göre, siyasal iktidar üç kuvvete sahiptir: yasama, yürütme ve federatif güç. “Yasama gücü ulusun gücünün toplumu ve üyeleri korumak için nasıl kullanılacağını belirleme hakkı olan güçtür”(2014: 125). “Yürütme, yapılan yasaların uygulanmasını gözeten ve her zaman yürürlükte olan güçtür. Yasama ve yürütme gücü genellikle ayrılırken, yürütme ve kamunun dışındaki fayda ve zararlarıyla birlikte güvenliği ve çıkarlarıyla ilgili olan federatif güç, birbirlerinden kolay kolay ayrılamazlar ve farklı insanların ellerine bırakılamazlar” (Locke, 2014: 126-127).

durumunun, uygarlıkla birlikte insanın kazandığı tüm özellikleri insan doğasına atfettiğini ve insan doğasına ilişkin bir bilgi içermediğini savunur (Erkek, 2015: 199). Rousseau'nun doğal durumu, Hobbes'un görüşünün aksine, insanların bir savaş durumu içinde olmalarından ziyade eşit ve özgür bir biçimde yaşadığı genel bir mutluluk durumudur. Bu mutluluk durumu mülkiyetin ortaya çıkışıyla son bulmuştur (Yıldız, 2015). Rousseau'ya göre insanlar uygarlık ile kaybettikleri, özgürlük, eşitlik ve mutluluğu, buldukları siyasal toplumda sağlayacak bir düzen yaratarak tekrar kazanabilirler;

“...temel antlaşma, doğal eşitliği yok etmek yerine tam tersine, âhlaki ve meşru bir eşitliği doğanın insanlar arasında fizik eşitsizlik olarak getirmiş olabileceği şeye ikame eder, ve de insanlar, güçte ya da zihinsel yeteneklerde eşit olabilmeyen, hepsi de uzlaşma ve hukuk aracılığıyla eşit hale gelir” (Rousseau, 2007: 53).

Rousseau, toplum sözleşmesinin çözümünü sunduğu temel problemi ise şöyle tanımlar:

“Ortak gücünün bütünüyle her ortağın kişiliğini ve varlıklarını savunan ve koruyan ve o güç sayesinde, her bir kişinin, herkesle bütünleşirken yine de yalnızca kendi kendisine itaat ettiği ve daha önce olduğu kadar özgür kaldığı bir ortaklık biçimi bulmak” (Rousseau, 2007: 41).

Rousseau'nun toplum sözleşmesi temelinde oluşturulan siyasal toplumda insanın özgürlüğü ortadan kalkmaz. Rousseau, “Her bir kişi kendini herkese adarken hiç kimseye adamaktadır” der (2007: 42). Çünkü Rousseau, toplum sözleşmesinin genel istenç doğrultusunda oybirliği ile yapıldığını söyler. Rousseau toplum sözleşmesini şu şekilde ifade eder: “Her birimiz kişiliğini ve olanca gücünü beraberce genel istencin en üstün yönetimi altına bırakıyor; ve yine her üyeyi/örgeni bütünün bölünmez parçası olarak kabul ediyoruz” (Rousseau, 2007: 42).

Rousseau tam bu noktada Locke'tan ayrılır. Locke'ta özgürlüğünü, hayatını ve mülkünü koruma altına almak için rızasıyla teslim eden insan, yönetimle sözleşme yapar. Rousseau'da ise taraflar yoktur ve insan, kendi kendisiyle sözleşme yapar. Siyasal temsilciyi (devleti) yaratma aşamasında bireylerin haklarından feragat ederek, iradeleriyle etkin rol oynatan Hobbes'tan farklı olarak Rousseau halkı sadece genel

istenç ile siyasal iktidarı oluşturması aşamasında değil (2007: 55) yasaların yaratıcısı olarak da hâkim kılar (2007: 75). Egemenliğin genel istencin icrası olarak gören Rousseau, bu nedenle egemenliğin devredilemez ve bölünemez olduğunu söyler (2007: 55-59). Rousseau, genel istencin her zaman dosdoğru olduğunu savunması (2007: 61), azınlığı çoğunluğun tercih ve kararlarına tabii kılan yaklaşımı ile sorunlu bazı görüşleri benimsemiş olsa da (2007: 168-169), halkı egemenliğin kaynağı ve yegâne sahibi olarak tanımlaması, eşitliğe ve özgürlüğü önemseyen duruşuyla insan haklarının düşünsel gelişimine önemli katkılar sağlar.

17. yüzyılda başta Locke olmak üzere Hobbes ve Rousseau'nun düşünceleri ışığında gelişen liberal devlet anlayışı ile birlikte insanların, insan doğası gereği, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilmez haklara sahip olduğu fikri devlet düzeninin temelini meydana getirecek biçimde kavranmış olur. Liberal devlet, “doğal haklara sahip varlıklar olarak insanların kendi haklarını korumak üzere bir araya gelme iradeleriyle oluşan bir anlaşmanın ürünüdür” (Köker, 2007: 59). Köker, devlet ve tabii devletin sorunlu olarak sahip olduğu anayasa ile belirlenen kurulu hukuk düzeninin, insanın doğal hakları tarafından belirlenmesi ve sınırlanmasının yanı sıra, insanın herkese karşı ileri sürebildiği haklarını devlete karşı da ileri sürebildiği bu düzenin temel kurucu unsuru olması niteliğiyle, liberal görüşün insan hakları öğretisinin bir yanını açıklayabildiğini belirtir (2007: 59-60). Köker, insan haklarının temelini “doğal hukuk”⁸ anlayışının oluşturduğunu belirtir,

“Gerçekten de, belirli zaman –mekân boyutundaki pozitif hukuk düzenin ötesinde var olan her türlü “pozitif hukuk düzeni” nin değerlendirilmesine imkân veren evrensel standartları içeren, kaynağını insan doğasından (ve evrensel aklın ilkelerinden) alan doğal hukuk anlayışında, en temel insan hakları da yer almaktadır. Doğal hukukun 17. Yüzyıldaki “liberal” versiyonunda, hiçbir pozitif hukuk düzeninin ihmal edemeyeceği(hatta ihlal edilmeleri halinde insanların kurulu düzene direnme haklarının bulunduğu) yaşama, çalışma ve mülkiyet haklarını içerdiği kabul edilmiştir. Burada bir an durup düşündüğümüzde, bu üç temel “doğal hak” kategorisinin aslında tarihi süreç içinde, bugünün pozitif ulusal ve uluslararası hukuk belgelerinde düzenlenmiş olan ayrıntılı hak kategorilerini içeren genel ilkeler gibi anlaşılması mümkündür” (Köker, 2007: 56).

⁸ “...tabii hukuk kavramına göre insanlar, zaman ve mekâna bağlı olmaksızın bütün çağlar boyu geçerli olmak üzere, değişmeyen, evrensel nitelikteki haklara sahiptir. Tabii Hukuk kavramı yazılı bir kurallar dizisi değildir. Tabii hukuk bilinci insanda, moral bilincinin gelişmesine uygun olarak yavaş yavaş yerleşmiştir” (Ünal, 1997: 28).

Doğal hukuk ve bu anlayışa dayalı toplumsal sözleşme öğretisi 18. ve 19. yüzyılda insan hakları ve bu hakların anayasalarda yer alması için verilen mücadelelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İlk kez İngiltere’de, 1689 yılında Temel Haklar Bildirisi ile vatandaşların bir takım temel hakları tek tek sayılmış ve kralın parlamentonun onayı olmaksızın bunlara müdahale edemeyeceği ilan edilmiştir. Bu bildiriye 1776 tarihli Amerika Virginia insan hakları bildirisi izlemiştir. Bu belgede yer alan hak ve özgürlüklere, aynı yıl açıklanan Amerikan Bağımsızlık Bildirisinde yine yer verilmiştir. Bu bildirimlerde, insanların yaşama hakkı ve özgürlüğü bulunduğu, mülkiyet haklarına sahip olduğu, kendi kişilik ve mutluluklarını iradeleriyle özgürce geliştirebilecekleri açıkça belirtilmiştir. Devletin görevi, bu hak ve özgürlükleri güvence altına almak ve bunların gerçekleşmesi için elverişli ortamı sağlamaktır (Ünal, 1997: 32).

Amerika’daki bu gelişmelere paralel olarak Kıta Avrupa’sında 1789 Fransız İhtilali, insan hakları alanında yeni bir çığır açmıştır. 1791 tarihli Fransız anayasasının giriş bölümünden, insanların doğuştan eşit haklara sahip olduğu ve öyle de kalacakları belirtilmiştir. Anayasanın üçüncü maddesinde, egemenliğin niteliği icabı sadece halka ait olduğu ve hiçbir kişi veya kurumun haklatan kaynaklamayan bir yetkiyi kullanamayacağı açıklıkla söylenmiştir. Eşitliğe dayalı bir toplumun ön şartının, insanların birtakım doğal haklara sahip olmasıdır ve bu hakların en önemlisi anayasanın ikinci maddesinde yer alan kişi özgürlüğü⁹ ve güvenliği, mülkiyet ve baskıya karşı başkaldırı haklarıdır (Ünal, 1997: 33).

Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisinde yer alan bu ilkeler ufak tefek değişiklikler ile Avrupa ülkelerinin anayasalarında yerini alır. Bildiri insanların doğal hukuktan kaynaklanan doğal, evrensel ve devredilemez haklara sahip olduğunu açıklıkla vurgulayarak insan haklarının ülke sınırları gözetilmeksizin bütün dünyada geçerli olduğu şeklindeki evrensel insan hakları anlayışının yerleşmesini sağlar (Ünal, 1997: 34).

⁹ “Kişi özgürlüğünden, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapma hakkı anlaşılmaktadır. Özgürlüklerin sınırını başkalarının da aynı konulardaki özgürlükleri çizmiştir. Bu sınırları kanunlar belirler” (Ünal, 1997: 33).

İnsan hakları İkinci Dünya Savaşı'na kadar devletlerin iç işi olarak kabul görmüştür. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nda insan haklarının aldığı büyük darbenin ardından bu anlayış değişir. Ünal, bu dönemde insan haklarının artık sadece bireysel devletleri ilgilendiren bir konu olmaktan çıktığını, bu hakların ihlalinin, devletler hukukunun da ihlali sayılmasıyla diğer devletlerin müdahalelerine sebep olduğunu belirtir (1997: 35). Savaşın ardından Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisiyle (1948) insan hakları yeni ve somut bir hal alır. Bu bildiri ile insan hakları evrensel bir nitelik kazanmış görünse de bildiride yer alan hakların sağlanması başta ülkelerin imkânları ile sınırlı olmasının yanı sıra farklı din, kültür ve hayat felsefesine sahip insanlar için ortak bir uygulamanın yapılmasının imkânsızlığı sebebiyle tüm insanlara bu hakların sağlanması niteliğini kazanamaz. Bu noktada başlıca hakların öncelikli olduğu ve bu temel hakların evrensel nitelik taşımasının gerekliliği üzerinde bir talep ortaya çıkar. Bu temel haklar ile ilgili hala tartışmalar sürmekle birlikte bu haklar; hayat hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği, işkence yasağı, keyfi yakalama ve tutuklama yasağı, düşünce ve düşünceyi açığa vurma özgürlüğü ve din ve vicdan özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlükler olarak kabul görür (Ünal, 1997: 36-37).

Temel hak ve özgürlüklerden biri olan düşünce özgürlüğü ve ifade özgürlüğü aslında ilk kez Fransız İnsan Hakları Bildirisinde açıklanmıştır. Bildirinin 10.maddesinde: “Kanunun kurduğu kamu düzenini bozmadıkça hiç kimse hatta dinsel de olsa fikir ve düşüncelerinden dolayı kınanamaz”; bildirinin 11. maddesinde ise şu ifadeler yer alır (Dönmezer & Bayraktar, 2013:25);

“Düşüncelerin serbestçe başkalarına aktarılabilmesi insanın en değerli haklarından biridir. Böylece her vatandaş konuşmak, yazmak, serbestçe yazdığını basabilmek özgürlüğüne sahiptir. Ancak kanunun belirlediği hallerde bu özgürlüğün kötü kullanılmasından dolayı sorumluluk taşıyacaktır” (Dönmezer & Bayraktar, 2013:25).

Dönmezer ve Bayraktar, düşünce özgürlüğünün sadece kişiyi ilgilendiren bir türü olduğunu ve “bu özgürlükler içinde düşünce ve görüş özgürlüğü, din özgürlüğü, öğretim özgürlüğü, basın özgürlüğü, sinema ve tiyatro rejimi, radyo, televizyon rejimi, toplanma özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü” nün yer aldığını söyler (2013:25).

Hem Fransız İnsan Hakları Bildirisinin 11. maddesi hem de Dönmezer ve Bayraktar'ın dikkat çektiği üzere düşünce ve ifade özgürlüğünün önemli mevzilerinden biri düşüncelerin ifade edilebildiği ve yayılabildiği kitle iletişim araçlarıdır. Demokratik toplumun doğuş evresinde demokratik mücadele geleneğinin mevzilerinden biri olan basın özgürlüğü tartışmaları bu nedenle oldukça önemlidir.

1.2. Basın Özgürlüğünden İletişim Özgürlüğüne

Modern anlamda basın özgürlüğü fikrinin doğum yeri İngiltere'dir. Milton, İngiltere'de basın özgürlüğü ile ilgili savların birincisi olan teolojik yaklaşımın temsilcilerindedir. John Milton'ın *Aeropahitica* (1644) kitabının alt başlığı “*İzinsiz Basın Özgürlüğü İçin Bir Konuşma*” dır. Eser, burjuva toplumunun yarattığı politik anlayışın bütünüyle görünürlük kazandığı tarihsel döneme denk düşmese de bir toplumu oluşturan kişilerin düşündüklerini dile getirme, yazma ve bunları diğer insanlara iletme hakkını gerekçelendirilmesindeki öncü görüşleri açıkça dile getirir (Köker, 1998: 122-123). Milton, basına uygulanan sansürün bireylerin düşünme özgürlüğünü, basiretli davranma yeteneğini, Hristiyanca yaşam sürme seçeneğini kısıtladığını söyler. Ona göre matbaanın anahtarı cennetten inmedir. “Tanrı bize olan güvenini istediğimiz kitapları okuyup kendi adımıza değerlendirmeye yönelerek gösterir.” İşte bu nedenle Milton, aklın çevresinin kapatılmasına şiddetle karşı çıkar ve bireylerin erdeminin sürekli olarak karşı görüş ve deneyimlerle sınanarak geliştirilmesi gerekliliğini öne sürer (Keane, 2010: 34-35). Milton, basının devlet düzenlemesine tabi olmasının gerekli olduğunu düşünmektedir; ancak bu sadece basının görevini kötüye kullanması ya da aşırıya gitmesi halinde yayımdan sonra cezalandırılması boyutunda olmalıdır. Basılı fikirlerin toptan yasaklanmasının kötü olduğu konusunda Milton'ın en ufak bir şüphesi yoktur (Keane, 2010: 35).

İngiltere'de basın özgürlüğü ile ilgili ortaya çıkan ikinci sav ise basının davranışlarının bireyin haklarına uygun olması fikrini benimseyen yaklaşımdır. Bu kuram ilk olarak Matthew Tindal'ın *Reasons Against Restarting the Press* (1704) adlı eserinde açık seçik bir biçimde geliştirilmiştir (Keane, 2010: 36). Tindal, bireylerin

doğal haklarını hükümetlere karşı özgürce kullanma hakkına sahip olduklarını söyler. Bu hakların başında da basın özgürlüğü gelir. Basın özgürlüğü yaklaşan tehlikelerden, sürprizlerden halkı korur, onları uyarır. Ayrıca hükümetin denetlenmesini sağlayarak iyi yönetimi mümkün kılar (Keane, 2010: 37).

Üçüncü sav olan faydacılık kuramında basın özgürlüğü baskıcı hükümetlere karşı bir denge ögesi olarak değerlendirilir. Bu özgürlük, en fazla sayıda insanın en fazla mutluluğunu sağlayacak yasaların yapılmasını ve uygulanmasını kolaylaştırır (Keane, 2010: 39). Yani özgür basın mutluluğun müttefikidir.

Hakikate, yurttaşlar arasındaki kısıtlamasız tartışma yoluyla ulaşılacağı düşüncesine dayanan dördüncü savın en etkili görünümü John Stuart Mill'in *Özgürlük Üzerine* (1895) adlı eserinde karşımıza çıkar. Mill, bireylerin eğitimi ve gelişimini savunur, düşünce özgürlüğünün ve bu düşüncelerin ifade özgürlüğünün insanlığın düşünsel mutluluğu için gerekli olduğu dört nedene dayanarak ortaya koyar.

İlkin, herhangi bir düşünce yanlış olduğu savunularak susturulduğunda (hükümet ya da sivil toplum tarafından) bu düşünce bizim kesin olarak bilebileceğimiz şeylere karşı doğru olabilir. İkinci olarak, susturulan düşünce yanlış bile olsa, bunda bir parça hakikat bulunması olasılığıdır. Herhangi bir konuda egemen olan görüş hakikatin tamamı değildir. Hakikate ulaşabilmek için karşıt düşüncelerin çarpışması gereklidir. Üçüncüsü, bir düşünce hakikatin ta kendisi olsa bile, ona kuvvetle ve ciddi olarak itiraz edilmesine katlanmadıkça, o düşünceyi kabul edenlerin çoğunca, akla uygun nedenler çok az anlaşılabilir ve sezilerek bir önyargı şeklinde inanılır. Ve son olarak dogma, etkisiz ve boşuna yer kaplayan, ancak herhangi bir hakikat ve yürekten duyulan bir inancın akıl ve kişisel deneyim yoluyla gelişmesini imkânsızlaştıran, salt biçimsel bir açıklama halini alır (Mill, 2014: 82-83).

Basın özgürlüğüne dair tüm bu savların sorunsuz oldukları söylenemez ancak on dokuzuncu yüzyılın ortalarına kadar gerek Amerika'da gerekse İngiltere'de basın özgürlüğü savunucularının yaptıkları yöneten sınıfları sıkıştırmaya yarar. Devletin, ifade özgürlüğüne getirdiği kısıtlamaları gözler önüne serer, medeni haklar ve siyasal demokrasi mücadelesine hız kazandırır.

Basın özgürlüğü tartışmaları içinde sosyalist hareketin iddialarıyla liberal gelenek içinde yer almayan farklı görüş, düşünce ve inançların uzlaşmaya varmak üzere evrilmeden, bir arada ortak yaşaması ve eşit yayılma hakkı taleplerinin karşılanması boyutu ortaya çıkar. Bu boyut basın özgürlüğü tartışmalarında, basın özgürlüğünün yerine iletişim özgürlüğünün konulmasına öncülük eder (Köker, 1998: 140)

20. yüzyılda iki nedenle basın özgürlüğü ile ilgili görüşlerde köklü değişimler ortaya çıkar. Köker'e göre bunların ilki, gazeteciliğin kurumsallaşmaya başladığı 18. yüzyılın sonundan itibaren, gazetecilerin devletin ve egemen toplumsal güçlerin baskıcı yönlendirmeleriyle, meslek ilkelerinin ihlali anlamına gelecek biçimde kamu hizmetinden ayrılarak özel ve kişisel çıkarları gerçekleştirmeye yönelmelerinin eleştirilmesidir. 20. yüzyılın başında bu eleştiriler doğrudan mesleki etkinlikler üzerinde yoğunlaşır. Basın artık bir güç odağı veya bir kurum olarak tanımlanmış ve politik işlevleri yeniden sorgulanmıştır. İkinci olarak, basın özgürlüğünün yasal kavranışında değişiklikler olmuştur. İki savaş döneminin ardından modern devletlerde basın özgürlüğü, “devleti tehlikeye sokma, genel ahlaka aykırı davranma ve hukuki bir neden olmaksızın kişilerin zararına hareket etme” durumlarıyla sınırlanır (Köker, 1998: 140-143).

İnsanın doğal hakları, bireyin dış bir engelleme ya da kısıtlama olmaksızın bu haklarını diğer bireylere karşı ileri sürebilmesini teminat altına alan hukuk kurallarına dayalı negatif özgürlük kavrayışı, içinde barındırdığı ikilem sebebiyle 19. Yüzyılda tartışılmaya başlanır.

“İnsan hakları kavrayışının geriye çekilmesine yol açan toplumsal değişimlerle birlikte ulusal devletlerin yükselmesi, “halk kültürünün” sosyolojik düşüncenin merkezine yerleşmesi, emperyalist gelişme sonucunda kültürel göreceliğin ortaya çıkması, giderek genişleyen oy hakkıyla birlikte eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal hakların devlet tarafından düzenlenmesi gerektiğine ilişkin baskıların çoğalması gibi pozitif hak kavrayışı da yasal hale gelmiştir” (Köker, 1998: 144-145).

Pozitif hak kavrayışının etkin hale gelmesi ile özgürlüklerin sınırsız olmadığına ve devletin özgürlük ve hakları düzenleme ya da müdahale etme yetkisine sahip olduğu

görüşü ortaya çıkar. Tüm bu gelişmelerin eşliğinde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması basın özgürlüğü için verilen mücadeleye benzer bir sürecin yeniden başlamasına neden olur. İşte bu süreçte basın özgürlüğü teriminin yerini iletişim özgürlüğü terimi alır.

“Tv, sinema, fotoğraf gibi bu yüzyılın yeni kitle iletişim araçlarının yanına en yenilerinin video, faks ve bilgisayarın da eklenmesinden doğan çoğalmanın beraberinde getirdiği medya iletişimine ilişkin mücadelecî sözleri basın özgürlüğü ile karşılayamamanın yarattığı bir gereksinimden söz edilebilirse de, iletişim özgürlüğü kavramının yeğlenmesinin nedeni, aslında iletişim özgürlüğünün yeniden tasarlanmaya açık bir mücadele alanı olarak görülmesidir” (Köker, 1998: 145-146).

İletişim özgürlüğü üzerinde yürütülen tartışmalarının merkezinde görüşlerini ya da kanaatlerini ifade etme özgürlüğü bulunur. İletişim, yaşamın tüm alanlarında vatandaşların görüş ve düşüncelerini eşit olanaklara sahip olarak birbirlerine aktarması, yayması olarak tanımlanmış, bir politik toplulukta yaşayan tüm vatandaşların yaşamın her alanında iletişim süreçlerini düzenleme yeteneklerinin geliştirilmesiyle temellendirilmiştir. Böylelikle basın özgürlüğü sivil ve politik hak ve özgürlükler içinde düşünülürken, iletişim özgürlüğü, sosyal bir hak olarak karşılık bulmuştur (Köker, 1998: 146-147).

“İletişim özgürlüğü üçüncü kişiler tarafından kontrol edilemeyen iletişim mesajlarını yaymak veya yaymamak, almak ya da almamak yeterliliği olarak tanımlanabilir. İletişim özgürlüğü hem gönderici hem de alıcıya ait bir haktır; hem konuşmacı hem dinleyici, hem yazar hem de okur demokratik bir devlette özgür iletişim hakkına sahiptir. Diğer taraftan iletişim özgürlüğü belli bir iletişim aracına, belli bir ortama ya da belli bir iletişim teknolojisine bağlı değildir. Bu özgürlük iki ya da daha fazla kişinin arasındaki konuşma, mektuplar, kitaplar, gazeteler, televizyon ve internet için de geçerlidir. Mesaj alışverişinde hangi aracın kullanıldığı, iletişim özgürlüğü açısından önemli değildir. Aynı şekilde iletişimin kamusal olup olmadığının da bir önemi yoktur. Bir gazetede yazı yazmakla telefonda konuşmak aynı ölçüde temel iletişim özgürlüğünün konusunu oluşturmaktadır. Demokrasilerde her iki eylemde kimsenin denetiminden geçmeksizin serbestçe gerçekleştirilir” (van Cuilenburg, 2010: 109).

İletişim araçlarının niteliksel özelliklerinin değişimiyle birlikte devletler, hükümetler anayasalarında yer alan ifade özgürlüğü maddelerinde değişikliklere gitmişlerdir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi başta olmak üzere Birleşmiş Milletler

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme içerisinde şöyle maddelere yer verilmiştir:

Medeni ve siyasi haklara ilişkin uzun bir liste içeren Sözleşmenin 19. Maddesine göre:

“1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.

2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü içerir.

3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:

a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı,

b) Ulusal güvenliğin ve kamu düzeninin (ordre public), veya sağlık ve ahlaki koruma” (BM, 1976).

İfade özgürlüğünü ayrıntılı bir biçimde ele alan 19. maddenin 2. fıkrası bu özgürlüğün kapsamını düzenler. Sözleşme, düşüncenin açıklanma ve yayılma şekli bakımından herhangi bir ayırım yapmaz. Düşünce sözlü, yazılı, basılı, sanatsal ya da kişinin seçeceği başka bir iletişim vasıtasıyla açıklanabilir.

Sözleşmenin 19. maddesinin 3. fıkrası ifade özgürlüğünün hangi nedenlerle sınırlandırılabilirliğini düzenler. Bu nedenler başkasının itibarının, haklarının ve ulusal güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı veya ahlakının korunmasıdır.

“19. madde sınırlama nedenleri bakımından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden daha korumacı bir görünüme sahiptir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde sayılan sınırlama nedenlerinden toprak bütünlüğünün korunması, suçun işlenmesinin önlenmesi, gizli kalması gereken haberlerin yayılmasına engel olunması ve yargı gücünün otorite tarafsızlığının sağlanması nedenleri 19. maddede yer almamaktadır” (Cankaya & Yamaner, 2012: 13).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 10. maddesinde ifade özgürlüğü, düşüncüyü açıklama ve yayma hakkını düzenlenir:

“1. Herkes düşüncelerini açıklama ve yayma özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğünü, kamu makamlarının müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü içerir. Bu madde,

devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tâbi tutmalarına engel değildir.

2. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak ulusal güvenliğin korunması, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, asayişsizliğin veya suçun işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli kalması gereken haberlerin yayılmasına engel olunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için kanunla öngörülen bazı formalitelere, şartlara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir” (Cankaya & Yamaner, 2012: 22).

Maddenin 1. fıkrasında ifade özgürlüğünün içeriğini tespit etmektedir. Buna göre özgürlük yalnızca kişinin düşüncelerini açıklamasını ve yaymasını değil aynı zamanda haber alma özgürlüğünü de kapsar. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinin 19. maddesinin aksine 10. madde düşünciyi açıklama özgürlüğünü ve düşünciyi yayma özgürlüğünü ayrı fıkralarda değil, aynı fıkroda birlikte ele alır.

Her ne kadar sözleşmelerde her iki özellikten bahsedilse de düşünce özgürlüğünün yasal güvence altına alınmasının uygulamada bir sonucu yoktur. İç dünyası içinde kaldığı sürece herkes dilediği gibi düşünmekte özgürdür. Bunun ayrıca sözleşmelerde ve anayasalarda güvence altına alınması uygulamada bireye bir şey kazandırmamaktadır. Asıl önemli olan AİHS tarafından da korumaya alınan düşünciyi yayma özgürlüğüdür. Bu nedenle Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 19. maddesinin aksine bu iki özgürlüğün aynı fıkroda birlikte yazılmış olması bu özgürlüklerin korunmasını zayıflatan bir unsur değildir. İkinci cümlede yer alan bilgi ve düşünceleri alma ve verme özgürlüğü çift taraflı bir özgürlüktür. İletişim özgürlüğü olarak da adlandırabileceğimiz bu özgürlük haberi veren ve haberi alan arasında gerçekleşir. Dolayısıyla Sözleşme hem haber vereni düşüncelerini serbestçe açıklayabilmesi açısından hem de haber alanı bilgiye serbestçe ulaşabilmesi açısından korumaktadır (Cankaya & Yamaner, 2012: 21-22).

Sonuç olarak özgürlük kavramı oldukça tartışmalı ve farklı kollara ayrılmış ve iç içe geçmiş (Düşünce Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü, Basın Özgürlüğü, Bilgi Edinme Özgürlüğü, Konuşma Özgürlüğü vd.) bir kavram olarak karşımıza çıkar. Uluslararası sözleşmelerde insan olma onuru temelinde özgürlük kavramı tüm insanlık için bir hak

olarak tanımlanır. Elbette ki bu kavramın algılanışı, ona yüklenen anlam ve anayasal olarak çizilen sınırlıklar her toplumda farklılaşır. Türkiye her iki sözleşmeye de taraf olan devletlerdendir. Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye’ de iletişim özgürlüğü tartışmalarının hangi arka plana sahip olduğu, nasıl bir gelişim ve değişim gösterdiği tartışılacaktır.

1.3. İletişim Özgürlüğü Tartışmalarının Son Odağı İnternet

Ağların ağı olarak nitelendirilen internet farklı teknolojilerin yöndeşmesinden oluşan; bilgisayar, telekomünikasyon, fiber optik ve kitle iletişim araçlarından meydana gelen teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkmış bir teknolojidir.

1990’lı yılların başında kamusal kullanımı yaygınlaşan internetin temeli ABD’nin askeri amaçlı veri iletişimi için çalıştığı Advanced Research Authrotiy Net (ARPANET) projesine dayanır. 1969 yılında Amerikan Savunma Bakanlığı Araştırma Projesi tarafından desteklenen bir araştırma ağı olarak doğan ARPANET, teknik olarak 1969-1982 yılları arasında Network Control Protokol (NCP) olarak isimlendirilen bir dağıtım protokolüyle oluşturulur. 1982 yılından itibaren ise İletim Denetim Protokolü/İnternet Protokolü (Transmission Control Protocol (TCP) ve Internet Protocol (IP)’ un birleşmesiyle oluşan internete dönüşür (Timisi, 2003: 122). Araştırmalar sonucu kurulmaya başlanan ağın ilk bağlantı noktası Los Angeles Üniversitesi (UCLA). Ardından Stanford Araştırma Enstitüsü ve Utah Üniversitesi ile kurulan bağlantı ile dört bağlantı noktasından oluşan bir ağ ortaya çıkar (Cogito, 2002: 93-94). 1973 yılında ARPANET’ e yapılan ilk uluslararası bağlantılar Londra Üniversitesi (Londra) ve Kraliyet Radar Tesisleri (Norveç) tarafından gerçekleştirilir (Cogito, 2002: 102). 1979 yılında Amerikalı bilgisayar öğrencileri USENET’i yaratır ve USENET yalnızca mesleki olmayan (boş zaman, eğlence...) tartışma gruplarıyla ARPANET’ten daha hızlı gelişir. 1982’de ARPANET ve USENET birleştirilir. 1980’lerin başı birçok üniversite ağının yaratıldığı (BİTNET, CSNET ve THEORYNET), dış ülkelere yayılımın arttığı bir dönem olur. 1983 yılında ağların ağı

olarak internet kavramı ortaya çıkar. TCP/IP¹⁰ protokolünün ARPANET uygulanması, ağın üniversitelerin büyük bir bölümünce ve mikro bilgisayarlarca erişilebilir olmasını sağlar. 1988’ de internetin ilk sohbet programı olan Internet Relay Chat (IRC) yazılır. NSF (National Science Foundation) ARPANET’in mimarisinin yönetimini üstlendiği bu dönemde ordu ARPANET’e bağlanan bilgisayar bağlantısındaki artış nedeniyle MILNET adında askeri amaçlı yeni bir ağ kurar. İnternetin gelişiminde önemli bir role sahip olan ARPANET 1990 yılında ortadan kalkar (Maigret, 2013: 348). 1990 sonrası internetin yayılımı hızla ivme kazanır; Archie, isimle aranabilir ve yüklenebilir dosyaları (FTP)¹¹ piyasaya sürer, NSF internetin günlük hayatta kullanımı üzerindeki kısıtlamaları kaldırır (Cogito, 2002: 146-147), Centre Europeén Recherces Nucléares (CERN) tarafından World Wide Web (www) standardı ve temel dosya transfer protokolü Hypertext Transfer Protocol (http) geliştirilir. Bu teknoloji sayesinde, internet üzerinden yazı, resim, ses, video gibi farklı nitelikteki verileri veri bütünlüğü bozulmadan iletmek mümkün olmuştur (Kaya, 2010: 6). Tüm bu gelişmelere eşlik eden bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler ile kullanıcı sayısındaki artış internetin gücünün keşfedilmesine bu da internetin ticarileşmesine neden olur.

Yeni iletişim teknolojisi olarak internetin ortaya çıkışı, gelişimi ve yaygın kullanımının oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştiği aşikârdır. İnternetin hızlı gelişiminde teknolojik gelişmelerin etkisi yadsınamayacak derecede önemlidir; ancak hiçbir teknolojik ilerlemeyi ekonomik ve politik temelli değişim ve dönüşümden bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle kamusal kullanımı her ne kadar 1980’lerin ortası olsa da yeni iletişim teknolojilerinin anlaşılması için 1960’lardan itibaren dönüşmeye başlayan kapitalizm, sanayi toplumu ve modern toplum kuramsallaştırmaları ekseninde değerlendirilmesi gerekir.

1960’lar da kitle iletişim araçlarının, gelişimi¹² sağlaması kendiliğinden gerçekleşecek bir süreç olarak ele alınır. Daha sonra ise kitle iletişim araçlarının

¹⁰ TCO/IP protokolü internet üzerinden bilgisayarların iletişimini sağlar.

¹¹ FTP (File Transfer Protocol), internet üzerinde dosya alışverişini basitleştiren standart internet protokolüdür.

¹² “Gelişme kavramı, kapitalizmin, üretim biçimlerini, üretim ilişkilerini ve tüm toplumsal ilişkiler bütünü tahrir ederken, ortaya çıkan yeni toplumsal yaşam ve pratiklerinin adı olarak kullanırken bu pratikleri tanımlayan, sistematikleştiren ve meşrulaştıran sosyal bilimlerin alanının temel kavramlarından biri haline gelmiştir. Ekonomik ve toplumsal gelişmelerin sağlanabilmesi için bu toplumların neden

gelişmeyi sağlayabilmesinin yaygın hükümet politikaları ve uzun vadeli planlarla sağlanabileceği görüşü öne çıkar (Başaran, 2014: 31). 1970’lerde gelişme modelinin sorgulanması¹³ sonucunda yeni bir gelişme paradigması ortaya çıkar; “telekomünikasyon ve gelişme” olarak anılan bu yeni alt alan, telefon ve benzeri iki yönlü iletişim teknolojileri ve gelişme arasındaki ilişkileri konu edinir (Başaran, 2014: 31-33).

“...telekomünikasyon ve gelişme araştırmalarında, telekomünikasyon; elektrik, su ve ulaşım altyapısı gibi bir kamu hizmeti ve altyapı olmanın yanında, geliştirici bir araç olarak ele alınmaktadır. Geliştirici bir araç olması, üzerinden akan enformasyon ile ilgilidir” (Başaran, 2014: 34).

Enformasyona¹⁴ atfedilen toplumsal değişim ve gelişimi sağlayıcı niteliklerin temelinde ağırlıklı olarak teknolojik determinizm anlayışı hakimdir. Toplumsal yaşamın tüm alanlarındaki ekonomik ve politik değişimlerin, teknoloji ve teknolojik gelişmelerle ilişkilendirilmesi olarak tanımlayabileceğimiz teknolojik determinizm yaklaşımına göre, teknolojinin bağımsız bir hareket tarzı vardır ve bu da ona bütün toplumsal etkinlikleri belirleme gücü verir (Başaran, 2014:37). Telekomünikasyon ve gelişme çalışmaları gibi teknolojinin belirleyiciliği üzerinden gelişen ilk enformasyon toplumu kuramlarının öncülü olan çalışma, iktisatçı Fritz Machlup aittir. Machlup, 1950’lerin sonunda, üç klasik sektör içinde gizlenmiş olan yeni bir sektörü tanımlamak için “bilgi ekonomisi” kavramını kullanır. Bilginin ve enformasyonun üretimin temel kaynağı olduğu görüşünün gelişmesini sağlayan Machlup’un öncü çalışmasının ardından Marc Uri Porat, 1977 yılında yayınlanan “Enformasyon Ekonomisi”

gelişmediğini anlamak gerektiği düşüncesiyle hareket eden sosyal bilimler içerisinde gelişme iletişimi çalışmaları aynı kaygının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Gelişme iletişimi, azgelişmişliğin yaygın değerlerini tanımlayarak tespit etmeye çalışmış, toplumsal gelişmeyi okuma-yazma oranı, kentleşme, katılım ve empati kavramları ile karakterize etmiştir” (Başaran, 2014: 27-29).

¹³ “Gelişme iletişimi çalışmaları için iletişim, ahlaki ve politik kimliğin inşası için başlıca araçtır. Gelişmenin temel şartı olarak gördükleri ekonomik ve toplumsal bütünleşmenin iletişimin aracılığı sayesinde gerçekleşeceğini savunan bu çalışmalar, 1960’ların sonunda artan kitlesel yoksulluk, azgelişmiş ülkelerde baskıcı rejimlerin yaygınlaşması, bölgesel ve iç savaşlar gibi olgular nedeniyle toplumsal değişmeyi açıklamakta yetersiz kaldığı yönünde eleştirilmeye başlanmıştır” (Başaran, 2014: 30-31).

¹⁴ Uğur (1986:2), enformasyonu yeni iletişim teknolojileri bağlamında dar anlamda “düzenlenmiş ve iletilmiş veri” olarak tanımlarken, Geray (1994:9), karşılıklı etkileşim içinde olma durumunu öne çıkarmakta, enformasyonu “İnsanların veya elektronik işlemcilerin doğrudan ya da teknolojik araçlar yardımı ile algılayabileceği her türlü sinyal” olarak nitelendirmektedir. Bu durumda neyin data neyin enformasyon olduğu bakış açısına göre değişebilecektir. Manuel Castells (1996:17) de benzer şekilde enformasyonu, “düzenlenmiş ve iletilmiş veri (data)” olarak tanımlamaktadır” (Törenli, 2004:18).

çalışmasında enformasyon sektörünün ABD ekonomisindeki önemini ortaya koyar. Porat'a göre, enformasyon sektörü birincil ve ikincil enformasyon sektörlerinden oluşur (Geray, 2003: 118)¹⁵. "Porat, 1967 yılı verilerine göre enformasyonun ABD'nin gayri safi milli hasılasının %46' sını oluşturduğunu ve toplam gelirin %52'sini alan toplam iş gücünün yarısının, enformasyon ile ilgili işlerde çalıştığını ortaya koymuştur" (Timisi, 2003 :90).

Enformasyonu bir mal ya da ürün olarak değerlendiren ve diğer mal ya da ürünlerden farklı olmadığını, dolayısıyla pazarda alınıp satılacağını ilk kez vurgulayan Machlup'ın ardından 1960'ların sonları ile 1970'lerin başlarında önce post-endüstriyel toplum (sanayi sonrası toplum), daha sonra ise enformasyon toplumu kuramcılarının görüşleri öne çıkar. Enformasyonu geniş anlamda data-veri işleme olarak tanımlayan Daniel Bell (Törenli, 2004: 22), enformasyon toplumu yerine sanayi sonrası toplum kavramını kullanır.¹⁶ Bell'e göre, sanayi toplumlarından sanayi sonrası toplumlara geçişinin nedeni bilginin niteliğindeki değişimdir. Sanayi sonrası topluma geçişte yaşanan değişimi, "ekonomide mal üretiminden hizmet üretimine geçiş; sağlık, eğitim, araştırma ve geliştirmede artış; profesyonel ve teknik sınıfın sayısının ve etkisinin artışı; teorik bilginin bir doğal kaynak olarak yayılışı; teknolojinin kontrolünün artışı ve yeni entelektüel teknolojinin yaratılması" olarak sınıflandıran Bell, bu değişimlerin yaşanmasında bilginin ayırt edici bir yere sahip olduğunu söyler (Timisi, 2003: 90-91). "Endüstri toplumu, mal üreten makineler ve bunların etrafında çalışan işçilerin örgütlenmesiyle ilişkiliyken, sanayi sonrası toplum toplumsal kontrol ve değişimi

¹⁵“ Porat'a göre birincil enformasyon sektörü, enformasyon ve iletişim; bilgi üreten, işleyen veya dağıtan mal ve hizmet endüstrilerini kapsar. Hizmetler boyutunda yazılı ve elektronik basın, reklamcılık, eğitim, telekomünikasyon hizmetleri, sigortacılık ve finansla ilgili işler, kütüphaneler, danışmanlık kuruluşları, araştırma ve geliştirme kuruluşları yer alır. Mallar boyutunda ise bilgisayar, iletişim ve elektronik araç üreticileri, büro ve iş makineleri, ölçme ve kontrol araçları ve basım işleri ile matbaalar yer alır.

Firmalar ve kamu yönetimi "enformasyon emeği" (işletmeciler, sekreterler gibi) çalıştırır ve "enformasyon sermayesi" (bilgisayarlar, iletişim be büro makineleri)yatırımında bulunurlar. Tüm bunlar, bir pazarda değişilmeyen enformasyon girdileridir ve "ikincil enformasyon sektörü olarak adlandırılır" (Geray, 2003:118-119).

¹⁶ "Daniel Bell'in sanayi sonrası toplum kavramını tercih etmesinin nedeni, kavramın enformasyonun merkezi öneminin dışında hizmet toplumuna geçişi ve beyaz yakalı olarak adlandırılan profesyonel ve teknik adamların istihdamının büyümesini içermesidir." (Başaran, 2010: 68-69)

sağlamak üzere bilgi etrafında örgütlenen bir toplumdur” (Bell, 1973: 20, Akt. Timisi, 2003: 91).

1980'lere gelindiğinde Bell, artık enformasyon edinme, işleme, dağıtma ve saklama konusunda giderek gelişen yeni yöntemlerin “yeni” toplumu tanımladığını ve enformasyon toplumu olarak adlandırıldığını söyler. Enformasyon toplumunun yaklaşmasına ilişkin açıklamalarının merkezine, değişimin temel simgesi ve itici gücü olarak bilgisayarı koyan Bell'e göre, bilgisayar kendi başına sanayi toplumunun pek çok işlevini dönüştürecektir (Başaran, 2010: 69-70). Bell'in kuramsal çalışmalarının Alvin Toffler¹⁷ gibi bazı düşünürlerin çalışmalarına kaynaklık ederek yaygınlık kazanması, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan gelişmelerin “yeni” bir toplum biçimi oluşmasında merkezi bir role sahip olduğu iddiasındaki enformasyon toplumu kuramının hükümetler düzeyinde ele alınmaya başlanmasına neden olur¹⁸ (Başaran, 2010: 70-71).

¹⁷ Alvin Toffler, “Üçüncü Dalga” adlı eserinde insanlık tarihindeki önemli dönemleri ele alır: İlk dalga tarım toplumu, ikinci dalga sanayi toplumu, üçüncü dalga ise bilgi toplumdur. “Toffler'in üçüncü dalga olarak adlandırdığı toplumun içeriği Masuda'nın enformasyon toplumu anlayışına benzeşmektedir. Üçüncü dalganın ekonomik üretim birimleri yeni teknolojiler ve bilgisayarlardır.” (Timisi, 2003: 97)

¹⁸ Enformasyon toplumu kuramından yola çıkarak hükümet politikaları oluşturmak adına ilk çalışmayı yapan ülke Fransa'dır. “Fransa'nın 1978'de ‘toplumun bilgisayarlaşması’ başlıklı Nora Minc raporu teknolojik gelişmeler alanında ilk ulusal politika geliştirilmesi girişimidir. “Mattelart, Fransa'da Nora Minc raporu öncesi gerçekleşen üç olayı aktarmaktadır: İlki, 1975 yılında Paris'te gerçekleştirilen OECD toplantısında bilgisayar teknolojisi ile telekomünikasyonun yakınsamasının, Ithiel De Sola Pool, Marc Porat ve Edwin Parker tarafından hazırlanan bası taslak belgelerden yola çıkılarak tartışılmasıdır; ikincisi, 1977 yılının Nisan ayında telekomünikasyon alanındaki sosyal bilim araştırmaları konusunda Fransız CNET (National Center of Study of Telecommunication) ve CNRS'in (National Center for Scientific Research) işbirliği ile gerçekleştirilen bu konudaki ilk kolokyumdur; sonucusu ise Paris'te 1979 yılının sonbaharında gerçekleştirilen ve video bağlantısı Bell'in de katıldığı bir haftalık “bilgisayar ve toplum” sempozyumudur” (Mattelart, 1994:140-142). “Bu üç olay, enformasyon toplumu kuramının yayılma şemasını göstermektedir. Bu şemada, bilgisayar ve telekomünikasyon ve ayrıca ikisinin birbirine yakınsaması olgusu, enformasyon toplumu kuramları ile dönemin egemen paradigması durumunda olan telekomünikasyon ve gelişme kuramları arasında bir köprü oluşturmuştur” (Başaran, 2010: 66).

“Nora Minc raporunda bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojilerinin yakınsaması telematik termiyle ifade edilmiştir. Telematik, küresel bir toplum yaratacaktır, bu nedenle yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerine yatırım yapmak zorunludur. Enformasyon teknolojilerine toplumsal bütünlüğün yeni biçiminin temel araçları olarak bakan bu görüşe göre, Fransa büyüyen küresel pazarda ve süren rekabetin içinde yer almak istiyorsa bilgisayar ve telekomünikasyon ikilisinin gelişmesi için sanayi stratejileri geliştirmeli ve ulusal bağımsızlığını koruyabilmek için veri bankaları kurulması işine girişmelidir” (Başaran, 2010: 66).

Yoneji Masuda'nın 1971 yılında yayınladığı, Japonya'nın enformasyon toplumunu konu alan raporu, ilk kez enformasyon toplumu kavramsallaştırmasını yapması bakımından öncül bir çalışmadır. Masuda, "bilgisayar ve iletişim teknolojilerine yatırım yapan ve pek çok özelliğiyle endüstriyel toplumdan" farklılık gösteren toplum olarak tanımladığı "enformasyon toplumu" nun, üç belirgin toplumsal etkisinin olduğunu varsayar: " 1) Teknolojinin eskiden insanın yaptıklarını üstlenmesi, 2) Teknolojinin insanın yapma olanağı olmayan şeyleri yapması, 3) Böylece var olan sosyal ve ekonomik yapıların dönüşmesi" (Masuda, 1980, Akt. Timisi, 2003: 95). Masuda, enformasyon toplumu vizyonunu sanayi toplumunun karşısında ayırt edici özelliklerini belirleyerek oluşturur. Bu karşıtlıkların ilki, sanayi toplumlarında insanların maddi ve fiziksel gereksinimleri karşılama yöneliminde olan tutum, tüketim etrafında örgütlenen ekonomik ve toplumsal bir yapılanmaya sahiptir. Enformasyon toplumu ise maddi değerler üzerine değil, enformasyon değerleri üzerine işler. Ekonominin yapısından bilgi sermayesinin materyal sermayesi üzerine egemen olacağı enformasyon toplumunda gereksinimlerin dayattığı zorunluluklardan kurtulacak olan insanın özgürleşeceğini savunan Masuda'ya göre, sanayi toplumunun en yüksek aşaması yüksek kitle tüketimi toplumuysa; enformasyon toplumu küresel gelecekleştirme toplumdur. Bu ikinci farkı takip eden diğer farklılık Masuda'ya göre kapitalist toplumun serbest rekabet ilkesinin yerini, sinerjilik ilkesinin almasıdır (Geray, 2003: 121; Timisi, 2003: 96)¹⁹

"Bilgisayar destekli teknolojinin sonucu olan enformasyon çağı, endüstri devriminden daha büyük bir toplumsal dönüşüme neden olacaktır. Bu tür bir dönüşüm zaman endeksli maddi üretim sisteminde bir değişimi, özgür rekabetten sinerjik ekonomik sisteme, parlamenter demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru bir değerler dönüşümü içermektedir" (Masuda, 1980:66; Akt. Timisi, 2003: 96).

¹⁹ Masuda'ya göre maddi malların tersine enformasyon kullanıldıkça kendiliğinden üretilen bir kaynaktır; enformasyon ortak işlenmesi ve paylaşılmasıyla birikir ve katlanarak artar (Geray, 2003: 121; Başaran, 2010:72). "Enformasyonun kullanımının ve paylaşılmasının sağlanmasıyla sosyoekonomik gelişmenin kendiliğinden gerçekleşeceğini düşünen Masuda, enformasyon hem bireylerin hem de ülkeler arasındaki farklılıkları ortadan kaldıracak, eşitliği sağlayacak, böylelikle uluslararası uyum ve anlayışı yaratacağını söyler" (Başaran, 2010: 72). Masuda, uygun müdahaleler yapılmazsa enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kontrol amaçlı kullanımının ortaya çıkabileceğine ve "denetim toplumu" nu yaratabileceğine de dikkat çeker. Bunu belirleyecek olanın insanlığın hangi seçimi yapacağı olduğunu söyler (Geray, 2003:120).

Alvin Toffler da Masuda'nın enformasyon toplumu bakışına benzer bir yaklaşımla iletişim teknolojilerindeki yapısal dönüşümü, enformasyon toplumunun ortaya çıkmasının nedeni olarak görür. Toffler, insanların 10.000 yıldır dünya çapında bir pazar oluşturmak için çaba sarf ettiğini ve ikinci dalga olarak tanımladığı sanayi toplumu döneminde dünyayı bu anlamda pazarlaştırdıklarını, ama sanayi toplumunun artık sonuna geldiğini ve üçüncü toplumsal devrimle yer değiştirdiğini söyler (Törenli, 2004: 33; Timisi, 2003: 97). Üçüncü dalga olarak adlandırdığı toplumda ekonomik üretim birimleri yeni teknolojiler ve bilgisayarlardır. Toffler, üçüncü dalganın gelişmekte olan ülkeleri Batı'nın yıllar önce kullandığı eski ve köhne teknolojileri taklit etme zorunluluğundan kurtaracağı, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin getireceği yeni olanaklarla bu ülkelerin gelişkin bir ekonomiye kavuşacağı ve kalkınacağı görüşündedir (Törenli, 2004: 34). Enformasyon araçlarının çeşitlendiği ve yığınsallıktan kurtulduğu bu çağda kitle iletişim ortamdan kalkacağını, etkileşimli medyaların kontrol edilen medyalarla yer değiştireceğini savunan Toffler, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin toplumsal belleği kullanarak (enformasyonun depolanması ve saklanmasıyla) kültürel ve ekonomik yeni açılımlar yaratacağı, kitle üretiminden bireylerin belirlediği üretime geçen, aile yapısından politikaya değin toplumun her bir ögesinin dönüştüğü ve değiştiği yeni bir uygarlığın doğacağını savunur. Bu yeni uygarlık kendi ayırt edici dünya bakışına, zaman, uzay, mantık ve nedenselliği ele alışına kadar kendi yöntemlerine sahip bir uygarlık olacaktır (Timisi, 2003: 97-98; Törenli, 2004: 34-35).

Enformasyon toplumu kuramlarının ilk örneklerinde enformasyon ekonomisinin büyümesi ve enformasyon sanayilerinin GSMH'ye yaptığı katkılar üzerinde duran yaklaşımların yanı sıra enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yayılmasına ve yakınsamasının sonuçlarına odaklanan, bu bağlamda yeni toplumsal deneyimler yaratarak yeni bir çağa girilmesi üzerinde yoğunlaşan yazının içinde Manuel Castells ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.

Castells, enformasyon toplumunu yeni bir toplumsal değişim çağı olarak görmez; sanayi sonrası toplum ve enformasyon toplumunun "gelişimci" tezlerini eleştirir ve enformasyon toplumunu kapitalizmin yeniden yapılandırıldığı bir aşama olarak

ele alır.²⁰ Castells, teknolojinin tarihsel evrim ve toplumsal değişim üzerindeki belirleyiciliğini yadsımaz.²¹ “Teknoloji toplumu belirlemez” diyen Castells’e göre, teknoloji ile toplumun ilişkisi açısından vurgulanması gereken şey, devletin teknolojik yenilikleri başlatarak, yasaklayarak ya da onların öncülüğünü üstlenerek yüklediği rolün, belli bir mekân ve zamanda hakim olan toplumsal ve kültürel güçleri ifade edip örgütlediğinden dolayı sürecin tamamı açısından belirleyici olduğudur (Castells, 2013: 6-15).²²

“Bugünün teknolojik devrimi açısından da farklı bir durum söz konusu değildir. Kapitalizmin küresel olarak yeniden yapılandığı bir tarihsel dönemde doğdu ve yayıldı; bu bir tesadüf değildi; bugünün teknoloji devrimi kapitalizm için temel önemde bir araçtır. Dolayısıyla bu değişim sürecinde ortaya çıkan yeni toplum da, tarihlerine, kültürlerine, kurumlarına, küresel kapitalizm ve enformasyon teknolojisiyle özgül ilişkilerine bağlı olarak farklı ülkelerde kayda değer bir tarihsel çeşitlilik gösterse de, hem kapitalist hem de enformasyoneldir..” (Castells, 2013:15).

Enformasyon teknolojileri²³ paradigmasını benimseyen Castells (2013: 21), enformasyon toplumu yerine enformasyonel toplum kavramını kullanmayı tercih eder. Enformasyon toplumu, enformasyonun toplumdaki yerini vurgularken, “enformasyonel” terimi, enformasyonun üretimi, işlenmesi ve aktarımının, bu tarihsel dönemde ortaya çıkan yeni teknolojik koşullar nedeniyle üretkenliğin ve gücün temel

²⁰ “Enformasyon teknolojisi devrimi, 1980’lerden itibaren kapitalist sistemin temel bir yeniden yapılanma sürecinin uygulanmasında araçsal öneme sahip oldu. Bu süreçte, teknoloji devrimi de, ileri kapitalizmin mantığı ve çıkarlarının bir ifadesi olmaya indirgenmesi mümkün olmasa da, gelişimi, tezahürü bakımından bu mantıkla, bu çıkarlarla şekillendirildi” (Castells, 2013:16).

²¹ “Ne ki toplum teknolojiyi belirlemese de, büyük ölçüde devlet üzerinden onun gelişimini bastırabilir. Ya da, yine büyük ölçüde devlet müdahalesiyle ekonomilerin, askeri gücün, toplumsal refahın kaderini birkaç yıl içinde değiştirecek hızlandırılmış bir teknolojik değişim sürecine sokulabilir. Hattâ toplumların teknolojide, özellikle de, farklı tarihsel dönemlerde stratejik açıdan belirleyici olan teknolojilerle ustalaşma kabiliyeti ya da kabiliyetsizliği, büyük ölçüde, onların kaderini şekillendirir. Teknolojinin (ya da onun yoksunluğunun) toplumların hep çatışma dolu bir süreçten geçerek teknolojik potansiyellerini aktarmaya karar verdikleri kullanım biçimleri kadar, toplumların kendilerini dönüştürme becerisini de ihtiva ettiğini söyleyebileceğimiz noktada, tarihsel evrim ve toplumsal değişim üzerindeki belirleyiciliği de başlar” (Castells, 2013: 8).

²² “Elbetteki teknoloji toplumu belirlemez. Toplum da teknolojik değişimin yönünü çizemez, çünkü bilimsel keşif, teknolojik yenilik ve bunların toplumsal uygulanma süreçlerine bireysel yaratıcılık ve girişimcilik de dahil birçok etken dahil olur; öyle ki, nihai sonuç, karmaşık bir etkileşim sürecine dayalıdır. Hattâ teknolojik belirlenimcilik ikilemi büyük olasılıkla yanlış bir sorundur; çünkü teknoloji toplumdur, çünkü toplum teknolojik aygıtlarına değinmeksizin anlaşılabilir, resmedilemez” (Castells, 2013:6).

²³ Castells’in enformasyon teknolojileri tanımı; mikro-elektronik, bilgisayarlar (makinelere ve yazılım), telemünikasyon/yayıncılık ve opto-elektronik gibi birbirine yaklaşan teknolojiler dizisini ve bunlara ek olarak genetik mühendisliğini kapsar (Castells, 2013: 38).

kaynakları haline geldiği, özgül bir toplumsal örgütlenme biçiminin özelliklerine işaret eder. Castells, enformasyonun ve bilginin toplumlarımız için önemli olduğu yönündeki yaygın gözlemin ötesine geçen ve bugünkü dönüşümleri daha somut bir biçimde anlatabilme amacıyla “enformasyonel toplum” ve “enformasyonel ekonomi” terimlerini kullandığını belirtir (Castells, 2013: 25).

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, dünya çapında yeni bir ekonominin ortaya çıktığını söyleyen Castells, bu ekonomiyi enformasyonel, küresel ve ağ örgütlenmesine dayalı olarak niteler.²⁴ Bu yeni ekonominin ortaya çıkmasının nedeninin de enformasyon teknolojisi devriminin bu ekonominin yaratılması için parçalanamaz maddi bir temel hazırlaması olduğunu belirtir (Castells, 2013: 99). “Yeni, daha güçlü, daha esnek enformasyon teknolojileri etrafında örgütlenmiş, yeni bir teknolojik paradigmanın ortaya çıkması, enformasyonun kendisinin üretim sürecinin ürünü olmasını mümkün kıldı” (Castells, 2013: 100). Castells’e göre bugünün teknolojik devriminin ayırıcı özelliği, bilginin ve enformasyonun merkezi önemindense, “bilgi ve enformasyonun²⁵, bilgi üretimine, bilgi işleme/iletme aygıtlarına uygulaması, yenilik ile yeniliğin kullanımı arasında, ikisinin birbirini beslediği bir zincir oluşturmasıdır” (Castells, 2013: 40). Yani enformasyon hem üretimin hammaddesi hem de üretimin bir sonucu, bir tüketim metasıdır.

Castells’e göre, yeni teknolojilere dayalı bu yeni ekonomi küresel sermaye, yönetim ve bilgi ağları²⁶ etrafında örgütlenir. Ağlar dinamik ve açık yapılardır. Enformasyon çağında toplumların yeni sosyal morfolojisini ağlar oluşturur, ağlar

²⁴ “Enformasyoneldir, çünkü bu ekonomide birimlerin ya da ajanların (şirketler olsun, bölgeler olsun, ülkeler olsun) üretkenliği, rekabet gücü temelde verimli bir biçimde bilgiye dayalı enformasyon üretme, işleme ve uygulama kapasitelerine dayalıdır. Küreseldir, çünkü üretimin, tüketimin ve dolaşımın bileşenleri (sermaye, emek, hammadde, yönetim, enformasyon, teknoloji, piyasalar) kadar kilit faaliyetleri de ya doğrudan ya da ekonomik ajanlar arasındaki bir bağlantılar ağı üzerinden küresel bir ölçekte örgütlenmiştir. Ağ örgütlenmesine dayalıdır, çünkü yeni tarihsel koşullarda, üretim küresel bir girişim ağları arasındaki etkileşim ağı üzerinden gerçekleşir, rekabet burada yaşanır” (Castells, 2013: 99).

²⁵ Castells eserinde bilgi kavramını Daniel Bell’in tanımına katılarak bu anlamda kullandığını belirtir: “Bilgi: Mantıklı bir yargı ya da deneysel bir sonuç sunan, başkalarına sistemli bir biçimde iletişim aracıyla aktarılan olgulara ya da düşüncelere ilişkin örgütlü ifadeler dizisi. Dolayısıyla bilgiyi haber ve eğlenceden ayırıyorum.” Enformasyon kavramı içinse Porat’ın klasik çalışmasında (1977) önerdiği enformasyon tanımına katıldığını belirtir: “Enformasyon örgütlenmiş ve iletilen veridir” (Castells, 2013: 20).

²⁶ “Ağ, birbiriyle bağlantılı düğümler dizisidir” (Castells, 2013:62).

oluşturulması mantığının yayılması üretim, deneyim, iktidar ve kültür süreçlerinde işleyiş ve sonuçları değiştirir: Enformasyonizm, sermayenin ağların merkezileştirici gücünü kullanarak yoğunlaşmasına, küreselleşmesine yol açmıştır; emek kolektif kimliğini yitirmiş, örgütlenme itibarıyla parçalanmış, bireyselleşmiştir; kültürel ifadeler tarihten ve coğrafyadan soyutlanmış, ağırlıklı olarak, elektronik iletişim hatlarıyla aktarılır hale gelmiştir. Castells'in ağ toplumu insani deneyimde niteliksel bir değişimi temsil eder (2013: 621-631).

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yakınsamasının sonuçları üzerinden kuramsallaştırılan bu yaklaşımlar, enformasyonun işlenmesi ve depolanmasını sağlayan teknolojinin ucuzlamasıyla birlikte yaşanan değişime, enformasyonun yönetilmesi ve dağıtılması konusundaki değişimlerin eklenmesi üzerinde durur.²⁷ Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yakınsaması ile oluşan enformasyon ağları, enformasyon toplumunun altyapısı ve kurucu unsurları olarak toplumların kültürel dönüşümüne de neden olmuştur. Enformasyon toplumlarının kültürel dönüşüm boyutu postmodernizm tartışmaları içinde karşılığını bulur.

Postmodernizm, enformasyon toplumu kuramcılarının kanıtı olarak ele aldığı şeyleri, post modern durum konusundaki kendi kavramsallaştırmalarının bileşeni olarak kabul eder (Başaran, 2010: 75). Postmodern kuramın önde gelen temsilcilerinden Jean-François Lyotard, "Postmodern Durum" adlı eserinde, toplumlar sanayi sonrası çağa, kültürler postmodern çağa girerken bilginin durumunun değiştiğini söyler (2013: 11): Bilgi başlıca üretim gücü haline gelmiştir (2013: 15).

Postmodern durumu tanımlarken iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasına ve bilginin konumundaki değişimin yarattığı etkiye önem atfeden Lyotard, bilginin konumunun değişmesini, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren teknik ve teknolojik değişimlerde görülen ve vurguyu eylemin amaçlarından çok araçları üzerine kaydıran ileri kapitalizmin, özellikle 1960'lı yıllardan sonra harekete geçerek yayılmasına bağlar (2013: 74). Teknolojik dönüşümlerin bilgi sürecini, bilginin araştırılması ve iletilmesi açısından etkilediğini söyleyen Lyotard'a göre (2013: 12), "postmodern

²⁷ Bu durum üretim, bankacılık, eğitim gibi toplumsal yaşamın pek çok alanında yaşanan deneyimleri farklılaştırmıştır.

toplum, teknoloji ve bilginin toplumsal örgütlenmenin temel ilkeleri haline geldiği, bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin hızla değişimine neden olduğu bir toplumdur” (Başaran, 2010: 76) ve “bilginin yeni durumlarına yanıt veren yeni bir epistemolojinin gerçekleştirilmesiyle ilgilidir” (Timisi, 2003: 106).

Enformasyon toplumu yaklaşımları bazı vurgu farklılıkları gösterse de hepsinin ortak özelliği enformasyonun niteliklerine önem atfetmeleridir. Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yakınsaması ile oluşan enformasyon ağları, enformasyon toplumunun altyapısı ve kurucu unsurları olarak karşımıza çıkar. Frank Webster, enformasyon toplumu tanımlarını çözümlmeyi kolaylaştırmak amacıyla her biri yeni tanımlama açısından ele aldığı farklı kıstaslara göre beşe ayırır: “teknolojik yenilik [innovation], mesleki değişim, ekonomik değer, bilgi akışı ve simge ve işaretlerin genişlemesi” (Fuchs,2015:206). Webster enformasyon toplumu kuramlarını sınıflandırmak için kullandığı bu ayırmda, bir tanımın bu kıstaslardan birine vurgu yaparken diğerlerini dışladığını ima etmez; bu kuramların öncelikle odaklandıkları boyut, toplum boyutudur (Başaran, 2010: 64; Fuchs, 2015: 206).

Fuchs ise enformasyon toplumu kuramlarına farklı bir sınıflandırma ile ulaşılabileceğini söyler: Yenilik derecesi ve ayırt edici ölçüt olarak sosyolojik kuramlaştırmanın türünün birleşimi (Fuchs, 2015: 206). Fuchs’a göre bu sınıflandırmada enformasyon toplumu kuramı söylemi ilk eksen olarak toplumsal değişim boyutunu ayırmsar, ikinci ekseninde bu değişimlerin enformasyonel niteliklerini. Geçmiş yılların dönüşümlerini, radikal toplumsal değişimin oluşturduğunu savunan kuramları süreksiz kuramlar olarak tanımlayan Fuchs, diğer kuramların modern toplumun sürekliliğine daha çok vurgu yaptığını belirtir²⁸ (2015, 206).

²⁸ Fuchs’un sınıflandırmasına göre, Machlup’un bilgi ekonomisi (1962), Bell’in sanayi sonrası toplum (1974), Lyotard’ın postmodern toplum (1979) kavramsallaştırmaları başta olmak üzere toplum ve ekonominin geçen onyıllar içerisinde radikal bir dönüşüm içinden geçtiğini ve bizim şimdi yeni bir toplum veya ekonomi içerisinde yaşadığımızı varsayan yaklaşımlar süreksiz enformasyon toplumu kuramlarıdır. Sürekli enformasyon toplumu kuramları belirli bir dereceye kadar kuşucudur ve halâ modern kapitalist yapıları ifade eden biçimlerde kimi değişimler gerçekleştiğini vurgularlar. Enformasyon teknolojilerinin önemini vurgulayan nesnel ve sürekli enformasyon kuramları ise, dönüşümsel modernleşme (Beck vd., 1994), bilişsel kapitalizm (Negri 2008, Vercellone 2007),

“Öznel toplumsal kuramlar, insan bireylerin ve onların toplumdaki düşünüş ve eylemlerinin önemini vurgularlar, halbuki nesnel toplumsal kuramlar tekil bireyleri aşan yapıları vurgularlar (Giddens1984, xx). Çağdaş toplumda öznel enformasyon toplumu kuramları insan bilgisinin (düşünüş, zihinsel etkinlikler) önemine vurgu yaparken, nesnel enformasyon toplumu kuramları, kitlesel medya bilgisayar, İnternet veya mobil telefon gibi enformasyon teknolojilerinin rolünü ön plana çıkarırlar” (Fuchs, 2015: 206).

Fuchs’a göre hem süreklilik hem de süreksizlik hipotezleri aynı anda belli bir dereceye kadar doğru ve yanlıştır. Toplumun gelişiminin anlaşılması için diyalektik bir metoda ihtiyaç vardır. Bu diyalektik metodoloji uygulandığında ulusötesi enformasyonel kapitalizmin yükselişi ne sadece öznel ne de sadece nesnel bir dönüşüm olur, ancak özne-nesne diyalektiğine dayanır (Fuchs, 2015: 212).

“Nesnel yaklaşımlar tekno-belirlenimcidir ve emek ve aracılık biçimlerinin nasıl değiştiğini ihmal ederler; öznel yaklaşımlar teknolojinin aracıyı biçimlendiren ve aracı tarafından biçimlendirilen bir güç olduğunu ihmal ederler. Bu yüzden hem teknoloji yönelimli öznel hem de nesnel bilgi yönelimli yaklaşımların her ikisi de yetersizdir. Ancak aynı zamanda daha büyük bir çerçevenin diyalektiğinin bir kutbunu vurgulama konusunda haklıdırlar: Ulusötesi enformasyonel kapitalizm kavramı diyalektik olarak düşünmenin her iki hattını da içererek aşar, çünkü bilgi ve ağların her ikisi de öznel ve nesnel görünüşlere sahiptir; üretim araçlarını ve üretim ilişkilerini dönüştürürler” (Fuchs, 2015: 212).

Ulusötesi enformasyonel kapitalizmin bu özne-nesne diyalektiğini idrak ettiğini belirten Fuchs, insan bilişini, iletişimini ve işbirliğini nesneleştiren teknolojilerin ve malların yükselişiyle birbirine bağlı bilişsel, iletişimsel ve işbirlikçi emeğin yükselişi temelinde kavramsallaştığını söyler (Fuchs, 2015: 212).

Enformasyonun metaya dönüştüğü, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanların her birinde değişimin ve dönüşümün yaşandığı bu yeni çağda her zamankinden daha da önemli konuma gelen iletişim ve enformasyon teknolojilerinin sonuncusu, ağların ağı olarak nitelenen internettir. İnternet sahip olduğu yapısal nitelikleri ve altyapısını oluşturan teknolojiler nedeniyle bu yeni çağı dönüştüren ve şekillendiren bir yeni iletişim teknolojisi olarak karşımıza çıkar.

“İnternet iletişimi enformasyonun metin, ses, grafik, imaj, video gibi birden çok iletişim biçimlerinin bir araya getirilmesiyle işleyen bir süreçtir. Yerel, ulusal ve

semiyokapitalizm (Berardi 2009) ile genel zekâ ve maddi olmayan emek (Hardt ve Negri, 2000) şeklindedir (Fuchs, 2015: 205-210).

uluslararası erişim olanaklarını sağlayan, bu anlamda zaman ve mekanla sınırlı olmayan küresel bir iletişim biçimidir. Bu özellikleri, interneti yalnızca mesaj üreten, toplayan ve dağıtan bir teknoloji olmaktan çıkarmakta, birey-birey, birey-grup, grup-birey etkileşimlerine olanak tanıyan bir toplumsal iletişim ortamı haline sokmaktadır” (Timisi, 2003: 124).

Bu yeni toplumsal iletişim ortamı (internet) ile yeni medya, sosyal medya ve sosyal ağlar gibi birçok yeni kavram iletişim bilimleri literatürüne girmiştir. Yeni medyayı “dijital devrim” olarak niteleyen Van Dijk’a göre, medya tarihinde birkaç iletişim devrimi gerçekleşmiştir; bunları yapısal ve teknik iletişim devrimleri olarak ayırılır. Van Dijk, yapısal devrimlerde²⁹ uzam ve zaman koordinatlarında temel değişikliklerin meydana geldiğini, iletişim aracının uzamda (belirli bir yerde) sabit bir iletişim şekli sunabileceği gibi birkaç yer arasındaki iletişimi sağlıyor olabileceğini, ayrıca medyanın iletişimin anını sabitledikleri gibi, zamanlar arasındaki boşluğu kapatmamıza da yarayabilir olduğunu belirtir. Yeni medya yakın dönemde gerçekleşen son yapısal iletişim devrimidir (Van Dijk, 2016: 16-17).

“Bu devrim uzam ve zamanda sabitlenmiş iletişim araçları ve bu boyutlar arasında köprü kuran iletişim araçları arasındaki ayrımın sonuna geldiğini işaret etmektedir. Sonuçta yeni medya her iki amaç için de kullanılabilir. Her ne kadar uzam ve zaman arasında köprü kurma amacı birincil amaç olsa da, yeni medya, örneğin bir elektronik kitap veya DVD’ye başvurulduğundaki gibi, çevrimdışı ortamlarda da kullanılabilir. ...Yeni medya iletim bağlantıları ve ayrı ayrı cihazlara da yüklenebilen (metin, veri, görüntü ve /veya ses dolu) yapay hafızaların bileşimidir” (Van Dijk, 2016: 17).

Teknik iletişim devriminde, bağlantılar, yapay hafızalar ve/veya hafızaların içeriğinin yeniden üretilmesi kökten bir değişim yaratır. Medya tarihinde matbaanın icadından, telgraf, telefon, radyo ve televizyonun icadına süregiden teknik iletişim devrimleri sürecinin son halkası dijital yapay hafızalar ve dijital iletim ve reproduksiyon ile tanımlanabilecek “dijital devrim” dir. Bu devrimin özü, bütünleşme

²⁹ Van Dijk uzam ve zamanda sabitlenmiş iletişimden uzam ve zaman arasında köprü kuran iletişim şekline geçişin insanlığın tarihöncesi zamanlarında meydana gelen ilk iki iletişim devrimi ile olduğunu söyler: “Uzak mesafelere duman, davul ve ateşle sinyal göndermek ve elçiler göndermek, çanakların üzerine ve mağara içine çizimler yapılarak da iletişimin zaman boyutu aşılmıştır. Yazının icadı ile hem uzam hem zamanın kısıtlamaları aşılmıştır” (2016: 16-17).

ve etkileşim gibi yapısal terimler ve yeni medyanın belirleyici özellikleri olan dijital kod³⁰ ve hiper metin³¹ gibi teknik terimlerden oluşur (Van Dijk, 2016: 18-19).

Van Dijk'in dijital devrim olarak adlandırdığı yeni medya teknolojisi içerdiği teknik olanaklar sayesinde geleneksel medyada sınırlı düzeyde olan etkileşimin önemli ölçüde artmasını sağlar ve Lev Manovich'e göre geleneksel medyadan şu özellikleri ile ayrılır:

Sayısal Temsil (Numerical Representation): Tüm yeni medya nesnelere; ister bilgisayarda sıfırdan yaratılmış olsun ister analog medya kaynaklarından dönüştürülmüş olsun, dijital koddan oluşur; yani sayısal temsillerdir.

Modülerlik (Modularity) : Görüntü, sesler, şekiller veya davranışlar gibi medya öğeleri ayrı örnekler (pikseller, poligonlar, vokseller, karakterler, senaryolar) koleksiyonu olarak temsil edilir. Bu öğeler, daha büyük çaptaki nesnelere halinde toplanır; ancak kendi ayrı kimliklerini korumaya devam ederler. Nesnelere, bağımsızlıklarını kaybetmeden daha da büyük nesnelere haline gelecek şekilde bir araya gelebilirler.

Otomasyon (Automation): Medyanın sayısal kodlaması ve bir medya nesnesinin modüler yapısı, medya oluşturma ile ilgili birçok işlemi otomatik hale getirme olanağı verir. Böylece insan taammüden yaratıcı süreçten kısmen çıkarılabilir.

Değişkenlik (Variability): Değişkenlik ilkesi otomasyon ve modülerlik ilkeleri ile yakından bağlıdır. Geleneksel medya sanayi toplumunun mantığıyla uyumludur, sayısız kopya yapılabilir ama hepsi birbirinin aynısıdır. Yeni medya tersine değişkenlik ile karakterize edilir ve özdeş kopyalar yerine yeni medya nesnesi birçok farklı versiyona yol açar. Yeni medyanın mantığı talep üzerine

³⁰ Dijital Kod: "Dijital medyadaki her tür veri için bitler ve baytlardan oluşan tek biçimli kod" (Van Dijk, 2016: 25).

³¹ "Dijital medyadaki her tür verinin farklı öbeklerini birbirine bağlayan tek biçimli kod" (Van Dijk, 2016: 25).

üretim ve zamanında teslim özelliklerine sahip olduğundan endüstri sonrası toplum mantığıyla uyuşur.

Kültürel Kod Çevirimi (Transcoding³²): Yeni medyanın genel olarak iki farklı katmandan oluştuğu düşünülmektedir: "kültürel katman" ve "bilgisayar katmanı". Yeni medya bilgisayarlarla yaratıldığı, dağıtıldığı, depolandığı ve bilgisayarlara arşivlendiğinden, bilgisayar mantığının geleneksel kültür mantığına önemli etkisi olur. Özetle, bilgisayar tabakası ve medya / kültür tabakası birbirini etkiler. Kültürel katmanda bilgisayarı etkileyerek yeni bilgisayar kültürünü oluşturur (Manovich, 2001: 49-65).

İnterneti diğer iletişim ortamlarından farklı kılan bu özellikleri Web 1.0 olarak kavramsallaştırılan ilk döneminden ziyade Web 2.0 olarak kavramsallaştırılan sosyal medya uygulamaları dönemi ile ortaya çıkar. Web 2.0 kavramı 2004 yılında ilk kez Tim O'Reilly tarafından kullanılır. O'Reilly'e göre Web 2.0 sosyal ağ siteleri başta olmak üzere, web tabanlı özgür ansiklopedileri, daha esnek, istenilen bilgiye erişimi kolaylaştıran ikinci nesil internet hizmetlerini yani internet kullanıcılarının birlikte ve paylaşarak oluşturduğu internet sistemini tanımlamaktadır (Göksu, 2016: 14). Web 2.0 teknolojisi kullanıcıların sadece içeriği tüketmediği, bunun yanında kendi oluşturduğu içeriği dolaşıma sokmasına ve yaymasına yarayan, interneti etkileşim/paylaşım temelli bir platforma dönüştüren bir teknolojidir. Bu teknolojinin temelleri üzerine kurulu olan, her türlü düzenlemeye açık, içeriği kullanıcı tarafından yaratılan ve internete dayalı uygulamalara da sosyal medya uygulamaları denir. Yani bu teknolojinin yazılımsal boyutunu Web 2.0, toplumsal iletişimle ilgili sosyal boyutunu sosyal medya kavramı oluşturmaktadır (Göksu, 2016: 19).

Mayfield, sosyal medyanın beş karakteristik özelliğini şu şekilde sıralar:

“1. Katılım: Sosyal medyada ilgili olan herkes katkıya ve geribildirime teşvik edilir. Bu durum içerik üreticisi ile kullanıcı arasındaki çizgiyi bulanıklaştırır.

³² Yeni medya sözlüğünde, bir şeyi "transcode" yapmak başka bir biçime çevirmektir. Kültürün bilgisayarlaştırılması, tüm kültürel kategori ve kavramlar ile bağlantılı olarak, benzer transkodlamayı kademeli olarak gerçekleştirir. Yani, kültürel kategoriler ve kavramlar, anlam seviyesinde ve / veya dil üzerinde, bilgisayar ontolojisi, epistemoloji ve pragmatikten türetilen yenilerle değiştirilir. Bu nedenle yeni medya, bu daha genel kültürel yeniden kavramlaştırma sürecinin öncüsü olarak hareket eder (Manovich, 2001: 65).

2. Açıklık: Kullanıcıların geribildirimine ve katılımına açık olan sosyal medya platformları, oylama, yorum ve bilgi paylaşma gibi konuları teşvik eder ve nadiren anonim ulaşımaya yönelik engeller koyar.

3. Görüşme: Geleneksel medya yayına ilişkin iken (içerik aktarımı ya da dinleyiciye bilgi ulaşımı), sosyal medya iki yönlü konuşmaya olanak tanınması bakımından öne çıkmaktadır.

4. Topluluk: Sosyal medya toplulukların çabuk ve etkili bir şekilde oluşumuna olanak sağlar. Topluluklarda örneğin fotoğrafçılık, bir siyasi konu veya sevilen bir TV programı ile ilgili paylaşımlar yayınlanabilmektedir.

5. Bağlantılılık: Pek çok sosyal medya platformu kullanıcıların ilgili oldukları herhangi bir konuda link vermek yoluyla diğer sitelerle bağlantı gerçekleştirir” (Göksu, 2016: 20-21).

Christian Fuchs, sosyal medyaya eleştirel bir bakış açısıyla yaklaştığı “Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş” adlı eserinde Web 2.0 ve sosyal medyanın farklı tanımlarına yer verir. Bunlardan bazıları şunlardır:

“• Sosyal medya ve sosyal yazılımlar, tüm geleneksel ve ticari kurum ve kuruluşların çerçevesinin dışında paylaşma, birileriyle ortaklık yapma ve kolektif eylemde yer alma yeteneklerimizi arttıran” araçlardır (Shirky 2008: 20f).

• Sosyal medya yeniliği, “daha önce yayın aracına hiç erişimi olmayan ölçekteki insanların şimdi bunu günlük bazda yapmaları ve bu süreçte medya araçlarına bilinçli bir strateji ile el koyulmasıdır... (Baym ve boyd 2012, 321;).

• “Sosyal medya, moda sözcüklerin uzun hattında en moda olan sözcüktür. Genellikle, bireylerin ve toplulukların bir araya gelmesine, iletişim kurmasına, paylaşmasına ve bazı durumlarda ortaklaşmasına veya oynamasına olanak veren yazılım yığını açıklamak için kullanılır...(boyd 2009)

• Van Dijk: “Medya ile ilişkili belirgin bir ‘sosyal’ kelimesi, platformların kullanıcı merkezli olduğunu belirtmektedir ve katılımçılık teriminin insan ortaklaşmasına vurgu yapması gibi o da komünal faaliyetlere olanak sağlamaktadır. Gerçekten de, sosyal medya insan ilişkilerinin çevrimiçi kolaylaştırıcısı veya güçlendiricisi, sosyal değer olarak bağlanabilirliği teşvik eden insanlar ağı olarak görülebilir” (Van Dijk 2013,11)...” (Fuchs, 2016: 54).

Fuchs, tüm bu yaklaşımların çevrimiçi sosyalliğin çeşitli biçimlerini açıkladığını söyler; kolektif eylem, kaynaklı içerik, iletişim, paylaşma, oynama, topluluklar, bağlantı/ağ. Bu yaklaşımlar ışığında sosyal medyayı tanımlamanın sosyalliği anlamayı gerektirdiğine dikkat çeken Fuchs’a göre, medya teknoloji değil tekno-sosyal sistemlerdir (2016: 56).

“Medya, teknolojinin yardımıyla teknolojik yapıları ve insan faillerini bağlayan dinamik ve dönüşümsel süreçlerin üretildiği, dağıtıldığı ve tüketildiği bilgiyi yaratan insan faaliyetlerine olanak veren ve onları kısıtlayan enformasyon ve iletişim teknolojileri, tekno-sosyal sistemlerdir” (Fuchs, 2016: 56).

Fuchs, enformasyon sürekli vardır; dönüşen iletişimdir der ve işbirlikçi web teknolojilerinin daha yoğun kullanılması nedeniyle önemli hale geldiğini ama webin baskın olmadığını, web teknolojilerinin ne eski ne de yeni olduğunu³³; webin kapitalist internet ekonomisinin, kapitalist birikimin sürekliliğini garantilemek adına değişime ve yeniliğe gereksinim duymasının sonucunda ortaya çıkan güç yapılarının içine gömülü olan karmaşık bir tekno-sosyal sistem olduğuna dikkat çeker (Fuchs, 2016: 71-72).

İnternet, farklı nedenlerle (ulusal güvenlik, akademik haberleşme vs.) ve sınırlı bir çevreyle ortaya çıkmış bir iletişim teknolojisi olsa da kiteselleştikçe piyasa ekonomisinin ihtiyaçlarına ve gereklerine uygun bir araca dönüşmüştür. İnternet, bir yandan küresel kapitalizmin kurumlarının nüfuz ettiği, kapitalizmin üretim koşullarının, toplumsal ilişkilerinin ve kurumlarının yeniden yapılandığı bir alan, bir endüstridir. Bu haliyle çok uluslu şirketlerin küresel ölçekte yeni pazarlara erişebilmesini aracı, reklam ve pazarlamanın yeni mecrası, tüketicilerin tüketim alışkanlıklarının belirlenmesini sağlayan bir teknolojidir. Devletlerin vatandaşları ile iletişimini kolaylaştıran ama aynı zamanda vatandaşlar hakkında bilgi toplamak ve gözetlemek amacıyla da kullanılan internet teknolojisi diğer yandan kullanıcıyı etkin kılan ve içeriğin denetlenmesini zorlaştıran niteliğiyle alternatif ve karşıt görüşlere, yaşamlara ifade ve iletişim sağlayan görece özgür bir ortamdır. İnternetin, bu ikinci

³³ Fuchs, 2000 İnternet ekonomisi krizi sonrasında web 2.0’ın yeni ve farklı bir şey olduğu ideolojisi ile yeni ekonomi ve demokratik potansiyele sahip olduğu savıyla yatırımcıların ikna edildiğini ve kriz sonrası internet ekonomisinin canlandırılmasında web2.0 kavramın ortaya atılmasının önemine ve kavramı ilk kez kullanan O’Reilly’in yıllar sonra, bu kavramın “dotcom krizi” olarak adlandırılan kriz döneminin ardından, İnternet şirketlerinin ekonomik strateji gereksinimini belirlemek için yaratıldığını kabul ettiğini söyler. Aslında sosyal medya teknolojilerinin çoğu, bu kavramın tanıtıldığı 2005 yılından çok öncesine dayanmaktadır. Wikiler, bloglar, sosyal ağ siteleri, mikro bloglar, ancak, ikinci bin yılın ilk on yılının ortasından itibaren gerçekten adından söz ettirmeye başlamış olsada, Fuchs, 2000-2010 yıllarında WWW’nun hiçbir biçimde değişmediğinin söylenemeyeceğini ancak kökten bir değişim geçirdiğinden bahsetmenin de mümkün olmadığını söyler (Ayrıntılı bilgi için bknz. Christian Fuchs, **Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş**, Nota Bene Yayınları, 2016,ss. 49-51,72).

yönünün demokrasiyi canlandıracağı ve küresel bir kamusal alanın ortaya çıkaracağı ağırlıkla enformasyon toplumu kuramcıları tarafından savunulmaktadır.

Gelenekçi liberal düşünceye göre, iletişim ve enformasyon araçlarının temel demokratik rolü, devleti gözetleyen bir kamu gözcüsü olarak hareket etmektir. Bu rol bazen, hükümetin işleyişi hakkında genel tartışmayı kolaylaştırmayı içerecek biçimde genişletilse de genellikle devlet otoritesinin kullanımındaki kötü uygulamaları ortaya çıkarma biçiminde tanımlanmaktadır (Curran, 2014: 138). Enformasyon toplumu yaklaşımları için yurttaş katılımını doğrudan sağlayan yapısı nedeniyle internet, demokrasinin dönüşümünde öncülerinden çok daha güçlü bir potansiyele sahiptir. Enformasyon niceliğindeki artış, kullanıcıya etkin olma olanağı sağlayan ve etkileşimi arttıran teknolojik alt yapısıyla internetin bilinçlenmeyi sağlayacağını savunan bu görüşler internetin, zaman ve mekân engellerinin ortadan kaldırılmasında önemli bir potansiyeli olduğu, bilgilerin yurttaşlara eşit olarak yayılması, erişim kolaylığı, ulusal ve uluslararası yeni kamusal alanların ortaya çıkması, ifade özgürlüğü ve özyönetimi sağlaması anlamından katılımcı demokrasiyi gerçekleştirecek potansiyelleri içerdiğini söylemektedirler.

“İnternetin demokratik potansiyeli konusundaki en güçlü argüman, bu aracın enformasyonunun özgürce akışına izin vermesidir. İnternetin herhangi bir merkezi otoritenin denetimine açık olmamasıyla bağlantılı olarak, mesaj kaynaklarının, mesajın kendisinin ve kullanım biçiminin ademi merkezi, küresel ve yatay iletişime açık olması, interneti ifade özgürlüğüne izin veren bir iletişim ortamı konumuna taşımaktadır” (Timisi, 2003: 197).

Lea Salter’ a göre de, internetin adem-i merkeziyetçi yapısı ve içeriğinin çoğunlukla kullanıcılar tarafından oluşturulduğu bu metinsel iletişim sistemi olmasından dolayı demokratik iletişim için yeni bir teknolojik kaynaktır (Doğu vd., 2014: 30).

Fuchs, Medya ve İletişim Çalışmalarının, katılımcılığın (basit anlamda kullanıcılar içerik yaratır, düzenler, içeriği dolaştırır veya eleştirir) kaba ve indirgemeci fikrinden sıyrılıp, katılımcı demokrasi kültürüyle daha sıkı bağlar kurarak katılımcılığın siyasi fikrini yeniden keşfetmelerinin gerekliliğini savunur (2016: 95). Bu bağlamdan baktığımızda internet ve demokrasi ilişkisini anlayabilmemiz için

demokrasinin özelliklerini ve kamusal alan tartışmalarını ayrıntılı olarak ele almanın gerekliliği ortaya çıkar.

1.3.1. İnternet ve Demokrasi

En dar anlamıyla halkın iktidarı ya da halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi olarak tanımlayabileceğimiz demokrasi kavramı günümüzde siyasal düzeyde halkın kendi kendini yönetmesi değil, seçtiği temsilciler aracılığıyla ülkenin yönetimini ifade etmektedir. Dolayısıyla çağdaş demokrasilerin hareket noktası temsil sistemine dayalı olan liberal demokrasidir. Ulus devletlerin yetki ve sorumluluk alanlarını daraltan özelleştirme, yerelleşme ve deregülasyon politikalarının ardından liberal demokrasinin (temsili demokrasinin) yurttaşların karar alma süreçlerinden dışlanmasına ve yurttaş katılımının yetersizliğine neden olan yapısal sorunları barındırdığına dair eleştiriler öne sürülmüştür (Özalp, 2017).

“Alınan ve uygulamaya konulan siyasi kararlara, belirli aralıklarla yapılan seçimler aracılığıyla toplumsal meşruluk sağlanmakta ve bu döngü devam etmektedir. Ancak, temsili demokrasinin modern toplumlarda uygulanabilecek tek demokrasi modeli olabileceği iddiası, yurttaşların doğrudan demokraside yaptıkları gibi kamusal kararların içeriğini belirlemek yerine, sadece karar vericileri seçebilme hakkının yeterli görülmesine neden olduğu için de problemli görülmektedir. Çünkü bu durum temsil modelinin liberal demokrasinin meşruiyet ilkesi kabul edilen halk egemenliği kavramıyla çelişmesine neden olmaktadır” (Göksu, 2016: 29).

Liberal demokrasinin yurttaş katılımını ihmal ettiği varsayımı üzerine “cumhuriyetçi yurttaşlık” (Arendt), “radikal demokrasi” (Laclau ve Mouffe), “güçlü demokrasi” (Barber) ve kamusal alanda gerçekleşen ve aynı zamanda onu oluşturan politik iletişimin kendisi olan “müzakereci demokrasi” (Habermas) gibi modeller geliştirilmiştir (Özalp, 2017). Temsili demokrasiye bir alternatif olarak sunulan müzakereci demokrasi modelinde, katılım, dar bir şekilde tanımlanan ve sadece seçimlerde oy verme hakkı ile sınırlanan bir faaliyet değil, her türlü toplumsal ve kültürel alanda, siyasal olmayan bütün süreçlerde geçerli olan bir etkinlik olarak değerlendirilir (Göksu, 2016: 31).

Müzakereci demokrasi modelinin temel öğeleri yurttaşlık, hak ve katılımıdır. Bir karardan etkilenen her yurttaşın tartışmaya eşit biçimde katılma hakkı vardır. Müzakere sürecine katılan her yurttaşın herhangi bir sava itiraz etmek için soru sormaya; yeni bir sav ileri sürmeye ve davranış, arzu ve isteklerini ifade etmeye hakkı her koşulda bulunur. Bu süreçte hiçbir yurttaş içsel (manevi) ya da dışsal (fiziksel) bir zorlamayla engellenemez. Müzakereci demokrasi modelinde amaç rasyonel iletişimin ürünü olan uzlaşmaya ulaşmaktır (Özalp, 2017).

Tüm bu tartışmalar kapsamında bakıldığında demokrasi üzerine uzlaşmış bir tanımın bulunmaması ile birlikte belli ortak noktalarda birleşim sağlanabildiği görülür. Robert A. Dahl'ın demokrasi için ortaya koyduğu beş kriter bu bağlamda yürütülen tartışmalarda yaygın olarak kabul görmektedir. Bu kriterler; etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündem üzerine son sözü söyleme hakkı ve yetişkinlerin dahil olmasıdır (Dahl, 2001: 40; Akt. Karaçor, 2009: 123). Benjamin Barber, demokrasinin geleceğinin güçlü, kolektivist olmayan bir cemaat biçiminin, konformist olmayan bir kamusal akıl yürütme biçiminin modern toplumla bağdaşan bir yurttaş kurumları toplamının yeniden canlanmasına bağlı olduğunu savunur;

“Güçlü demokrasi; katılımcı tarzda siyasetle tanımlanan, yurttaşlar adına temsili yönetimden çok yurttaşların öz yönetimidir. Burada etkin yurttaşlar, ille de her düzeyde her durumda değil; fakat yeterince sık olarak bilhassa temel siyasetlere karar verilirken ve önemli bir güç konumlanırken kendi kendilerini yönetirler. Öz yönetim, gündem oluşturma, tartışma, yasama ve siyaset yapma (‘ortak çalışma’ biçiminde) süreçlerine yurttaşların katılımını kolaylaştırmak için kurulmuş kurumlar yoluyla hayata geçirilir” (Barber, 1995: 195-196, Akt. Uçkan, 2003: 6).

Uçkan, liberal ekonominin küreselleşmesi süreciyle ortaya çıkan ulus-devlet krizinin, devletin küçülerek etkinleşmesine yönelik talep ve modellerin, yönetim anlayışının gelişmesinde önemli bir rol oynadığını; katılımcı politikalarla toplum içinde en kapsamlı uzlaşmayı sağlayacak topluluk merkezli bir yönetim anlayışı temsil eden “yönetişim” kavramının; özyönetim hareketinin “demokrasinin etkinleştirilmesi” idealini, günümüzün ağ biçimde örgütlenen sosyo-ekonomik ilişkilerine uyarladığını söyler (Uçkan, 2003: 7). “Yönetişim, *yönetim süreci içinde yer alan tüm tarafların uzlaşısı üzerinde temellenmiş kuralların, yine bu tarafların sürece etkin ve sürekli katılımıyla uygulanabilir olması* anlamına gelmektedir” (Uçkan, 2003: 21).

Yurttaşlar yönetime daha etkin bir biçimde katılmanın yollarını ararken, yönetimin de meşruiyet krizini çözmenin daha fazla katılıma açık olmaktan geçtiğinin farkına vardığını söyleyen Uçkan, bugün yönetişimin yeni bir katılım modeli olarak gündeme gelmesinin nedeninin bu olduğunu belirtir. Endüstri çağının örgütlenme biçimleri ve siyasi stratejileri üzerinden temellenen mevcut siyasi sistemler artık işlemez hale gelmiş, hayatın her alanına yayılan bilgi akışı tarafından aşılmıştır. Uçkan'a göre, bilgi çağında demokrasi krizinin kaynağında da bu durum yaratmaktadır (2003: 21). Bilginin yani iktidarın paylaşımı, katılımcı demokrasinin de temellerinden birini oluşturur. Bilgi paylaşımı, bilginin sınır tanımadan, özgürce yayılmasını gerekli kılar. Bu bağlamda bilişim ve iletişim teknolojileri çok zengin imkânlar sunar (Uçkan, 2003: 23).

Bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte küresel ağlarla ekonomik faaliyetlerin dolaşım yeteneği artarken, bireylerin bilgi edinme ve iletişim yetenekleri, özellikle etkileşim imkanlarının zenginleşmesiyle yönetsel süreçlere katılım açısından yeni olasılıkların ortaya çıktığı görüşü başta iletişim bilimleri olmak üzere pek çok alanda araştırma konusu olur. Bu araştırmalarda yeni iletişim teknolojilerinin demokrasi ve siyaset ile ilişkisi çeşitli yaklaşımlarla açıklanır. Bu yaklaşımlar, temelde teknoloji eleştirisi ve teknolojik belirlenimci olmak üzere iki çatışma noktası üzerinden ilerlerken son yıllarda iki farklı yaklaşımı uzlaştırmaya ve yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik yansımalarına disiplinler arası bir perspektiften bakmaya çalışan araştırmalara da rastlanır (Toprak vd., 2009: 191).

İletişim teknolojileri ve siyaset arasındaki bağ gazetelerin on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda hem siyasal partiler ve hükümetler hem de ticaret ve sanayi için toplumsal iletişimin önemli araçları olarak kabul görmesinin ardından toplumsal iletişim sistemini, toplumsal bedenin sinir sistemi gibi düşünmenin geniş bir kabul gördüğü ve basın bu toplumsal sinir sisteminin önemli bir parçası sayıldığı dönemlerde başlar. Günümüzde güncelliğini kaybeden iletişimi toplumun sınırları gibi tarif eden sistem kuramı içerisinde medya ve diğer iletişim kanalları, hükümetin

ve diğerk kurumların uyguladıkları toplumsal denetim için vazgeçilmez araçlar olarak görülür (van Cuilenburg, 2010: 100).

İletişim alanındaki çalışmaların tarihsel olarak gelişimine bakıldığında ilk dönem çalışmaların siyaset bilimi ağırlıklı olduğu görülür. Bu dönemde araştırmacılar daha çok radyo ve basın aracılığıyla propaganda yapılması ve kamuoyunun oluşmasında bu araçların etkilerinin neler olduğu konusunda çalışırlar (Yaylagül, 2010: 22). Ana akım iletişim araştırmalarının temelini oluşturan 1910’lu ve 20’li savaş ve kriz yılları boyunca kitleleri yönlendirme ve denetleme ihtiyacından kaynaklanan propaganda ve kamuoyu çalışmaları psikoloji kökenli kuramların geliştirilmesine neden olur. Sanayi kapitalizminin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan işçi sınıfı ve bu sınıfın ortaya koyduğu ekonomik ve siyasal temelli kitlesel hareketler bu dönemin kuram ve modellerin temelini oluşturur (Yaylagül, 2010: 37). II. Dünya Savaş sonrasında kitle iletişim çalışmalarının temel ilgi alanı kamuoyu oluşturulmasından kitle iletişim araçlarının gücüne odaklanan çalışmalara kayar (Yaylagül, 2010: 39). Kısaca değinildiğı üzere iletişim kuramları tarihinin başlangıcından itibaren iletişim siyasetin ayrılmaz bir parçasıdır ve medya siyasetin mekânı olarak tarih boyunca yöneten ve yönetilenler arasında belirleyici bir dolayım işlevine sahiptir. İletişim ve enformasyonun toplum refahı için önemini açıklığa kavuşturulduğu 1960 ve 1970’li yıllardan 1980’li yıllara gelindiğinde, toplumları politik pratikleri derinden yenilemek için televizyona, telematiğeye ve videoya yönlendiren tele-demokrasi³⁴ kavramı ortaya çıkar (Maigret, 2013: 345).

Yurttaş katılımı, bilgi edinebilme ve söz söyleme kriterlerinin demokrasinin olmazsa olmazı olduğu günümüz demokrasi tartışmaları medyanın siyasal alanda üstlendiğı görevi tekrar gündeme getirir. Van Cuilenburg demokrasilerde medyanın üç farklı işlevi olduğunu söyler:

³⁴ “**Teledemokrasi**”, öncelikle bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun, yönetim süreçlerinde bilgi akışını, şeffaflığı sağlayacak ve giderecek bir zamanların “agora” sınıının, yani kent meydanının işlevin yüklenecek tarzda, kamusal olarak yeniden tasarlanması fikri üzerine temellenmektedir. Yurttaşların, kendilerini ilgilendiren tüm oturum, toplantı vb. süreçleri izleyebilmesinin öngörüldüğü bu sistemde, kamusal televizyonun demokrasiye hizmet edecek bir araç haline getirilmesi amaçlanmıştır” (Uçkan, 2003: 27).

“Bunların ilki enformasyon işlevidir: medya, vatandaşları siyasalar, siyasa önerileri ve siyasaları yürürlüğe koyma ile bunlara eşlik eden diğer konular hakkında bilgilendirir. İkinci olarak medya, hükümetleri siyasal partileri halkın sorunları hakkında bilgilendirmek suretiyle ifade işlevini yerine getirir. Bu işlev temel olarak enformasyonun toplumdaki hükümete aktarılmasıyla ilgilidir ve demokrasinin siyasal “sınırlarını” tanımlar. Medyanın üçüncü işlevi olan eleştirel işlev bir öncekiyle bağlantılıdır. Medya, özellikle siyasi analiz ve arka plan bilgisi verirken; hükümet politikalarını, hükümetin bunların oluşumu sırasında takındığı tavır ve uygulama biçimlerini eleştirir” (Van Cuilenburg, 2010: 104).

Medyanın demokrasilerde üstlendiği bu işlev yeni iletişim teknolojileri ile birlikte -internetin kullanımının yaygınlaştığı 1990’lardan başlayarak- “elektronik demokrasi” ve “siberdemokrasi” kavramları ile tartışılmaya başlanır.

Van Dijk, internetin bir demokrasi aracı olup olmadığı sorusuna yönelik kuramsallaştırmasında enformasyon ve iletişim teknolojilerini (EİT) kurumsal politikaların güçlendirilmesi için kullanan yasacı demokrasi; internet ve EİT öncelikle ve önemli olarak enformasyon kampanyaları ve seçim kampanyalarında kullanan rekabetçi demokrasi görüşlerinin daha çok politikacılar ve yöneticiler tarafından savunulduğunu, sosyal kurumlara ve vatandaşlara daha belirgin ve önemli roller veren alternatif demokrasi görüşlerinin ise toplumsal örgütler ve entelektüeller tarafından savunulduğunu belirtir (Van Dijk, 2016: 153-154). Van Dijk’a göre bu alternatif demokrasi görüşleri içinde en radikal görüş plebisit demokrasidir. Bu görüşe göre politik kararlar halkoyu veya referandum yoluyla alınmalıdır. İnternetin tele-oylama, tele-referandum ve elektronik tartışmalara imkân sağlaması bu görüşün savunucularına cazip gelmektedir. Bu uygulamaların aynen Atina demokrasisinin agoralarındaki gibi tüm yurttaşların siyasal sürece katılımını sağlayarak doğrudan demokrasiyi canlandıracağı düşünülmektedir (Van Dijk, 2016: 154).

Diğer alternatif görüş çoğulcu demokrasi ya da müzakereci demokrasi adı verilen türdür. Bu görüş için demokrasi çoğunluğun değil azınlıkların sürekli değişen koalisyonunun bir iradesidir. En önemli değeri sosyal ve politik tartışmalarda ve medyada çoğulculuğun olmasıdır. Temsil sadece politikacılar tarafından değil sivil toplumun kurumlarınca da gerçekleştirildiği için doğrudan ve temsili demokrasinin bir bileşeni olan bu görüşte, EİT ve internet tartışmalar ve görüşmeler için çok sayıda

fırsat sağlar (Van Dijk, 2016: 154). Katılımcı demokrasi görüşünde ise, aktif vatandaşlık teşvik edilir, politik konularla ilgili en geniş ölçekte fikir oluşması hedeflenir. Doğrudan ve temsili demokrasinin belirli bir tür kombinasyonu olan bu görüşün en önemli araçları kamusal tartışma, halk eğitimi ve genel olarak vatandaş katılımıdır. Yeni medyanın bu araçları sağlayacağı pozitif rolü oynayabilmesi için erişiminin herkes için olanaklı kılınması gereklidir (Van Dijk, 2016: 154-155). Demokrasiyle ilgili son görüş Liberter görüştür. Çoğulcu ve plebistçi görüşlere bazı açılardan çok yakın olan bu görüş için, (sanal) topluluk, tele-oylama ve tele-sohbet gibi fırsatlar önemlidir. “Bu görüşte spesifik olan nokta, İnternet’in yatay iletişim kapasitelerini kullanarak vatandaşların kendi ilişkileri içerisinde gerçekleştirecekleri otonom politikadır.” Merkeziyetçilik, bürokrasi ve kurumsal politikaların artık modern toplumun beklentilerini karşılayamadığını ve pek çok problemi çözemediğini savunan bu görüşe göre, internet demokrasisi ve serbest piyasa ekonomisinin bir kombinasyonu hayata geçirilmelidir. Elektronik tartışma, sosyal medya ve tele-oylama gibi internet uygulamalarını tercih eden liberter modelin hem öz hem de prosedürel bir demokrasi anlayışına sahip olması, temsilden çok doğrudan demokrasiye yakın olduğunu gösterir (Van Dijk, 2016: 155).

Tüm bu demokrasi görüşleri değerlendirildiğinde ortaya çıkan manzara yeni iletişim teknolojilerinin uygulamaya girmesiyle birlikte, özellikle de önemli bir güce sahip olan yeni bilgisayar ve multimedya teknolojileriyle birlikte demokrasinin de her şey gibi değişim geçirdiğidir. Bilgi çağının yarattığı toplumsal, kültürel ve siyasal paradigma dönüşümü siyaset yapmanın özünü de dönüştürmüştür. Castells, elektronik medyanın (yalnızca televizyon ve radyonun değil basın ve internet de dahil olmak üzere tüm iletişim biçimlerinin) siyasetin ayrıcalıklı mekânı haline geldiğini, elektronik medya olmaksızın artık iktidarı ele geçirmenin ya da uygulamanın imkânının kalmadığını söyler (Castells, 1997: 311, Akt. Uçkan: 2003: 26). Uçkan’a göre, hala endüstri çağının örgütsel biçimleri ve siyasal stratejileri üzerinde temellenen siyasal sistemler, bilgi çağının paradigma dönüşümüne ayak uyduramamasının sonucunda atıl hale gelmiş; demokrasinin daha katılımcı bir temelde yeniden inşasına yönelik taleplerin, tam da bu yüzden, hızla yaygınlaşan elektronik medyanın kullanımıyla bağlantılanmış ve “e-demokrasi” (ya da diğer

yaygın kullanımlarıyla “dijital demokrasi”, “çevrimiçi demokrasi”, “siber demokrasi” vb.) söylemlerin gelişmeye başlamıştır (2003: 26-27).

Demokrasinin dönüşümü üzerine enformasyon toplumu yaklaşımlarının yaptığı tartışmaların merkezinde yer alan elektronik demokrasi, sanayi toplumlarında farklılaşan yeni toplumsal ilişkiler ağı içerisinde dönüşen yurttaşlık pratiğini temel alır. Bu pratiği biçimlendiren demokrasinin yurttaş katılımına verdiği önemdir. Enformasyon toplumu savunucuları teknolojinin siyasal olan üzerindeki etkisini ortaya koyarken sık sık doğrudan yurttaş katılımını sağlayan niteliklerini vurgularlar (Timisi, 2003: 184). Douglas Kellner, bu yaklaşımları şu şekilde açıklar: Yeni teknolojinin ve demokrasinin savunucuları, yeni iletişim teknolojisinin ana akım medya ve politikadan dışlanmış grup ve bireylere, olağan politik tartışma spektrumunda yer almayan fikirleri yayma ve genellikle muhalif fikir ve gruplara kapalı tutulan tartışma ve diyaloglara katılma olanağı veren araçlar sunduğunu ileri sürer. Bu görüşe göre, internet ve yeni bilgisayar teknolojileri, kamunun erişime açık bilgi ve fikirler kümesini zenginleştirerek, daha fazla bilgiyle donanmış bir seçmen kitlesinin üretilmesine yardım ederek ve politik tartışma olanaklarını genişleterek demokrasiye katkıda bulunurlar (Kellner, 2004: 715).

İnternetin ve özellikle sosyal medyanın küresel ölçekte yaygın kullanımı ile birlikte eşitsizliklerin ve demokratik olmayan uygulamaların geçmişe oranla daha görünür hale gelmesi, sanal toplulukların sayısının her geçen gün artması ve yeni toplumsal hareketlerin, sivil toplum kuruluşlarının eylem, seferberlik ve örgütlenmede kullandıkları en temel aracın internet olmasıyla birlikte, internet gazete ve radyo-TV’den sonra kamusal alanın üçüncü aşaması olarak görülür (Şener, 2006: 65). İnternetin kamusal alan ya da alanlar yaratmasına ilişkin görüşler daha önce değindiğimiz internetin demokrasinin güçlenmesini sağlayan teknolojik özellikleri üzerinden gelişir.

“İnternet, yüz binlerce enformasyon kaynağına anında erişim imkanı sunmakta; özellikle merkezî olmayan bir biçimde tasarlanmış olduğu için coğrafi sınırları etkisiz kılmakta, dolayısıyla da hükümetlerin denetimini güçleştirmekte; görece kolay ve ucuz erişim imkanı taşımakta; sınırsız enformasyon barındırma potansiyeli bulunmakta; tüm kullanıcıların enformasyon almak kadar iletmesine de izin vererek etkileşim boyutunu güçlendirmekte; yine etkileşim imkanı

sayesinde kullanıcıların başka iletişim ortamlarına kıyasla çok daha fazla denetim sahibi olmalarını sağlamakta; belirli bir teknik alt yapıdan (kablolu, kablosuz) ya da işletim platformundan (windows, linux vb.) bağımsız olarak işlevini yürütebilmektedir. Tüm bu nitelikleriyle internet, başlangıcından beri sosyal bağlantı imkanını canlandırmış ve ‘sanal topluluk’ kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur” (Uçkan, 2003: 28).

Sanal topluluk kavramı yeni iletişim teknolojileri ile sosyal hayatın buluşmasını sağlayan bilgisayar ağlarının, fiziki mekândan bağımsız, milyonlarca insanı “siber uzay”³⁵ da bir araya getirmesiyle ortaya çıkar. Sanal mekânların tanımlayıcı karakteristiğini, kullanıcı ve bilgisayar arasındaki ilişkinin değil, kullanıcı ve varsayılan topluluk arasında var olan ilişkilerin oluşturduğunu söyleyen Timisi’ye göre (2003:158),

“İnternet topluluğuna ilişkin yazın, iki temel çerçeve üzerine yoğunlaşmaktadır: İnternetin bir topluluk duygusu yarattığını savunan birinci yaklaşım, internet kullanıcılarının kendilerini topluluk olarak hissetmelerinin gerisinde yatanın, bir anlatı olduğunu söylemektedir. İkinci yaklaşım ise daha araçsal bir bakış sergilemekte; internet topluluklarını belirli bir amaç çerçevesinde bir araya gelen insan grupları olarak tanımlamaktadır” (Timisi, 2003:158).

Sanayi sonrası toplumların yeni ekonomi- politik yapısı içinde yeni dayanışma biçimlerinin, yeni insan ve kolektife biçimlerinin ortaya çıkışını savlayan Rheingold’a göre, bu yeni uzamdaki iç yaşam yalnızca bireylerin bir araya gelmesi anlamında değil, aynı zamanda yeni toplumsal pratiklere gerekli zemini hazırlar ve bir tür ruhani paylaşımı da içerir. Sanal mekânda elektronik topluluklar çıkarlarının ortaklığı, paylaşılan ortak bilinç ve ortak grup deneyimi etrafında bir araya gelerek sanal toplulukları oluştururlar (Timisi, 2005: 94, Akt. Toprak vd., 2009: 194).

Sayıları her geçen gün artan bu sanal topluluklarda sosyalleşmenin ne ölçüde gerçekleştiği ve bu yeni sosyalleşme biçiminin kültürel etkilerinin neler olduğunun belirsizliğini koruduğunu söyleyen Castells, yeni sosyalleşme biçimlerinin, kent

³⁵ “Siber uzay (cyber space) kavramını ilk kez William Gibson 1984 tarihli “*Neuromancer*” adlı romanında, bilgisayar ağlarının birbirine yoğun bir şekilde bağlanmasıyla, insan- makine ilişkisinde ortaya çıkan temel dönüşümü tanımlamak için kullanmıştır” (Stratton, 2002: 80). Kavram literatürde “siber mekân” (Uçkan, 2003), “sanal mekân” (Timisi, 2003), “sanal alan” (Stratton, 2002) olarak da geçmektedir.

hayatının yeni biçimlerinin online belirmekte olduğunu (Mitchell, 1995, 1999), online kimlikler inşa edilmesiyle bir cemaat duygusunun yaratıldığını (Turkle, 1995), diğer yandan online yaşamın gerçek hayattan kaçmanın bir yolu olduğunu (Slouka, 1995), internet kullanımının yalnızlığı, yabancılaşma duygularını hatta depresyonu derinleştirdiğini (Walton, 1998) ve sanal toplulukların fiziksel topluluklara karşı olmadığını; belirli kuralları ve dinamikleri olan başka topluluk biçimleriyle etkileşim içinde olduklarını (Wellman vd., 1996) ortaya koyan bir çok araştırmaya değinerek “sanal topluluklar gerçek topluluklar mıdır?” sorusunu sorar. Bu soruya hem evet hem hayır diye yanıt veren Castells, topluluk olduklarını, ama fiziksel olmadıklarını; fiziksel toplulukların etkileşim ve iletişim kalıplarını izlemediklerini söyler. Castells’e göre gerçekdışı da değildirler, farklı bir gerçeklik düzleminde ilerler (Castells, 2013: 476-480). “Çoğu, zayıf bağlara dayanan, son derece çeşitlenmiş ve uzmanlaşmış, sağlam bir etkileşimin dinamikleriyle karşılıklılık ve destek üretebilen kişisel sosyal ağlardır”(Castells, 2013: 480). Bu ağlar, düşük maliyetle mesafeleri aşarlar; kitle iletişiminin hızlı yayılmasını, kişisel iletişimin nüfuzuyla birleştirirler; kısmi toplulukları çoğu üyeliğe açarlar. Sanal bağlar, bağları giderek uzamsal olarak dağıldığından sınırlı sosyal hayatlar yaşayacak insanların toplumsal bağlar kurmasını sağlar. Castells, bilgisayarla iletişimin kadınlar gibi geleneksel olarak bastırılmış grupların, azınlıkların kendilerini açıkça ifade edebilecekleri çekincesiz bir iletişim imkânı sağlamanın, iletişim sürecindeki iktidar oyunlarının tersine çevrilmesi yönünde bir fırsat yaratacağını düşünür (2013: 480).

İnternetin görece özgürlükçü yapısı, kullanım maliyetinin düşüklüğü ve yaygınlığı, herkese açık olması, sanal mekânda etkileşim boyutunun tıpkı gerçek dünyada olduğu gibi farklı amaçlarla bir araya gelen toplulukların oluşmasını sağlaması demokratik olmayan gidişatı tersine çevirecek bir araç olarak görülmeye başlanmasının en önemli nedenleridir. Bilgisayar ağlarının, sınırları aşan ulusötesi bir mekânda gelişen sanal topluluk ilişkilerini, enformasyon toplumunun içinde alternatif toplanma mekânları ve yeni agoralar oluşturduğu düşünülür. Sanal topluluk aracılığıyla, ortak çıkar ve ilgiler etrafında hızla oluşan, kapsamlı bilgi dolaşımına izin veren, hak ve özgürlükler, yolsuzluk denetimi gibi bir çok konuda etkili ve ses getirici faaliyetler gösteren yeni sivil toplum örgütlenmeleri ortaya çıkar. “İnternetin

etkileşimli ve gayri merkezi yapısı dolayısıyla sivil toplum örgütlenme ve faaliyet yetenekleri artmış; bu örgütlenme ve faaliyetin etki ve kapsamı internetin ulusötesi yapısı sayesinde ulusal ve uluslararası ölçekte genişlemiştir” (Uçkan, 2003: 29).

Özellikle Web 2.0 teknolojisi ile birlikte ortaya çıkan sosyal ağlar, sivil toplum kuruluşlarının, örgütlerin, kamu kuruluşlarının ve farklı amaç/ilgi etrafında bir araya gelen toplulukların; bilgi yayma, seferberlik, örgütlenme, kafa yorma, koordine olma ve karar verme konusunda belirleyici araçlar haline gelmiştir (Castells, 2013: 483; Castells, 2012: 229, Akt. Fuchs, 2016: 119).

“Tarihsel olarak yeni olan, sosyal örgütlenme ve kültürel değişim için kayda değer sonuçlarla birlikte, insan etkileşim tarafından iletilen kültürel ifadelerin tüm çeşitliliğini içeren, karıştıran ve yeniden birleştiren; birleşik, etkileşimli, dijital bir hiper metnin içerisinde eklenmesidir” (Castells, 2009: 55, Akt. Fuchs, 2016: 107).

İnternet teknolojisinin gelişimi ile aynı dönemlerde ortaya çıkan ve bu mecrayı etkin olarak kullanan pek çok örgütlenme³⁶, yeni toplumsal hareketler olarak tanımlanır (Toprak vd., 2009: 196). Endüstriyel toplumdan sanayi sonrası topluma geçişle birlikte ortaya çıkan ve genel olarak kültürel ve kimliksel özellikler taşıyan hareketlere yeni sosyal hareketler adı verilmektedir (Erdi Lelandias, 2009: 65). Yeni sosyal hareketler terimi 1960’lı yıllardan itibaren klasik işçi hareketlerinin ortaya çıkış ve örgütlenme biçimlerinden ayrılmak isteyen kadın, çevre, öğrenci hareketleri ile savaş ve ırkçılık karşıtı hareketlere “yeni” sosyal hareketler denilir. Bu hareketler araçsal olmayıp, evrensel konuların ifadesi olan hareketlerdir ve genel olarak tepki gösterdikleri konular belirli bir sosyal grubun çıkarının ötesinde ahlâkiyet ilkesine dayalıdır (savaşın, kadına şiddetin ahlaki olarak doğru olmaması vb.). Yeni sosyal hareketler devletten ziyade sivil topluma yönelik hareketlerdir ve kamuoyunu doğrudan etkileme çabasındadırlar. Sosyo-ekonomik taleplerden çok sembolik eylemlere katılıma ve de kültürel, kimliksel ve yaşam tarzlarıyla ilgili konulara ilgi duyan bu hareketler, devleti ele geçirme gibi bir amaca sahip değildirler. Devlete karşı, özerk alanlar oluşturmak ve onun etkisine karşı özel toplumculuk biçimlerinin

³⁶ “Örgütlenme, ortak bir dileği gerçekleştirmek, bir düşüncüyü uygulamaya koymak veya bir hizmeti yerine getirmek ya da bir işi başarmak gibi amaçlarla iki veya daha fazla insanın belli bir düzen içinde bir araya gelmesi olarak tanımlanabilir” (Toprak, 2009: 196).

bağımsızlığı asıl emelleridir. Tüm eylem, tepki ve taleplerini duyurmada yegâne araç olarak medyaya bağımlıdırlar (Erdi Lelandias, 2009: 68-69) .

Sosyal hareketlerin yeni iletişim teknolojilerini örgütlenme süreçlerinde her geçen gün daha fazla kullanmaları ile birlikte yeni medya ve yeni toplumsal hareketler arasında egemen toplumsal yapıyı dönüştürücü olumlu bir ilişki olduğu ve internetin demokrasiyi güçlendirici bir araç olduğunu savlayan görüşler artmıştır. Hiç kuşkusuz bu görüşlerin artışı son yıllarda dünyada muhalif grupların baskıcı yönetimlere karşı yürüttükleri eylemlerde ve küreselleşme karşıtı örgütlenmelerin söylemlerinde ve pratiklerinde en önemli araç olarak interneti kullanmalarının etkisi büyüktür.³⁷

Tüm bu olumlu yaklaşımların yanı sıra yeni iletişim teknolojilerinin, yeni toplumsal hareketlerin örgütlenmesinde kullanımının olumsuz sonuçlarının olabileceğini savunan yaklaşımlarda bulunur. Bu yaklaşımlara göre, kimlik üzerinden sistem karşıtı faaliyet yürüten, sınıfsal bir zemini olmayan ya da zayıf olan yeni toplumsal hareketler, genellikle beyaz yakalılara, orta sınıflara seslenen hareketlerdir ve bu sınıfsal yapı, iletişimsel anlamda internet ve cep telefonları vb. iletişim teknolojilerinin etkin bir şekilde kullanma olanak ve becerisine sahip bireylerden oluşur. Düşünsel olarak gelişkin bir kitleye seslenen yeni toplumsal hareketler, iletleri ve iletişim biçimleri açısından alt sınıflarla ilişki kurma konusunda zorluklarla karşılaşır, bu nedenle yeni iletişim teknolojilerini olduğu gibi alıp kullanan yeni toplumsal hareketler sınıf mücadelesi yürütülmesinde başarısız olurlar (Çoban, 2009: 58). Barış Çoban, kökten dönüşümü gerçekleştirmeyi hedefleyen sınıf hareketlerinin, yeni toplumsal hareketlerin iletişimsel teknikleri kullanımının başarısızlıkla sonuçlanmasını şu nedenlere bağlar: Yeni toplumsal hareketlerin çok dar olmaları,

³⁷ Bu örgütlenmeler arasından en çarpıcı örnekler, dünya kamuoyunda büyük yankı bulan, küreselleşen ekonomiye karşı yürütülen MAI karşıtı eylemler ve Seattle'daki küreselleşme karşıtı eylemlerdir. 1994 yılında Meksika hükümetine karşı Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (Ejército Zapatista de Liberación Nacional-EZLN) ayaklanması ve Burma'da hükümete karşı yürütülen kampanyaları da örnek verebiliriz (Toprak vd., 2009: 197). EZLN ayaklanması, kapitalist küreselleşmeyi Chiapas halkının asırlardır süren mülksüzleşmesinin doruk noktası olmakla suçlayan bir isyandır. "Zapatista Sivil Hareketi, paranın ve hükümetin iktidarından kaynaklanan örgütlü suçun karşısına toplumsal dayanışmayı koyan bir harekettir"(Castells,2004:102, akt. Toprak vd., 2009:197). Meksika hükümetinin baskıcı yönetimine başkaldıran Zapatista hareketi, İnternet'i küresel bir direnç ortamı yaratmak ve dünya çapında Güneydoğu Meksika'da olanları dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla oldukça etkin bir şekilde kullanmıştır (Toprak vd., 2009: 198).

eylem ve amaçlarındaki parçalılık, kısa dönemli konularla ilgilenmeleri ve uzun dönemde kökten dönüşümlerle ilgilenmemeleri (2009: 58-59). “Ayrıca, sınıfsal hareketler için internetin kullanımı, işçi sınıfının ekonomik ve eğitsel durumu bağlamında, maliyet ve beceri konuları nedeniyle oldukça sorunludur” (Çoban, 2009: 59). Çoban, internetin kitlelere seslenme bağlamında başarısız olsa da sınıf hareketlerinin merkezi anlamda iletişim kurabilmeleri ve sendikal mücadele anlamında yararlı bir araç olduğunu da belirtir (Çoban, 2009: 59).

Christian Fuchs, internetin toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olduğu, hareketlerin internetin içinde doğduğu, protestoları internete aktarıldıkları veya protestoların internet tabanlı olduğu gibi yaklaşımların teknolojik determinizme dayalı bir mantık ortaya koyduğunu: Teknolojinin toplumsal niteliklere sahip belirli bir olgu olarak sonuçlanan bir aktör olarak tasvir edildiğini söyler (2016: 119). Bu yaklaşımlar internet yerine toplumun antagonistik ekonomik, siyasal ve ideolojik yapıları içerisinde gömülü olan insan aktörlerinin yarattığını görmede başarısızdır. Fuchs’a göre, internet küresel bilgisayar ağları ağından faydalanan sosyal ağları içeren bir tekno-sosyal sistemdir, günümüz toplumunun antagonizmaları içerisine gömülüdür ve böylece kendi içinde var olan etkilere ve belirlenimlere sahip değildir (2016:120). İnternette faydalanan kolektif sosyal eylemin oldukça az etkiye sahip olduğunu veya mevcut eğilimleri zayıflattığını veya güçlendirdiğini savunan Fuchs, gerçek çıkarımların, güç ilişkileri, kaynaklar, seferberlik kapasiteleri, stratejiler ve taktiklerin yanı sıra mücadelelerin karmaşık ve belirsiz çıktıklarına da bağlı olduğuna dikkat çeker. Toplum gerçekliğinin, Castells’in öne sürdüğü protestoların davranışçı modelinden (uyarıcı, eleştirel bilinç olarak İnternet veya yanıt olarak siyasal eylem) çok daha karmaşık olduğunu belirtir (Fuchs, 2016:120).

“Medya-sosyal medya, İnternet ve diğer tüm medya – çelişkilidir. Çünkü biz çelişkili bir toplumda yaşıyoruz. Bunun bir sonucu olarak, etkileri, aslında çelişkilidir. Onlar protestoları zayıflatabilir/önüne geçebilir veya güçlendirebilir/geliştirebilir veya çok fazla etki etmeyebilirler. Ayrıca, farklı medya (örneğin alternatif medya ve ticari medya) birbirleri ile çelişkili bir ilişki ve güç mücadelesi içerisinde dururlar. Medya protesto koşullarını etkileyen tek faktör değildir-medya, protesto koşullarını etkileyen politika ve ideoloji/kültür ile çelişkili ilişkiler kurar” (Fuchs, 2016: 120).

Son yılların öne çıkan toplumsal hareketlerden biri olan Occupy (İşgalEt)³⁸ hareketinin sosyal medya kullanımı ile ilgili “Occupy Genel Anketi” adlı bir çalışma yapan Fuchs, bu çalışma da sosyal medyanın yararları hakkında kullanıcılara yönetilen sorulara, katılımcıların sosyal medyanın geniş kesimlere ulaşabilmeye ve kendilerini polisten korumaya olanak sağladığını söylediklerini ama bunun yanı sıra ticari sosyal medya kullanımının risklerinin³⁹ de farkında olduklarını gösteren cevaplar verdiklerine dikkat çeker (2016: 10). Anket sonuçlarına göre yüz yüze iletişim ve internetin eylemcilerin İşgalEt hareketi ile ilgili enformasyon elde etme araçları arasından en önemlileridir. Doğrudan yüz yüze etkileşim ve aracılı etkileşimin ikisi de İşgalEt eylemcileri arasında çok önemli haber kaynakları olmasının yanı sıra bu protestolarda “Web 2.0” olarak adlandırılanın rolünün çokta abartılmaması gerektiğini savunan Fuchs, Tahrir Meydanı eylemcileri ile yapılan anketin sonuçlarında da kişilerarası iletişim, geleneksel medya ve telekomünikasyonun devrimde sosyal medya ve internete göre daha önemli enformasyon kaynakları ve iletişim araçları olduğuna dikkat çeker (2016: 120-121). Van Dijk, İran ve Tunus’ta sözde Twitter devrimlerinden, Mısır ve diğer Arap devletlerindeki isyanlarda Facebook devriminden çokça söz edildiğini, internet uygulamalarının varsayılan özgürleştirici potansiyeline odaklanan bu yaklaşımların, bu ayaklanmaların arkasındaki sosyal ve ekonomik temel nedenleri ve bunlara birer devrim denilip denilemeyeceğini göz ardı ettiğini söyler. Bir devrimin gerçekleştirilmesi için sosyal medya ya da cep telefonlarından daha büyük bir seferberliğe ihtiyaç olduğuna dikkat çeken Van Dijk’a

³⁸ “Occupy Wall Street, 17 Eylül 2011 tarihinde Manhattan’ın Finans Bölgesi’ndeki Özgürlük Meydanı’nda başlayan, halkın gücüne dayalı bir harektir. Amerika’da 100’den fazla ve dünyada 1.500’den fazla şehre yayıldı. #ows büyük bankaların ve çokuluslu şirketlerin demokratik süreç üzerindeki çürütücü iktidarına ve Wall Street’in nesiller boyunca muazzam resesyona yol açan ekonomik yıkımdaki rolüne karşı savaşmıştır. Hareket, Mısır ve Tunus’taki halk ayaklanmalarından esinlenmiştir ve geleceğimizi karartan haksız küresel ekonominin kurallarını yazan %1’lik kesime karşı mücadeleyi hedefler.

2011 yılı, çoğu ülkede devrimlerin ve yeni protesto hareketlerinin ortaya çıktığı bir yıldır. Occupy hareketi bu hareketlerden biridir. Kendi tanımları emek, adalet, ekonomik kriz, sömürü, zenginler ve yoksullar arasındaki uçurum ve sınıf ilişkileri gibi sosyoekonomik konulara odaklanan bir hareket olduklarını göstermektedir. Bu durum, zengin ve sahip olan seçkinlerin %1’ine karşı halkı gözetken “biz %99’uz” sloganında özetlenmektedir” (Fuchs, 2015: 411-412).

³⁹ “Facebook=İzlebook” (#203).; “Twitter, protestocuların tweetlerini yetkililere teslim etmeye hazır. Bu kaygı verici bir mesele” (#84).; “YouTube tarafından içerik sansürü ve Gmail’de e-posta silmeleri” (#103) vb. (Fuchs, 2016: 10-11).

göre, internetin özgürleştirici ve demokratik potansiyeli kısmen doğrudur ancak tüm avantajları aynı anda dezavantajlarını da içinde barındırır⁴⁰ (2016: 158-159).

Demokratik bir araç olarak görülen internetin özelliklerini; tek taraflı iletişimden ayrılan interaktif bir araç, kullanıcıların katılımcılara dönüşmesini sağlayan aktif ve yaratıcı bir ortam, doğrudan bir araç, prensipte herkes için eşit bir platform ve son olarak bireysel müellifler veya işletmeler yerine ürünlerin çevrimiçi olarak ortak yaratabilecekleri bir ağ aracı olarak sıralayan Van Dijk'a göre, internetin bir demokrasi aracı olduğunu ileri süren görüşler bu özelliklerine o kadar odaklanmışlardır ki, kullanıcıları, fiili kullanımı ve kullanımın sosyal ve politik bağlamını göz ardı etmektedirler (Van Dijk, 2016:156).

İnteraktiflik artık arz tarafının bulunmadığı anlamına gelmez: İnteraktif arayüz tasarımı da çok manipülatif olabilir. İnternet'in aktif yaratıcı bir ortam olması kullanıcılarının aktif ve yaratıcı davranacağını garantilemez. Kullanım çoğunlukla hala pasiftir ve aktif kullanıcılar şimdide politik motivasyonlara sahip elitler olabilirler (Van Dijk, 2016: 157). Teknoloji analisti Evgeny Morozov da Van Dijk'a benzer görüşlere sahiptir. "Facebook'ta işaretleme, tıklama, yükleme, beğenme ve arkadaş olma "pasif eylemcilik", "siyasal ve toplumsal etkisi sıfır olan çevrimiçi iyi-hissetme eylemciliği olur. Bu 'pasif eylemci' kampanyalarına katılanlara, Facebook grubuna katılmaktan başka çaba gerektirmeden, dünyaya anlamlı bir etkide buldukları yanılsamasını verir" (Morozov, 2009, Akt. Fuchs, 2016:10). İnternetin doğrudan kullanılan bir araç olmasının, doğrudan demokrasi sisteminin oluşturabileceği anlamına gelmediğini söyleyen Van Dijk, tarihte doğrudan demokrasiyle yapılan pek çok denemenin sonunda totaliter sistemlerin ortaya çıkmasına neden olduğunun altını çizer. İnternetin kullanıcı tarafından oluşturulan içerik için web 2.0 platformu olması demek, herkesin sesinin eşit duyulduğu anlamına da gelmez (Van Dijk, 2016: 157).

⁴⁰ Bauman ve Lyon sosyal medyanın tartışmalı bir konu olduğunu; zira birçok aktivistin sosyal medyadaki tweetlerin ve mesajlaşmanın toplumsal beraberlik ve politik örgütlenme için büyük potansiyel oluşturduğu kanaatinde olduğunu söyler. Occupy Hareketi'ni ve Arap Baharı'nı düşünmeye çağırdıkları okurlarına, sosyal medya alanının varlığının kullanıcıların izlenmesi ve edinilen bilgilerin diğerlerine satılmasına bağlı olduğunu söylerler. "Sosyal medyanın direniş için sunduğu olanaklar çekici ve bazı açılardan yararlı olabilir; fakat gittikçe akıcılaşmakta olan bir dünyada kalıcı ilişkiler kurabilmek için gerekli koşulların olmaması ve sosyal medya *içerisindeki* gözetim gücünün yerleşik ve etkili olması nedeniyle aynı zamanda da kısıtlıdır" (Baumann & Lyon, 2013: 15).

Yeni medyanın interaktifliğine temkinli yaklaşan bir diğer isim Zygmunt Bauman'dır. Bauman, yeni medyanın interaktifliğini bir mübalağa olarak değerlendirir;

“Kendileri de yeni küresel seçkinler kulübünün birer üyesi olan akademisyenlerin yatkın olduğu inanın aksine, internet ve Web herkes için değildir ve muhtemelen hiçbir zaman evrensel kullanıma açık olmayacaktır. Arz cephesi, erişimi olanların bile bir tek kendi çizdiği çerçeve içinde seçim yapmasına izin verir; onları, kendi “sunduğu sayısız paket arasında ve içinde seçim yaparak zamanlarını ve paralarını harcamaya” davet eder. Geriye kalanların, yani uydu ağları ya da kablolu televizyonlarıyla, ekranın iki tarafı arasında kalanların payına düşen ise salt su katılmamış bir seyirdir” (Bauman, 2010: 63).

Bauman'ın da altını çizdiği gibi erişimi olanların bile belirli sınırlamalara tabi olduğu internet ve web herkes için değildir. Yeni medyanın toplum içinde yarattığı sonuçların tartışıldığı 1990'ların sonunda yeni bir terim türemiştir: Dijital bölünme (ya da dijital uçurum). Dijital bölünme, bilgisayar ve internete erişimi olanlar ve olmayanlar arasındaki boşluğu tanımlamak için kullanılır (Van Dijk, 2016: 272). Van Dijk'a göre toplumda dijital teknolojiye eşitsiz erişimin nedeni çok fazla kaynağın dağıtımındır.

“Bunlar sadece gelir ve ekipmana sahip olmak gibi maddi kaynaklar değil, aynı zamanda zaman kaynağı (yeni medyayı kullanacak zaman sahip olmak), zihinsel kaynaklar (yeterli teknolojik bilgi), sosyal kaynaklar (erişime sahip olmayı kolaylaştıran ağlar ve bağlar) ve kültürel kaynaklardır (insanların erişim sahibi olmak için motive eden kültürel ödüller ve statü). Bu kaynakların insanlar arasında nasıl dağıldığı ise toplumdaki pek çok kişisel ve konumsal eşitsizlik sayısı ile açıklanabilir” (Van Dijk, 2016: 273).⁴¹

Enformasyon ve iletişim teknolojilerine erişimin eşitsiz olmasının toplumun en önemli alanlarına katılımın azlığı veya çokluğunda kendini göstereceğini söyleyen Van Dijk, geleceğin toplumunda erişim sahibi olamayanların iyi iş fırsatlarına sahip olamayacağını, gelecek vadeden fırsatları dijital medyayı bilen mobil kişilere bırakmak zorunda kalacaklarını ve sosyal ağ oluşturmanın hem yeni bağlar kurmak hem de eskilerini devam ettirmek için gerekli olduğu bu dönemde erişim sahibi olamayanların yalnız kalacağını savunur. Kültürel alanda, erişim sahibi olamayanlar

⁴¹ “Kişisel eşitsizlikler yaş, cinsiyet, etnik köken, zekâ, kişilik ve sağlık veya maluliyettir. Konumsal eşitsizlikler belirli bir iş veya meslek, eğitim seviyesi, fakir veya zengin bir ülkede doğmak ve özellikle hane içerisinde konum (anne, baba veya çocuk, eş) ile tanımlanmaktadır. Tüm bu eşitsizlikler insanların yeni medyaya farklı derecede erişime sahip olmalarına sebep olur” (Van Dijk, 2016: 273).

dijital kültürün sunduğu uygulamalar ve ifade türlerinden de faydalanmayacaktır. Van Dijk, siyasette ise erişim sahibi olanların nispeten hükümete, siyasi organizasyonlara ve toplumda karar alıcı diğer tüm kurumlara daha fazla katılım imkânına sahip olduklarını belirtir. Toplumun bu alanlarındaki eşitsiz katılım, mevcut olan kişisel ve konumsal eşitsizlikleri ve kaynakların eşitsiz dağıtımını çoğaltmaktadır (Van Dijk, 2016: 274).

Dijital bölünmenin, bilişim ve iletişim teknolojilerinin demokratik imkânlarını ciddi ölçüde sınırladığını söyleyen Uçkan (2003: 37), Van Dijk gibi internetin demokratikleştirici özelliklerinin, kamunun hedeflerine hizmet ettiği izlenimi yaratsa da tüm bu özelliklerin uysal bilgisayar programlarınca şekillendirildiğine ve çoğu zaman teknik bilgisi olmayanların fark edemeyeceği şekillerde değiştirilebildiğine dikkat çeker. Mesela Suudi Arabistan çevrimiçi program koduyla etkin bir şekilde oynayıp tüm itiraz edilebilir unsurları süzene dek vatandaşlarını İnternet'e sokmamıştır. İran ise ülke dışına kapalı çevrimiçi ağında sohbet odalarını sadece iki kişinin eşzamanlı konuşabileceği şekilde programlanmıştır (Uçkan, 2003: 35).

Devletlerin ve şirketlerin, otoritelerini ve kârlarını korumak ve arttırmak amacıyla interneti programlamalarının yanı sıra son dönemde elektronik ortam demokratikleştirici imkânlarından çok, şimdiye dek hiç olmadığı kadar kapsamlı bir “gözetim toplumu” nun yaratılmasında da önemli bir işlev görmeye başlamıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde New York ve Washington'da gerçekleşen terörist saldırıların ardından başta ABD olmak üzere bir çok devletin sivil hak ve özgürlüklere karşı giderek artan baskıcı bir tutum içine girdikleri gözlemlenmektedir ⁴² (Uçkan, 2003: 35) ve toplumun güvenliği ön plana çıkartılarak gözetime ilişkin gereklilik daha da derinleştirilerek güvenliklileştirme (securitization) söylemi meşru kılınmıştır (Binark vd., 2012: 15).

⁴² “ABD’de geliştirilen ve anayasal haklar çiğnenerek yeni olağanüstü anti-terör yasalarıyla meşruiyet kazandırılmaya çalışılan “Toplam Enformasyon Farkındalığı” (ITA- Total Information Awareness) adlı sistem ile herhangi bir yargı denetimi olmaksızın, telefon görüşmeleri, faks yazışmaları ve mobil iletişim de dahil olmak üzere her türlü elektronik iletişimi sürekli izleyecek ve dolayısıyla anayasal güvence altında bulunan kişisel mahremiyet haklarını sürekli olarak çiğneyecek kapsamlı bir gözetim sistemi oluşturulmuştur” (Uçkan, 2003: 35-36).

“Güvenliğinden emin olmak isteyen toplumlarda özgürlükten vazgeçmek, yaşanan terör olayları ile iyice kolaylaşmıştır. Enformasyon teknolojilerinin de gelişmesiyle birlikte gözetlenen kitlenin hacmi daha da genişleyerek, gerek devlet organları gerekse de devlet dışı organlar tarafından yurttaşın kişiye özel, hassas bilgileri de dahil olmak üzere tüm verileri sürekli ve düzenli kayıtları hale gelmiştir. Çipli ve/veya biometrik kartlardan, kapalı devre televizyon sistemlerine (closed circuit television), parmak izli veya iris okumalı giriş geçiş turnikelerine değin yeni gözetim teknolojileri, insanların gündelik yaşamlarının önemli bir bölümüne varlıkları kanıksanarak dahil olmuşlardır. Bu yeni teknolojiler, toplumun güvenliğini sağlama misyonuyla gündelik yaşama dahil olsa da, aslında daha çok risk yönetimi amacıyla kullanılmaktadır” (Binark vd., 2012:16).

“Gözetim pratikleri, insanlık tarihi kadar eskiyse de; bir çağ dönümüne denk gelen gözetim toplumu, telekomünikasyon/bilgisayar/uydu ve genetik teknolojileri üzerinde yükselir” (Dolgun, 2004). Bilgisayar, cep telefonu, internet gibi teknolojiler gündelik yaşamı bir yandan kolaylaştırırken, diğer yandan insanların gündelik yaşamlarını gözetim altında tutar. Alışveriş esnasında kredi kartı kullanımından, telefon ve internet kullanıma kadar gündelik yaşam etkinlikleri içerisindeki bireylerin tüm eylemleri geniş veri tabanına dahil edilir. Böylelikle gündelik yaşam pratikleri kontrol altına alınmakta ya da suç olarak nitelendirilebilecek davranışlara zemin yaratmayacak şekilde düzenlenmektedir. “Günümüz toplumu, 20. Yüzyılın sonlarından itibaren elektronik ağlar ve dijital gözetim teknolojileri dolayısıyla huzur ve güven arayışı içinde bulunan bireylerin kendi rızaları ile gözetlenmeyi arzu ettikleri bir topluma dönüşmüştür” (Binark vd., 2012: 34).

Enformasyon teknolojilerinin gözetim toplumunun itici gücü haline gelmesiyle gözetim ve toplumsal denetim mekanizmalarının yeni bir biçim aldığı söyleyen kuramcılardan Mark Poster bu yeni biçimi “süper panoptikon”⁴³; Thomas Mathiesen

⁴³ “Mark Poster, “bedenlerimizin, şebekeler, veritabanları, enformasyon koridorları içine çekildiğini” ileri sürer ve bu yüzden bedenlerimizin deyim yerindeyse “enformatik olarak bağlandığı” bu enformasyon depolayan yerlerden hiçbiri “artık gözlenmekten kaçabileceğimiz ya da etrafında direniş hattı çekebileceğimiz bir sığınak sağlamamaktadır.” Süper-panoptikon’un Panoptikon’dan tek farkı, depoya veri sağlayan gözetim altındakilerin, gözetimin birincil- ve gönüllü-unsuru olmalarıdır” (Bauman, 2010:60).

“İnsanlar gözetlendiklerinin ve siber mekânda bir yerlerde kayıtlı olduklarının farkında olmadıkları süper panoptikon’da, “siberuzayın dışında bir yerde bireylerin eğilimlerini denetleyen, kullanan ve satan başka bir gerçeklik” süregelmektedir” (Güven, 2007: 92, Akt. Binark vd., 2012: 35).

“sinoptikon”⁴⁴; Didier Bigo ise “ban-optikon”⁴⁵ olarak adlandırır. Zygmunt Bauman ve David Lyon “Akışkan Gözetim” adlı kitaplarında panoptikon⁴⁶ kavramının günümüzde dönüştüğünü söyler; “sinoptikon” ve “ban-optikon” kavramlarına değinerek geniş perspektiften gözetim olgusunu ele alırlar. Bauman’a göre günümüz dünyası “panoptik-sonrası”dır. “Denetmenler ulaşılamaz âlemlere kaçıp ortadan kaybolabilirler. Mahkûmlar ile denetmenlerin karşılıklı bağımlılığı artık sona erdi ve değerli olan hareketlilik ve göçebelik” tir (2013: 12). İktidarın artık elektronik teknolojiler yoluyla ifade bulduğu günümüzdeki değişken ve mobil örgütlenmeler, duvarları ve pencereleri (sanal “güvenlik duvarları” ve “pencereler” hariç) büyük ölçüde gereksiz kılar. Bu da farklı yüzlere sahip birçok kontrol türünün ortaya çıkmasına olanak sağlar. “Bu kontrol türleri açık bir hapis bağlantısı barındırmamakla kalmaz, aynı zamanda eğlence ve tüketimde görülen esneklik ve eğlendiricilik özelliklerine de sahiptirler” (Baumann & Lyon, 2013: 12). Bauman ve Lyon’ göre, burada Foucault’nun gözden kaçırdığı nokta, bu tabloda disiplin ve güvenliğin birbiriyle ilişkisi olduğudur.

⁴⁴“İzleme olgusu, panoptikonda “azın çoğu izlemesi” iken bugün kitle iletişim araçlarının ve internetin gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası olmasıyla birlikte “çoğunluğun azı izlediği” bir gözetim kültürü ortaya çıkmıştır: Sinoptikon” (Lyon & Bauman, 2013: 73; Binark vd., 2012: 32-33).

⁴⁵“Didier Bigo, profil çıkarma teknolojilerinin belli başlı gözetim biçimlerine kimlerin tabi tutulacağını belirleme de kullanılmasını “ban-optikon” olarak adlandırır” (Bauman & Lyon, 2013: 66)

⁴⁶“Panoptikon, mimar olan Jeremy Bentham’ın bir projesidir. Halka biçimli bir binadır, ortasında bir avlu ve avlunun ortasında da bir kule vardır. Halka hem içeriye hem dışarıya bakan hücrelere bölünmüştür. Bu küçük hücrelerin her birinde, kurumun hedefine uygun olarak, ıslah edilen bir mahkûm, çalışan bir işçi ya da deliliğini yaşayan bir deli vardır. Merkezi kulede bir gözetmen vardır ve bireyin yaptığı her şey gözetmenin bakışına açıktır. Gözetmen, kendisinin her şeyi görebileceği ama kimsenin kendisini göremeyeceği şekilde gözlemde bulunur (Foucault, 2005: 224). Michel Foucault, Bentham’ın sonuçsuz kalan projesini, modern dönüşümün, denetim güçlerinin modern yeniden konuşlandırılması ve yeniden dağıtılmasının bir metaforu olarak etkili bir biçimde kullanmıştır” (Bauman, 2010: 58).

Foucault’ya göre, “Panoptizm, bir soruşturmaya değil, bir inceleme diye adlandırılabilir tamamen farklı bir şeye dayanan bir iktidar biçimidir. Panoptikle birlikte artık soruşturma yoktur, gözetleme ve inceleme vardır. Bir olayı yeniden oluşturmak değil, bir şeyi ya da daha ziyade bir kimseyi aralıksız olarak ve tümüyle gözetlemek söz konusudur. Bireyler üzerinde bir iktidar uygulayan ve iktidar uyguladıkça hem gözetleme hem de gözetledikleri üzerinde, onlar hakkında bir bilgi imkânına sahip olan biri –müdür, atölye şefi, doktor, psikiyatrist, hapishane müdürü- tarafından bireylerin sürekli gözetimi. Artık temel özelliği bir şeyin olup olmadığı belirlemek değil; bireyin gerektiği gibi davranıp davranmadığı, kurallara uygun olup olmadığını, gelişme gösterip göstermediğini belirlemek olan bir bilgi. Bu yeni bilgi, “Bu oldu mu? Kim yaptı?” gibi sorular etrafında düzenlenmez artık; mevcudiyet ya da namevcudiyet, varlık ya da yokluk terimleriyle düzenlenmez. Norm etrafında, normal olanla olmayan, doğru olanla olmayan, yapılması gerekenle gerekmeyen terimleriyle düzenlenir” (Foucault, 2005: 224-225).

“...artık güvenlik geleceğe dönük bir projeye dönüştü ve gelecekte olacak şeyleri dijital teknikler ve istatistiksel akıl yürütme sayesinde denetlemeye çalışarak gözetim yoluyla işliyor. Didier Bigo'nun da belirttiği gibi, bu tür bir güvenlik anlayışı “hareket eden her şeyi (ürünler, bilgi, sermaye, insanlık)” izleyerek yürütülür. Böylelikle gözetim, küreselleşmiş bir dünyada, ulus-devletlerle birlikte ama onları aşarak akışkan bir biçimde dolaşır, belli bir zamansal ve mekânsal uzaklıkta iş görür” (Baumann & Lyon, 2013:13).

Bauman, insanları seyredilebilecekleri bir konuma zorla getiren ve hareketsizleştiren Panoptikon'un aksine, baskıya ihtiyacı olmadan insanları seyretsinler diye ayartan Synopticon'un doğası gereği küresel olduğunu; seyretme eyleminin seyredilenleri yerelliklerinden kopardığını, onları, bedensel olarak yerlerinde kalsalar bile, en azından tinsel olarak, uzaklığın artık bir mesele olmadığı sibermekâna taşıdığını söyler (2010: 62). “Synopticon'un *seyredilenden seyredene* dönüşmüş hedeflerinin yerinde mi durduğunun yoksa hareket halinde mi olduğunun artık bir önemi yoktur” (Bauman, 2010: 62). Bauman ve Lyon'a göre, nasıl ki salyangozlar evlerini sırtlarında taşıyorsa, aynı şekilde, cesur yeni akışkan modern dünyanın çalışanları da kendi kişisel panoptikonlarını kendi bedenleri üzerinde büyütme ve taşımak zorundadır (2013: 65).

Uğur Dolgun, günümüzde yaşanan mevcut gelişmeler paralelinde genel bir değerlendirme yapıldığında, bireylerin özel alanlarına ait her türlü bilginin devletin ilgili birimleri ya da çeşitli firmaların bilgisayarlarındaki veri tabanları içinde toplanması/saklanması ve işlenmesi anlamına gelen gözetim toplumunun karakteristiğini içeren uygulamaların üç alanda ortaya çıktığını söyler (2004):

“Birincisi, küresel terör eylemlerine karşı ve ulusal çıkarlar için- başta ABD olmak üzere, bu teknolojiler üzerinde hakimiyet sağlamış devletlerce- geliştirilen ve kişisel mahremiyet alanlarını tümüyle yok sayarak uygulamaya konan gözetim pratikleridir; ikincisi, idari yapılanma ile yönetim şeklinin, enformasyon teknolojileri doğrultusunda giderek sanal bir anlam kazanmaya ve elektronik devletin yeni bir eğilim olarak kabul görmeye başlamasıdır; üçüncüsü de, kapitalist sistemde yaşanan dönüşümler sonrasında '*yeni ekonomi*' olarak adlandırılan Pazar sisteminde tüketimin ön plana geçmesi ve buna bağlı olarak tüketici davranışlarının mercek altına alınıp yakından izlenmesidir” (Dolgun, 2004).

Dijital gözetimin bir başka türü olan ekonomik gözetim, Fuchs'a göre, web 2.0'da sermaye birikiminin merkezinde yer alır. Ticari sosyal medyanın hedefli reklamcılık yardımıyla sermaye biriktirmek için çevrimiçi davranışı ve kullanıcıların

verisini kalıcı olarak kontrol etmekle ilgili olduklarını ve bu güce sahip olduklarını belirten Fuchs (2016:118), özellikle karşılığı ödenmemiş kullanıcı emeği tarafından yaratılan kullanıcı üretimli içeriğin sosyal medya platformlarınınca sömürülmesine dikkat çeker.⁴⁷ Fuchs'a göre sosyal medyanın hedefli reklamcılık mekanizması Gandy'nin panoptik sınıflandırma⁴⁸ olarak nitelendirdiği gözetimin bir biçimidir:

“Kullanıcıların davranışlarını yakından gözetleyerek, kullanıcıların ilgi alanlarını tanımlar, kullanıcıları tüketici grupları olarak sınıflandırır ve onların ilgilerini diğer tüketiciler ile ve sonradan bu kullanıcıları hedefleyen mevcut reklamlarla kıyaslayarak değerlendirir.

Sosyal medya üretketicileri⁴⁹, metalaşmanın ikili konusudur: Kendi başlarına metadılar ve bu metalaşma yoluyla bilinçleri, çevrimiçi oldukları süre boyunca devamlı olarak reklamlar biçimindeki meta mantığına maruz kalırlar” (Fuchs, 2016: 148-149).

Ekonomik gözetim yoluyla kullanıcıların sömürülmesi ve metalaştırılmasının bir diğer önemli odak noktası sosyal ağ sitelerinin gizlilik politikalarıdır.

“bilgiyle ve özellikle bilgisayar verileriyle ilişkili olarak gizlilik öteki tür gizliliklerden farklıdır. Kişisel verilerin denetimi olarak gizlilik ile alanı korumak olarak daha eski gizlilik düşüncesi arasında ayırım yapılması, çağdaş bakımdan geçerli bir soruya katkı olarak olumlu görülebilir. Fakat eğilim, gizliliğin iletişim, öz-kimlik ve dolayısıyla “insan onuru” ile ilişkisi içindeki daha derin anlamını keşfetmek değil, onu ekonomik alana yerleştirmektir. Bu kişisel verilerin telif hakları tehlikesidir. Gizlilik burada da bir maldır.” (Lyon, 1997:262-263, Akt. Toprak vd., 2009:148)

⁴⁷ “İnternet üretketicisi emeği, sermaye tarafından sonsuz olarak sömürülür. Bu, üretketicilerin tamamen ücretsiz çalıştığı kapitalist üretketimin, uç sömürü biçimi olduğu anlamına gelir. Marx (1867), gerekli emek zaman ile artı emek zamanı ayırır. İlki, kişinin bir ücrete eşdeğer olan parayı yaratmak amacıyla çalışması gereken zamandır. Ücret, yaşamda kalmak için ihtiyaç duyulan eşyaları satın almak için gerekir. İkincisi, fazladan olan tüm zamandır. Ticari sosyal medyada kullanıcılara ödeme yapılmaz (veya diğer türdeki ticari medyayı tüketmek için), dolayısıyla yaşamda kalmak için gereken yiyecek veya diğer eşyaları satın almak için parayı oluşturamazlar. Bu nedenle, Google, Facebook, YouTube veya Twitter gibi ticari sosyal medyadaki tüm çevrimiçi zaman, artı emek zamanıdır” (Fuchs, 2016:152) Ayrıntılı bilgi için ayrıca Bkz. **Dijital Emek ve Karl Marx**, Cristian Fuchs, NotaBene Yayınları.

⁴⁸ “Panoptik sınıflandırma, bireylerin rutin ölçümler temelinde kategorilere ve sınıflara ayıran bir farklılık makinesidir. Olanak ve görüşleri, bildirdikleri yönetim modelleri ve bu ölçümler temelinde bölüştürüp ayırt etmeyi sağlayan bir teknolojidir” (Gandy, 1993:15, Akt. Fuchs, 2016: 148).

⁴⁹ Üretketicisi, “üreticisi tüketiciden ayıran çizginin gittikçe bulanıklaşması” anlamına gelir. Kavramı ilk kullanan Alvin Toffler’dir. Fuchs kavramı, “ücret almadan çalışan tüketiciler ve kullanıcıların dış kaynak kullanılarak çalıştırılması” anlamında kullanır (Fuchs, 2016: 145).

Bilgisayar ağları özel hayatın gizliliği⁵⁰ üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmakta; geniş kaydetme kapasitesi, takip edilebilirlik, insanların ve davranışlarının sürekli görülebilirliği ve bunlara erişebilme, biyometrik verilerinde bütünleşmesiyle birlikte mahremiyet⁵¹ derin etki altında kalmaktadır (Van Dijk, 2016: 193). İnternet üzerinde etkileşimin ulusal sınırları aşarak küreselleşmesiyle, “ ‘veri-özneler’ olarak kullanıcılara ait kişisel enformasyonların dünyanın her tarafından izlenip denetim altına alınması ile kullanıcılar elektronik ortamda tümüyle savunmasız kalmışlardır” (Dolgun, 2004). Teknoloji alanında her geçen gün katlanarak artan gelişmelere eşlik eden ülkelerin güvenlik politikaları kapsamında yaptıkları yasal düzenlemeler ve şirketlerin kullanıcıların kişisel verilerini sermaye birikimi amacıyla kullanımı; insanların gündelik yaşamdaki tüm etkinliklerinin elektronik ortamda sürekli izlenmesi ve kayıt altına alınmasına neden olmuş, bu durum yerküreyi dört bir yandan çevreleyen uydu ve bilgisayar ağlarıyla son sürat gelmekte olan bir gözetim toplumu yaratmıştır. İnternetin demokratikleştirici etkisinin önündeki en büyük engellerden biri olan internetin gözetim ve denetim aracı olarak kullanımı, bireylerin mahremiyet, özel hayat ve ifade ve iletişim özgürlüğü haklarına ağır bir darbe indirmektedir. Van Dijk, Fuchs, Bauman ve Lyon’un da belirttiği gibi internet ve özellikle sosyal medya ağları direniş, muhalefet ve toplumsal konulara katılım için sunduğu olanaklarla çekici ve bazı açılardan yararlı olsa da gözetimin en önemli odaklarından biri olmasıyla da kısıtlı ve bireyler için tehdit oluşturuca – özgürlükleri kısıtlayıcı- niteliklere de sahiptir.

⁵⁰ Dünyada neredeyse tüm ülkeler de özel hayatın gizliliği anayasal ve yasal bir haktır. Van Dijk, özellikle ağlar içinde özel hayatın gizliliğini korumak için sunulan yasal korumayı birkaç nedenle çok yetersiz bulur: “Gizlilik mevzuatının diğer kanunlar ve ulusal güvenlik veya acil durum mevzuatı nedeniyle hükümsüz hale gelmesi, veri korumasının geniş kapsamlı oluşturulmaması, yasal gizlilik korumasının teknolojiyi yakalayamaması...” (Van Dijk, 2016: 185-187).

⁵¹ “Toplumsal yaşamın bir kamusal bir özel yönü olduğu fikri, on yedinci yüzyıldan bu yana Batı Avrupa siyasal düşüncesinde merkezi bir yer tutar. Liberal siyasa açısından, geniş anlamda devlet alanı ve toplumsal alan, dar anlamda e alanı ve ev dışı alan olarak ayrımlaşan bu iki kavram; kamusal dendiğinde devleti, özel dendiğinde de evi ve mahrem yaşamı kapsar. Kamusal alandan ayrı olarak, kişilerin kendilerine ait dünyaları ile buradaki her tür pratiği kapsayan özel alanda hayat bulan mahremiyetler bireysel inisiyatifler platformuna çekildiğinde, ‘...bireyler, gruplar ya da kurumların kendilerine ait bilgilerin ne zaman, ne ölçüde ve nasıl ötekilerine aktarılabilceğini kendilerinin belirleme hakkı’ olarak ele alınır. Bu açıdan bakıldığında, Lindop Komitesi’nce de ilan edildiği gibi mahremiyet, ‘...bireyin kendi hakkındaki verilerin dolaşımını denetleme hakkı’dır.” (Dolgun, 2004). Üç tip mahremiyetten bahsedilebilir: “Bireyleri saran fiziksel alanın korunmasını içeren *mekânsal mahremiyet*, kişilerin haksız ve zarar verici müdahalelere karşı korunması olarak *bireysel mahremiyet*, kişiye özel nitelikteki verilerin toplanması/işlenmesi/saklanması ve dağıtımının ne şekilde olacağını denetleme anlamında *enformasyon mahremiyeti*” (Dolgun, 2004).

Yeni teknolojilerin beraberinde, ordunun ve şirketlerin ayrıcalıklı olduğu bir dünya getirdiğine, yazılım ve donanım düzenlenmesinin, demokratik politikalara göre değil, yeni endüstriyel çıkarlara göre olduğuna dikkat çeken bir diğer isim olan Hirschkop, daha fazla bilgiye daha kolay ulaşmanın bilgilenmiş vatandaşlığa; daha iyi bilgilenmiş vatandaşlığın, internetin sunduğu haberleşme imkânlarıyla, gücü, müzakereyi ve bu yolla demokratikleşmeyi sağlayacağına ilişkin yaklaşımı sorunlu bulur. Bilginin iktidarın temeli olmadığını ancak iktidar tarafından kullanıldığını ve bilgiye ulaşmanın sürekliliğini sağladığını söyleyen Hirschkop, temsili demokrasinin “hastalıklarına” oy kullanımındaki artışın ve teknolojinin yaygın kullanımının çare olmayacağını söyler (2003: 248-250).

“Yeni teknolojilerin politik bilgi ve tartışmanın yaygınlaşmasına katkıda bulunabileceği; ancak aslında, ne bu bilginin ne de bu tartışmanın kendi başına politik bir içerik taşıdığı”, söz konusu bilginin böylesi bir bilgi bombardımanı çağında yaşayan kitleler üzerinde kafa karıştırıcı ve boğucu etkisinin de olabileceği görüşünü savunanlar; internet kanallı bilginin güvenilmezliğiyle ün saldığını ve internet üzerinden yürütülen tartışmaların, adamakıllı bir düşünme sürecine ve kafa emeğiyle oluşturulmuş bir yargılamaya dayanmadığını öne sürerler (Kellner, 2004: 715-716);

“...basitçe, elektronik demokrasiden yana olan görüşlerin politik olanın doğasını anlamadığı fikrine dayanırlar. Bu normatif perspektiften bakıldığında, demokrasi politik müzakere ve yargıya dayanır ve yüz yüze tartışma içerir. Bu müzakere süreci de, akla dayalı muhakeme ve politik söylem normları rehberliğinde bir konsensusa ulaşmayı hedefleyen karşılıklı bir tartışma içinde şekillenir. Bu görüşe göre medya kaynaklı politikaların tamamı, rasyonel müzakere ve tartışma süreçlerini içeren politikanın düşüşünden ibarettir; medya ve şimdilerde de internet, sansasyonel, aşırı ve manipülatif olana doğru çekilen politik tartışmanın soysuzlaşmış biçimi olarak görülür” (Kellner, 2004: 716).

İnternet teknolojisinin insanlık için ne bir kurtuluşun ne de bir yok oluşun habercisi olduğunu, bu konuda dikkatli olunması gerektiğini, internetin demokratik yenilenmeyi ve aydınlanmayı sağlayan özellikleriyle (etkileşimlilik, evrensellik, esneklik) potansiyel tehlikeleri olanaklı hale getiren özelliklerinin aynı olduğuna dikkat çeken Andrew L. Saphiro, yalnızca bir iletişim veya bir bilişim devrimi değil, aynı zamanda bir kontrol devriminin de yaşandığını düşünür (2002: 190-192). Saphiro, bireylerin interneti ve diğer yeni kitle iletişim araçlarını kullanarak,

hükümetlerin büyük şirketlerin ve medyanın, elindeki gücü geri alabileceğini; kişisel tercihlere uyarlayabilme, merkezsizleştirme ve araçların devre dışı bırakılması gibi gelişmeler ile herkesin yaşamın ayrıntıları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olacağını ve gücün gerçek kullanıcıların eline geçeceğini savunur. Tabii ki herkes erişebildiği sürece (ki bizatihi çok büyük bir engel bu) kontrol devriminin, bireyleri aydınlatmada ve demokrasiyi güçlendirmede pekâlâ başarılı olabileceğini düşünür (Saphiro, 2002: 190-191).

Saphiro'ya göre, internet kendi kendine demokratikleştirici değildir, onun öyle olmasını bizler sağlayabiliriz. Bunun için yapılması gerekenleri şu şekilde sıralar: Öncelikle, siberuzaya açık fikirli biri gibi ama kuşkuyla yaklaşılmalıdır; ikinci olarak, kullanıcı- merkezli teknolojinin gücünün, dünyamız üzerinde tam bir bireysel kontrolünün ulaşılabilir - veya arzu edilir- bir hedef olduğuna inanmanıza yol açacak biçimde bizi kandırmasına izin vermemeliyizdir. Üçüncü olarak, internette konuşma özgürlüğü, özel hayatın gizliliği ve tüketicinin korunması gibi hakların korunmasına dikkat edilmelidir. İnternet sivil toplumu ve kamusal alanı güçlendirmek üzere kullanılmalıdır. Dördüncü olarak, toplumdan uzaklaşmak ve toplumsal sorunlardan kaçmak için teknolojiyi kullanma dürtüsüne karşı konulmalıdır.⁵² Son olarak kontrolün el değiştirdiği bu çağda, bireylerin yeni güçlerini bütün olarak topluma olan yeni sorumluluklarıyla dengelemeleri gereklidir (2002: 192-193).

Saphiro'ya göre, konuşma özgürlüğü ve genel olarak da demokrasi, internet çağında yeşerebilir, ama ancak her birimiz gerekli tavizleri verirsek. Bu, bireylerin siberuzayın yanlısamalarının tuzağına düşmemesi veya tam bireysel kontrol hayaline kapılmaması ve bunun yerine vatandaşların etkileşimine tahsis edilmiş bir kamusal alanın korunmaya çalışılarak, kişiye özel olma ve gruplaşma yerine çeşitliliğe ve karşılıklı bağımlılığa hizmet eden bir teknoloji kullanımına bağlı kalınmasıyla mümkün olabilir (Saphiro, 2002: 193)

Bu bölümün başından itibaren ele aldığımız internetin demokrasiyi güçlendiren ve aynı zamanda zayıflatan/sekteye uğratan tüm özellikleri ve yarattığı yeni alanlar/imkânlar bağlamında yürütülen tartışmaların içinde internetin demokratik bir

⁵² “İnternet coğrafi cemaatleri göz ardı etmek için değil, bu cemaatleri geliştirmek için kullanılması gerekir” (Saphiro, 2002: 193).

alan olarak kabul görmesini eleştiren (ya da temkinli yaklaşımı savunan) görüşlerin savunucularının dahi internetin demokrasiyi güçlendirici bir güce sahip olduğu fikrini tam olarak reddetmedikleri görülür. İnternet kendi başına demokratikleştirici değildir, hiçbir teknoloji demokrasinin sağlayıcısı ve koruyucusu olamaz, ancak Castells'in dediği gibi teknoloji toplumu belirlemese bile, teknoloji toplumdur, çünkü toplum teknolojik aygıtlarına değinmeksizin anlaşılmaz (2013: 6). İnternet ticari bir araçtır, onun içinde barındırdığı çelişkiler ancak eşitsizliğin üstesinden gelmiş bir toplum çerçevesi içinde çözülebilir. "Alternatif bir İnternet, alternatif tasarım ilkeleriyle birlikte, alternatif bir toplumsal ortama ihtiyaç duyar: Birlik olan, birlikte çalışan enformasyon toplumu- katılımcı bir demokrasi" (Fuchs, 2014: 364). Fuchs'a göre, eğer katılımcı bir demokrasi tesis etmeyi başarabilirsek, gözetimi, gözetimden korunmayı ve sömürüyü gerektirmeyen açık bir toplum mümkün hâle gelebilir. Ama bunun için sadece alternatif tasarım ilkeleri değil, bunun yanında kamusal alan ve katılımcı demokrasi kavramlarının anlamlarının farkında olan bir topluma da gereksinim vardır (Fuchs, 2014: 366).

Her yeni iletişim teknolojisinde olduğu gibi internet teknolojisi ile birlikte bu yeni aracın demokratikleşmeyi sağlayacağı, eşitsizlikleri ortadan kaldıracığı, kamunun bilgilenmesini ve enformasyon toplumu kuramcılarının savunduğu gibi bu bilgilenmenin tüm toplumların gelişimini sağlayacağı görüşü oldukça iyimser bir niyetle sıklıkla dile getirilir. Ancak internetin teknolojik özelliklerinin bir yandan bireyleri yalnızlığa ittiği, cemaatleri sığıla terk ettiği, eşitsizlikleri ortadan kaldırmaktan ziyade insanlar arasında dijital bir uçurum yarattığı, kamusal alanı güçlendiren özelliklerinin aynı anda kamusal alanın ortadan kalkmasına neden olacak denli güçlü olduğu da aşıkardır.

Özetle internet çelişkili bir teknolojidir; internetin demokratik yenilenmeyi ve aydınlanmayı sağlayan özellikleriyle (etkileşimlilik, evrensellik, esneklik) potansiyel tehlikeleri olanaklı hale getiren özellikleri aynıdır. Bu durum siyasal otoritelerin ve devletlerin interneti denetleme ve kullanıcıların faaliyetlerini takip etme ihtiyacı duymasına neden olur. Bir çok ülke internet ile ilgili yasal düzenlemeler yapmaya, belli kısıtlamalar ile kullanıcıların erişim sağlayacakları bilgileri engellemeye yani internete sansür uygulanmaya başlar. Bir sonraki bölümde dünyada internet ile ilgili

yapılan düzenlemelere ve sözleşmelere değinilerek bu yeni iletişim alanında iletişim özgürlüğünün sınırlarını belirleyen faktörler ele alınır.

1.3.2. İnternet ve İletişim Özgürlüğü

Küresel bir iletişim ağı olan internetin ülke sınırlarına bağlı olmayışı herkesin dünyanın herhangi bir yerindeki başka kullanıcılar ile elektronik ileti, çevrimiçi sohbet ya da sosyal ağlar üzerinden bağlantı kurmasına, görüş ve bilgilerini internet aracılığıyla tüm dünyaya hızlı bir şekilde yaymasına olanak sağlar. Bir merkezi olmayan internetin mülkiyeti kimseye ait değildir, hiçbir devlet, şirket ya da kurum interneti tek başına yönetemez (Akdeniz & Altıparmak, 2008:1). İnternetin devletlerin ülkesel ve coğrafi sınırlarına bağlı olmayışı internette yer alan hukuka aykırı ya da zararlı olarak tanımlanan içeriklere karşı yürütülecek mücadelenin önünde önemli bir engel teşkil eder. Çünkü hukuk düzenlerinin geçerlilik alanı ait oldukları devletin egemenlik alanındaki coğrafya ile sınırlıdır ama internet bahsedildiği üzere sınırları aşan, küresel bir iletişim teknolojisidir (Valerius, 2013: 121). Ülke dışında bulunan ya da ülke dışında yayımlanan hukuk dışı veya zararlı içeriklerin ülkenin hukukuna nasıl tabi kılınacağı yapılan hemen her düzenleme de büyük bir sorun olarak ortaya çıkar (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 2). Bu durum bir çok devlet ve uluslararası kuruluşun önemle üstüne düştükleri bir mesele haline gelir.

Bir yandan internetin doğası gereği hızlı, kolay, ucuz ve etkileşimli bir iletişim imkânı sağlaması, diğer yandan yeni iletişim türlerini (Twitter, bloglar, Facebook vb.) ve yeni iletişim teknolojilerinin (örn; taşınabilir cihazlar) ortaya çıkmasıyla iletişim önemli oranda genişler. Bu genişleme iletişim gücü külfetlerini de beraberinde getirir. İnternet bazı suç faaliyetlerinin de gerçekleşmesine olanak sağlar. Örneğin; çocuk pornografisi, çocuk istismarı, dolandırıcılık, terörist faaliyetlerde önemli bir iletişim aracı olmak, nefret söylemi ve soykırımın inkârı- propagandası yapmak, kumar oynatan işletmeler gibi önemli sosyal sorunlara neden olabilecek faaliyetlere bir forum sağlar (Weaver, 2013:145). Bunun yanında Wikileaks⁵³ gibi devlet mahremiyeti ile

⁵³ “Amerika Birleşik Devletleri’nin çeyrek milyon gizli belgesini ifşa etme (ve yayımlama) iddiası ve hemen ardından gelen bu belgelerden 2,000’ini yayımlaması ile dünyayı hayrete düşürmüştür. Bu

savaşan internet tabanlı örgütlenmelerin ortaya çıkışı, Mısır ve Tunus'ta⁵⁴ hükümetlerin çöküşüne etki eden siyasi hareketlerde oynadığı önemli rol ile birlikte internet, devletleri ve siyasal düzeni tehdit eden bir teknoloji olarak algılanmaya başlanır. Bu durum pek çok ülkenin internet ile ilgili yasal düzenlemeler yapmasına neden olurken,

“Modern iletişimin uluslararası doğası göz önünde tutulduğunda, internette suç faaliyetleriyle savaşmanın en etkili yolu toplu yürütülen bir uluslararası çalışmadan geçmektedir. Suçlular bütün dünyada ortaya çıkmakta ve interneti her yerdeki muhtemel mağdurlarla iletişim kurmak için kullanabilmektedir ve bu durum herhangi bir ülkenin tek başına söz konusu problemle baş etmesini imkânsız kılmaktadır” (Weaver, 2013: 146).

Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi (2001) internet ile ilgili uluslararası alanda en etkili ve ilk düzenlemedir. Sözleşme Avrupa Birliği ülkelerinin yanı sıra diğer ülkelerinde imzasına açılır ve ABD, Japonya, Kanada gibi pek çok Konsey üyesi olmayan ülke tarafından da imzalanır. Sözleşmenin oluşturulmasının amacı kısaca siber suçlarla mücadele edilmesi için uluslararası işbirliğinin önemini göz önünde bulundurularak bu suçlara karşı ortak bir cezai sistem oluşturmaktır. Sözleşme ulusal boyutta alınacak önlemler, uluslararası işbirliğine ilişkin genel prensipleri içerir ve siber suçları da beş ana kategori de tanımlar:

- Bilgisayar veri ve sistemlerinin, mevcudiyeti, bütünlüğü ve gizliliğine karşı suçlar (yasadışı erişim, yasadışı araya girme, verilere müdahale, sisteme müdahale, cihazların kötüye kullanımı),
- Bilgisayarla ilişkili suçlar (bilgisayarla ilgili dolandırıcılık ve bilgisayar ilişkili sahtekarlık),
- İçerikle ilişkili suçlar (çocuk pornografisi suçu- sahip olmak ve paylaşmak),
- Telif hakları ve benzer hakların ihlali ile ilgili suçlar,

belgelerin çoğu hassas bilgiler içermiş ve yayınlanmaları ABD hükümeti yetkilileri açısından büyük bir utanç doğurmuştur” (Weaver, 2013: 144).

⁵⁴ “Başta Mısır, Tunus ve Libya olmak üzere pek çok Orta Doğu ülkesinden meydana gelen siyasi içerikli halk ayaklanmaları, mitingler ve protestolar Arap Baharı olarak adlandırılmaktadır” (Korkmaz, 2018: 2148).

“Washington Üniversitesi araştırmacılarının yaptığı bir çalışmada, Arap Baharı sürecinde özellikle Tunus ve Mısır'da özgürlük ve demokrasi temelli mesajlar ve atılan 3 milyondan fazla tweet filtrelenerek değerlendirilmeye alınmıştır. Çıkan sonuç; siyasi isyanların oluşmasında ve başarıya ulaşmasında sosyal medyanın çok kritik bir işlevi olduğu kanıtlanmıştır” (Korkmaz, 2018: 2152).

- Belirtilen tüm bu suçlara yardım, iştirak veya yataklık edilmesi (TBMM, 2012).

Sözleşmeye taraf olan ülkeler kendi iç mevzuatlarında bu suçları cezai bir suç olarak tanımlama, gerekli yasama işlemlerini yapmakla yükümlüdür. Ayrıca sözleşme söz konusu suçlara yönelik soruşturma ve kovuşturmaların yanı sıra işlenen suçların tespiti ve kanıtlanması için trafik verilerinin gerçek zamanlı toplanması, içerik verisinin ele geçirilmesi için ulusal düzeyde önlemler alınması ile ilgili maddelerde içerir (TBMM, 2012). Weaver, sözleşmenin kapsamının oldukça sınırlı olduğuna dikkat çeker ve özellikle bazı durumlarda yasal girişimlerin ister istemez suçları yasaklamadaki devlet çıkarları ile temel hakları, özellikle ifade özgürlüğünü korumada sorunlar yaşanmasına neden olabileceğini belirtir (Weaver, 2013: 146). Her ne kadar sözleşmenin girişinde şu ifadeler yer alsada;

“Hukuki yaptırımların (Yürütme) konuları ile, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Korunması için 1950 Avrupa Toplantısı Konseyi, Medeni ve Siyasal Haklarla ilgili 1966 Birleşmiş Milletler Uluslararası Akit ve her bireyin, müdahale olmaksızın, bir fikre, ve bunun yanı sıra, özel hayatla ilgili haklarının, sınırsız bir şekilde, her çeşit fikir ve bilgiyi araştırma, edinme ve bildirmeye ilişkin özgürlükleri dahil olmak üzere, ifade özgürlüğü hakkına sahip olmasını teyit eden diğer ilgili uluslararası insan hakları sözleşmelerinde korunduğu üzere temel insan haklarına saygı arasında uygun bir dengeyi sağlamanın gerekliliği önemsenersek...” (TBMM, 2012).

Akdeniz ve Altıparmak’ın belirttiği gibi, devletler internet ile ilgili düzenlemelerini yaparken geleneksel yaklaşımları ve ifade özgürlüğü ile ilgili tutumları ekseninde hareket eder. “Bir başka deyişle, devletler, kendi tarihi, kültürel, siyasal, dinsel, yapısal ve ahlaki değerlerine ilişkin geleneksel sınırlamaları İnternet’e de uygulama eğilimindedirler” (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 2). Weaver da benzer bir görüştedir:

“İnternet ile ilgili uluslararası bir antlaşma yapma imkânını karmaşıklaştıran, ülkeler arasındaki konuşmanın toplumdaki rolüne ve özellikle de konuşmanın başka işlerle sınırlandırılabilmesi durumlarına ilişkin temel farklılıklardır. Hiçbir ülke ifade özgürlüğünü sınırsız bir hak olarak görmemektedir. İfade özgürlüğünü ayrıcalıklı hak olarak gören ve ifade özgürlüğüne diğer ülkelerde sağlanandan daha fazla koruma sağlam eğiliminde olan Amerika Birleşik Devletleri bile diğer menfaatlere karşı ifade özgürlüğünün gereğini dengelemektedir. Sonuç olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde devlet; çocuk pornografisi ve müstehcenlik dahil olmak üzere belli türdeki söylemleri sınırlandırmak ya da yasaklamak konusunda serbesttir” (Weaver, 2013:147).

Birçok uluslararası sözleşme ile güvence altına alınan ifade ve düşünce özgürlüğü gibi temel hakların internet ortamında nasıl korunacağı ve sınırlarının nasıl çizileceği yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanır ve internette ifade özgürlüğünün korunması için düzenlemeler yapılmaya başlanır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin hazırlattığı, Frank La Rue tarafından yazılan “İfade ve Düşünce Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi ile İlgili Özel Raportörün Raporu” başlıklı raporda BM İnsan Hakları Konseyi interneti bir insan hakkı olarak tanımlar. Bu rapor 29 Haziran 2012 tarihinde yayınlanan “İnternetteki İnsan Haklarının Geliştirilmesi, Korunması ve Kullanılması” başlıklı kararın dayanağını oluşturur. Bu karar ile de internet bir insan hakkı olarak tanımlanır ve düşünce ve ifade özgürlüğü hakkı ile ilgili İnsan Hakları Konseyi ve İnsan Hakları Komisyonunun almış olduğu tüm kararları temel alarak ve hatırlatarak kararda; teknolojik gelişmenin hızla ilerlemesi ve dünyanın her yerinde bireylerin yeni bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımına olanak sağlayan internet üzerinden insan haklarının özellikle ifade ve düşünce özgürlüğünün korunmasının önemine değinilir (BM, 2018). Karara göre internette ifade özgürlüğü: İnsanların çevrimdışı iken sahip oldukları haklarının aynısına çevrimiçi iken de sahiptir. Sınırlara bakılmaksızın kişinin seçtiği herhangi bir medya aracılığıyla ifade özgürlüğü hakkını kullanması İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin ilgili maddeleri uyarınca koruma altına alır (BM, 2018). BM İnsan Hakları Konseyi, internetin küresel ve açık doğasını, gelişmeyi ve ilerlemeyi hızlandıracak bir itici güç olarak kabul eder. Tüm devletleri internet erişimini kolaylaştırmaya, medya ve bilgi gelişimini amaçlayan uluslararası işbirlikleri kurmaya davet eder. İnternet benzersiz ve dönüştürücü doğası ile ifade özgürlüğü hakkı da dahil olmak üzere insan haklarının gelişmesini sağlayan diğer insan haklarını destekleyen ve bu gelişmeleri hızlandıran bir önemli bir araç olarak değerlendirilir ve devletlerin internete erişimi öncelik olarak ele almasını sağlık verir (BM, 2018). Bu karar geliştirilerek 26 Haziran 2016 tarihinde internette ifade özgürlüğünün daha kapsamlı olarak ele alındığı bir bildirge yayınlanır. Bu bildirge de ifade özgürlüğü ile ilgili ilk karar da yer alanlara ek olarak şu kararlara yer verilir:

- İnternetteki güvenlik sorunlarını ele almak için tüm devletlere çağrıda bulunulur. Çevrimiçi ifade özgürlüğü, mahremiyet ve diğer insan haklarının korunmasında hukukun üstünlüğünün gözetilmesi, ulusal demokratik ve şeffaf kurumlar üzerinden internet özgürlüğünün sağlanması yolunun seçilmesi önerilir.
- Devletlere, erişimin engellenmesi, bilgi akışının kesilmesi gibi önlemlerden kaçınmaları ve bu tür tedbirleri durdurmaları çağrısında bulunulur (BM, 2016).

BM İnsan Hakları Konseyi bu bildirgenin yayınlanmasından kısa bir süre sonra internet erişimini engelleyen ve internete sansür uygulayan ülkeleri kınar ve bu engellemeleri ‘insan hakkı ihlali’ olarak tanımlar.

“Konsey, insanların normal yaşamlarındaki haklarının, internette de geçerli olduğuna dikkat çekti.

BM İnsan Hakları Konseyi'nde karara karşı çıkan ülkeler, Rusya, Çin, Suudi Arabistan, Güney Afrika ve Hindistan da eleştirildi. BM, dünya nüfusunun yarısının internette sansür uygulayan ülkelerde yaşadıklarına dikkat çekti. Kararda, olumsuz bildirimlere karşı 'korunma' sağlanmasından, dış dünyaya yönelik haber paylaşımının engellenmesinden ya da bir ülkedeki vatandaşları dış dünyadaki bilgi ve haberlerden 'koruma' amaçlı yapılan tüm erişim yasaklarını 'insan hakkı ihlali' olarak tanımladı.

Hemen her ülkede internette güvenlik kaygıları söz konusu. Ancak BM, insanların normal yaşamlarındaki tüm insan haklarının internette de geçerli olduğunu belirtti. BM, internetin bir insan hakkı olduğuna ve bu insan hakkının korunması gerektiğine dikkat çekti. BM kararının hukuki bir bağlayıcılığı bulunmuyor. Ancak kararlar, eleştirilerin odağındaki ülkeler üzerindeki baskının artırılması hedefleniyor” (Deutsche Welle, 2016).

İnternetin, insan hakkı sayılması ve internete erişimin engellenmesinin insan hakkı ihlali olarak tanımlanması gibi uluslararası kuruluşlar nezdinde internette ifade ve düşünce özgürlüğünün korunması ve sağlanması adına yürütülen bu çalışmalara ek olarak pek çok insan hakları örgütü de internet özgürlüğünün korunmasının gerekliliği

ile ilgili çalışmalar yapar.⁵⁵ Bu yönde çalışmalar yapan birçok bağımsız sivil toplum kuruluşu kurulur.⁵⁶

Bu kuruluşların başında Freedom House gelir. Freedom House, 1941 yılında dünya çapında özgürlük ve demokrasinin genişlemesine adanmış bağımsız bir izleme örgütüdür. Sivil hak ve özgürlükleri desteklemek, insan haklarını savunmak ve demokratik değişimi teşvik etmek amacıyla olan Freedom House özgürlükler ile ilgili bir çok proje yürütmenin yanında her yıl dünyadaki özgürlük sorunları, basın özgürlüğü, internet özgürlüğü, demokrasi ihlalleri ile ilgili raporlar hazırlar (Freedom House, 2018a).

İnternet özgürlüğü ile ilgili ilk raporunu 2011 yılında hazırlayan Freedom House bu çalışmasını şöyle tanıtır:

“İnternet özgürlüğünde ortaya çıkan tehditleri aydınlatmak ve fırsat alanlarını belirlemek için Freedom House, dijital medya özgürlüğünü içeren unsurların tamamını değerlendirmek için benzersiz bir metodoloji geliştirdi. Bu rapor, dünya çapında 37 ülkede internet özgürlüğünü inceliyor. Araştırmanın bulguları, internet özgürlüğüne yönelik tehditlerin büyüdüğünü ve daha çeşitli hale geldiğini göstermektedir. Siber saldırılar, politik güdümlü sansür ve internet altyapısı üzerindeki hükümet kontrolü, özellikle önemli tehditler olarak ortaya çıkmıştır” (Freedom House, 2018b).

⁵⁵ Bağımsız kuruluşlardan bir örnek IFEX'tir. Küresel ifade özgürlüğü için bir örgüt ağı kurulması fikri ile 1992 yılında 12 sivil toplum örgütünün Kanada'nın Montreal bir araya gelerek oluşturdukları ortak eylem planı ile kurulan IFEX, uluslararası ve yerel ifade özgürlüğü gruplarını bir araya getiren hem küresel hem de yerel nitelikte bir kuruluştur. Medya çalışanları, vatandaş gazeteciler, aktivistler, sanatçılar, akademisyenler de dahil olmak üzere herkesin özgür ifade haklarını savunmaktadır. İnternet üzerinden ifade özgürlüğü kısıtlamaları, internet sansürü gibi konularda çalışmalar yapan kuruluş yerel paydaşlarının katkılarıyla dünya da dijital hakların ne durumda olduğu ile ilgili kapsamlı bir arşive sahiptir (ifex.org).

⁵⁶ Örneğin: Bits of Freedom: Çevrimiçi olarak gizlilik hakkı ve iletişim özgürlüğüne odaklanan Hollanda'daki önde gelen dijital haklar kuruluşudur (www.bof.nl); Access Now: dijital çağda insan hakları için mücadele eden kuruluş pek çok çalışma yürütmektedir bunun yanında Birleşmiş Milletler'de özel danışman statüsünde bir kuruluştur (www.accessnow.org); Electronic Frontier Foundation (EFF), dijital dünyada sivil özgürlükleri savunan, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. 1990 yılında kurulan EFFnin mücadele davaları; politika analizi, taban hareketleri ve teknoloji geliştirme yoluyla kullanıcı gizliliği, ifade özgürlüğü ve yenilikçiliktir. Teknoloji kullanımımız arttıkça hak ve özgürlüklerin geliştirilmesini ve korunmasını sağlamak için çalışır. İnternetin yeni çağlarında bile, EFF geliştirmekte olan teknolojiye erişimi korumanın herkes için özgürlüğü ilerletmenin merkezi olduğunu anladı. Bunu takip eden yıllarda, EFF açık kaynak kodlu yazılım, şifreleme, güvenlik araştırması, dosya paylaşım araçları ve geliştirmekte olan teknolojiler dünyasının önünü açmak için bağımsız olarak faaliyet gösterir (www.eff.org).

Türkiye'de internet özgürlüğünün korunması için çalışma yapan kuruluşların başında Alternatif Bilişim Derneği gelir.

Özellikle haberlerin ve diğer politik olarak ilgili iletişimin iletilmesine ve paylaşılmasına, ayrıca kullanıcıların çevrimiçi faaliyetlerinden kaynaklanan yasal ve yasal olmayan sonuçlardan gizlilik ve özgürlük haklarının korunmasına odaklanan çalışma, bazı durumlarda ifade özgürlüğü ve bilgiye erişimin yasal olarak kısıtlanabileceğini kabul eder. Uygulanan bu tür kısıtlamalar için standart, sadece dar tanımlı koşullarda ve uluslararası insan hakları standartları, hukukun üstünlüğü ve gereklilik ve orantılılık ilkeleri doğrultusunda uygulanması gerektiğini, mümkün olduğu kadar, sansür ve gözetim politikaları ve prosedürlerin şeffaf olmasının ve etkilenenler için mevcut olan temyiz yollarını içermesinin gerektiğini savunur.

Freedom House'a göre internette ifade özgürlüğü, çevrimiçi (online) özgürlüğün sınırlandırılmasının üç biçimi vardır:

Erişim Engelleri; internet servis sağlayıcıları üzerinden erişim, yasal ve mülkiyet kontrolü ve düzenleyici kurumların bağımsızlığı konularında alt yapı ve ekonomik engeller,

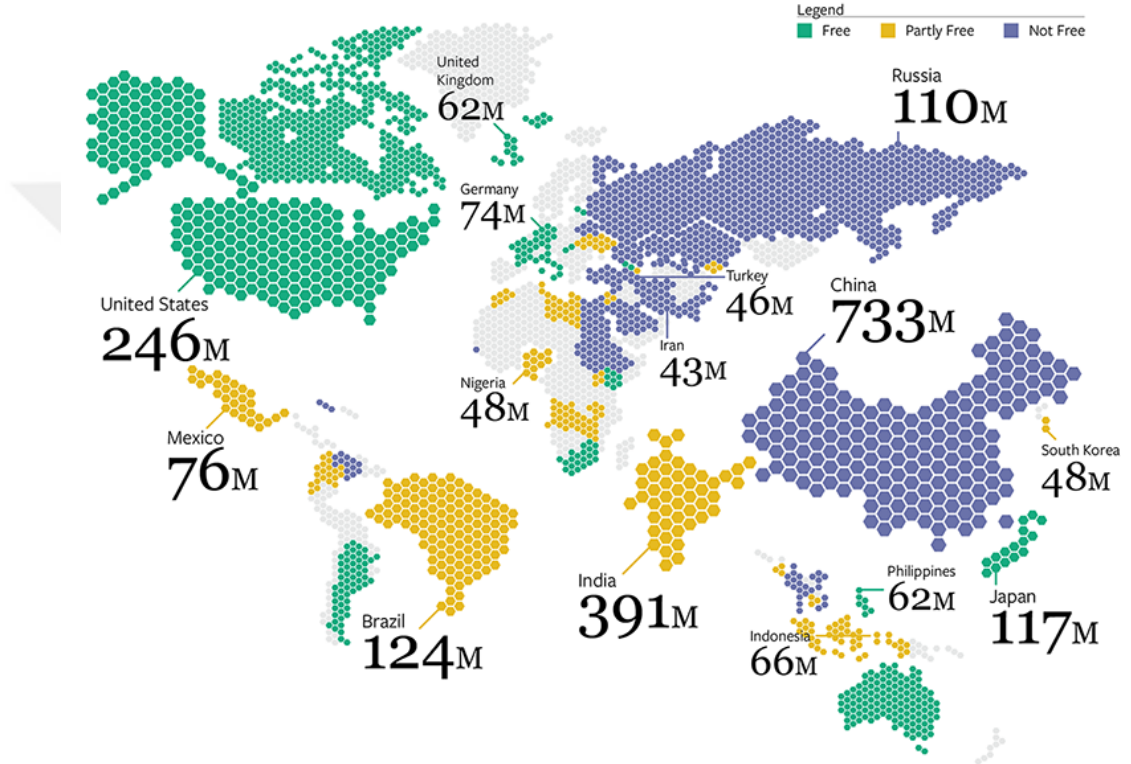
İçeriğe Getirilen Sınırlamalar; içerik, teknik filtreleme ve web sitelerinin engellenmesi, oto sansür, çevrimiçi haber medyasının canlılığı ve çeşitliliği, sivil hareketlilik için dijital araçların kullanımıyla ilgili yasal düzenlemelerle getirilen sınırlamalar;

Kullanıcı Hakları İhlalleri; gözetim, hapsedme, yasadışı taciz veya siber saldırı gibi çevrimiçi konuşma ve faaliyetler ile yapılan ihlaller (Freedom House, 2017).

Freedom House her yıl pek çok yeni ülkeyi bu araştırma sürecine dahil ederek çalışma örneğini genişletir. En son yayınlanan rapor 2017 yılına aittir. İnternetteki özgürlüğün dünya genelinde ne durumda olduğunu belirlemek üzere, 65 ülkede, internet kullanıcılarının yüzde 87'sini kapsayan kapsamlı bir İnternet özgürlüğü çalışması yapılır. Her yıl olduğu gibi hükümet politikalarında ve uygulamalarında iyileştirmeleri ve düşüşleri izlendiği rapor, Haziran 2016 ile Mayıs 2017 tarihleri arasında gerçekleşen gelişmelere odaklanır. Analiz ettikleri ülkelere göre neredeyse tamamı 70'den fazla araştırmacı, internete ilişkin yasaları ve uygulamaları

inceleyerek, seçkin web sitelerinin ve hizmetlerin erişilebilirliğini test ederek ve çok çeşitli kaynaklarla görüşerek projeye katkıda bulunur (Freedom House, 2017).

Distribution of Global Internet Users by Country and Internet Freedom Status

www.freedomonthenet.org

DISTRIBUTION OF INTERNET USERS WORLDWIDE BY FOTN STATUS

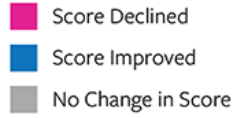
The 65 countries covered in Freedom on the Net represents 87 percent of the world's internet user population. Over 1.2 billion internet users, or 40 percent of global users, live in three countries — China, India, and the United States — that span the spectrum of internet freedom environments, from Free to Not Free.

Resim 1:1: Küresel İnternet Kullanıcısının Ülke ve İnternet Özgürlüğüne Göre Dağılımı

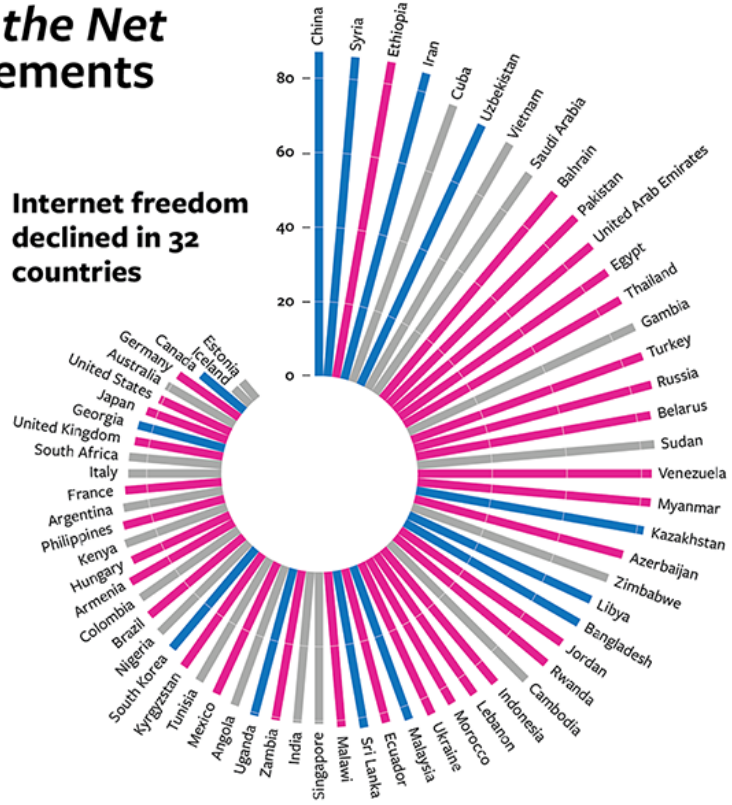
Kaynak: freedomhouse.org

2017 yılında yayınlanan internet özgürlüğü raporunda çıkan verilere bakıldığında 32 ülke de internette özgürlüğü bir önceki yıla göre gerileme göstermiştir. İnternet özgürlüğünün bir önceki yıla göre iyileşme gösterdiği ülke sayısı ise 13'tür (Bkz. Resim 1:2).

Freedom on the Net 2017 Improvements & Declines

Internet freedom
declined in 32
countries

Resim 1:2: 2017’de İnternet Özgürlüğünde Gelişme ve Gerilemeler Kaynak:freedomhouse.org

Rapor da özetle şu sonuçlar verilir:

- Çevrimiçi manipülasyon ve dezenformasyon taktikleri, ABD de dahil olmak üzere geçen yıl içinde en az 18 ülkede yapılan seçimlerde önemli bir rol oynamıştır.
- Dezenformasyon taktikleri olan, mobil internet hizmetinde aksamalar, insan hakları savunucuları ve bağımsız medyaya yönelik fiziksel ve teknik saldırılardaki artış internet özgürlüğünde art arda yedi yıl boyunca süren düşüşe katkı sağlamıştır.

- Devletler rekor sayıda, genellikle etnik veya dini azınlıkların yaşadığı bölgelerde, siyasi veya güvenlik nedenleriyle mobil internet hizmetlerini kısıtlamıştır.
- Çin, üç yıl üst üste dünya da internet özgürlüğünün en kötü durumda olduğu ülke oldu. Çin'i Suriye ve Etiyopya izlemektedir (Freedom House, 2017).

Devletler, 2017 yılında, hiciv, LGBT sorunları, sosyal yorum, siyasi muhalefet, fikir ayrılığı, yetkililerin eleştirilmesi, kamu sorunları hareketleri, etnik ve dini azınlıklar gibi konular nedeniyle internete sansür uygulamışlardır (Freedom House, 2017). İfade özgürlüğünün sınırlandırılmasının da en yaygın araç olan sansür bazı ülkelerde internetin tamamen kesilmesi şeklinde görülebildiği gibi en yaygın sansür biçimi erişim engellemesi ya da içeriğin filtrelenmesi şeklinde olur. Spam ile mücadele ya da çocukların zararlı içeriklerden korunması amacıyla kullanılan içerik denetimi ya da internet filtreleme yazılımlarının hükümetlerce kullanımı, özellikle siyasi ve muhalif söylemlere karşı kullanımı sansür olarak adlandırılır (Hatipoğlu Aydın vd., 2013:47). Erişim engelleme, site kapatma internete uygulanan sansürün başında gelse de farklı teknolojiler ve teknolojik gelişmelerle birlikte farklı sansür uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri de “Derinlemesine Veri Analizi (DVA)- Deep Packet Inspection (DPI)” adıyla anılan sistem veri paketleridir.

“İnternet üzerinden iletişim, “paket” adı verilen küçük veri kümeleri aracılığıyla gerçekleşir. Bu paketler başlıca iki kısma ayrılır: Adres ve içerik. Adres kısmında paketin nereden nereye gittiği bilgisi yer alır. Normal olarak internete erişim sağlayan servis sağlayıcıların paketleri sadece hedef adreslerine iletmeleri, içeriğini gözetlemeleri gerekir. Bu, Postanede mektupların içeriğinin okunmayarak sadece zarf üzerindeki adreslere iletilmesine benzer. Ancak son zamanlarda “Derinlemesine Veri Analizi (DVA)- Deep Packet Inspection (DPI)” ismiyle anılan sistemler veri paketlerinin içeriklerinin de okunabilmesini mümkün kılmıştır. Bu sayede kimin kimle, hangi içerikle haberleştiği ve herkesin ziyaret ettiği internet siteleri devlet ve internet servis sağlayıcıları tarafından takip edilebilmektedir” (Alternatif Bilişim Derneği, 2012).

Bir yandan gözetleme amacıyla diğer yandan iletişimi değiştirmek ve engellemek amacıyla kullanılabilen DPI uygulamaları hem iletişim gizliliği hem de iletişim hakkı ve özgürlüğünü ihlal ederek, ifade özgürlüğünü sınırlar. Bu teknoloji hükümetlere hangi verilerin, kime, ne şekilde ulaşabileceğine ya da ulaşamayacağına

karara verme gücünü sağlayarak internete uygulanan sansür uygulamalarından biri haline gelir (Hatipoğlu Aydın vd., 2013: 48).

İnternette düşünce ve ifade özgürlüğünün tartışıldığı bir diğer nokta ağ tarafsızlığıdır. Ağ tarafsızlığı, internet hizmet sağlayıcıları başta olmak üzere internet endüstrisi içinde yer alan herhangi bir kurumsal yapının ve devletlerin, kullanıcıların internet erişimleri üzerinden herhangi bir kısıtlama uygulayamamaları anlamına gelir (Alternatif Bilişim Derneği, 2012). Ağ tarafsızlığının temel konusu internetin eşit şartlarda herkese açık, tarafsız ve erişilebilir olup olmadığıdır. “Özellikle İnternet’in demokratik karakteri ağ tarafsızlığı tartışmalarında ön plana çıkmaktadır. Dikey bütünleşik servis sağlayıcılar içerik üzerinde ayrımcılık yapılması demokratik bir tartışma ve kamusal alan için gerekli olan erişim hakkını kısıtlayabilmektedir” (Hatipoğlu Aydın vd., 2013:43).

“Günümüzde, İnternet’in hükümetler ve altyapıyı işletenler tarafından düzenlenebileceği ve etkilenebileceği neredeyse bir kabul halini almıştır. Ağ tarafsızlığı tartışmasının bir yanı da bu belirlemenin ve etkilemenin nasıl yapılacağına ilişkindir. Özellikle içeriğin belirlenmesi konusunda yapılan tartışmalar, doğrudan ifade özgürlüğünün alanına dahildir. İfade özgürlüğünün, yeni İnternet teknolojileri bağlamında genişletilmesi ya da içeriğinin değiştirilmesi, yeniden ele alınması söz konusudur. İfade özgürlüğünün tesisi ve korunması noktasında, içeriğe özgür ve eşit şekilde, maliyeti düşük araçlarla ulaşmanın anlamı olarak da ağ tarafsızlığı ön plana çıkmaktadır. Ağ tarafsızlığı, klasik ‘sansür’ yapısından ve araçlarından farklılığıyla da ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda, ifade özgürlüğünün savunusunda, devletlerin düzenleme alanlarından ayrı bir alanın, şirketler, İSS’ler, yer ve hizmet sağlayıcılar, uygulama üreticileri tarafından belirlendiğini görmekteyiz” (Hatipoğlu Aydın vd., 2013: 54).

Ağ kontrolü devletlerin ve servis sağlayıcıları ellerindedir ve çeşitli gerekçeler sunarak belirli web sitelerine erişimi yavaşlatabilir ya da tamamen engelleyebilirler. Ağ tarafsızlığı yasalarla güvence altına alınmadığı sürece böylesi bir durum sansürü de beraberinde getirir. Bu yüzden internette ifade özgürlüğünün korunabilmesi için ağ tarafsızlığı son derece önemlidir. Ağ tarafsızlığı sağlanmazsa “ihtiyaç bazlı ya da doğrudan engellemeler ve benzeri biçimlerde veri trafiğinin ticari, reklam, güvenlik gibi amaçlarla engellenmesi yahut denetlenmesi, gözetlenmesi” şeklinde ve “internet kullanıcılarını, özellikle düşüncelerini ifade etme, fikirlerini yayma noktasından ‘doğrudan’ ve çoğunlukla habersiz bir engellemeye” maruz bırakılmasıyla sansür

uygulanmasının bir yolu haline gelebilir (Hatipođlu Aydın vd., 2013:37). Ađ tarafsızlığı bir bakıma devletler ve Őirketler tarafından dűzenlenmeye çalışılan internetin nasıl dűzenleneceđi noktasında çok katmanlı bir tartışmanın da adıdır (Hatipođlu Aydın vd., 2013:37).

ađın bařlıca iletiřim aracı haline gelen internetin nasıl yűnetileceđi ve bu ortamda iletiřim űzgűrlűđűnűn nasıl korunabileceđi konusu daha uzunca bir sűre űlkelerin gűndemini meřgul edecek gibi gűrűnmektedir. Bir merkezi olmayan ve műlkiyet hakkının kimseye ait olmadıđı internet gűnűműzde kullanıcılar, iktidarlar ve Őirketler arasında ele geçirilmeye çalıřılan bir iktidar alanına dűnűřműř durumdadır. Bu alanda kiři hak ve űzgűrlűklerin korunması için uluslararası sűzleřmeler ile demokratik, eřitlikçi bir zemine sahip ortak kararlar etrafında birleřilmeye çalıřılsa da internetin dođası ve űlkelerin ifade ve dűřűnce űzgűrlűđűne yaklařımları bu çabanın sonuç vermesine engel teřkil eder.

Bir sonraki bűlűmde adı geçen sűzleřmelerin taraflarından biri olan ve bu çalıřmanın asıl konusu olan Tűrkiye’de internet ile ilgili yasal dűzenlemelere etki eden faktűrler -bařta ifade ve dűřűnce űzgűrlűđű tartıřmalarının merkezi olan basın űzgűrlűđű tartıřmaları olmak űzere- ayrıntılı olarak ele alınır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MEDYA POLİTİKALARI VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

2.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Basının Gelişimi ve Basın Özgürlüğü Tartışmaları

Batı'da ortaya çıkan gazetecilik faaliyeti ile Osmanlı'daki gazetecilik etkinlikleri nitelik açısından birbirlerine tamamiyle tezat bir gelişme seyrine sahiptir. Batı toplumlarında basın ve gazetecilik faaliyetleri; feodalitenin ortadan kalkması, burjuvazinin gelişimi, Rönesans, Reformasyon Hareketi, Aydınlanma, sanayi devriminin gerçekleşmesi, toplumsal talebin, kitlesel iletişimin gelişmesi yönünde olması ile şekillenir. Yine bu dönemde gelişen liberalizm anlayışı ile birlikte kişisel hak ve özgürlüklerin tanımlanması ve anayasal/ulusal düzenlemeler ile düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında basın özgürlüğünün hukuki olarak koruma altına alınması, Batı da kitlesel iletişim araçlarını gelişmesini sağlayan önemli koşullardır.

Osmanlı İmparatorluğundaki koşullar ise oldukça farklıdır: Modernleşme sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkan basın, Batı ülkelerinde olduğu gibi sivil bir inisiyatif olarak ortaya çıkmaz. İlk Türkçe gazete olan “*Takvim-i Vakayi*” 11 Kasım 1831'de, Avrupa'dan iki yüzyıl sonra, devrimci bir Padişah olan II. Mahmut'un çabasıyla çıkar. Gazeteye çok önem veren II. Mahmut'un şu sözleri gazetenin o dönemdeki işlevi ve çıkarılma nedeni hakkında önemli bilgiler içerir: “ Bu gazete kutsal şeriata ve devlet düzenine dokunmamak şartıyla, benim iktidarına çok yardımcı olacaktır” (Özgen, 2000: 5). Devlet böylece, devlet görevlileri ve aydınlar başta olmak üzere vatandaşlarına olaylar hakkında bilgi akışını sağlamayı üstlenir ve *Takvim-i Vakayi* zamanla bir Resmî Gazete' ye dönerek yayınlarını -bazı aralarla- Osmanlı Devleti'nin sona erdiği 4 Kasım 1922'ye kadar sürdürür (Gevgilili, 1983: 204).

Modernleşme yolunda kesin bir dönemeç olan Tanzimat'ın (1839) ilanından sonra kültürel modernleşmenin önem kazanmasıyla, yeni bir okuryazar, yeni bir aydın tipinin yaratılması yolundaki çabalar sonucu geleneksel okuryazar ve aydın

(medreseli) arka plana itilir (Akbayar, 1983: 1680-1681). Tanzimat'la açılan yeni ortamın ortaya çıkardığı Osmanlı asker-sivil aydını, geleceklerini kendi istemleriyle belirleme özlemini duymaya ve bunu topluma basın yoluyla yansıtmaya başlarlar. Osmanlı İmparatorluğu'nun “politik, ekonomik ve kültürel” ilerlemesine yönelik çabaları içeren siyasal eylemlerin dayandığı ve bu eylemleri oluşturan ideolojik koşullar 1860'lı yılların başında ortaya çıkmaya başlar ve oldukça canlı bir basın ortamı yaratır (Çavdar, 2004: 29; Gevgilili, 1983: 204). Bu ortamın oluşumunda önemli bir yere sahip olan Şinasi ve Agâh Efendi, devlet görevlisi olarak Fransa'da buldukları yıllarda toplumsal gelişmelerde basının oynadığı rolü yakından görürler ve yurda döndükten sonra uzun bir uğraş sonucunda özel bir günlük gazete çıkarmak için devletten izin alırlar (Gevgilili, 1983: 204).⁵⁷ İlk özel Türkçe gazete olan⁵⁸ *Tercüman-ı Ahval* 21 Ekim 1860'ta yayınlanır. “İlk sayısında, kendilerinden yasalara uyması istenen *halk*'ın da *görüş açıklama hakkı*'nın varolması gerektiğini dile getirmiştir”(Gevgilili, 1983: 204).

Tercüman-ı Ahval kendisine küçük bir okuyucu grubu bağlamayı sağlar. Fakat asıl sıçrama *Tercüman-ı Ahval* gazetesinden ayrılan Şinasi tarafından kurulan *Tasvir-i Efkâr* (1862) gazetesiyile olur. Gazeteciliğin pîri olduğu kadar 18. yy'ın akılcılığının bizdeki temsilcisi olarak kabul edilen Şinasi, gazetenin amacının, “*halka, halkın yararlarını düşünmeyi ve sorunları üstünde durmayı göstermek*” olduğunu yazar (Mardin, 1985: 1699; Gevgilili, 1983: 204).

“Gazetenin ilk sayısında yayımlanan Şinasi'nin yazısı, o güne kadar Osmanlı ülkesinde açıkça söylenmeyen ulus, özgürlük, kamuoyu gibi kavramları gündeme getiriyordu. Şinasi bu yazıda halkın ülke sorunları konusunda, söz söyleme, çözüm getirme hakkının var olduğuna işaret ederek: “devlet, ulusun temsilcisi olarak işleri yönetir ve ulusun gönenci için çalışır. Ulus da söz ve yazı yardımıyla kendi esenliği konusunda görüşlerini açıklama hakkına sahiptir” (Çavdar, 2004: 30).

⁵⁷ “İzin isteme dilekçesinde Agâh Efendi, “*yabancıların bile gazete yayımlayabildikleri bir ülkenin, kendi yurttaşlarına gazete çıkarma hakkını neden tanımadığını*” sorar. Bu son çözümde, Türkiye'de de *sivil toplum*'a özgü bir *yurttaşlık hakkı* isteğidir” (Gevgilili, 1983: 204).

⁵⁸ “1840 yılında yayımlanan Cerideyi Havadis gazetesi ilk özel Türkçe gazete olarak kabul edilse de gazetenin çıkarılmasında devlet desteğinin olması sebebiyle birçok tarihçi *Tercüman-ı Ahval* ilk özel gazete olarak kabul etmektedir” (Özgen, 2000: 7).

Şinasi tarafından kurulan ve daha sonra Namık Kemal ve Yeni Osmanlıların⁵⁹ devraldıkları, zamanla baş makaleleri giderek toplumsal ve siyasal bir eleştiri türüne bürünmeye başlayan *Tasvir-i Efkâr* Osmanlı aydınları arasında siyasal bilincin genişlemesinde birinci derecede rol oynar (Mardin, 2014: 13-14; 1985: 1699). Şinasi'nin ilerici düşünceleri, *Tasvir-i Efkâr* gazetesini aydınlar merkezi haline getirmeye yeter. Gazetenin yönetim yeri, her zaman genç ve ilerici Osmanlı aydınlarının toplandığı, bazı sorunları kendi aralarında tartıştığı bir kulüp biçimine dönüşür (Çavdar, 2004: 30).

Bu yıllarda Yeni Osmanlılar'ın, önemli bir rol üstlendikleri gazetecilik yoluyla Batı hakkındaki bilginin artması ve yayılması söz konusu olur, ilk ve ikinci kuşak Tanzimatçılara karşı sistematik eleştiriler başlar. Namık Kemal ve Ziya Paşa önderliğindeki Yeni Osmanlılar, Tanzimatçıların sömürü olayını anlamadıklarını, bir “üst tabaka” meydana getirdiklerini, kendi kültürlerini kösteklediklerini (şeriatı unuttukları) ve ancak yüzeysel anlamda “Batılı” olduklarını ileri sürerler. Tanzimatçıların Batı'nın “ruhu”nu oluşturan-hürriyetçi ve parlamenter eğilimleri anlamadıklarını da sıklıkla dile getirirler (Mardin, 2014: 13-14). Yaşadıkları döneme göre oldukça ileri görüşleri savunan bu yazar ve gazeteci kuşağı giderek yurttaşlık haklarına dayalı bir yasalar düzeni kurulmasını önererek, çözüm yolu olarak halkın oylarıyla seçilen bir parlamentonun toplumsal yaşamı yönetmesini isteyince, siyasal platformdaki tepkiler de yoğunlaşmaya başlar. Yeni yetişen bu aydın kuşakların daha ileri demokratik hak ve özgürlük talepleri yoğunlaşırken, Osmanlı Devleti sivil topluma yönelik bu talepleri karşılayabilmek bir yana iç ve dış alanda daha da yoğunlaşan bunalımların ortasına düşmüştür ve bu Osmanlı siyasal sistemini demokratik istekleri kısıtlama ve baskı altında tutma yoluna iter (Gevgilili, 1983: 204-205).

Basınla ilgili ilk yasaklar ülkede sadece iki gazetenin yayımlandığı 1858 Ceza Kanunu'yla başlar. Kanununun 138, 139 ve 213. maddeleri basını doğrudan ilgilendiren

⁵⁹ İlk ve ikinci kuşak Tanzimatçılara karşı sistematik eleştiriler 1860'larda başlamıştır. Namık Kemal ve Ziya Paşa önderliğindeki bu eleştiriciler grubuna “Yeni Osmanlılar” adı verilmiştir (Mardin, 2014: 13).

ve basın yoluyla işlenecek suçlara dair hükümler içerir (Topuz, 2003: 44).⁶⁰ Osmanlı’da gazetecilik faaliyetlerini doğrudan düzenleyen ilk yasal nitelikli metin ise 1864 tarihli “Matbuat Nizamnamesi” (Basın Tüzüğü) dir. Fransa İmparatoru, III. Napoleon’un basını sıkı biçimde kontrol altına almak amacıyla 1852 tarihinde yayınladığı kararname örnek alınarak hazırlanan ve Sadrazam Fuat Paşa zamanında yürürlüğe konan 35 maddelik bu nizamname 1909 yılına kadar yürürlükte kalır (İnuğur, 2005: 202).⁶¹

1864 Matbuat Nizamnamesi’nin ardından Osmanlı’daki basın faaliyetlerini doğrudan ilgilendiren en önemli düzenleme 1867’de yayınlanan Kararname-i Ali’dir. Bu kararname ile, zaten çalışma koşulları çok da iyi ve uygun olmayan gazetecilerin, düşünce ve ifade özgürlüğü bakımından daha fazla baskı altına alındıkları görülür. Kararnamenin yürürlüğe konulmasındaki amaç, hükümet karşıtı fikirlerin yayılmasını önlemektir (Özgen, 2000: 19). Hükümete gazete kapatma yetkisi veren ve basın özgürlüğünü zincire vuran kararname geçici olarak çıkarılır ancak 1909’a kadar yürürlükte kalır. Kararnamenin yürürlükte kaldığı süre boyunca işbaşına gelen her hükümet bu kararnameyi kendine göre kullanarak basına zincirler vurmaya yönelir

⁶⁰ “Bu kanunun 138. maddesi şöyle der:

“Devleti Âliyye’nin emir ve ruhsatıyla açılmış olan matbaalarda Saltanatı Seniyye (yüce saltanat), erbabı hükümet yöneticiler) ve tebaa-ı Saltanat Seniyyeden olan bir millet aleyhinde gazete veya kitap ve evrak-ı muzirre (zararlı belgeler) tab ve neşrine mütecasir olan (yeltenen) kimselerin, iptida bastırılmış olduğu şeylerin zaptiye derece-i cürmüne göre matbaası muvakkaten veya bütün bütün (kesinlikle) kapatıldıktan sonra on mecdiye altınından elli mecdiye altınına kadar cezayı nakdi (para cezası) ahz olunur (alınır)”

Kanunun 139’uncu maddesinde genel adaba aykırı mizah yazıları ile müstehcen resim basılması yasak edilmiştir.

Kanunun 213’üncü maddesi de “basıma kağıt tâlik (asmak) ve neşriyle” yani afiş ve yayın yoluyla başkasına asılsız suç yüklemek yasaklanmıştır” (Topuz, 2003:44).

⁶¹ “Birinci maddeye göre gazete çıkarabilmek için hükümetin izni gereklidir.

Yabancı ülkelerde basılan ve “devlete karşı taarruz ve husumet (düşmanlık)” havası taşıyan gazetelerin de ithali yasaktır (madde 9).

Nizamname’nin ikinci bölümü (madde 10-36) cezalara ayrılmıştır. Bu bölümde şu gibi suç ve cezalar yer alıyor:

Ruhsatsız gazete çıkarmak; gazetenin imzalı bir sayısını ilgili devlet dairesine göndermemek; hükümetten gelen resmî yazıları yayınlamamak; Devlet-i Âliyye’nin iç güvenliğini bozacak suçlardan birinin icrası için bazı kişileri kışkırtmak; genel adaba ve millî ahlâka aykırı yazılar; Hazreti padişahiye saldırı sayılabilecek yazılar; bakanlara dokunacak söz yazılması; dost hükümdarlara dokunacak devlet memurlarının aleyhinde kötü yazı yazılması; yabancı diplomatların kötülenmesi; halkın aşağılanması” (Topuz, 2003:45).

(İnuğur, 2005: 205; Topuz, 2003: 46; Özgen, 2000: 15).⁶² Kararname-i Âli ile yetinmeyen, ülkedeki tüm bozukluklardan basını sorumlu tutan ve en ufak bir eleştiriye tahammülü kalmayan hükümet 1876'da çıkarttığı yeni bir kararname ile (Sansür hakkında Âli Kararname) bütün gazetelere ilk resmi sansür koyar (İnuğur, 2005: 253). Bu kararnamede kısaca şöyle denir:

“Osmanlı basınında çıkan yazılara hükümet gerekli dikkati göstermiş ve çoğu zaman gazeteleri süreli veya süresiz olarak kapatmışsa da basın inzibat altına alınamamıştır. Bunun için gazetelerin baskıdan önce denetimine karar verilmiştir. Bu karar da geçicidir...” (Topuz, 2003: 47).

Matbuat Nizamnamesinin basın özgürlüğünü ortadan kaldıran sert maddeleri, Kararname-i Âli ve onun ardından çıkarılan Sansür Kararnamesi ile basın üstünde kurulmaya çalışılan denetim istenildiği oranda sağlanmaz. Batı ile yakın ilişkiler kuran Yeni Osmanlıların, devleti kurtarmak için, Müslüman ve Hıristiyan halkın tam bir eşitlik içinde, devlet ve ülke işlerine karışması gerektiğine dair düşüncesi ve ülkede meşrutiyetin kurulması yönündeki çabalarının yoğun şekilde yaşandığı bu dönem, basının halk kitleleri ve hükümet çevrelerinde etkisinin arttığı bir dönem olur (İnuğur, 2005: 254). Meşrutî idareyi kabul edeceğini, bir Anayasa yayınlanması ve milletvekilleri meclisi kurulması sözünü veren II. Abdülhamid'in 1876 yılında hükümdar olması ile ilan edilen I. Meşrutiyet ile parlamenter-anayasal yönetim dönemine geçilir ve basın özgürlüğü tartışmaları farklı bir boyut kazanır (İnuğur, 2005: 255). Mardin'e göre II. Abdülhamid (1876-1909) devri Batı fikirlerinin iyice anlaşılmaya başlandığı bir devredir.

“Bunun sebebi, yeni kurulan okullarda okuyanların ve yabancı dil bilenlerin artması olduğu kadar, padişahın kendisinin Batı'yı bir bakıma “model” olarak almış olmasıdır. II. Abdülhamid, “Baticılığı” Batı'nın tekniğini, idari sistemini ve bilhassa askerî teşkilatını ve eğitimini alma şeklinde anlıyor; bunun yanında Müslümanlığı tebaası arasında güçlendirmeye çalışıyordu” (Mardin, 2014: 15).

⁶² “Bu kararnamenin uygulanmasının örnekleri: Diyojen 1871'de 15 kez kapatıldı; Aynı yıl İbret gazetesi bir ay yasaklandı; 1871'de İbretnûma-yı Âlem (mizah gazetesi) geçici olarak kapatıldı; 1873'te Hadika 2 ay, İbret önce 1 ay, sonra süresiz kapatıldı; Basiret kapatıldı; 1875'te Hayal gazetesi yasak edildi vb.” (Topuz, 2003: 47).

I. Meşrutiyet'in ilanıyla kabul edilen ilk Osmanlı Kanuni Esasi'si (Anayasa), fertlerin eşitliği, herkesten gücüne göre vergi alınması, kişi özgürlüğünü ve dokunulmazlığını gibi kişisel hak ve özgürlükleri oldukça geniş bir güvenceler sistemine kavuşturur (İnuğur, 2005: 255; Gevgilili, 1983: 207). Anayasa'nın 12. maddesi "Basın kanun dairesinde serbesttir." hükmünü içerir. Bu özgürlük ortamı basında etkisini hızla gösterir. Sürgün ya da hapisteki gazetecilerin işlerinin başına dönmesiyle, basında canlı bir eleştiri ve etkileşim ortamı ortaya çıkar. Ancak Anayasa'nın 12. maddesine ne rağmen, 1864'te yayınlanan Basın Tüzüğü, 1857 tarihli Basın Tüzüğü ve 1867 tarihli Kararname-î Âli'nin hala yürürlükte olduğu bu dönemde tam bir özgürlük ortamı olduğu söylenmez. Mithat Paşa tarafından Anayasa'ya uygun yeni bir basın tüzüğü hazırlanması yönünde çalışmalar başlatılır. Ancak Mithat Paşa'nın görevinden alınmasıyla basın yasasının niteliği değişir (İnuğur, 2005: 255-258; Gevgilili, 1983: 207). 1877 yılında mecliste görüşülen ilk basın kanunu 51 maddeden oluşmaktadır. Basımevlerinin kuruluş ve işleyişi, gazeteler ve süreli yayımlar, basın yoluyla işlenecek suçlar ve bunlara verilecek cezalar, davalara bakacak mahkemeler ve duruşma usullerini içeren bu tasarının özellikle gazete çıkarmak ve basımevi açmak için hükümetten ruhsat alınmasıyla ilgili maddeleri ciddi tartışmalara neden olur. Ülkede mizah gazetesi yayınına da yasaklayan tasarı, milletvekilleri tarafından basına kilit vuran ve tüm özgürlükleri kısıtlayan bir Ceza Kanunu olarak nitelenir. Milletvekillerinin tepkisi ile karşılaşan tasarının mizah yayınına yasaklayan ve gazete çıkarmak için kefalet akçesi ödenmesini zorunlu kılan maddeleri çıkarıldıktan sonra kanun meclis tarafından kabul edilir. Ancak II. Abdülhamid onaylamamak suretiyle yasanın uygulanmasını engeller (İnuğur, 2005: 258; Gevgilili, 1983: 207).

1877 yılında Çarlık Rusyası'nın Balkanlar yöresinde başlattığı savaşın ağırlaşmasından yararlanan II. Abdülhamid Anayasa'nın kendisine verdiği yetkiyle sıkıyönetim ilan eder. Sıkıyönetim nizamnamesiyle, gerekli görüldüğünde gazetelerin hükümetçe kapatılabilmesi yetkisi tanınır. II. Abdülhamid 1878 ilkbaharında halkın parlamento hayatı için henüz hazır olmadığı ve Anayasa'nın şeriata uygun bulunmadığını ileri sürerek meclisi tatil eder. Böylelikle otuz yıl sürecek bir mutlak

yönetim (İstibdat Dönemi) başlar (Topuz, 2003: 54; Gevgilili, 1983: 207; İnuğur, 2005: 259).

İstibdat dönemi, basın tarihimizin sönük ve cansız yıllarını kapsar. Her gün biraz daha artan sansür ve idari baskılar, gazeteleri ürkütüp sindirir (İnuğur, 2005: 274). “Gazetelerin kapatılması, yazarların cezalandırılması, gazete imtiyazlarının kaldırılması gibi idarî ve keyfi kararlarla basın özgürlüğü tamamen yok edilmiştir.” (İnuğur, 2005: 261). 1878’de Sansür Heyeti’nin kurulmasıyla başlayan bu süreçte ardı ardına çıkarılan birçok nizamname ve padişah iradesi ile basın sert bir denetim altına alınır, sansür yabancı basından, kitap yayıncılığına ve hatta oynanacak tiyatro oyunlarına kadar aşama aşama her alana yaygınlaşır (Gevgilili, 1983: 207). Bu dönem de önemle üzerinde durulması gereken bir diğer nokta gazetecilerin çıkarlar sağlanmasıdır. Abdülhamid güdümlü bir basının aleyhte yazılar yazamayacağını, halkı etkileyip coşturacak yazılar yayınlanmayacağını düşünerek, gazetecilere çeşitli ödenekler nişanlar vererek basını susturma ve sindirme yoluna gider. Bu durum gazeteciliği şahsi çıkarlar için kullanan, basında şantaj ve şantajcıların türemesine neden olur (Topuz, 2003: 59; İnuğur, 2005: 267-271). Abdülhamid dış basında çıkan yazılardan korktuğu, iç olayların yabancı ülkelerde duyulmasını istemediği için yabancı basında çıkacak haber ve yorumları engellemek için çeşitli yollara başvurur (Topuz, 2003: 61). Özetle otuz yıl süren İstibdat Dönemi, basının sansür ve baskılar altında denetlendiği, basın özgürlüğünün tamamen ortadan kalktığı bir dönem olarak nitelenebilir.

Tarık Zafer Tunaya, Meşrutiyet dönemi ile birlikte padişahın yetkisini sınırlamak isteyen (liberal) ve istemeyen (muhafazakâr) grupların devletin yönetici kadrolarında oluşmasının ardından Abdülhamid dönemi boyunca yeraltında gelişen reformculuk anlayışının İkinci Meşrutiyet’e yol açtığını belirtir. Tunaya’ya göre, İkinci Meşrutiyet, Yeni Osmanlılar gibi vatan, hürriyet, ümmet, meşrutiyet, birey hakları ilkelerini ve kurumlarını savunan İkinci Jön Türk hareketinin, Abdülhamid’in mutlakçılığı karşısındaki mücadelesinin sonucu olarak ilk aşağıdan yukarıya, kitlesel sayılabilecek ayaklanmadır (1983: 238). 1908 yılında İstanbul gazetelerinde yayınlanarak, tüm yurttaşlara duyurulan resmi bildiri ile Meşrutiyetin yeniden ilanı ve 1876 Anayasa’sına göre seçimlerin yapılacağını bildirilmesi İstanbul’da büyük bir

coşku yaratır ve gazeteler için geniş özgürlük dönemi başlar. O gün gazeteciler kendi aralarında bir dernek (Osmanlı Matbuat Cemiyeti) kurmaya karar verirler ve aralarında ortak karar alarak sansür uygulamasına kendi elleriyle son verirler. Ertesi gün yıllar sonra ilk kez gazeteler sansür edilmeden çıkar. O günlerde çıkan gazeteler, özgürlük, eşitlik, meşrutiyet, Anayasa kavramlarını şiddetle ve heyecanla savunan yazılar yayınlamaya başlar. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra ülkede çıkan gazete sayısı hızla artar ancak çok azı uzun süre yayında kalabilir (İnuğur, 2005: 306; Topuz, 2003: 83-84)⁶³.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra ülkede başlayan siyasal gruplaşmalara paralel olarak basın da gruplaşmalar ortaya çıkar. Siyasal çalkantılarla dolu olan bu dönemde basın aracılığıyla mücadele veren gruplar, iktidar karşısında bir güç olarak belirir. Bu gruplar kamuoyunu yapıcı ve yöneltici, kitleleri hareket ettirici bir rol oynar (İnuğur, 2005: 312). “Bu dönemde Osmanlı tarihinin ilk vatandaş tipi, ilk kamuoyu ve kamuoyunu ortaya çıkaran araçlar toplum içinde yerlerini aldılar”(Tunaya, 1983: 238).

Tunaya'ya göre, sağlam demokratik kurumların kurulamadığı, ilkelerin yeterince sindirilemediği bu dönem İttihat ve Terakki partisinin fiilen tek parti rejimi kurarak iktidara yerleşmesi ile sonuçlanır. Kurulan parlamentoya disiplinli bir çoğunluk egemen olduğundan, İttihat ve Terakki bütün toplumsal hayatı çıkardığı yasalarla baskı altına alır. Meşrutiyet kâğıt üstünde kalır, demokrasi bir şekil, istibdadı barındıran, özüyle ilgisi bulunmayan bir kalıp haline gelir (Tunaya, 1983: 239).

İkinci Meşrutiyet'in ilanından yani 23 Temmuz 1908'den, 12 Nisan 1909 gününe kadar süren kısa basın özgürlüğü dönemi 31 Mart olaylarının ardından ilan edilen askeri sıkıyönetim ile 1912 yılına kadar sürecek olan askeri sansüre tabi hale gelir (İnuğur, 2003: 317; Gevgilili, 1983: 210). Bu dönemde hazırlanan yeni Basım Kanunu kamuoyunda hürriyetin birinci ilkesi olan, basın özgürlüğünün kısıtlanmasına neden olacağı görüşüyle tepki çeker. Mecliste uzun tartışmalar sonucunda Temmuz

⁶³ İnuğur, bu dönemin, gazetecilik hakkında hiçbir fikri olmayanların gazete çıkarabildiği, her akla gelenin yazıldığı, kişisel hınçların dile getirildiği, gazetelerin yayından evvel kontrolden yoksun olmasının yanı sıra hiçbir cezalandırmanın da söz konusu olmadığı bir dönem olduğunu belirtir ve o günlerin basın hayatını tam bir anarşi olarak niteler (2005:307).

1909 da kabul edilen kanun aslında oldukça liberal eğilimlidir. Ancak daha sonra yapılan değişiklikler ile basın özgürlüğünü her yandan sınırlayan ve basın rejimini geniş bir baskı rejimine dönüştüren bir hal alan bu kanun 1931 yılına kadar yürürlükte kalır (Topuz, 2003: 85; İnuğur, 2005: 316-317).

“Bu basın kanununda bir yandan basına geniş özgürlük vermek, diğer yandan da zararlı yayınları önlemek kaygısı yan yana görülmektedir. Bu kanunla, gazetelerden sansür ve hükümetin yayınlar dolayısıyla ihtarda bulunma yetkisi kaldırılmıştır. Yalnız devletin güvenliğini sarsacak ve halkı isyana sürükleyecek nitelikteki yayınlar dolayısıyla, hükümete, bir gazeteciye geçici bir süre için kapatma yetkisi tanınmıştır” (İnuğur, 2005: 318).

Basın Kanunu yürürlüğe girmekle birlikte, ülkede askeri yönetimin kurduğu sansür 1912’ye kadar devam eder. 1913’te kısa süre ile kaldırılan siyasal sansür, Birinci Dünya Savaşı çıkınca yeniden başlar, mütareke ve işgal yılları boyunca da sürer (İnuğur, 2005: 320). “Genellikle İttihat ve Terakki iktidarının çeşitli baskı ve denetleme çabaları altında kalan basın yaşamı, Birinci Dünya Savaşı yıllarında sansür nedeniyle yeniden ağır bir durgunluğa girer” (Gevgilili, 1983: 211).

Birinci Dünya savaşı sonunda Mondros Mütarekesi’nin imzalanmasıyla başlayan mütareke yıllarında bir tarafta özgürlük ve bağımsızlıktan yana olanlar, diğer tarafta bu harekete karşı çıkarak padişah ve saray yanlısı olanlar olarak ayrılan ulus gibi basında iki merkezde kutuplaşmıştır (İnuğur, 2005: 337) . Millî mücadeleyi destekleyen gazeteler, bütün güçleriyle milli mücadeleye saldıran gazeteler, bu iki grubun dışında kalan ya da zaman zaman bu iki grubu da destekleyen gazetelerin çıktığı bu dönem Türkiye basınının en ilginç dönemlerinden biridir. Gevgilili, bu dönemde özgürleşme ve değişim yolundaki dinamiklerin daha değişik görüş ve inançları savunan genç bir gazeteci ve yazar kuşağını sahneye çıkardığını belirtir. Gevgilili’ye göre, 1910 yıllarda Türkiye basınına giren yazarlar Cumhuriyet döneminin de yaklaşık 1960’lara kadar olan kesitlere imzalarını atan gazeteci kuşağıdır. Ulusal Bağımsızlık Savaşı süresince Ankara’daki ulusalcı güçleri destekleyen bu genç gazeteci ve yazarlar, genellikle Batı dünyasının sivil toplum yapısına özgü düşünce ve özlemlerle yetişen, belli ölçüde liberal eğilimlere sahiptirler. Onlarla birlikte toplum yeni bir profesyonel gazeteci kuşağına kavuştu (Gevgilili, 1983: 211).

Bölümün başlangıcında da belirttiğimiz gibi Batı’da gazetecilik faaliyetleri doğal akış içinde bir gelişme çizgisini takip ederken, Osmanlı İmparatorluğu’nda gazetelerin büyük ölçüde sarayın etki ve baskısı altında kaldığı görülmektedir. II. Abdülhamid ve İttihat ve Terakki iktidarı da göstermektedir ki bu baskılar kim iktidarı ele geçirirse geçirsin her zaman ve her koşulda devam etmiş, Türk basını ve basın özgürlüğü tüm bu baskılar ve yukarıda bahsettiğimiz denetim, sansür mekanizmaları altında gelişmeye çalışmıştır.

“Her devlet rejimi kendine uygun matbuat ister ve bundan dolayı da rejimler, matbuatın tabii oldukları kanuni mevzuatı buna göre tanzim eyler. Bu halin bizde de böyle olması tabii idi. Netekim padişahlar devrinde, ikinci meşrutiyette ve Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetiyle başlayan milli yeni devirde matbuat kanunları bu rejimlerin ruhuna uygun olarak tanzim edildi” (İskit, 1939:5 Akt, Adaklı, 2006: 97)

İskit’in sözlerinden anlaşılacağı üzere Türk basının kurumsallaşmasında devletin rolü hep çok etkili olur. Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte basın yeni bir kurumsallaşma sürecine girer ve basın özgürlüğü tartışmaları bu dönemin koşulları içinde de devam eder.

2.2. Tek Parti Döneminde Basın Özgürlüğü

Mütareke yıllarında basın “uluslaşma” sürecinin itici güçlerinden biri ve Kemalist devrimin önemli unsurlarından birisi olarak konumlanır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk basını yeni bir kurumsallaşma sürecine girer. Kuruluşundan itibaren ticaret burjuvazisinin hâkim olduğu bir kapitalist gelişme sürecine giren Türkiye Cumhuriyet’inde basının gelişimi, genel olarak rejimin ihtiyaç ve tercihleriyle paralel ilerler (Adaklı, 2006: 101). Ulusal birliği tehlikeye düşürecek kışkırtmalara karşı önlem almak, Kurtuluş Savaşı ve eylemiyle ilgili haberleri halka duyurmak amacıyla 6 Nisan 1920’de çalışmaya başlayan Anadolu Ajansı’nın (AA) kuruluşu uluslaşma sürecinin önemli ayaklarından bir iolan haberleşmeyi yeni rejiminde kontrol altında tutma isteğini gösterir (Topuz, 2003: 139). Kurtuluş Savaşı esnasında, düzenli haber akışını sağlamak ve diğer yandan kendisine yönelik karşı propagandayı bertaraf etmek ve yabancı haber ajanslarına bağımlılığı kırmak gibi kaygılarla kurulan Anadolu Ajansı, uzun yıllar pek çok yayın organının tek haber kaynağı olur (Adaklı, 2006: 103).

Kurtuluş Savaşının bitmesinin ardından 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) hükümetinin faaliyete geçmesiyle toplumsal yaşamda çok etkili ve köklü değişim ve dönüşümlerin temelleri atılır. Basın alanında da pek çok yeni düzenlemenin yapıldığı bu dönemde, ilk olarak 7 Haziran 1921 tarihinde Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi kurulur. İlk ve en önemli yasal düzenleme olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 77. maddesinde ise basın özgürlüğü konusunda şu hükmü içerir (Özgen, 2000: 19; Dönmezer & Bayraktar, 2013: 170); “*Matbuat kanun dairesinde serbesttir ve neşir edilmeden evvel teftiş ve muayeneye tâbi değildir*” (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 170). Bu hüküm ile basın özgürlüğü anayasal güvence altına alınmış olur. Ancak Türkiye'nin demokratik gelişimini yakından etkileyen iç ayaklanmalar, özellikle Şeyh Sait İsyanının genişlemesi tam anlamıyla bir baskı rejimini öneren Tahrir-i Sükûn yasasını gündeme getirir⁶⁴ (Çavdar, 2004: 304). Adaklı, yeni rejimin bir yandan ‘bağımsız’ basının temel bileşenlerden birisi olduğu Batı modelini benimsediğini diğer yandan 4 Mart 1925 tarihli Tahrir-i Sükûn Kanunu ile rejim için tehdit unsuruna dönüşen basın-yayın organlarını kapatmak, yayını durdurmak, finans musluklarını kesmek, yazarları nezarete ya da cezaevine göndermek de dahil olmak üzere pek çok baskı mekanizmasını devreye soktuğunu belirtir (2006:103). Tahrir-i Sükûn Kanununun ile basında uzun süren bir sessizlik döneminin başlar (Topuz, 2003: 154).

Cumhuriyetin ilanından sonra uzun yıllar yeni bir basın yasası çıkarılmaz ve 1909 Kanunu ve Meşrutiyet döneminde yapılan çeşitli değişiklikler yürürlükte kalır. Bu dönemde yayın hayatına başlayan bazı muhalefet gazetelerinde yer alan ve tek partili yönetimi eleştiren yazılar, toplumdaki tek partili yönetime karşı hoşnutsuzluk havası Atatürk'ü rahatsız eder ve Atatürk çare olarak ikinci bir parti kurulması yolunu seçer. Serbest Fıkra partisi kurulur (Topuz, 2003: 156). Dönemin muhalefet

⁶⁴ O dönemde, Tahrir- i Sükûn kanunu kısa sürede meclisten çıkararak yürürlüğe konur ve isyanla ilgili gerekli önlemler alınır. Ülkedeki basın faaliyetleri açısından, bu kanunun önemli tarafı 1. maddesidir. “Madde şu şekilde idi: «Bu Kanunun 1. maddesine göre «irticaa, isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükûnu ve emniyet ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyatı Hükümet, Reisicumhurun tasdiki ile re'sen ve idareten men'e mezundur, işbu ef'al erbabını istiklâl mahkemesine tevdi edebilir. »” (Dönemzer & Bayraktar, 2013:170)

gazetelerinden olan Son Posta'nın yöneticisi olan gazeteci Zekeriya Sertel o dönemin havasını şu sözler ile aktarır:

“Partinin Başkanı Fethi Okyar bize yakınlık gösteriyor, Son Posta'yı kazanmaya çalışıyordu. Fakat biz bağımsızlığımızı koruyorduk. Serbest Fıkra liberalizmi savunuyordu, özel sermayeye önem veriyordu, devletçiliğe karşıydı. Biz ise özel sermayeye devletçe yapılan yardıma karşı şiddetli bir savaş girişmiştik. Serbest Fıkra'nın kuruluşu memlekette biraz daha özgürlük havasının esmesine yol açtı. Herkes daha özgür konuşabiliyordu. Biz de hürriyet ve demokrasi savaşını daha açık bir biçimde yapabiliyorduk.” (Akt. Topuz, 2003: 156)

Serbest Fıkra'nın kuruluşundan üç buçuk ay sonra kurucusu Fethi Okyar tarafından kapatılmasının ardından basın yine baskı altına alınır (Kabacalı, 1990: 124). Yarın, Son Posta, Hizmet, Halkın Sesi ve Yeni Asır gibi gazetelerin yazıları Halk Partisi'nde hoşnutsuzluk yaratır ve yeni bir basın kanunu tasarısının oluşturulması havası meclise hâkim olur (Topuz, 2003: 156-157). Mecliste muhalif gazetelere karşı önlemlerin alınmasına yönelik yapılan konuşmalar karşısında Başbakan İsmet İnönü mecliste şu konuşmayı yapar:

“Basın özgürlüğü bu çağın en yeni, en etkili araçlarından biridir. Ülkede basın olmaksızın halk yönetiminin bulunduğunu varsaymak ihtimali yoktur. Basın özgürlüğü iyi kullanılmayan yerde ülkeyi mutluluğa götüremez; ülkenin batırılmasını hızlandırır. Basın özgürlüğü devam etmeli, ama bu özgürlük zarar vermemelidir. Bir millete her gün fikir ilham etmek iddiasında bulunan adamlar bir takım kontrollere uymalıdır. Şimdi almamız gereken tedbir basına özgürlük sağlayan, kötü kullanışların zararlarını önleyen iyi bir kanun çıkarmaktır” (Akt. Topuz, 2003: 158).

Basın özgürlüğünün demokrasi ve ülkenin gelişimi için önemine dikkat çeken İnönü, aynı zamanda ülkenin zararına olan yayınların denetlenmesinin gerekli olduğunu savunur. Bu ortam Matbuat Kanunu'nun hazırlanmasına neden olur. 1931'de yürürlüğe giren Matbuat Kanunu basına ağır kısıtlamalar getirir. Kanunun 9. maddesi ile gazete ve dergi yayınlamak için çıkarılacağı yerin en büyük mülki amirine Kanunun gösterdiği bilgileri kapsayan bir beyannamenin verilmesi gerekli hale getirilir. 1938 yılında gerek dünyadaki gerekse ülkedeki çeşitli koşulların da zorlaması ve etkisiyle bu kanunun ilgili maddesinde değişiklik yapılır. Bu değişiklikte en önemli nokta siyasal gazete veya dergi çıkaracakların ruhsat alma zorunluluğunun yanı sıra para depo etmelerinin de bir yükümlülük olarak getirilmiş olmasıdır (Özgen, 2000: 22; Dönmezer & Bayraktar, 2013: 170). 1946 yılında ise Kanun tekrar değiştirilir ve ruhsatname ve para depo etmek şartları ortadan kaldırılır. Böylece 1931 Kanunu'nun

ilk hükmüne dönülmüş olur (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 171). Vatan, Millî Mücadele, Cumhuriyet ve Devrim düşmanlığı yüzünden hüküm giymiş olanların veya Millî Mücadele’de düşman emellerine hizmet edici yayın yapmış olanların gazete çıkaramayacakları, gazete çıkaracakların yüksek okul bitirmiş olmasının gerektiği gibi maddeleri (Topuz, 2003: 158-159) olan Matbuat Kanunu’nun en çok eleştirilen maddesi basın özgürlüğüne ağır bir darbe olarak nitelenen 50. maddesidir; *“Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararı ile gazete veya mecmuanın neşrine devam edenler hakkında 18. madde hükmü tatbik olunur. Bu suretle kapatılan gazetenin mesulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramazlar”* (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 171).

Hükümete dilediği zaman, dilediği gazete ve dergiyi kapatma yetkisi veren ve bu kapatma karşısında ceza alanlara başvurulacak bir adalet yolu tanımaması açısından bu madde oldukça eleştirilir. Ayrıca 50. madde hükmünde söz edilen ‘memleketin umumî siyaseti’ ibaresi doğal olarak yoruma açık bir ifade olup, iktidar sahipleri ve partisi tarafından kolaylıkla kişisel ve parti çıkarımın ülke çıkarı gibi değerlendirilmesine olanak sağlayacak bir boşluğa sahiptir (Özgen, 2000: 22). Topuz, 1931-1938 yıllarında ülkede çok sınırlı bir basın özgürlüğü olduğunu, Hükümetin güdümlü bir özgürlüğe yöneldiğini, Atatürk’ün, “Basın özgürlüğünden doğan zararları giderecek tek araç, yine basın özgürlüğüdür. İdare ve hükümet mezhebine taarruz etmemek şartıyla basın özgürdür”, sözlerine rağmen o zamanın CHP yöneticilerinin basın özgürlüğünü kontrol altında tutmaya çalıştıklarını belirtir (Topuz, 2003: 159-160). Matbuat Kanun yanı sıra uzun yıllar Türk basının başında Demokles’in kılıcı gibi duran bir başka baskı aracı da 1926 yılında kabul edilen Ceza Kanunu’nun 141. ve 142. maddelerdeki hükümlerin 1936’da yapılan değişiklik ile şu hükme bağlanması olur:

““Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde mücesses (kurulu) iktisadî ve hukukî nizamları olan herhangi birini devirmek veya devletin siyasî ve hukukî nizanlarını topyekûn yok etmek için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse 5 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

“...Millî duyguları yok etmek veya zayıflatmak için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse, 3 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

“...Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiiller yayın vasıtasıyla işlendiği takdirde ceza yarı nisbetinde arttırılır.” (Bu madde 1991’de Terörle Mücadele Yasası kabul edilirken kaldırıldı.)” (Topuz, 2003: 160).

Düşünce ve ifade özgürlüğünü sınırlayan bu maddelerin yanında 161. ve 163. maddeler de basın özgürlüğünü tehdit eder niteliktedir.⁶⁵ Yasal kısıtlama ve cezai yaptırımların yanı sıra, 1938’de gazetecilerin bir çeşit mesleki bir birlik altında toplanmaları fikrinin bir ürünü olarak ortaya çıkan Basın Birliği kurumu da o dönemin karakteristik özelliklerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Basın Birliği adı altında mesleki bir birlik oluşumu için ortaya konulan fikir 25-28 Mayıs 1935 tarihlerinde basının belirli bir disiplin altında çalışmasını sağlamak üzere 117 gazetecinin katıldığı “Birinci Türk Basın Kongresi” nde karara bağlanır (Özgen, 2000: 23; Adaklı, 2006: 104). 14 Temmuz 1938’de Resmî Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe giren Basın Birliği Kuruluşu Kanunu ile Türkiye’de ilk kez mesleki bir kuruluş olarak gazeteciler tek bir şemsiye altında toplanır (Özgen, 2000: 23-24). Türkiye’de çıkan gazete ve dergilerin sahiplerinin, bu gazete ve dergilerde ücretle, sürekli ve düzenli çalışarak gazetecilik işini meslek edinenlerin üye olmalarının zorunlu olduğu (Kabacalı, 1990: 134) Birliğin, meslekten uzaklaştırma cezası vermek, birlikten çıkarmak gibi yetkileri vardır. Buradan anlaşılacağı üzere Basın Birliği zorunlu bir mesleki kuruluş olmanın yanı sıra gazetecilere uyguladığı cezai yaptırımlar dolayısıyla da demokratik ülkelerdeki ifade ve basın özgürlüğü anlayışının çok uzağında yer alan bir oluşum olarak karşımıza çıkar. “Böylesi zorunlu kuruluşların ve/veya ruhsat sisteminin, demokratik hakların kullanımının yansırı söz ve basın özgürlüğü açısından taşımış oldukları sakınca dikkate değerdir” (Özgen, 2000: 24-25). Basın Birliği kurumu II. Dünya Savaşı boyunca Türkiye’de faaliyetlerini sürdürür. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından liberal-demokrat cepheyi temsil eden müttefik güçlerin savaşı kazanmasının

⁶⁵ 161.madde: “”Barış zamanında kamunun telâş ve heyecanına sebep olacak şekilde asılsız, abartılmış veya özel maksada dayalı havadis veya haber yayan...kimse 2 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.” (161.maddenin bu fıkrası 1962’de kaldırıldı.)” (Topuz,2003:160).

163.madde: “ “ Laikliğe aykırı olarak devletin sosyal veya iktisadi veya siyasi hukukî temel nizanlarını, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya dini duygular veya dince kutsal tanınan şeyleri alet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse 5 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır,” deniyor ve bu fıkrada yazılı fiil yayın vasıtasıyla işlenirse cezanın üçte birden yarıya kadar artırılacağı belirtiliyordu. (Bu madde Terörle Mücadele Yasasıyla kaldırıldı.)” (Topuz, 2003: 161).

ve Türkiye'nin bu güçler tarafında yer alma yönünde gösterdiği eğilim anti-demokratik uygulama ve kanunlarda biçimsel anlamda da olsa değişiklik yapılması sonucunu doğurur. 1946 yılında çok partili demokratik yaşama geçilmesi de bu eğilimlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir (Özgen, 2000: 25).

Bu dönemde Türkiye'de basın özgürlüğünün sağlanması ve demokratik yaşama işlerlik kazandırılması için bir takım dış kaynaklı etkiler söz konusudur. 1945 yılında ABD Basın Özgürlüğü Komisyonu Türkiye'ye gelir ve hükümet yetkilileri, siyaset ve basın çevreleriyle görüşmeler yapar. Bu görüşmelerde, "basın özgürlüğünün, barışın bir şartı olduğunu, savaştan sonra yapılacak barış görüşmelerinde basın hürriyetinin en önemli şart olarak antlaşmalarda yer alacağını, basın mensupları olarak sansürün kaldırılması ve basın üzerinde devlet nüfuzunun yok edilmesi konusunda gayret sarf etmeleri gerektiğini" (Özgen, 2000: 26) beyan eden komisyon yetkilileri, bu noktada basının ağır bir sorumluluk yüklendiğinin, bunun bilincinde olması gerektiğinin, sansüre meydan vermemek için etkin bir otokontrolün zorunlu olduğunun da altını çizerek (Özgen, 2000: 26).

Özgen, Türkiye'de basın özgürlüğü ve özdenetim mekanizmasının işlerlik kazanması için çabaların II. Dünya Savaşı dönemine kadar götürülmesinin oldukça önemli olduğunu, ancak daha önemlisinin Türk basını için özdenetim talebinin yurtdışındaki bir kurumdan gelmesinin olduğunu söyler. Tüm bu gelişmeler yanında savaş sonrasında Birleşmiş Milletler'in kurulması, İnsan Hakları Bildirisinin yayınlaması gibi gelişmeler hükümetin basının demokratik bir takım haklara kavuşması yönünde bazı çalışmalar yapmasına neden olur. Türkiye'nin ileride Batılı demokratik ülkelerin oluşturduğu birlik içinde yer alacağını belli olmasından sonra, 30.05.1946 tarih ve 4932 sayılı kanununun 18.6.1946'da yürürlüğe girmesiyle, Basın Birliği yasal olarak ortadan kaldırılır. Basın Birliği'nin ortadan kaldırılmasının ardından yine aynı yıl isteğe bağlı ve gönüllülük ilkesine dayalı olarak çalışan meslek örgütlenmelerinin kuruluşu söz konusu olur. Hükümetin kontrolü dışında bağımsız bir Gazeteciler Cemiyeti (1946) ve Gazeteciler Sendikası kurulur, Cemiyetin başvurusu üzerine 1950'de İstanbul Üniversitesi'nce Gazetecilik Okulu açılır (Özgen, 2000: 26-27). Savaş sonrasında gerçekleşen tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde, Türkiye'nin özgürleşme ve demokratikleşmesi sürecinde sivil girişim ve zorlamaların

etkisinin yok denecek kadar az olduğu, genelde demokratik kurum ve hakların devlet eliyle ya da basın özgürlüğünde olduğu gibi dış baskılarla halka verildiği söylenebilir.

Adaklı'nın da belirttiği gibi, “siyasal iktidarın başlangıcından itibaren basını rejimin ihtiyaçları doğrultusunda kurumsallaştırma çabalarına, her dönemde farklı ‘terbiye’ vasıtaları eşlik” eder (2006: 105) ve bu durum demokrasinin en büyük paydaşı olan basının tek parti döneminde, yoğunluğu ve biçimi değişse bile gerek içerik gerekse ekonomik yapı bakımından baskılayıcı bir kontrol rejimi altında biçimlenmesine neden olur (Adaklı, 2006: 106). İkinci Dünya Savaşının ardından Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'e girmesiyle birlikte demokratikleşme yolunda önemli adımlar atması gereği doğar ve Türkiye'de düşünce, vicdan, örgütlenme özgürlüklerinin kısıtlanması ve tek partili yönetim düzeninin devamı artık değişmek durumunda kalır. Gerek iç siyasal gelişmeler gerekse bu dış baskıların getirdiği gereksinimler doğrultusunda Türkiye çok partili siyasal yaşama geçer.

2.3. Çok Partili Dönemde Basın Özgürlüğü Tartışmaları

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni siyasal düzen ve ekonomik sıkıntıların toplumda yarattığı güçlü muhalefet Türkiye Cumhuriyeti'nin çok partili döneme geçmesine neden olur.⁶⁶ CHP içinden çıkan Celal Bayar, Fuat Köprülülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan'ın 1946 yılında kurduğu Demokrat Parti (DP) basın özgürlüğünü sağlamayı programına alarak tek parti döneminde baskı altında yaşayan basının desteğini arkasına alır ve 1950 seçimlerini kazanarak iktidara gelir (Kabacalı, 1990: 164). Yeni iktidarın ilk ele aldığı meselelerden biri basın sorunu olur ve 1931 tarihli basın kanununun yerine 5680 sayılı basın kanununu yürürlüğe girer.

Topuz'a göre, 1950 Basın Kanunu liberal bir kanundur, bu kanun ile 1931 kanunu ve sonraki değişikliklerle kurulan güdümlü rejimin yıkılır ve hükümetin basın

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için Bkz. **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, Tefvik Çavdar.

üzerindeki denetimi hemen hemen ortadan kalkar (2003: 192). Kanunun getirdiği önemli yenilikler şunlardır:

“-Gazete ve dergi çıkartmak için artık hükümetin izin veya ruhsat vermesi gerekmez, bir bildiri vermek yeter.

-“Kötü ünlü” kişilerin gazetecilik yapmalarını yasaklayan her türlü yoruma elverişli eski maddeler yeni kanuna girmemiştir.

-Basın suçlarının yargılanması özel mahkemelere verilmiştir. Böylece gazeteciler yıllarca süren davalardan, ağır kırtasiyecilik işlemlerinden kurtulmuş olacaktır.

-Cevap hakkı yeniden düzenlenmiş ve gazetelere gönderilen her çeşit cevap ve düzeltme yazılarının anlamsız ve gülünç bir şekilde basılmasını önlemek amacıyla mahkemelere bazı yetkiler tanımıştır.

-Gazete sahipleri cezaî sorumluluklarından kurtulmuşlardır. Yani suç sayılan bir yazıdan yazar ve yazı işleri müdürü sorumludurlar. Gazete sahibinin ancak hukuki ve malî sorumluluğu vardır” (Topuz, 2003: 193).

Türk basının kurumsallaşma sürecinde bir diğer önemli adım da 13 Haziran 1952 tarihinde basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir kanunun çıkarılması olur. Kanunla ilk kez basın çalışanları sendika kurma, sosyal sigortalardan yaralanma hakkına sahip olmuş, gazete sahiplerinin, çalıştırdığı gazetecilerle sözleşme yapmaları zorunlu hale getirilir. Gazetecilerin benzeri pek çok sosyal hakkı elde etmesini sağlayan kanun o dönemde basın için oldukça önemli bir aşama olur (Topuz, 2003: 194). Ancak Demokrat Parti'nin iktidarının ilk yıllarındaki bazı baskıcı tedbirleri bu olumlu ortamın uzun sürmeyeceğinin sinyallerini verir. Hükümet kendisine yönelik eleştirileri önlemek gayesiyle resmi ve özel ilanların dağıtımının hükümet denetimine alır ve gazete kâğıdı ile posta ücretlerine zamlar yapar. Böylelikle hükümet basını ekonomik anlamda denetimi altına alır. Bu ekonomik tedbirlerin yanında Türk Ceza Kanunu'nun 159. ve 161. maddelerine dayanılarak hükümeti eleştiren çok sayıda yazar ve gazete sorumlu müdürüne karşı dava açılır ve mahkum edilir (Kubilay, 2014: 16; Emre Kaya, 2010: 98-99).

Demokrat Parti'nin vermiş olduğu sözleri yerine getirememesi, ekonomik yaşamın ve hareketliliğin beklenen düzeye erişememesi, demokratik yaşamın ve

hukuk devleti kurallarının hiçe sayılarak ülkede bir takım anti-demokratik uygulamalara gidilmesi iktidara yöneltilen eleştirilerin artmasına neden olur (Özgen, 2000: 32) Bu eleştirileri susturmak isteyen iktidarın basın üzerindeki baskılarını arttırması, basın ile iktidar partisi arasındaki iyi ilişkilerin iki yılın ardından yerini gerginliğe bırakmasına neden olur (Kabacalı, 1990: 165). Basını denetim altına almak amacıyla yeni bir kanun tasarısı hazırlığına girişen DP'nin basın özgürlüğünü sınırlama eğilimi içinde olması gazetelerde tepki doğurur (Topuz, 2003: 195). Cumhuriyet'te başyazı yazan Nadir Nadi'nin şu sözleri durumu özetlenmesi açısından önemlidir:

“Daha üç buçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkaran, onun yardımıyla kuvvetlendiğini açıkça ilân eden, işbaşına gelir gelmez eski Basın Kanunu'nun zincirlerini koparan bir iktidar, şimdi genle seçimlere şunun şurasında dört-beş ay kala, birden bire zihniyet ve huy değiştirdi; bu kolay kolay akla sığar bir şey değildir. Hür basın zararlarını önlemek uğruna göze alınan her tedbir, sonunda mutlaka o basından beklenen faydaları da silip süpürmüş, yani hürriyeti yok etmiştir” (Topuz, 2003: 195).

1954 yılının ilk aylarında Demokrat Parti hükümetinin Meclis'e getirdiği “Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun” un yürürlüğe girmesi ile basın özgürlüğü ciddi anlamda kısıtlanır. Kanunun birinci maddesine göre,

“Matbuat vasıtasıyla her ne suretle olursa olsun:

1. Namus, şeref veya haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması,
 2. İtibar kırarak veya şöhret veya servete zarar verebilecek bir hususun isnat edilmesi,
 3. Rıza hilâfına hususi veya ailevi ahvalin teşhir olunması,
 4. Yukarıdaki hal ve suretlerle tecavüz, hakaret, isnat veya teşhire mâruz bırakılacağından bahisle tehditte bulunulması
- hallerinde fail (6) aydan (3) seneye kadar hapis ve (1 000) liradan (10 000) liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Yukarıda yazılı cürümler resmî sıfatı haiz olanlar aleyhinde sıfat veya hizmetlerinden dolayı işlendiğinde cürme mürettep olan ceza üçte birden yarıya kadar artırılarak hükmolunur” (Resmî Gazete: 1954).

Bu kanun ile gazetecinin, öne sürdüğü şeyi ispat hakkının elinden alınır ve Kanunun ikinci maddesi ile birinci maddede yer alan içeriklere sahip suç sayılabilecek yazılar hakkında savcılar şikâyete gerek duymaksızın doğrudan kovuşturma açma

yetkisine sahip kılınır (Resmî Gazete: 1954). Topuz, bu maddenin kanuna girmesinin nedeninin şu sözler ile açıklar:

“Önemli bir gazetede ya da ufak bir taşra gazetesinde DP’nin ileri gelenlerinden birinin itibarını kırarak bir yazı çıkar, itibarı kırılan kişi de bunu görmemiş olabilir. İşte bunu önlemek için savcılara doğrudan kovuşturma yetkisi verilmiştir. Bunun üzerine bütün Türkiye Cumhuriyeti savcıları ve yardımcuları seferber olmuştur. Binlerce kovuşturma yapılmıştır gazetelere karşı. Gazetecilerin başına da büyük dertler açılmıştır” (Topuz, 2003: 196).

Topuz’un da belirttiği gibi 1954 seçimleri ardından birçok gazeteci hakkında dava açılıp ve ağır cezalar verilir. Bu durum karşısında İstanbul Gazeteciler Sendikası bir toplantı düzenler ve basın özgürlüğü ile bağdaşmayan bu hükümlerin değiştirilmesi ve basın affının çıkarılmasını talep eder. Gazetecilerden yükselen bu ses karşısında iktidar, basının sorunlarını çözmek bir yana o günlerde ülke gündemini meşgul eden Kıbrıs meselesi ve ardından yaşanan 6-7 Eylül Olayları⁶⁷ nedeniyle ilan edilen sıkıyönetimle basın üzerindeki baskıyı artırır ve basına sansür uygular (Emre Kaya, 2010: 101; Kabacalı, 1990: 168-169). Dokuz ay süren sıkıyönetimin kalktığı gün, 7 Haziran 1956 tarihinde DP Hükümeti basın özgürlüğünü kısıtlayan iki yasa daha çıkarır. Basın Kanunu ve Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun’da yapılan değişikliklere göre; cevap ve düzeltme yazılarına kısıtlayıcı bir takım koşullar uygulanır, gizli yapılan toplantılardaki görüşmelerin veya alınan kararların yazılması yasaklanır, memleket ahlâkını, aile düzenini bozacak şekilde heyecan uyandıran tafsilât verilmesi yasaklanır, gazeteci sanıkların tutuklanmamasını gerektiren hüküm kaldırılır (Topuz, 2003: 201). Hükümet gerek bu kanunların işletilmesiyle gerekse gazete ve dergi kâğıtlarının tek elden ithali, resmi ilan dağıtımındaki eşitsizliklerle basını sürekli denetim altında tutmaya ve susturmaya

⁶⁷ “6 Eylül 1955 günü başlayıp 7 Eylül sabahına kadar süren, İstanbul ve İzmir’deki azınlıktaki vatandaşlara ait dükkanların, kiliselerin yakılıp yıkılması, yağmalanmasıyla sonuçlanan barbarlık olayları, o dönemi yaşayanların belirttiklerine göre Demokrat Parti’nin başlattığı bir gösterinin denetim altına alınamamasından kaynaklanmaktadır. Görünüşte Selanik’te Atatürk’ün oturduğu eve ve Türkiye konsolosluğuna bomba atılmasını protesto etmek amacıyla düzenlenmişti bu gösteriler. Gerçekte ise Demokrat Parti’nin iç ve dış politikada tam bir iflasın eşliğinde bulunması nedeniyle hem halkı avutmak hem de Londra’da Kıbrıs konusunda görüşmeler yapan Fatin Rüştü Zorlu’ya bir çeşit destek vermek amacıyla başlatılmıştı. Olaylar ordudan yardım istenerek önlenebildi ve sabaha karşı sıkıyönetim ilan edildi” (Kabacalı,1990:168-169).

çalışır (Kabacalı, 1990: 176-177; Topuz, 2003: 202). 1957’de Gazeteciler Sendikası, muhalefet liderlerinin gezilerini izleyen gazetecilerin polisçe dövülmesini ve fotoğraf makinelerinin ellerinden alınmasını protesto etmek için yayınladığı bildiri nedeniyle kapatılır (Kabacalı, 1990: 177)

Tüm bu olaylar ve basın ile ilgili bu yeni yasalar yabancı basında geniş tepkiler yaratır. Uluslararası Basın Enstitüsü, 9 Eylül 1958’de Başbakan Menderes’e bir mektup göndererek, Türkiye’deki basın özgürlüğünün tehlikeye girmesinden duyulan endişeyi dile getirir ve basın özgürlüğünün korunmasını talep eder. Ancak bu tepkiler hükümetin basına karşı tutumunu değiştirmez (Emre Kaya, 2010: 106). DP iktidarı basın ve ceza kanununda yapılan değişikliklerle ayrıca çıkarılan özel kanunlarla yetinmez ve yeni baskı yolları arayışına girer. Böylece tekzip ve neşir yasakları dönemine girilir. Türk basını dünyada eşine az rastlanan bir durumdadır (Topuz, 2003: 207). Tüm bunların yanında DP, 27 Nisan 1960 tarihinde özel bir kanunla Meclis’te Tahkikat Komisyonunu kurar. Bu kanunun ikinci maddesinde basın ile ilgili iki yeni hüküm vardır: “1.Bu yasağa uymayan gazete ve dergilerin basımı ve dağıtımı önlenir; 2. Yayın yasaklarına ısrarlı şekilde uymayan yayınlar kapatılır” (Topuz, 2003: 208).

İktidardaki Demokrat Parti’nin bir sivil darbesi olarak nitelenen⁶⁸ Komisyonun oluşturulduğu gün mecliste bulunan muhalefet sözcülerinin, komisyonun ve yasanın Anayasa’ya, demokrasiye ve hukuka aykırı olduğu yönündeki ifadeleri bir ay sonra iktidarın yaşayacağı olayların habercisi gibidir. 28 Nisan günü İstanbul’da gösteriler başlar; polisin Üniversiteye girmesi üzerine kanlı olaylar yaşanır. O gün sıkıyönetim ilan edilir. Artık ülkede üç başlı bir yönetim vardır: Hükümet, Tahkikat Komisyonu, Sıkıyönetim (Kabacalı, 1990: 181-183). İktidar ve muhalefet arasındaki gerilimli ilişki, basına uygulanan baskının şiddetinin gitgide artması ve Demokrat Parti’nin anti-demokratik eylemleri toplumda bir kutuplaşma yaratmaya başlar, ülkede siyasal ve

⁶⁸ “Emre Kongar’a göre “Tahkikat Komisyonu Yasası, aslında iktidardaki Demokrat Parti’nin yaptığı bir sivil hükümet darbesidir. Bu yazıyla Meclis içinden seçilen 15 milletvekili hem asker hem sivil mahkeme yetkileriyle, hem savcı hem de yargıç olarak ‘Muhalefetin rejim aleyhtarı faaliyetlerini incelemek üzere’ görevlendirilmiştir; kararları kesindir, temyizi yoktur. 27 Mayıs Devrimi olmasaydı Menderes seçimlere gidecekti. Evet, hiç kuşkusuz gidecekti; muhalefetteki CHP’yi kapatıp, çok partili demokrasiyi tek partili rejime dönüştürmüş olacaktı” (Akt. Topuz, 2003: 209).

sosyal bir kriz ortamı doğar. İşte bu ortam 27 Mayıs 1960'ta ordunun yönetime el koyması sonucunu doğurur.

Demokrat Parti döneminde yoğun baskı altında kalan basın, ihtilalin ardından yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi'nin Neşir Yoluyla ve Radyo ile İşlenecek Cürümler Hakkındaki 6334 ve 6732 sayılı kanunları yürürlükten kaldırmasıyla bu baskından kurtulur. Milli Birlik Hükümeti 1956 yılında yapılan değişiklikle Basın Kanunu'na eklenen antidemokratik hükümleri kaldıran bir kanun çıkarır (24 Kasım 1960). Türk Ceza Kanunu'nun 481. maddesinde yapılan değişiklik ile gazetecilere ispat hakkı tanınması, bu dönemde Milli Birlik Hükümeti'nin basın alanında yaptığı en önemli iş olur (1 Aralık 1960) (Kabacalı, 1990: 188; Topuz, 2003: 228). Bu dönemde “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun” da yapılan değişiklikler ve basının siyasal iktidara bağımlılığını kaldırmak ve adil reklam sağlamak üzere Basın İlan Kurumu'nun kurulması basın alanındaki diğer önemli gelişmelerdir (Özgen, 2000: 40-42).

1960 sonrasında basın açısından bir diğer önemli gelişme 1961 Anayasasında yer alan ifade ve basın özgürlüğü ile ilgili maddelerdir. 1961 Anayasasının basın özgürlüğü açısından dikkat çekici özelliği, basın özgürlüğünü bir sosyal hak, kurumsal bir özgürlük olarak benimsemiş olmasıdır: Anayasanın 22. maddesinin 2. fıkrasında yer alan “Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirleri alır” ve 23. maddesinin 3. fıkrasında “gazete ve dergiler, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre faydalanır” ibareleri basın özgürlüğünü bir hak ve kurumsal bir özgürlük olarak tanımlandığını gösterir (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 201-202).

1961 Anayasasının basın özgürlüğünü güvence altına alan düzenlemelerinin genel çerçevesi şu şekildedir: Basın ve haber alma özgürlüğü, açıkça saptanan istisnalar haricinde kanunla sınırlandırılmaz, gazete ve dergiler toplatılmaz, açıkça saptanan istisnalar harici yayın yasağı konulamaz, gazete ve dergi çıkarmak her Türk vatandaşı için serbesttir ve izin alma, güvence yatırma gibi bir koşula bağlanamaz, haber ve düşüncelerin serbestçe yayınlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, iktisadî ve teknik koşullar konulamaz, basımevi ve basın araçlarına, suç aracı oldukları

gerekçesiyle el konulamaz ve işletilmekten alıkonulamaz, düzeltme ve cevap hakkı ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya gerçeğe aykırı yayınlar yapılması durumunda tanınır ve cevap ve düzeltmenin yayınlanmasına ancak hakim tarafından karar verilir (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 202-203).

Anayasa basına da bazı sorumluluklar yükler. Basın özgürlüğünün bazı istisnai durumlarda kanunla sınırlanabileceğini belirtir. Bu konudaki kurallar ise şöyle özetlenebilir:

“a) Sadece Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini, millî güvenliğin gerektirdiği gizliliği, genel ahlâkı korumak, kişilerin şeref ve haklarına saldırıyı, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için basın özgürlüğü, ancak kanunla sınırlanabilir.

b) Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini için, kanunla belirlenecek sınırlar içinde yargıç, yayın yasağı koyabilir.

c) Gazete ve dergiler, kanunun gösterdiği suçların işlenmesi halinde yargıç kararıyla, devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin kamu düzeninin veya genel ahlâkın korunması bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir.

d) Gazete ve dergiler, millî güvenliğe, kamu düzenine, genel ahlâka, insan hak ve hürriyetlerine dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine veya devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde mahkeme kararıyla kapatılabilir.

e) Düzeltme ve cevap hakkını hiçbir kanun ortadan kaldıramaz.

f) Sorumluluğun karşılığı olarak ispat hakkı Anayasa tarafından kabul edilmiştir” (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 203-204).

Basın özgürlüğünü güvence altına alan ayrıntılı kurallarının yanı sıra 1961 Anayasası düşünce ve düşünceleri açıklama özgürlüğü ile ilgili olan 20. maddesi açısından da önemlidir;

“Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

Kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanmaz” (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 208).

Dönmezer ve Bayraktar, Anayasanın ikinci kısmının birinci bölümünde yer alan temel hak ve özgürlükler için olduğu gibi düşüncelerin açıklanması özgürlüğünün de 1961 Anayasasının 11. maddesinde⁶⁹ yer alan hükümlerle sınırlanabileceğini, düşünce özgürlüğünün bir iç özgürlük olarak kaldığı müddetçe dokunulmaz bir niteliğe sahip olduğunu ancak düşünce ve kanaat özgürlüğü açıklandığı anda toplu iletişim özgürlüğü halini alacağından, basılı, sesli ya da görüntülü araçlarla açıklama halinde Anayasasının basın özgürlüğüne, Radyo ve Televizyona ilişkin kurallarına ve sözle açıklandığında ise, toplanma ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü hakkındaki kurallara bağlı hale geldiğine dikkat çeker. Özetle, 1961 Anayasasında düşünce özgürlüğü mutlak ve sınırsız değildir, Anayasanın bütünü ve amacı içerisinde değerlendirilmesi gereklidir (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 209-211).

1961 Anayasasının basın özgürlüğü ve düşünce özgürlüğü ile ilgili maddeleri, Basın İlan Kurumu'nun kurulması, basın çalışanlarının sosyal haklarının kapsamlı olarak tanımlanması ve kanun ile güvence altına alınması gibi basın özgürlüğünü yeniden sağlamayı amaçlayan olumlu gelişmeler bir süre sonra yerini Milli Birlik Hükümetinin faaliyetlerine yöneltilecek eleştirileri engellemek amacıyla basına getirilen bir takım kısıtlamalara bırakır. İlk sansür Yasısında da “Yüksek Adalet Divanı” adı verilen özel mahkemede yargılanmaları sona eren Demokrat Parti ileri gelenleri hakkında verilen kararların yayınlanması hususunda uygulanır. Gazetelere gönderilen sansür kararında, Yasıda kararlarına müteakip Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu'ndan başka hiçbir makamdan bilgi alınmayacağı ve Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu'ndan verilecek haberler haricinde bu konuda yayın yapılmayacağı duyurulur (Kabacalı, 1990: 189). Basına yönelik bu kısıtlayıcı tavır, Milli Birlik Komitesinin 1962 seçimleri öncesinde kısaca Tedbirler Kanunu olarak anılan “Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanun” u (7 Mart 1962) yürürlüğe sokmasıyla yeni bir çehre kazanır. “27 Mayıs Devrimi’ni söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür ve başka araçlarla yersiz, haksız veya gayrimeşru göstermeye çalışmanın” (Topuz, 2003: 236) suç sayıldığı, DP

⁶⁹ “Bu Anayasada yeralan hak ve özgürlüklerden hiçbirisi, insan hak ve özgürlüklerini veya Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü vay dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz” (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 208-209).

iktidarını öven veya müdafaa edenlerin ya da mensup oldukları partinin DP'nin devamı olduğunu ileri sürmenin de bu kanun kapsamında suç sayılacağı hükümlerini içeren (Kabacalı, 1990: 192-193) Tedbirler Kanunu, kendinden beklenen sonuçları çok sağlayamaz ve bu kanunun varlığına rağmen , hem 27 Mayıs 1960 Devrimini eleştiren hem de yasaklara karşı DP iktidarını öven yazarlar çıkar (Topuz, 2003: 236).

Topuz, 1960-1971 yıllarında basın ortamını şöyle özetler: Yasal bakımdan geniş olanaklar elde eden basın gelişmeye başlar. Bu gelişmenin önemli bir ayağını o dönemde gazetecilerin kültür ve eğitim düzeylerinin yükselmesi, gazetecilik eğitiminin önem kazanması oluşturur. Özellikle sol basında büyük gelişmeler yaşanır ve sol basın Türkiye tarihinde görülmeyen bir çeşitliliğe kavuşur. Baskı tekniklerinde yaşanan gelişmeler günlük gazetelerin gelişmesine ve gazetelerin yüksek tirajlara ulaşmasına imkân sağlar. Yine bu dönemde ileride büyük etkileri olacak olan televizyonun kurulması, gazeteleri hem içerik hem de ilan gelirleri bakımından olumlu etkiler (Topuz, 2003: 238-239).

Basın ve basın özgürlüğü ile ilgili olumlu ve olumsuz gelişmelerin içe içe geçtiği 1960-1971 yılları arasında dünya siyasetine hâkim olan Soğuk Savaşın etkileri Türkiye'de de kendini hissettirmeye başlar. 1961 Anayasası'nın özgürlükçü yapısıyla beslenen düşünce akımları ve 1960'lı yılların sonunda ülkede yaşanmaya başlayan politizasyon süreci, ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik düzensizlik ile birleşince Türkiye, yüksek enflasyon, işçi grevleri, üniversitelerde boykot ve işgallerin yaşandığı, polis ve öğrenci çatışmalarının had safhaya ulaştığı bunalımlı bir dönemin içine girer (Özgen, 2000: 47; Korkmaz, 2005: 93-94). Ülkede yaşanan bu olumsuzluklar ordunun mevcut hükümete muhtıra vermesi ile sonuçlanır. 17 Mart 1971 Muhtırasında ülkenin genel durumu şu şekilde özetlenir:

“Parlamento ve Hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatlarıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef gösterdiği çağdaş uygarlıklar seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve Anayasa'nın öngördüğü reformları tahakkuk ettirmemiş olup Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini ağır bir tehlike içine düşürmüştür” (Topuz, 2003: 249).

Muhtıranın ardından hükümet istifa eder ve partiler üstü bir hükümet kurulur. Türk Milleti için lüks sayılan 1961 Anayasasının getirdiği özgürlüklerin ülke gerçeklerine göre değiştirilmesi gerektiği görüşü ile Anayasada değişiklikler yapılır. Yapılan değişikliklerin başında Anayasanın basın özgürlüğü ile ilgili 22. ve 27. maddelerinde yapılan şu değişiklikler gelir (Korkmaz, 2005: 94) :

“Gazete ve dergiler, devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir” (Korkmaz, 2005: 94).

Anayasanın 22. maddesinde yapılan bu değişiklik ile gazete ve dergilerin toplatılması yetkisi savcılara verilmiş olur. Anayasada yapılan benzeri değişiklikler ve ilan edilen sıkıyönetim ile birlikte basın özgürlüğü bir kısılcım içine alınır, sıkıyönetim mahkemelerince pek çok gazete kapatılır, gazeteciler tutuklanır ve mahkûm edilir. Bu dönemde özellikle sol basın 12 Mart antipolitizasyon hareketinin hedefi haline gelir ve sol nitelik taşıdıkları kanaatine varılan aydın ve yazarlar hakkında bu süreçte yasal tatbikat işlemleri yapılır (Özgen, 2000: 53).

12 Mart süreci, 1973 yılında yapılan genel seçimler ile sona erer. Ancak ülkenin içinde bulunduğu kaos ortamı devam eder ve zeminini bu koşulların yarattığı 12 Eylül 1980 darbesi gerçekleşir. 1980 darbesi ile birlikte basının içinde bulunduğu koşullar daha da sertleşir. İlan edilen Sıkıyönetimi Kanunu'nun 3. maddesi, “TRT kurumunun yayınları dahil olmak üzere telefon, telsiz, radyo ve Tv gibi her çeşit araçla yapılan yayın ve haberleşmeye sansür koymak...” şeklinde değiştirilir (Topuz, 2003: 259). Yeni bir Anayasa çalışması başlatan Milli Güvenlik Konseyi 1982 Anayasasını yürürlüğe koyar. Bu yeni Anayasanın 28.-32. maddeleri “basın hürriyetine, süreli ve süresiz yayın hakkına, basın araçlarının korunmasına, kamu tüzel kişilerinin basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkına, cevap ve düzeltme hakkına” ayrılır (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 205). 1961 Anayasasının 1971 yılında üzerinde önemli değişiklikler yapılan basın özgürlüğünü sınırlayıcı koşullar 1982 Anayasasında da aynı koşulları içerir. Ancak Anayasanın 26. maddesinde yer alan düşünceyi yayma ve açıklama özgürlüğü ile ilgili hükümlerle düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü

özel sınırlamalara tabi tutulur (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 205-218).⁷⁰ Maddenin üçüncü fıkrasında yer alan,

“Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kağıtlar, plaklar, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emriyle toplatılır. Toplatma kararını veren merci bu kararını, yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkim bu uygulamayı üç gün içinde karara bağlar” (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 216).

hükmü ile sadece basın değil Radyo, TV ve Sinema veya benzeri yollarla yapılan yayınların hepsi için sansür sistemine bir açık kapı bırakılır. Kısaca 1982 Anayasası dönemin tüm iletişim araçlarının devlet eliyle denetlenmesini sağlayan niteliği ile Türkiye’de basın özgürlüğü tartışmalarının iletişim özgürlüğü tartışmalarına evrilmesine etki ettiği söylenebilir.

Demokrasinin gereklerinden biri olan basın özgürlüğünün Türkiye’de, Cumhuriyet’in ilanından 1980’li yılların başına kadar olan dönem içinde iktidara gelen yönetimler tarafından sıklıkla kısıtlandığı görülür. Basın özgürlüğünün 1961 Anayasası ile anayasal güvence altına alınması gibi birçok olumlu gelişmenin de yaşandığı bu dönem, ne yazık ki dönemin koşullarının da etkisiyle basının iktidara gelenler tarafından bir tehdit unsuru olarak algılandığı, basın özgürlüğü ile bağdaşmayan kanunlar ve uygulamalar ile basın özgürlüğünün sağlanamadığı ve zarar gördüğü bir dönem olur. Türkiye’de demokrasinin gelişimine ağır darbeler indiren askeri müdahalelerden de en çok basın ve basın özgürlüğü zarar görür. 1980 Darbesinin ardından değişen Anayasa ile birlikte basın özgürlüğü kapsamı artan bir kısıtlamanın kısılcasına girer. 1980’lerin başından itibaren ise Türkiye’de basın ve basın özgürlüğüne etki eden siyasi ve sosyal etkenlerin yerini ekonomik etkenler alır.

⁷⁰ “Milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel ilkeleri, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilen bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının korunması, Kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması, yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi” (Dönmezer & Bayraktar, 2013: 218).

2.4. 1980’lerden 2000’lere Basın Özgürlüğü ve Medya Politikaları

1948’e kadar gazete patronları hep gazetecilikten yetişmiş kimselerdir, 1948-1950 yıllarında işadamlarının basınla ilgilenmeye başlamasının ardından 1970’lerden itibaren iletişim sektörü büyük holdinglerin yönetimine geçmeye başlar (Topuz, 2003: 329). 1980’li yıllar ise neoliberal politikalar ile kamu hizmeti anlayışının giderek ortadan kaldırıldığı ve medyanın yükselen bir sektör olarak her bakımdan genişlediği bir dönemin başlangıcı olur (Adaklı, 2010: 68).

“1980 yılı, hem Ocak ayında alınan iktisadi tedbirlerle hem de Eylül ayındaki askeri müdahale nedeniyle, Türkiye’ye ilişkin tarih yazımlarının en önemli yıllarından biri olarak anılmaktadır. Askeri rejim, ancak üç yıl sonra, başta 1982 Anayasası olmak üzere hak ve özgürlükleri kısıtlayan bir çok yasayla birlikte yerini, yine kısıtlamalarla dolu bir genel seçimle gelen sivil otoriteye bıraktı. Bu kısıtlı hak ve özgürlükler, yasal düzeyde, ufak tefek değişiklikler yapılmasına karşın, kronik yapısal kusurlar olarak yerleşti” (Kejanlıoğlu, 2004: 28).

Dünyada medyanın giderek her alt sektöre yayıldığı ve tekelleşmenin başladığı bu yıllarda Türk medyasını şekillendiren 24 Ocak kararları⁷¹ ve 12 Eylül darbesi ile “basın” dönemi yerini “medya” dönemine bırakır (Adaklı, 2010: 74). 24 Ocak kararlarının ardından gazete kağıdına yapılan yüksek orandaki zamlar basının mali yapısının bozulmasına neden olur. Medya organlarının giderlerini finanse etmek amacıyla kaynak arayışına girmesi diğer sektörlerden işadamlarının bu alana yönelmesi sonucunu doğurur (Adaklı, 2006: 10; Dursun, 2012: 6). Büyük sermaye gruplarının medyanın tüm alanlarında yatay, dikey ve çapraz bütünleşmeye yöneldiği, yayıncılık alanını düzenleyen kuralların neredeyse tümünün kaldırıldığı (deregulation), finans alanında da büyük medya gruplarının hâkim olmaya başladığı (Adaklı, 2010: 75) bu dönemde medya üzerindeki siyasal iktidar denetimi görece azalsa da bunun yerini medya organlarının sahiplerinin ekonomik denetimi alır (Dursun, 2012: 6). 80’ler ve 90’lar, Türkiye’de de kamu yayıncılığı tekellerinin yıkıldığı ve yerini “özel tekellere” bıraktığı yıllar olur.

⁷¹ “24 Ocak Kararlarıyla birlikte IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarının önerdiği yapısal uyum programlarının en önemli konularından birisi, devletin piyasadan başlayarak geleneksel müdahale alanlarından çekilmesi ve telekomünikasyon başta olmak üzere altyapısı sağlamlaştırılan hizmet sektörlerinin özelleştirilmesi olmuştur” (Adaklı, 2006: 138).

Medya sektöründe yaşanan bu mülkiyet yapısı değişikliği 80'li yılların sonlarına kadar basın sektörü ile sınırlı kalır. 1989 yılında radyo ve televizyon alanındaki devlet tekelinin kırılması ile büyük sermaye gruplarının medya piyasasına yönelimi artar. Basın alanında güçlü olan sermaye gruplarının, 1990'lı yıllarda birer birer radyo-televizyon yayıncılığı alanına da girmesi ile “‘medya’ sektörü olarak anılmaya başlanan bu alanda, bankacılık ve finanstan pazarlamacılığa, enerji dağıtımından inşaata kadar pek çok farklı girişim alanının bütünleştiği dev holdingler hâkim olmuştur” (Adaklı, 2006: 136).

1990'lı yıllarda medyada tekelleşme olgusu yaygınlık kazanır. Bu durum haber üretimi ve dağıtımını kadar, ifade ve düşünce özgürlüğünü olumsuz etkiler. Tekelleşme gazetecilerin çalışma koşullarının kötüleşmesine ve özlük haklarının daralmasına neden olur (Özgen, 2000:89). Bu dönemin en büyük sorunlarından biri medya faaliyetlerinin asıl iş alanı olmaktan çıkıp, piyasada iş yaparken elde tutulması gereken bir güç odağına dönüşmesidir. Medya gücünün başka alanlarda etkinlik ve üstünlük sağlamak amacıyla kullanılması, iktidarı etkilemenin ve hükümetten çeşitli çıkarlar sağlamanın bir aracı haline gelmesi medya çalışanlarının baskı altında tutulması sonucunu doğurur. Örgütlenmiş bir güç olmaktan uzak kalan gazeteciler bu dönemde kendi mesleklerinin gerektirdiği ilkesel doğrulardan ayrılmaya ve mesleki faaliyetlerinde sahibinin sesi olma biçiminde gelişen bir tutum sergilemeye adeta zorlanırlar (Özgen, 2000: 68-71; Topuz, 20003: 347).

Topuz, medya alanında yaşanan holdingleşme ve bununla birlikte ortaya çıkan tekelleşmenin medyada her şeyden önce çoğulculuğu ortadan kaldırdığına dikkat çeker. Medyayı elinde tutan büyük sermaye gruplarının hükümetten çeşitli çıkarlar sağlamak amacıyla verdiği ödünler medya da çalışan gazetecilerin baskı altında tutulması ifade ve düşünce özgürlüğünün kısıtlanması sonucunu doğurur (Topuz, 2003: 347-348).

Bu dönem de basın özgürlüğünü kısıtlayan- başta Basın Kanunu ve Türk Ceza Kanunu olmak üzere- yasalarda değişiklik yapılmamasının yanında, 1986'da çıkan Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanununu, ile yeni kısıtlamalar eklenmesi de basın özgürlüğüne zarar verir. Türk basını bu dönem de “yargılamalar, kovuşturmalar,

toplatmalar, müsadere ve imha kararları, mali baskılarla dolu bir dönem” geçirir (Kejanlıoğlu, 2004: 247).

1980’lerden itibaren izlenen neoliberal politikalar ve küresel kapitalist sisteme uyumlanma çabası medya alanında yaşanan holdingleşme ve tekelleşmenin 2000’li yıllarda da artarak devam etmesine neden olur. Bazı holdinglerin iflas etmesi ile basın yayın organları el değiştirir ve bu durum bazı holdinglerin medya alanında büyük payı satın alması sonucunu doğurur. 2000’lerde birden fazla televizyon ve radyo kanalını, gazete, dergi vb. medya araçlarını bünyesinde bulunduran holdingler birer medya grubuna dönüşmeye başlar ve önemli bir tekelleşme gerçekleşir. Medya dışındaki ticari faaliyetlerini de devam ettiren Doğan, Çukurova, Doğuş, Ciner, Çalık, İhlas ve Koza-İpek gibi medya grupları Türk medyasında etkin rol oynamaya başlarlar. Türk medyasında yaşanan bu yoğun tekelleşme, iktidar, sermaye ve medya ilişkisini şekillendiren ana etmen haline gelir; “Siyasetim medyadan söylem desteği beklemesi veya en azından olumsuz söylemlere yer vermemesi; medya holdinglerinin ise siyasi odaklardan veya yönetim mekanizmalarından vergi, ihale, gayrimenkul-alım satımı gibi konularda kolaylık talep etmesi” iktidar- medya arasındaki ilişkinin ana hatları haline gelir (Dursun, 2012: 15).

“Türkiye’de medya politikalarının, medya sektörünün ihtiyaçlarıyla uyumlu olmaması, düzenlemelerin geciktirilmesi ve RTÜK veya Rekabet Kurulu gibi düzenleyici örgütlerin, etkin olmaması gerçekte Devlet ve sermaye grupları arasındaki ilişkiyi olanca açıklığı ile göz önüne sermektedir ve zaten, Türkiye’de sermaye gruplarının denetimindeki medya şirketleri ile siyaset ve ticaret arasındaki ilişkiler içi içe geçmiş, birbirini büyüten ve geliştiren doğası medya politikalarının da büyük sermaye gruplarını korumasına yol açmıştır” (Kaymas, 2005: 87).

Bütün bunların yanında Türkiye medya politikalarında çoğulculuğu, program çeşitliliği ve kalitesini, toplumdaki çoğulcu ve çok sesli yapının korunmasına yer verilmemiş olması (Kaymas, 2005: 86), liberal devlet anlayışında dördüncü güç olarak konumlandırılan medyanın, bağımsız olarak kamu yararına hükümet yetkililerinin ve devlet organlarının faaliyetlerini denetleme görevini yerine getirmesine engel teşkil eder.

1980’lerden 2000’lere kadar yürütülen medya politikaları medyada sadece belli görüşlerin ve belli grupların yer alması sonucunu doğurur, bu durum ifade ve

düşünce özgürlüğünün, dolayısıyla basın özgürlüğünün sınırlandırılmasını beraberinde getirir. 2000’li yıllarda internet teknolojisinde yaşanan gelişmeler ile birlikte farklı görüş ve düşünceler kendilerini ifade etmek ve geniş kitlelere ulaşmak için yeni bir iletişim aracına kavuşur. İnternet gazeteciliği, yurttaş gazeteciliği gibi yeni kavramların iletişim bilimi literatürüne girmeye başladığı bu dönemde internet ortamının sağladığı imkanlarla medyanın dördüncü güç olarak yerine getirmesi gereken görevini bu ortamda yerine getirmeye çalışan bazı bağımsız (sermayeye ait olmayan) internet gazeteleri yayın hayatına başlar. Özellikle basın alanında yaşanan bu olumlu hava internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesi ile birlikte yerini internet ortamında iletişim özgürlüğünün sağlanması ve korunması için yürütülen mücadeleye bırakır.

2.4.1.İnternet ile İlgili Yetkili Devlet Kurumları

2.4.1.1.Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunda internet sektöründeki ilk yetkili merci olarak Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı işaret edilir. “Bakanlığın yetkisi elektronik haberleşmede strateji ve politikaları belirlemek, buna ilişkin planlamalar yapmak, koordinasyonu sağlamak ve gerekli teşvik edici tedbirleri almaktır” (Kalender, 2017: 90). Bu kapsamda internet ile ilgili tüm devlet kurumları Bakanlığın bünyesinde dir.

Bakanlığın internet ile ilgili yönetmelik çıkarma yetkisi de bulunur (Kalender, 2017: 91). Bu yetki kapsamında internet ortamının sağlıklı gelişebilmesi ile ilgili çalışmalarda bulunmak, araştırma, inceleme ve değerlendirme yapmak üzere Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı İnternet Geliştirme Kurulunun oluşturur. Kurulun ana görevi Türkiye’de internetin alt yapıdan başlayarak tüm boyutları ile kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerini belirlemek ve bu hedeflere erişmek için gerekli ulusal kararların uygulanması gibi konularda Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’na danışmanlık yapmaktır (Kaya, 2010: 77).

2.4.1.2. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ve Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı

Türkiye’de telekomünikasyon, 2813 sayılı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanun ile kurulan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)⁷² tarafından düzenlenir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu 5809 sayılı Kanunla Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile ilişkilendirilir (5 Kasım 2008) ve söz konusu bakanlığa BTK’ nın faaliyet alanıyla ilgili bir takım görevler verilir (Gürkan, 2013: 337). BTK’nın faaliyet alanıyla ilgili 5809 sayılı kanununun 4. maddesinde yer alan ilkeler şunlardır:

“MADDE 4 – (1) Her türlü elektronik haberleşme cihaz, sistem ve şebekelerinin kurulması ve işletilmesine müsaade edilmesi, gerekli frekans, numara, uydu pozisyonu ve benzeri kaynak tahsislerinin yapılması ile bunların düzenlenmesi Devletin yetki ve sorumluluğu altındadır. İlgili merciler tarafından elektronik haberleşme hizmetinin sunulmasında ve bu hususta yapılacak düzenlemelerde aşağıdaki ilkeler göz önüne alınır:

- a) Serbest ve etkin rekabet ortamının sağlanması ve korunması.
- b) Tüketici hak ve menfaatlerinin gözetilmesi.
- c) Kalkınma planları ve Hükümet programlarındaki hedefler ile Bakanlık tarafından belirlenen strateji ve politikaların gözetilmesi.
- ç) Herkesin, makul bir ücret karşılığında elektronik haberleşme şebeke ve hizmetlerinden yararlanmasını sağlayacak uygulamaların teşvik edilmesi.

⁷² “Telekomünikasyon sektörünü düzenleme ve denetleme fonksiyonunun bağımsız bir idari otorite tarafından yürütülmesi amacıyla 2813 sayılı Telsiz Kanunu’nda değişiklik yapan 27.1.2000 tarihli ve 4502 sayılı Kanunla kurulan Telekomünikasyon Kurumu, 10.11.2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ile yeni bir düzenlemeye tabi olmuş ve adı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu olarak değiştirilmiştir. 2813 sayılı Telsiz Kanunu yeni bir düzenleme ile Kanunun adı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun Kuruluşuna İlişkin Kanunu olarak değiştirilmiştir”(BTK, 2017). “Kanunlarla verilen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve mali özerkliğe sahip özel bütçeli Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu ile Başkanlık teşkilatından oluşur. Kurul Başkanı Kurumun en üst idarî amiridir. Kurumun yönetim ve temsil yetkisi Başkana aittir. Başkan gerektiğinde temsil yetkisini yazılı olarak devredebilir.

Kurumun hizmet birimleri; hukuk müşavirliği, daire başkanlıkları ve müdürlükler şeklinde teşkilatlanmış ana hizmet, danışma ve yardımcı hizmet birimleriyle bölge müdürlükleri şeklinde teşkilatlanmış taşra teşkilatı birimlerinden oluşur.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu, Başkan ve İkinci Başkan dahil olmak üzere toplam 7 üyeden oluşur.

Kurum personeli kadro karşılığı sözleşmeli statüde istihdam edilir. Kurum personeli ücret, sosyal ve diğer mali haklar ile 5809 sayılı Kanunda yer alan hükümler dışında 657 sayılı Kanuna tâbidir.

Hizmet gereklerinin zorunlu kıldığı hallerde, Ülke genelinde toplam sayısı onu geçmemek üzere, bölge müdürlükleri kurulabilir. Halen 7 bölge müdürlüğü bulunmaktadır” (BTK, 2017).

d) Aksini gerektiren objektif nedenler bulunmadıkça veya toplumdaki ihtiyaç sahibi kesimlere özel, kapsamı açık ve sınırları belirlenmiş kolaylıklar sağlanması halleri dışında, eşit şartlardaki aboneler, kullanıcılar ve işletmeciler arasında ayırım gözetilmemesi ve hizmetlerin benzer konumdaki kişiler tarafından eşit şartlarla ulaşılabilir olması.

e) Bu Kanunda aksi belirtilmedikçe ya da objektif nedenler aksini gerektirmedikçe, niteliksel ve niceliksel devamlılık, düzenlilik, güvenilirlik, verimlilik, açıklık, şeffaflık ve kaynakların verimli kullanılmasının gözetilmesi.

f) Elektronik haberleşme sistemlerinin uluslararası normlara uygun olması.

g) Teknolojik yeniliklerin uygulanması ile araştırma-geliştirme faaliyet ve yatırımlarının teşvik edilmesi.

ğ) Hizmet kalitesi artırımının teşvik edilmesi.

h) Millî güvenlik ile kamu düzeni gereklerine ve acil durum ihtiyaçlarına öncelik verilmesi.

ı) Bu Kanunda, ilgili mevzuatta ve yetkilendirmelerde açıkça belirlenen durumlar haricinde, işletmecilerin, arabağlantı da dahil olmak üzere erişim ücretleri ile hat ve devre kiralalarını da kapsayacak biçimde, elektronik haberleşme hizmeti sunulması karşılığı alacakları ücretleri serbestçe belirlemesi.

i) Elektronik haberleşme cihaz ve sistemlerinin kurulması, kullanılması ve işletilmesinde insan sağlığı, can ve mal güvenliği, çevre ve tüketicinin korunması açısından asgarî uluslararası normların dikkate alınması.

j) Elektronik haberleşme hizmetlerinin sunulmasında ve bu hususlarda yapılacak düzenlemelerde tarafsızlığın sağlanması.

k) Teknolojik yeniliklerin kullanılması da dahil olmak üzere özürsüz, yaşlı ve sosyal açıdan korunmaya muhtaç diğer kesimlerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması.

l) Bilgi güvenliği ve haberleşme gizliliğinin gözetilmesi” (Resmî Gazete, 2008).

Elektronik haberleşme sektöründe düzenleme ve denetleme yoluyla etkin bir şekilde rekabetin sağlanmasını, tüketici haklarının korunmasını, ülke genelinde faaliyet alanıyla ilgili hizmetin yaygınlaşmasını, kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını, alanıyla ilgili teknolojik gelişimin ve yeni yatırımların sağlanmasını amacıyla kurulan (Gürkan, 2013: 337) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun görevleri teşkilat Yönetmeliğine göre; yetkilendirme, denetleme, uzlaştırma, tüketici haklarını koruma, rekabetin tesisi ve korunması, teknik düzenlemeler, spektrum yönetimi ve denetimi, bilgi teknolojileri ve posta sektörüdür.

Yetkilendirme: Elektronik haberleşme hizmetlerinin sunulması ve/veya elektronik haberleşme şebekesi sağlanmasını teminen şirketlerin, kayıtlanması veya kayıtlanmasıyla birlikte bu şirketlere elektronik haberleşme hizmetlerine özel, belirli hak ve yükümlülükler verilmesi anlamına gelir. 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanuna göre elektronik haberleşme ile ilgili olarak Bakanlığın strateji ve politikalarını dikkate alarak, yetkilendirme ile ilgili düzenlemeleri yapmak ve buna ilişkin ikincil düzenlemeleri çıkarmak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görevlerindedir (BTK, 2017a).

Elektronik haberleşme sektöründe yetkilendirme ile esas olarak; sektördeki oyuncu sayısını arttırmak, rekabet ortamı oluşturulması, sektörde düzen ortamının tesis edilmesi, yerli ve yabancı yatırımının teşvik edilmesi, sektörün sağlıklı gelişiminin sağlanması, ülke kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması, hizmetlerin yaygınlaşması, tüketicilere kaliteli hizmet sunulmasının sağlanması ve tüketicilerinin korunması hedeflenir (BTK, 2017a).

Denetleme: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu kapsamında işletmecilerin aldıkları lisans sözleşmelerinin şartlarına uyup uymadıklarını, kişisel telekomünikasyon tesislerinin kullandıkları teçhizatların standartlara uygunluğunu ve telekomünikasyon sektörünün ilgili mevzuata uyup uymadığını denetler ve spektrum izleme ve denetimini yapar. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu denetleme yetkisi şu başlıklar altında sınıflandırılır;

düzenleme denetlemeleri⁷³, spektrum izleme ve denetimi⁷⁴, piyasa gözetimi ve denetimi⁷⁵, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının denetimi⁷⁶ (BTK, 2017b).

Uzlaştırma: “Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu kapsamında gerektiğinde işletmeciler arasında uzlaştırma prosedürünü işletmek, uzlaşma sağlanamadığı takdirde ilgili taraflar arasında aksi kararlaştırılıncaya kadar geçerli olmak üzere gerekli tedbirleri almakla görevlidir” (BTK, 2017c).

Tüketici Haklarının Korunması: 5809 sayılı kanun kapsamında BTK; eşit hizmet alabilme hakkı, tüketicinin ve son kullanıcının korunması, şeffaflığın sağlanması ve bilgilendirme, abonelik sözleşmeleri, kişisel verilerin işlenmesi ve gizliliğinin korunması, hizmet kalitesi konularında düzenleme yapma ve bu konuları gözetmekle görevlidir (BTK, 2017d).

Rekabetin Tesisi ve Korunması: BTK, 5809 sayılı kanun uyarınca telekomünikasyon sektöründe rekabete aykırı davranış ve uygulamaları gidermeye yönelik önlem almak, gerektiğinde müeyyide uygulamakla görevlidir (BTK, 2017e).

⁷³ “İşletmeciler tarafından yerine getirilen telekomünikasyon hizmetleri niteliği itibarıyla kamu hizmeti olması, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından güvenliğinin ve devamlılığının sağlanmasının gerekliliği açısından önemlidir. BTK, telekomünikasyon sektöründe yer alan işletmecilere yönelik mali, teknik, hukuki ve idari nitelikte düzenlemeler yapmaktadır” (BTK, 2017b).

⁷⁴ “5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununun da göre spektrum; “Elektronik haberleşme amacıyla kullanılan, frekansı 9 kHz-3000 GHz arasında olan ve uluslararası düzenleme yapılması halinde 3000 GHz'in üzerindeki frekanslar da dahil olmak üzere elektromanyetik dalgaların frekans aralığı”dır. BTK spektrum izleme ve denetimi altında 5809 sayılı Kanununun belirlediği işlevleri yerine getirir” (Gürkan, 2013: 342-343).

⁷⁵ “Piyasa gözetimi ve denetimi, bir ürünün piyasaya arzı veya dağıtım aşamasında veya piyasada iken yetkili kuruluş tarafından gerçekleştirilen denetim işlemleridir. ...Ülkemizdeki mevcut Telsiz ve Telekomünikasyon Terminal Ekipmanlarına yönelik Piyasa Gözetimi ve Denetimi işlerinden sorumlu yetkili kuruluş Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'dur” (BTK, 2017b).

⁷⁶ “5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 15. Maddesinde geçen; “Elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının bu Kanunun uygulanmasına ilişkin faaliyet ve işlemlerinin denetimi Kurumca yerine getirilir. Kurum, gerekli gördüğü zamanlarda elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarını denetleyebilir. Denetleme sırasında, denetleme yapmaya yetkili görevliler tarafından her türlü defter, belge ve kayıtların verilmesi, yönetim yerleri, binalar ve eklentilerine girme, yazılı ve sözlü bilgi alma, örnek alma ve işlem ve hesapları denetleme isteminin elektronik sertifika hizmet sağlayıcıları ve ilgililer tarafından yerine getirilmesi zorunludur.” hükmü doğrultusunda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcılarının (ESHS) denetlenmesinden sorumludur” (BTK:2017b).

Teknik Düzenlemeler: Rekabete dayalı, gelişmiş bir telekomünikasyon sektörü oluşturmak amacıyla faaliyet gösteren kurum, hızlı bir küreselleşmenin yaşandığı standardizasyon alanındaki gelişmelerin etkin ve verimli bir şekilde takip edilmesine önem verir ve Türkiye'nin, uluslararası telekomünikasyon alanındaki standart organizasyonları ile ilişkileri, BTK vasıtasıyla yürütülür. Söz konusu kuruluşlar nezdinde yürütülen çalışmalar kapsamında Türkiye'nin ilgili kuruluşlarla koordinasyonun sağlanması, Türkiye görüşünün hazırlanması ve alınan kararların uygulanması ve BTK'nın sorumluluğundadır (BTK, 2017f)

Bilgi Teknolojileri: Bilgi ve iletişim teknolojileri son yıllarda hızla gelişmiş ve tüm dünya çapında yayılmıştır. Bu durum bir yandan hayatı son derece kolaylaştıran yeni hizmetlerin ve uygulamaların geliştirilmesini sağlar, diğer yandan haberleşmenin ve mahremiyetin korunması gibi özgürlüklere yönelik riskler ve tehditler ortaya çıkarır. Yeni teknolojilerin, hizmetlerin ve uygulamaların sağladığı faydalardan herkesin yararlanmasını ve ortaya çıkan riskler ve tehditlerden korunmayı sağlamak üzere uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeyde çalışmalar yapılması gerekli hale gelmiştir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Ülkemizi temsil ettiği Uluslararası Telekomünikasyon Birliği ve AB bünyesinde yürütülen çalışmalar, 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu başta olmak üzere ilgili mevzuat çerçevesinde Bilgi Teknolojileri alanında kendisine verilen görevleri yerine getirir (BTK, 2017g).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun bir diğer görevi iletişimin telekomünikasyon yolu ile istihbarat-i ve önleme amaçlı dinleme ve kayda almadır. 5397 sayılı “*Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla*” Türkiye’de iletişimin denetlenmesi faaliyetlerinin tek merkezden yürütülmesini sağlamak ve denetlemek üzere Bilgi Teknolojileri ve İletişim Başkanlığı bünyesinde, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) adlı yeni bir birim kurulur. TİB Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu başkanlığına doğrudan bağlıdır (Gürkan, 2013: 345)

İletişimin tespiti ve dinlenmesi, iletişimin denetlenmesi uygulamalarında yetkileri merkezileştirmek ve tek bir birim tarafından yürütülmesi amacıyla kurulan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) BTK bünyesinde 2005 yılında kurulur

Temmuz 2006’da faaliyete geçer. Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı’nın yasal dayanağını; 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ek yedinci maddesi, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanununun ek beşinci maddesi ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununun altıncı maddesinde yapılan değişiklikler oluşturur. Bu kanuni düzenlemelerde yapılan değişiklikler ile adli veya istihbari nitelikteki ve önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi önlemlerinin sadece TİB tarafından gerçekleştirileceği kabul edilir ve elektronik takip işlemlerine ait karar ve yazılı emirleri uygulama yetkisi de Başkanlığa verilir (Gödekli, 2013: 513-514). 5651 Sayılı Kanun’a göre TİB, internet içeriğinin izlenmesi/denetlenmesinden, yargıç, mahkeme ve cumhuriyet savcıları tarafından verilen erişim engelleme kararlarının da uygulanmasından sorumlu kurum haline gelir (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 45).

“TİB, Türkiye’de barındırılan belli bazı internet içeriklerine ve 5651 Sayılı Kanun’un 8. maddesinde yer alan suçlar bağlamında Türkiye dışında barındırılan içeriğe erişimi, idari kararlarla engelleme yetkisini de sahiptir. Ayrıca TİB’in internetteki içerik izleme sistemlerinin yapısı, zamanlaması ve yöntemlerini, filtreleme, engelleme ve izleme için kullanılacak yazılım ya da donanımların üretimine ilişkin asgari ölçütleri belirleme yetkisi de vardır” (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 45).

5651 sayılı kanununun 8. maddesinde yer alan “...suçları oluşturan yayınlara ilişkin olarak erişimin engellenmesi kararı re’sen Başkanlık tarafından verilir” (Resmî Gazete, 2007), ibaresi ile TİB’e mahkeme kararı olmaksızın erişimi engelleme yetkisi verilir. 2014 yılında 6518 sayılı Torba Yasa ile birlikte 5651 sayılı Kanununun 9/A maddesine eklenen “İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiğini iddia eden kişiler, Başkanlığa doğrudan başvurarak içeriğe erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteyebilir” (Resmî Gazete, 2014) hükmü ile TİB’in erişimi engelleme yetki alanı genişletilir. Kanunlarda yapılan değişiklikler ile internet alanında bir üst kurul haline dönüşen, özellikle vermiş olduğu erişim engellemeleri kararları ve internet ile ilgili uygulamaları sebebiyle kamuoyu tarafından oldukça eleştirilen TİB 15 Temmuz 2016 Darbe girişiminin ardından yapmış olduğu usulsüz dinleme ve faaliyetleri sebebiyle 671 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (17 Ağustos 2016) ile kapatılır ve tüm yetkileri BTK’ya devredilir.

5651 sayılı Kanununun 10. maddesine göre BTK'nın internet ile ilgili görev ve yetkileri şunlardır:

“a) Bakanlık, kolluk kuvvetleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile içerik, yer ve erişim sağlayıcılar ve ilgili sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon oluşturarak internet ortamında yapılan ve bu Kanun kapsamına giren suçları oluşturan içeriğe sahip faaliyet ve yayınları önlemeye yönelik çalışmalar yapmak, bu amaçla, gerektiğinde, her türlü giderleri yönetmelikle belirlenecek esas ve 112suller dahilinde Kurumca karşılanacak çalışma kurulları oluşturmak.

b) İnternet ortamında yapılan yayınların içeriklerini izleyerek, bu Kanun kapsamına giren suçların işlendiğinin tespiti halinde, bu yayınlara erişimin engellenmesine yönelik olarak bu Kanunda öngörülen gerekli tedbirleri almak.

c) İnternet ortamında yapılan yayınların içeriklerinin izlenmesinin hangi seviye, zaman ve şekilde yapılacağını belirlemek.

ç) Kurum tarafından işletmecilerin yetkilendirilmeleri ile mülkî idare amirlerince ticarî amaçlı toplu kullanım sağlayıcılara verilecek izin belgelerinde filtreleme ve bloke etmede kullanılacak sistemlere ve yapılacak düzenlemelere yönelik esas ve 112sulleri belirlemek.

d) İnternet ortamındaki yayınların izlenmesi suretiyle bu Kanununun 8 inci maddesinin birinci fıkrasında sayılan suçların işlenmesini önlemek için izleme ve bilgi ihbar merkezi dahil, gerekli her türlü teknik altyapıyı kurmak veya kurdurmak, bu altyapıyı işletmek veya işletilmesini sağlamak.

e) İnternet ortamında herkese açık çeşitli servislerde yapılacak filtreleme, perdeleme ve izleme esaslarına göre donanım üretilmesi veya yazılım yapılmasına ilişkin asgari kriterleri belirlemek.

f) Bilişim ve internet alanındaki uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.

g) Bu Kanununun 8 inci maddesinin birinci fıkrasında sayılan suçların, internet ortamında işlenmesini konu alan her türlü temsili görüntü, yazı veya sesleri içeren ürünlerin tanıtımı, ülkeye sokulması, bulundurulması, kiraya verilmesi veya satışının önlenmesini teminen yetkili ve görevli kolluk kuvvetleri ile soruşturma mercilerine, teknik imkânları dahilinde gereken her türlü yardımda bulunmak ve koordinasyonu sağlamak” (Resmî Gazete, 2007).

2.4.1.3. Radyo Televizyon Üst Kurulu

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunu (1994) uyarınca radyo ve televizyon faaliyetlerinin düzenlenmesi amacıyla kurulur.

RTÜK ve internet arasındaki ilk ilişkilendirme uydu ya da karasal verilerden yapılan radyo ve televizyon yayınlarının internete aktarımı noktasında olur. 2002 yılında 3984 sayılı Kanunda yapılan değişiklikle her türlü teknoloji ile ve her türlü iletişim ortamında yapılacak yayın ve hizmetlerin usul ve esaslarının Haberleşme Yüksek Kurulu tarafından belirlenip strateji çerçevesinde Üst Kurulca tespit edilip,

Haberleşme Yüksek Kurulunun onayına sunulacağı ve bu yayın ve hizmetlerin Üst Kurulca denetleneceği kabul edilir. Bu yasal değişiklikte yer alan “her türlü iletişim ortamında yapılacak yayın ve hizmetler” ibaresi, RTÜK’ün sadece internet üzerinden yapılan radyo ve televizyon yayınlarını denetleme yetkisine sahip olmadığı tüm internet yayını denetleme yetkisine sahip olduğu izlenimi yaratır ve o günün koşullarında kamuoyunda kaygı ve tepkiler doğurur. Ancak RTÜK’ün görev ve yetkilerini belirten 3984 sayılı Kanunun 1. maddesi uyarınca RTÜK’ün görevinin sadece radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesi ile sınırlanmış olması internet içeriğine kapsamlı müdahalesine imkân vermez. Keza o dönemde RTÜK, kanunla kendisine verilen görevin sınırının internet üzerinden yapılabilecek radyo ve televizyon yayınlarıyla sınırlı olacağını, diğer internet içeriklerinin denetimin taraflarınca yapılmasının teşkilat yapısı, uzmanlık alanı ve görevleri göz önünde bulundurulduğunda mümkün olmayacağını belirtir (Avşar & Öngören, 2010: 99-100).

RTÜK ile internet arasındaki ilişki internet yayıncılığında yaşanan gelişmeler ile birlikte tekrar gündeme gelir. 27 Mart 2018 tarihinde 7103 sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun kapsamında 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 29. maddesine eklenen 29/A maddesi uyarınca yayın hizmetlerinin internet ortamında sunumu yeniden düzenlenir ve RTÜK’e bu konuda geniş yetkiler verilir. Bu değişikliğe göre, internet ortamında yayın yapmak isteyen platform işletmecileri RTÜK’ten yayın lisansı ve yayın iletim yetkisi almak zorundadır; yayın lisansı bulunmayan ya da yayın lisansı iptal edilen gerçek ve tüzel kişilerin yayın hizmetlerinin internet ortamında iletildiğinin Üst Kurulca tespiti durumunda RTÜK’ün talebi doğrultusunda sulh ceza hâkimi en geç yirmi dört saat içinde duruşma yapmaksızın içeriğin çıkarılması veya erişimin engellenmesi kararı alabilir. Yapılan değişiklikle sadece yurt dışı kaynaklı medya hizmet sağlayıcıları ve platformları da yasa kapsamına alınır. İçerik ve yer sağlayıcısı yurt dışında olsa bile “internet ortamından Türkçe olarak Türkiye’ye yönelik yayın yapan veya yayın dili Türkçe olmamakla birlikte Türkiye’ye yönelik ticari iletişim yayınlarına yer veren yayın kuruluşlarının yayın hizmetleri hakkında da” RTÜK’ün yasaklama ve erişim engelleme yapma yetkisi vardır (Resmî Gazete, 2018). Kanunun bu hükmü tasarı

aşamasındayken, Youtube ve Facebook gibi reklam alan platformlarında işletmeci kuruluşlar olarak RTÜK’ün denetimi altına alınıyor olması nedeniyle tepki ile karşılanır. Bu tepkiler Kanuna şu maddenin eklenmesini sağlar:

“Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, bireysel iletişim bu madde kapsamında değerlendirilmez ve radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini internet ortamından iletmeye özgülenmemiş platformlar ile radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerine yalnızca yer sağlayan gerçek ve tüzel kişiler bu maddenin uygulanmasında platform işletmecisi sayılmaz” (Resmî Gazete, 2018).

Böylelikle bireysel paylaşımların yapıldığı platformların yasa kapsamı dışında bırakılması söz konusu olsa da yapılan değişiklikle eklenen son madde de yer alan, BTK ve RTÜK’ün ortak çalışması ile hazırlanacak olan, İnternet ortamından radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin sunumuna, bu hizmetlerin iletimine, internet ortamından medya hizmet sağlayıcılara yayın lisansı, platform işletmecilerine de yayın iletim yetkisi verilmesine, söz konusu yayınların denetlenmesine ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile ilgili yönetmeliğin halihazırda içeriği bilinmediği için uygulamada ne gibi bir yol izleneceği bilinmemektedir.

2.4.2. İnternet İle İlgili Yasal Düzenlemeler

2.4.2.1. 5651 Sayılı Kanun Öncesi Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de 2001 yılına kadar interneti düzenleyen özel bir kanun mevcut değildir. Bu nedenle 2001 yılına kadar internet üzerinden yayılan ifade için ifade suçlarıyla ilgili genel düzenleme sisteminin yeterli olduğu düşünülüp Türk Ceza Kanununun 159. maddesinin 1. fıkrasına dayandırılır (Akdeniz & Altıparmak: 2008: 7-8):

“Türklüğü, Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisini, Hükümetin manevi şahsiyetini, Bakanlıkları, Devletin askeri ve emniyet muhafaza kuvvetlerini veya Adliyenin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler altı aydan üç seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 8).

2001 yılında, hükümet internet yayınlarının kitle iletişim araçlarını yöneten kurallara göre düzenleme niyetiyle bir kanun tasarısı hazırlar ve TBMM’ne sunar.

Tasarıda 4756 sayılı Yasanın 26. maddesi ile 5680 sayılı yasaya eklenen Madde 9 ile; “internet ortamında yayınlanan her türlü yazı, resim, işaret, sesli veya sessiz görüntü ve benzerleri ile yalan haber yapılması, hakaret ve benzeri fiillerin işlenmesi durumunda 5680 sayılı Yasa hükümlerinin uygulanacağı” belirtilir (Cankaya & Yamaner, 2012: 267). İnternet’i 5680 sayılı Basın Kanunu kapsamında ele alan tasarıya sivil toplum ve İnternet Servis Sağlayıcıları şiddetle karşı çıkar (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 11). Tasarı Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından onaylanmayarak şu gerekçeyle Meclis’e iade edilir:

“İletişim teknolojisinde bir devrim niteliğindeki internet yayıncılığının en baskın yönü, düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünün, özgün kanaat oluşumunun günümüzdeki en etkin kullanım alanı olmasıdır. İnternet ortamındaki yayıncılıkta; hukukun üstün kılınması, kişilik haklarının korunması ve bunun yanında da yayın yoluyla düşünce ve ifade özgürlüğü gibi duyarlı alanların dengelenmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar, ancak ifade özgürlüğü esas alınarak ve yayınlar üzerindeki denetim yargıya bırakılarak sağlanabilir. Dolayısıyla, internet yayıncılığına ilişkin ilkelerin ve öteki düzenlemelerin özel bir yasa ile yapılması en doğru yol olacaktır” (Cankaya & Yamaner, 2012: 267-268).

Yaman Akdeniz ve Kerem Altıparmak, bu vetonun tasarıya karşı çıkan muhalifler için ancak bir Pirüs zaferi olduğunu söyler. Çünkü 2002 yılında TBMM görüşülen 4676 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları hakkında Kanun, Basın Kanunu Gelir Vergisi Kanununun ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” un kabul edilmesiyle, Türkiye’deki kısıtlayıcı basın mevzuatının internete de uygulanmasını mümkün hükümler yürürlüğe girer. Bu kanun ile yalan beyan, hakaret ve “benzeri eylemler”den doğan maddi ve manevi tazminat davalarıyla ilgili hükümler, internete de uygulanabilir hale gelir (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 12).

İnternet içeriğinin özel bir kanunla düzenlenmesine yönelik ilk çalışma ise 2006 yılında Adalet Bakanlığı tarafından yapılır. Çalışmayı başlatan Adalet Bakanlığınca, Bilişim Ağı Hizmetlerinin Düzenlenmesi ve Bilişim Suçları Hakkında Kanun Tasarısı adlı taslağın, hakkında görüş bildirilmesi amacıyla üniversiteler, mahkemeler, ilgili bakanlıklar ve barolar dâhil olmak üzere 100’den fazla kurum ve kuruluşu gönderildiği öne sürülür, ancak Komisyon’un taslağı hazırlarken kamuoyu ile paylaşmadığı yönünde eleştiriler vardır (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 19; Kaya,

2010: 79). Taslakta içerik, yer ve servis sağlayıcılarının kurumsal sorumlulukları ile ilgili hükümler ve kimlik hırsızlığı, hacking, çocuk pornografisi, kumar suçları ve bu suçların soruşturulması ve kovuşturulması gibi cezai sorumluluklarla ilgili hükümler yer alır (Kaya, 2010: 79-80).

“Taslağın ikinci bölümünü oluşturan cezai sorumluluk konusu, yeni Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girdiği zaman bu ceza kanunun kendisinden önceki mevzuat ile suç addedilen ve çeşitli kanunlarda dağınık duran tüm eylemleri bir araya topladığı ve artık özel ceza kanunlarıyla suç ihdas esilemeyeceği belirtildiği için tartışmalara yol açmıştır. Gerçekten de, yeni Ceza Kanunu yürürlüğe girerken, özel ceza kanunları yapılmayacağı taahhüt edilmiştir. Oysa, yeni Ceza Kanunu’nun “bilişim” suçlarını düzenleyen 243-246. maddelerinin varlığına rağmen Taslak Kanun’da öngörülen yeni suçların yanı sıra bu maddelerin bir kısmı yeniden yazılmıştır. Taslak Kanunu’nun 32. maddesinde göre yeni yasayla Türk Ceza Kanunu’nun 243-246. maddeleri yürürlükten kaldırılacaktı. Kimlik hırsızlığı, “*hacking*”, çocuk pornografisi, kumar ve kamu güvenliği hakkında hükümleri de içeren Taslağın içeriği son derece geniştir.” (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 19-20)

Bu suçların 5237 sayılı TCK’da yer alması ve bu suçların cezasının orantısız olarak artması sebebiyle eleştirilen tasarıyı Akdeniz ve Altıparmak bir ceza hukuku metni olarak niteler. Akdeniz ve Altıparmak’a göre, “taslağı hazırlayanların asıl amacı interneti düzenlemek için web sitelerine erişimin engellenmesi ya da sansür yolunda kurallar getirmek değil, yeni suçlar yaratmaktır” (2008: 21).

2006 yılında internet ile ilgili meclise sunulan bir diğer kanun teklifi AK Parti İstanbul Milletvekili Gülseren Topuz tarafından hazırlanır. Topuz tarafından, TBMM’ye sunulan Bilişim Sistemi Üzerinden Suç Teşkil Eden Zararlı Yayınlarla Mücadele Hakkında Kanun Teklifi 5651 sayılı Kanunun hazırlık metinlerinden biri olur. Teklifin, Avrupa Birliği E-Ticaret Direktifinin hükümleri göz önüne alınarak, bilişim ağlarının ortaya çıkardığı hukuki sorunların çözülmesi amacıyla hazırlandığı belirtilir. İçerik, servis ve internet toplu kullanım sağlayıcılarının sorumluluklarının ayrıntılı olarak düzenlendiği teklifte çocukların cinsel istismarı suçu, şiddet içerikli yayınlara yönelik suçlar, kumar ve sahtecilik suçları yeniden tanımlanır. Teklifte bilgiye erişim hakkının ve ifade hürriyetlerinin esas olduğu ve ancak kanunla sınırlanabileceği de belirtilir (Kaya, 2010: 80).

Aynı dönemde hazırlanan bir diğer kanun teklifi, 15 Ocak 2007’de Meclise gelen, Ulaştırma Bakanlığı⁷⁷ tarafından hazırlanan “Elektronik Ortamda İşlenen Suçların Önlenmesi ile 2559 ve 2937 sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”dır. Kanun tasarısının hazırlanması ve bu doğrultuda yeni bir kurumsal yapının oluşturulmasının gerekçesi olarak elektronik ortamda işlenen suçların hızla artması ve bu suçların işlenmesindeki kolaylığa rağmen tespitinin zor olması ve toplumsal açıdan doğabilecek zararların telafisinin mümkün olmaması gösterilir (Kaya, 2010: 81). Yürürlükte olan kanunların, bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler karşısında internet ortamında yapılan ve içerikleri suç teşkil eden yayınların önlenmesinde yetersiz kaldığı görüşüyle savunulan tasarı da bilişim suçları yeniden tanımlanmaz. Ayrıca suçlar işlendikten sonra devreye girecek olan cezai ve idari yaptırımlara dair de bir açıklama getirilmez (Kaya, 2010: 81-82).

Meclis Adalet Komisyonu tarafından Gülseren Topuz tarafından hazırlanan “Bilişim Sistemi Üzerinden Suç Teşkil Eden Zararlı Yayınlarla Mücadele Hakkında Kanun Teklifi” başlıklı metin ile Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan Kanun Teklifi birleştirilerek görüşülür.

2.4.2.2. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun

15 Ocak 2007 Meclis Adalet Komisyonuna gelen Ulaştırma Bakanlığı Elektronik Ortamda İşlenen Suçların Önlenmesi ile 2559 ve 2937 sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Kanun ikisi yürürlük ve yürütme ile ilgili olmak üzere toplam sekiz madde içerir (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 22). Komisyon tarafınca Tasarıda usul ve esas açısından önemli değişiklikler yapılır. Bu değişikliklerin başında Tasarının adının Komisyon tarafından “İnternet Ortamında

⁷⁷ 1 Kasım 2011 tarih, 28102 (Mükerrer) sayılı ve KHK/655 karar sayısı ile Resmî Gazete' de yayınlanan "Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile Bakanlığın teşkilat yapısı ve adı değiştirilir. Bakanlığın adı bu tarihten itibaren "Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı" olur (Resmî Gazete, 2011).

Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun Tasarısı olarak değiştirilmesi gelir (Kaya, 2010: 82).⁷⁸

Kanun taslağı Komisyon'a geldiğinde 14 değişiklik önergesi verilir. Metnin son hali de 14 maddeden oluşur ve Meclis Adalet Komisyonu tasarı hakkındaki raporunu 12 Nisan 2007'de yayımlar (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 22). Komisyon tasarı teklifinde şu değişiklikleri yapar:

- İçerik, yer ve erişim sağlayıcılarına tanıtıcı bilgilerini kendilerine ait internet ortamında kullanıcıların ulaşabileceği ve güncel olarak bulundurma yükümlülüğü getirilir.
- İçerik sağlayıcısına internet ortamında kullanıma sunduğu içerikten dolayı hem hukuki hem cezai sorumluluğu bulunduğu dair hüküm eklenir ve içerik sağlayıcının bağlantı sağladığı başkalarına ait içerikten dolayı sorumluluğunun esasları belirlenir.
- Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Siber Suç Sözleşmesi ve Almanya'nın 22 Temmuz 1997 tarihli Tele Hizmetler Kanunu hükümleri göz önünde bulundurularak, yer, erişim ve internet toplu kullanım sağlayıcılarının cezai ve idari sorumluluklarına ilişkin hükümler eklenir.
- 5187 sayılı Basın Kanunu'nun cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına ilişkin hükümleri göz önünde bulundurularak internet ortamında yapılan

⁷⁸ "Tasarıyla, internetin yanı sıra elektronik ortamın tamamı kapsama alınarak mobil ve sabit telefonlar başta olmak üzere telsiz, faks, telgraf gibi haberleşme araçları ile radyo ve televizyon gibi yayın araçlarını da kapsayan bir düzenleme yapılmak suretiyle maksadını aşan içeriğe sahip bir metin oluşturulmuştur. Tasarının başlığı, mevcut haliyle, Anayasanın, "Cumhuriyetin nitelikleri" başlıklı 2 nci, "Özel hayatın gizliliği" başlıklı 20 nci, "Haberleşme hürriyeti" başlıklı 22 nci ve Basın hürriyeti başlıklı 28 inci maddelerine aykırı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, Tasarı, Basın Kanunu, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, Telgraf ve Telefon Kanunu, Telsiz Kanunu, 5397 sayılı Kanun gibi kanunlarla çelişen ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının görev alanını da kapsayan bir niteliğe sahiptir. Ayrıca internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlarla ilgili olarak sorumluluk rejimini belirlemek amacıyla Tasarı metnine maddeler eklenmesi düşünülmüştür. Bu maddelerin içeriği de göz önünde bulundurularak, Tasarının başlığı, Anayasal düzenlemelerle uyumunun sağlanması amacıyla, yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermemek için ve kanun yapma tekniğine uyumun gereği olarak, "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun Tasarısı" olarak değiştirilmiştir. Bu değişikliğe paralel olarak, Tasarının maddelerinde geçen "elektronik ortam" ibaresi "internet ortamı" olarak değiştirilmiştir" (TBMM, 2007).

yayınlarla kişilik haklarına saldırıda bulunulması durumuna karşın kişilik haklarının korunması için içeriğin yayından çıkarılması ve cevap hakkı başlıklı bir hüküm eklenir (Kaya, 2010: 82-83; Akdeniz & Altıparmak, 2008: 23).

Kanun Teklifine yapılan bu eklemeler dışında CHP tarafından alt komisyonda 5816 sayılı Atatürk'e karşı işlenen suçlar ile TCK 302. maddesinde yer alan vatanın toprak bütünlüğü ve devletin güvenliğine ilişkin suçların ve Anayasa'nın 174. maddesinde yer alan devrim kanunlarına karşı işlenen suçların erişim engelleme sebepleri sayılması yönünde öneri verilir. Bu öneri içinde sadece Atatürk'e karşı işlenen suçlar hakkında erişim engellenmesi yapılması Komisyonda kabul edilir (TBMM, 2007). Tasarı da yer alan erişim engellenmesi kararlarının hangi suçlarla ilgili olarak uygulanabileceğine ilişkin hüküm Komisyonda aynı şekliyle kalır.

5651 sayılı Kanun Tasarısı 4 Mayıs 2007 tarihinde Meclis gündemine gelir. Özellikle erişimin engellemesi ile ilgili olan 8. maddesinin TBMM'de yoğun tartışmalara neden olduğu Tasarı aynı gün yapılan oylama ile kabul edilir ve 23 Mayıs 2007 tarihinde Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girer.

5651 sayılı kanunun amaç ve kapsamı; "içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcılarının yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içeri, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir" (Resmî Gazete, 2007).

Kanunun 2. maddesinde yasanın uygulanabilmesi için internet teknolojisinin getirmiş olduğu tanımlar açıklanır ve Kanun uygulamasında görevli olan kurumlar olarak, Ulaştırma Bakanlığı ve Bakanlığın bünyesinde olan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı belirtilir (Resmî Gazete, 2007).

Kanunun 3. maddesi "içerik, yer ve erişim sağlayıcılarının tanıtıcı bilgilerini kendilerine ait internet ortamında kullanıcıların ulaşabileceği ve güncel olarak bulundurma" yükümlülüğü ve bu yükümlülüğü yerine getirmemeleri halinde uygulanacak cezai yaptırım tanımlanır (Resmî Gazete, 2007).

Kanunun 4. maddesi içerik sağlayıcının sorumluluklarını içerir: "İçerik sağlayıcı, internet ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur."

Bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten ise sorumlu değildir. Bağlantı sağladığı içerikten sorumlu tutulması ancak, sunuş biçiminden, bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını hedeflediği açıkça belli ise genel hükümlerden kapsamında söz konusudur (Resmî Gazete, 2007).

Kanunun 5. maddesi yer sağlayıcıların yükümlülüklerini tanımlar: “ Yer sağlayıcı, yer sağladığı veya hukuka aykırı bir faaliyeti söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.” Yer sağlayıcı hukuka aykırı içerikten haberdar edilmesi halinde teknik olarak mümkünse bu içeriği yayından kaldırmak ile yükümlüdür (Resmî Gazete, 2007).

Kanunun 6. maddesi erişim sağlayıcıların yükümlülüklerini tanımlar: Erişim sağlayıcı herhangi bir kullanıcısının yayınladığı hukuka aykırı içerikten haber edilmesi durumunda teknik olarak imkânı bulduğu ölçüde erişimi engellemekle yükümlüdür. Erişim sağlayıcılarının bir diğer yükümlülüğü sağladığı hizmetlere ilişkin, yönetmelikte belirtilen trafik bilgilerini, bu bilgilerin doğruluğunu, bütünlüğünü ve gizliliğini sağlamakla ve bu bilgileri altı aydan az ve iki yıldan fazla olmamak üzere saklamaktır. Erişim sağlayıcılar faaliyetine son vermesi halinde en az üç ay önceden durumu Telekomünikasyon Kurumu’na, içerik sağlayıcılarına ve müşterilerine bildirmekle de yükümlüdür. Ayrıca faaliyetini sonlandırması halinde trafik bilgilerine ilişkin kayıtları da Kuruma teslim etmelidir. Bu maddenin son fıkrasında erişim sağlayıcıların bu yükümlülükleri yerine getirmemesi halinde uygulanacak idari para cezası ile cezalandırılacağı hükmü yer alır (Resmî Gazete, 2007).

Kanun 7. maddesi toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülüklerini içerir: “Ticari amaçla toplu kullanım sağlayıcılar mahallî mülki amirden izin belgesi almakla yükümlüdür.” “Ticari amaç olup olmadığına bakılmaksızın bütün toplu kullanım sağlayıcılar, konusu suç oluşturan içeriklere erişimi önleyici tedbirleri almakla yükümlüdür.” Maddenin son fıkrasında bu yükümlülükleri yerine getirmemesi halinde idari para cezası ile cezalandırılacağı hükmü yer alır (Resmî Gazete, 2007).

Görüldüğü üzere Kanunun ilk yedi maddesi idari kuralları içerir. İçerik sağlayıcılar, yer sağlayıcılar, toplu kullanım sağlayıcılar ve servis sağlayıcıların sorumluluklarını düzenlenmesinin yanında Kanunun 8. maddesinde sayılan internet

yoluyla işlenecek suçların önlenmesi için verilecek erişim engellemesi kararlarının uygulanması hususundaki yükümlülükleri de içeren bu maddeler ve diğer bütün hükümlerin Kanun 8. maddesi ile ilintili olduğu görülür. 8. madde de erişimin engellenmesinin hangi suçlar kapsamında söz konusu olacağı hükme bağlanır;

“Erişimin engellenmesi kararı ve yerine getirilmesi

MADDE 8 – (1) İnternet ortamında yapılan ve içeriği aşağıdaki suçları oluşturduğu hususunda yeterli şüphe sebebi bulunan yayınlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilir:

- a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;
 - 1) İntihara yönlendirme (madde 84),
 - 2) Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkra),
 - 3) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190),
 - 4) Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194),
 - 5) Müstehcenlik (madde 226),
 - 6) Fuhuş (madde 227),
 - 7) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228),suçları.

b) 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda yer alan suçlar” (Resmî Gazete, 2007).

8.madde uyarınca yukarıda sayılan suçlar ile ilgili erişimin engellenmesi kararı soruşturma aşamasında hâkim, kovuşturma aşamasında ise mahkemelere verilir. Soruşturma aşamasında, gecikmesinde sakınca bulunulan hallerde Cumhuriyet Savcısı tarafından erişimin engellemesi kararı verilebilir. Erişimin engellenmesi kararını Cumhuriyet Savcısı vermişse karar yirmi dört saat içinde hâkim onayına sunulmalı ve hâkim de kararını en geç yirmi dört saat içinde vermelidir. Bu süre içinde kararın onaylanması halinde tedbir, Cumhuriyet Savcısı tarafından derhal kaldırılır (Resmî Gazete, 2007).

Erişim engellemesi kararının soruşturulması, kovuşturulması, uygulanması ve karara nasıl itiraz edilebileceğinin usul ve esaslarının ayrıntılı olarak hükme bağladığı 8. maddenin önemli fıkralarından biri de 4. fıkradır:

“(4) İçeriği birinci fıkrada belirtilen suçları oluşturan yayınların içerik veya yer sağlayıcısının yurt dışında bulunması halinde veya içerik veya yer sağlayıcısı yurt

içinde bulunsa bile, içeriği birinci fıkranın (a) bendinin (2) ve (5) numaralı alt bentlerinde yazılı suçları oluşturan yayınlara ilişkin olarak erişimin engellenmesi kararı re'sen Başkanlık tarafından verilir. Bu karar, erişim sağlayıcısına bildirilerek gereğinin yerine getirilmesi istenir” (Resmî Gazete, 2007).

Bu hükümle Telekomünikasyon ve İletişim Başkanlığına re'sen erişimin engellenmesi yetkisi verilir. İçerik veya yer sağlayıcısının yurt dışında veya yurt içinde olması halinde de bu kararı alma yetkisine sahip olan TİB'e 8. maddenin 3. fıkrasında belirtildiği üzere verilen tüm yargı yoluyla verilen bütün erişimin engellenmesi kararlarının da gereği yapılmak üzere gönderilmesi gereklidir (Resmî Gazete, 2007). Bu hükümler ile TİB erişimin engellenmesi konusunda geniş bir yetki alanına sahip olur.

Kanunun 9. maddesi içeriğin yayından çıkarılması ve cevap hakkı ile ilgili hükümleri içerir. İçerik nedeniyle kişilik haklarının ihlâl edildiğini iddia eden kişi, içerik sağlayıcısına, ona ulaşamama halinde yer sağlayıcısına başvurarak kendisine ilişkin içeriğin yayından çıkarılmasını ve yayındaki kapsamından fazla olmamak üzere hazırladığı cevabı bir hafta süreyle internet ortamında yayımlanmasını isteyebilir (Resmî Gazete, 2007). 9. madde, kişilik hakları ihlâl edilen bireylere hukuki bir çözüm olarak erişimin engellenmesi talep hakkı sağlamaz (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 43). Maddenin son fıkrasında Sulh Ceza Hâkimi tarafından verilen kişilik hak ihlali hakkındaki kararın uygulanmaması durumunda verilecek olan ceza belirtilir.

Kanunun 10. maddesi idari yapı ve görevleri içerir. Bu maddenin 4. fıkrasında Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'na bu kanunla verilen görevleri tanımlanır:

“(4) Kanunlarla verilen diğer yetki ve görevleri saklı kalmak kaydıyla, Başkanlığın bu Kanun kapsamındaki görev ve yetkileri şunlardır:

a) Bakanlık, kolluk kuvvetleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile içerik, yer ve erişim sağlayıcılar ve ilgili sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon oluşturarak internet ortamında yapılan ve bu Kanun kapsamına giren suçları oluşturan içeriğe sahip faaliyet ve yayınları önlemeye yönelik çalışmalar yapmak, bu amaçla, gerektiğinde, her türlü giderleri yönetmelikle belirlenecek esas ve usuller dahilinde Kurumca karşılanacak çalışma kurulları oluşturmak.

b) İnternet ortamında yapılan yayınların içeriklerini izleyerek, bu Kanun kapsamına giren suçların işlendiğinin tespiti halinde, bu yayınlara erişimin engellenmesine yönelik olarak bu Kanunda öngörülen gerekli tedbirleri almak.

c) İnternet ortamında yapılan yayınların içeriklerinin izlenmesinin hangi seviye, zaman ve şekilde yapılacağını belirlemek.

ç) Kurum tarafından işletmecilerin yetkilendirilmeleri ile mülkî idare amirlerince ticarî amaçlı toplu kullanım sağlayıcılara verilecek izin belgelerinde

filtreleme ve bloke etmede kullanılacak sistemlere ve yapılacak düzenlemelere yönelik esas ve usulleri belirlemek.

d) İnternet ortamındaki yayınların izlenmesi suretiyle bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasında sayılan suçların işlenmesini önlemek için izleme ve bilgi ihbar merkezi dahil, gerekli her türlü teknik altyapıyı kurmak veya kurdurmak, bu altyapıyı işletmek veya işletilmesini sağlamak.

e) İnternet ortamında herkese açık çeşitli servislerde yapılacak filtreleme, perdeleme ve izleme esaslarına göre donanım üretilmesi veya yazılım yapılmasına ilişkin asgari kriterleri belirlemek.

f) Bilişim ve internet alanındaki uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.

g) Bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasında sayılan suçların, internet ortamında işlenmesini konu alan her türlü temsili görüntü, yazı veya sesleri içeren ürünlerin tanıtımı, ülkeye sokulması, bulundurulması, kiraya verilmesi veya satışının önlenmesini teminen yetkili ve görevli kolluk kuvvetleri ile soruşturma mercilerine, teknik imkânları dahilinde gereken her türlü yardımda bulunmak ve koordinasyonu sağlamak” (Resmî Gazete, 2007).

İnternet ortamında işlenmesi olası suçların önlenmesinin ve bu suçlara karşı tedbir almanın başlıca amaç olarak gösterildiği 5651 sayılı Kanun kamuoyunda ve hukukçular tarafından, TİB’e tanınan geniş yetki alanı, erişimin engellenmesi ile ilgili hükümleri ve bu hükümlerin ifade özgürlüğünün korunmasını sağlayan nitelikten uzak olması nedeniyle eleştirilir. Bu eleştirilere bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak değinilir. Ancak ondan önce 2014 yılında 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun bazı maddelerinde, 6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılan değişikliklerden bahsedilmesi gereklidir. 5 Şubat 2014 tarihinde Meclis’te kabul edilen, 19 Şubat 2014’te Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 6518 sayılı Torba Yasa ile 5651 sayılı Kanun’da yapılan değişiklikler üç konu etrafında yoğunlaşır: İçeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi, Erişim Sağlayıcılar Birliği’nin kurulması ve kişisel verilerin iki yıl süre ile saklanması.

6518 sayılı Kanunun 85. maddesi ile 5651 sayılı Kanunun 2. maddesine şu bentler eklenir:

“**MADDE 85** – 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele

Edilmesi Hakkında Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bentler eklenmiştir.

- “n) Birlik: Erişim Sağlayıcıları Birliğini,
- o) Erişimin engellenmesi: Alan adından erişimin engellenmesi, IP adresinden erişimin engellenmesi, içeriğe (URL) erişimin engellenmesi ve benzeri yöntemler kullanılarak erişimin engellenmesini,
- ö) İçeriğin yayından çıkarılması: İçerik veya yer sağlayıcılar tarafından içeriğin sunuculardan veya barındırılan içerikten çıkarılmasını,
- p) URL adresi: İlgili içeriğin internette bulunduğu tam internet adresini,
- r) Uyarı yöntemi: İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişiler tarafından içeriğin yayından çıkarılması amacıyla öncelikle içerik sağlayıcısına, makul sürede sonuç alınamaması hâlinde yer sağlayıcısına iletişim adresleri üzerinden gerçekleştirilecek bildirim yöntemini,…” (Resmî Gazete, 2014).

2. madde de yapılan bu değişiklikler oldukça önemlidir . Öncelikle kurulacak olan Erişim Sağlayıcılar Birliği internet ile ilgili kurumlardan biri haline gelir. Bu madde de yapılan en önemli değişiklik ise “alan adından erişimin engellenmesi,⁷⁹ IP adresinden erişimin engellenmesi,⁸⁰ içeriğe (URL) erişimin engellenmesi ve benzeri yöntemler kullanılarak erişimin engellenmesini” TİB ve mahkemelere bırakılmasıdır.

5651 sayılı Kanunun 9. maddesinde yapılan değişiklikle madde internet ortamında yapılan yayınlar sebebiyle kişilik hakları ihlal edenlerin doğrudan Sulh Ceza Hakimlerine başvurma hakkı tanınır. Ayrıca eklenen şu madde ile de uyar kaldır uygulamasından çıkılıp URL tabanlı engellemeye⁸¹ geçilerek erişimin engellenmesi ve içeriğin kaldırılması ile ilgili olarak kapsam arttırılır:

⁷⁹ “DNS (Domain Name System) engellemesi olarak da geçen bu erişim engelleme yönteminde alan adı tüm alt içeriği ile birlikte erişime kapatılır. Kullanıcı web sitesine girmek istediğinde alan adları IP çözümlemesi yapan DNS sunucusu engellenmesi istenen web sitesinin çözümleme yanıtını yanıtız bırakır. Bu şekilde siteye erişim engellenmiş olur” (Kaya, 2010: 30).

⁸⁰ “ Web siteleri temel olarak IP adresi üzerinden İnternet üzerindeki yerleri konumlandırılır. En temel erişim engelleme yöntemi web sitelerinin barındırdığı sunucuların IP adreslerini engellemektir” (Kaya, 2010: 28). “İnternet servis sağlayıcılarında sanal ağda kaynakları hedefe iletmekle görevli modemler bulunmaktadır. Bu modemler IP adresine ulaşarak yüklü olan kaynağın hangi tünelden iletileceğini belirler. IP üzerinden erişimin engellenmesi sonucunda internet servis sağlayıcılar modemlere gelen engellenmiş IP adreslerini görerek erişim engeli oluşur” (Kalender, 2017: 82).

⁸¹ “URL (Uniform Resource Locator), internette resim, yazı veya müzik gibi bir kaynağa karşılık gelen standart formata uygun bir karakter dizisidir. URL İnternet üzerindeki bir kaynağın koordinatıdır. URL engellemesi koordinatları bilinen hukuka aykırı veya zararlı belirli bir içeriğin engellenmesi amacıyla kullanılan bir tekniktir” (Kaya, 2010: 31-32). “nesne tabanlı (URL) engellemede, DNS sunucudan doğru yanıt alıp, doğru IP adresine bağlanıldığı halde, internet servis sağlayıcılarında bulunan sistem dahilinde tarayıcının yaptığı talepleri sürekli incelemektedir. Bu sayede tüm sitenin değil sadece zararlı içeriğin engellenmesi yapılabilir” (Kalender, 2017: 84).

“4) Hâkim, bu madde kapsamında vereceği erişimin engellenmesi kararlarını esas olarak, yalnızca kişilik hakkının ihlalinin gerçekleştiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verir. Zorunlu olmadıkça internet sitesinde yapılan yayının tümüne yönelik erişimin engellenmesine karar verilemez. Ancak, hâkim URL adresi belirtilerek içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle ihlalin engellenemeyeceğine kanaat getirmesi hâlinde, gerekçesini de belirtmek kaydıyla, internet sitesindeki tüm yayına yönelik olarak erişimin engellenmesine de karar verebilir” (Resmî Gazete, 2014).

5651 sayılı Kanunda yapılan bir diğer değişiklik eklenen 9/A maddesi ile özel hayatın gizliliğinin ihlali nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi ile ilgili hükümlerde kanunun içeriğine dahil edilmiş olur. İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiğini iddia eden kişiler, TİB’e doğrudan başvurarak içeriğin kaldırılmasını talep edebilir. Özel Hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi durumunda erişimin engellenmesi bu madde de URL tabanlı engelleme ile içeriğe erişimin engellenmesi şeklinde hükme bağlanır. Bu madde de Sulh Ceza Hakimlerinin de erişimin engellenmesi kararını verebileceği ve bu kararın uygulanmasına dair hükümler yer alır (Resmî Gazete, 2014). 9/A maddesinin 8. fıkrasında yer alan; “Özel hayatın gizliliğinin ihlaline bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde doğrudan Başkanın emri üzerine erişimin engellenmesi Başkanlık tarafından yapılır.” (Resmî Gazete, 2014) hükmü ile TİB Başkanına erişimi doğrudan engelleme yetkisi verilerek erişimin engellenmesinde TİB’e oldukça geniş ve denetlenmesi zor bir yetki verilir.

6518 sayılı Kanununun 90. maddesinde Birliğin kuruluşu, yapısı ve görevleri ile ilgili hükümler yer alır. Bu maddenin en dikkat çekici fıkrası Birliğe üye olmayan internet servis sağlayıcılarının faaliyette bulunamayacağına dair hükmü içeren fıkrasıdır. Böylelikle Birliğe katılım zorunlu tutulmuş olunur. Yine bu madde ile erişim engelleme kararları için gerekli olan her türlü donanım ve yazılımı da servis sağlayıcıların kendileri sağlamak yükümlülüğü tutulur. 6518 sayılı Kanunda yer alan birçok madde ile Erişim Sağlayıcılar Birliği erişimin engellenmesi kararlarının uygulanmasında merkezi bir konuma getirilir (Resmî Gazete, 2014). Keza 6518 sayılı Torba Yasa ile 5651 sayılı Kanununun 6. maddesine eklene 6/A maddesinde yer alan “Bu Kanununun 8 inci maddesi kapsamı dışındaki erişimin engellenmesi kararlarının

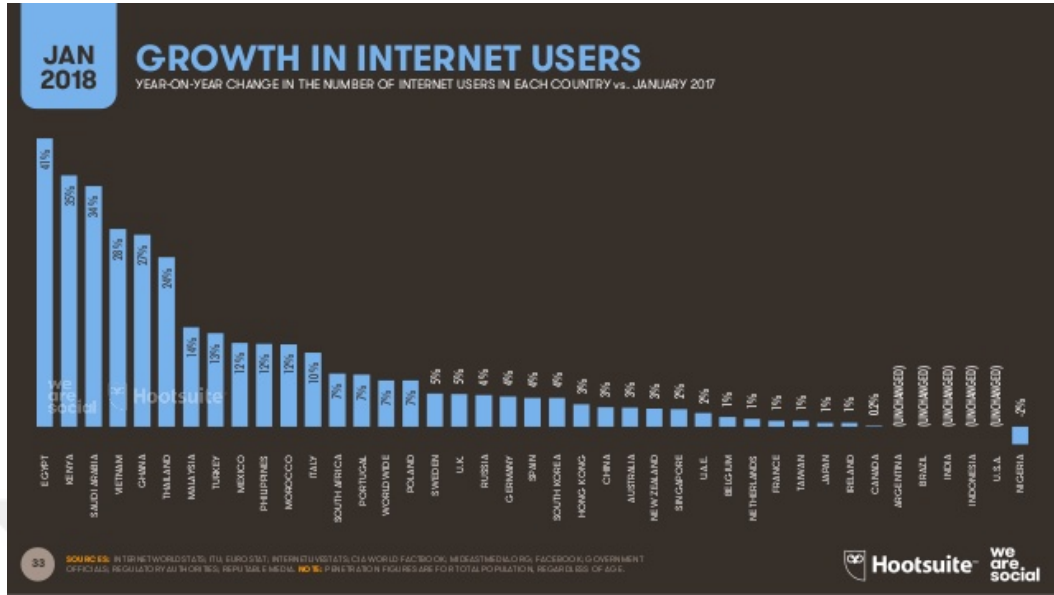
uygulanmasını sağlamak üzere Erişim Sağlayıcıları Birliği kurulmuştur” ibaresi de Birliğin kuruluş amacını açıklar.

5651 sayılı Kanunda yapılan bir diğer önemli değişiklik trafik bilgilerinin saklanması ile ilgili olan 5. maddesinde yer alır; “Yer sağlayıcı, yer sağladığı hizmetlere ilişkin trafik bilgilerini bir yıldan az ve iki yıldan fazla olmamak üzere yönetmelikte belirlenecek süre kadar saklamakla ve bu bilgilerin doğruluğunu, bütünlüğünü ve gizliliğini sağlamakla” ve “Yer sağlayıcı, Başkanlığın talep ettiği bilgileri talep edilen şekilde Başkanlığa teslim etmekle ve Başkanlıkça bildirilen tedbirleri almakla” yükümlü kılınır (Resmî Gazete, 2014).

5651 sayılı Kanunun ilk yürürlüğü girdiği dönemde (2007) dahi iletişim özgürlüğünü kısıtladığı gerekçesiyle eleştirilen, erişimin engellenmesi ile ilgili maddelerinde yapılan bu değişikliklerle erişimin engellenmesinin kapsamının artırılması, kişisel verilerin izinsiz olarak kayıt altına alınması ve yargı kararı olmaksızın TİB’e tüm bu kayıtların, talebi doğrultusunda verilecek olması kamuoyunda tepki ile karşılanır ve yasa bir sansür yasası olarak değerlendirilir.

2.4. Türkiye’de İnternet ve İletişim Özgürlüğü Tartışmaları

İnternetin Türkiye’ye gelişi ilk olarak 1986 yılında EARN (European Academic and Research Network)/BITNET (Because It’s Time Network) bağlantılı Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı (TÜVEKA) ile olur. İlerleyen yıllarda bu ağın hat kapasitesinin yetersiz kalması ve teknolojik ihtiyaçlara cevap vermemeye başlaması üzerine, 1991 yılı sonlarına doğru ODTÜ ve TÜBİTAK ortaklaşa TR-NET (Türkiye İnternet Proje Grubu) adlı bir proje başlatır. 12 Nisan 1993 yılında kiralık hat ile Washington NFSNET üzerinden internet bağlantısı gerçekleştirilerek internet Türkiye’de kullanıma açılır (ODTÜ, 2005). Bu bağlantı uzun yıllar Türkiye’nin internete tek bağlantı noktası olur. ODTÜ bağlantısının ardından 1993-96 yılları arasında bazı üniversiteler ve kamu kuruluşları ODTÜ üzerinden internet erişimine sahip olur. Ayrıca TÜBİTAK bu dönemde, servis.net.tr ve servis2.net.tr servis sağlayıcıları ile bazı özel kuruluşlara ve özel şahıslara internet

Resim 2:2: İnternet Kullanıcı Sayısının Artış Oranı

Kaynak: www.slideshare.net

Tüm bu verilerden anlaşılacağı üzere Türkiye kısa internet tarihinde hızlı bir atılım gerçekleştirmiş ve internet kullanıcı sayısı hızla artarak nüfusun büyük bir çoğunluğu birer internet kullanıcı haline gelmiştir. İnternetin kontrol edilemez bir hızla gelişmesi, günden güne artan kullanıcı sayısı ve buna paralel oranda internette yer alan içeriğin artması, bu içeriklerin niteliğinin yarattığı imkânların yanında zararlı içeriklere de ev sahipliği yapıyor olması internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması gereğini doğurur. Gelişen enformasyon teknolojileri ve internet aracılığıyla bilginin gücünden yararlanılırken internet ortamındaki zararlı içeriğin denetlenmesi bir çok ülkede tartışılmaya başlanır ve bu tartışmalarda internetin düzenlenmesine neden olan gerekçeler genel itibariyle şunlar olur: çocukların istismardan korunması, ulusal güvenlik, yasadışı kumar, kişilik hakları, fikri mülkiyet hakları ve bilgisayar güvenliği. Türkiye’de internet ile ilgili yapılan yasal düzenlemelerin de bu gerekçeler etrafında şekillendiği söylenebilir. Keza 5651 sayılı Kanun’un gerekçesi şu şekildedir:

“Dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, ülkemizde de, internet dahil hızla yaygınlaşan elektronik iletişim araçlarının sağladığı imkânların suiistimal edilmesi suretiyle işlenen suçlarla mücadele konusunda etkin ve doğru bir yapılanmayı mümkün kılacak özel bir kanun çıkartılması zorunlu hale gelmiş bulunmaktadır.

Anayasanın “Ailenin korunması” başlıklı 41 inci maddesinde “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve

refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.” hükmü, “Gençliğin korunması” başlıklı 58 inci maddesinde de “Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençlerin alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korunmak için gerekli tedbirleri alır.” hükmü yer almaktadır.

Hazırlanan bu Tasarı ile, Anayasanın söz konusu hükümleri uyarınca, aileyi, çocukları ve gençleri internet dahil elektronik araçlarının suiistimal edilmesi suretiyle uyuşturucu ve uyarıcı madde alışkanlığı, intihara yönlendirme, cinsel istismar, kumar ve benzer, kötü alışkanlıkları teşvik eden yayınların içeriklerinden korumak için gerekli önleyici tedbirlerin alınması amaçlanmakta; elektronik ortamda çocuğa, gençliğe ve aileye yönelik ağır ve vahim nitelikteki saldırıların önlenmesini teminen yasal düzenlemenin yapılması sağlanmış olmaktadır” (TBMM, 2007).

Kanunun gerekçesinde görüldüğü üzere internette yer alan zararlı içeriklerden özellikle gençlerin ve çocukların korunması ve suç unsuru taşıyan içeriklerin engellenmesi gayesiyle yapılan yasal düzenleme (5651 sayılı Kanun) içerdiği bazı hükümler ve yasanın uygulanması aşamasında hukuka aykırı, kişisel hak ve özgürlüklerin başında gelen ifade ve düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı bir nitelikte olması nedeniyle hukukçular, Sivil Toplum Kuruluşları ve akademik çevrelerce eleştirilir ve bir sansür yasası olarak nitelenir. Bu eleştirilerin yoğun olarak erişimin engellenmesi kararlarıyla ifade ve düşünce özgürlüğünün, bilgi edinme ve haberleşme haklarının kısıtlanması, dolayısıyla iletişim özgürlüğünün sınırlandırılması ekseninde ilerlediği görülür.

Akgül’e göre, 5651 sayılı Kanun aceleye getirilmiş, internetten korkan bir felsefeyle yazılmıştır. Bir tepki ve yasaklama yasası olarak nitelediği 5651 sayılı Kanunun özgürlükler ve güvenlik dengesinin, özgürlükler aleyhinde bozulduğunu belirten Akgül, evrensel hukuk ve Anayasanın temel ilkelerinin feda edildiği bu düzenlemenin STK etkileşimi olmadan çıkarılmış olmasını da büyük bir eksiklik olarak görür. Yasaklama alışkanlığından vazgeçilip konuya olabildiğince ifade özgürlüğü, tartışma ve hoşgörü açısından bakılmasını önerir ve yasakların çok özel hallerde, sınırlı ve dikkatli yapılmasının bir zorunluluk olduğunu belirtir (Akgül, 2008: 172-173). Akdeniz ve Altıparmak da 5651 sayılı Kanun’un hükümlerinin ve bu hükümlerin uygulanmasında izlenen yolun hukuka aykırılığı, kişi hak ve

özgürlüklerinin başında gelen ifade özgürlüğünü sınırlandırdığı için kaldırılmasını ve yeni bir düzenlemenin yapılmasını önerir (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 168-171). STK'ların ve bir çok akademisyenin de Kanunun içeriğindeki maddelerin internete sansür getireceği ve iletişim özgürlüğünün kısıtlanacağı yönündeki kaygıları Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte artan erişimin engellenmesi kararlarıyla birlikte daha da yoğunlaşır.

“5651 sayılı kanun yürürlüğe girdikten sonra, 2008'den 2016 Şubat ayına kadar 109805 web sitesine Yüksek Seçim Kurulu, mahkeme, savcılık, TİB vb. kurum kararlarıyla erişim engeli uygulanmıştır. Bu engelleme kararlarının %94,3 lük kısmını TİB idari tedbir kararıyla almıştır” (Canata, 2016: 195). Cumhuriyet Halk Partisi tarafından hazırlanan ve Nisan 2018'de kamuoyu ile paylaşılan “İnternet Çağında İnternete Erişim Sorunu Türkiye'nin Sansür ile İmtihani” adlı rapora göre, “2017 yılına kadar 158.683 adrese işlem yapılmış; 31.12.2015 tarihi itibarıyla 36.603 adet adres, 31.12.2016 tarihi itibarıyla 86.351 adet adres engellenmekte iken, 31.12.2017 tarihi itibarıyla 99.952 adres engellenmiştir” (CHP: 2018).

Bu verilerden anlaşılacağı üzere TİB'in idari tedbir kararlarıyla erişimin engellenmesinde en çok karar veren kurumdur ve erişimin engellenmesi ile ilgili en çok eleştirilen husus da bu idari tedbir kararları olur. Altıparmak ve Akdeniz'e göre 5651 sayılı Kanun ile TİB'e verilen idari tedbir yetkisi sansürün sistematikleşmesinin zeminini oluşturur (2014:13). Kaya, erişim engelleme kararlarının birer tedbir niteliğinde olduğunu, bu tedbirlerle, kesin hüküm olmadan temel hak ve hürriyetlerin geçici olarak sınırlandırılabilceğini belirtir. Ancak geçici nitelikte olan bu koruma tedbirlerinin aleyhine itiraz mekanizmalarının, bürokratik ya da ekonomik sebeplerle çoğu zaman işletilmemesinin bu engellemeleri kalıcı hale getirdiğini, bunun da ifade ve iletişim özgürlüğünün kesin hüküm olmadan kısıtlanması sonucunu doğurduğunu söyler. Bu durumda idari tedbirlerin varlığı, idarenin bir temel hak ve özgürlüğü kalıcı olarak kısıtlamasına neden olduğunu söyler (Kaya, 2010: 151). Akdeniz ve Altıparmak, Türkiye'de erişim engelleme kararlarının geçicilik niteliğini taşımadığını, bu durumu yasadaki boşluğun yarattığına dikkat çeker;

“5651 sayılı Kanun’un 8. maddesinin 6. fıkrasına göre Başkanlık tarafından verilen erişimin engellenmesi kararının konusunu oluşturan yayını yapanların kimliklerinin belirlenmesi halinde, Başkanlık tarafından, Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur. Bunun anlamı, ilgilinin tespit edilememesi durumunda suç duyurusunda bulunulamayacağı ve geçici bir önlem olması gereken erişim engellemesinin, yargı kararı olmaksızın kesinleşmesidir.” (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 124)

5651 sayılı Kanun’un eleştirildiği bir diğer nokta içerik ile ilgili suçların genellikle iyi tanımlanmamış olması ve bu suçlarla ilgili sınırlandırmaların sık sık ifade özgürlüğü temelinde sorunlara neden olmasıdır. Akdeniz ve Altıparmak, katalog suçlarının açık olmamasının yarattığı bu belirsizliğin TİB tarafından olduğu kadar mahkemeler tarafından da keyfi uygulamalara yol açtığını belirtir (2008: 97).⁸²

“Örneğin, TİB’in en çok başvurduğu erişimi engelleme nedeni olan “müstehcen” in anlamı Türk ceza hukukunda açık değildir. Bu durum TİB’in kendi ölçütlerini geliştirmesini mümkün kılmaktadır.

...Türk Ceza Kanunu gerekçesine göre müstehcenlik suçuyla, “halkın ar ve haya duygularının, toplumun ortak edep ve ahlâk temizliğinin korunması amaçlanmıştır. Bu suretle toplum kültürünün önemli bir kısmını oluşturan edep, iffet, ar ve haya duyguları, edep töreleri korunmakta ve bu değerlere saldırı niteliği taşıyan hareketler yasaklanmaktadır. 225. maddenin teşhircilik ve aleni cinsel ilişkiyi hayâsız hareket kabul ettiği düşünülürse cinsel açıdan içerik taşıyan bütün web sitelerinin müstehcen sınıfına girebileceği kabul edilebilir. Bu nitelikte web sitelerinin ihbar edilmesi halinde doğrudan TİB tarafından erişimin engellendiği görülmektedir” (Akdeniz & Altıparmak, 2008: 97-98).

Erişimin engellenmesi kararlarında eleştirilen bir diğer nokta erişim engellenmenin nesne (URL) tabanlı yapılmaması bunun yerine tüm web sitesinin erişime kapatılmasıdır. Akgül’e göre, yasağa neden olan resim, video, yazı gibi belli

⁸² İdari tedbir kararlarının keyfiyetine örnek: “TİB’in idari tedbir kararıyla 2014’te erişimi engellenen sitelerden bir Twitter’dır. Twitter, TİB tarafından bir dizi mahkeme kararı ve İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı’nın yaptığı soruşturma kapsamında erişime engellenmiştir. İlgili mahkeme kararlarından, Twitter’ın tamamının erişime engellenmesine dair bir hüküm olmamasına rağmen, TİB idari tedbir kararı uygulayarak Twitter’ı tamamıyla erişime kapatmıştır. Anayasa Mahkemesi’ne (AYM) yapılan bireysel başvurular sonucunda Twitter yeniden erişime açılmıştır. AYM’nin 2 Nisan 2014’te açıkladığı karar metninin Hüküm kısmının B maddesinde belirtilen “başvurucuların Anayasanın 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine” karar verilmiştir. Söz konusu AYM kararında ayrıca “ başvuru konusu olayda TİB’in bazı mahkeme kararlarını gerekçe göstererek twitter.com internet sitesine erişim engellediği anlaşılmakta ise de dayanak gösterilen kararların incelenmesinde söz konusu kararların sadece belli URL adreslerine erişimin engellenmesine yönelik olduğu, derece mahkemelerince doğrudan twitter.com internet adresine erişimi engellemeye yönelik bir karar alınmadığı anlaşılmaktadır” ifadesi yer almıştır” (Canata, 2016: 196).

bir nesneyi yasaklamak yerine o nesneyi içeren tüm web sitesinin yasaklanmasını bir kitap yüzünden koca bir kütüphanenin yasaklanmasından farksızdır (2010: 290). Orta vadede yasaklamanın tüm web yerine URL temelli yapılması ve zararlı içeriğin mahkemeler ve kamu yerine sivil yapılarla çözümlenmesi öneren Akgül, Bilişim STK'ları defalarca kamuoyuna nesne temelli filtre yapılmasının mümkün olduğunu açıkladığını belirtir ve mahkemelerin bir nesneyi hukuki gerekçelerle erişime engelleme kararı vermesi halinde teknik olarak mümkün olan bu engelleme türüne geçilmesinin hukukun orantılılık ilkesi uyarınca da gerekli olduğuna dikkat çeker (Akgül, 2008: 174, Akgül, 2010: 295). Anayasa da tanımlanan ölçülülük ilkesi; “sınırlamada başvuru aracının sınırlama amacını gerçekleştirmeye elverişli olması, bu aracın sınırlama amacı açısından gerekli olması ve araçla amacın ölçüsüz bir oran içinde bulunmamasıdır.” Anayasa mahkemesince bu ilke şu şekilde özetlenmiştir: “Yapılan sınırlamayla sağladığı yarar arasında hakkaniyete uygun bir denge bulunması gerekir.” Ölçülülüğün tespitinde getirilen düzenlemenin varılmak istenen hedefe elverişliliğinin, zorunluluğunun ve orantılılığının tespit edilmesi gereklidir (Kaya, 2010: 140-141). Kaya, 5651 sayılı Kanun da erişim engellemesi için zorunlu bir engelleme tekniğinin bulunmadığını, TİB'in ve yargı makamlarının orantılılık unsuruna uymak için erişim engelleme kararlarında en etkili tekniği seçmesinin gerektiğini belirtir. Bir web sitesindeki içerik sebebiyle tüm sitenin engellenmesinin ölçülülük ilkesine aykırı olduğunu söyler (Kaya, 2010: 142-143). Bu dönemde bu kapsamda verilen web sitesinin tamamına erişimin engellenmesi kararlarında kuşkusuz en dikkat çeken Youtube'un kapatılması olur. YouTube, Atatürk'e yönelik hakaretimiz ifadeler, kutsal değerleri, Cumhuriyeti ve Devlet Kurumlarını aşağılama gerekçesiyle erişime kapatılması⁸³ ve iki yıldan uzun süre erişim engellenin devam

⁸³ “Ankara 11. Sulh Ceza Mahkemesi, yasa değişikliği sonrasında, 2007 Aralık ayında bazı YouTube sayfalarına (URL erişim yasağı) engelleme kararı veren ilk mahkeme olmuştur. Bu engelleme kararının nedeni, YouTube üzerinden yayınlanan 8 videoda 5651 Sayılı Kanun'un madde 8 (1) (b) ve Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun maddelerine aykırı, hakaretimiz içerik bulunmasıdır. Videoların ayrıca halkın bir kısmının benimsediği dini değerleri aşağılama, kişinin mensup olduğu dine göre kutsal sayılan değerler aleyhine işlenen hakaret, Cumhurbaşkanı'na alenen hakaret, Devletin egemenlik simgelerini ve Türklüğü aşağılama suçlarını da içerdiği belirtilmektedir. Erişimin engellenmesi Cumhuriyet Savcısı tarafından CMK'nın 162. maddesi ile 5651 Sayılı Kanun'un 8. maddesine göre istenmiştir.

16 Ocak 2008'de Sivas 2. Sulh Ceza Mahkemesi web sitesindeki iki videonun Atatürk aleyhine hakaretimiz ifadeler içerdiği gerekçesiyle 5651 Sayılı Kanun'un madde 8 (1) (b) ile Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'a ve TCK madde 301'e göre (Türklüğün, Cumhuriyeti, Devlet

etmesi, bünyesinde yararlı birçok bilgi bulunan bir sitenin bazı zararlı içerikten dolayı tamamen kapatılmasının yararlı bilgilere erişimi de engellemesi yoluyla kişilerin bilgi edinme hakkını kısıtladığı ve içeriği üretenin yerine kullanıcının cezalandırıldığı bir uygulama olması nedeniyle eleştirilir (Köse & Özen, 119). Akgül bu dönemde verilen erişimin engellenmesi kararlarını şu şekilde değerlendirir:

“Yasaklama kararı başta iletişim özgürlüğüne ve ifade özgürlüğüne kısıtlama getiriyor, aynı zamanda öğrenme, iş yapma, ticaret ve örgütlenme, kendini geliştirme, eğlenme konularında da kısıtlama getiriyor. Bunlar temel insan haklarıdır. Bizim anayasamız, hukukun temel ilkeleri bu kararın ancak mahkeme tarafından verilmesini şart koşmaktadır. Bu bakımdan, kanunun getirdiği “idari tedbir”, yani BTK içinde bürokratik bir kadronun bir mahkeme gibi, resen, karar vermesi, Anayasa ve evrensel hukuk ilkelerine aykırıdır” (Akgül, 2010: 293).

Türkiye’de erişim engellemelerinin yanında 2011’de hayata geçirilen filtre uygulaması da (güvenli internet) tartışmalara yol açar. BTK tarafından hazırlanan “İnternetin Güvenli Kullanımına Dair Usul ve Esaslar Taslağı” ile internetin filtrelenmesi⁸⁴ ve devlet eliyle kullanıcıların erişim sağlayacağı sitelerin belirlenmesi kamuoyunda tepki çeker. İnternete uygulanacak filtre sistemine karşı başta İstanbul olmak üzere Türkiye’nin pek çok şehrinde “İnternetime Dokunma” eylemi yapılır (NTV, 2011). Eylem için yayınlanan ortak deklarasyonda temel hak ve özgürlüklerin başında gelen ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim hakkının engellenemez olduğu vurgusu ile filtreleme uygulamasının kaldırılması istenir (cyber-rights.org, 2011). Yapılan protestolar ve açılan dava ile herkesin filtre mekanizmasına dahil edilmesi engellenir ancak tercihe dayalı filtre sistemi 2011 yılında uygulamaya konulur. Alternatif Bilişim Derneği, bu tercihe dayalı “filtreleme sisteminin tek aile yapısı ve tek kalıp değerler üzerinden hareket ettiğini ve bu sistemin toplumda farklı yapı ve çeşitliliği engellediğini ileri sürmüştür” (Altıparmak & Akdeniz, 2014: 2).

Kurumlarını ve organlarını Aşağılama) YouTube.com sitesine IP adresi bazlı erişim yasaklama kararı vermiştir” (Akdeniz & Altıparmak, 2008:65-66).

“Youtube’un Mart 2007 ve Mayıs 2008 tarihleri arasında 34 farklı mahkeme kararı ile erişime engellenmiş, Ankara 1.Sulh Ceza Mahkemesi’nin 5 Mayıs 2008 tarihli ve 2008/402 sayılı kararı ile ise 2,5 yıl erişime engellenmiştir” (CHP, 2018).

⁸⁴ “Filtreleme, yasa dışı veya zararlı içeriğin süzülmesine ya da bu tür içeriği barındıran internet sayfalarının pasifize edilip bu sayfalara erişimin bir şekilde engellenmesidir. Sansürün tanımına baktığımızda, filtrelemenin de bir anlamda aynı anlama geldiği görmekteyiz. Sonuçta filtrelemede de bir kısıtlama, içeriğe erişime engel olma söz konusudur” (Bayzan, 2009: 386).

5651 sayılı Kanun'da torba yasalar ile pek çok kez değişiklikler yapılır ve bu değişikler de internet üzerindeki zararlı içeriklerle mücadele de yetersiz kalır, bunun yanında TİB'e verilen sınırsız yetkilerden dolayı 5651 sayılı Kanun sansür kanunu olarak anılmaktan kurtulamaz (Canata, 2016: 196). 6 Şubat 2014'te 5651 sayılı Kanun'da torba yasa ile yapılan değişikliklerin, o dönemde Türkiye'de yaşanan yolsuzluk olayları ile ilgili haberlerin hızla yayılmasında ve Gezi Olaylarında internetin kontrolünün zorluğunu gören Hükümetin, internet ortamını baskı altına almak amacıyla yaptığı görüşü düzenleme ile ilgili eleştirilere hakimdir (Altıparmak & Akdeniz, 2014; Özdemir Dede, 2015: 84). Altıparmak ve Akdeniz, 5651 sayılı Kanun'un 4. maddesine eklenen,

“İçerik sağlayıcı, Başkanlığın bu Kanun ve diğer Kanunlarla verilen görevlerinin ifası kapsamında; talep ettiği bilgileri talep edilen şekilde Başkanlığa teslim eder ve Başkanlıkça bildirilen tedbirleri alır”(Resmî Gazete, 2014).

hükümünün “hangi tür bilgilerin, hangi koşullarda istenebileceğini veya hangi tedbirlerin alınabileceğine ilişkin” açık bir çerçeve çizmediğini, bir yasanın öngörülebilir olması ve muhataplarının yasanın getirdiği yükümlükleri öngörebilmesi ve buna göre davranışlarını düzenlemesinin gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda düzenlemenin hukuksal açıdan eksiklerle dolu olduğunu belirtirler. Ayrıca hukuk devletinde, idarenin hiçbir sınır olmaksızın keyfi kararlar almasının da mümkün olmadığını belirten Altıparmak ve Akdeniz, bu açıdan TİB'e tanınan bu yetkinin genişliğini de hukuksal olarak sorunlu bulur, TİB'in keyfi ve gerekçesiz olarak tedbirler almasının önünün açıldığını belirtirler (2014: 4-5). Yapılan değişiklikler ile erişimin engellenmesinde TİB'in keyfi kararlar almasına imkân sağladığı yönündeki görüşlerin bir diğer dayanağı yasaya eklenen 9/A maddesidir. Bu madde ile internette yer alan, bir içeriğin özel hayatın gizliliğinin ihlali durumunda gerçek ve tüzel kişiler, kurum veya kuruluşların TİB'e doğrudan başvuru da bulunarak erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteme hakkına sahip olur. Ayrıca özel hayatın gizliliğinin ihlali gerekçesi ile, TİB Başkanı kişi ifade etmese de kendi kendine erişimin engelleme kararı alabilecektir. Yapılan değişiklik ile TİB bu talep doğrultusunda mahkeme kararına gerek duymaksızın söz konusu tedbiri 4 saat içinde uygulamaya yetkisine sahip olur. Bu madde kapsamında TİB'e bir yargı organı gibi

erişimi engelleme yetkisi verilmesi çok eleştirilir ve keyfi kararlara yataklık ettiği gerekçesiyle sakıncalı bulunur (Altıparmak & Akdeniz, 2014: 15-16). Mahkeme kararı olmadan TİB tarafından verilen erişimin engelleme kararları, 5651 Sayılı İnternet Yasası kapsamında uygulansa da bu durum Anayasa'nın 22. maddesinin ihlal eder niteliktedir (Özdemir Dede, 2015: 97).⁸⁵

Yapılan değişikliklerin internet üzerinde hükümetin denetiminin arttırılması amacına hizmet ettiğini gösteren bir diğer husus kişisel verilerin saklanmasıdır. Kanunun 5. ve 6. maddelerinde yapılan değişikliklerle kullanıcıların bilgisi ve onayı olmaksızın iki yıl süre ile tüm trafik bilgilerinin kayıt altına alınması ve TİB'in talebi doğrultusunda gerekçe belirtilmeksizin bu kayıtların teslim edilmesinin hükme bağlanması; özel hayata müdahale olduğu için ve keyfi olarak verilen bu karara karşı zarar görecektir kişinin itiraz etmesini mümkün olmamasından dolayı Anayasa ve insan hakları sözleşmelerine aykırı niteliğe sahip olması nedeniyle sorunlu bulunur (Altıparmak & Akdeniz, 2014: 9). Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği yasanın bu haliyle değerlendirildiğinde, ifade özgürlüğü hakkı ve özel hayat hakkı ile ilgili uluslararası insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmediği izlenimi yarattığını söyler ve,

“Yasanın bu hali Türkiye'nin özellikle ifade özgürlüğü hakkı ve özel hayat hakkı ile ilgili uluslararası insan hakları yükümlülükleriyle uyum sağlamadığı izlenimini veriyor.”

2010 yılında İnsan Hakları Konseyi nezdinde gerçekleştirilen Evrensel Periyodik Gözden Geçirme sonrasında Türkiye “Ceza Kanunu ve diğer kanunların başta ifade özgürlüğü olmak üzere standartlara eşitlenmesi” yönündeki tavsiyeyi kabul etmişti.

Yetkili makamları, 5651 ve 6518 sayılı kanunları, başta ifade ve düşünce ve özel hayat hakkı özgürlüğünü uluslararası insan hakları standartları ile eşit seviyeye getirmek üzere gözden geçirmeye çağırıyoruz” (Alternatif Bilişim, 2014: 29).

⁸⁵ Anayasa Madde 22:“Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir” (TBMM, 1982).

5651 sayılı Kanunda yapılan değişikliklere yöneltelen eleştirilerde dikkat çeken bir diğer nokta Erişim Sağlayıcılar Birliği ve bu Birliğe verilen görevlerdir. Kanunda yapılan değişiklikle kurulan Erişim Sağlayıcılar Birliği, erişimin engellenmesine yönelik kararların uygulanmasında merkezi bir öneme sahiptir. Bütün internet servis sağlayıcılarının faaliyette bulunmak için Birliğe ye olmasının zorunlu tutulması servis sağlayıcıların devletin kontrolü altına girmesi ve dolayısıyla faaliyet göstermek isteyen tüm servis sağlayıcıların devletin emrinde ve devletin istediği Şekilde hizmet vermek durumunda kalmasının bir sonucu olarak Türkiye’de ağ tarafsızlığından bahsedilmesinin mümkün olmayacağı yönünde eleştirilir (Alternatif Bilişim Derneği, 2014: 32) İnternetin tarafsız ve zgr yapısının korunması ve herkese eşit erişim sağlanması temeline dayana ağ tarafsızlığı ilkesinden uzaklaşılmasına neden olan bir diğer konu ise servis sağlayıcılarının ödemesi gereken üyelik aidatı ve erişimin engellenmesi kararlarının uygulanması için gerekli olan her türlü donanımı ve yazılımı da kendilerinin sağlamalarının gerekli tutulmasıdır. Servis sağlayıcılarını mali bir yükün altına sokan bu hükümler, bu mali yükün faturasının internet hizmetinin fiyatında yapılacak artışla abonelere detileceği, artan hizmet fiyatlarının nüfusun belirli bir kesiminin internete erişiminin ve evrimii ortamlarda kendilerini ifade etmelerinin önüne konacak bir diğer engel olarak sayısal uçurumu arttıracağı için eleştirilir (zdemir Dede, 2015: 96-97; Alternatif Bilişim Derneği, 2014: 25). ESB ile ilgili bir diğer eleştiri de ESB’nin kuruluşundaki hukuka aykırılıktır. Alternatif Telekom İşletmecileri Derneği’nin Erişim Sağlayıcılar Birliği’nin tüzüğünün BTK tarafından hazırlanıp onaylanması ile ilgili olarak Danıştay 13. Dairesinde açmış olduğu ‘‘iptal ve yürütmeyi durdurma’’ davası sonucunda, Danıştay yürütmeyi durdurma kararı verir (Sarp Nebil, 2015). Bu durdurma kararına karşın ‘‘ESB’nin faaliyetlerine devam etmesi, ek olarak BTK’nın ESB’ye yasal dayanak oluşturmak amacıyla geçmişe etkili olacak Şekilde kanun değişikliğine gitmesi mevcut haliyle ESB’nin hukuka aykırı bir kurum olduğuna dair çeşitli yorumları beraberinde getirir’’ (CHP, 2018).

Bütün bu unsurlar değerlendirildiğinde 5651 sayılı Kanun kamu yararını gözetme ilkesinden uzak, düşünce ve ifade özgürlüğünü, bilgi edinme ve bilgiyi paylaşma hakkını kısıtlayan uygulamalara imkân sağlayan, interneti düzenlemekten

öte erişimin engellemeleri ile sansüre zemin hazırlayan bir düzenleme olarak nitelenmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) düşünce ve ifade özgürlüğünün ihlali gerekçesiyle Türkiye'yi mahkûm ettiği yargılamalar internet düzenlemelerinin, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Konseyinin Uluslararası normlarına uymadığı gösterir niteliktedir. 5651 sayılı Kanun ile ilgili bütün eleştirilerin önerisi çağın en önemli iletişim araçlarından bir olan internetin sınırlandırılmasına ve iletişim özgürlüğünün kısıtlanmasına neden olan düzenlemenin yürürlükten kaldırılması Türkiye'nin kalkınması, dünya ülkeleri ile rekabet edebilmesi, enformasyon çağının gereklerine uygun insan hakları ve özgürlüklere sahip çıkan yeni bir düzenlemenin yapılması yönündedir (Akgül, 2008; Akdeniz & Altıparmak, 2008; Canata, 2016; Dede Özdemir, 2015; Alternatif Bilişim, 2014; Kaya, 2010 vd.). Bir sonraki bölümde yürürlükte olan 5651 sayılı Kanun'un hangi koşullar da hangi gerekçelerle, internet ile ilgili hangi söylemler eşliğinde oluşturulduğu TBMM meclis tutanaklarının incelenmesi ile ortaya konulmaya çalışılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İNTERNET İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA DÜZENLEME SÜRECİNİN ANALİZİ

3.1.Araştırmanın Amacı

Demokrasilerde birincil konuşma mekânını teşkil eden parlamento, toplumda mevcut olan genel tartışmaların, söylemlerin ve yaygın olan kanaatlerin var olduğu bir alan olduğu kadar tüm bunlara kaynaklık eden bir konuma da sahiptir. Egemen paradigma kadar karşıt/farklı görüş ve anlayışların da dolaysız ve net biçimde kendisine yer bulabildiği parlamento; farklı görüşlerin birbiriyle karşılaştığı, çatıştığı bir mücadele alanına dönüşebilmektedir. Bu bağlamda parlamento müzakereleri, Türkiye'de iletişim özgürlüğü ile ilgili söylemin siyasal, kültürel ve ideolojik arka planına dair yapılacak olan araştırmanın ana malzemesini oluşturur niteliktedir. Parlamento müzakereleri, yasal düzenlemeleri nihai sonucuna götüren faaliyetlerin gerçekleştiği aşama olması nedeniyle de araştırma açısından önemlidir. Bu çalışmada parlamentoda gerçekleşen, internet ile ilgili yasal düzenlemelerin oluşum sürecindeki tartışmaların analizi yoluyla, Türkiye'de internet mecrasında iletişim özgürlüğü bağlamında internet politikasının nasıl şekillendiği ortaya konmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda tez çalışmasının bu bölümünde, internet ile ilgili ilk yasal düzenlemenin yapıldığı TBMM 22. Dönem (14 Kasım 2002- 3 Haziran 2007) ve düzenlemeye yeni eklenen maddeler ile değişiklikler yapılan TBMM 24. Dönem (28 Haziran 2011- 23 Nisan 2015) meclis birleşimleri tutanaklarının analizi yapılır.

Çalışmada internet ile ilgili yasal düzenlemeler üzerinden iletişim özgürlüğü ile ilgili kanun yapıcı aktörlerin görüşlerinin ve internet ile ilgili görüşlerinin oluşmasına etki eden faktörlerin neler olduğunun belirlenmesine, bu görüşlerin internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması sürecine ne gibi etkilerinin olduğunun araştırılması yoluna gidilir ve kavramsal çerçevenin ışığında şu sorulara yanıt aranır:

1. Türkiye’de parlamento üyelerinin siyasal pozisyonları yeni iletişim teknolojisi olan internet ile ilgili görüşlerini nasıl biçimlendirmektedir?
2. Türkiye’nin iletişim özgürlüğü tarihi internet ile ilgili yasal düzenlemeleri nasıl şekillendirmektedir?
3. Türkiye’de internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği hangi koşullarda ortaya çıkmıştır ve bu koşullar düzenlemelerin içeriklerine ne derecede etki etmiştir?
4. Türkiye’de parlamento üyelerinin internet ile ilgili görüşlerinin yasal düzenlemeler ile ilgili müzakereler sürecine yansımaları nelerdir?

3.2.Araştırmanın Önemi

Ülkelerin yasal düzenlemeler yoluyla internet alanında oluşturmaya çalıştığı denetleme mekanizması çoğunlukla en temel özgürlüklerden biri olan iletişim özgürlüğü hakkının kısıtlanması sonucunu doğurmuş bu da internet ve iletişim özgürlüğü ilişkisinin son dönemde yoğun olarak tartışılmasına neden olmuştur. Türkiye’de de 5651 sayılı Kanun ekseninde ilerleyen bu tartışmaların ağırlıklı olarak Kanunun içeriği ya da Kanunun uygulanmasında yaşanan iletişim özgürlüğü kısıtlamaları üzerinden ilerlediği görülür. Bu çalışma internet ile ilgili yasal düzenlemeleri ortaya çıkaran koşulları ve kanun yapıcı aktörlerin internet ile ilgili görüşlerinin yasal düzenlemelere olan etkilerini ortaya koyarak bu tartışmaların nedeni olan düzenlemelerin kaynağına inme amacındadır. Böylelikle tüm bu tartışmaların ana etkeni olan düzenlemelerin içeriklerinden öte o içerikleri yaratan faktörlerin ortaya konması ile konuya farklı bir noktadan yaklaşarak alana katkı sağlama gayesindedir.

3.3. Araştırmanın Metodolojisi

İki aşamalı olarak gerçekleştirilen araştırmanın ilk aşamasında nitel içerik analizi kullanılır. İçerik analizi, nitelikli metinsel veriyi benzer varlık gruplarına veya kavramsal kategorilere kümeleyen fikri bir süreçtir; değişkenler veya temalar arasında tutarlı kalıplar ve ilişkiler tanımlamak için kullanılır. Nitel içerik analizi bazen gizli içerik analizi olarak adlandırılır. Bu analitik metot, verinin azaltılmasını ve anlam kazanmasını sağlayan bir yoldur (Julien, 2008: 120). İçerik analizi, bir söylemi

anlamada ve yorumlamada, öznel etkenlerden kurtulmayı ve katılımcıların görüşlerinin içeriklerini sistematik olarak tanımlanmasını sağlar (Bilgin, 2006:1).

İçerik analizi, teorik perspektif veya çerçeveden bağımsız bir yöntemdir fakat başlangıçta niceliksel bir yöntem olarak kullanılır. Nicel içerik analizi, “ne” sorularını cevaplarırken yardımcı olur, nitel içerik analizi ise, “neden” sorularını cevaplarırken ve algıları analiz ederken yardımcı olabilir. Yaygın olarak kitle iletişim araştırmaları ile ilişkilendirilen içerik analizi, sosyal bilimler alanında metinsel verilerin analizinde yaygın olarak uygulanmaktadır. Niteliksel bir araştırmada, içerik analizi, metnin yakın okumasını içeren yorumlayıcı bir niteliktedir. İçerik analizini analitik olarak kullanan niteliksel araştırmacılar, metnin öznel yorumlamaya açık olduğunu, birçok anlamı yansıttığını ve içeriğe bağılı olduğunu (örneğin daha büyük bir söylemin parçası olduğunu) bilirler. Bu, nitel içerik analizinin nasıl kullanıldığını açıklar. Metinler nitel veri analizine tabi tutulduğunda tüm veri kümesi üzerinde yapılan analizler genellikle temalara dönüşen kümeler ya da kodlar üretir (Julien, 2008: 120). Her içerik analizinin tam merkezinde bir kategorizasyon sistemi bulunur. Robert ve Bouillaget, içerik analizinin tasnif ya da kategorilendirme etkinliğini basit bir düzenlemeden farklı olarak tanımlar ve bu tasnif etkinliğinin, bir bakıma tanıtlama, ortaya koyma, gösterme yani anlamı aydınlatma amacına hizmet edebilecek nitelikte bir kategorilendirme ifadesi; anlama ilişkin bir kanıt inşası olduğunu belirtir (Bilgin, 2006: 2). Niceliksel bir çalışmada içerik analizi, önceden seçilmiş kategorilerin veya belirli değişkenlerle ilişkili değerlerin frekanslarının üretilmesi gibi tümdengelimce uygulanır. Bununla birlikte, içerik analizine nitel bir yaklaşım, metnin derinlemesine okunması ve içerisindeki daha az belirgin bağlamsal veya gizli içeriğin ortaya çıkarılmaya çalışılmasından başlamak suretiyle genellikle tümevarımsaldır (Julien, 2008:120). Nitel içerik analizinin kullanıldığı bu çalışmada da tümevarımsal olarak kategoriler belirlenmiştir.

Daha öncede belirtildiği gibi içerik analizi entelektüel bir süreçtir ve bu sürecin çıktıları bir şekilde kaydedilmelidir. 1980’li yılların sonlarından bu yana nitel veri analizi amacıyla kullanılan ATLAS.ti, Nvivo, MAXQDA gibi Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi Yazılımları içerik analizinde analizi daha hızlı, kesin ve yaratıcı

kılmıştır bu sayede karmaşık işlemler yapma ve son derece büyük miktarda verilerle çalışma imkânı doğmuştur. Bu yazılımlar ile içerik analizinin geniş örneklerle üzerinden uygulanması kolaylaşmıştır (Bilgin, 2006: 27)

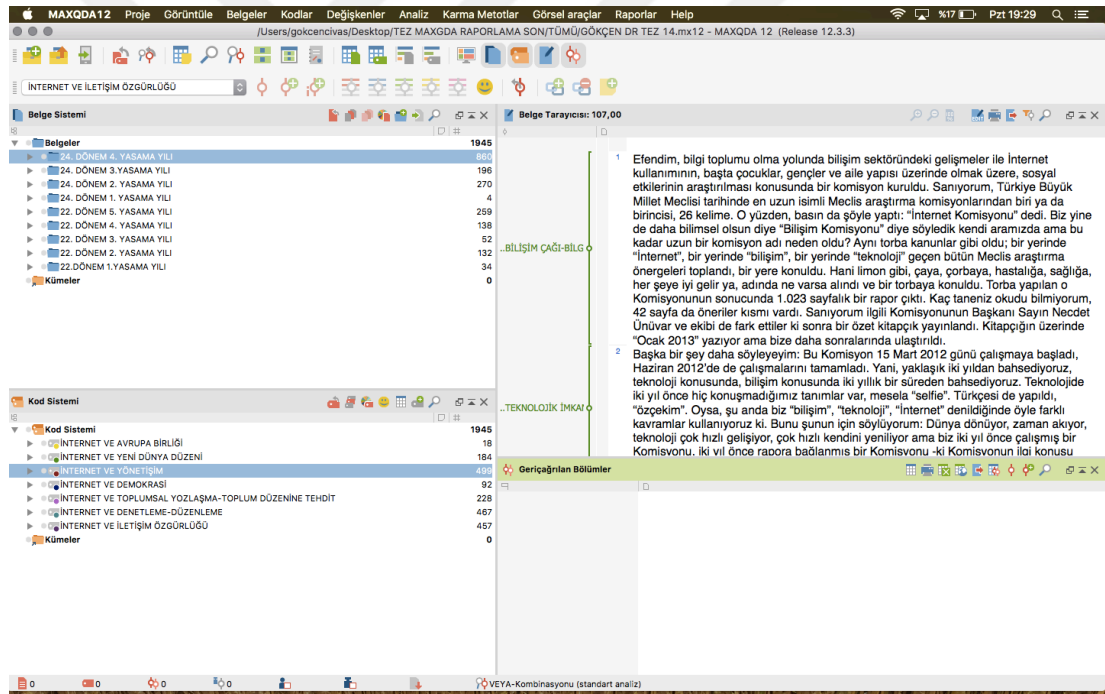
Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi Yazılımları; “çeşitli yöntemlerle toplanan verileri organize eden, kategorilere ayıran temaları ortaya çıkarmakta ve bütün sürecin raporlaştırılmasında kullanılan özel amaçlı bilgisayar yazılımlarıdır” (Yakut Çayır & Sarıtaş, 2017: 524). Bu yazılımlar kodları, temaları ve bunlar arasındaki kuramsal bağlantıları görselleştirir, ana temalar altında yer alan bağlantılı alt temaları hiyerarşik bir biçimde gösterir ve analiz sürecinde kullanılan kodlar ve temaların yerlerinin değiştirilmesi ve yeniden düzenlenmesinin gerektiği durumlarda büyük kolaylık sağlarlar. Analiz sonuçlarını karşılaştırmalı tablolar ve listeler şeklinde göstermesinin yanı sıra zihin haritaları (mind maps), sözcük bulutları (Word clouds), sözcük ağaçları (Word trees), tablolar ve grafikler gibi görsel araçlar ile verilerin çeşitli biçimlerde somutlaştırılabilmesine olanak sağlar (Yakut Çayır & Sarıtaş, 2017: 525). Bu yazılımlar araştırmacıya kodlar arasında ilişki kurmada görsel öğeler ile yardımcı olur. Bu yazılımlar ile çalışan araştırmacı, bir metin ya da herhangi bir içerik bütünü veya parçasını belirler ve buna bir kod etiketi kararlaştırır. Bütün metin parçaları için veri tabanını baştan sona araştırır ve aynı kod etiketine sahip bütün metin parçalarının bir çıktısını gerçekleştirir. “Bu süreçte, kodlamayı ve kategorilendirmeyi, bilgisayar değil araştırmacı yapar” (Yakut Çayır & Sarıtaş, 2017: 524). Bu yazılımları kullanmak, araştırmacı tarafında entelektüel çaba gösterme ihtiyacını azaltmaz, ancak bunu yapmak, o çaba sonuçlarını kaydetme ve düzenleme konusunda kesinlikle yardımcı olur (Julien, 2008: 122).

Nitel içerik analizi metodu kullanılan bu çalışmada veriler nitel veri analizi yazılımı olan MAXQDA12 kullanılarak analiz edilmiştir. MAXQDA⁸⁶ yazılımının

⁸⁶ MAXQDA, 1980’lerin ortalarında geliştirilen MAX adlı bir programdan kaynağını alan bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılım programıdır. MAXQDA, kodlama ve analiz sürecini kolaylaştıran birçok hızlı erişim düğmesi ile kullanıcı dostu bir programdır. Program metin dosyalarını zengin metin biçiminde işler. Yeni belgeler oluşturmak için belgelerden veya web sitelerinden kesilen belgeler programa yüklenebilir. MAXQDA, gömülü teori analizi için yararlı olabilecek hiyerarşik kod sisteminin geliştirilmesini destekler ve kolaylaştırır. Alternatif olarak, kod hiyerarşisini önlemek için tüm kodlar birinci seviye kodları olarak girilebilir. MAXQDA’daki kodlama işlemi hızlı ve esnek. Bir bölüm seçildikten sonra, bir kod seçip tıklanarak veya segmenti koda sürükleyerek kodlama yapılabilir. Bir kod seçildikten sonra, tek bir tıklama ile ardışık kesimlere eklenebilir. İn vivo kodlama

seçilmesinin nedeni, araştırmacının Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi Yazılımları hakkında doktora tez çalışmasının yanı sıra bu yazılımlar ile ilgili bilimsel çalışmaları olan ve bu yazılımlar ile ilgili eğitimler veren Dr. Elif Kuş Saillard ile yapmış olduğu görüşmelerin sonucunda araştırmacının nitel içerik analizi aşaması için MAXQDA yazılımının en uygun yazılım olduğunun belirlenmesi ve araştırmacının MAXQDA 12 yazılımı eğitimi almasıdır.

MAXQDA'danın ana menüsünde dört pencere vardır: Belge bölmesi, kod sistemi, belge tarayıcısı (analiz edilen metin) ve geri çağrılan bölümler (arama sonuçlarını gösterir) (Bkz. Resim 3:1). Kodlar, metin tarayıcısının kenar boşluğunda, araştırmacı tarafından seçilebilen farklı renklerde görüntülenir.

Resim 3:1: MAXQDA Ana Menüsü

MAXQDA, nispeten mantıksal derecede gelişmiş bir işlem ile kodların analizini sağlar. Kod İlişki Tarayıcısı ile kodların eş zamanlı olarak bulunup bulunmadığını, kod rastlantısını grafiksel olarak gösterir. Kod matrisi tarayıcısı ile kaynak kodların geçtiği veya seçili kodları gösterir. MAXQDA'da otomatik kodlama

ile metindeki kelimelerden kodlar oluşturulabilir. Atanan kodları kaldırmak için geri alma fonksiyonu da vardır (Retitie, 2008: 499-500).

mümkündür (Rettie, 2008: 500). Görsel haritalama özelliğine sahip olan MAXQDA yazılımında kullanıcı grafikleri ve tabloları düzenleyebilir ya da kendisi çıkan veriler ile veya yüklenen belgelerle grafik ve mapler oluşturabilir.

Bu çalışmanın ilk aşaması olan nitel içerik analizinde tümevarımsal bir yaklaşımla belirlenen kategorilere MAXQDA nitel veri analizi yazılımının yardımıyla araştırmacı tarafından kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Nitel içerik analizi tekniği ile geniş bir örnekleme sahip olan çalışmanın verileri azaltılmış ve verilere anlam kazandırılması ve verilerin operasyonelleştirilmesi sağlanmıştır. Araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliğinin⁸⁷ sağlanması için araştırmacı tarafından belirlenen kategorilerin kapsamlı olarak tanımlanmasına özen gösterilmiş ve verilerin gruplandırılmasında kategorilerin benzerlik göstermemesine dikkat edilmiştir. Bu amaçla araştırmacı belgelerin kategorilere kodlanması aşamasında kategoriler ve kategorilerin hiyerarşik düzenlenmesinde gerekli değişiklik ve düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Araştırmacı tarafından farklı zamanlarda iki kez kodlanan verilerin güvenilirliğinin ölçülmesi için Poindexter ve Mc Combs'un kodlayıcılar arası uyum formülü kullanılmıştır:

$$R = 2 \cdot \frac{C_{1,2}}{C_1 + C_2}$$

“R: Araştırmanın güvenilirlik katsayısı
C1,2: Kodlayıcıların birbirleriyle uyumlu kodlama sayısı
C1: Birinci kodlayıcının kodladıklarının sayısı
C2: İkinci kodlayıcının kodladıklarının sayısı” (Özmen, 2011:123).

⁸⁷ Geçerlik ve güvenilirlik, bir içerik çözümlemesinde, aynı metnin tekrarlanan ölçümleri sonucunda benzer çıkarımlara ya da sonuçlara ulaşılmasıyla sağlanır. Değişik kişilerin aynı metni kodlamada, yorumlamada ve aynı kategorilere yerleştirmede gösterdikleri benzerlik metnin güvenilirliğini sağlar. Nitel içerik analizinde, 60 güvenilirlik katsayısı (yani, farklı kodlayıcılar arasında %60 uyuşma) kabul edilebilir olarak kabul edilir. Anlam bağlamsal ve öznel olduğundan, tek bir metin parçası, aslında farklı araştırmacılar tarafından farklı nitel yorumlara açık olabilir (Julien, 2008: 121). Ek olarak, tematik kategoriler belirlendikten sonra, dikkatli araştırmacılar, veri gruplandırmalarının veya kategorilerinin kapsamlı olarak tanımlanmış yollarla (yani, veri setinde tanımlanabilen tüm kategorileri kapsayan ve ilgili tüm verilerin kategorilere ayrıldığı) ve karşılıklı olarak kategorilerin tanımlarının benzerlik göstermediğine dikkat eder. Bunlar analizlerin ve sonuçlarının güvenilirliğini arttıran önemli ilkelerdir (Julien, 2008:121).

Kodlayıcılar-kodlamalar arası uyumun .90 ve üzeri olduğu durumlarda kodlayıcılar-kodlamalar arasında mükemmel bir uyum olduğu, .80 ve.90 arası olduğunda ise kodlayıcılar-kodlamalar arasında güvenilirliğin kabul edilebilir seviyede olduğu ispatlanmıştır (Bayram, 2011:307). Bu çalışmada kodlayıcılar arası uyum bu formül ile hesaplanmış ve araştırmanın güvenilirlik katsayısı 0,97 olarak bulunmuştur (Bkz. EK 1).

MAXQDA nitel veri analizi yazılımıyla yapılan kodlama işleminin ardından verilerin görselleştirilmesi ve raporlanması aşaması araştırmacı tarafından tamamlanarak araştırmanın ikinci aşaması olan eleştirel söylem analizine geçilir.

Konuşma ve metinler aracılığıyla ortaya çıkan anlam ürünleri ile ilgilenen geniş, kapsamlı ve kültürel araştırmalarda kullanılan bir çözümleme yöntemi olan söylem analizi (Çelik & Ekşi, 2008: 99), 1970'lerden sonra özellikle Avrupa akademik çevrelerinde yaygınlaşan bir yaklaşım olarak, iletişim disiplinine yeni bir yöntembilimsel konum sunar. Ümit Atabek, bu konumu, nesnel bilgi anlayışında öznel bilgi anlayışına doğru bir gidişe işaret eden ve pozitivist olmayan bir konum olarak nitelendirir. "Bu bağlamda söylem analizi bir 'okuma'dır" (2007: 151-152).

"Söylem bir iletinin tüm boyutlarını, sadece iletinin içeriğinin, değil, onu dile getireni (kim söylüyor), otoritesini (neye dayanarak), dinleyiciyi (kime söylüyor?) ve amacını (söyleyenler söyledikleri ile neyi başarmak istiyor) kapsar. Söylem belirli bir zaman dilimi içinde belli insan grupları arasında olan ve diğer insan grupları ile ilişkili olarak geliştirilen fikirleri, ifadeleri ve bilgileri içerir. İktidarın uygulanması böyle bir bilginin kullanımına içkindir. Söylem, konuşma ve sohbette dâhil olmak üzere tüm iletişim biçimlerini kuşatır. Bununla birlikte sohbet ve konuşma münhasır söze dökülen önermelerle sınırlı değildir, günlük uygulamalar içinde sosyal dünyayı görme, sınıflandırma ve ona tepki verme yollarını da içerir" (Çelik &Ekşi, 2008: 100).

Çelik ve Ekşi, bireylerin söylem yaratmadığını, söylemlerin sosyal düzeyde mevcut olduğunu söyler. Anlamı inşa eden söylem, böylelikle toplumların mevcut semboller ve anlamlar arasında bağ kurmasını sağlar. Bu yolla toplumlar konular, olgular ve olaylar hakkında nasıl düşünecekleri ya da iletişim kuracaklarını belirlerler (Çelik &Ekşi, 2008:100). Söylem analizi metodolojik ve kavramsal unsurlardan

meydana gelen sosyal hayata dair bir perspektif sunarak, söylem üzerine düşünme (teorik ve meta-teorik öğeler) ve söylemi datalaştırılmayı sağlar. Bu analiz yöntemi sadece geleneksel metodolijelere bir alternatif değil, aynı zamanda bu metodolojilerin içine sokulmuş bakış açılarına karşı bir alternatiftir (Çelik & Ekşi:2008:104).

Farklılıkları keşfetmeyi ve bir söylem içinde dönüşen, değişime uğrayan, mübadele edilen bilgi yapıların incelenmesini sağlayan söylem analizi yöntemi, ‘Kim ne söylüyor’ sorusuna değil, ‘Ne anlatmak istiyor?’ sorusunu cevaplamayı amaçlar ve söylenen cümlelerin anlamını bir başka deyişle gerçek değerini belirlemek ve anlatılmak isteneni ortaya çıkarmak amacındadır. “Bu bağlamda söylem analizi kişilere bağlı olan dil sistemine ve bilgi toplumunda bu sistemin bireylerin tecrübelerini nasıl şekillendirdiğine dikkat çeker” (Güllüoğlu, 2012: 232). Kapsamlı bir söylem analizi, değişen ifadelerin, ideolojik konumların, çıkarların ve iktidarların özelliklerini belirlemesini sağlar (Güllüoğlu, 2012: 231).

“Kişilerin ve kurumların (siyasal parti, sosyal gruplar, toplum içinde yerleşik konumda olan alt ve üst kimlikler, vb...) belirli sosyal ve kültürel çevrelerde dili nasıl kullandıklarını, dile nasıl anlam yüklediklerini ve bu anlam doğrultusunda kendi gerçekliklerini nasıl yarattıklarını ele alan ve tercih edilen iletişim yapılarının sosyokültürel normlar, tercihler ve beklentilerle olan ilişkisini araştıran söylem analizindeki temel vurgu söz konusu konuşmaların ve/veya yazılı iletişimin yapıldığı sosyal çevrenin, normların, güç ilişkilerinin özelliklerinin tanıtılması ve değerlendirilmesidir” (Çelik & Ekşi, 2008: 115).

Söylem analizi alanı geniş bir çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitliliğin yanında araştırmaların bazı ortak noktaları vardır ve bunların başında problemi ele alırken bağlamın merkezi konuma yerleştirilmesi gelir. Analitik yaklaşımlardaki farklılıklara göre bu odak mikro ya da makro düzeyde ele alınırken, araştırma probleminin amacı ve kapsamı da çoğu kez analitik düzenlemeyi etkiler. Aygül, bu nedenle söylem analizinin nasıl yapılacağına dair kesin ve net bir yönerge belirlemenin ya da böyle bir yönerge üzerinden araştırma yürütmenin pek mümkün olmadığını söyler (Aygül, 2012: 193-194).

N. Fairclough, G.Kress, T.V.Leuwen, Ruth Wodak ve Teun van Dijk’ın da içinde bulunduğu bir grup dilbilimci 1991’ yılında bir araya gelerek günümüzde farklı uygulamalarla sıkça kullanılan eleştirel söylem analizinin temel ilkelerini belirler

(Karaduman, 2017: 38). “Eleştirel söylem analizinde araştırmalar belirli bir sosyal probleme odaklanarak ve bu sosyal probleme dair belirgin bir pozisyon alarak başlar” (Aygül, 2012:1 96). Teun van Dijk eleştirel söylem analizini şu şekilde açıklar:

“Eleştirel söylem analizi; sosyal ve politik bağlamda, metin ve konuşma ile meşrulaştırılmış, yeniden üretilmiş ve direnilmiş sosyal gücün kötüye kullanımının, tahakkümün ve eşitsizliğin yollarını çalışan bir çeşit söylem analizi araştırmasıdır. Bu muhalif araştırma ile eleştirel söylem analizi; sosyal eşitsizliği anlamak, ortaya çıkarmak ve sonuçta sosyal eşitsizliğe direnmek isteyen belirgin bir duruş alır” (Akt. Aygül, 2012: 196-197).

van Dijk eleştirel söylem analizinin ortak amaçları göz önünde bulundurulduğunda, yakından ilişkili genel kavramsal çerçeveler bulunabileceğini söyler ve eleştirel söylem analizinin, iktidar, egemenlik, hegemonya, ideoloji, sınıf, cinsiyet, ırk, ayrımcılık, çıkarlar, yeniden üretim, kurumlar, sosyal yapı ve sosyal düzen gibi kavramları ön plana çıkaran ve araştırma alanı olarak bu konuları işleyen bir söylem analizi yöntemi olduğunu belirtir (2015: 468).

Fairclough’a göre ise eleştirel söylem analizi hem dili hem de göstergesel biçimleri (öz. beden dili ya da görsel imgeler) içeren söylem ve diğer pratiklerin diğer öğeleri arasındaki diyalektik ilişkinin çözümlenmesidir (2003: 174). Fairclough ve Wodak (1997) eleştirel söylem analizinin ana ilkelerini şöyle özetlemektedir:

- “ 1. Eleştirel söylem analizi sosyal problemleri ele alır.
2. Güç ilişkileri söylemseldir.
3. Söylem, toplum ve kültürü oluşturur.
4. Söylem, ideolojik çalışmadır.
- 5.Söylem tarihseldir.
6. Metin ve toplum arasındaki bağlantıya aracılık edilir.
7. Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır.
8. Söylem, bir toplumsal eylem şeklidir” (akt. van Dijk, 2015:467).

van Dijk ise eleştirel söylen analizinin genel özelliklerini şöyle sıralar:

“-Sosyal ve politik bağlamları dışındaki söylem yapılarının sadece incelenmesi yerine, öncelikle sosyal sorunlara ve politik meselelere odaklanır.
-Sosyal problemlerin eleştirel analizi genellikle multidisiplinerdir.
-Sadece söylem yapılarını tanımlamaktan ziyade, onları sosyal etkileşim özellikleri ve özellikle sosyal yapıya dayalı olarak açıklamaya çalışır.
-Daha spesifik olarak, eleştirel söylem analizi, söylem yapılarının yürürlüğe koyduğu, onayladığı, toplumdaki güç ve hakimiyet ilişkilerinin meşrulaştırılması, çoğaltılması veya bunlara karşı çıkılması üzerine odaklanır”
(van Dijk, 2015: 467).

Anlam inşasının nasıl gerçekleştirildiğine dair üst düzey bir yorumlama imkânı sunan bir nitel araştırma yöntemi olarak eleştirel söylem analizi, çalışmanın amacı doğrultusunda meclis tutanaklarının incelenmesinde uygulanan yöntemdir. Araştırmada sadece TBMM 22. Dönem birleşimlerinde⁸⁸ kanun yapıcı aktörlerin yapmış olduğu meclis konuşmaları eleştirel söylem analizi ile incelenir. Bunun nedeni, internet ile ilgili ilk yasal düzenleme olan, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun bu dönemin koşulları içerisinde oluşturulması, Kanun tasarısının mecliste yoğun müzakerelerle görüşülmesi ve bu dönemde kabul edilerek yürürlüğe girmesidir. TBMM 22. Dönem 5651 sayılı Kanunun kurucu öğelerini barındırırken, TBMM 24. Dönemde ise 6518 sayılı Torba Yasa ile 5651 sayılı Kanunun bazı maddeleri değişir. Ayrıca her iki dönemde de iktidar partisi ve ana muhalefet partisi değişmemiştir. Bu nedenle de araştırmanın amacı doğrultusunda TBMM 24. Dönem meclis tutanaklarının nitel içerik analizi ile incelenmesi ile elde edilen veriler araştırmanın amacına yeterli düzeyde katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

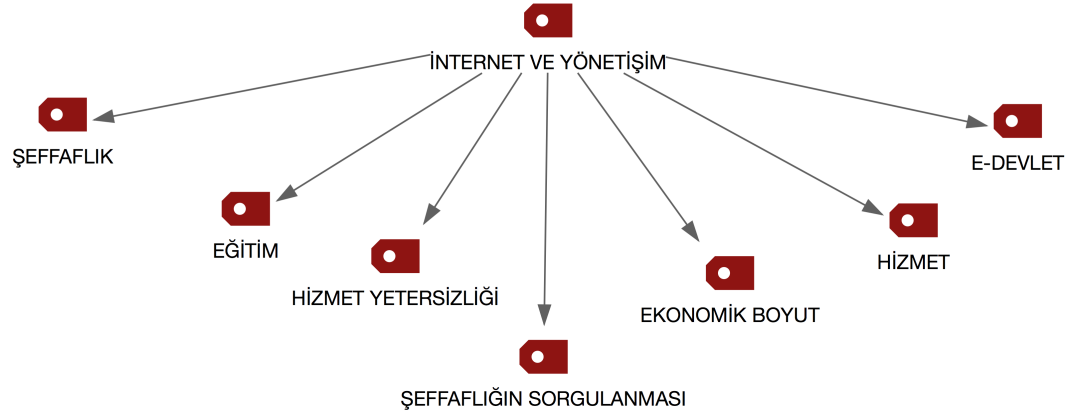
3.3.1.Kategoriler

Nitel içerik analizi yedi ana kategori üzerinden yapılmıştır: İnternet ve Yönetişim, İnternet ve Demokrasi, İnternet ve Denetleme – Düzenleme, İnternet ve Yeni Dünya Düzeni, İnternet ve Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit,

⁸⁸ Birleşim: TBMM Genel Kurulunun belirli bir günde açılan toplantısıdır (İçt. m.1/3). Her yasama yılında Genel Kurul toplantıları 1’den başlayarak sırasıyla birleşim numarası alır (Parlamento Sözlüğü, (TBMM,2018).

İnternet ve Avrupa Birliği, İnternet ve İletişim Özgürlüğü. İçerik analizinde metin parçaları (paragraflar, pasajlar, cümleler) ana kategorilerin ve alt kategorilerin kapsamına göre kodlanmıştır.

Birinci ana kategori *İnternet ve Yönetişim*dir. Bu kategori genel olarak devlet faaliyetlerinde internetin kullanımı, devletin internet yoluyla sağladığı hizmetler ve devlet faaliyetlerinin şeffaflığının sağlanmasında internet kullanımı ile ilgilidir. Bu kategori altında yedi alt kategori bulunur (Bkz. Şekil 3:1).

Şekil 3:1: İnternet ve Yönetişim Kod-Alt Kod Modeli

Şeffaflık kategorisi internetin, devletin faaliyetleri ile ilgili tüm bilgilerin paylaşılmasında bir araç olarak kullanıldığı ya da bu faaliyetlerin şeffaflığını sağlayabilecek teknolojik bir imkân olarak tanımlandığı meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 2).

Eğitim kategorisi internetin eğitim kurumlarında kullanımının yaygınlaştırılması, eğitim faaliyetlerinde internet kullanımının sağlanması, okullara internet altyapısının sağlanması, bilgi ve teknoloji sınıflarının oluşturulması ile internet kullanımı ile ilgili bilgi ve donanımın sağlanması ve bu yolla eğitimin kalitesinin artırılması gibi içeriklere sahip meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 3).

Hizmet Yetersizliği alt kategorisi vatandaşların internet teknolojisinden yararlanması için gerekli altyapının devlet tarafından sağlanmaması, e-devlet uygulamalarında yaşanan aksaklıklar ve hatalar, eğitim alanında internet ile ilgili yapılan çalışmaların yetersizliği gibi genellikle muhalif parti üyelerinin, iktidarın internet ile ilgili ya da internet aracılığıyla yapmış olduğu hizmetlerin yetersizliği yönünde dile getirdikleri eleştirilerini içeren bir kategoridir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 4).

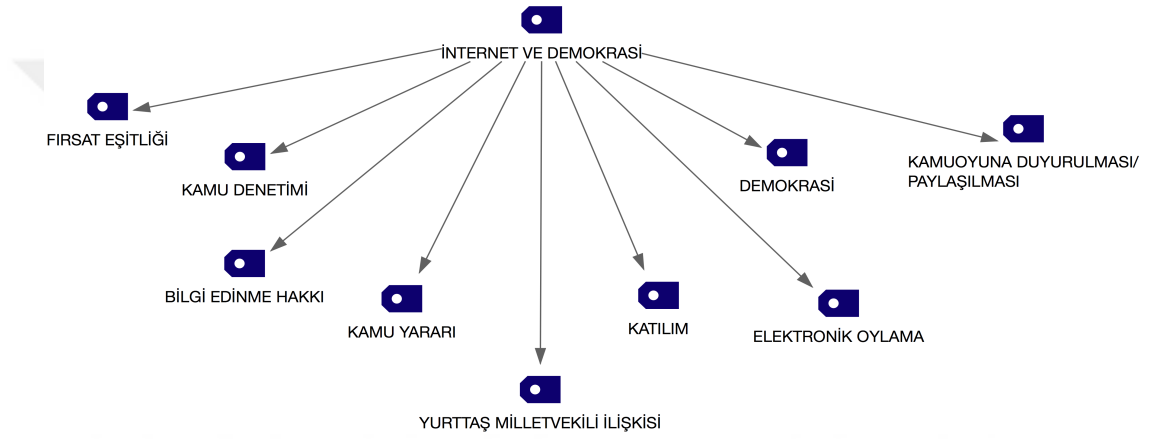
Şeffaflığın Sorgulanması alt kategorisi internetin devlet kurumlarının faaliyetleri konusunda kamuoyuna aktarılmayan bilgilerin ulaşılabilceği bir kaynak olarak tanımlandığı ve devlet faaliyetlerinin şeffaf olması için kullanılan teknolojik bir imkân olarak tanımlandığı bir kategoridir. Bu alt kategori bu bağlamda ağırlıklı olarak muhalif parti üyelerinin iktidar partisine ve devlet faaliyetlerine yönelik eleştirilerini, internet teknolojisinin sahip olduğu özelliklerden bahsederek ya da bu özelliklerin yarattığı imkânlardan yararlanarak yapmış oldukları konuşmaları içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 5).

Ekonomik Boyut alt kategorisi internetin ekonomik anlamda devlet kurumlarına ve kamuoyuna sağladığı imkânlar; evrakların arşivlenmesi ve gönderilmesi gibi işlemler başta olmak üzere internet teknolojisinin zaman, emek ve maliyetlerde tasarruf edilmesine olan etkisi hakkında yapılan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 6).

Hizmet kategorisi devlet tarafından internetin teknik altyapısının oluşturulması, internetin sahip olduğu nitelikler yoluyla sağlamış olduğu imkânlar doğrultusunda kamunun yaşantısını kolaylaştıran bir hizmet olarak, kamunun hizmetine yönelik bir araç olarak taşıdığı işlevi ve önemi içeren meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 7).

E- devlet alt kategorisi internet teknolojisinin yaygın kullanımı ile birlikte e-devlet sisteminin kuruluşu ve kurulmasının ardından e-devlet ile yoluyla yapılan kamu hizmetleri, vatandaşların bilgi ve hizmetlere ulaşımının kolaylaştırılması ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 8).

İkinci ana kategori *İnternet ve Demokrasidir*. Bu ana kategori internetin demokrasinin sağlanması, sürdürülmesi için kullanıldığı ya da kullanılabileceği durumlar ve olaylar, internet ile ilgili devletin yapmış olduğu çalışmaların/düzenlemelerin demokrasiye zarar vermesi ile ilgilidir. Bu ana kategori dokuz alt kategoriye içermektedir (Bkz. Şekil 3:2).

Şekil 3:2: İnternet ve Demokrasi Kod-Alt Kod Modeli

Demokrasi alt kategorisi internetin bir iletişim aracı olarak kamunun bilgiye ulaşımını ve devlet faaliyetlerini takibini sağlayan bir nevi demokrasinin korunmasını ve sağlanmasını temin eden bir unsur olarak tanımlandığı meclis konuşmalarını içerir. (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 9).

Kamu Denetimi kategorisi devlet faaliyetlerinin ya da devlet kurumlarının işleyişleri ile ilgili kamu denetiminin sağlanması açısından internetin kullanımına ilişkin meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 10).

Kamu Yararı alt kategorisi internetin, kamunun bilinçlendirilmesi, belli konularda bilgilendirilmesi ve devletin kamunun yararına çalışmalar yürütmesi amacıyla kullanıldığına yönelik ya da kullanılmasının talep edildiği meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 11).

Kamuoyuna Duyurulması ve Paylaşılması alt kategorisi internetin, kamuya bilgi verilmesi, duyurular yapılması ve devlet kurumları tarafından kamu ile bilgi paylaşımında bulunması amacıyla kullanımına yönelik içerikleri olan meclis konuşmalarını kapsar (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 12).

Elektronik Oylama alt kategorisi internet teknolojisi ile birlikte birçok ülkede seçimlerde oylama işleminin internet ortamında yürütülmesi ve Türkiye’de elektronik oylama sistemine geçiş ile ilgili mecliste yapılan müzakerelerde gerçekleşen meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 13).

Yurttaş ve Milletvekili İlişkisi alt kategorisi internetin, milletvekilleri ile seçmenleri arasındaki iletişimi sağlayan bir imkân olarak görüldüğü meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 14).

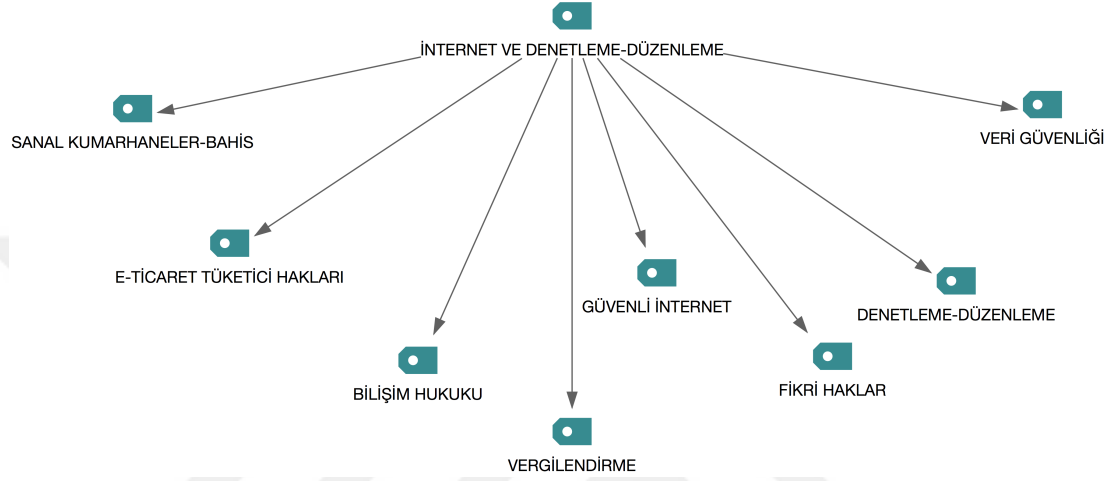
Katılım alt kategorisi internetin, demokrasinin olmazsa olmazı olan halkın yönetime katılımını sağlayan önemli bir imkân olarak kullanımını içeren meclis konuşmalarını kapsar (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 15).

Bilgi Edinme Hakkı alt kategorisi internetin, kamunun bilgi edinme hak ve özgürlüğünü sağlayan bir imkân olarak kullanıldığı ya da bu hak ve özgürlük kapsamında kamuya yönelik devlet tarafından yapılan ya da yapılması gereken hizmetlerin neler olduğuna dair yapılan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 16).

Fırsat Eşitliği alt kategorisi internetin, demokrasinin önemli parçalarından biri olan fırsat eşitliğini sağlayıcı bir imkân olarak tanımlandığı, internetin bir hizmet olarak tüm vatandaşlara sağlanması yoluyla fırsat eşitliğinin yaratılmasını ve devamlılığını sağlayacak eylemlerin gerekliliğini vurgulayan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 17).

Üçüncü ana kategori *İnternet ve Denetleme – Düzenleme*dir. Bu ana kategori internetin yaygın kullanımı ile birlikte ekonomik, toplumsal ve sanatsal faaliyetlere değin gündelik yaşantının içinde etkisini gösteren bu yeni teknolojinin yarattığı her

türlü yeni duruma yönelik olarak gerekli denetim ve düzenlemelerin yapılması ile ilgilidir. Bu ana kategori sekiz alt kategoriyi içerir (Bkz. Şekil 3:3).

Şekil 3:3: İnternet ve Denetleme-Düzenleme Kod- Alt Kod Model

Sanal Kumarhaneler ve Bahis alt kategorisi internet üzerinde bahis oyunları oynanması ve sanal kumarhanelerin artmasıyla bu yasadışı faaliyetlerin denetlenmesi ve düzenlenmesinin gerekliliği ve önemine yönelik meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 18).

E-ticaret ve Tüketici Hakları alt kategorisi internetin yaygın kullanımı ile birlikte e-ticaretin başlaması ve bu alanda tüketici haklarının korunması konusunda gerekli denetleme ve düzenlemelerin yapılması yönünde yapılan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 19).

Bilişim Hukuku alt kategorisi bilişim teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmelerin beraberinde getirdiği sorunlara karşı var olan hukuk sisteminin yetersiz kalması ve bu nedenle bilişim suçlarına yönelik olarak bilişim hukuku konusunda yapılması gereken çalışmalar ve yürürlüğe girmesi gereken yeni düzenlemeler ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 20).

Vergilendirme alt kategorisi sanal kumarhaneler ve bahis oyunları gibi internet üzerinden oynanan kumarın vergilendirilmesi, internet üzerinden gerçekleşen vergi

dışı faaliyetlerin denetlenmesi için yapılması gerekenlerle ilgili ve özel iletişim vergisi ile ilgili meclis konuşmaları içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 21).

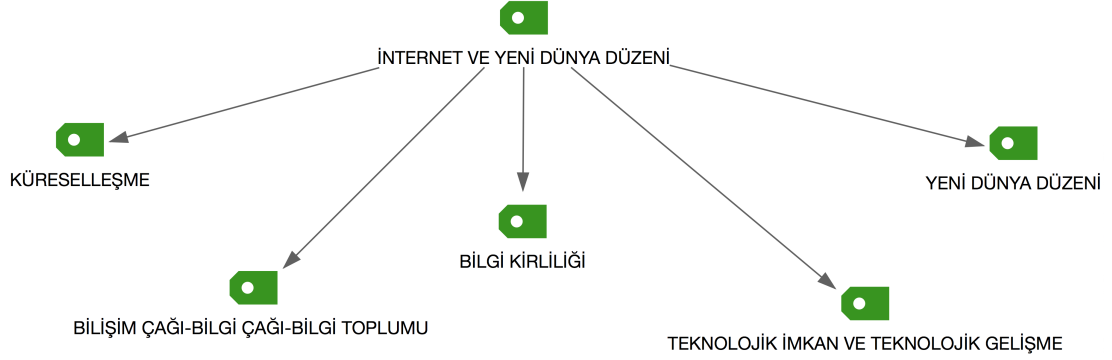
Güvenli İnternet alt kategorisi internetin yaygın kullanımı ile birlikte internette özellikle genç ve çocukları olumsuz etkileyecek içeriklere karşı, kişisel verilerin internet ortamından yayılması, ulaşılması ve paylaşılması gibi toplumun genelini tehdit edici durumlara karşı güvenli internetin sağlanmasının gerekliliği ve bu bağlamda yapılması gerekenler ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 22).

Fikri Haklar alt kategorisi internet üzerinden yapılan fikri hak ihlallerine karşı ve dijital ortamda eserlerin telif haklarının korunması için gerekli denetleme ve düzenlemelerin yapılması zarureti ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 23).

Denetleme-Düzenleme alt kategorisi internetin altyapısının oluşturulmasından internet üzerinden yürütülen tüm faaliyetlere ile ilgili tüm düzenleme ve denetleme faaliyetlerinin belli bir konuda değil genel olarak değerlendirildiği meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 24).

Veri Güvenliği alt kategorisi internet ile birlikte kişisel verilerin ve bilgilerin korunmasının zorlaşması, iletişimin gizliliği konusunda yapılan ihlaller ve bu konularda gerekli denetleme ve düzenlemelerin yapılmasının önemi hakkında yapılan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 25).

Dördüncü ana kategori *İnternet ve Yeni Dünya Düzenidir*. Bu ana kategori internet teknolojisinin tüm dünyada yaygın olarak kullanımı ile birlikte yeni bir dünya düzeninin ortaya çıkması ve internet ile birlikte toplumların içine girdiği bilgi çağının özellikleri, toplumsal hayatta yarattığı değişiklikler ve etkileri ile ilgilidir. Bu ana kategori beş alt kategoriye içerir (Bkz. Şekil 3:4).

Şekil 3:4: İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Kod-Alt Kod Modeli

Küreselleşme alt kategorisi küreselleşmenin önemli aktörlerinden biri olarak ve küresel sisteme entegre olabilmenin anahtarı olarak internetin gösterildiği meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 26).

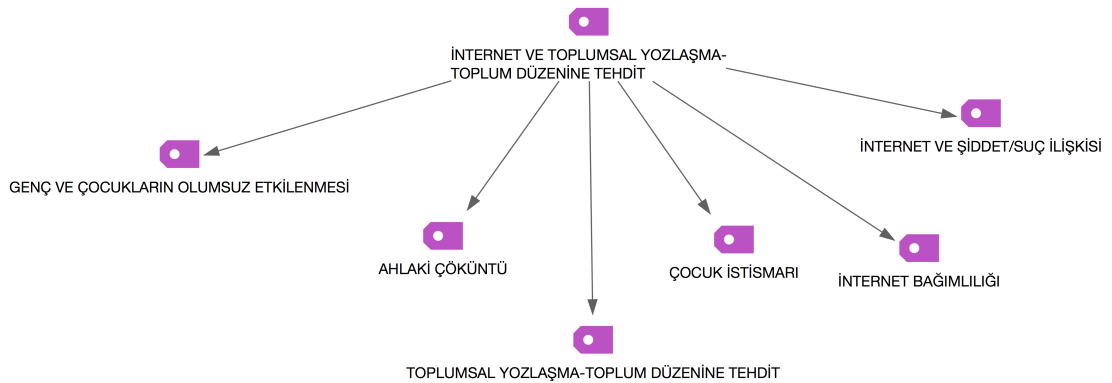
Bilişim Çağı- Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu alt kategorisi çağımızın en önemli buluşlarından bir olan internetin yaygın kullanımı ile birlikte yeni dünya düzenini adlandırmak amacıyla kullanılan bilgi toplumu, bilgi çağı, bilişim çağı ve internet çağı gibi kavramlar ile birlikte kullanıldığı ve bu çağın Türkiye tarafından yakalanması için internet kullanımı ile ilgili neler yapıldığı ya da yapılması gerektiği yönünde içeriklere sahip konuşmaları içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 27).

Bilgi Kirliliği alt kategorisi internetin sağladığı tüm olanakların yanında çok sayıda yanlış veya eksik bilginin de olduğu bir veri çöplüğünün ortaya çıkmasına neden olması, bu bilgi kirliliğinin yarattığı olumsuzluklara ve tüm bu olumsuzluklara karşı alınması gereken önlemlere dikkat çeken meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 28).

Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme alt kategorisi internetin insan yaşamını kolaylaştıran bir teknolojik imkân ya da gelişme olarak tanımlandığı meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 29).

Yeni Dünya Düzeni alt kategorisi internet ile birlikte ortaya çıkan yeni dünya düzenini ve çağı yakalamanın önemine değinen meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 30).

Beşinci ana kategori *İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdittir*. Genel olarak bu ana kategori internetin toplum yaşantısına olumsuz etkilerini içerir. İnternetin suç ve şiddet ile olan ilişkisi, toplumsal düzeni tehdit eden nitelikleri ile ilgilidir. Bu ana kategori altı alt kategoriyi içerir (Bkz. Şekil 3:5).

Şekil 3:5: İnternet ve Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit Kod-Alt Kod Modeli

Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi alt kategorisi internetin, en büyük kullanıcı kitlesi olan genç ve çocukların gelişimi ve eğitim hayatları üzerindeki olumsuz etkisi, özellikle online bilgisayar oyunlarının genç ve çocuklar için barındırdığı tehlikelere değinen ve bu bağlamda devlet eliyle genç ve çocukların bu olumsuzluklardan korunması amacıyla yapılması gerekenlere yönelik yapılan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 31).

Ahlaki Çöküntü alt kategorisi internetin yaygın kullanımı ve sosyal ağların bu kullanımın içerisinde kapsadığı büyük alanın beraberinde getirdiği aile düzenini ve birliğini tehdit eden, toplum düzenini bozan etkileri ve bu konularda alınması gereken önlemler ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 32).

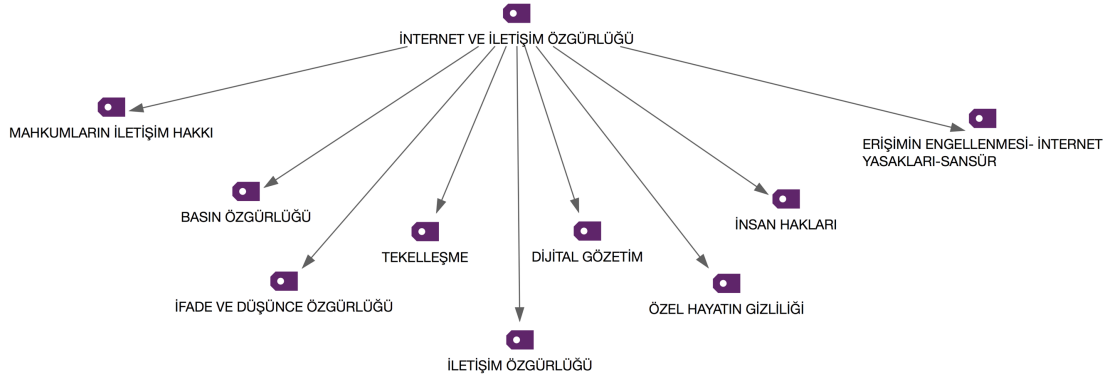
Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit alt kategorisi internetin toplumun sağlığını, psikolojisini bozan veya tehdit eden, kültürel ve sosyal değerlerde tahribat yaratan etkileri ve bu bağlamda taşıdığı tehlikeler ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 33).

Çocuk İstismarı alt kategorisi internetin çocuk pornosunun artması ve yayılmasındaki etkisi, özellikle sosyal medya hesapları üzerinden çocuk istismarının son dönemde yaygınlaşmasına dikkat çeken ve gerekli denetleme mekanizmalarının oluşturulmasının önemi üzerine yapılan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 34).

İnternet Bağımlılığı alt kategorisi internetin yaygın kullanımı ile birlikte toplum sağlığını ve düzenini, genç ve çocukların gelişimini olumsuz etkileyen yeni bir tür bağımlılık olarak ortaya çıkan internet bağımlılığının ne olduğu ve bu bağımlılığa karşı alınması gereken önlemler üzerine yapılan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 35).

İnternet ve Suç/ Şiddet İlişkisi alt kategorisi internetin uyuşturucu satılması, kumar ve bahis oyunlarının oynatılması gibi yasadışı faaliyetler için kullanımının yaygınlaşması, çocuk ve gençler başta olmak üzere toplumun birçok üyesini şiddet ve suça yönlendiren içeriklerle karşılaşmasına ya da şiddet veya suça maruz kalmasına neden olması ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 36).

Altıncı ana kategori *İnternet ve İletişim Özgürlüğü*dür. Bu ana kategori internet ile birlikte yeni bir boyut kazanan, kişisel hak ve özgürlüklerin temelini oluşturan düşünce ve ifade özgürlüğünün korunmasının gerekliliği , dijital gözetim ve tekelleşmenin iletişim özgürlüğü ihlalleri yaratması ve internet ile ilgili düzenlemelerin iletişim özgürlüğü açısından olumlu veyahut olumsuz yönleri ile ilgilidir. Bu ana kategori dokuz alt kategoriyi içerir (Bkz. Şekil 3:6).

Şekil 3:6: İnternet ve İletişim Özgürlüğü Kod –Alt Kod Modeli

Mahkumların İletişim Hakkı alt kategorisi internet teknolojisi ile birlikte mahkumların iletişim özgürlüğü hakkı bağlamında internete erişim hakkının ne gibi bir kapsama sahip olması gerektiği ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 37).

Basın Özgürlüğü alt kategorisi internet gazeteciliğinin yasal bir statüye sahip olmasının gerekliliği ve bu bağlamda basın kanununda yapılması öngörülen değişiklikler, internet gazeteciliğine uygulanan sansür ve kısıtlamaların yanı sıra baş gösteren tekelciliğin basın özgürlüğüne indirdiği darbelere değinen meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 38).

İfade ve Düşünce Özgürlüğü alt kategorisi internet mecrasında tüm kullanıcıların ifade ve düşünce özgürlüğünü korunmasının gerekliliği ve internet ile ilgili yürürlüğe giren ya da girecek olan tüm düzenlemelerin kişisel hak ve özgürlüklerden biri olan ifade ve düşünce özgürlüğünü koruyan ve sağlayan bir nitelikte olmasının talep edildiği ya da bu düzenlemelerin içerikleri itibarıyla ifade ve düşünce özgürlüğünü tehdit ettiğine dikkat çeken ya da tehdit etmediğini savunan meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 39).

Tekelleşme alt kategorisi Türk Telekom'un özelleştirilmesi ile internet hizmetinin tekelleşmesi ve medyada yaşanan tekelleşmenin beraberinde getirdiği

iletişim özgürlüğünü tehdit eden duruma yönelik meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 40).

İletişim Özgürlüğü alt kategorisi sansürsüz, ucuz ve korkusuzca kullanıcıların internet aracılığıyla her bilgiye ulaşabilir olmasının gerekliliği ve iletişim özgürlüğünün özellikle internet mecrasında devlet tarafından korunmasının ve sağlanmasının önemine dikkat çeken meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 41).

Dijital Gözetim alt kategorisi internet kullanıcılarının verilerinin güvenliğinin gerekçe gösterilerek kayıt altına alınmasının, internetteki her türlü eylemlerinin yapılan düzenlemeler ile uzun süreli olarak takip edilmesi ve gizli dinlemeler yoluyla iletişim hakkının ihlal edilmesi ve halkın fişlenmesi gibi bir tehlike barındıran bu tür eylemlerin iletişim özgürlüğü ihlalini beraberinde getirdiğine yönelik meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 42).

Özel Hayatın Gizliliği alt kategorisi internette özel hayatın gizliliğini ihlal eden bilgilerin paylaşılması ve bu bilgilerin hızla yayılması ile ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 43).

İnsan Hakları alt kategorisi internete erişimin temel insan haklarından biri olarak tanımlandığı, bu hakkın tehdit eden durumlar ve bu hakkın korunması için yapılması gerekenlerle ilgili meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 44).

Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları- Sansür alt kategorisi web sitelerin kapatılması-yasaklanması, internetin yavaşlatılması ya da belli web sitelerine erişimin engellenmesi yoluyla iletişim özgürlüğü ihlallerine dikkat çeken ya da internet alanında yapılan düzenlemelerin ve bu düzenlemeler kapsamında gerçekleştirilen internet yasaklarının gerekçelendirilerek açıklandığı meclis konuşmalarını içerir (Örnek konuşmalar için Bkz. EK 45).

Yedinci ana kategori *İnternet ve Avrupa Birliği*dir. Bu ana kategori sadece bir alt kategoriden oluşmaktadır. *Avrupa Birliğine Uyumluluk* alt kategorisi internet ile ilgili yapılması öngörülen ya da yapılan düzenlemelerde, e-devlet gibi uygulamalarda

Avrupa Birliği normlarına ulaşılmasının gerekliliği ya da Avrupa Birliğine uyumluluğu sağlayacak dzenlemelerin 6nemine y6nelik meclis konuşmalarını i6erir (6rnek konuşmalar i6in Bkz. EK 46).

3.4. Evren ve 6rneklem

6alışmanın evreni internet ile ilgili yasal dzenlemelerin yapıldığı, TBMM 22. D6nem (14 Kasım 2002 – 3 Haziran 2007) ve TBMM 24. D6nem (28 Haziran 2011 – 10 Eyl6l 2014) meclis birleşim tutanaklarında “internet” kelimesinin ge6tiği t6m tutanaklardan oluşur. Evren TBMM 22. D6neminin tamamını (5 yasama yılı), 24. D6nemin ise 4 yasama yılını kapsar. Bunun nedeni internet ile ilgili ilk yasal dzenlemenin 22. D6nemin son yasama yılında yapılmış olması, 24. D6nem de ise 4. yasama yılında yasal dzenlemenin bazı maddelerinde değişiklik yapılmasıdır. 24. D6nem 5. yasama yılı da araştırmacı tarafından okunmuş ancak araştırmanın seyrini değiştirecek d6zlemde yeni veriler i6ermemesi ve 22. D6nemde de yasal dzenlemeye kadar olan birleşim tutanaklarının araştırmaya dahil edilmesi nedeniyle araştırmanın b6t6nl6đ6n6n korunması amacıyla analize dahil edilmemiştir (Bkz. Tablo 3:1-Tablo 3:2).

Yasama Yılı	Birleşim Sayısı	“İnternet” Kelimesi Ge6en Birleşim Sayısı
1. Yasama Yılı	114 Birleşim	41 Birleşim
2. Yasama Yılı	124 Birleşim	58 Birleşim
3. Yasama Yılı	127 Birleşim	49 Birleşim
4. Yasama Yılı	131 Birleşim	48 Birleşim
5. Yasama Yılı	121 Birleşim	66 Birleşim

Tablo 3:1: TBMM 22. D6nem Birleşim Sayıları

Yasama Yılı	Birleşim Sayısı	“İnternet” Kelimesi Geçen Birleşim Sayısı
1. Yasama Yılı	11 Birleşim	2 Birleşim
2. Yasama Yılı	132 Birleşim	108 Birleşim
3. Yasama Yılı	139 Birleşim	117 Birleşim
4. Yasama Yılı	139 Birleşim	112 Birleşim

Tablo 3:2: TBMM 24. Dönem Birleşim Sayıları

Çalışmanın evrenini oluşturan 1038 meclis tutanağında “internet” kelimesinin geçtiği 601 meclis tutanağı araştırmacı tarafından içerik analizi için okunmuş ve okumanın sonucunda aktörlerin konuşmalarında internetin sadece “iletişim aracı”, teknoloji”, “bilgi edinilen kaynak”, “bilgiye ulaşılabilecek kaynak”, “argümanın dayandırıldığı kaynak” olarak geçtiği konuşmaların tezin amacı doğrultusunda yapılacak analize katkı sağlamayacağı göz önünde bulundurularak analizin dışında bırakılmasına karar verilmiştir. Ayrıca meclis tutanaklarında sıklıkla “internet” kelimesinin yazılı soru önergeleri içinde geçtiği görülmüş ve bu bölümler yazılı önergelere ulaşamadığı için analizin dışında bırakılmıştır. Çalışmanın örneklemini bu sınıflandırma ile belirlenen 350 tutanak oluşturur (Bkz. Tablo 3:3- Tablo 3:4).

Yasama Yılı	“İnternet” Kelimesi Geçen Birleşim Sayısı	Analize Dahil Edilen Birleşim Sayısı
1. Yasama Yılı	41 Birleşim	14 Birleşim
2. Yasama Yılı	58 Birleşim	28 Birleşim
3. Yasama Yılı	49 Birleşim	19 Birleşim
4. Yasama Yılı	48 Birleşim	42 Birleşim
5. Yasama Yılı	66 Birleşim	36 Birleşim

Tablo 3:3: Analize Dahil Edilen TBMM 22. Dönem Birleşim Sayıları

Yasama Yılı	“İnternet” Kelimesi Geçen Birleşim Sayısı	Analize Dahil Edilen Birleşim Sayısı
1. Yasama Yılı	2 Birleşim	2 Birleşim
2. Yasama Yılı	108 Birleşim	65 Birleşim
3. Yasama Yılı	117 Birleşim	68 Birleşim
4. Yasama Yılı	112 Birleşim	76 Birleşim

Tablo 3:4: Analize Dahil Edilen TBMM 24. Dönem Birleşim Sayıları

3.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapıldığı, TBMM 22. Dönem (14 Kasım 2002- 3 Haziran 2007) beş yasama yılı ve TBMM 24. Dönem (28 Haziran 2011- 10 Eylül 2014) dört yasama yılını içeren meclis birleşim tutanaklarında “internet” kelimesinin geçtiği, tezin amacı doğrultusunda yapılan ayrıntılı okumalar ile belirlenen 350 tutanakla sınırlıdır.

3.6. Verileri Toplama Tekniği

Çalışmada veri toplanması aşamasında TBMM internet sitesinden ulaşılan, internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapıldığı, 22. Dönem (14 Kasım 2002- 3 Haziran 2007) ve 24. Dönem (28 Haziran 2011- 23 Nisan 2015) meclis birleşimlerinin tutanakları araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında 22. Dönem ve 24. Döneme ait tüm meclis tutanaklarında “internet” kelimesi aratılarak kelimenin geçtiği tüm tutanaklar okunmuş ve sınıflandırılmıştır.

İlk okuma esnasında yapılan sınıflandırma ile belirlenen “internet” kelimesinin geçtiği tüm tutanaklar ayrıntılı olarak tekrar okunmuştur. Analize dahil edilecek meclis birleşim tutanaklarının belirlendiği bu aşamada, tutanaklar okunurken internet ile ilgili konuşmaların içerikleri bağlamında kategoriler belirlenmeye başlanmıştır. Kategorilerin belirlenmesinin ardından Microsoft Excel programında,

“konuşmayı yapan aktör”, “üye olduğu parti”, “konuşmanın içeriği” ve “konuşmanın hangi kategori içerisinde değerlendirilebileceğini” içeren tablolar yapılmıştır (Bkz. Örnek EK: 47). Bu aşamanın ardından 22. Dönem ve 24. Döneme ait tüm Microsoft Excel dosyalar MAXQDA 12 nitel veri analizi programına yüklenmiş ve tutanaklardaki konuşmalar program içinde belirlenen kategoriler altına araştırmacı tarafından kodlanmıştır. MAXQDA programında yapılan kodlama işleminde araştırmacı TBMM 22. Döneme ait tutanaklarda belirlenen kategoriler kapsamında 613 kodlama, TBMM 24. Döneme ait tutanaklarda ise 1330 kodlama yapmıştır.

MAXQDA 12 programı içerisinde yapılan bu kodlama işlemi ile veriler operasyonelleştirilmiş, MAXQDA 12 programı ile oluşturulan tablo ve grafikler ile veriler raporlanmıştır.

3.7. Verilerin Analizi

Çalışmada, Türkiye’de internet politikasının oluşturulması sürecinde TBMM’de gerçekleştirilen ilgili müzakerelerin incelenmesi ile kanun yapıcı aktörlerin interneti hangi bağlamda ele aldıkları, hangi ifade biçimleri ile tartıştıkları ve konuyla ilgili görüşlerinin neler olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda tez çalışmasının bu bölümünde, internet ile ilgili ilk yasal düzenlemenin yapıldığı TBMM 22. Dönem meclis birleşim tutanakları nitel içerik analizi ve eleştirel söylem analizi ile incelenir. 5651 sayılı Kanuna eklenen maddeler ile değişiklikler yapılan TBMM 24. Dönem meclis birleşimleri tutanaklarının ise nitel içerik analizi ile incelenir.

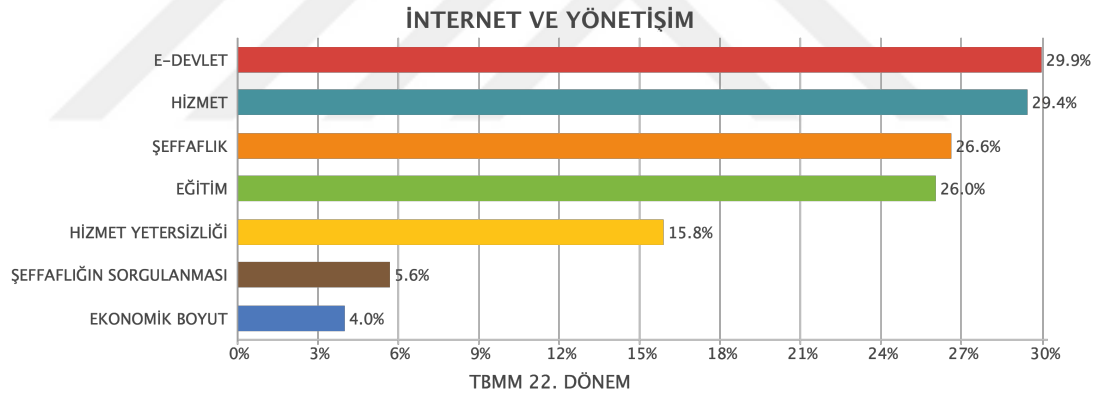
3.7.1. TBMM 22. Dönem Meclis Birleşimlerinin Analizi

TBMM’nin 22. Dönemi 14 Kasım 2002- 3 Haziran 2007 tarih aralığını kapsamaktadır. TBMM 22. Dönem parlamento üyeleri; Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi, Genç Parti ve Bağımsız milletvekilleridir.

Bu dönem internetin Türkiye’de yaygın olarak kullanılmaya başlandığı ve e-devlet benzeri uygulamaların hayata geçirilmesi gibi gelişmelerin yaşandığı, kısaca internet ile toplumun birçok kesiminin tanıştığı ve gündelik hayatın içinde internetin yer edindiği bir dönemdir. Bu dönem, internet ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun (Kabul Tarihi: 04.04.2007- Yürürlüğe Giriş Tarihi: 23.11.2007) görüşüldüğü ve yürürlüğe girdiği dönem olmasıyla önemlidir.

TBMM 22. Dönem meclis birleşimlerinin nitel içerik analizinin ve eleştirel söylem analizinin yapıldığı bu bölümde iktidar partisi ve muhalif partilerin internet ile ilgili ürettiği söylemler üzerinde ayrıntılı olarak durulur.

3.7.1.1. İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:1: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisi

22. Dönem TBMM birleşimlerinde İnternet ve Yönetişim kategorisi altında en çok görüş bildirilen alt kategoriler E-devlet ve Hizmet kategorileridir (Bkz. Grafik 3:1). Hükümet tarafından E-Devlet ve E-Türkiye projesinin başlatıldığı bu dönemde, E-Devlet kategorisi kapsamında en çok Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) milletvekilleri görüş bildirir. Hükümetin e-devlet ile ilgili plan ve faaliyetlerinin yoğun olduğu bu dönemde muhalefet partilerinden sadece Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri (CHP) konu hakkında görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:5).

İnternet ve Yönetişim Kategorisi Kod İlişkiler Matrisine bakıldığında 22. Dönem Meclis birleşimlerinde E-devlet alt kategorisinin en sık ilişkilendirildiği kategoriler Eğitim, Şeffaflık, Şeffaflığın Sorgulanması ve Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişmedir (Bkz. Tablo 3:6). Kategoriler arasındaki bu ilişkiler değerlendirildiğinde; özellikle eğitim alanında internet teknolojisinden faydalanılması hususunda meclis birleşimlerinde sıklıkla görüş bildirildiği, e-devlet faaliyetlerinin hükümetin/iktidarın faaliyetlerinin şeffaflığını ya da şeffaflığının sorgulanmasını sağlayan bir gelişme olarak ele alındığını ve tüm bu görüşlerde internet teknolojisinin bir imkân ve gelişme olarak nitelendiğini söylemek mümkündür. 22. Dönem Meclis birleşimleri süresince E-devlet alt kategorisinin sıklıkla Ekonomik Boyut kategorisi ile de ilişkilendirildiği görülür. Özellikle ağırlıklı olarak iktidar partisi üyelerinin e-devlet uygulaması ile birlikte ekonomik boyuta değinmesi dikkat çekicidir. Bu ilişkilendirme iktidar partisi üyelerinin, internet teknolojisinin sağladığı imkânlar ile devletin zaman ve maliyetten tasarruf ettiği görüşüne sahip olduklarını gösterir.

	CHP	AK PARTİ	ANAP	BAĞIMSIZ	Toplam
HİZMET	4	46	2	0	52
E-DEVLET	7	46	0	0	53
HİZMET YETERSİZLİĞİ	17	4	4	0	26
EĞİTİM	5	39	1	0	45
EKONOMİK BOYUT	1	6	0	0	7
ŞEFFAFLIK	9	31	4	0	44
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI	7	1	2	0	10
TOPLAM	50	173	13	0	237
N (Belgeler)	76	161	29	1	267

Tablo 3:5: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yönetişim Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

E- devlet uygulamasının başlatıldığı bu dönemde AK Parti Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe, E-devlet ve E-Türkiye Projesi konusunda gündem dışı olarak yaptığı konuşmasında, “İnternetin yaşamımıza getirdiği iki temel kavram olarak, e-devlet ve e-ticaret öne çıkmaktadır” sözlerine şu şekilde devam eder:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; e-devlet “devletin vatandaşlarına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan yükümlülüklerinin, karşılıklı olarak, elektronik iletişim ve işlem ortamında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesi” şeklinde tanımlanıyor. Bana göre, bu tanım biraz yetersiz kalıyor; çünkü, e-devlet projesi, aynı zamanda sosyal boyutu da olan ve gerçekte, devlette ve toplumda karşılıklı değişimi ve dönüşümü gerektiren bir projedir. E-devlet dönüşümü, toplumun taleplerini karşılamayan kurumsal yapının da dönüşümünü sağlaması ve toplumun dinamiklerini harekete geçirici bir rol oynaması bakımından da değerlidir ve önemsenmelidir” (TBMM: 2003a).⁸⁹

Yüksektepe konuşmasında e- devlet anlayışının yerleşmesi için yapılacak olan tüm yasal düzenlemelerin e-devlet projesine uyumluluğunun gerekliliği ve özellikle elektronik ortamda yapılacak işlemler için elektronik imzanın kanunlaştırılmasının önemi üzerinde durur. Bu da iktidar partisinin internet teknolojilerinden yönetim ve hizmet alanında faydalanılması noktasında ileriye yönelik proje ve çalışmalarının olduğunu, e-devlet projesini bir başlangıç olarak gördüğünü gösterir (TBMM, 2003a). Yüksektepe e-devleti hizmet olmanın ötesinde devlet ve toplum arasında bir ilişkinin yürütüldüğü alan olarak da konular. Bu noktada Yüksektepe'nin kitle iletişim araçlarını devlet ve toplum arasında enformasyon akışını sağlayan , hükümet/devlet ve toplum arasında dördüncü güç olarak konumlandıran liberal medya kuramı ile benzer bir görüş içerisinde olduğu söylenebilir.

22. Dönem 2. Yasama Yılı 33. Birleşiminde dönemin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'in konuşması bu bağlamda hükümetin internet ile ilgili görüşlerini ve hükümetin bu konuda ürettiği söylemi gösterir niteliktedir. Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik konuşmasında e-devlet projesi ile ilgili yaşanan yeni gelişmeleri ağırlıklı olarak eğitim alanı üzerinden değerlendirir. Öğretmen atamalarının e-devlet üzerinden ilk kez yapılmasına değinen Bakan, atamaların internet aracılığıyla yapılmasının, hem öğretmenlerin bu süreci eskiye oranla daha rahat geçirmesini sağlamasına hem de sürecin adilane ve şeffaf bir şekilde yürütülmesine olanak vermesine dikkat çeker. Konuşmasının son bölümünde 2005 yılının sonuna kadar 43 000 kusura okula internet bağlantısı sağlanması hedeflerinden, Millî Eğitim Bakanlığınca öğretmen, öğrenci ve velilerin yararlanacağı eğitim portalı projesinden sanal kütüphane projesine değin planlanan birçok faaliyetten bahseder (TBMM,

⁸⁹ 22. Dönem 1. Yasama Yılı 67. Birleşim

2003b). Bakan Hüseyin Çelik'in konuşması genel hatlarıyla hükümetin interneti vatandaşlarına bir hizmet olarak sağlama çabasını ve internetin olanaklarından tüm yönetim ve idare faaliyetlerinde, kamuya yönelik tüm yükümlülüklerini yerine getirme aşamasında yoğun bir şekilde yararlanma gayesi içinde olduğunu gösterir. Aynı zamanda hükümetin çağı yakalama, yeni dünya düzeninin bir parçası olma ve bilgi toplumu seviyesine ulaşma aşamasında interneti teknolojik bir imkân ve gelişme olarak gördüğünü ve bu bağlamda internet ile ilgili olumlu bir söylem ürettiğini gösterir.⁹⁰ Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener'in 22. Dönem 5. Yasama Yılı 35. Birleşiminde yapmış olduğu konuşma hükümetin bu konudaki görüşlerinin geçen üç sene içerisinde devamlılığını koruduğunu, hükümetin elektronik ortamda hizmet sunmaya yönelik önemli adımlar attığını ve bilgi toplumu çalışması stratejilerinin süreklilik arz ettiğini gösterir;

“...e-devlet faaliyetleri etkili bir şekilde sürdürülmektedir. Başkanlığını yaptığım e-icra kurulu DPT ile bağlantılı bir kurumsal yapı kazanmıştır ve buna bağlı olarak 2 adet e-devlet eylem planı hazırlanmıştır. Bu arada, kamu kurumlarında elektronik ortamda hizmet sunumunda büyük gelişmeler bu son dört yıl içinde yaşanmaktadır. Türk Ceza Kanunu'nda bilişim suçlarına yer verilmiş, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Elektronik İmza Kanunu, yine, Meclisten, e-devlet, e-dönüşüm Türkiye projesinin bir parçası olarak çıkarılmıştır. Okullarımıza bilgi

⁹⁰ “Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de öğretmen atamalarının nasıl yapıldığını biliyorsunuz. Biz, bu sene, ilk defa, e-devleti Millî Eğitim Bakanlığında hayata geçirdik, yürürlüğe koyduk ve binlerce, onbinlerce öğretmenin müracaatı internet ortamında yapılmıştır. O ilkel kuyruk görüntüleri ortadan kalkmıştır ve 20 000 öğretmenin ataması 40 dakika gibi bir sürede, puan üstünlüğü esasına göre, tercihlerine göre, bilgisayar ortamında, basının gözü önünde yapılmıştır.

Bizi kadrolaşmakla suçluyor değerli arkadaşlarımız. Bakınız, bizim AK Parti Grubundaki arkadaşlar burada; grupta kendilerine yaptığım konuşma hatırlarındadır, hepsi bunu değişik yerlerde ifade etmiştir. 32 000 öğretmenimiz il dışı için tayin istedi. CHP Grubundan, AK Parti Grubundan birçok arkadaşımız, benden, bu konularla ilgili tavassutta bulundular. Ben "hayır arkadaşlar, puan üstünlüğü esasına göre bu yapılacaktır, bir öğretmenin puanı 250 ise, puanı 150 olanı 250'nin önüne geçiremem" dedim ve 32 000 müracaat, yine internet ortamında kayıtlara alınmıştır. 8 200 öğretmenin ataması basının gözü önünde yapılmıştır. Kadrolaşma şudur arkadaşlar; parti il teşkilatlarınıza haber verirsiniz, il ve ilçe teşkilatınıza haber verirsiniz, dersiniz ki "getirin, bize yakın insanları öğretmen olarak alalım." Bir tek bu şekilde öğretmen alınmış mıdır? Öğretmen alımları nasıl yapılıyor; KPSS sınavına giriyor bunlar ve puan üstünlüğüne göre, dediğim gibi, basının gözü önünde ve bilgisayar, internet ortamında bu atamalar yapılmaktadır.

...

Biz, 43 000 küsur okulumuza, 2005'in sonuna kadar internet bağlantısı yapacağız. Dünyanın en büyük sanal kütüphanesi okullara ulaşmış olacak. Biz, Millî Eğitim Bakanlığında öğrencinin, öğretmenin, velilin yararlanabileceği en büyük eğitim portalını hazırlıyoruz. 81 ilimizde bütün öğretmenlerimizin bilgisayar okur yazarı olması için âdeta seferberlik ilan ettik. Çocukların devam durumları, not durumları ve her türlü durumları velilerine internet yoluyla gönderilecek; evde bilgisayar yoksa cep telefonlarına gönderilecek. Bunun gibi size yüzlerce faaliyet sayabilirim. Eğer, bu yaptıklarımız çağdışıysa, yaşasın çağdışılık” (TBMM, 2003b).

teknolojileri sınıfları oluşturulmuş ve tüm okullarımızın geniş bant İnternet erişimine açılabilmesinde büyük mesafeler elde edilmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırımlar desteklenmektedir Hükümetimiz tarafından.

2006'da 202 proje için 534 milyon dolar kaynak ayrılmıştır. Bilgi toplumu stratejisi çalışmaları da 2006 yılında YPK kararıyla Resmî gazetede yayınlanmıştır. e-devlet ana kapısıysa 2007'nin ilk çeyreğinde on hizmetle uygulamaya girecektir" (TBMM, 2006a).

Hükümetin e-devlet ile ilgili plan ve faaliyetlerinin yoğun olduğu bu dönemde muhalefet partilerinden sadece Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri konu hakkında görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:5) . CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan süreçte önce toplumun bilgiyi etkin kullanması için bilinçlendirilmesinin gerekli olduğuna dikkat çeker ve e-devletin tüm unsurları yerine getirilse de bilgiyi kullanmayan bir toplumda bir işe yaramayacağını dile getirir (TBMM, 2004a)⁹¹, CHP Milletvekili Algan Hacaloğlu ise e-devlet, e-belediye uygulamalarının ve internete hızlı ve ucuz ulaşımın bilgi hakkının yaygınlaşmasına katkı sağlayacağı yönünde görüş bildirmiştir (TBMM, 2003c)⁹². Muhalefet partisinin, e-devlet faaliyetlerinin kapsamının artırılması ve e-devlet uygulamasının işler hale gelmesi için yapılması gerekenler gibi konularda hükümete yönelttiği eleştiri ve önerilerini içeren meclis konuşmaları, genel olarak ana muhalefet partisinin de e-devlet ile ilgili çalışmaları önemli bulduğu ve bu yolla vatandaşa verilecek hizmetlerde, şeffaflığın ve fırsat eşitliğinin sağlanmasının göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde bir söylem ürettikleri görülür. Muhalefet partisi internet hizmetini devlet tarafından değil, toplum tarafından bakarak değerlendirir. Gerek Seyhan'ın gerekse Hacaloğlu'nun söylemi devlete karşı toplumu öncelikli kılan, toplumsal yararı, toplumun eğitimi, toplumun erişimi ve topluma karşı devletin şeffaflığının sağlanması açılarından e-devlet faaliyetlerini ele aldıklarını gösterir.

22. Dönem meclis birleşimleri süresince E-devlet alt kategorisinin sıklıkla Ekonomik Boyut ve Bilişim Çağı-Bilgi Çağı kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür. Özellikle iktidar partisi üyelerinin ve bakanların sıklıkla e-devlet uygulaması ile birlikte ekonomik boyuta değinmesi dikkat çekicidir. AKP Milletvekili Ersönmez

⁹¹ TBMM 22. Dönem 2. Yasama Yılı 77. Birleşim

⁹² TBMM 22. Dönem 2. Yasama Yılı 4. Birleşim

Yarbay'ın elektronik dönüşüm sayesinde zamanda, emekte ve maliyetlerde yaşanan büyük tasarrufa⁹³ değindiği konuşması (TBMM, 2005a) benzeri pek çok meclis konuşmasının iktidar partisi üyeleri tarafından yapılmış olması, bu bağlamda da internet ile ilgili iktidar partisi üyelerinin olumlu bir kanaate sahip olduklarını gösterir.

İnternet ve Yönetişim ana kategorisi altında yer alan Hizmet kategorisi 22. Dönem Meclis bileşimlerinde en sık konuşulan ikinci kategoridir. Bu kategorinin en çok ilişkilendirildiği kategori ise Eğitim kategorisidir. İkinci olarak ise Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisi ile ilişkilendirilen Hizmet kategorisi kapsamındaki görüşlerin, internetin, teknolojik bir imkân ve gelişme olarak toplumun tüm kesimine bir iletişim ve bilgi kaynağı olarak sağlanmasının gerekliliği ve hükümetin bunun için yürüttüğü faaliyetler ekseninde ilerlediği söylenebilir. Bu kategori kapsamında iktidar partisi olan AK Parti milletvekilleri ağırlıklı olmak üzere, CHP ve Anavatan Partisi (ANAP) milletvekilleri de görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:5).

⁹³ TBMM 22. Dönem 4. Yasama Yılı 34. Birleşim

Kod Sistemi	İNTERNET VE YÖNETİŞİM	HİZMET	E-DEVLET	HİZMET YETERSİZLİĞİ	EĞİTİM	EKONOMİK BOYUT	ŞEFFAFLIK	ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI	TOPLAM
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ									0
İNTERNET VE AB UYUMLULUK	1	1			3				5
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ									0
YENİ DÜNYA DÜZENİ	1								1
KÜRESELLEŞME		1							1
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	8	7		4	2	2	6		29
BİLGİ KİRLİLİĞİ									0
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	2	4		1	6		2		15
İNTERNET VE YÖNETİŞİM									0
HİZMET									0
E-DEVLET	3	3		2	18	1	3		25
HİZMET YETERSİZLİĞİ						6	7		26
EĞİTİM	18	8		2					4
EKONOMİK BOYUT	1	6		2	1	1			8
ŞEFFAFLIK	3	7			1				11
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI									0
İNTERNET VE DEMOKRASİ									0
DEMOKRASİ									0
BİLGİ EDİNME HAKKI	3	2		1		1	7		14
KATILIM									1
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ	1								1
FIRSAT EŞİTLİĞİ	1	2		1					6
KAMU YARARI	1								1
KAMUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI	4	1					4		9
KAMU DENETİMİ									5
ELEKTRONİK OYLAMA							5		0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT									0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ									0
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ									0
AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ									0
ÇOCUK İSTİSMARI									0
İNTERNET BAĞIMLILIĞI									0
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT									0
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME									0
BİLİŞİM HUKUKU									0
SANAL KUMARHANELER-BAHİS									0
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI	1								1
FİKRİ HAKLAR									0
VERİ GÜVENLİLİĞİ									0
GÜVENLİ İNTERNET									0
VERGİLENDİRME									0
DENETLEME-DÜZENLEME		3		1		1			5
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ									0
DİJİTAL GÖZETİM									0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ									0
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI									0
TEKELLEŞME									0
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR									0
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ									0
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ									0
İNSAN HAKLARI									0
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	1						1		2
TOPLAM	0	49	47	12	42	12	39	0	201

Tablo 3:6: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yönetişim Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 22. Dönem 2. Yasama Yılı 36. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında hükümetin internet teknolojisi ile birlikte eğitim alanında yapmayı planladıkları ve halihazırda yapmış oldukları hizmetler ilgili konuşmasında şu sözlere yer verir:

“Telekomünikasyon alanında, gerek telefon gerek internet hatlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla, ülkemizi dünyanın diğer gelişmiş ülkelerinden geriye bırakmayacak adımlar atıyoruz. Türk Telekomun yürüttüğü hizmetlerin, ülkemiz için, giderek daha hayati bir fonksiyon kazandığını vurgulamak istiyorum. ADSL projesiyle birlikte, internet kullanıcılarımız, mevcut sisteme göre yaklaşık 40 kat daha hızlı internet imkânına, zaman sınırı olmaksızın kavuşmuş oluyorlar. Türk Telekom ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında yapılan bir protokolle, tam 40 000 okulumuza hızlı internet imkânı sağlamış oluyoruz” (TBMM, 2003d).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmasından da anlaşılacağı üzere hükümet, internet teknolojisinin Türkiye’nin gelişmiş ülkeler düzeyine gelmesi konusunda önem taşıdığı görüşündedir. Özellikle eğitim alanında okullara hızlı internet imkânının sağlanması yönünde yapılan çalışmalara değinen Başbakan, hükümetin eğitim politikası içerisinde interneti kilit bir noktaya yerleştirir. Bu dönem içerisinde Başbakanın konuşmasındaki söylemi destekler nitelikte pek çok meclis konuşmasının⁹⁴ AK Parti milletvekilleri tarafından yapılmış olması dönemin iktidarının interneti, kamuya sağladığı önemli bir hizmet olarak konumlandığını gösterir.

AK Parti Denizli Milletvekili Mehmet Yüksetepe’nin 22. Dönem 2. Yasama Yılı 43. Birleşiminde yapmış olduğu konuşması, internetin önemli bir hizmet olarak topluma sunulmasının yanında hükümetin eğitim politikası içerisinde ve Türkiye’nin bilgi toplumu olması yolunda izlenen politikada önemli bir araç olarak ele alındığını tanıtlar niteliktedir ;

⁹⁴ Örneğin; AK Parti Ankara Milletvekili Mustafa Tuna 22. Dönem 2. Yasama Yılı 33. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında, “Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; özelleştirme sürecindeki Türk Telekom AŞ teknolojik ihtiyaçlar doğrultusunda altyapı yatırımlarını sürdürmektedir. Sabit telefon alanında yapılan yatırımlarla, hane halkı başına bir telefon ortalamasıyla, Avrupa ortalaması yakalanmıştır. İnternet alanında ise, mevcut kapasitenin 500 kat artırılmasıyla, 2004 Mayıs ayında bu proje hizmete girecektir. Ayrıca, şu anda 40 000 okulun internete bağlanması çalışmaları başlatılmış ve eğitime büyük destek sağlanmıştır.” sözlerine yer vermiştir (TBMM, 2003b).

“Hizmetlerin sunulacağı bilgi toplumunun gerektirdiği insan kaynağı planlamasına ve yetiştirilmesine yönelik eylemlerin yer aldığı eğitim ve insan kaynakları çerçevesinde ise, insan kaynağına, yatırım hedefine uygun olarak, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen ve okullarda öğretmen ve öğrencilerin internete ve çoklu ortam kaynaklarına uygun düzeyde erişimini sağlamayı hedefleyen proje kapsamında, 2003-2004 döneminde 4 000 bilgi teknolojisi sınıfının daha kurulması öngörülmüştür” (TBMM, 2004b).

22. Dönem içerisinde iktidar partisi üyelerinin Eğitim kategorisi bağlamında yapmış olduğu birçok meclis konuşmasının, öğretmen ve öğrencilere internet hizmetinin ucuz ve hızlı bir şekilde sunulması, internet okuryazarlığının kazandırılması ve yapılacak altyapı çalışmaları ile okullara internet bağlanması ve bilişim sınıflarının kurulması yönünde içeriklere sahip olduğu görülür. İnternetin hizmet olarak sunulması ekseninde ilerleyen bu konuşmaların büyük bir bölümünde Milletvekili Mehmet Yüksektepe'nin değindiği Türkiye'nin bilgi toplumu olması yönünde yürütülen çalışmaların önemli bir adımı olarak internetin eğitim alanında kullanılmasının ve yaygınlaştırılmasının yer aldığı görülür.⁹⁵ Bu bağlamda iktidar partisinin interneti, çağı yakalama ve Türkiye'yi bilgi toplumu seviyesine çıkarma hedefinin kilit noktası olarak gördüğü ve bu yönde söylemler ürettiği söylenebilir.

Grafik 3:1'e bakıldığında Eğitim ve Şeffaflık kategorilerinin birbirlerine çok yakın değerlere sahip olduğu görülür. Şeffaflık kategorisinde de AK Parti milletvekilleri diğer parti milletvekillerine oranla çok daha yoğun bir şekilde görüş bildirir. Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Şeffaflık kategorisinin E- Devlet ve Bilgi Edinme Hakkı, Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorileri ile sıklıkla ilişkilendirildiği görülür.

Şeffaflık kategorisi altında kurumların işleyişi ve hükümetin eylemlerinin şeffaflığının kanıtlanmasında internetin bir araç olarak kullanımının sıklıkla iktidar

⁹⁵ Örneğin; Kütahya Ak Parti Milletvekili Soner Aksoy 22. Dönem 3. Yasama Yılı 44. Birleşiminde yapmış olduğu konuşmasında, “Bunun için, biliyorsunuz ki, öncelikle eğitim kurumlarının ele alınması ve bilgi toplumunda temel olarak eğitim kurumlarının yeniden yapılandırılması gerekir. Eğitim kurumları, okullarımız, öğretmenlerimiz, eğitim sistemi ve eğitimin yapıldığı mekânlar olmak üzere dört ana grup üzerinde açıklanabilir. Bu dört ana grup içerisinde, biz, Millî Eğitimin yapmış olduklarını biliyoruz, öğrenciler için yaptıklarını biliyoruz. Mesela, 2003-2004 yılında 84 000 bilgisayarın öğrenciler için verildiğini, öğretmenler için verildiğini, 9 129 okulumuzda hızlı internet bağlantısının yapıldığını, 300 okula bilgi teknolojisi sınıfı kurulduğunu biliyoruz.” sözlerine yer vermiştir (TBMM: 2004k).

partisi üyeleri tarafından dile getirilmesine Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın 22. Dönem 2. Yasama Yılı 2. Birleşiminde yapmış olduğu konuşması önemli bir örnektir ve bu bağlamda iktidarın söylemini tanıtımlar niteliktedir:

“Şimdi, bizde şeffaflık çok önemli. Maliye Bakanlığı, yapmış olduğu harcamaları nerelere yaptı, kimlere, ne ödeme yaptı, hangi kalemlere ödedi, gelirleri nereden topladı, vergi gelirlerini hangi vergilerden topladı; her ay, internet sayfamızda yayımlıyoruz. Hem sözlü veya yazılı olarak açıklıyorum hem de internet sayfamızda yayımlıyoruz. Herkes internet sayfamıza girsin, rakamları alsın. Hükümetimiz, Maliye Bakanlığının ne yaptığını; yani, bu millettten topladığı paraları nereye harcadığını, açık seçik, net, şeffaf bir şekilde açıklamaya başlamıştır” (TBMM, 2003e).

22. Dönem içerisinde internetin sağladığı imkânlar ile eylemlerinin hesap verilebilirliğini, kurumların işleyişi ile ilgili bilgilere ulaşılmasındaki önemli işlevi gibi konularda AK Parti milletvekillerinin sıklıkla görüş bildirmesi devletin/hükümetin faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayan önemli bir araç olarak internetten yararlandığını gösterir.

Eğitim kategorisi kapsamında da AK Parti milletvekilleri en çok görüş bildirenlerdir. CHP ve ANAP milletvekillerinin de görüş bildirdiği Eğitim kategorisinin en çok ilişkilendirildiği kategori daha önce bahsettiğimiz üzere Hizmet kategorisidir. Eğitim alanında internet teknolojilerinden faydalanılması amacıyla okullara internet bağlanması, bilişim sınıflarının açılması, öğretmenlerin ve öğrencilerin internet okuryazarı olması gibi konular ekseninde ilerleyen meclis konuşmaları, internetin eğitim alanında yaygın kullanımı için yürütülen tüm faaliyetlerin, vatandaşa sağlanan önemli bir hizmet olarak değerlendirildiğini gösterir. Eğitim kategorisinin kayda değer düzeyde ilişkilendirildiği bir diğer kategori Bilişim Çağı-Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu kategorisidir. Bu ilişkilendirme Eğitim alanında internetin kullanımının çağın gereklerine göre bir eğitim sistemi oluşturulması ve Türkiye'nin bilgi toplumu olması yolunda önemli bir adım olarak nitelendirildiğini gösterir.

İnternet ve Yönetişim ana kategorisi içinde yer alan Hizmet Yetersizliği ve Şeffaflığın Sorgulanması alt kategorileri İnternet ve Yönetişim ana kategorisinin altında yer alan eleştirel ve muhalif görüşleri içeren kategorilerdir. Devlet

kurumlarının işleyişi, devlet kurumlarının internet sitelerinde kamuya açık olarak gerekli bilgilerin paylaşılmaması ve internet aracılığıyla gerçekleştirilen kamu hizmetlerinin yetersizliği ve eksikliği ile ilgili görüşleri içeren konuşmalar ağırlıklı olarak ana muhalefet partisi CHP tarafından yapılır. ANAP milletvekilleri tarafından da görüş bildirilen Hizmet Yetersizliği kategorisinin Teknolojik İmkân ve Teknoloji Gelişme kategorisi ile ilişkilendirilmesi bu kategori kapsamında da internetten teknolojik bir imkân olarak faydalanılması görüşünün hâkim olduğunu gösterir. Bu alt kategori kapsamında yer alan meclis konuşmalarında internetin, şeffaf yönetimin gerçekleşmesine imkân veren bir teknoloji olarak ele alındığı görülür (TBMM, 2006b; 2006c).⁹⁶

İnternet ve Yönetişim ana kategorisi altında analiz edilen meclis konuşmalarının genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; Tablo 3:5’ de görüldüğü üzere İnternet ve Yönetişim ana kategorisinde yapılan meclis konuşmalarının çoğu iktidar partisi olan AK Parti milletvekilleri tarafından yapılmıştır. Bu da beklenen bir sonuçtur. İnternetin bir hizmet olarak toplumun tüm kesimlerine sunulması ekseninde ilerleyen E-devlet, Hizmet , Eğitim kategorileri ve Şeffaflık kategorisi gibi yönetimin faaliyetleri ile ilgili alt kategorilerde AK Parti milletvekillerinin yoğun bir şekilde görüş bildirir. İktidar partisi üyelerinin internet teknolojisini öncelikli olarak devletin vatandaşlarına sağladığı bir hizmet olarak değerlendirdiği, vatandaşların devlete karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmesi ve devleti de vatandaşına karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi noktasında internet teknolojisinin imkânlarından yararlanılmasının gerekli görüldüğü ve bu kapsamda çalışmaların yapıldığı ve yapılması gerektiği hususundan sıklıkla bahsedildiği görülür. Türkiye’nin gelişmesi, ilerlemesi ve kalkınması gayesine ulaşma yolunda internet teknolojisinin kilit bir rol

⁹⁶ Örneğin; TBMM 22. Dönem 5. Yasama Yılı 37. Birleşim: CHP İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü, “ “BEPER” diye bir projesi var İçişleri Bakanlığının. Dünya Bankasının verdiği 350 bin dolarlık hibe krediyile 2002 yılında başladı. Bununla belediyelerin performans ve verimliliği izlenecek, şeffaflık sağlanacaktı. Bunun için de bir İnternet sitesi oluşturuldu, “beper.gov.tr” diye. Şaşırtıcı bir şekilde de tanıtımı yapıldı. Ben, başından beri bu projeyi izlemeye çalışıyorum. Fakat, bırakın belediyelere ilişkin verilere ulaşmayı, çoğu zaman bu İnternet sitesini bile açamıyorsunuz. Dört yılda ne yapıldı, belli değil” (TBMM, 2006b).

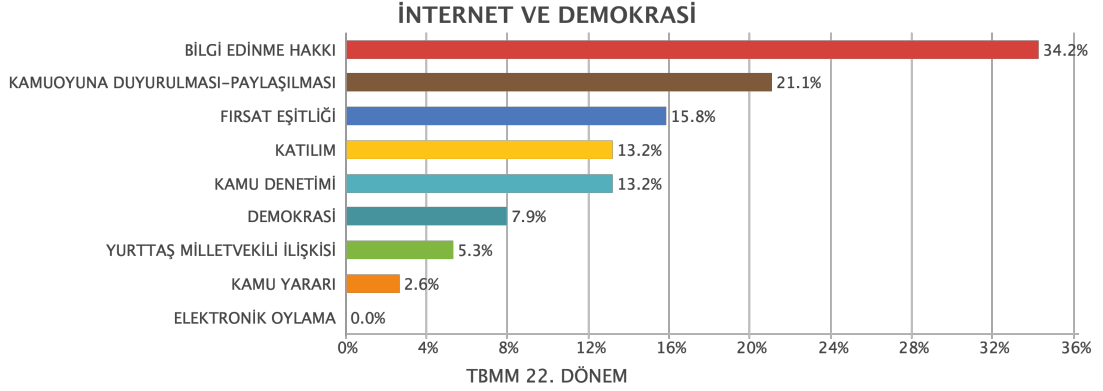
22. Dönem 5. Yasama Yılı 36. Birleşim ANAP Iğdır Milletvekili Dursun Akdemir, “Ayrıca, son yapılan KPSS yerleştirmelerinde, ÖSYM tarafından ilan edilen sınav sonuçları İnternet sitesinden de kaldırıldı? Kamuoyu cevap bekliyor” (TBMM, 2006c).

oynadığı görüşünün hâkim olduğu ve bağlamda internet ile ilgili olumlu söylemlerin iktidar partisi üyelerince sıklıkla üretildiği görülür. İktidar partisi üyelerinin hükümetin faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayan önemli bir araç olarak da internetten sıklıkla bahsetmesi dikkat çekicidir. İnternet yoluyla kurumların işleyişi, özellikle devlet kurumları tarafından yapılan ihalelerin, atamaların adilane ve şeffaf bir şekilde yürütüldüğünün en büyük göstergesi olarak kurumların internet sayfalarında kurumların faaliyet bilgilerinin kamu ile paylaşılması olduğu yönünde argümanların sıkça üretildiği görülür. Genel itibariyle iktidar partisi bu kategori altında internetten, yönetim faaliyetlerini kolaylaştıran ve şeffaflaştıran, hizmet kalitesini arttıran, Türkiye'nin gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşmasında önemli bir rol üstlenen bir imkân olarak bahseder.

Muhalefet partileri üyelerinin de internet teknolojisini iktidar partisi üyeleri gibi çağın önemli bir buluşu, vatandaşların daha iyi hizmet alabilmesini sağlayacak olan bir imkân olarak gördüğü, bu bağlamda söylemler ürettiği görülür. Özellikle CHP milletvekillerinin iktidar partisi milletvekillerinden sonra en çok görüş bildirdiği bu ana kategoride CHP'nin internet ile ilgili ya da internet aracılığıyla hükümetin/devletin yürüttüğü tüm çalışmalarını yakından takip ettikleri ve devletten önce toplumu ve toplumun çıkarlarını önceliğe alan bir yaklaşımla yürütülen çalışmaların eksikliklerini ve yetersizliklerini meclis gündemine sıklıkla taşıdıkları görülür. İktidar partisi için hükümetin faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayan bir araç olan internetin, muhalefet partilerince ise hükümetin faaliyetlerinin şeffaflığının sorgulandığı noktalarda bilgiye ulaşılan önemli bir kaynağa dönüşmesi dikkat çekicidir.

Genel olarak bu ana kategori altında yapılan tüm meclis konuşmalarında internetin toplumun hizmetine sunulması gereken/sunulan bir imkân olarak değerlendirildiği ve Türkiye'nin gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşması için bu teknolojinin sağladığı tüm olanaklardan faydalanılması noktasında devlete/hükümete önemli görevler düştüğü görüşünün hâkim olduğu söylenebilir.

3.7.1.2. İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:2: TBMM 22. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisi

22. Dönem TBMM birleşimlerinde İnternet ve Demokrasi kategorisi altında en sık konuşulan alt kategori Bilgi Edinme Hakkı kategorisidir. 22. Dönem 2. Yasama Yılı 5. Birleşiminin Bilgi Edinme Hakkı Kanun Tasarısının görüşüldüğü birleşim olması nedeniyle bu dönem içinde bilgi edinme hakkı ile ilgili yoğun tartışmalar yapılır. AK Parti bu tasarıyı toplumun bilgi çağını yakalamasını ve toplumun bilginin yarattığı imkânlardan yararlanan bilgili bireylerden oluşmasını sağlayacak, Türkiye'nin bilgi toplumu olması yolundaki en önemli adımlardan biri olarak açıklar. Bu kanun tasarısının bir devrim niteliğinde olduğunu söyleyen AK Parti milletvekilleri bu kanun ile Türkiye'de temel insan hakları ve demokrasinin de gelişeceğini belirtirler (TBMM: 2003f).⁹⁷ Kanun tasarısını destekleyen CHP, Bilgi Edinme Hakkı Kanun Tasarısını insan haklarından biri olan düşünce ve ifade özgürlüğüne koşut olan bilgi edinme hakkını anlamlandırdığı için, yönetimin şeffaflığını sağlayacağı için, katılımcılığı sağlayacağı için ve halka karşı yönetenlerin sorumluluğunu ve hesap vermesinin önünü açacağı için desteklediklerini belirtir (TBMM, 2003f).⁹⁸

⁹⁷ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 5. Birleşim; AKP Kütahya Milletvekili Soner Aksoy, AKP İstanbul Milletvekili Lokman Ayva, AKP Ordu Milletvekili Hamit Taşçı, AKP Ağrı Milletvekili Mehmet Melik Özmen, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin.

⁹⁸ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 5. Birleşim; CHP Adana Milletvekili Mehmet Ziya Yer Gök, CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan, CHP Malatya Milletvekili Muharrem Kılıç, CHP Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı, CHP Çorum Milletvekili Feridun Ayzazoğlu, CHP Niğde Milletvekili Orhan Eraslan, CHP İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü.

	CHP	AK PARTİ	ANAP	BAĞIMSIZ	Toplam
DEMOKRASİ	1	1	1	0	3
BİLGİ EDİNME HAKKI	8	4	0	0	12
KATILIM	1	4	0	0	5
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ	1	1	0	0	2
FIRSAT EŞİTLİĞİ	5	1	0	0	6
KAMU YARARI	0	1	0	0	1
KAMUOYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI	0	6	2	0	8
KAMU DENETİMİ	1	3	0	0	4
ELEKTRONİK OYLAMA	0	0	0	0	0
TOPLAM	17	21	3	0	41
N (Belgeler)	76	161	29	1	267

Tablo 3:7: TBMM 22. Dönem İnternet ve Demokrasi Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Tablo 3:7’de görüleceği üzere bu alt kategoride en çok görüş bildiren CHP milletvekilleridir. AK Parti milletvekillerinin de görüş bildirildiği bu alt kategori kapsamında ANAP ve Bağımsız milletvekillerin görüş bildirmemiş olması dikkat çekicidir.

Tablo 3:8’ de görüleceği üzere meclis birleşimlerinde Bilgi Edinme Hakkı ile Şeffaflık kategorisi arasında yoğun bir ilişkilendirme söz konusudur. CHP’nin yoğun bir şekilde görüş bildirdiği bu kategoride internet yoluyla kamunun bilgi edinme hakkının sağlanmasının aynı zamanda kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayıcı bir unsur olarak değerlendirildiğini gösterir. Bilgi Edinme Hakkı’nın ilişkilendirildiği bir diğer kategori Hizmet kategorisidir. Meclis konuşmaları incelendiğinde özellikle AK Parti milletvekillerinin bu iki kategoriyi ilişkilendirerek ele aldıkları⁹⁹, bilgi edinme hakkını bir hizmet olarak gördükleri ve bu hizmetin sağlanmasında interneti önemli bir araç olarak değerlendirdikleri görülür.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Tasarısının meclisteki oylamasının ve kanunlaşmasının ardından söz alan dönemin Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin bu yasanın hükümetin Acil Eylem Planı içerisinde vaat ettiği yasalardan biri olduğunu, böyle bir yasanın demokratik toplumlarda, demokratik açılımı daha ilerilere taşıyacağını ve bu yasanın çıkarılmasında Avrupa Birliğiyle ilgili uyum sürecinin de etkili olduğunu belirtir. Başbakan Yardımcısı Şahin, hükümetin böyle bir yasayı sevk etmekle, icraatlarını ve eylemlerini her türlü denetime açma arzusunu gösterdiğini ve vatandaşların hükümeti denetleyebileceğini, böylelikle

⁹⁹ Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin 22. Dönem 4. Yasama Yılı 32. Birleşim; AK Parti Kütahya Milletvekili Alaettin Güven, vd.

Türkiye’de demokratik süreci hızlandırdıklarına önemle konuşmasında değinir (TBMM, 2003f). Bakan Şahin’in konuşmasından da anlaşılacağı üzere Bilgi Edinme Kanunu hakkında iktidar partisinin görüşleri ağırlıklı olarak bilgi edinme hakkının demokratik toplum olmanın şartlarından biri olduğu ve bu hakkın Türkiye vatandaşlarına tanınmasının ülke demokrasisinin gelişimini sağlamasının yanında Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde de yerine getirilmesi gereken şartlarından biri olduğu yönündedir.

Kanun tasarısını destekleyen ana muhalefet partisi CHP milletvekilleri de bu yasal düzenlemenin hukukun üstünlüğünü egemen kılmak, demokrasiyi bütün kurum ve kurallarıyla işler hale getirmek, özgür insan, örgütlü toplum, demokratik devlet amacına ulaşmak için atılmış önemli bir adım olarak değerlendirir. Ancak Avrupa Birliği uyum açısından önemli bir adım olarak değerlendirdikleri bu tasarının sadece Avrupa mevzuatı gerektirdiği için değil, demokrasi, insan hakları gerektirdiği için ve Türkiye vatandaşlarının bunları hak ettiği için yapılması gerektiğine de önemle dikkat çekerler. CHP’nin tüm oylama sürecinde ve kanun maddelerinin tartışılması sürecinde önemle üzerinde durdukları bir diğer nokta kanunun yürürlüğe girmesinin ardından uygulanması sürecidir. Toplum yararına, iyi yasalar çıkarılsa da uygulama konusunda aynı duyarlılığın ve titizliğin her zaman gösterilmediğine örneklerle dikkat çeken CHP, hükümeti bu noktada bu kanunun uygulanması konusunda gerekli çalışmaları yapması ve ortaya çıkacak aksaklıkları gidermesi için göreve davet eder. Ayrıca bilgi edinme hakkı konusunda yurttaşların da bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesinin gerekliliğine değinir. Kanun tasarısı hakkında toplumun yararı ekseninde ilerleyen görüşlerinin yanında CHP, Bilgi Edinme Hakkı Kanun Tasarısını insan haklarından biri olan düşünce ve ifade özgürlüğüne koşut olan bilgi edinme hakkını anlamlandırdığı için, yönetimin şeffaflığını sağlayacağı için, katılımıcılığı sağlayacağı için ve halka karşı yönetenlerin sorumluluğunu ve hesap vermesinin önünü açacağı için desteklediklerini belirtir (TBMM, 2003f).¹⁰⁰

¹⁰⁰ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 5. Birleşim; CHP Adana Milletvekili Mehmet Ziya Yer Gök, CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan, CHP Malatya Milletvekili Muharrem Kılıç, CHP Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı, CHP Çorum Milletvekili Feridun Ayvazoğlu, CHP Niğde Milletvekili Orhan Eraslan, CHP İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile birlikte Türkiye’de demokratikleşme açısından önemli bir adım atıldığı meclise hâkim olan genel görüştür. Bu kanun tasarısının yürürlüğe girmesi aşamasında Avrupa Birliğine uyum sürecinin etkisi yadsınamayacak kadar fazladır. Ana muhalefet partisi üyeleri bilgi edinme kanunun çıkarılması ve yürürlüğe girmesi ile ilgili olumlu bir görüş etrafında birleşseler de kanunu, kanun maddelerinin içerikleri hakkında ve kanunun uygulama süreci ile ilgili sıklıkla eleştiride bulunurlar ve toplumun yararı doğrultusunda bu hakkın kullanımını sağlama ve koruma yönünde beyanlarda bulunurlar. CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan konu hakkında en çok görüş bildiren milletvekilidir. Seyhan, 22. Dönem 2. Yasama Yılı 33. Birleşimde yaptığı konuşmasında “ Şu anda, Bilgi Edinme Hakkı Kanununu çıkardık, çok tasvip ediyorum; ancak, bazı kanunlar bizi öyle bir çerçevelemiş ki, biz, bilgi edinme hakkımızı kullanamıyoruz” sözleri ile çıkarılan kanunun işleyişi ile ilgili sorunlara dikkat çeker ve kanun tasarısının görüşüldüğü birleşimde, CHP milletvekillerinin kanunun uygulanması aşamasında yaşanabilecek aksaklıklara dair uyarılarının halihazırda devamlılık arz ettiğini gösteren bir söylem üretir (TBMM, 2003b). Seyhan, 22. Dönem 2. Yasama Yılı 43. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında ise ana muhalefet partisinin konu ile ilgili genel görüşlerini ortaya koyar; e-devletin işleyişinden Türkiye’nin ekonomisinde yaşanacak gelişmelere değin uzanan teknolojik dönüşümün gerçekleşmesinin ön koşulu olarak, internet alt yapısının her vatandaşın bilgiye erişimini sağlayacak düzeye getirilmesinin gerekli olduğunu söyler. Bilgi toplumu olma özelliğine kavuşabilmek için bilginin önünün açılmasının gerekliliğine dikkat çeken Seyhan, konuşmasında bilgiye erişim noktasında fırsat eşitliğini sağlanmasının gerekliliğine vurgu yapar. Konuşması içerisinde saydam ve şeffaf bir şekilde her vatandaşın bilgiye ulaşabilmesinin önemine değinen Seyhan (TBMM, 2004b), 22. Dönem 2. Yasama Yılı 77. Birleşimde yine aynı konuda yapmış olduğu konuşmasında, bilgiyi kullanmanın bir toplum için önemine değinir ve devletin, bilgiyi etkin kullanmanın yolunu köylüsünden öğrencisine toplumun her kesimine öğretmekle yükümlü olduğunu dile getirir. Bilgi toplumuna geçişte, bilgiyi üretme, bilgiyi kullanma, bilgiyi biriktirmenin önemine değinerek daha çok gelişmenin ve daha çok zenginlik üretmenin yol haritasının bilgidan geçtiğini savunan Seyhan (TBMM, 2004a), “Bilgilendirme açısından mevzuatla ilgili bilgilendirmeler, şeffaf devlet anlayışının gereği olarak bilgi edinme hakkı

çerçevesinin genişletilmesi, insanların, yasaklar çerçevesinde değil, şeffaf devlet anlayışından yararlanmasının sağlanması, hem enstitülerimizin hem bakanlıklarımızın hem de devlet kuruluşlarımızın temel görevleridir” (TBMM, 2004a) sözleri ile, bilgi edinme hakkı ile şeffaf devlet anlayışı arasında bağ kurar ve özgür, demokratik bir yönetim için bu aşamada iktidara düşen görevi hatırlatır.

Tacidar Seyhan’ın konu hakkındaki görüşlerine ek olarak CHP Denizli Milletvekili Mustafa Gazalçı’nın 22. Dönem 4. Yasama Yılı 18. Birleşimde yapmış olduğu konuşması da bilgi edinme hakkı konusunda ana muhalefet partisinin görüşlerini gösterir. Gazalçı konuşmasında daha çok bilgi edinme kanunu kapsamında oluşturulan yönetmeliklerin vatandaşın bilgi edinme hakkını kullanmasını engelleyen özelliklerine değinerek yasaların uygulanması sürecindeki aksaklıkların giderilmesini talep eder ve özellikle internetin bu kapsamda daha ucuz olmasının gerekliliğinin altını çizer¹⁰¹ (TBMM, 2005b). Seyhan ve Gazalçı’nın konuşmalarında hâkim olan söylem, demokrasilerde bilgi edinme hakkının tüm vatandaşlara sağlanması gereken haklardan biri olduğu ve hükümetin/devletin vatandaşlarına bu hakkı kullanması için gerekli koşulları sağlamadığı gibi yönetmelikler ve uygulamalar ile bu hakkın kullanımında vatandaşların önüne engeller koyduğu yönündedir. Bilgi edinme hakkının demokrasiyi geliştiren önemli öğelerden biri olduğunu düşünen CHP, demokrasiyi güçlendirme ve sağlama gayesiyle bu hakkı kullanmaları için vatandaşların bilinçlendirilmesi yönünde önerilerde bulunur ve bu noktada internetin imkânlarından yararlanılması hususunda internet ile ilgili olumlu bir söylem üretirler.

Ana muhalefet partisinin Bilgi Edinme Hakkı kategorisindeki görüşleri bu şekilde iken iktidar partisinden muhalefetin eleştirileri doğrultusunda Bilgi Edinme Hakkı Kanunu bağlamında uygulamaya yönelik eleştirilere göz ardı etmediği ve bu

¹⁰¹ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 18. Birleşim CHP Denizli Milletvekili Mustafa Gazalçı: “ Özetle, değerli arkadaşlar, bu yasalar güzel, biz buna zaten olumlu oy veriyoruz; ama, yasaların uygulanması, yaşanılır olması çok daha önemli. Siz bilgi edinme yasasını çıkaracaksınız, bir yandan yönetmelikle 10 sayfayı geçince ücret alacaksınız, internet ücretlerine zam koyacaksınız, vergi koyacaksınız; tepki üzerine şimdilik durduracaksınız -özelleşince ne olacak bilmiyorum o şeyler- ve milletvekillerinin bilgi edinme haklarını bile, sayın bakanlar lütfedip öyle ayrıntılı bir yanıt vermekten kaçınacak. Yine de bir aşama olduğunu düşünüyorum” (TBMM, 2005b).

konuda yapılanlar ve yapılacaklar kapsamında görüş bildirdiği görülür. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin 22. Dönem 4. Yasama Yılı 32. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında hükümetin toplumun bilgi edinme hakkını koruyan kollayan ve bu konuda gerekli özen ve ilgiyi gösteren bir politika içerisinde olduğu yönünde bir söylem üretir:

“Bilgi Edinme Kanununu çıkardık. Başbakanlıktan vatandaşlar bilgi edinme hakkından yararlanarak bilgiler istiyor. 2004 yılı nisanından bu yana 12 106 başvuru olmuş. Peki, ne yapıyorsunuz bunları? Başvuru oluyor da ne yapıyorsunuz? Bunların her biri tek tek takip ediliyor arkadaşlar. İlgili kurumlara gönderiliyor. Cevaplar aranıyor. Böylece, vatandaşın Başbakanlığa yazıyla, faksla, telefonla, internet aracılığıyla ulaştırmış olduğu her türlü sorunun takibini Başbakanlık Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı büyük bir titizlikle yürütüyor. Çünkü, o Başbakanlık bu halk için vardır, bu millet için vardır. Dolayısıyla, bu alanda atmış olduğumuz adımları da yeterli görmüyoruz. Bu bakımdan, halkımızı daha da memnun edecek adımları atmayı Başbakanlık olarak ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı olarak önemsemişimizi ifade etmek istiyorum” (TBMM, 2005c).

22. Dönem 4. Yasama Yılı 88. Birleşimde Sosyal Güvenlik Kurumu Kanun tasarısı hakkında söz alan AK Parti Kütahya Milletvekili Alaettin Güven konuşmasında internetin, iletişim konusunda etkin bir şekilde kullanılmasının hem hizmet hem de hizmet alımına, bilgi edinmeye etkin ve kısa süre ulaşmaya imkân sağlayacağını altını çizer (TBMM, 2006d). İktidar partisinin bilgi edinme hakkını vatandaşlara sağlanan/sağlanması gereken bir hizmet olarak ele aldıkları ve bu hizmetin sağlanmasında interneti önemli bir araç olarak değerlendirdikleri görülür; ana muhalefet partisinin ise bilgi edinme hakkını daha çok insan hakları kapsamında ve demokrasinin gereklerinden biri olarak ele aldığı ve bu bağlamda devleti/hükümeti vatandaşları bilgiyi kullanma konusunda eğitmek, internet yoluyla bilgiye erişimi ucuz ve kolay kılmakla yükümlü tutan bir söylem ürettiği görülür.

Kod Sistemi	İNTERNET VE DEMOKRASİ	DEMOKRASİ	BİLGİ EDİNME HAKKI	KATILIM	YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ	FIRSAT EŞİTLİĞİ	KAMU YARARI	KAMUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI	KAMU DENETİMİ	ELEKTRONİK OYLAMA	TOPLAM
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ				1							1
İNTERNET VE AB UYUMLULUK											0
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ											0
YENİ DÜNYA DÜZENİ											0
KÜRESELLEŞME											0
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	1		2	1				1			6
BİLGİ KIRILILIĞI					1						0
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.					1	2					6
İNTERNET VE YÖNETİŞİM											0
HİZMET				3	1	1	1	4			10
E-DEVLET				2		2					5
HİZMET YETERSİZLİĞİ				1		1					2
EĞİTİM						1					1
EKONOMİK BOYUT											1
ŞEFFAFLIK											1
ŞEFFAFLIĞIN SORĞULANMASI	1		7	1		1		4	5		19
İNTERNET VE DEMOKRASİ											0
DEMOKRASİ											0
BİLGİ EDİNME HAKKI							1				0
KATILIM											0
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ											0
FIRSAT EŞİTLİĞİ											0
KAMU YARARI											0
KAMUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI				1							1
KAMU DENETİMİ											1
ELEKTRONİK OYLAMA											0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT											0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ											0
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ											0
AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ											0
ÇOCUK İSTİSMARI											0
İNTERNET BAĞIMLILIĞI											0
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT											0
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME											0
BİLİŞİM HUKUKU											0
SANAL KUMARHANELER-BAHİS											0
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI											0
FİKRİ HAKLAR											0
VERİ GÜVENLİĞİ											0
GÜVENLİ İNTERNET											0
VERGİLENDİRME											0
DENETLEME-DÜZENLEME											0
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ				1		1					2
DİJİTAL GÖZETİM											0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	1										0
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI											0
TEKELLEŞME											0
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR											0
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ											0
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	1										1
İNSAN HAKLARI											0
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ									1		1
TOPLAM	0	5	19	4	2	10	2	11	9	0	62

Tablo 3 : 8: TBMM 22. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

İnternet ve Demokrasi ana kategorisi altında en sık konuşulan ikinci kategori Kamuoyuna Duyurulması-Paylaşılması kategorisidir. Bu kategori altındaki meclis konuşmaları ağırlıklı olarak AK Parti üyeleri tarafından yapılmıştır. Muhalefet partileri içinden sadece ANAP bu kategoride görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:7). Bu kategorinin kod ilişkiler matrisine bakıldığında kategorinin Hizmet ve Şeffaflık kategorileri ile kayda değer şekilde ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:8). Bu kategori altında iktidar partisi üyelerinin eylem ve faaliyetlerini kamuoyu ile paylaşmasında ve faaliyetlerinin şeffaflığının sağlanmasında interneti önemli bir araç olarak gördüğünü gösterir.¹⁰²

Devlet Bakanı Ali Babacan'ın 22. Dönem 4. Yasama Yılı 50. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasındaki,

“Dolayısıyla, yaptığımız her çalışmayı da, çok geniş kitlelerle anında paylaşıyoruz. Bu tarama çalışmaları sırasında, taraması biten her bir fasılla ilgili, hem Brüksel’de bizim aldığımız sonuçlar hem de bizim komisyona yaptığımız sunuşlar, anında Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin web sitesine konuluyor; yani, evinde oturan herkes ya da ofisindeki herkes girip internete baktığı zaman, tarama çalışmalarında ne var ne yok, detaylı bir şekilde görebiliyor” (TBMM, 2006e).

sözleri iktidar partisinin eylem ve faaliyetlerini kamuoyu ile paylaşmasında interneti önemli bir araç olarak gördüğünü gösterir niteliktedir. Bu yasama yılında iktidar partisi üyelerinin kamuoyu ile bilgi paylaşılması, kamuoyunun bilgilendirilmesi, devlet faaliyetlerinin şeffaflığının sağlanması amacıyla interneti sıklıkla Babacan'ın konuşmasına benzer bir söylemle ele aldığı görülür.¹⁰³

¹⁰² 22. Dönem 4. Yasama Yılı 50. Birleşimde Devlet Bakanı Ali Babacan; 22. Dönem 4. Yasama Yılı 11. Birleşim AKP İstanbul Milletvekili Recep Koral; 22. Dönem 4. Yasama Yılı 33. Birleşim AKP İstanbul Milletvekili Ekrem Erdem.

¹⁰³ Örneğin; 22. Dönem 4. Yasama Yılı 11. Birleşim AK Parti İstanbul Milletvekili Recep Koral; “Bakınız, ilan etmedik, duymadık diyenlere de şunu ifade ediyoruz değerli arkadaşlar: İhale ilanları, 10 Haziran 2005'te Türkiye'de en çok satan Hürriyet, Sabah, Milliyet Gazetelerine; üç gün sonra, 13 Haziranda, Türkiye, Yeni Şafak ve Akşam Gazetelerinde; iki gün sonra, 15 Haziranda, Resmî Gazetede yayımlanmış ve Türkiye Deniz İşletmelerinin de internet sitesinde açıkça ilan edilmiştir. Üst üste geçen süre içerisinde bunun ilanla kamuoyuna duyurulmasını, ilgililere duyurulmasını duymadık demenin ne derece doğru olduğunu, bir kere, takdirlerinize sunuyorum. Ayrıca, çeşitli vesilelerle basın ve yayın organlarında da kamuoyuna duyurulmuştur” (TBMM, 2005d).

22. Dönem 4. Yasama Yılı 33. Birleşim AK Parti İstanbul Milletvekili Ekrem Erdem; “Vakıflar Genel Müdürlüğü, taşınmazlarının sayısını, halihazır durumunu tespit etmek ve sağlıklı bir envantere sahip olmak amacıyla, coğrafik bilgi sistemi (CBS) projesi başlatılmıştır. Bu arada, yıllarca, bugünkü dile

ANAP üyesi olan milletvekillerinin Kamuoyu ile Bilgi Paylaşılması ve Duyurulması kategorisi içerisinde yapmış oldukları konuşmalarının şeffaflık ile ilgili bir vurgu üzerinden ilerlemesi dikkat çekicidir. ANAP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş ihale kanunu hakkında yapmış olduğu konuşmasında kanuna ihaleler ile ilgili şartnamelerin internet yoluyla kamuoyuyla paylaşılması ile ilgili bir madde eklenmesini talep ederken (TBMM, 2006f); ANAP Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan ihalelerin şeffaflaştırılmasını talep etmiş ve Sarıbaş'ın görüşlerini destekler şekilde ihale yapan kurumun internet sitesinden tüm bilgileri kamuoyu ile paylaşılmasını önerir (TBMM, 2006f).¹⁰⁴ ANAP üyeleri internet yoluyla devletin faaliyetlerinin kamu ile paylaşılmasının hükümetin/devletin faaliyetlerinin açık ve şeffaf olmasını sağlayacağını savunan bir görüşe sahiptir.

Fırsat eşitliği alt kategorisinde ağırlıklı olarak CHP üyelerinin görüş bildirdiği görülür. Fırsat Eşitliği kategorisi altında sadece AK Parti Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe görüş bildirir. Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Fırsat Eşitliği Kategorisinin Bilişim Çağı- Bilgi Çağı-Bilgi Toplumu ve E-devlet kategori ile kayda değer şekilde ilişkilendirildiği görülür. Bu durum vatandaşların internet teknolojilerinden ve internet aracılığıyla sağlanan hizmetlerden eşit olarak

çevrilemeyen çeşitli arşivlerde dağınık ve bakımsız bir şekilde bulunan vakfiye, hüccet, berat, temessük gibi belgelerin derlenerek bilgisayar ortamına aktarılması, Selçuklular, beylikler ve Osmanlı döneminin kültür medeniyetine ait bilgi ve belgelerin internet ortamında Türk ve dünya kamuoyuyla paylaşılmasını kapsayan Vakıf Arşiv Yönetim Sistemi (VAYS) Projesinin çalışmaları da devam etmektedir.” (TBMM, 2005e)

¹⁰⁴ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 111. Birleşim ANAP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş: “Dolayısıyla, ne yapalım dedik, ne yapalım; İhale Kanununun 12 nci maddesine bir hüküm koyalım, diyelim ki: Yaklaşık maliyeti 8 inci maddede yer alan -yani, orada miktarlar belirtiliyor- bugünkü fiyatlar itibarıyla, genel bütçede 470 milyarın üstündeki, yani, TL'nin üzerindeki ihalelerin şartnamelerini, ilgili kurum kendi internet sitesinde ve Resmî Gazetede yayınlansın." Yani, ilgililenenler, ilgili sektör, sendikalar, işverenler sendikaları, kamuoyu, politikacılar, herkes, bu ihalenin şartnamesinde neler isteniyor, yeterli bir şartname hazırlanmış mı, yoksa, belli kişilere, belli firmalara ihaleyi vermek için özel şartlar mı konmuş, bunu bilelim. Bunun bir sakıncası yok, hiçbir sakıncası yok; bunu önerdik.” (TBMM, 2006f)

22. Dönem 4. Yasama Yılı 111. Birleşim ANAP Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan : “21 inci Asrın en önemli hadisesi, idarede, devlet yönetiminde şeffaflıktır. Biz, her konuda olduğu gibi, bu konuda da, ihalelerin şeffaf hale getirilmesini istiyoruz. Bu kanun teklifinde de görüleceği üzere, ilgili şartname hazırlandıktan sonra, bunun, o kurumun internet sitesinde -az önce Sayın Grup Başkanvekilimizin söylediği gibi- yayınlanmasını istemekteyiz. Ayrıyeten, 21 inci Asır sadece internet asrı değil, aynı zamanda bilgi çağıdır değerli arkadaşlar. Bütün vatandaşlarımızın bunları bilmesinde fayda olduğunu mülhaza etmekteyiz.” (TBMM, 2006f)

yararlanmasının Türkiye'nin bilgi toplumu olması için önemli şartlardan biri olarak görüldüğü şeklinde yorumlanabilir.

CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan, Elektronik İmza Kanunu Tasarısıyla ilgili yapmış olduğu konuşmasında bilgi toplumu olma hedefi kapsamında her vatandaşın, hangi bölge de olursa olsun bilgiye erişiminin sağlanması için internet altyapısının genişletilmesine dikkat çekerken (TBMM, 2004b)¹⁰⁵; CHP Uşak Milletvekili Osman Coşkunoglu Anadolu'da birçok okula hala internet bağlantısının götürülmemiş olması yönünde hükümeti eleştirdiği konuşmasında “sayısal uçurum dediğimiz, belli kitlelerin, zaten gelir dağılımından mağdur durumda olan kitlelerin bilgiye erişim olanaklarını, internet olanaklarını da sınırlamış oluyoruz” sözleriyle iktidarın topluma ucuz ve hızlı bir internet hizmeti sağlamayarak sayısal uçurumu yarattığı yönünde bir eleştiri getirir (TBMM, 2006g).¹⁰⁶ CHP milletvekillerinin bilgi toplumu olma yolunda Bilgi Edinme Hakkı kategorisinde de üzerinde sıklıkla durdukları, internet yoluyla toplumun bilgiye erişimi, bilgiyi yayma ve kullanma hakkına dair fırsat eşitliğinin yaratılmasını gerekliliğini ön plana çıkardıkları görüşleri ile toplumda eşitlik yaratılması ve demokrasinin tam anlamıyla işler kılınması talebiyle iktidara yönelik eleştirel bir söylem ürettikleri söylenebilir. Fırsat Eşitliği kategorisi altında iktidar partisinden sadece Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe görüş bildirir. Yüksektepe Elektronik İmza Kanun tasarısıyla ilgili olarak yapmış olduğu konuşmasında elektronik imza ile birlikte toplumun daha adilane, eşit ve saydam bir sağlık hizmeti alabileceğini, e-ticaret ve e-is alanında yine bu yolla belge ve bilgilerin paylaşılmasının bu alanları geliştireceği yönünde konuşur ve internet teknolojisi sayesinde yaşanan tüm bu gelişmelerin toplum için belirttiği alanlarda fırsat eşitliği yaratacağını savunan bir söylem üretir (TBMM, 2004b).¹⁰⁷

¹⁰⁵ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 43. Birleşim

¹⁰⁶ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 105. Birleşim

¹⁰⁷ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 43. Birleşim

Katılım kategorisi kapsamında AK Parti üyeleri ağırlıklı olarak görüş bildirir. Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Katılım kategorisinin Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme, AB Uyumluluk ve Şeffaflık kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür.

Katılım kategorisi altında iktidar partisi üyelerinin yapmış olduğu meclis konuşmalarında internet, milletvekilleri ile seçmenlerin, sivil toplum örgütlerinin yasama sürecine katılımını sağlayan,¹⁰⁸ mecliste görüşülen kanun tasarıları sürecinde sonuçların paylaşılması yoluyla geniş bir katılımın sağlanmasına, her türlü fikir ve düşünceyle kucaklaşma imkânının yaratılmasına olanak veren¹⁰⁹, mevzuat çalışmalarının internet ortamında kamuoyunun ve kamu idarelerinin bilgisine sunulmasıyla, iktidarın katılımcı bir anlayış sergilediğini gösteren bir mecra olarak nitelenir.¹¹⁰ Bu bağlamda internet ile ilgili iktidar partisi üyelerinin, yönetim şekillerinin demokratik şartlara uygun olduğunu bu söylemler üzerinden beyan ettikleri görülür. Bu kategori bağlamında internetin, demokrasinin önemli koşullarından biri olan kamusal katılımı sağlayan bir unsur olarak değerlendirildiği ve iktidar partisi tarafından kamusal alan olarak nitelendiği görülür.

Katılım kategorisi altında muhalefet kanadından sadece CHP Muğla Milletvekili Ali Arslan görüş bildirmiştir. Arslan Belediye Kanunları Tasarısı hakkında yaptığı konuşmasında, belediye meclis toplantılarının vatandaşlara duyurulmasının ve vatandaşların meclis toplantılarına gözlemci olarak katılımının

¹⁰⁸ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 30. Birleşim AK Parti Ordu Milletvekili Enver: “Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Meclis, Avrupa Birliğine uyum sağlayan örnek kurum seçilmiştir. e-Meclisi oluşturmak için çalışmalar başlamış, bu çerçevede, milletvekillerimize birer dizüstü bilgisayar verilmiştir. Seçmenler ile milletvekillerimiz internet ortamında buluşmuş, sivil toplum örgütlerinin ve vatandaşlarımızın yasama sürecine katılımı sağlanmıştır. e-Meclis Projesi kapsamında, kulislere, doğrudan internete bağlı kiosklarla kablosuz internete çıkış imkânı veren cihazlar konulmuştur. Bu cihazlar, gerek görüldüğü takdirde, zaman içinde yaygınlaştırılacaktır” (TBMM, 2003i).

¹⁰⁹ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 24. Birleşim AK Parti Kütahya Milletvekili Soner Aksoy: “Bu yasayı getirirken de, Bakanlığımız, sektörün tüm temsilcileriyle aylar süren tartışmalı, ciddi toplantılar tertip etmiş, alınan sonuçları da web sayfalarında internet kanalıyla yayımlamış, herkesle bütünleşmesini sağlamıştır. Böylece, geniş bir katılım sağlanmış, her türlü fikir ve düşünceyle kucaklaşma imkânı olmuştur” (TBMM, 2003m).

¹¹⁰ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 20. Birleşim AK Parti Kütahya Milletvekili Abdullah Erdem Cantimur: “Ayrıca, kanunda öngörülen ikincil mevzuat düzenlemelerinin hazırlanması çalışmaları sürdürülmüş, bunların bir kısmı uygulamaya konulmuş, bir kısmı ise hazırlık safhasında bulunmaktadır. Hazırlanan tüm ikincil mevzuat çalışmaları internet ortamında kamuoyunun ve kamu idarelerinin bilgisine sunulacak, katılımcı bir anlayış sergilenmektedir” (TBMM, 2005f).

sağlanmasının gerekli olduğu görüşünü savunur. Arslan, TBMM tutanakları gibi belediye meclis toplantılarının da internet ortamında yayınlanmasını talep eder. Bu yolla halkın katılımı yanında doğrudan denetiminin de mümkün kılınabileceğini söyleyen Arslan'ın internet ortamını kamusal katılım ve denetimin sağlanması bağlamında demokratik ve şeffaf yönetimi sağlayıcı bir unsur olarak ele aldığı söylenebilir (TBMM, 2004c).¹¹¹

Kamu Denetimi kategorisi, Katılım kategorisi ile aynı oranda görüş bildirilen bir kategoridir. AK Parti üyelerinin ağırlıklı olarak görüş bildirdiği bu kategoride sadece CHP üyesi olan bir milletvekili görüş bildirir. Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Kamu Denetimi ile Şeffaflık kategorisinin yoğun bir şekilde ilişkilendirildiği görülür. Bu durum kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerinin kamu tarafından denetlenmesinde internetin önemli bir araç olarak değerlendirildiğini gösterir niteliktedir.

Dönemin İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu 22. Dönem 2. Yasama Yılı 111. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasındaki,

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bu iç ve dışdenetim neticelerinin kamuoyuna açıklanmasının birkaç yolu vardır. Önce, içdenetimi veya dışdenetimi, yapan kurum kendisi açıklar. Örneğin, Sayıştay, internetle bu açıklamaları yapabilir. Bakanlık yaptırmışsa –ki, burada, Bakanlığın da iç ve dışdenetim yapma yetkisi var- o kurum açıklayabilir. Belediye başkanı bu görevini yerine getirmezse, genel hükümlere göre, görevi ihmalden dolayı hakkında işlem yapılır; onun için, bu, burada belirtilmemiş. Genel kurallara göre, belediye meclisi toplantısıyla ilgili, gündemiyle ilgili açıklamayı yapması gereken belediye başkanı bunu yapmazsa, en azından, görevi ihmalden dolayı hakkında gerekli işlem yapılır.

Artı, üçüncü bir yol da, Bilgi Edinme Yasası gereği, ilgili vatandaşlar, belediyeye müracaat etmek suretiyle, bu iç ve dışdenetim sonuçlarını alabilirler” (TBMM, 2004d).

sözleri, iktidar partisinin de kamu denetiminin sağlanması aşamasında interneti önemli bir araç olarak gördüğünü gösterir niteliktedir. AK Parti Ankara Milletvekili Ersönmez Yarbay da 22. Dönem 2. Yasama Yılı 34. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında , kamu kurumlarının faaliyetlerini internet sayfalarında duyurması ve bu yolla kamu ile

¹¹¹ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 110. Birleşim

paylaşmasının, kamuya taahhütte bulunmalarını sağladığını ve bunun kurumların çalışmalarını disipline ettiğini savunarak, iktidarın, internetin kamu denetimini sağlayan önemli bir teknolojik gelişme olarak kullanımının yaygınlaştırılması konusunda yapmış olduğu çalışmalara ve bu çalışmaların yarattığı olumlu sonuçlara değinerek iktidar partisinin internetin kamu denetimini sağlayan önemli bir teknoloji olduğu görüşünü destekleyen bir söylem üretmiş olur (TBMM, 2003g).

Kamu denetimi kategorisinde muhalefet kanadından görüş bildiren sadece CHP Artvin Milletvekili Yüksel Çorbacıoğlu' dur. Çorbacıoğlu, Karadeniz Bakır İşletmelerinin özelleştirilmesi ile ilgili yapmış olduğu konuşmasında¹¹² 4406 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanuna bir madde eklenmesini önerir. "Bilgiye ulaşma hak ve yükümlülüğü" başlığına sahip olan madde önerisinde Çorbacıoğlu, ihale şartnamesi, ihaleye katılan teklif sahipleri ve verdikleri teklif bilgileri, ihaleyi kazanan alıcı, satış bedeli ve ödeme tablosu gibi ihaleler ile ilgili tüm bilgilerin ihalenin yapıldığı gün içerisinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığının internet sitesinde yayınlanmasını talep eder. Amacının, özelleştirmede sadece ihaleye girenlere değil, tüm kamuoyuna açıklığın sağlanması olduğunu söyleyen Çorbacıoğlu, böylelikle kamu denetiminin sağlanacağını ve ihaleler ile ilgili şaibeli durumlarda vatandaşların yargısal denetime başvurmak için önlerinin açılacağını belirtir (TBMM, 2006f). Çorbacıoğlu'nun internetin kamu denetiminde önemli bir araç olarak kullanılması ile ilgili görüşleri, CHP'nin interneti, demokrasiyi güçlendiren bir unsur olarak değerlendirdiğini gösterir.

Çorbacıoğlu'nun internetin kamu denetimini sağlayıcı bir unsur olarak yeterli düzeyde kullanılmadığı yönündeki eleştirileri, İktidar partisinin 22. Dönemin ilk yasama yıllarında internetin kamu denetimini sağlayıcı bir unsur olarak kullanımı yoluyla demokrasiyi güçlendirme yönünde ürettikleri söylemin uygulamada geçerlilik kazanamadığını da gösterir.

Demokrasi kategorisi kapsamında her partiden bir üyenin görüş bildirdiği görülür (Bkz. Tablo 3:7). Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme ve Şeffaflık kategorisi ile ilişkilendirilen Demokrasi kategorisi kapsamında yapılan meclis

¹¹² 22. Dönem 4. Yasama yılı 111. Birleşim

konuşmalarında, internetin, demokrasinin gereklerinin sağlanması konusunda teknolojik bir imkân olarak değerlendirildiğini gösterir.

ANAP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş, Yargıtay seçimlerinin internet ortamında yapılmasını önerir ve eğer bu yapılırsa demokrasi arayışında demokrasinin tabana yayılmasının sağlanacağını savunur (TBMM: 2005g).¹¹³ Ana muhalefet partisi olan CHP Milletvekillerinin, kamu kuruluşlarındaki kadrolaşma ile ilgili meclise vermiş oldukları önergeye yönelik olarak söz alan AK Parti Kırıkkale Milletvekili Ramazan Can, AK Parti hükümeti ile birlikte Türkiye’de demokratikleşme ve şeffaflaşmanın başladığını savunur ve bu bağlamda demokrasinin bütün kurum ve kurullarıyla yürüten devlet anlayışının bir göstergesi olarak, internet sitelerinde, kamu dairelerine yapılan atamaların hemen yayınlanıyor olmasını öne sürer. Can’ın konuşması ile iktidar partisinin, devlet anlayışının şeffaflığını ve demokratik niteliğini sağlayıcı bir unsur olarak internet ile ilgili ürettiği olumlu söylemlere bir yenisi daha eklenmiş olur (TBMM, 2007a).¹¹⁴

CHP Mersin Milletvekili Hüseyin Güler ise konuşmasında diğer konuşmacılardan farklı olarak demokrasi ve internet ilişkisini iletişim özgürlüğü bağlamında ele alır.¹¹⁵ Konuşmasında medyada yaşanan tekelleşmenin internet yayıncılığı alanına da yayılması ile ilgili kaygılarını dile getiren Güler, demokrasinin olmazsa olmazı olan ifade ve düşünce özgürlüğü bağlamında iletişim araçlarının bilgilendirme işlevlerini yerine getirebildikleri ölçüde demokratik bir toplumdan bahsedilebileceğini belirtir. Tekelleşmenin önüne geçilmesi için editöryal bağımsızlığın sağlanması ve gazeteciliğin güçlü bir sendikalaşmaya gitmesi gerektiğini söyler. Güler, bu bağlamda basın kanunda da değişiklik yapılmasını ve medyanın, ticarî ve siyasî üstünlük sağlama aracı olmaktan çıkarılmasını sağlayacak, şantaj aracı olmasını engelleyecek düzenlemeler yapılarak medyada tekelleşmeye izin verilmemesi gerektiğine dikkat çeker (TBMM, 2003h).

¹¹³ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 36. Birleşim

¹¹⁴ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 68. Birleşim

¹¹⁵ 22. Dönem 1. Yasama Yılı 82. Birleşim

Yurttaş ve Milletvekili İlişkisi kategorisinde AK Parti ve CHP'den birer milletvekili görüş bildirir. Bilişim Çağı- Bilgi Çağı ve Bilgi Toplumu kategorisi ve Hizmet kategorisi ile ilişkilendirilen bu kategoride bildirilen görüşlerde internet teknolojisinin seçmen ile iletişim kurulması için kullanılmasının çağın gereklerinden biri olarak görüldüğü söylenebilir.

CHP Uşak Milletvekili Osman Coşkunoglu, internet çağında sivil toplumla milletvekilleri arasındaki ve hükümet arasındaki ilişkinin günbegün etkileşime dayandırıldığını ve elektronik demokrasi altında yürütüldüğüne dikkat çektiği konuşmasında, sadece seçimden seçime seçmenler ile kurulan ilişki mantığına demokrasi denemeyeceğini belirtir. Coşkunoglu interneti, vatandaşların sürekli denetimine imkân veren, onlarla mutabakata varılmasının yolunu sağlayan, sivil toplum örgütleriyle görüş alışverişi için ortam yaratan bir imkân olarak nitelener ve internetin yurttaş ve milletvekili ilişkisini daha demokratik bir işleyişe doğru taşıdığı yönünde bir söylem üretir (TBMM, 2003i).¹¹⁶

AK Parti Ordu Milletvekili Enver Yılmaz ise e- Meclis Projesi ile ilgili yapmış olduğu konuşmasında, bu projeye seçmenler ile milletvekillerinin sanal ortamda buluşmasının, sivil toplum örgütlerinin ve vatandaşların yasama sürecine dahil edildiğini beyan eder. Konuşmasının devamında proje kapsamında yapılan alt yapı ve teknik destek çalışmalarına değinen Yılmaz'ın konu ile ilgili söyleminin, internet kanalıyla yurttaş ve milletvekili arasında bir ilişki sağlanması ekseninde ilerlemekten öte yapılan çalışmaların milletvekilleri ve vatandaşlara sağlanan bir başka önemli hizmet olduğu ekseninde ilerlediği söylenebilir (TBMM, 2004e).¹¹⁷

22. Dönem meclis konuşmalarında Kamu Yararı kategorisinde sadece dönemin Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Mehmet Ali Şahin görüş bildirir;¹¹⁸

“Başbakanlıktan vatandaşlar bilgi edinme hakkından yararlanarak bilgiler istiyor. 2004 yılı nisanından bu yana 12 106 başvuru olmuş. Peki, ne yapıyorsunuz bunları? Başvuru oluyor da ne yapıyorsunuz? Bunların her biri tek tek takip ediliyor arkadaşlar. İlgili kurumlara gönderiliyor. Cevaplar aranıyor. Böylece, vatandaşın Başbakanlığa yazıyla, faksla, telefonla, internet aracılığıyla ulaştırmış

¹¹⁶ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 30. Birleşim

¹¹⁷ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 88. Birleşim

¹¹⁸ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 32. Birleşim

olduğu her türlü sorunun takibini Başbakanlık Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı büyük bir titizlikle yürütüyor. Çünkü, o Başbakanlık bu halk için vardır, bu millet için vardır. Dolayısıyla, bu alanda atmış olduğumuz adımları da yeterli görmüyoruz. Bu bakımdan, halkımızı daha da memnun edecek adımları atmaya Başbakanlık olarak ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı olarak önemsemişimizi ifade etmek istiyorum” (TBMM, 2005c).

Kod ilişkiler matrisinde görüleceği üzere bu konuşmada kategori, Bilgi Edinme Hakkı ve Hizmet kategorileri ile ilişkilendirilir. Bu ilişkiler değerlendirildiğinde, bilgi edinme hakkı kapsamında yürütülen devlet faaliyetlerinin kamuya hizmet ve kamunun yararı kapsamında değerlendirildiği ve internetin bu hizmetin sağlanmasında bir araç olarak ele alındığı söylenebilir.

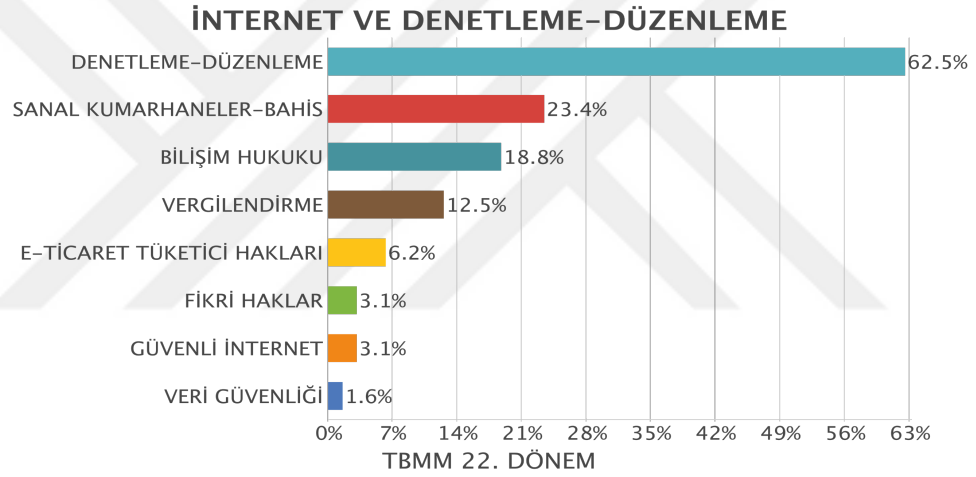
22. Dönem içerisinde İnternet ve Demokrasi ana kategorisinin bir diğer alt kategorisi olan Elektronik Oylama ile ilgili hiçbir parti üyesi görüş bildirmez. 22. Dönem halihazırda ülkede hala internet alt yapısının oluşturulmaya çalışıldığı, demokrasi ve internet ilişkisi bağlamında katılım, kamu denetimi, yurttaş ve milletvekili ilişkisinin sağlanması gibi konuların ise oldukça az ve dönemin son yasama yılları içerisinde yeni yeni tartışılmaya başlandığı düşünüldüğünde, bu dönem içerisinde Elektronik Oylama kategorisi kapsamında görüş bildirilmemiş olması beklenmeyen bir sonuç değildir.

İnternet ve demokrasi kategorisi ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında; iktidar partisinin bu kategori kapsamında ürettikleri söylemlerin, ağırlıklı olarak internet aracılığıyla sağlanan ve demokrasiye işlerlik kazandıran hizmetler ekseninde ilerlediği görülür. Muhalefet partilerinin, özellikle ana muhalefet partisi olan CHP üyelerinin, bu kategori kapsamında ürettikleri söylemlerinde ise, internet ve demokrasi arasında yoğun bir ilişki kurdukları; interneti, demokrasiyi sağlayan ve güçlendiren bir araç olarak değerlendirdikleri görülür. İnternet ile birlikte yaşanan değişim ve dönüşümlere her koşulda toplumun faydası bakımından toplumsal işlevselci bir bakış açısıyla yaklaştıkları söylenebilir.

İnternet ve Demokrasi kategorisinin genelinde dikkat çekici olan nokta tüm parti üyelerinin, pek çok alt kategori kapsamında bildirdikleri görüşlerinde interneti, yönetsel faaliyetlerde şeffaflığı sağlayan önemli bir imkân ve araç olarak

nitelemeleridir. Bunun yanında hem iktidar partisinin hem de muhalefet partilerin üyelerinin, interneti, kamusal katılımı ve kamu denetimini sağlayan önemli bir araç olarak görmeleri dikkat çekicidir. Bu durum, interneti, demokrasiyi sağlayıcı ve güçlendirici bir teknoloji olarak niteleyen enformasyon toplumu yaklaşımının parlamento üyelerince benimsendiği şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu noktada iktidar partisinin bu konudaki söylemlerine, vatandaşlara demokrasinin gerektirdiği şekilde hizmet sağlandığı yönünde bir içeriğin eşlik ettiğini belirtmekte fayda vardır.

3.7.1.3. İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:3: TBMM 22. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi

İnternet ve Denetleme- Düzenleme ana kategorisi altında yer alan Denetleme-Düzenleme kategorisi en sık konuşulan alt kategoridir (Bkz. Grafik 3:3). Bu kategori kapsamında CHP en çok görüş bildiren partidir. CHP'nin ardından konu ile ilgili görüş bildiren partiler sırasıyla AK Parti, ANAP ve Bağımsız milletvekilleridir (Bkz. Tablo 3:9). Kod ilişkiler matrisinde görüleceği üzere (Bkz. Tablo 3:10) Denetleme-Düzenleme alt kategorisi ile en çok ilişki içerisinde olan alt kategori İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi alt kategorisidir. Bu alt kategoriyi ise Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve Çocuk İstismarı alt kategorileri takip eder. Özellikle genç ve çocukların yoğun olarak zaman geçirdikleri internet kafelerinin denetlenmesinin gerekliliği bu alt

kategoriler kapsamında sıklıkla dile getirilir.¹¹⁹ Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme, Bilişim Çağı-Bilgi Çağı ve Bilgi Toplumu ve E-devlet kategorileri ile de kayda değer sıklıkta ilişkilendirilen Denetleme ve Düzenleme kategorisinin kod ilişkiler matrisinde yer alan neredeyse tüm kategoriler ile ilişkilendirilerek meclis konuşmalarında yer alması dikkate değerdir. Tüm bu kategori ilişkileri değerlendirildiğinde 22. Dönem içerisinde yürürlüğe giren internet ile ilgili yasal düzenlemelerin meclis gündemini pek çok konu bağlamında meşgul ettiği ve Meclis geneline, özellikle internet yoluyla işlenen suçların önlenmesi ve internetin genç ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin engellenmesinin zaruri olduğu görüşünün hâkim olduğu görülür. Bunun yanında internetin teknolojik bir imkân ve çağın önemli gelişmelerinden biri olduğu gerçeğinin göz ardı edilmediği ve Türkiye'nin bilgi toplumu olması için bu teknolojinin sağladığı olanaklardan (e-devlet gibi hizmetler vb.) faydalanılması konusunda da bir görüş birliğinin olduğu söylenebilir.

	CHP	AK PARTİ	ANAP	BAĞIMSIZ	Toplam
BİLİŞİM HUKUKU	3	6	3	0	12
SANAL KUMARHANELER-BAHİS	4	5	6	0	15
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI	2	2	0	0	4
FİKRİ HAKLAR	1	1	0	0	2
VERİ GÜVENLİĞİ	1	0	0	0	1
GÜVENLİ İNTERNET	0	2	0	0	2
VERGİLENDİRME	3	5	0	0	8
DENETLEME-DÜZENLEME	21	14	4	1	40
TOPLAM	35	35	13	1	84
N (Belgeler)	76	161	28	1	267

Tablo 3: 9: TBMM 22. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Önceki kategorilerin analiz kısımlarında bahsettiğimiz üzere TBMM 22. Dönem internetin Türkiye genelinde yaygın olarak kullanılmaya, sosyal ve ekonomik yaşamda önemli bir yere sahip olmaya başladığı yılları kapsar. Bu nedenle bu dönem içerisinde Mecliste internet ile ilgili yapılan müzakerelerinin pek çoğunun devletin

¹¹⁹ AK Parti Bayburt Milletvekili Ülkü Gökalp Güney 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim; AK Parti Samsun Milletvekili Musa Uzunkaya 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim; ANAP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş 22. Dönem 5. Yasama Yılı 62. Birleşim; ANAP Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan 22. Dönem 5. Yasama Yılı 73. Birleşim vd.

tüm kurumlarının, internet teknolojisi ile birlikte yaşanan değişim ve dönüşüme ayak uydurmasının gerekliliği ekseninde ilerlediği görülür. E- Türkiye Dönüşüm Projesi devletin çağın gereklerine uyum sürecinin ilk adımıdır. E-devlet projesi ile başlayan bu sürecin 22. Dönem boyunca süreklilik arz ederek yasama, yürütme ve yargı alanlarından ekonomi, eğitim, kültür ve sanat alanlarına değin geniş bir yelpazede tartışılmaya ve toplumsal hayatın her alanın bu teknolojik gelişmeye entegrasyonunun sağlanmasının gerekliliğine özellikle vurgu yapıldığı ve bu görüşlerin 22. Dönem içerisinde pek çok yeni kanunun yürürlüğe girmesinde çok etkin bir rol oynadığı görülür. 22. Dönem 2. Yasama yılının 43. Birleşiminde görüşülen Elektronik İmza Kanun Tasarısı internet teknolojisinin yarattığı imkânlardan faydalanılması noktasında yapılan ilk düzenleme çalışmasıdır. Kanun tasarısı hakkında AK Parti grubunun görüşlerini paylaşmak için konuşma yapan Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe, hükümetin “E-Türkiye Dönüşüm Projesi” nden bahsederek başladığı konuşmasında, bu projenin Türkiye’nin bilgi toplumu olma sürecinin vazgeçilmez ilkesi olduğuna, gelişmiş ülkelerle entegrasyonu sağlayacağına ve Avrupa Birliğine üyelik sürecinin de önemli bir parçası olduğuna değinir. Bilgisayar ve internetin sosyal ve ekonomik yaşama girmesinin, bu alandaki gelişim ve değişimi hızlandırdığına, özellikle elektronik imzanın çeşitli alanlarda kullanılabilir olması sonucu bu kanun tasarısı hazırlanması gereğinin doğduğuna dikkat çeker,

“Vatandaşlarımıza daha kaliteli ve hızlı kamu hizmetinin sunulması.
Katılımcı, şeffaf, etkin ve basit iş süreçlerine sahip olmayı ilke edinmiş bir devlet yapısı.
Kamu hizmetlerinin sunumunda bilgi ve iletişim teknolojilerinden azamî ölçüde yararlanarak iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi.
E-Türkiye Dönüşüm Projesi, genel olarak demokratikleşme, özel olarak ise kamu yönetimi reformu çerçevesinde yürütülecek, bu bağlamda değişik reform projeleriyle karşılıklı etkileri dikkate alınarak hayata geçirilecektir” (TBMM, 2004b).

sözleriyle e-Türkiye Dönüşüm Projesinin öncelikli amaçlarını paylaşan Yüksektepe, elektronik ticaret ve kamu alanında yürütülecek bu projenin alt yapısının asli unsurunun Elektronik İmza Kanun Tasarısı olduğunu belirtir. Bu tasarının kanunlaştırılması elektronik ticaret ile ilgili diğer düzenlemelerinde önüne açacak olmanın yanı sıra vatandaşlara sağlanacak olan hızlı ve kaliteli kamu hizmetinin, katılımcı, şeffaf, etkin bir devlet yapısının oluşturulmasını da sağlayacak önemli bir

adım olarak değerlendiren Yüksektepe'nin konuşması; hükümetin uzun vadede internet ile ilgili düzenlemeler yapma niyetinin temelinde dünyada yaşanan değişim ve dönüşüme uyum sağlanması, özellikle Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde internet ile ilgili düzenlemelerin yapılmasının önemli bir adım ve hatta bir zaruret olarak değerlendirmesinin yattığını gösterir (TBMM, 2004b).¹²⁰

Elektronik İmza Kanun Tasarısı ile ilgili meclis müzakerelerinde CHP grubu adına söz alan Milletvekili Tacidar Seyhan da Yüksektepe gibi tasarımı, Türkiye'nin teknolojik dönüşümünün başlangıcı olarak değerlendirir. Seyhan'ın tasarımı ile ilgili görüşleri, Türkiye'nin bilgi toplumu olma özelliğine kavuşabilmesi için bilginin önünün açılmasının önemi ekseninde ilerler. Seyhan, bu bağlamda internet altyapısının mutlaka genişletilmesi, yeterli bilgi ağına ve donanıma kavuşturulması, her vatandaşın hangi bölgede olursa olsun saydam ve şeffaf bir şekilde bilgi ağından yararlanması gerektiği yönünde önerilerde bulunarak, bu kanunun yürürlüğe girmesinin tek başına yeterli olmayacağına dikkat çeker. Ayrıca tüm bunların yanında hukuk alanından yönetim alanına değin her alanda birçok düzenlemenin yapılmasının ve devlet

¹²⁰ "Düzenleyici ve yasal çerçevenin çizildiği hukukî altyapı; bu çerçevede, e-Avrupa hedeflerinden bilgi toplumunun temel yapı taşlarını oluşturma çabalarının hızlandırılması kapsamında, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması yönünde eylemler içermektedir. Elektronik imzayla birlikte kişisel verilerin korunması, ulusal bilgi güvenliği, bilgi edinme hakkı, yeni telekomünikasyon kanunları ile Türk Ceza Kanununun bilgi ve iletişim teknolojileri alanına özgü suç ve cezaları içeren değişiklik tasarısının yasalaşması öngörülmüştür. Yani, elektronik imza yasasıyla birlikte, önümüzdeki dönemde, bu bahsettiğim konularla ilgili de düzenlemenin acilen yapılması gerekir ki, bu elektronik imzanın bir anlamı olsun.

Benim sadece anahatlarıyla kısaca aktardığım bu eylemlerin 2004 yılı içerisinde tamamlanması hedeflenmektedir. Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; tüm bunları anlatmaktaki amacım, size, AK Parti İktidarıyla değişen devlet-vatandaş ilişkisindeki farkı hissettirmektir. Artık, vatandaşına müşteri gözüyle bakan ve müşteri memnuniyetini her şeyin üzerinde tutan bir devlet anlayışını, topladığı vergileri, insanının mutluluğu ve gençlerinin yarınını düşünerek harcayan bir devlet anlayışını getirmeye çalışıyoruz. Bu anlayıştan yola çıkarak, e-devlet projesi, aynı zamanda, devlet-vatandaş ilişkisini yeniden yorumlayan bir projedir. Tüm bu değişim ve dönüşüm, devletle interaktif bir ilişkisi olan katılımcı ve hesap soran vatandaş profili ortaya çıkaracaktır. Başka bir ifadeyle "elektronik devlet" diye adlandırılan uygulama, kamu hizmetlerinin kalitesini artırmakta bir araç olarak kullanılabilir; çünkü, elektronik devlet, resmî işlemlerle ilgili olarak zaman ve mesafe sorunlarını ortadan kaldıracak ve insanlara, istedikleri zaman ve mekânda kamu hizmeti ve kamusal bilgi sunacaktır. İnternetin kamu yönetiminde kullanılması demek olan e-devlet için ise "kamu anlayışının ve hizmet süreçlerinin yeniden formatlanmasıdır" diyebiliriz.

Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, görüşmekte olduğumuz Elektronik İmza Kanunu Tasarısı yasalaştığında bu anlattığım kamu yönetiminin yeniden formatlanmasının en önemli aracı olacaktır. Bu kanunu çıkarmakla, geç de olsa, bilgi toplumuna geçişte önemli bir sıçrama sağlamış olacağız ve üyesi olacağımız Avrupa Birliği normlarını da kamu yönetimi anlamında yakalamış olacağız" (TBMM, 2004b).

yapısından bilgi yapısına değin bir çok yatırımın yapılmasının zaruri olduğunu vurgulayan bir söylem üreterek (TBMM, 2004b), Yüksektepe'nin konuşmasında vurguladığı Türkiye'nin bilgi toplumu olması için iktidarın izlediği politikaların eksiklerini ortaya koyar.

Elektronik İmza Kanun Tasarısı meclis geneli tarafından oldukça olumlu karşılanır ve mecliste yapılan oylamanın ardından kabul edilen tasarı kanunlaşır. Dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek oturumun kapanışında yapmış olduğu konuşmasında kanun tasarısının bu alanda yapılan ilk düzenleme olmasının önemine dikkat çeker ve ilk olması nedeniyle kanun tasarısında bazı eksiklerin olduğunu kabul eder. İnternet alanında yaşanan hızlı değişimin sürekli yeni ihtiyaçlar ortaya çıkardığını ve bu nedenle eksiklikler ve aksaklıklar olmasının devamlı gündeme geldiğini belirten Bakan Çiçek, ilerleyen zamanlarda yapılacak yeni düzenlemelerle bu eksikliklerin giderileceğine söyler ve sözlerine şu şekilde devam eder;

“Elektronin sağladığı kolaylıklar olduğu kadar, bir kısım zorluklar da var, sürprizler de var. Bunların tümünü ortadan kaldıracak sağlam bir hukukî altyapının oluşabilmesi açısından, bugün kabul ettiğimiz yasa bir ilktir ve önemlidir, arkasının devam etmesi gerekiyor, yüksek teknoloji politikaları çerçevesinde başkaca düzenlemelerin gelmesi gerekiyor. Hatta, belki, bazı alanlarda sadece yasal düzenlemenin yetmediği, belki Anayasa değişikliğine kadar gidebilecek bir hukukî altyapının oluşması gerekiyor; ama, ilk olması hasebiyle, bunu, fevkalade önemli buluyoruz” (TBMM, 2004b).

İnternet ile ilgili ilk yasal düzenleme olması sebebiyle önemli olan bu kanun tasarısının kabulünün ardından konuşma yapan Bakan Çiçek'in sözlerinden anlaşılacağı üzere, ilerleyen dönemlerde internet ile ilgili düzenlemelerin yapılmasının zaruri olduğu hükümet kanadınca da bilinmekte ve bu konuda çalışmalar yapılması öngörülmektedir. Keza bu düzenlemenin ardından yapılan pek çok meclis birleşiminde, internet ile ilgili düzenlemelerin yapılması için öneriler verilir veya denetleme mekanizmaları oluşturulmasının ne denli önemli olduğuna dair milletvekillerce meclis konuşmaları yapılır.

Özellikle 22. Dönem 5. Yasama Yılı internet ile ilgili düzenlemelerin ve denetleyici mekanizmaların oluşturulması sürecinin meclis gündeminde sıklıkla tartışıldığı bir yıl olur. 5. Yasama Yılı 10. Birleşimde AK Parti Milletvekili Mehmet

Yüksektepe'nin önderliğinde "İnternetin Sosyal Yapıya İlişkin Getireceği Sorunlar ve Alınması Gereken Tedbirleri Araştırma Komisyonu" kurulması için bir önerge meclise sunulur. Bu önergede AK Partili milletvekilleri internetin getirdiği zararlı içerik konusunda ABD ve diğer Batı ülkelerinde resmi kuruluşların danışma hizmeti vermeye başladığına ve yeni teknolojilerin faydalı yönlerini kullanırken zararlı etkilerden korunmak için araştırmalar yürütüldüğüne dikkat çekerek, Türkiye' de internet kullanımı halihazırda az olsa da bu ülkelerin deneyimlerinden faydalanılmasının özellikle gençlerin ve çocukların internetin olumsuz etkilerinden korunması için gereken önlemlerin alınması için elzem olduğuna değinilir. Ayrıca E-Türkiye Dönüşüm Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisi gibi ülkenin gelecek projeksiyonunu belirleyen önemli kararlar alınırken yaşanabilecek olumsuzluklar ile ilgili projeksiyonlara da ihtiyaç olduğu için internet ile ilgili araştırmaların yapılması ve bu araştırmalar sonucunda elde edilecek verilerden faydalanılması zaruri olarak değerlendirilir (TBMM, 2006h).

22. Dönem 5. Yasama Yılı 27. Birleşimde CHP Milletvekili Cevdet Selvi önderliğinde meclise sunulan önerge de ise internetin, dünyada çocuk pornosuna ulaşımı ve bu tür içeriklerin yayılmasını kolaylaştırdığına değinilerek son yıllarda Türkiye'de de bu suç eyleminin görülmeye başlandığı, bu suç eyleminin özellikle internet kafelerde işlendiği ve denetimsizlikten kaynaklandığı belirtilerek internet ile ilgili bir yasal düzenleme yapılması ve denetim mekanizması geliştirilmesi talep edilir (TBMM, 2006i).

Meclise sunulan bu önergelerin ardından özellikle gençlerin çok zaman geçirdiği internet kafelerin denetlenmesi konusunda hükümetin ne gibi çalışmalar yürüttüğü(TBMM, 2006j);¹²¹ çocuk istismarı ve çocuk pornografisinin internet üzerinden yayılımının artması ve çocukların cinsel istismarının Türkiye'deki boyutlarının, risklerinin ve çözüm önerilerinin TBMM tarafından ele alınmasının ve tartışılmasının gerekli hale geldiği (TBMM, 2006k; 2006b; 2006l);¹²² çocuk pornosu

¹²¹ ANAP Iğdır Milletvekili Dursun Akdemir vd. 22. Dönem 5. Yasama Yılı 22. Birleşim.

¹²² AK Parti Balıkesir Milletvekili Turhan Çömez 22. Dönem 5. Yasama Yılı 31. Birleşim; CHP İzmir Milletvekili Canan Arıtman 22. Dönem 5. yasama Yılı 37. Birleşim; CHP Bursa Milletvekili Kemal Demirel 22. Dönem 5. Yasama Yılı 38 Birleşim

konusunda diğerk ülkelerin denetleme mekanizmalarının nasıl olduğu ve neden Türkiye’de bu konuda bir mekanizmanın hala oluşturulmadığı (TBMM, 2006m);¹²³ internet yoluyla gerçekleştirilen sanal terör ve ahlaksızlıkların derhal yasal bir düzenleme ile engellenmesinin gerektiğı (TBMM, 2006b)¹²⁴ gibi konularda yapılan meclis konuşmaları, internet ile ilgili en önemli düzenleme olan 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanununun tasarısının oluşturulması sürecini başlatır.

İnternet ve Denetleme- Düzenleme Kod İlişkiler Matrisinde görüleceğı üzere (Bkz. Tablo 3:10) Denetleme- Düzenleme alt kategorisi ile en çok ilişki içerisinde olan alt kategori İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi alt kategorisidir. Bu alt kategoriyi ise Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve Çocuk İstismarı alt kategorileri takip eder. Özellikle genç ve çocukların yoğun olarak zaman geçirdikleri internet kafelerin denetlenmesinin gerekliliğı bu alt kategoriler kapsamında sıklıkla dile getirilir.¹²⁵ Mecliste bulunun tüm partilerin milletvekillerinin dikkat çektiğı bu konuda hükümetin tutumunu göstermesi açısından dönemin Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım’ın 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşimde yapmış olduğu konuşması önemlidir. Bakan Yıldırım konuşmasında öncelikle olarak bilgi toplumu çağında olduğuna, artık bilgiye erişimin zaman ve mekândan bağımsız olduğuna değinerek, interneti büyük bir imkân ve internet kafeleri de hayatın bir gerçeğı olarak tanımlar. Bu noktada bilgi toplumuna dönüşmede temel esasın bilgisayar okuryazarlığının artması olduğunu savunan Bakan Yıldırım sözlerine şu şekilde devam eder;

“Peki, İnternet kullanımında nereye geldik? 2002’de 4 milyon İnternet kullanıcısı varken, bugün ulaştığımız sayı 19 milyon. Gelişmenin hızını takdirlerinize sunuyorum. Çok hızlı gelişen bir sektör. Diğerk taraftan, Türkiye’de, bilişim alanında geniş bant erişim 2002’de mevcut değildi. İnternet telefon numaralarını çevirmek suretiyle yapılırken, bugün, ADSL veya geniş, hızlı İnternet erişimi de 2 milyon 950 bin aboneye ulaşmıştır.

Dolayısıyla, bu gelişmeler karşısında İnternete veya bilgiye erişimde iki tane yolumuz var: Bir tanesi, bireysel olarak bilgisayar sahibi oluyorsunuz, abone olarak münferit erişiminiz var. Ama, bütün toplum kesimlerinin, bütün gelir

¹²³ CHP Yozgat Milletvekili Emin Koç 22. Dönem 5. Yasama Yılı 34. Birleşim.

¹²⁴ ANAP Afyonkarahisar Milletvekili Reyhan Balandı 22. Dönem 5. Yasama Yılı 37. Birleşim.

¹²⁵ AK Parti Bayburt Milletvekili Ülkü Gökalp Güney 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim; AK Parti Samsun Milletvekili Musa Uzunkaya 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim; ANAP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş 22. Dönem 5. Yasama Yılı 62. Birleşim; ANAP Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan 22. Dönem 5. Yasama Yılı 73. Birleşim vd.

gruplarının birdenbire buna erişme şansı yok, bu bir zaman alacak. O hâlde, toplu erişim merkezleri hayatın kaçınılmaz bir ihtiyacı olarak önümüze geliyor. Bunlar da İnternet kafelerdir, servis sağlayıcılardır, yer sağlayıcılardır.

İşte, sorunun başladığı nokta buradır. Burada, ülkemizde 20 bin civarında internet erişim merkezi, diğer adıyla, halk arasında, İnternet kafe mevcuttur. Bu İnternet kafelerin, bugün, çalışması İçişleri Bakanlığının bir genelgesi çerçevesinde gerçekleşmektedir, yani buranın çalışma usulleri, buraya girecek çıkacak çocukların yaşları, evsafıyla ilgili; efendim, çalışma şartları, bulunduğu yerin dış mekâna açıklığı, aydınlatması vesairesi, içeride sigara içilip içilmemesi gibi birçok düzenlemeler olmasına rağmen, buradaki içerikle ilgili, maalesef, bir düzenleme mevcut değildir.

O hâlde, gençlerimiz, bu ülkenin geleceğidir değerli arkadaşlar. Gençlerimizi, hatta gençlerimizden öte yavrularımızı, topyekûn insanımızı, teknolojinin getirdiği nimetlerden yararlanırken, onların zararlı yan etkilerinden de korumak, bizim en temel görevimizdir” (TBMM, 2007b).

Bakan Yıldırım’ın konuşmasından anlaşılacağı üzere, o dönem Türkiye’inde internet altyapısı henüz bireysel kullanım açısından yeterli olmadığı için internet kafeler vatandaşların bilgiye erişimi açısından önemli alanlardır. Ancak Yıldırım da diğer milletvekilleri gibi internet kafelerin denetlenmesi konusunda yeni çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu ve hükümetin bu konuda üzerine görev düştüğü görüşündedir. Bakan Yıldırım, hükümetin internet kafelerdeki bu boşluğu ortadan kaldırmak amacıyla ve son zamanlarda büyük oranda yurtdışı kaynaklı olarak gündeme gelen, internet üzerinden işlenen suçlara karşı tedbir alınması ve önlenmesi için bir kanun tasarısı çalışmasının yürütüldüğünü ifade eder. Bakan Yıldırım’ın Türkiye’nin bilgi toplumu olması yolunda internet ile ilgili olumlu bir görüş ortaya koyduğu, ancak bir yandan da internet içeriklerinin denetlenmesinin, özellikle genç ve çocukların bu içeriklerin olumsuz etkilerinden korunması adına zaruri olduğu yönünde bir söylem ürettiği konuşması, İnternet ve Denetleme-Düzenleme kod ilişkiler matrisinde elde edilen bir diğer veri olan Denetleme- Düzenleme alt kategorisi ile Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme alt kategorisi arasındaki ilişkiye bizi taşır. Bu dönem içerisinde internet içeriklerinin denetlenmesi ve bu konuda düzenlemelerin yapılması konusunda mecliste yapılan pek çok konuşmada Bakan Yıldırımın konuşmasında olduğu gibi internet teknolojisi zararlarının yanında büyük faydaları olan bir teknoloji olarak değerlendirilir. CHP Bursa Milletvekili Kemal Demirel’in 22. Dönem 5. Yasama Yılı 38. Birleşiminde yapmış olduğu konuşması tam da bu durumu gösterir nitelikte bir söyleme sahiptir;

“İletişim, bizleri birbirimize bağlayan en önemli unsurlardan biri. Teknoloji geliştikçe iletişim de gelişiyor ve çeşitleniyor. Evlerimizdeki telefonlarımız artık her yerde, yanımızda. Bilgisayar teknolojisi her geçen gün gelişiyor ve bu sayede dünyanın her yerindeki gelişmelere anında ulaşabiliyoruz. Özellikle, son günlerde İnternet kullanımının ortaya çıkardığı çocuk pornosu skandalı, gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara örnek oluşturmuştur. Yararlı bir sistem bir anda kâbusa dönebilmektedir. Bu yüzden, yerinde ve zamanında yasal önlemler alınmalı ve aldırılmalıdır” (TBMM, 2006l).

İnternet ve Denetleme- Düzenleme ana kategorisinin bir diğer alt kategorisi olan Sanal Kumarhaneler ve Bahis kategorisi kapsamında en çok görüş bildiren ANAP milletvekilleridir (Bkz. Tablo 3:9). AK Parti ve CHP milletvekillerinin de görüş bildirdiği bu kategorinin en çok ilişkilendirildiği kategoriler ise Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve Vergilendirme kategorileridir (Bkz Tablo 3:10). Sanal Kumarhaneler ve Bahis kategorisi altında yer alan meclis konuşmaları, internet üzerinden gayri resmi olarak yurtiçi ve yurtdışı bağlantılı bahis ve kumar sitelerinin ortaya çıkması ile birlikte kayıt dışı gelirlere yaşanan artışın devleti ciddi bir vergi kaybına uğratması konusunda tartışılması¹²⁶ ekseninde ilerler (TBMM, 2003j). Bu durum Vergilendirme kategorisi ile yoğun bir şekilde ilişkilendirilmesi ve Vergilendirme kategorisinin 22. Dönem içerisinde yapılan meclis konuşmalarında Sanal Kumarhaneler ve Bahis alt kategorisi ile birlikte değerlendirilmesi gereğini doğurur. Vergilendirme kategorisi altında yapılan tüm meclis konuşmalarında, internet üzerinden oynanan kumar ve bahis oyunlarının vergi dışı olması, bu gayri resmi faaliyetlerin devlet hazinesine uğrattığı zararlar ve bu zararların önlenmesi için bu faaliyetlerin vergilendirilmesinin gerekliliği ve bu konuda düzenlemelerin yetersizlikleri ekseninde ilerler. Bu konuşmalarda internet, yasadışı bu faaliyetlere imkân yaratan bir mecra olarak nitelenir.¹²⁷ Vergilendirme kategorisinde sadece AK Parti ve CHP milletvekilleri görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:9). Her iki partinin

¹²⁶ AK Parti Antalya Milletvekili Burhan Kılıç 22. Dönem 2. Yasama Yılı 28. Birleşim; AK Parti İstanbul Milletvekili İnci Özdemir 22. Dönem 2. Yasama Yılı 28. Birleşim.

¹²⁷ CHP Mersin Milletvekili Mustafa Özyürek 22. Dönem 4. Yasama Yılı 12. Birleşim; AK Parti İstanbul Milletvekili Mehmet Mustafa Açıkalın 22. Dönem 4. Yasama Yılı 13. Birleşim; AK Parti İstanbul Milletvekili İnci Özdemir 22. Dönem 5. Yasama Yılı 73. Birleşim; CHP Balıkesir Milletvekili Ali Kemal Deveciler 22. Dönem 5. Yasama Yılı 73. Birleşim; AK Parti Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe 22. Dönem 5. Yasama Yılı 67. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Berhan Şimşek 22. Dönem 5. Yasama Yılı 67. Birleşim.

milletvekillerinin de internette kumar oynatılması ve bahis oyunlarının oynatılması konusunda düzenleme yapılması konusunda ortak bir tutum sergiledikleri görülür.

Sanal Kumarhaneler ve Bahis kategorisi kapsamında tartışılan bir diğer önemli nokta genç ve çocukların, internet üzerinden oynanan kumar ve bahis oyunlarından korunmasının önemidir. Özellikle ANAP Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan, bu konuyu meclis gündemine sıkça taşır. Ankara Ticaret Odasının hazırladığı “Sanal Tuzak: İnternet Kumarhaneleri” raporundaki veriler üzerinden ilerlediği konuşmasında Özdoğan, eğitim sistemine entegrasyonu ve istihdam alanında herhangi bir perspektifi olmayan pek çok gencin internet üzerinden oynanan kumar ve şans oyunları tuzağına düştüğüne ve Türkiye’de ciddi bir kumar bağımlılığı sorunun ortaya çıktığına dikkat çeker. İnternet kafelerin denetlenmesi konusunda hükümetin çalışmalarının yetersizliğini eleştirir ve hükümeti, genç ve çocukları bu suç unsurundan korumada üstüne düşen görevi yerine getirmediği için eleştirir. Özdoğan, yasa koyucunun acilen vatandaşlarını, özellikle genç nesli koruyan düzenlemeler yapmakla yükümlü olduğu yönünde bir söylem üretir (TBMM, 2007c).¹²⁸ CHP İstanbul Milletvekili Berhan Şimşek¹²⁹ ve ANAP Iğdır Milletvekili Dursun Akdemir¹³⁰ de Özdoğan gibi özellikle genç ve çocukların internet üzerinden oynanan kumar ve bahis oyunlarına karşı korunması için bir yasal düzenlenmenin yapılmasının gerekliliği hususunda söylem üretirler (TBMM, 2007d). İnternet ortamında işlenen suçlar ve bu suçların özellikle genç ve çocukları tehdit etmesi hakkında meclis birleşimlerinde yapılan konuşmalar, internet ile ilgili düzenlemelerin acil olarak yapılması konusunda mecliste ortak bir kanaatin ortaya çıkmasına neden olur. İnternet yoluyla işlenen suçların yaygınlaşmasıyla birlikte artan bu tartışmaların önemli bir ayağını da bilişim hukuku oluşturur.

Bilişim Hukuku alt kategorisi kod ilişkiler matrisinde de görüleceği üzere Denetleme-Düzenleme, AB Uyumluluk, Bilgi Çağı-Bilişim Çağı –Bilgi Toplum, Bilgi Kirliliği, Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi, Çocuk İstismarı, Sanal Kumarhaneler ve Bahis, Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorilerinin

¹²⁸ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 73. Birleşim

¹²⁹ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 67. Birleşim

¹³⁰ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 67 Birleşim

hepsiyle eşit derecede ilişkilendirilmiştir (Bkz. Tablo 3:10). Ağırlıklı olarak AK Parti milletvekilleri olmak üzere CHP ve ANAP milletvekillerinin eşit derecede görüş bildirdiği bu kategori kapsamında yapılan meclis konuşmalarının, internet teknolojisi ile birlikte ortaya çıkan yeni suç türleri karşısında önlem alınmasının ve bilişim hukukunun oluşturulmasının gerekliliği noktasında birleştiği görülür.

Dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek 22. Dönem 3. Yasama Yılı 27. Birleşiminde yapmış olduğu konuşmasında internet çağına girilmesiyle birlikte yeni suç tanımlarının ortaya çıktığına ve hukuk fakültelerinde “iletişim suçları” diye bir suçun okutulmadığına dikkat çeker. Bakan Çelik, hukuk alanında bu suçlar ile ilgili ciddi bir boşluk olduğunu beyan eder ve bilişim suçları ile ilgili mahkemelerin kurulmasının ve yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekli hale geldiği yönünde bir söylem üretir (TBMM, 2004f). Bakan Çiçek’in mecliste yapmış olduğu bir diğer konuşmasında yer alan,

“İkinci husus, şüphesiz, bu yasaların çıkmış olması tek başına yetmiyor; bunları uygulayacak kişilerin yeni bir eğitimden geçirilmesi gerekiyor. Şüphesiz, bu konuşmayı yapan kişi olarak, benim hukuk fakültesinde okuduğum dönemlerde görmediğimiz bir kısım suçlar, bir kısım ihtilaflar, bir kısım yeni yeni konular gündeme geldi. Mesela, biz, o dönemde, fikrî ve sınaî hakları okumadık; o zaman böyle bir konu gündemde yoktu. Mesela, iş hukuku, birçoğumuz bakımından – İstanbul Hukuk Fakültesinden olanlar daha iyi takdir edecekler, takip edeceklerdir- o zaman seçimlik dersti; kriminolojiyi seçen iş hukukunu okumazdı veya buna benzer bazı dallarda... Halbuki, o gün seçimlik ders olan veya hukuk fakültelerinde okutulmayan veya günümüzde internet suçları dediğimiz... Şimdi internet üzerinden kumar oynanır hale geldi; internet kavramını biz o zaman okumadık. Bu neviden suçlar nasıl oluşur, nasıl teşekkül eder, bunun unsurları nedir, o dönemde olmadığı için ve şimdi gündeme geldiği için, pekâlâ, bizim hâkim ve savcılarımızın da bu konuda bilgilendirilmeleri, bir eğitimden geçmeleri gerekiyor” (TBMM, 2004g).¹³¹

sözleri de hükümetin, internet yoluyla işlenen suçlarla mücadelede yasal düzenlemelerin yapılması konusuna önem verdiğini gösterir. Ayrıca sadece bu düzenlemelerin yeterli olmayacağına farkında olduklarını, bu yeni suç türleri konusunda eğitim almamış olan yargı mensuplarının da eğitilmesi ve bilgilendirilmesi konusuna hassasiyetle yaklaştıkları görülür.

¹³¹ 22. Dönem 3. Yasama Yılı 40. Birleşim

Kod Sistemi	İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME	BİLİŞİM HUKUKU	SANAL KUMARHANELER-BAHİS	E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI	FİKRİ HAKLAR	VERİ GÜVENLÜĞÜ	GÜVENLİ İNTERNET	VERGİLENDİRME	DENETLEME-DÜZENLEME	TOPLAM
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ	1									0
İNTERNET VE AB UYUMLULUK							1		2	4
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ										0
YENİ DÜNYA DÜZENİ										0
KÜRESELLEŞME										0
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME							1		5	6
BİLGİ KIRILILIĞI	1									1
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	1								3	4
İNTERNET VE YÖNETİŞİM										0
HİZMET				1						1
E-DEVLET									3	3
HİZMET YETERSİZLİĞİ									1	1
EĞİTİM										0
EKONOMİK BOYUT									1	1
SEFFAFLIK										0
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI										0
İNTERNET VE DEMOKRASİ										0
DEMOKRASİ										0
BİLGİ EDİNME HAKKI										0
KATILIM										0
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ									1	1
FİRSAT EŞİTLİĞİ										0
KAMU YARARI				1					1	2
KAMUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI										0
KAMU DENETİMİ										0
ELEKTRONİK OYLAMA										0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPlum DÜZENİNE TEHDİT										0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	2							1	8	21
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ									12	13
AHLAKI ÇÖKÜNTÜ									2	2
ÇOCUK İSTİSMARI									8	9
İNTERNET BAĞIMLILIĞI	1									0
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPlum DÜZENİNE TEHDİT										0
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME									1	1
BİLİŞİM HUKUKU									1	2
SANAL KUMARHANELER-BAHİS	1							7		8
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI										0
FİKRİ HAKLAR										0
VERİ GÜVENLÜĞÜ										0
GÜVENLİ İNTERNET									1	1
VERGİLENDİRME										0
DENETLEME-DÜZENLEME										0
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	1						1			2
DİJİTAL GÖZETİM										0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ										0
MAHKUMULARIN İLETİŞİM HAKKI									1	1
TEKELLEŞME										0
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR										0
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ									1	1
FADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ										0
İNSAN HAKLARI									1	1
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ									1	1
TOPLAM	0	8	19	2	0	0	3	8	54	94

Tablo 3:10: TBMM 22. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

Dönemin İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun 22. Dönem 5. Yasama yılı 62. Birleşiminde yapmış olduğu konuşması hükümetin bilişim hukuku konusundaki yaklaşımını ve alandaki faaliyetlerinin gösterir niteliktedir;

“Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; Türkiye hızlı bir toplumsal değişim ve dönüşüm sürecindedir. Önceleri Ceza Yasası'nda dahi tanımlanmamış eylemler bugün suç olarak tanımlanmakta ve ilgililer hakkında yasal işlem yapılmaktadır. Özellikle bilişim sektöründe –ki, bugün, Sayın Genel Başkanımız, Grup toplantısında, bu konu üzerinde çok tafsilatlı bilgiler de verdiler- meydana gelen gelişmeler, kredi kartı dolandırıcılığı, İnternet yoluyla yapılan dolandırıcılıklar, hırsızlıklar, çocuk pornosunun dijital teknolojiyle yayılması ve bunun gibi suç türleri, teknolojik değişime bağlı olarak yeniden tanımlanmış suç türleridir. İşte bu nedenlerle, özellikle gençlerimizin İnternet aracılığıyla işlenen sanal suçlardan, bilgi kirliliğinden ve elektronik ortamdaki tüm olumsuzluktan korunması da... Bunları içeren yasa tasarısı Hükümetçe hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur. Bunlara paralel olarak da güvenlik teşkilatlarımızda yeni birimler kurdurulmuş ve bu tür suçlarla mücadele başarılı bir şekilde de sürdürülmektedir. Yeni tanımlanan bu suç türleri, doğal olarak suç oranlarını da artırmaktadır” (TBMM, 2007e).

Hükümetin internet teknolojisi ile birlikte ortaya çıkan yeni suç türleri karşısında önlem alınmasının ve bilişim hukukunun oluşturulmasının gerekliliği konusundaki görüşlerinin diğer partilerin üyelerince de dile getirildiği görülür. ANAP Şanlıurfa Milletvekili Yahya Akman, hızla gelişen teknolojinin hukukunun da paralel hızla gelişmesinin, gerek ekonomik gerekse sosyal hayat açısından büyük önem arz ettiğini savunurken (TBMM, 2005h),¹³² CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan, internet suçlarının Türkiye için büyük bir tehdit olduğunu belirttiği konuşmasında, bilişim hukukunun oluşturulması aşamasında yapılması gerekenlerle ilgili önerilerde bulunur (TBMM, 2007f).¹³³ İktidar ve muhalefet partisi üyelerinin, internet suçları ile

¹³² 22. Dönem 4. Yasama Yılı 45. Birleşim

¹³³ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 51. Birleşimde CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan; “ Türkiye için İnternet suçları büyük sorun. Yalnız, ben, meseleye biraz daha farklı merkezden hem Sayın Bakanın hem ilgili kurumların bakabilmesi için... Bilindiği gibi, İnternet şu anda, sadece servis sağlayıcılar, yani, kablolu yayın üzerinden yapılmıyor. İkinci bir yayın, GPRS sistemi üzerinden cep telefonlarıyla yapılmaktadır. Takacağınız küçük bir kartla laptop'unuza, aldığımız bir hat üzerinden -ismi belli olmayan- laptop'unuzdan, Türkiye'nin her tarafından İnternet'e girip iletişim kurmanız mümkün, her türlü suç işlemeniz mümkün. Bir kere, bunu farklı düşünmemiz lazım. Servis sağlayıcılar kesinlikle sorumlu tutulmalıdır. Eğer, siz, sadece İnternet kafelerde yoğunlaşırsanız, kaçakçılığı, sigara kaçakçılığını bakkaldan önlemek gibi bir tedbir almış olursunuz. Buradaki en büyük şey servis sağlayıcılarıdır.

Bunun dışında, bir de İnternet adresleri verilirken, "com", "com.tr" vesaire gibi İnternet adresleri verilirken, servis sağlayıcılarına da ciddi yükümlülükler getirilmektedir. Bu Meclis açıldığından beri, en az 20 milletvekilinin adına "com" eklenerek sahte açılmış ve onları karalamaya yönelik, yüz kızartıcı yayınlara ben şahit oldum, İnternet'ten yayınlanmasını bir kısmının ben önlemeye çalıştım. Bunun

ilgili yasal bir düzenleme yapılması konusundaki bu görüşlerinin yanı sıra bu dönem içerisinde internet ile ilgili yapılan düzenlemelerin özellikle fikrî hakların, e-ticaret faaliyetlerinin düzenlenmesi ve tüketici haklarının korunması açısından da ele alındığı görülür.

E-Ticaret ve Tüketici Hakları kategorisinde AK Parti ve CHP milletvekilleri eşit sayıda görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:9). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında (bkz. Tablo 3:10) bu kategorinin Hizmet, Fırsat Eşitliği, Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi kategorileri ile eşit derecede ilişkilendirildiği görülür. 22. Dönem, Türkiye’de e-ticaret faaliyetlerinin yeni başladığı bir dönem olduğu için E-ticaret ve Tüketici hakları kategorisi kapsamında az sayıda görüş bildirilir. E-Ticaret ve Tüketici Hakları kategorisi altında değerlendirilen meclis konuşmaları, ağırlıklı olarak e-ticaretin Türkiye’de gelişmesinin, hem iç hem de dış ticarete rekabet gücünün artması için ne derece önemli yönünde ilerler. E-ticaret faaliyetlerinin gelişmesi için yapılacak tüm mevzuat çalışmalarının yanı sıra e- ticaret alanında tüketici haklarının korunmasının önemine de bu konuşmalarda değinilir.¹³⁴ E-ticaret ve Tüketici hakları kategorisi kapsamında az sayıda görüş bildirilmiş olsa da AK Parti ve CHP’nin internet yoluyla yapılan ya da yapılacak olan ticari faaliyetleri, ülkenin ekonomik gelişimi açısından önemli gördükleri kanısını yaratacak düzeyde söylemler ürettiği söylenebilir.

İnternet alanında yapılacak düzenlemeler kapsamında tartışılan bir diğer konu olan Fikri Haklar kategorisinde AK Parti ve CHP’den birer milletvekili görüş bildirmiştir. Bu kategori ile herhangi bir kategori ilişkilendirilmemiştir.

önüne geçebilmek için eş güdüm lazım. Servis sağlayıcılarının sorumluluğunu ve cezai müeyyidelerini, son kullanıcının cezai müeyyidelerini ve sorumluluğunu ayrı ayrı düzenlemedikten sonra, biz Türkiye’de İnternet suçlarının önüne geçemeyiz.

İkinci söyleyeceğim şudur: Servis sağlayıcılarının önemi buradan açığa çıkıyor. Sadece İnternet kafeler değil, artık dershanelerde, alışveriş merkezlerinde, marketlerde bile, keyboard İnternet’e bağlı olarak bulunduruluyor. Eğer, biz, servis sağlayıcı kontrolünde filtre sistemini getirirsek, cezai ve denetim yükümlülüğünü de onların üzerine verirsek, eminim ki, bu suçların işlenme oranını yüzde 50 oranında azaltırız”(TBMM, 2007f).

¹³⁴ CHP Uşak Milletvekili Osman Coşkunoglu 22. Dönem 1. Yasama Yılı 42. Birleşim; AK Parti Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe 22. Dönem 4. Yasama Yılı 43. Birleşim; Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun 22. Dönem 3. Yasama Yılı 33. Birleşim; CHP İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü 22. Dönem 1. Yasama Yılı 92. Birleşim.

5101 sayılı, Telif Eserleri Kanunu diye bilinen Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ile ilgili olarak AK Parti Grubu adına söz alan Şanlıurfa Milletvekili Mehmet Faruk Bayrak tasarıda, Amerika Birleşik Devletleri'nde yürürlükte olan fikrî hak ihlallerinde bilgi içerik sağlayıcıları ile hizmet sağlayıcılarını sorumlu tutan hükümler içeren “Bilgi Dijital Binyıl Kanunu” esasının yansıtılmış olmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirir. İnternet üzerinden işlenen suçları iki grupta tasnif edilebileceğini belirten Bayrak, birinci grubu oluşturan sisteme yönelik suçların, sistemin çalışmasını durdurmak, sistemi bozmak, sistemin çalışmasını aksatmak ve sistemin çalışmasını engellemek olarak; ikinci grubu oluşturan bilgiye yönelik suçların ise, bilgiyi çalma, bilgiyi değiştirme, bilgiyi bozma, bilgiyi yayma ve bilgiyi saklamak olarak tanımlar. Bütün ülkelerin internet üzerinden geliştirilen fikrî hak ihlallerine ilişkin caydırıcı cezalar uyguladığına dikkat çeken Bayrak, internet yoluyla işlenen fikrî hak ihlallerinin engellenmesi noktasında kanun tasarısının oldukça önemli ve başarılı olduğu yönünde görüş bildirir (TBMM, 2004h). WIPO¹³⁵ İcralar ve Fonogramlar Antlaşmasına Katıldığımızı İlişkin Kanun Tasarısı üzerine CHP Grubu adına söz alan İstanbul Milletvekili Berhan Şimşek, konuşmasında fikri hakları bir insan hakkı olarak tanımlar ve korsanın ise bu temel insan hakkının gasp edilmesi olarak değerlendirir. WIPO İcralar ve Fonogramlar Antlaşması gibi, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Telif Hakları Antlaşmasının Meclis tarafından uygun bulunarak yürürlüğe girmesinin ülke adına atılmış en önemli adımlardan biri olarak niteleyen Şimşek, 2. Yasama Yılı 62. Birleşimde görüşülen ve yürürlüğe giren 5101 sayılı Yasanın, halihazırda korsan ile mücadelede yeterli düzenlemeleri öngörse de kanunun uygulanması noktasında idari otoritelerden kaynaklanan nedenlerle yaşanan sorunlar nedeniyle korsan ile mücadelede yeterli bir sistemin oluşturulmadığına dikkat çeker. Özellikle internet üzerinden yaşanan telif hakları ihlallerinin çok önemli bir sorun olması nedeniyle bu konuda hükümetin gerekli çalışmaları yapmasını talep eder (TBMM, 2007g).¹³⁶ İnternet yoluyla fikri hak ihlalleri konusuna iki partinin de hassasiyet gösterdiği, bu konuda yapılan düzenlemelerin teknolojinin gelişme hızına ayak uyduramadığı görülür. İnternet ile ilgili tüm düzenlemeler gibi fikri hak ihlalleri

¹³⁵ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

¹³⁶ CHP İstanbul Milletvekili Berhan Şimşek 22. Dönem 5. Yasama Yılı 97. Birleşim

ile ilgili düzenlemelerin de internet ve suç ilişkisi üzerinden tanımlanarak tartışıldığı söylenebilir. Her iki konuşmacının da internet ile ilgili olumlu ya da olumsuz bir görüş bildirmediği konuşmalarında temel mesele, bu fikrî hak ihlalinin engellenmesinin önemi ve bunun için yapılması gerekenlerdir.

İnternet ve Denetleme-Düzenleme ana kategorisinin bir diğer alt kategorisi olan Güvenli İnternet kategorisinde 22. Dönem içerisinde sadece AK Parti İstanbul Milletvekili Gülseren Topuz görüş bildirir. Topuz, 5651 sayılı kanun tasarısının görüşüldüğü 5. Yasama Yılı 99. Birleşiminde yapmış olduğu konuşmasında, bilişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmelerin karşısında, internet ortamındaki suç teşkil eden içeriklerin önlenmesi konusunda yasal düzenlemelerin yetersiz kaldığını savunur. Topuz, internetin güvenli kullanılmasının sağlanması için filtreleme ve bloke etme programları gibi koruyucu programlar geliştirilmesinin sağlıklı ve huzurlu bir toplum ortamını sağlayacağı yönünde bir söylem üretirken; görüşülmekte olan kanun tasarısının çağın en etkili iletişim araçlarından olan internetin zararlı içeriklerden ve yayınlardan arındırılmasını da sağlayacağı yönünde bir söylem üretir. Topuz'un internetin güvenli kullanımı için yapılan-yapılacak olan düzenlemelerin AB uyumluluk süreci açısından da önemli olduğu yönünde görüş bildirdiği görülür (TBMM, 2007h).

Veri Güvenliği kategorisinde sadece MHP'den bir milletvekili görüş bildirir. Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategorinin diğer kategoriler ile ilişkilendirilmediği görülür (Bkz. Tablo 3:10).

İnternet ve Denetleme-Düzenleme ana kategorisi ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında; internetin yaygın olarak kullanımı ile birlikte ortaya çıkan yeni suç türlerine karşı (özellikle çocuk istismarı, pornografi, kumar ve bahis siteleri gibi suç unsuru teşkil eden yayınların genç ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine karşı) önlem alınmasının gerekli olduğu konusunda tüm partilerin ortak bir görüş etrafında birleştiği söylenebilir. Bu noktada dikkat çeken bir sonuç ise, internette suç teşkil eden içeriklerin denetlenmesi için yasal düzenlemenin yapılmasının talep edildiği meclis konuşmalarında, internetin sıklıkla teknolojik imkân olarak da

değerlendirilmesidir. Bu sonuç internetin, sağladığı olanakların yadsınmadığı şeklinde yorumlanabilir.

22. Dönem süresince tartışılabilen; sanal kumarhaneler, çocuk istismarı, pornografik yayınlar, internet kafelerin genç ve çocukların şiddet ve suça yönlendirilmesindeki etkisi, fikrî hak ihlalleri, dünya genelinde güvenli internetin sağlanması için yürütülen çalışmalar, internet yoluyla işlenen suçların ortaya çıkmasıyla hukuk alanında ortaya çıkan boşluk gibi konular, 22. Dönem 5. Yasama Yılı 99. Birleşiminde meclis gündemine gelen ve yapılan oylamanın ardından yürürlüğe giren 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun Tasarısını oluşturan etkenlerdir. Yukarıda yapılan analizde görüleceği üzere 5651 sayılı Kanun, mecliste yer alan tüm partilerin ve bağımsız milletvekillerinin, internet ile ilgili bir düzenlemenin yapılmasını zaruri olarak değerlendirmesinin sonucu olarak ortaya çıkar. Kanun internet yoluyla işlenen suçların ve zararlı içeriklerin engellenmesi ile ilgili ortak kanaatlerin bir sonucu olsa da kanun tasarısı bazı maddeleri mecliste yoğun tartışmalara neden olur.

Kanun tasarısının tümü üzerine Cumhuriyet Halk Partisi adına söz alan Feridun Ayvazoğlu öncelikle tasarının temel amacına değinir. Bu tasarı ile Türk toplumunun temeli olan ailenin ve özellikle ailelerin vazgeçilmezi olan çocukların internette yer alan içerikler nedeniyle uğradığı tahribatın önüne geçilmesinin hedeflendiğini belirten Ayvazoğlu, internet yoluyla işlenen suçlara karşı tedbirler alınmasının CHP tarafından da zaruri görüldüğünü ve bu nedenle bu tasarıya destek verdiklerini beyan eder. Ancak tasarı ile ilgili bazı noktalarda muhalefet ettiklerini belirten Ayvazoğlu, tasarının 8. maddesinde yer alan katalog suçlara, Türk Ceza Kanununun 302. maddesinde yer alan vatanın toprak bütünlüğü ve devletin güvenliğine ilişkin suçların ve Anayasa'nın 174. maddesinde yer alan devrim kanunlarına karşı işlenen suçların eklenmesinin gerektiğini belirtir. Ayvazoğlu ve CHP milletvekilleri 8. madde görüşülürken bu önerilerini yineleyen bir önerge verirler ve iktidar partisi olan AK Parti'den önergelerine destek olmalarını talep ederler. Ancak önerge kabul edilmez ve 8. madde de erişimin engellenmesi için belirlenen katalog suçlar tasarıda yer aldığı şekliyle kabul edilir (TBMM, 2007h).

8. madde de yer alan katalog suçlar doğrultusunda erişim engellemesi ile ilgili hükümlere karşı da CHP'nin eleştirileri vardır. Bu konuda söz alan CHP Milletvekili Osman Coşkunoglu 8. maddenin 4. fıkrasında yer alan “içerik veya yer sağlayıcısının yurt dışında bulunması halinde... erişimin engellenmesi kararı re'sen Başkanlık tarafından verilir.” ibaresi ile TİB'e verilen erişim engelleme yetkisini endişe verici bulduklarını belirtir. Neden sadece zararlı bulunan içeriğin çıkarılmadığını bunun yerine erişimin engellenmesinin tercih edildiğini sorgulayan Coşkunoglu, bu gibi durumlarda tamamen erişimin engellenmesi yerine Avrupa'da olduğu gibi bir uyarı sistemi geliştirilerek sadece içeriğin çıkarılması yolunun izlenmesinin gerektiğini savunur. Yine maddenin 6. fıkrasında yer alan Başkanlık tarafından verilen erişimin engellenmesi kararının idare tarafından verildiğine dikkat çeken Coşkunoglu, maddenin devamında yer alan “...konusu oluşturan yayını yapanların kimliklerinin belirlenmesi halinde Başkanlık tarafından, Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunur” ibaresini de sakıncalı bulduğunu şu sözler ile ifade eder (TBMM, 2007h):

“Şimdi, suç duyurusunda bulunanın üstüne düşen bir görev değildir kimlikleri belirlemek. Suç duyurusu yapılır, cumhuriyet başsavcılığı gerekli tahkikatla o kimlikleri belirler. İdare, şimdi Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı bu kimlikleri nasıl saptayacak? Nerden, nasıl bulacak? Bu bakımlardan fıkralı sakıncalı buluyorum. Çok farklı yetkilendirmelerle bu konular halledilebilirdi” (TBMM, 2007h).

Coşkunoglu, tasarı da bu tür sakıncalı maddelerin yer almasını; gerekli toplumsal altyapı hazırlanmadan, eğitim, örgütlenme ve kurumsal altyapı hazırlanmadan sadece yasayla engelleme yoluna gidilmesine bağlar ve bu noktada iktidar partisini, kanunun oluşturulması sürecinde izlediği yol nedeniyle eleştirir (TBMM, 2007h). Coşkunoglu'nun, görüşülen kanun tasarısının, internete erişiminin engellenmesi ile ilgili hükümlerini iletişim ve bilgi edinme özgürlüklerini sınırlandırdığı yönünde bir söylem ürettiği görülür.

Osman Coşkunoglu, tasarıda yer alan internette yer alan içerik nedeniyle kişilik haklarının ihlal edildiği yönünde beyanatta bulunan kişilerin, içeriğin yayından çıkarılmasını talep etme hakkını ve cevap hakkını içeren 9. maddesine de itiraz eder. Coşkunoglu, kanunun internette işlenen nitelikli suçlar için çıkarıldığını ve internette

yer alan tüm suçları kapsamadığını belirtir (TBMM, 2007h). Bu maddenin interneti çeşitli nedenlerle engelleme ve sınırlama gibi bir çok yönteme başvurulmasına neden olacağı kaygısını taşıdığını belirten Coşkunoglu, bu kaygısını kamuoyunun da taşıdığını bilişim alanındaki sivil toplum kuruluşlarının yayınlamış olduğu basın bildirisinde yer alan şu sözlere yer vererek ortaya koyar;

“Bu basın duyurusunda 9’uncu maddeyle ilgili itirazı aynen okuyorum; çünkü, aynen katılıyorum: “Çocuklarımızın korunmasına yönelik bir konuda çalışmalar yapılırken amaç dışına çıkılmaması gerektiği hâlde, tasarı metni içerisinde 9’uncu madde olarak konulan cevap ve düzeltme hakkının bu kanunun amacıyla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır...” Yanlış mı? Doğru.

“...İnternet ortamında yapılan ve konusu kanunda sayılan suçları oluşturan hiçbir suçta cevap ve düzeltme hakkına ihtiyaç duyulması mümkün değildir...” Şöyle bir bakın sayılan suçlara...

“...Bir dönemler Basın Kanunu’na eklenmeye çalışıldığı gibi, İnternet ile ilgili tüm İnternet’i etkileyen düzenlemelerin, bu şekilde, ilgisiz bir tasarıya eklenmesi yanlış ve sakıncalıdır. İnternet üzerindeki yayınların bir kısmı basın yayın faaliyeti kapsamında değerlendirilebilirse de, İnternet’in, sadece basın yayın faaliyeti olarak algılanması yanlıştır. Bu nedenle, basın yayın faaliyeti ile ilgisi olmayan birçok İnternet sitesinde, cevap ve düzeltme metni ile karşılaşılması gibi garip bir durumla karşı karşıya kalınacaktır” (TBMM, 2007h).

Coşkunoglu, basın yayın faaliyeti yapmayan kişilerin, basın yayın kuruluşlarını ilgilendiren bir sorumluluğa tabii tutulmasının işin doğasına aykırı olduğunu beyan ederek, 9. maddenin tasarıdan çıkarılmasını talep eder. Ancak talebi kabul edilmez ve 9. madde tasarıda yer aldığı biçimiyle kabul edilir. Osman Coşkunoglu tasarının oylanması bittikten sonra söz alarak Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım’a şu soruyu yöneltir:

“Aracılığınızla bir soru sormak istiyorum. Biraz önce, 9’uncu maddeyle ilgili bir konuşmamda, ülkemizde bilişim konusunda uzmanlaşmış on dört sivil toplum kuruluşunun imzasıyla bir talebi dile getirdim. Daha önce, bu, İnternet üzerinden işlenen suçlarla ilgili bir yasa tasarısında –otuz küsur maddelik- sivil toplumla yakın çalışma gösterildiği halde, bu, şu anda kabul etmekte olduğumuz yasa tasarısında, bu on dört sivil toplum kuruluşunun talebini Sayın Bakanımız neden kabul etmedi? Onu sormak istiyorum. Yürütme sırasında, bu sivil toplum örgütleriyle, kısa bir süre de olsa beraber olacaklar; o nedenle bu soruyu soruyorum” (TBMM, 2007h).

Dönemim Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, tasarının kanunlaşmasının ardından yapmış olduğu konuşmasında Coşkunoglu’na yanıt verir:

“Bu kadarını söyledikten sonra, Sayın Coşkunoglu, 9’uncu maddeyle ilgili hiç tereddüdünüz olmasın. Bu madde, herhangi bir yayında olduğu gibi, İnternet de, Türk Ceza Kanunu’nun 6’ncı maddesinde, bir yayın yoluyla bilgi iletme mecrası olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, bütün yayın mecralarında, görsel, yazılı ve İnternet yoluyla yapılan her türlü yayında, bu yayından mağdur olanın şikâyet hakkı olması, düzeltme talep etmesi doğaldır. Bunu bir sansür gibi, engelleme, İnternet’i geliştirmeye engel gibi düşünmemiz bize çok doğru gelmiyor. Bu konu, komisyonda da enine boyuna tartışılmış ve nihayet, böyle bir düzenlemenin yararlı olacağı kanaati hasıl olmuştur. Sivil toplum kuruluşlarımızın hassasiyetine biz de katılıyoruz, ancak, sizin uyarılarımızdan sonra da bunu biz enine boyuna düşündük, böyle bir mahzurun olmayacağı konusunda eminiz. Bunu da kamuoyuna açıklamak istiyorum.

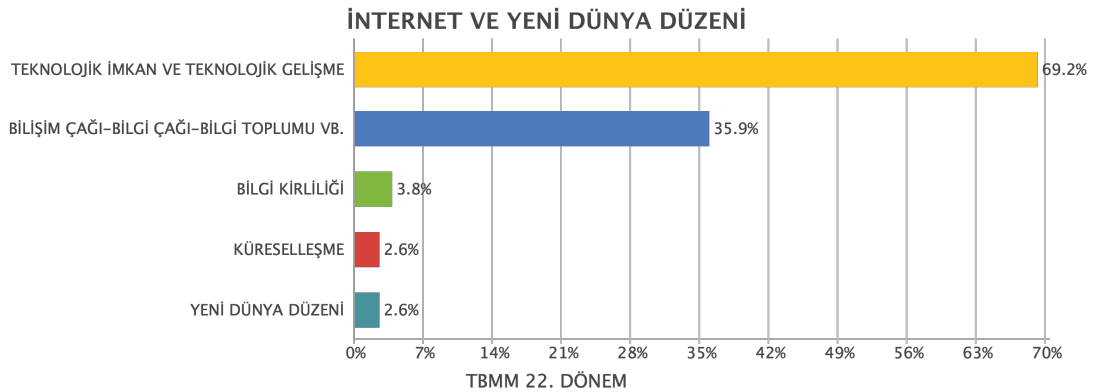
Bu Yasa, İnternet’i cezalandırma değil İnternet yoluyla işlenebilecek, çocuklarımıza, gençlerimize, aile yapımıza yönelik suçların oluşmadan önlenmesini sağlayacak bir yasadır. Esasen, Anayasa’mızın 41’inci ve 58’inci maddeleri de böyle bir mücadeleyi görev olarak bizlere vermiştir” (TBMM, 2007h).

CHP’nin Kanununun 9. ve 8. maddesi ile ilgili bildirmiş olduğu görüşlerinden anlaşılacağı üzere bu maddelerin içeriklerinde yer alan erişim engelleme kararlarının iletişim özgürlüğünü kısıtlayıcı niteliği kaygı verici olarak değerlendirilir. Bakan Yıldırım ise bu Kanun ile interneti cezalandırmak, internete sansür uygulamak gibi bir amaçları olmadığını beyan ederek ana muhalefet partisinin ve kamuoyunun bu konuda kaygı duymamaları gerektiğini beyan eder.

İnternet yoluyla işlenen suçların engellenmesi, özellikle toplumun temeli olan ailenin, çocuk ve gençlerin internette yer alan zararlı içeriklerden korunması amacıyla oluşturulmuş olsa Kanunda yer alan ve CHP’nin de kaygı duyduğu erişim engelleme kararları ile ilgili maddeler ve TİB’e verilen yetkiler kanun yürürlüğe girdikten sonra ne yazık ki bu kaygıları haklı çıkarır nitelikte kullanılır. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte Türkiye’de erişime engellenen sitelerin sayısında ciddi bir artış olur. Bu erişimin engellenmesi kararlarının pek çoğunun TİB tarafından verilen idari tedbir kararıyla olması ve bu idari tedbir kararlarının kanunda yer alan katalog suçların açık tanımlanmamış olmasından kaynaklı olarak keyfi bir niteliğe sahip olması hukukçular (Altıparmak & Akdeniz & Kaya) ve bilişim alanındaki STK’lar tarafından eleştirilir. Ayrıca TİB’e verilen yetkiler ile idarenin bir temel hak ve özgürlük olan iletişim özgürlüğünü kısıtlamasına neden olması hukuk dışı olarak nitelenir. Kanun maddelerin yer alan hükümlerin çok açık olarak sınırlara sahip olmaması ve verilen idari tedbir kararları doğrultusunda tüm sitelerin süresi belirsiz olmak üzere erişime

engellenmesinin hukukun orantılılık kuralına uymaması da bir sorundur (Kaya, 2010; Altıparmak & Akdeniz, 2008). Coşkunoglu'nun konuşmalarından birinde değindiği erişimin engellenmesinde tüm sitenin kapatılmasının yanlış bir uygulama olacağı yönündeki eleştirisi ne yazık ki kanunun yürürlüğe girmesinin ardından gerçeklik kazanır. Youtube gibi içinde binlerce bilginin yer aldığı web sitelerinin, tek bir içerik nedeniyle tamamen erişime kapatılması gibi uygulamaların sıklıkla yapılması 5651 sayılı Kanunun bir sansür yasası olarak görülmesine neden olur. İktidar partisi kanunun böyle bir nitelikte olmayacağına dair bir söylem üretmiş olsa da ne yazık ki uygulamada kanun bir yasaklar silsilesi doğurur. Akdeniz ve Altıparmak'ın dediği gibi internet ile ilgili düzenlemeler, ülkelerin ifade ve düşünce özgürlüğü ile ilgili nasıl bir geleneğe sahip olduklarıyla ilintilidir. Türkiye'nin basın özgürlüğü tarihinin de bizlere gösterdiği üzere Türkiye'de düşünce ve ifade özgürlüğü tarihi ne yazık ki yasaklar ve baskılar altında ilerler. İnternet düzenlemelerinde de bu tarihin derin etkisi kendini gösterir.

3.7.1.4. İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:4: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi

TBMM 22. Dönem meclis birleşimlerinde İnternet ve Yeni Dünya Düzeni ana kategorisinde en çok görüş bildirilen alt kategori Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisidir. Bu kategori altında ağırlıklı olarak iktidar partisi olan AK Parti Milletvekillerinin görüş bildirirken, CHP ve ANAP milletvekilleri de bu kategori kapsamında görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:11). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında

Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisinin sırasıyla Hizmet, E-Devlet, Bilişim Çağı-Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu ve Şeffaflık kategorileri ile yoğun bir şekilde ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:12). Bu kategori kapsamındaki meclis konuşmalarında internet, sıklıkla çağın icadı olarak nitelenir; vatandaşlara sağlanan önemli bir hizmet, yönetim faaliyetlerini kolaylaştıran, hızlandıran, Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolunda hızla ilerlemesinde kilit bir role sahip bir araç olarak görülür.

137

	CHP	AK PARTİ	ANAP	BAĞIMSIZ	Toplam
YENİ DÜNYA DÜZENİ	0	2	0	0	2
KÜRESELLEŞME	1	1	0	0	2
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	9	39	4	0	52
BİLGİ KIRLIĞI	2	1	0	0	3
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	12	14	1	1	28
TOPLAM	24	57	5	1	87
N (Belgeler)	76	161	28	1	267

Tablo 3:11: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Dönemin Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşiminde yapmış olduğu konuşması bu kategori kapsamın iktidar partisinin görüşlerini gösterir niteliktedir. Bakan Yıldırım, yapılacak olan düzenlemeler ile “yasal boşluğu doldurmuş olacağız ve böylece, teknolojinin bize bahsettiği bu güzel imkânı yasaklamak yerine, onu yine toplum ve geleceğimiz adına faydalı olarak kullanmanın önünü açmış olacağız” sözleri ile internet teknolojisinin toplum ve gelecek için ne denli önemli bir imkân olduğu yönünde bir söylem üretir (TBMM, 2007b). Bakan Yıldırım 22. Dönem 5. Yasama Yılı 99. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında da kanun tasarısının ve internetin önemine şu sözleri ile değinir:

“Bir kere, bu yasa, gittikçe bilgi toplumuna hızla ilerlediğimiz, bilgiyi kullanan, bilgiyi üreten ve bilgiye ulaşan toplumların bu yerkürede var olabileceği, bunlardan mahrum olanların da kaderine terk edilmiş olacağı gerçeğini görerek, çağımızın icadı, neredeyse günlük hayatımızda artık her derde deva olan İnternet’in milyonlarca yararı karşısında bazı olumsuz yan etkilerini de oluşmadan önlemeye yönelik bir düzenlemedir. Bu düzenleme ne ilktir ne de son

¹³⁷ Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. ve 22. Dönem 5. Yasama Yılı 99. Birleşim; Adalet Bakanı Cemil Çiçek 22. Dönem 5. Yasama Yılı 40. Birleşim; AK Parti Çankırı Milletvekili Hikmet Özdemir 22. Dönem 1. Yasama Yılı 73. Birleşim; Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun 22. Dönem 3. Yasama Yılı 81. Birleşim; CHP Uşak Milletvekili Osman Coşkun 22. Dönem 1. Yasama Yılı 65. Birleşim; CHP Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı 22. Dönem 4. Yasama Yılı 20. Birleşim.

olacaktır, çünkü bir gelişme süreci yaşanmaktadır ve bu teknolojideki gelişmeler, katma değerli hizmetler arttıkça bu yönde de suç oluşturulabilecek birtakım yayınlar küresel olarak toplumumuzu, gençliğimizi, ülkemizi tehdit eder boyutlara gelmektedir. Bu bakımdan, bu ilk tedbirdir ve Türkiye, bu konuda önlem alan ilk beş ülkeden altıncısı konumuna gelmiştir. Bu bakımdan, bunu çok önemli bir gelişme olarak görüyoruz” (TBMM, 2007h).

Bakan Binali Yıldırım konuşmasında ağırlıklı olarak kanun tasarısı ile interneti yasaklamak niyetinde olunmadığına, Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolunda hızla ilerleyen bir ülke olmasında internetin taşıdığı önemle birlikte değinir. Çağın icadı olan internet ile ilgili olan bu düzenlemeler konusunda hükümetin hassasiyetinin temelinde, toplum için faydaları kadar zararları olan bu teknolojinin olumsuz etkilerinin önlenmesi gayesinin yattığını özellikle vurgular. Konuşmasında dikkat çekici olan nokta, interneti, neredeyse günlük hayatın her derde devası olan bir teknoloji olarak ve imkân olarak tanımlamasıdır. Bakan Yıldırım'ın her iki konuşmasında da internet ile ilgili oldukça olumlu görüşler bildirdiği ve bu teknolojiyi Türkiye'nin gelişimi ve yeni dünya düzenine ayak uydurması için çok önemli ve değerli bulduğunu gösteren bir söylem ürettiği görülür.

Dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in 22. Dönem 5. Yasama Yılı 40. Birleşiminde yapmış olduğu konuşması da hükümetin, internet ile ilgili olumlu bir görüşe sahip olduğunu gösterir. Bakan Çiçek, interneti bilgiye ulaşmada, kaynağa ulaşmada önemli bir teknolojik imkân olarak tanımladığı konuşmasında, bu teknolojinin yargının emrine, hizmetine verilmesi ile ilgili yapılan çalışmalara ve gelecekte yapılacaklara değinir (TBMM, 2006n). Bu bağlamda Bakan Çiçek'in konuşmasında interneti, vatandaşlara iyi hizmet verilmesini sağlayan teknolojik bir imkân olarak tanımladığı ve bu yönde bir söylem ürettiği görülür. Bakan Yıldırım ve Bakan Çiçek'in yanı sıra 22. Dönem içerisinde iktidar partisi üyesi olan bir çok Milletvekilinin, internet teknolojisinin yarattığı imkânlardan önemle bahsettiği ve bu imkânlar sayesinde vatandaşlara daha iyi hizmet sağlanmasının mümkün hale geldiğine değindiği görülür: İnternet teknolojisinin bankacılık alanında yarattığı

imkânlardan vatandaşların gündelik hayatlarını kolaylaştıran¹³⁸ devlet kurumlarındaki işlemlerini hızla ve zahmetsizce halletmelerini sağlamasına, iyi ve kaliteli eğitim alınmasından çağın gereklerine uygun devlet hizmetlerinin vatandaşlara sunulmasına,¹³⁹ vatandaşların bilgiye erişiminin en önemli kaynaklarından biri olmasına değin¹⁴⁰ birçok konuda yapılan bu konuşmalar 22. Dönem içerisinde iktidar partisi üyelerinin ve dolayısıyla hükümetin internet teknolojisini bir imkân olarak değerlendirdiğini ve bu teknoloji ile topluma daha iyi hizmet verilmesi gayesiyle yoğun çalışmaların yapıldığı ve yapılması gerektiği görüşünde birleştiklerini, bu bağlamda ülkenin geleceğini şekillendirecek bu teknolojik gelişme ile ilgili olumlu

¹³⁸ 22. Dönem 1. Yasama Yılı 73. Birleşim AK Parti Çankırı Milletvekili Hikmet Özdemir: “Eğitimde bilişim teknolojisinin kullanılması baş döndürücü gelişmelere sahne oldu. Bu hızlı değişme, kısa bir süre önce imkânsız gibi görünen bazı şeylerin, bugün, artık, olağan kabul edilmelerine sebep oldu. Bugün, artık, bankaya gitmeden, internet yoluyla, bütün bankacılık işlemlerinizi yapabilirsiniz; dünyanın herhangi bir yerinde yayımlanmış bir kitabı, bilgisayarınız aracılığıyla, evinizden sipariş verebilirsiniz; bir dergideki makaleyi anında kopyalayabilirsiniz; kilometrelerce uzaktaki bir yakınınızla haberleşebilir, hatta, görüntülü konuşabilirsiniz. Uydu alıcılarının kullanılmasıyla, dünyanın her yerinden, eşzamanlı olarak bilgiye ulaşma fırsatı doğmuştur” (TBMM, 2003n).

22. Dönem 2. yasama Yılı 5. Birleşim AK Parti Ordu Milletvekili Lokman Ayva: “Bugün arıyorsunuz telefonla, bankacılık hizmetlerini görebiliyorsunuz, hizmetlerinizi alabiliyorsunuz, havale edebiliyorsunuz, her türlü işleminizi telefonla yapabiliyorsunuz. Bunun için ne imza gerekiyor ne kimlik göstermek gerekiyor. İnternette aynı işleri yapabiliyorsunuz. Demek ki, dünya daha da güzel hale, daha da yaşanabilir hale geliyor. İşte, bu maddeyle daha da rahatlatılabilecek. Birazdan teknik bir önerge de olacak. Bunun -Türkiye'nin, yaklaşım olarak da, dünyanın geldiği noktaya gelme arzusu- uygulanabilir bir halde olması neticesinde, inşallah daha rahat günlerimiz olacak” (TBMM, 2003f).

¹³⁹ 22. Dönem 3. Yasama Yılı 81. Birleşim Sanayi ve Ticaret Bakanı Ali Coşkun: “Daha fazla vaktinizi almak istemiyorum. Bu yasayla bir şey daha olacak; artık, sicil gazetesi gecikerek çıkmayacak; çünkü, e-esnaf veri tabanında elektronik olarak internet ortamında çıkmaya başlayacaktır” (TBMM, 2005i).

¹⁴⁰ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 34. Birleşim AK Parti Ankara Milletvekili Ersönmez Yarbay: “Ayrıca, işyerimizin bir kısmında da, kendilerine verilen şifrelerle Türkiye İstatistik Kurumu internet sitesine girerek, kendileriyle ilgili bilgileri doğrudan merkez bilgisayarına aktarıyorlar. Kamu kurumlarımız da, kendi kayıtlarını elektronik ortamda Türkiye İstatistik Kurumuna göndermektedirler. İşte, bu elektronik dönüşüm sayesinde, veri değerlendirmesinde büyük aşamalar kaydedilmiştir. Zamanda, emekte ve maliyetlerde büyük tasarruflar sağlanmıştır.

...Ayrıca, kurumda, bir de kalite kontrol merkezi oluşturulmuştur. Bu merkez, teknolojik araçlar sayesinde, hem program yoluyla hem de ankete cevap verenlerin aranması sonucunda, her bir çalışma için kalite kontrolü yapmaktadır. Bu sistem sayesinde hatalar giderek azalmakta, veriler daha kaliteli hale gelmektedir.

İstatistiğin üretilmesi kadar, bunların kullanıcılara en kısa sürede ve en etkin yolla ulaştırılması da önemlidir. Bu alanda da, yeni atılımlar gerçekleştirilmiştir. Öncelikle kurum, artık, her yıl veri yayımlama takvimini internet sayfasında ilan ederek, kendi çalışmalarını disipline etmekte ve kullanıcılara taahhütte bulunmaktadır. Artık, hangi verinin ne zaman yayımlanacağı, herkes tarafından bilinmektedir.

Kitap olarak basım yoluyla veri dağıtımı, büyük ölçüde terk edilerek, daha çok internet, CD ve e-mail araçları kullanılır olmuştur. Böylece, daha çok kullanıcıya daha az ve bazen tek bir kuruluş masraf yapılmaksızın ulaşılmaktadır...” (TBMM, 2005j).

söylemler ürettikleri görülür. Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisinin Şeffaflık ve Bilgi Çağı-Bilişim Çağı-Bilgi Toplumu kategorileri ile de yoğun bir şekilde ilişkilendirilmesi, internetin yönetimin faaliyetlerini kamuya, açık ve şeffaf bir şekilde paylaşmasında ve duyurmasında önemli bir teknolojik imkân olarak sıklıkla ele alındığını ve Bakan Yıldırım'ın da konuşmasında önemle değindiği gibi Türkiye'nin bilgi toplumu olması yönünde, internet teknolojisinin, yürütülen tüm çalışmaların merkezine yerleştirildiğini gösterir.

İktidar partisi gibi ana muhalefet partisi olan CHP'nin de interneti teknolojik bir imkân ve gelişme olarak değerlendirdiği söylenebilir. CHP Uşak Milletvekili Osman Coşkunoglu'nun 22. Dönem 1. Yasama Yılı 65. Birleşiminde İnternet'in Türkiye'ye gelişinin onuncu yılı nedeniyle gündem dışı olarak yapmış olduğu konuşması, CHP'nin bu kategori ile ilgili genel görüşünün çerçevesini bizlere vermesi nedeniyle önemlidir. Coşkunoglu konuşmasında interneti, bilgi çağının ulaşım ağı olarak tanımlar. İnternetin sadece iletişim açısından önemli olmadığını, bilgi çağının önemli bir girdisi olan bilginin de dünya üzerindeki ulaşımı bakımından, yeni bir çağ açılmasının altyapısı olan bir teknoloji olduğunu belirtir (TBMM, 2003k). Coşkunoglu konuşmasına şu sözler ile devam eder;

“Türkiye’yi, yeni ufuklara, yeni rekabet koşullarına, yeni rekabet gücüne taşıyacak bir altyapıdır internet. Bunun, bu şekilde değerlendirilmesini ve Türkiye için, bunun bir lüks olmadığını anlamanızı dilerim. Tarımdan sağlığa, eğitimin sanayiye kadar her sektörde, internet, çok önemli bir kaldıraçtır...

...
Türkiye’yi bu vizyona taşımak için –eğitiminden sağlığına, üretimine ve rekabet gücüne kadar bu vizyona taşımak için- bu Meclise önemli bir görev düşmektedir; internet gününde, bunu hatırlatmak isterim” (TBMM, 2003k).

Coşkunoglu'nun konuşmasından anlaşılacağı üzere ana muhalefet partisi de iktidar partisi gibi interneti, bilgi çağını yakalamanın en önemli aracı, Türkiye'nin her alanda gelişimini sağlamak için çok önemli bir teknolojik gelişme ve imkân olarak tanımlar, ancak iktidar partisinden farklı olarak bu bağlamda hükümetin faaliyetlerini yetersiz bulur. CHP Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı 22. Dönem 4. Yasama Yılı 20. Birleşimde Dönemin İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'ya yöneltmiş olduğu

sorularla Osman Coşkunoglu'nun konuşmasındaki söylemi destekleyen bir söylem üretir:

“Bu, TESEV’in 13 ilde yaptığı bir araştırmayı burada konu ettik; öteki arkadaşlar da söyledi. Bakanlık olarak siz, bütün Türkiye’de bu bilgi edinme nasıl uygulanıyor konulu bir araştırma yaptırınız mı? Sonuçları nedir? Yani, yıldan yıla bunun karşılaştırması nedir?”

İki: Bir yönetmelik yaptınız Sayın Bakanım. Bu yönetmelikte 10 sayfayı geçen yanıtlardan para alma, internet de dahil; yani, araştırma, bilgi toplama bedeli olarak bir para istiyorsunuz soru sorandan ve onbeş gün içinde ilgili hesaba yatırmazsa hakkından vazgeçmiş oluyor. Bu, caydırıcı bir öge.

Bir bilgi verme bir kamu hizmetiye, biz bunu yasal bir ortama getirmişsek; bu 10 sayfadan fazla yanıtta para almayı kaldıracak mısınız?

Üç ve son soru: Bilgi edinme yollarından, bu yapılan araştırmaya göre en büyük yöntem internet yöntemi; ama, interneti kullanma... Türk Telekom birden fiyatları artırıyordu; 14’ü itibariyle geri aldı, kamuoyunda oluşan tepkiler üzerine. Bunun fiyatını daha çok düşürmek gerekir; yani, bilgi edinmesi için bir insanın, hani, parasız hat gibi, internet ortamı, başka ortamlar yaratmak gerekir. Yani, kolaylaştırıcı neler yapıyorsunuz Bakanlık olarak?

Teşekkür ederim” (TBMM, 2005f).

Bilgi edinme hakkı kapsamında internetin en önemli araç olduğuna değinen Gazalcı da Coşkunoglu gibi hükümetin bu imkânı vatandaşlarına hizmet sağlamada yeterince iyi kullanmadığı, internet hizmetinin pahalılığı gibi noktalar üzerinden hükümeti eleştirir ve konuya toplumun yararı açısından yaklaşır. 22. Dönem meclisinin diğer muhalefet partisi olan ANAP Milletvekillerinin, konu ile ilgili söylemlerinin CHP ile paralellik gösterdiği görülür. ANAP Iğdır Milletvekili Dursun Akdemir, sağlık alanında yaşanan sıkıntıların internet teknolojisinin sağladığı imkânlar ile çözümlenebileceğini, ancak hükümetin bu konuda gerekli çalışmaları yapmadığını,¹⁴¹ ANAP Mersin Milletvekili Hüseyin Güler, kamuyla verilerin

¹⁴¹ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 64. Birleşim ANAP Iğdır Milletvekili Dursun Akdemir: “Bir diğer taraftan, Sayın Sağlık Bakanına, buradan, tekrar, Türkiye'nin önemli bir acil durumunu vurgulayarak... Kendisi dün burada yoktu, soruyla sordum. Özellikle İstanbul, İzmir ve Ankara'da, hastaneler arasında, acil kliniklerinin, servislerinin bir koordinasyonu yok. Hasta, trakeostomili hasta, Elâzığ'dan İstanbul'a geliyor, Cerrahpaşa'da bir acil polikliniğinde, yoğun bakım olmadığı için, hasta sedyede bekletiliyor. Hasta sahipleri, hastane yoğun bakımlarını dolaşılıyor, irtibat kuramıyor. Ben, arkadaşlık ilişkimi devreye sokarak, bir yoğun bakımın ya da bir acil klinik şefinin yardımına muhtaç oluyorum, buna rağmen "Yer yok." cevabını alıyorum. Tam dört gün İstanbul'da dolaşarak trakeostomili bir hasta hastane hastane dolaştırıldı. Bu çağda, teknolojinin bu kadar gelişmiş olduğu bir ortamda, bir hasta bu kadar gezdirilebilir mi? O nedenle, buradan bir öneri getiriyorum: Hastanelerin acil klinikleri arasında, hem İnternet kanalıyla, telefon kanalıyla, faks kanalıyla bir ağ kurulsun, nerede boş yatak varsa, o hasta o yatağa en kısa zamanda, en kestirme yoldan ve en iyi ortamda nakledilebilsin. Hangi çağda yaşıyoruz efendim?” (TBMM, 2007i).

paylaşımında internetten teknolojik bir imkân olarak yararlanılsa da verilerin paylaşılmasının yeterli olmadığını, paylaşımların verilerin sadece okunmasına imkân verdiğine, verilerin kullanılabilir ve bilgiye dönüşebilir formatta kamu ile paylaşılmasının önemine değinir.¹⁴² Bu konuşmalardan da anlaşılacağı üzere ANAP Milletvekillerinin de diğer partilerin milletvekilleri gibi interneti teknolojik bir imkân ve gelişme olarak gördükleri ve topluma hizmette bu teknolojinin kullanılmasının önemini çağın gerekleri kapsamında değerlendiren bir söylem ürettikleri görülür. ANAP Milletvekillerinin, CHP Milletvekilleri gibi hükümetin internet teknolojilerinden faydalanarak topluma daha iyi hizmet verilmesi konusundaki çalışmalarını yetersiz ya da eksik bulan bir görüş içinde oldukları söylenebilir

İnternet teknolojisinin teknolojik imkân olarak değerlendirildiği bu meclis konuşmalarından anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolunda internetin oynadığı kilit role sıklıkla bir vurgu yapılır. Bu meclis konuşmaları, diğer bir alt kategori olan Bilişim Çağı- Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu kategorisi kapsamında değerlendirilebilir. Tüm partilerin üyelerinin ve Bağımsız milletvekillerin de görüş bildirdiği tek kategori olan Bilişim Çağı- Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu kategorisinde en çok görüş bildiren AK Parti milletvekilleridir. CHP milletvekilleri de AK Parti milletvekillerine yakın oranda bu kategori kapsamında görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:11). Kategori neredeyse tüm kategoriler ile ilişkilendirilmiş olup, yoğun olarak Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisi ile Eğitim kategorisiyle ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:12). Bu ilişkilendirme değerlendirildiğinde Türkiye'nin bilgi toplumu olma yolunda internet teknolojisinin önemli bir rol oynadığı ve bir o kadar internetin eğitim alanında kullanımının da önemli bulunduğu

¹⁴² 22. Dönem 4. Yasama Yılı 34. Birleşim ANAP Mersin Milletvekili Hüseyin Güler: “ Buraya kadar sözünü ettiğimiz bütün çalışmalar, sonuçta bir hizmet üretiminin kalitesinin artırılmasına yönelik değerlendirmelerdir. En az bunun kadar önemli olan bir husus da, hizmet kalitesinde herhangi bir kayba meydan verilmeden, sözü edilen hedeflere varılabilesidir. Birsürü güçlükler aşılarak, yurdun her yerinde elde edilen ve kullanıcıların hizmetine sunulan verilerin, kurum amaçlarına uygun bir şekilde değerlendirilebilmesi, bu bilgilerin gerek internet ortamına gerekse basılı yayınlara iyi bir vitrinde sergilenmesiyle değil, kullanışlı olma özelliği taşımasına bağlıdır. Bu kapsamda, basılı yayınlara eklenen CD'ler ya da internet ortamında istatistikî sonuçların büyük bölümü, kullanıcılara, PDF -yani, içerdiği bilgilerin sadece okunmasına imkân veren bir nevi bilgisayar programı- formatında sunmak değil; oysa bu ham verilerin kullanılabilir, bilgiye dönüşmesi için sadece okumaya imkân veren bir formatta sunulması, örneğin bu verilerin daha pratik, kolay ve ulaşılabilir şekilde kullanımına imkân veren Excel formatında kullanıma sunulmasının yararlı olacağını düşünmekteyiz” (TBMM, 2005a).

söylenbilir. Bu kategorinin, pek çok kategori ile ilişkilendirilmesi internet teknolojisinin yaygın kullanımı ile birlikte gündelik hayatın içinde ve yönetim faaliyetlerinde edindiği önemli rolün bir etkisi ve sonucu olarak değerlendirilebilir. Tüm partilerin üyelerinin ve Bağımsız milletvekillerinin bu kategori kapsamında görüş bildirmiş olması da meclis üyelerinin çoğunluğunun Türkiye'nin bilgi toplumu olması yolunda internet teknolojisine önem attığını gösterir niteliktedir. Bu kategori kapsamında yer alan görüşler

Bilgi Kirliliği kategorisinde CHP ve AK Parti üyeleri görüş bildirir. 22. Dönem içerisinde bu kategori kapsamında çok fazla sayıda görüş bildirilmez. Bunun nedeni, o dönem henüz internetin çok yaygın kullanılmaması, kullanıcıların içerik üretmesine olanak sağlayan sosyal medya gibi platformların bu dönemin sonlarına doğru kullanılma sunulması gibi etkenlerdir. Bu kategorinin ilişkilendirildiği kategoriler Bilişim Hukuku, Bilişim Çağı-Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu ve Genç ve Çocukların Olumsuz etkilenmesi kategorileridir.

CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan 22. Dönem içerisinde yapmış olduğu iki konuşmasında¹⁴³ çağdaş toplum yaratmanın en önemli unsurunun nitelikli bilgiyi

¹⁴³ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 77. Birleşim CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan: “Değerli arkadaşlar, bu hafta -biraz da, tabii, bu işler hep Sanayi Bakanlığının bünyesinde geliştiği için- internet haftası, ona da değinmek istiyorum. Türkiye, eskiden bilgisayar çöplüğüydü, şimdi de bir veri çöplüğü haline geliyor. İnternet sayfalarımız gelişsin diyoruz. O kadar gereksiz veriyi internet sayfalarına yüklüyor ki değerli arkadaşlarımız, biz, bilgiyi verimli kullanabilme hakkımızdan yararlanamıyoruz. Hep birlikte bunun önüne geçmemiz lazım. Türkiye'yi bir bilgi çöplüğünden kurtarmamız lazım. Bilgiyi alıp işleyeceksiniz, iyi, nitelikli bilgi haline getirip, insana yeniden sunacaksınız; çünkü, bilgi işlemek gelişmektir; çünkü, bilgiye yönelmek, bilgiyi beslemek çağdaş toplum yaratmanın temel unsurudur. Hepimizin görevi budur. Etkin ve verimli kullanımını da sağlamak zorundayız. Nasıl sağlayacaksınız; bilgiye etkin ulaşmanın yolu neyse, ona başvuracaksınız, hepimiz başvuracağız. Bizim görevimiz, sadece, onun bilgi yanını değil, onun teknolojik yanını da düşündürmektir. Bakın, yasa tasarısı geri çekildi; ama, bir maddesinde -kurumlarımızda düzenleme yaparken- bakanlıkların bilgi işlem daire başkanlığı kaldırılıyor. Böyle etkin bir başkanlığı kaldırarak, bilime, bilgiye hizmet veremeyiz. Bu başkanlıklarımızı da koruyalım; onların, bilgiyi denetleyen, teknoloji ile kurumların arasında dengeyi kurabilen etkin gücünü kamuoyuna yansıtmaya çalışalım. Arkadaşlar, devletin öncelikleri vardır -tabii ki öncelikleri vardır- ama, çağdaş devlet, gelişen devlet, kendisini bilgi temeline oturtmak zorundadır. Bakın, e-devlet diyoruz, kullanamadık” (TBMM, 2004a).

22. Dönem 2. Yasama Yılı 121. Birleşim CHP Adana Milletvekili Tacidar Seyhan: “Değerli arkadaşlarım, bir kanaatim de -bu konuda, özellikle yazılımcı arkadaşlara veya internet sitesi olan arkadaşlara seslenmek istiyorum- bilişim sektöründe, bilgiden yararlanmak, bilgiyi yenileyip insanlara sunmak zorundayız. Lütfen, ülkeler, kurumlar, bilgi kiskançlığından vazgeçsinler. Bilginin özeli olmaz. İnsanı geliştirecek şeyi, insanı yetiştirecek şeyi, bir kutuya koyarak saklayamazsınız. Çağdaşlığın ilk kuralı, bilgi paylaşımıdır, bilgiyi enternasyonal kılmaktır, uluslararası etkilerini artırmaktır; birincisi bu.

üretmek, bilgiye yönelmek ve bilgiyi beslemek olduğunu söyler ve bilgiye erişim noktasında internetin taşıdığı öneme değinir. Ancak Seyhan, internet sitelerinin sayılarındaki artışın önemsenmesi kadar doğru ve gerekli bilginde içeriklerde yer almasının önemsenmediğine ve bu durumun yarattığı bilgi – veri kirliliğinin Türkiye'nin önündeki önemli sorunlardan biri olduğuna dikkat çeker. Seyhan, bilgi temelinde gelişen çağdaş bir devlet ve toplumun yaratılmasında, internetin önemini öne çıkarırken internetin, bu amaca ulaşılması sürecinde –bilgi kirliliğini de yaratan bir mecra olması nedeniyle- olumsuz bir etkisinin olduğunu da yadsıamaz ve toplumun doğru, faydalı bilgiler sayesinde gelişmesi için yeni bir bilişim anlayışı geliştirilmesini talep eder. Seyhan'ın konuşmalarında internet teknolojisinin kullanımının yaygınlaşmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendiren ancak teknolojik boyutun yanında bilgi boyutunun da her daim düşünülerek ilerlenmesinin önemsenmesi yönünde bir söylem ürettiği ve meclisi bu konuda yürütülecek tüm faaliyetlerde hassasiyete davet ettiği görülür (TBMM, 2004i; 2004a).

Bilgi Kirliliği kategorisi altında görüş bildiren bir diğer kişi dönemin İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'dur. Bakan Aksu, internet çağı ile birlikte Türkiye'nin içinde bulunduğu toplumsal değişim sürecine değindiği konuşmasında, internet yoluyla işlenen suçlara yönelik Bakanlığın döneminde yürütülen faaliyet ve yapılan yasal düzenlemelerden bahseder. Bu kapsamda özellikle gençlerin internet aracılığıyla işlenen sanal suçlardan ve bilgi kirliliğinden, elektronik ortamdaki tüm olumsuzluklardan korunması için hükümetin önemli çalışmalar yürüttüğünü belirtir.¹⁴⁴

İkincisi, son yıllarda hızla yayılan veri çöplüğü olma yolundaki internet ağlarını temizlememiz lazım. Burada da, sistemlerle uğraşan, yazılımla uğraşan arkadaşlarımıza büyük rol düşüyor. Her veriyi, insanlığa, insanoğluna faydalı bilgi, veri olarak değerlendirmemek lazım. Şu anda bilgisayarlarımızda, bizim işletim sistemimizi yavaşlatan, aradığımız bilgiye daha rahat ulaşmamızı engelleyen bir dolu gereksiz, hatta insana zarar verecek bilgi var. Hep birlikte, ülkeyi, bir veri çöplüğü olmaktan çıkaralım, doğru, faydalı, toplumu geliştirecek yeni bir bilişim anlayışına doğru yönlendirelim” (TBMM, 2004i).

¹⁴⁴ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 62. Birleşim İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu: “Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım; Türkiye hızlı bir toplumsal değişim ve dönüşüm sürecindedir. Önceleri Ceza Yasası'nda dahi tanımlanmamış eylemler bugün suç olarak tanımlanmakta ve ilgililer hakkında yasal işlem yapılmaktadır. Özellikle bilişim sektöründe -ki, bugün, Sayın Genel Başkanımız, Grup toplantısında, bu konu üzerinde çok tafsilatlı bilgiler de verdiler- meydana gelen gelişmeler, kredi kartı dolandırıcılığı, İnternet yoluyla yapılan dolandırıcılıklar, hırsızlıklar, çocuk pornosunun dijital teknolojiyle yayılması ve bunun gibi suç türleri, teknolojik değişime bağlı olarak yeniden tanımlanmış suç türleridir. İşte bu nedenlerle, özellikle gençlerimizin İnternet aracılığıyla işlenen sanal suçlardan, bilgi kirliliğinden ve elektronik ortamdaki tüm olumsuzluklardan korunması da... Bunları içeren yasa tasarısı Hükümetçe hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur. Bunlara paralel olarak da güvenlik teşkilatlarımızda yeni birimler kurdurulmuş ve bu tür suçlarla mücadele

Bakan Aksu'nun konuşması, CHP Milletvekili Tacidar Seyhan'ın konuşmasıyla birlikte değerlendirildiğinde; muhalefet partisinin gündeme taşıdığı bilgi kirliliği sorununa Hükümet kanadının tepkisiz kalmadığı ve internet mecrasında ortaya çıkan bilgi kirliliğine karşı önlemler alınması için dönem içerisinde çalışmalar yapılmaya başlandığı götülür.

İnternet ve Yeni Dünya Düzeni ana kategorisi altında yer alan Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni kategorilerinde eşit oranda görüş bildirilir (Bkz. Grafik 3:4). AK Parti ve CHP'den sadece birer milletvekilinin görüş bildirdiği Küreselleşme kategorisi E- devlet ve Bilişim Çağı- Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu kategorileri ile ilişkilendirilir. Küreselleşme kategorisinde ise sadece AK Parti milletvekilleri görüş bildirir ve kategoriye Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme ve Hizmet kategorisiyle ilişkilendirdikleri görölür (Bkz. Tablo 13:11). Küresel sisteme entegre olunması noktasında internet teknolojisinin önemli bir araç olarak değerlendirildiği söylenebilir.

başarılı bir şekilde de sürdürölmektedir. Yeni tanımlanan bu suç türleri, doğal olarak suç oranlarını da artırmaktadır” (TBMM, 2007e).

Kod Sistemi	İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ	YENİ DÜNYA DÜZENİ	KÜRESELLEŞME	TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	BİLGİ KİRLİLİĞİ	BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	TOPLAM
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ				2		3	0
İNTERNET VE AB UYUMLULUK							5
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ				1			0
YENİ DÜNYA DÜZENİ						1	1
KÜRESELLEŞME						1	1
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME		1				6	7
BİLGİ KİRLİLİĞİ						1	1
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.			1		1		8
İNTERNET VE YÖNETİŞİM							0
HİZMET		1				2	11
E-DEVLET			1			4	12
HİZMET YETERSİZLİĞİ						1	5
EĞİTİM						6	8
EKONOMİK BOYUT						2	2
ŞEFFAFLIK						6	8
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI							0
İNTERNET VE DEMOKRASİ							0
DEMOKRASİ				1			1
BİLGİ EDİNME HAKKI				2		1	3
KATILIM				1			1
YURTTAŞ MİLLETYEKİLİ İLİŞKİSİ						1	1
FIRSAT EŞİTLİĞİ						2	2
KAMU YARARI				1			0
KAMUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI				1		1	2
KAMU DENETİMİ							0
ELEKTRONİK OYLAMA							0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT							0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ					1		2
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ							0
AHLAKI ÇÖKÜNTÜ							0
ÇOCUK İSTİSMARI							0
İNTERNET BAŞİMLİLİĞİ							0
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT							0
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME					1		2
BİLİŞİM HUKUKU							0
SANAL KUMARHANELER-BAHİS							0
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI							0
FİKRİ HAKLAR							0
VERİ GÜVENLİĞİ							0
GÜVENLİ İNTERNET				1			1
VERGİLENDİRME							0
DENETLEME-DÜZENLEME				5		3	8
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ							0
DİJİTAL GÖZETİM							0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ							0
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI							0
TEKELLEŞME							0
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR							0
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ							0
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ							0
İNSAN HAKLARI							0
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ				1		1	2
TOPLAM	0	2	2	51	3	38	96

Tablo 3:12: TBMM 22. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

Yeni Dünya Düzeni kategorisinde sadece iktidar partisi üyeleri görüş bildirir. İnternet ile birlikte içine girilen yeni çağın, hızlı ulaşım ve iletişimi gerekli kıldığına, ülkelerin sosyal, ekonomik, kültürel her türlü gelişmesinin ulaşım ve iletişim hızıyla gerçekleştiğine dikkat çeken AK Parti Konya Milletvekili Remzi Çetin, bu yeni dünya düzeninde artık ülkelerin gelişim sıralamasında iletişim ve internet ağının, kişi başına veya hane halkı sayısına düşen telefon sayısının da önemli kriterlerden olduğuna değinir. Çetin, bu bağlamda Türkiye'nin yeni dünya düzenine entegre olması ve gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşması için internet teknolojisine yapılan yatırımlar ve hükümetin yürüttüğü çalışmalardan bahseder (TBMM, 2003b).¹⁴⁵ Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç'un 22. Dönem 4. Yasama Yılı 39. Birleşimde yapmış olduğu konuşması Milletvekili Çetin'in konuşmasındaki gibi hükümetin çağın gereklerine uygun olarak vatandaşlarına hizmet sağlama noktasında internetin yarattığı imkânlardan faydalanması hususunda Bakanlığın yürüttüğü faaliyetler ekseninde ilerler (TBMM, 2005k).¹⁴⁶ Çetin ve Bakan Koç'un konuşmalarından anlaşılacağı üzere, iktidar partisi, yeni dünya düzenine uyum sağlanması ve Türkiye'nin her alanda gelişiminin önünün açılması noktasında interneti önemli bir araç olarak görmektedir ve bu bağlamda internet ile ilgili olumlu bir söylem üretir.

İnternetin yeni bir dünya düzeni yaratması ile ilgili görüşlerin bildirildiği bir diğer kategori olan Küreselleşme kategorisinde yapılan ilk meclis konuşması CHP İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü'ye aittir. Ülkü, konuşmasında bir vaka, bir olgu, bir gerçek olarak tanımladığı küreselleşme ile insanlar arası mesafenin kalkacağını,

¹⁴⁵ 22. Dönem 2. Yasama Yılı 33.

¹⁴⁶ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 39. Birleşim Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç: "Dünyada hızla gelişmekte olan dijital teknolojilere paralel olarak, Bakanlığımız, kültürel alanda çağdaş dünyanın gereklerine uygun bir teknolojik altyapı tesis etmek amacıyla, kendi teknik altyapısını sürekli gözden geçirmekte ve yenilemektedir. Güncel teknolojilerden yararlanmak suretiyle ülkemizin kültür zenginliğinin erişilebilirliğinin kolaylaştırılması, programımızın en önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır. Nitekim, 12 Aralık 2005 tarihinden itibaren, Türkiye'nin bütün illerindeki kütüphaneler, internet ortamına kavuşturulmuştur; bu bağlamda, özürü vatandaşlarımız için de gerekli altyapı sağlanmış bulunmaktadır ve aşağı yukarı 5 000 kişiye de, 5 000 görme özürü kişiye de DVD okuyucusu hediye olarak verilecektir. Bunun için, Türkiye'deki kültürel mirasın dijital ortama aktarılması, toplumun kullanımına sunulması konusunda, gerek Avrupa Birliği gerekse diğer kurum ve kuruluşlarla da işbirliği halinde projeler hazırlamaktayız. Öte yandan, ülkemizde bulunan zengin yazma eserlerin dijital ortama aktarılması araştırmacıların ve kullanıcıların hizmetine açılması noktasında da ciddi bir çalışma içindeyiz. Bunun ilk örneğini, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde göstermiş bulunmaktayız. Görüldüğü gibi, Bakanlığımızın bu konudaki yaklaşımı, bilimsel ve kültürel çalışmalara sağlıklı altyapı oluşturmak temelinde şekillenmiştir" (TBMM, 2005k)

insanların köydeki yaşam kadar birbirlerine yakınlaşacağını ve sanki dünyanın bir köy olacağını iddia edildiğine değinir ve bu iddianın gerçekleştiğini söyler. Küreselleşmenin ülkeye zarar vermesinin önlenmesi ve günün koşullarına ayak uydurulması için Hükümetin, gerekli çalışmaları yürütmekle yükümlü olduğunu söyleyen Ülkü, bu bağlamda Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan şu bölüme dikkat çeker (TBMM, 2003l);¹⁴⁷

“Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında “ulusal bilgi altyapısı genişletilerek bilgiye erişim kolaylaştırılacak, internete erişim kapasitesi uluslararası gelişmelerin gerektirdiği düzeye yükseltilecek, elektronik ticareti geliştirmek ve bilgi güvenliğini sağlamak için uluslararası kural ve standartlar çerçevesinde hukukî ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır” denilmektedir ve ilave olarak “telekomünikasyon hizmet yeteneğinin küresel düzeyde geliştirilmesi amaçlanacak, kullanıcıların makul ücretlerle telekomünikasyon hizmetleri ve altyapısından yararlanması temin edilecek, saydamlık ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde tüketici hakları korunacak ve sektörde etkin bir rekabet ortamı sağlanacaktır” diye bitmektedir” (TBMM, 2003l)

Ülkü, planda yazılanların gerçekleştirilmesinin ülkenin küreselleşme sürecinden zarar almadan çıkması ve bilgi çağını yakalaması açısından ne denli önemli olduğuna değindiği konuşmasında Hükümetin bu konuda yürüttüğü çalışmaların çok yavaş ilerlediğine ve internet ile ilgili altyapı eksikliklerinin tamamlanmamasının bu planın gerçekleşmesini sekteye uğrattığını belirtir; hükümeti bu bağlamda yükümlülüklerini yerine getirmemekle eleştirir (TBMM, 2003l).

22. Dönem 5. Yasama Yılı 38. Birleşiminde söz alan AK Parti Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe de Ülkü gibi içinde bulunan iletişim çağı ile birlikte dünyanın küresel bir köy haline geldiğini ifade eder. Yüksektepe, Hükümetin iletişim ve e-dönüşüm alanında çok büyük ve ciddi adımlar atarak, özellikle e-devlet ve okullara internet bağlanması konusunda aktif olarak devam eden çalışmalarıyla devletin küresel sisteme entegre olduğunu belirttiği konuşmasındaki şu sözleri ile (TBMM, 2006l);

“Sayın Başbakanımızın ifadesiyle, devletler küresel sisteme entegre olanlar ve olmayanlar diye ikiye ayrılıyor. Yine, alt gruplarda, küresel sisteme entegre olmaya namzet ya da başarısız olanlar şeklinde tanımlanabiliyor. Yine, Sayın Başbakanımızın ifadesiyle İnternet terminolojisinde sınıflayacak olursak, online devletler ve offline devletler olarak da ikiye ayırabiliriz ve büyük

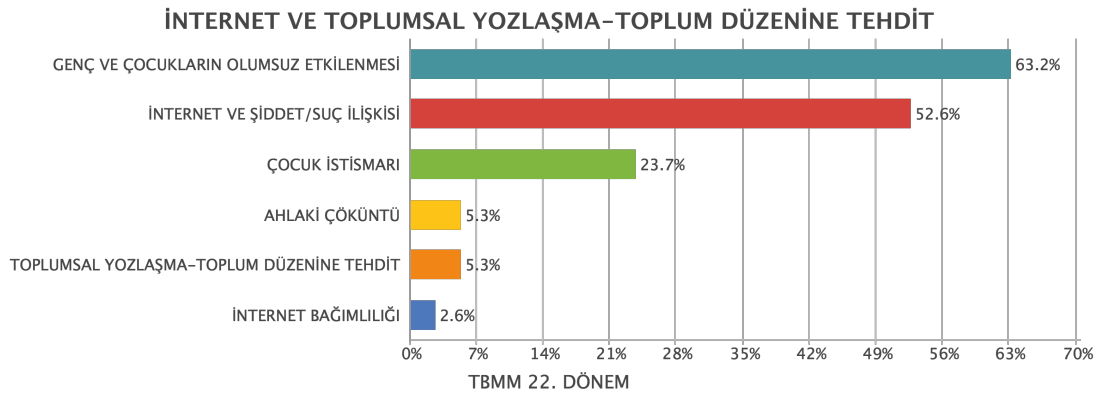
¹⁴⁷22. Dönem 1. Yasama Yılı 92. Birleşim

bir memnuniyetle söyleyebiliriz ki, Türkiye, son yıllarda gerçekleştirilen büyük atılımlarla artık yirmi dört saat online devlet olmuştur ” (TBMM, 2006).

hükümetin, Türkiye'nin gelişmiş ülkeler düzeyinde değerlendirilmesi, küresel sisteme entegre olması noktasında internet teknolojisinin öneminin farkında olduğu ve bu kapsamda bu teknolojiye faydalanmak amacıyla hareket ettiğini beyan ederek, bu kategori kapsamında da internetin Türkiye'nin gelişiminde önemli bir role sahip olduğu yönünde üretilen söylemlere bir yenisini ekler.

İnternet ve Yeni Dünya Düzeni ana kategorisinin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; 22. Dönem içerisinde yürütülen internet ile ilgili tüm faaliyetlerde; ülkenin bilgi çağını yakalaması, vatandaşlara çağın gereklerine uygun şekilde hizmet sağlanması gibi konularda tüm partiler, interneti, teknolojik bir imkân ve gelişme olarak değerlendirirler. Ayrıca Türkiye'nin gelişmiş ülkeler seviyesinde bir ülke olması, küresel sisteme entegre olması ve bilgi toplumu olması hedefinin gerçekleştirilmesinde internete kilit bir rol yüklediği görülür. Bu durum, meclisin geneline, toplumsal yaşamın tüm alanlarındaki ekonomik ve politik değişimlerin, teknoloji ve teknolojik gelişmelerle ilişkilendirilmesi olarak tanımlayabileceğimiz teknolojik determinizm anlayışının hâkim olduğunu şeklinde yorumlanabilir.

3.7.1.5. İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Analizi

Grafik 3:5: TBMM 22. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi

İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit ana kategorisi kapsamında en çok görüş bildirilen kategori Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorisidir (Bkz. Grafik 3:5). Bu kategoride tüm partilerin üyeleri ve Bağımsız milletvekilleri görüş bildirirken en çok görüş bildiren parti ANAP'tır. ANAP'ın ardından sırasıyla iktidar partisi olan AK Parti ve CHP milletvekilleri bu kategori kapsamında etkin olarak görüş bildirirken, sadece bir Bağımsız milletvekili bu kategoride görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:13).

	CHP	AK PARTİ	ANAP	BAĞIMSIZ	Toplam
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	5	8	9	1	23
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ	8	7	4	0	19
AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ	1	0	1	0	2
ÇOCUK İSTİSMARI	4	3	2	0	9
İNTERNET BAĞIMLILIĞI	0	1	0	0	1
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	1	1	0	0	2
TOPLAM	19	20	16	1	56
N (Belgeler)	76	161	28	1	266

Tablo 3:13: TBMM 22. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorisinin başta Sanal Kumarhaneler ve Bahis kategorisi olmak üzere Denetleme-Düzenleme ve İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi kategorileri ile sıklıkla ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:14). Denetleme-Düzenleme kategorisinin analizi kısmında da değinildiği üzere 22. Dönemde, internet yoluyla işlenen suçlardan ve internette yer alan zararlı içeriklerden özellikle genç ve çocukların korunmasının gerekliliği meclis gündemini yoğun bir şekilde meşgul eder.

Genç ve çocukların internette yer alan zararlı içeriklerden korunması, özellikle kumar gibi zararlı alışkanlıklar kazanmalarına karşı tedbir alınması konusuna ANAP Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan'ın önemle değindiği görülür. Özdoğan, 22. Dönem 5. Yasama Yılı 73. Birleşimde görüşülen Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun Tasarısı'nın geneli üzerinde Anavatan Partisi adına yapmış olduğu konuşmasında; eğitim sistemine entegrasyon ve istihdam alanında herhangi bir perspektifin sahibi olmayan gençlerin, kolayca kumar batağına saplanabildiklerini ve internet kafelerin gençlerin kumar ve şans oyunu

tuzağına düşmesinde aracı olduklarını belirtir. Hükümeti, geçen yıllarda internet kafelerin denetimi ve bu ortamların olumsuz etkilerine karşı gençlerin korunacağına dair verdiği sözleri yerine getirmediği için eleştirir. İnternetin yararları yanında pek çok zararının da bulunduğunu söyleyen Özdoğan, bilgisayarların bilinçsiz kullanılmasının risk oluşturduğu en önemli grup olan çocukların, internet ortamında oynadıkları oyunlar nedeniyle savaşımayı ve şiddeti, kumar oynamayı makul görmeye başlamalarını çok tehlikeli bir gelişme olarak niteler. Hükümetin sanal kumar ve bahis ile mücadele etmek için yapmış olduğu yasal düzenlemenin sadece vergilendirme ile sınırlı olduğuna dikkat çeken Özdoğan, insanoğluna müthiş hizmetler veren ve yüzyılın en önemli icadı olarak nitelediği internetin, ne yazık ki bazı kişilerce insanlar için tehlikeli hale getirilmeye de çalışıldığının unutulmaması gerektiğini söyleyerek yasa koyucunun acilen bu tehlikelerden toplumu koruyacak düzenlemeler yapması gerektiğini savunur (TBMM, 2007c). Özdoğan'ın konuşmasında değindiği, internet kafelerdeki denetimsizliğin, bu mekanların müdavimleri haline gelen genç ve çocukların, suç ve suç unsurlarına maruz kalmasına neden olduğu yönündeki görüşlerine muhalefet kanadından ve iktidar partisinden milletvekillerinin de katıldığı görülür: İnternet kafelerin çoğunun ruhsatsız olması ve bunun yanında kafelerin yeterli düzeyde denetlenmemesinin özellikle çocukların internetten ne gibi içeriklere erişim sağladığının bilinmemesine, dolayısıyla bu zararlı içeriklerden olumsuz etkilenmelerine;¹⁴⁸ okumayan gençlerin internet kafede çok vakit geçirmeleri ve bu gençlerin bu mekânlarda zaman geçirmeleri yerine topluma kazandırılmaları için ne yapılacağı (TBMM, 2007d);¹⁴⁹ internet kafelerde genç ve çocukların çok vakit geçirmelerinin gelişimleri üzerindeki olumsuz etkilerine karşı neler yapılması gerektiği(TBMM, 2006j; 2006f)¹⁵⁰ gibi konular eksenin ilerleyen tüm bu konuşmalarda genel itibariyle Hükümet gerekli denetleme mekanizmalarını kurmak ve yasal düzenlemeleri yapmak noktasında gerekli çalışmaları yapmış olmadığı için eleştirilir. Genç ve çocukların internette yer alan zararlı içeriklere karşı korunması için

¹⁴⁸ AK Parti Bayburt Milletvekili Ülkü Gökalg Doğanay 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim; CHP Milletvekili Cevdet Selvi ve 27 Milletvekili 22. Dönem 5. Yasama Yılı 27. Birleşimde internet yoluyla işlenen suçlara karşı, özellikle çocuk istismarına karşı ve internet kafelerdeki denetimsizlikle ilgili bir araştırma yapılması için önerge verir.

¹⁴⁹ ANAP Iğdır Milletvekili Dursun Akdemir 22. Dönem 5. Yasama Yılı 67 Birleşim.

¹⁵⁰ ANAP Ankara Milletvekili Muzaffer R. Kurtuluşoğlu 22. Dönem 5. Yasama Yılı 22. Birleşim; 22. Dönem 4. Yasama Yılı 111. Birleşim.

gerekli önlemlerin alınması konusunda meclis geneline hâkim olan bu görüşler internet ile ilgili yasal bir düzenlemenin yapılmasına önemli düzeyde etki eder.

Dönemin Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında milletvekillerinin internet kafeler ve ile ilgili yapmış olduğu eleştirilere istinaden hükümetin bu konuda yapmış olduğu çalışmalara değinir ve internet kafelerle ilgili bu boşluğu ortadan kaldırmak için bir düzenlemenin zaruri hale geldiğini beyan eder. Halihazırda yapılan düzenlemenin internet kafelerin gayrisihhi müessese ruhsatı ve işleyişiyle ilgili, asayiş bakımından, kolluk kuvvetlerinin görev ve yetkileri bakımından bir genelge olduğunu belirten Bakan, internet üzerinden suç oluşturan bazı hususların tedbirinin alınması için bir kanun tasarısı çalışması yapıldığını ve Meclise gönderildiğini belirtir. Yapılacak olan düzenleme ile gençlerin ve çocukların, aile bütünlüğünün korumasının sağlanacağına, böylece, teknolojinin bahşettiği bu güzel imkân olarak nitelediği interneti yasaklamak yerine, onu yine toplum ve gelecek adına faydalı olarak kullanmanın önünün açılacağı yönünde bir söylem üretir (TBMM, 2007b).

Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorisinin ardından Bakan Yıldırım'ında konuşmasında değindiği bir diğer kategori İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisidir. CHP milletvekillerinin ağırlıklı olarak görüş bildirdiği bu kategoride görüş bildiren partiler sırasıyla AK Parti ve ANAP'tır. Bu kategori Denetleme-Düzenleme kategorisi ile dikkat çekici düzeyde ilişkilendirilir. İnternet ile birlikte ortaya çıkan yeni suç türlerinin karşısında hukuksal bir boşluk olmasından doğan bu ilişki 22. Dönem içerisinde internet yoluyla işlenen suçlara yönelik bir kanun tasarısının meclis gündemine gelmesine etki eden bir diğer faktördür. Bağımsız milletvekilleri haricinde tüm parti üyelerinin görüş bildirdiği kategori Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve Çocuk İstismarı kategori ile de ilişkilendirilir (Bkz. Tablo 3:14). Bu durum meclis geneline hâkim olan özellikle genç ve çocukların internetin olumsuz etkilerinden korunması görüşünün bir diğer göstergesi olarak yorumlanabilir.

Kod Sistemi	İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ	AHLAKI ÇOKKÖNTÜ	ÇOCUK İSTİSMARI	İNTERNET BAĞIMLILIĞI	TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	TOPLAM
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ								0
İNTERNET VE AB UYUMLULUK								0
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ								0
YENİ DÜNYA DÜZENİ								0
KÜRESELLEŞME								0
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	1							1
BİLGİ KIBRULUĞU	1							1
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.								0
İNTERNET VE YÖNETİŞİM								0
HİZMET								0
E-DEVLET								0
HİZMET FETİRSİZLİĞİ								0
EĞİTİM								0
EKONOMİK BOYUT								0
ŞEFFARLIK								0
ŞEFFARLIĞIN SORĞULANMASI								0
İNTERNET VE DEMOKRASİ								0
DEMOKRASİ								0
BİLGİ EDİNME HAKKI								0
KATILIM								0
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ								0
FIRSAT EŞİTLİĞİ								0
KANU YARARI								0
KANU DENETİMİ								0
KANUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI								0
ELEKTRONİK OYLAMA								0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT								0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	6		2	1	1			10
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ	6		1	3	3			13
AHLAKI ÇOKKÖNTÜ	2		3	2	2			7
ÇOCUK İSTİSMARI	1		3	2	2			7
İNTERNET BAĞIMLILIĞI	1							1
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	2							2
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME	2							2
BİLİŞİM HUKUKU	10		1					11
SANAL KUMARHANELER-BAHİS								0
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI								0
FİKİR HAKLARI								0
HERİ GÜVENLİLİĞİ								0
GÜVENLİ İNTERNET								0
REGÜLASYON	1							1
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME	8		12	2	8			30
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ								0
DİJİTAL GÖZETİM								0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ								0
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI								0
TEKELLEŞME								0
ERİŞİM ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR								0
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ								0
FADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ								0
İNSAN HAKLARI								0
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ								0
TOPLAM	33	23	5	16	1	2		80

Tablo 3:14: TBMM 22. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

Cumhuriyet Halk Partisi ve Anavatan Partisi gruplarına mensup milletvekillerinin Meclise vermiş olduğu, okullarda ve gençler arasında artan şiddet eğilimleri olaylarının araştırılmasına yönelik önerge ile ilgili Hükümet adına söz alan dönemin Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'in konuşması bu kategori kapsamında önemlidir.¹⁵¹ Bakan Çelik konuşmasında,

“Bu şiddet olaylarının ebadı nedir; şiddet olayları gerçekten bugün bir vahamet boyutunda mıdır; yoksa, alınacak tedbirlerle daha başlangıç aşamasında önüne geçilebilecek münferit bazı olaylar mıdır; bunun bir küresel uzantısı var mıdır; bunun, aileden kaynaklanan, özellikle gelir gruplarından kaynaklanan, çevre şartlarından, arkadaş çevresinden, İnternet kafelerden ve başka unsurlardan kaynaklanan uzantıları ve sebepleri var mı?” (TBMM, 2006i).

gibi konular üzerinde durdukları bir araştırma yürüttüklerini belirtir. Bakan Çelik'in sıraladığı konular arasında internet kafelerin bu şiddet olaylarının kaynaklarından biri olarak değerlendirildiği görülür. İnternet yoluyla işlenen suçlarda internet kafelerin olumsuz ve menfi etkileri olduğu, Bakan Çelik'in yanı sıra birçok milletvekili tarafından da dile getirilir.¹⁵² İnternet ve Suç kategorisinde yer alan meclis konuşmalarında hâkim olan ana konu çocuk istismarıdır. Bu durum bu iki alt kategorinin birlikte değerlendirilmesi sonucunu doğurur.

Çocuk İstismarı kategorisi kapsamında CHP başta olmak üzere sırasıyla AK Parti ve ANAP milletvekilleri görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:13). Kod ilişkiler matrisinde görüleceği üzere bu kategori en çok Denetleme-Düzenleme ve İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi kategorileri ilişkilendirilir. Bu kategori kapsamında yapılan tüm konuşmalar 22. Dönemin 5. Yasama yılında gerçekleşir. CHP ve AK Parti Milletvekilleri¹⁵³ çocuklara yönelik cinsel sömürünün araştırılması için meclise önerge verirler. Bu önergelerin yanı sıra CHP Milletvekili Emin Koç, ANAP Milletvekili Reyhan Balandı, AK Parti Samsun Milletvekili Musa Uzunkaya gibi her partiden milletvekili internetin yoğun kullanımı ile birlikte, çocuk pornosuna ulaşılması ve bu tür içeriklerin dünyada serbest dolaşımının kolaylaşması karşısında acil olarak önlem alınmasının gerekliliği

¹⁵¹ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 22. Birleşim

¹⁵² Örneğin; AK Parti Siirt Milletvekili Öner Ergenç 22. Dönem 5. Yasama Yılı 2. Birleşim; ANAP Iğdır Milletvekili Dursun Akdemir 22. Dönem 5. Yasama yılı 67. Birleşim.

¹⁵³ CHP Eskişehir Milletvekili Cevdet Selvi vd. 22. Dönem 5. Yasama Yılı 27. Birleşiminde, çocuklara yönelik cinsel sömürünün araştırılarak alınması önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge verir. AK Parti Balıkesir Milletvekili Turhan Çömez vd. 22. Dönem 5. Yasama Yılı 31. Birleşim.

ekseninde ilerleyen konuşmalar yapar.¹⁵⁴ Kod ilişkiler matrisinde de görüleceği üzere bu konuşmalar da internetin sağladığı imkanlar ile hiçbir ilişki kurulmaz. Bu kategori kapsamında yapılan konuşmalarda internetin çocuk pornografisini ve cinsel istismarı arttıran bir teknoloji olarak değerlendirildiği ve bu suçun işlenmesinde oynadığı önemli rol nedeniyle denetlenmesinin elzem olduğu görüşünün hâkim olduğu söylenebilir.

Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit ana kategorisinin bir diğer alt kategorisi olan Ahlaki Çöküntü kategorisi kapsamında sadece CHP ve ANAP üyesi birer milletvekili görüş bildirir (Bkz. Tablo3:13). Bu kategori, Çocuk İstismarı, Denetleme- Düzenleme ve İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi kategorileri ile ilişkilendirilmesi bu ana kategori altında yer alan tüm alt kategorilerin birbirleriyle yoğun bir ilişki içinde olduğunu gösterir. Kategori kapsamında görüş bildiren CHP Yozgat Milletvekili Emin Koç¹⁵⁵,

“Şimdi AKP'nin yöneticileri, AKP'nin bugün Genel Başkanı, Başbakanı, bakanları geçmişte Refah Partisindeyken, milli görüşü savunan partilerdeyken, burada bu kürsülere çıkar, aman Allah'ım, söylemedikleri laf bırakmazlar televizyonlar için, radyolar için; “Yanlış yayın yapıyor, milletin ahlakını bozuyor, şunu yapıyor, bunu yapıyor, geldiğimizde halledeceğiz.” Buyurun geldiniz, dört yıldır neyi hallettiniz? Mafya dizileri, yine çocuklarımızı televizyonlar zehirlemiyor mu? Mafya şahsiyetleri, o televizyonlarda en şahsiyetli kişiler, en güçlü kişiler diye sunulmuyor mu bizim çocuklarımıza? Yine, bu toplumda sorunlar yaratan programlar sunulmuyor mu? Çocuk pornosu internette, başka yanlarda almış başını gitmiyor mu? Bu toplumun ahlakı sizin döneminizde daha çok bozulmadı mı? Neden engel olamıyorsunuz buna? Amerika buluyor, diyor ki: “Şurada şu yayınlara girin, şu şahıslar bu ahlaksızlığı yapıyor, gidin yakalayın.” diyor, Amerika bildiriyor. Bizimkiler uyuyor, bizim İçişleri Bakanımız yok, bizim Emniyetimiz yok sanki. Ne zaman önleyeceksiniz bunları? Bu göreviniz değil mi?” (TBMM, 2006m)

sözleri ile toplumun ahlakının bozulmasına neden olan iletişim araçlarındaki içeriklerin denetlenmesinde Hükümeti, görevini layıkıyla yerine getirmediği için

¹⁵⁴ CHP Yozgat Milletvekili Emin Koç 22. Dönem 5. Yasama Yılı 34. Birleşim; ANAP Afyonkarahisar Milletvekili Reyhan Balandı 22. Dönem 5. Yasama Yılı 37 Birleşim; CHP İzmir Milletvekili Canan Arıtman 22. Dönem 5. Yasama Yılı 37 Birleşim; CHP Bursa Milletvekili Kemal Demirel 22. Dönem 5. Yasama Yılı 38. Birleşim; AK Parti Samsun Milletvekili Musa Uzunkaya 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim; Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım 22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim; ANAP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş 22. Dönem 5. Yasama Yılı 62. Birleşim.

¹⁵⁵ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 34. Birleşim

eleştirir. ANAP Malatya Milletvekili Süleyman Sarıbaş¹⁵⁶ da Koç'a benzer bir söylem üretir;

“Eskiden hiç olmayan İnternet sitelerindeki ahlaki çöküntü, çocuk suçlarının artması... Örnekler vereyim Sayın Bakanım, İstanbul'da, 2006 yılında, 11.900 çocuk suçu... Emniyet Müdürlüğünün arşivlerinde var, sitelerinde var, 231ocuk pornografisi suçlarını alışkanlık hâline getirmiş, itiyat hâline getirmiş bir suç zanlısı, 22 defa gözaltına alınmış ve tutuklanmamış.

İstanbul'da 3.700 İnternet sitesi var, İnternet kafe var ve burada, sıfır-on sekiz yaş arası demeyeyim, altı-on sekiz yaş arası, yılda 1 milyon çocuk, bu tür suçlarla tanışır hâle gelmiş. ...Evet, kumar, bahis, şiddet içerikli oyunlar ve pornografik yayınlar ile ülkenin bölünmez bütünlüğünü hedef alan İnternet sitelerinin sayısı 124 bine çıkmış arkadaşlar. Bir yılda yüzde bilmem kaç, binin üzerinde bir rakamla artmış ve hiçbir önlem almamışız, hiçbir yasal tedbirimiz de yok. Çocuklara karşı cinsel taciz, evlerde şiddet olayları... Bütün bunlar toplumda bir ahlaki çöküntüyü beraber getiren şeyler. İnternet üzerinden kumar... Ee, şimdi, bütün bunlar bir ülkede olacak, ama, ülkenin de bir İçişleri Bakanı varmış gibi... Ne iş yapar, onu bilemiyorum. Şemdinli olaylarında göremezsiniz –beş gün sonra açıklama yapmıştır- Hrant Dink olayında göremezsiniz, efendim, Danıştay baskınında İçişleri Bakanını göremezsiniz. Oralarda hiç açıklama yapmaz Sayın Bakan, olay soğuduktan sonra, gelir, eline yazılmış bir kâğıtla, bu kürsüden “Yapılacaktır, edilecektir...” Ama, yapılmadı bir şey. Yapılmadı Sayın Bakan. Keşke yapılsaydı. Yani, biz, sizi, eski bir Anavatanlı olarak hasım ilan etmedik, ama, keşke yapılsaydı. Keşke yapılsaydı bütün bunlar” (TBMM, 2007e).

Sarıbaş'ın sözlerinden de anlaşılacağı üzere, muhalefet partileri, iktidar partisinin internet yoluyla işlenen suçlar ve internetin toplumun ahlaki yapısında yarattığı tahribat karşısında yeterli tedbirleri almadığı görüşündedir. Bu bağlamda AK Parti'nin eylemlerini sorgulayan ve sert bir dille eleştiren muhalefet kanadının karşısında, iktidar partisinin konu ile ilgili bu bağlamda bir açıklama yapmamış olmaması da dikkat çekicidir.

Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit alt kategorisinde AK Parti ve CHP'den birer milletvekili görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:13). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında kategorinin Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve Denetleme-Düzenleme kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür. Her iki konuşma da 5651 sayılı Kanun Tasarısının görüşüldüğü 5. Yasama Yılı 99. Birleşiminde yapılır. Kategori kapsamında görüş bildiren CHP Çorum Milletvekili Feridun Ayvazoğlu mecliste görüşülen tasarının Türk toplumunun temeli olan ailenin korunması için önemine

¹⁵⁶ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 62. Birleşim

değirir ve internet yoluyla işlenen müstehcenlik, çocuk istismarı, fuhşa yönlendirme gibi suçların çocuklar ve aile üzerinde ağır tahribat yarattığını ve toplumu sosyal yönden çökertmeye başladığını bu nedenle bu düzenlemenin yapılmasının zaruri olduğunu beyan eder (TBMM, 2007h). AK Parti İstanbul Milletvekili Gülseren Topuz da Ayvazoğlu ile benzer bir görüş içindedir; hazırlanan tasarı ile aile, genç ve çocukların internet yoluyla işlenen suçlardan ve suça teşvik eden içeriklerden korunacak, böylece toplum düzenini tehdit eden bu tehlike karşısında gerekli önlemlerin alınmış olacaktır (TBMM, 2007h). Her iki konuşmada da internet yoluyla işlenen suçlar ya da internette yer alan içerikler yoluyla toplumun suça teşvik edilmesi hususunda yapılacak olan düzenlemenin önemli ve olumlu bir gelişme olduğuna yönelik bir söylem hakimdir. Bu bağlamda bu kategoride de internet teknolojisi faydalarından azade zararları ile müteşekkil bir şekilde değerlendirilir.

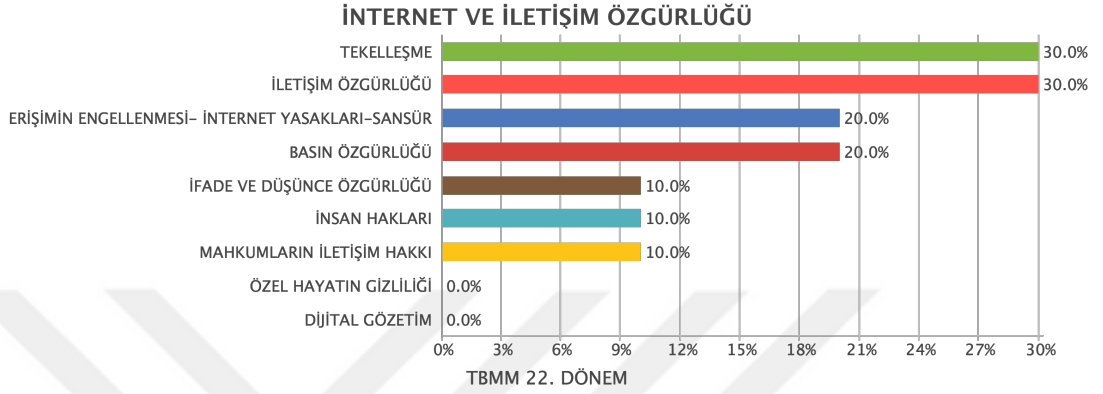
İnternet Bağımlılığı kategorisinde sadece AK Parti Kocaeli Milletvekili Nevzat Doğan görüş bildirir.¹⁵⁷ Türkiye’de 22. Dönemde henüz internet altyapısının bireysel internet kullanımı için yeterli düzeyde olmaması ve vatandaşların ağırlıklı olarak internet kafelerde kısıtlı sürelerle internet kullanması nedeniyle bu dönemde bu kategori kapsamın da çok görüş bildirilmemiş olması beklenen bir sonuçtur.

İnternet ve Toplumsal Yozlaşma –Toplum Düzenine Tehdit ana kategorisinin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; bu ana kategori kapsamındaki meclis konuşmalarında hâkim olan ana düşüncenin genç ve çocukların internetin zararlarından korunması olduğu söylenebilir. İnternet yoluyla işlenen suçlar; özellikle çocuk pornografisinde yaşanan artış ve internet yoluyla kadın, çocuk ve gençlere karşı işlenen suçlar ve uygulanan şiddet eylemleri karşısında bir denetleme mekanizmasının oluşturulması ve yasal düzenlemenin yapılmasının zaruri olduğu görüşünün bu ana kategori kapsamındaki tüm kategorilerde karşımıza çıkması dikkat çekicidir. İnternetin denetlenmesi ve bu denetimin sağlanması için yasal düzenleme yapılmasının gerekliliği ekseninde ilerleyen meclis konuşmalarının, 22. Dönem 5. Yasama Yılı’nın 99. Birleşiminde oylanarak yürürlüğe giren 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla

¹⁵⁷ 22. Dönem 5. Yasama Yılı 22. Birleşim

Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun sayılı kanun tasarısının oluşturulması sürecini başlattığı söylenebilir.

3.7.1.6. İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:6: TBMM 22. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisi

İnternet ve İletişim Özgürlüğü ana kategorisinde Tekelleşme alt kategorisi ve İletişim Özgürlüğü alt kategorisinde eşit oranda görüş bildirilir (Bkz. Grafik 3:6). Tekelleşme alt kategorisinde sadece CHP milletvekillerinin görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:15).

22. Dönem 1. yasama Yılı 82. Birleşimde İş Kanunu Tasarısının 116'ncı maddesi üzerinde şahsı adına söz alan CHP Mersin Milletvekili Hüseyin Güler konuşmasında medya sahiplerinin, gazeteler, televizyonlar, radyolar, dergilerle birlikte internet yayıncılığına da girerek oluşturdukları tekelin taşıdığı tehlikelere dikkat çeker. İletişim araçlarının bilgilendirme işlevlerini yerine getirebilmesinin ve basın özgür olmasının, demokrasinin koşullarından biri olduğunu hatırlatan Güler (TBMM, 2003h), medya alanında yaşanan tekelleşme ve aşırı ticarileşmenin yarattığı sorunların aşılması için editoryal bağımsızlığın güçlendirilmesinin gerektiğine, basın çalışanlarının güçlü sendikal örgütlenmeye kavuşmalarının önemine değindiği konuşmasına şu sözler ile son verir:

“Son derece eski olan Basın Kanunumuzda yapılan değişiklikler, hapis cezalarını kaldırmış; ancak, yerine konulan para cezaları, özellikle, yerel ve bölgesel basını yok ederek, tekelleşmeyi güçlendirmiştir.

Değerli milletvekilleri, mevzuat taramasıyla düşüncüyü açıklama özgürlüğünü sınırlayan ve engelleyen hükümler yasalardan çıkarılmalı, okuyucuya ulaştırılmamış eserlerden dolayı ceza verme anlayışı terk edilmelidir.

Basın İlan Yasası, yerel basının gelişmesine katkı sağlayacak bir anlayışla gözden geçirilmelidir.

Medyanın, ticarî ve siyasî üstünlük sağlama aracı olmaktan çıkarılmasını sağlayacak, şantaj aracı olmasını engelleyecek düzenlemeler yapılmalıdır, medyada tekelleşmeye izin verilmemelidir” (TBMM, 2003h)

Güler’in medya sektöründe yaşanan tekelleşmenin, basın özgürlüğüne, ifade ve düşünce özgürlüğüne ve bilgi edinme hakkına verdiği zararlara değindiği konuşmasında, tekelleşmenin gerçekleştiği yeni bir mecra olarak ele alınan internet, Türk Telekom’un özelleştirilmesi ile ilgili mecliste yürütülen müzakerelerde de tekelleşmenin yeni bir boyutu olarak tartışılır.

Türk Telekom’un özelleştirilmesine ve büyük bir oranının yabancı sermayeye satılıyor olmasına karşı çıkan CHP Milletvekilleri, bu özelleştirmenin özel sektör tekeli yaratacağı konusunda hükümeti uyarır. Ulusal bir varlık olarak nitelenen Türk Telekom’un özelleştirilmesi, Telekom’un Türkiye’deki bütün iletişim alt yapısına sahip olması nedeniyle sakıncalı bulunur. Bu özelleştirmenin ülke güvenliği, savunması ve bağımsızlığı açısından sakıncalı olduğu kadar, özelleştirme ile ortaya çıkacak olan özel sektör tekelinin keyfi ücretlendirme yapması ve fiyat artışları ile kamuya hizmet felsefesiyle kurulan kurumun bu amacına aykırı bir sonuçta doğurabileceğini savunan CHP Milletvekilleri¹⁵⁸ medyada yaşanan tekelleşmenin yanı sıra Türk Telekom’un özelleştirilmesi ile birlikte internet hizmetlerinin de tekelleşmesinin iletişim özgürlüğünü kısıtlayıcı ve tehdit edici niteliğine dikkat çeken bir söylem üretirler.

Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı hakkında grubu adına konuşmak üzere söz alan CHP Konya Milletvekili Atilla Kart,¹⁵⁹ tasarı kapsamında basın yayına yönelik düzenlemelerden endişe duyduklarını şu sözlerle dile getirir:

“Bakın getirilen düzenlemelerde, burada artış maddelerinin uygulanması sürecinde “sürelî yayınlar” ibaresi tasarıdan çıkarılarak, sürelî ya da süresiz tüm yazılı basının, televizyon, radyo, internet sitelerinin de yasa kapsamında

¹⁵⁸ CHP Kocaeli Milletvekili İzzet Çetin 22. Dönem 2. Yasama Yılı 100. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili ve CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu 22. Dönem 2. yasama Yılı 102. Birleşim.

¹⁵⁹ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 122. Birleşim

cezalandırılmasının öngörülmesi, yayınlar için öngörülmesi, yayınlar için öngörülen on beş günden bir aya kadar kapatma cezasının ise, her türlü basın yayın organları için daha da genişletilmesi, kaygı verici bir süreçtir.

Bu maddeler sonucunda basın özgürlüğünün kısıtlanması, beraberinde başka toplumsal gerginliklerin doğması ve artması söz konusu olacaktır. Özet ifadeyle, basın yayın fiilleri hakkındaki düzenlemeler, ifade, düşünce ve toplumun bilgilendirilmesi hakkını ihlal edecek boyutlara ulaşabilecektir” (TBMM, 2006o).

Kart ve Güler’in sözlerinden anlaşılacağı üzere, CHP basın özgürlüğünün korunmasını kişisel hak ve özgürlüklerin başında gelen ifade ve düşünce özgürlüğünün korunması ve demokrasinin koşulu olarak ele alır. CHP, yeni iletişim teknolojisi olarak internet ortamında yapılacak olan tüm yayın faaliyetlerinin kısıtlanmasına da bu bağlamda karşı çıkan bir tutum sergiler. İnternet ve İletişim Özgürlüğü ana kategorisi altında yer alan İfade ve Düşünce Özgürlüğü Kategorisi ile Basın Özgürlüğü kategorisinde de sadece CHP milletvekillerinin görüş bildirmiş olması bu noktada dikkate değerdir. Kategorinin kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu iki kategorinin de Demokrasi, Tekelleşme kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür. Bu durum CHP milletvekillerinin internet yoluyla vatandaşların bilgi edinme, düşüncelerin ifade etme ve yayma haklarının korunmasını demokrasinin gereği olarak ele aldıkları, medyadaki tekelleşmenin bir benzerinin Türk Telekom’un özelleştirilmesi süreci ile yaşandığı konusunda hükümete uyarılarda bulunarak ve iletişim özgürlüğü hakkının korunması ve sağlanması hususunda CHP’nin özel bir hassasiyet gösteren tek parti olduğu söylenebilir (Bkz. Tablo 3:15 ve Tablo 3:16).

	CHP	AK PARTİ	ANAP	BAĞIMSIZ	Toplam
DİJİTAL GÖZETİM	0	0	0	0	0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	2	0	0	0	2
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI	0	1	0	0	1
TEKELLEŞME	3	0	0	0	3
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR	2	0	0	0	2
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	0	0	0	0	0
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	1	0	0	0	1
İNSAN HAKLARI	1	0	0	0	1
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	2	1	0	0	3
TOPLAM	11	2	0	0	13
N (Belgeler)	76	161	28	1	266

Tablo 3:15: TBMM 22. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

ANAP ve Bağımsız Milletvekillerinin hiç görüş bildirmediği İletişim Özgürlüğü alt kategorisinde AK Parti’de bir, CHP’nden ise iki Milletvekilinin görüş bildirdiği görülür (Bkz. Tablo 3:15). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategorinin Bilişim Çağı-Bilgi Çağı-Bilgi Toplumu, Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme, Hizmet , Şeffaflık ve Kamu Denetimi kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür. Kategoriler arasındaki bu ilişkilendirmeyi 22. Dönem 4. Yasama Yılı 97. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında AK Parti Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır yapar;

“1982 Anayasasının 26 ncı maddesi, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün, bu kapsamda haber alma ve verme özgürlüğünün ve 28 inci maddesi de, basın özgürlüğünün güvencesi oldu, devletin basın ve haber alma özgürlüğünü sağlayacak önlemleri almasını öngördü.

Birleşmiş Milletler, 20 Aralık 1993 tarihinde, her yıl 3 Mayıs günlerinin Dünya Basın Özgürlüğü Günü olarak kutlanmasına karar verdi. Bu gün, sadece gazetecilere özgü bir özgürlük ve hak değildir, tüm bireylere ve kamuya ait olan bir haktır, kolektif bir haktır ve bu hak, sadece okuyucunun, izleyicinin ya da dinleyicinin bireysel hakkı değildir, bu hak, demokratik toplumların ve demokratikleşmenin olmazsa olmazıdır.

Basın, televizyon ve internet bilgi çağının gelişmelerinden yararlanarak görsel ve işitsel alanlara yayılmış, bilgisayar teknolojisinin katkısıyla artık çok etkili bir hale gelmiştir. Basın özgürlüğünü, halkın gerçekleri öğrenme hakkı ve yönetimin şeffaflığı ve denetlenebilirliğinin temel araçlarından birisi olduğunu görmekteyiz. Dünya Basın Konseyi Başkanı Sayın Oktay Ekşi’nin öteden beri savunduğu, “basın özgürlüğü” kavramı yerine “iletişim özgürlüğü” kavramını artık tanımak ve bunu hayata geçirmek gerekir” (TBMM, 2006p).

Yalçınbayır’ın konuşmasında dikkat çeken nokta basın özgürlüğü kavramı yerine iletişim özgürlüğü kavramının tanınmasının bilgi çağının gereklerinden biri olarak dile getirmesidir. İnternet ile birlikte basının daha etkili bir konuma yükseldiği belirten Yalçınbayır’ın, interneti, kamunun gerçekleri öğrenmesini, yönetimin faaliyetlerinin denetlenmesini ve şeffaflığını sağlayıcı bir unsur olarak, bir imkân olarak niteleyen bir söylem ürettiği görülür.

İletişim özgürlüğü kategorisi kapsamında görüş bildiren CHP Milletvekillerinden Osman Coşkunoglu, toplumun tüm kesimlerinin internete erişiminin sağlanmasının ve bu noktada yüksek olan özel iletişim vergisi oranlarının düşürülmesinin iletişim hakkının korunması için önemine değindiği konuşmasında; Hükümetin bu konudaki çalışmalarını yetersiz bulduğunu ve Türkiye’nin bilgi

toplumu olması isteniyorsa bunun sadece söylemlerde değil eylemlerde de kendini göstermesi gerektiği yönünde eleştirel bir söylem ürettiği görülür (TBMM, 2007j).

5651 sayılı Kanun Tasarısının görüşüldüğü 22. Dönem 5. yasama Yılı 99. Birleşimde söz alan CHP Çorum Milletvekili Feridun Ayvazoğlu ise tasarının ilk görüşmeleri sırasında tasarının başlığının “elektronik ortam” da işlenen suçlar olarak belirlenmesinin, elektronik ortamın geniş olması nedeniyle eleştirdiklerini beyan eder. Haberleşme özgürlüğünün, insan hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına olanak sağlama ihtimaline karşın tasarının adının “İnternet Ortamında...” şeklinde sınırlandırılmasını talep ettiklerini ve Komisyon tarafından bu taleplerinin kabul edildiğini belirtir (TBMM, 2007h). Bu görüşler ışığında CHP partisinin internet ortamında iletişim özgürlüğünün korunması ve sağlanması için gerekli gördükleri her noktaya müdahale ettikleri ve kamu yararı için Hükümetin eylemlerini ve çalışmalarını yakından takip ettikleri söylenebilir.

Bir diğer alt kategori olan Erişimin Engellenmesi- İnternet Yasakları-Sansür kategorisinde de sadece CHP Milletvekili Osman Coşkunoglu görüş bildirir. Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategorinin Denetleme- Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirildiği görülür. Coşkunoglu 22. Dönem 5. Yasama Yılı 99. Birleşimde yapmış olduğu konuşmasında görüşülmekte olan 5651 sayılı Kanun Tasarısında yer alan erişimin engellenmesi ile ilgili maddelerin ile kurulan denetleme mekanizmasının git gide sansür mekanizmasına dönüşeceği yönündeki endişesini şu sözler ile dile getirir;

“Şimdi, böyle bir sistemde, şöyle bir tehlike de ortaya çıkabiliyor: Siz, denetleme mekanizmalarını kuruyorsunuz yasal düzenlemeyle. Bu denetleme mekanizmalarının etrafından geçmek mümkün. İşte, yabancı bir ülkede –onun için de vakıa madde var ama oraya buraya İnternet yayını yaparak onun etrafından geçme olanağı var. O denetlemelerin, engellemelerin, erişim engellemelerinin etrafından geçme olanağı bulunur, çıkarılır. O zaman ne olacak? Engellemeyi daha sertleştireceksiniz, daha tırmandıracaksınız ve bunun sonu sansüre gidebilir. Bu tırmanma... Yani, siz bir denetleme ve erişim engellemesi gibi mekanizmalar kuracaksınız, birileri daima bunun üstünden atlamasını becerecektir. Siz bu duvarları yükselttikçe, giderek bu sansüre gider” (TBMM, 2007h).

Coşkunoğlu interneti sansüre tabi tutan bir yolda ilerlenmesi yerine toplumda erken uyarı –sivil toplum örgütü müdahalesi- ve eğitim kombinezonundan oluşan bir alt yapı kurulmasını önerir ve bu altyapı olmadan böyle bir yasanın çıkarılmasının büyük bir eksiklik olduğunu beyan ederek internet ortamında erişim engellemeleri ile iletişim özgürlüğünün sınırlandırılmasına karşı bir söylem üretir.

Mahkumların İletişim Hakkı kategorisinde görüş bildiren sadece AK Parti Karaman Milletvekili Mevlüt Akgül'dür.¹⁶⁰ Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun Tasarısı üzerine söz alan Akgül, Kanunda yapılan değişiklik ile hükümlünün günlük yaşamdaki hakları ve yükümlülüklerin çağın gereklerine uygun hale getirildiğini belirttiği konuşmasında, hükümlülere tanınan interneti takip edebilme hakkını çağın gereklerinden bir olarak niteler (TBMM, 2004j). Akgül'ün konuşmasında hükümlülerin iletişim haklarından bir olarak internetin tanımlanıyor olması, bu dönem internetin temel iletişim araçlarından biri olarak kabul edildiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

TBMM 22. Dönem içerisinde Özel Hayatın Gizliliği ve Dijital Gözetim kategorilerinde hiç görüş bildirilmemiştir. Bu kategoriler ile ilgili herhangi bir görüş bildirilmemiş olması o dönemde internet yoluyla özel hayatın gizliliği ihlallerinin söz konusu olacak düzeyde yaşanmadığını gösterir. Bunun nedeninin o dönemde henüz kişisel verilerin internet ortamında çok yer almaması olduğu da düşünülebilir.

ANAP ve Bağımsız milletvekillerinin hiç görüş bildirmediği İnternet ve İletişim Özgürlüğü kategorisinde, ağırlıklı olarak CHP'nin görüş bildirdiği, AK Parti Milletvekillerinin ise sadece Mahkumların İletişim Hakkı ve İletişim Özgürlüğü kategorilerinde bir kez görüş bildirdiği göz önünde bulundurulduğunda; İnternet ve İletişim Özgürlüğü ana kategorisinde hâkim olan görüşlerin Cumhuriyet Halk Partisi'ne ait olduğu söylenebilir. CHP internet ortamında iletişim özgürlüğünün korunması ve sağlanması konusuna; teknik, altyapı, denetleme ve düzenlemeler, verilen internet hizmetinin koşullarının iyileştirilmesi, tekelleşmenin bu özgürlüğü sınırlandırması gibi pek çok noktadan yaklaştığı görülür. Temel insan hak ve

¹⁶⁰ 22. Dönem 3. Yasama yılı 31. Birleşim

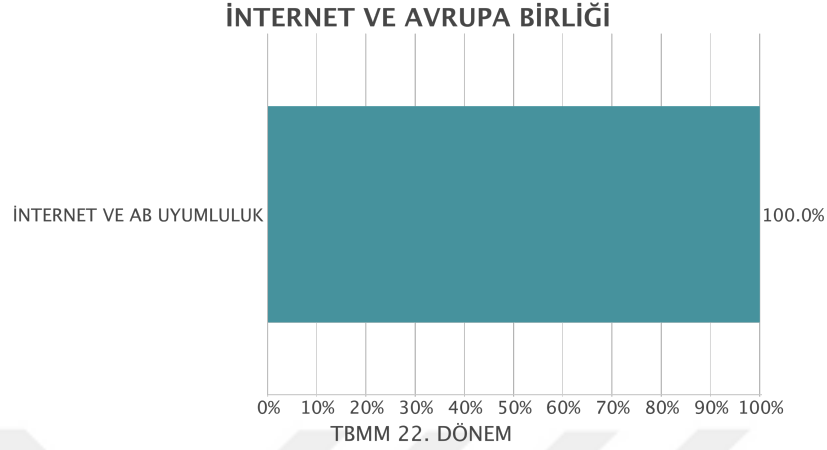
özgürlüklerinden biri olan iletişim hakkının korunmasına kamunun yararı ilkesi ile yaklaşan CHP, demokrasinin işler hale gelmesi için basın özgürlüğü, ifade ve düşünce özgürlüğünün dolayısıyla iletişim özgürlüğünün internet ortamında sağlanması için gayret içinde olduğu söylenebilir.

İnternet ortamının yarattığı imkânlardan yönetim, eğitim gibi alanlarda faydalanılması, internetin yönetim faaliyetlerinin şeffaflığını, kamu denetimini sağlaması gibi konularda ve internet hizmetinin topluma sağlanması için yürütülen faaliyetler ile ilgili sıklıkla görüş bildiren iktidar partisinin internet ortamında iletişim özgürlüğü ile ilgili ise neredeyse hiç görüş bildirmemesi dikkate değerdir. Bu durum iktidar partisinin internet ortamının sağladığı ifade etme, bilgi edinme ve bilgi paylaşma imkânları ile ilgili temkinli belki de kaygılı bir tavır içinde olduğu ve bu konuda görüş bildirmeyerek bu tavırlarını ortaya koymama yolunu seçtikleri şeklinde yorumlanabilir.

Kod Sıra No	İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	DİJİTAL GÖZETİM	BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI	TEKELLEŞME	ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR	ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	İNŞAN HAKLARI	İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	TOPLAM
1	İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ										0
2	İNTERNET VE AB ÜYÜMLÜLÜK										0
3	İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ										0
4	YENİ DÜNYA DÜZENİ										0
5	KÜRESELLEŞME										0
6	TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME										1
7	BİLGİ KIRILILIĞI										0
8	BİLSİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.										1
9	İNTERNET VE YÖNETİŞİM										0
10	HİZMET										1
11	E-DEVLET										0
12	HİZMET YETERSİZLİĞİ										0
13	EĞİTİM										0
14	EKONOMİK BOYUT										0
15	ŞEFFAFLIK										1
16	ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI										0
17	İNTERNET VE DEMOKRASİ										0
18	DEMOKRASİ										3
19	BİLGİ EDİNME HAKKI										0
20	KATILIM										0
21	YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ										0
22	FIRSAT EŞİTLİĞİ										0
23	KAMU YARARI										0
24	KAMU YARARINA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI										0
25	KAMU DENETİMİ										1
26	ELEKTRONİK OYLAMA										0
27	İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT										0
28	GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ										0
29	İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ										0
30	AHLAKI ÇÖKÜNTÜ										0
31	ÇOCUK İSTİSMARI										0
32	İNTERNET BAĞIMLILIĞI										0
33	TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT										0
34	İNTERNET VE DENETLEME DÜZENLEMESİ										0
35	BİLSİM HUKUKU										0
36	SANAL KUMARHANELER-BAHİS										0
37	E-TİCARET TUKETİCİ HAKLARI										0
38	FİKRİ HAKLAR										0
39	YERİ GÜVENLİLİĞİ										0
40	GÜVENLİ İNTERNET										0
41	YERLENDİRME										0
42	DENETLEME DÜZENLEMESİ										1
43	İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ										4
44	DİJİTAL GÖZETİM										0
45	BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ										2
46	MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI										0
47	TEKELLEŞME										0
48	ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR										2
49	ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ										0
50	İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ										2
51	İNŞAN HAKLARI										1
52	İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ										1
53	TOPLAM										20

Tablo 3.16: TBMM 22. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

3.7.1.7. İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:7: TBMM 22. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi

İnternet ve Avrupa Birliği ana kategorisi altında yer alan Avrupa Birliğine Uyumluk kategorisinde en çok görüş bildiren AK Parti Milletvekilleridir. Ana Muhalefet Partisi CHP bu kategori altında herhangi bir görüş bildirmezken ANAP sadece bir kere bu kategoride görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:17). İnternet ve Avrupa Birliği kategorisinin kod ilişkiler matrisinde de görüleceği üzere (Bkz. Tablo 3:18) bu kategori en çok Eğitim, Bilişim Çağı- Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu, Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorileri ile ilişkilendirilir (Bkz. Tablo 3: 18).

	CHP	AK PARTİ	ANAP	BAĞIMSIZ	Toplam
AB UYUMLULUK	0	6	1	0	7
TOPLAM	0	6	1	0	7
N (Belgeler)	76	161	29	1	267

Tablo 3:17: TBMM 22. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Partilere Göre apraz Tablosu

Önceki kategorilerin analizlerinden de anlaşıldığı üzere 22.Dönem, e-devlet sisteminin faaliyete geçirildiği, eğitim, sağlık vb. gibi hayatın tüm alanlarında vatandaşa hizmet sağlanması internet teknolojilerinden yararlanılmaya başlandığı dönemdir. Tüm bu bahsettiğimiz gelişmelerin, meclis konuşmalarında Avrupa Birliğine uyumlu olunması ya da olunduğu yönünde argümanlarla karşımıza çıktığı

görülür. AK Parti Denizli Milletvekili Mehmet Yüksektepe'nin 22. Dönem 2. Yasama Yılı 43. Birleşiminde yapmış olduğu konuşmasında tam da bu bağlamda bir söylem ürettiği görülür:

“İnternetin kamu yönetiminde kullanılması demek olan e-devlet için ise “kamu anlayışının ve hizmet süreçlerinin yeniden formatlanmasıdır” diyebiliriz. Sayın Başkan, değerli arkadaşlar, görüşmekte olduğumuz Elektronik İmza Kanunu Tasarısı yasalaştığında bu anlattığım kamu yönetiminin yeniden formatlanmasının en önemli aracı olacaktır. Bu kanunu çıkarmakla, geç de olsa, bilgi toplumuna geçişte önemli bir sıçrama sağlamış olacağız ve üyesi olacağımız Avrupa Birliği normlarını da kamu yönetimi anlamında yakalamış olacağız. Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür eder, hepinize saygılarımı sunarım” (TBMM, 2004b).

İnternet ve Avrupa Birliği kategorisinin kod ilişkiler matrisinde de görüldüğü üzere (Bkz. Tablo 3:18) meclis konuşmalarında AB Uyumluluk kategorisi, Eğitim ve Bilişim Çağı- Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu kategorileri ile ilişkilendirilir. Türkiye'nin Bilgi Toplumu olma yolunda internetin eğitim alanında kullanılmasının önemine yönelik bir söylem üretilen bu meclis konuşmalarının; okullara internet bağlanması, teknoloji sınıfları kurulması, öğrenci ve öğretmenlerin iyi birer internet okuryazarı olmaları için gerekli çalışmaların yapılması gibi konular ekseninde ilerlediği görülür. AK Parti Siirt Milletvekili Öner Ergenç 22. Dönem 3. Yasama Yılı 40. Birleşiminde yapmış olduğu konuşmasının da bu bağlamda bir söylem ürettiği görülür;

“Bilgiye elektronik ortamda sınırsız bir şekilde ulaşmanın ve ulaşılan bilgiyi kullanmanın, kullanılabilir olan bilgiyi seçebilmenin önemi ve bilinciyle hareket eden hükümetimizce, 2003-2004 yılında okullara 84 000 bilgisayar, 17 000 tepegöz dağıtılmış, 9 127 okula hızlı internet bağlantısı yapılmıştır. Bu yıl sonuna kadar, bu internet bağlantısı 43 000'e tamamlanmış olacaktır. Bu yolla, böylece Avrupa ülkeleriyle yapılan resmî bilgi paylaşımı anlaşması çerçevesinde, öğrencilerimizin, Avrupa Birliği öğrencileriyle de bilgi paylaşımını gerçekleştirebilecek ve bu imkâna kavuşuracak ve çocuklarımızın dünyaya açılmaları sağlanmış olacaktır. Ayrıca, 2005 yılında 1 400 okulumuza da bilgi teknolojileri sınıfı kurulmaktadır” (TBMM, 2004g).

Milletvekili Ergenç gibi AK Parti Osmaniye Milletvekili Mehmet Sarı da benzer bir söylem ile eğitim alanında internetin kullanımının bilgi çağının gereklerinden biri olduğuna konuşmasında önemle değinir. Sarı, Türkiye'nin çağı yakalaması, dünya ülkeleri ile yarışabilmesi ve Avrupa Birliğine üye olabilmesi için

bu teknolojinin imkânlarından yararlanmasının, gençlerin ve okulların donanımlı hale getirilmesinin ne derece mühim olduğuna dair bir söylem üretir;

“Buradan öğrencilerimize de seslenmek istiyorum: Bilgisayar, İnternet, bilgi, iletişim çağındayız, AB yolunda bir ülkeyiz. Gençlerimizi ve okullarımızı en donanımlı şekilde dünya ülkeleriyle boy ölçüşebilecek düzeyde yetiştirmek zorundayız. Düğmeye bastığımızda dünyanın bütün üniversitelerindeki bilgilere ulaşmamız mümkündür. Artık Japonya, İngiltere, Amerika’daki okullarla, öğrencilerle, üniversitelerle yarışmak zorundayız” (TBMM, 2007k).

ANAP Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan konuşmasında Yükseköğretim sisteminin AB standartlarına uygun hale getirilmesinin gerekliliğine değinirken, bu kapsamda okulların internet ve bilgisayar altyapısına sahip olmasının gerekliliğini özellikle vurgular. Eğitimin iyileştirilmesi için hükümetin/devletin yapmakla yükümlü olduğu çalışmaları sıralayarak eğitimde internet teknolojisinin kullanımının halihazırda yetersiz olduğu yönünde bir söylem üretir (TBMM, 2006r).¹⁶¹

İnternet ve Avrupa Birliği ana kategorisi kapsamında yapılan meclis konuşmalarının genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; bu kategori altında internetin eğitim alanında yaygın olarak kullanılmasının Türkiye’nin bilgi çağını yakalamasının gereği olarak nitelendiği görülür. Türkiye’nin dünya ülkeleri ile yarışabilir bir düzeye gelebilmesi için, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinin bir koşulu olarak eğitim alanında internet teknolojisinden yararlanılmasında, Avrupa Birliği normlarını ve Avrupa ülkelerinin bu konuda yapmış olduğu tüm çalışmaları kendisine örnek aldığı/alması gerektiği görüşünün mecliste sıklıkla dile getirildiği görülür. Bu kategori altında yapılan tüm meclis konuşmalarında interneti bir teknolojik imkân, Türkiye’nin gelişimini ve ilerlemesini sağlayıcı önemli bir unsur olarak ele alındığı ve bu bağlamda bir söylem üretildiği görülür. İktidar partisinin daha çok Türkiye’nin gelişimi için

¹⁶¹ 22. Dönem 4. Yasama Yılı 54. Birleşiminde ANAP Milletvekili İbrahim Özdoğan; “Yükseköğretim sistemi ise AB standartlarına uygun olarak Lima Bildirgesi kapsamında idarî ve malî özerklik, akademik özgürlük ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılacaktır. Bu kapsamda, hem 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası hem de 3308 sayılı Çıracılık ve Meslekî Eğitim Yasasında, paralel değişiklikler yapılacaktır. Sistemi bir bütün olarak ele aldığımız ve işlediğimiz için, elbette okulların, öğrencilerin ders dışı etkinliklerde de bulunabilecekleri, ailelerin bilgisayar, toplantı salonu gibi, okulların çeşitli olanaklarından yararlanabilecekleri kampus okul niteliğine kavuşturulması, öğrenci odaklı yeni öğretim tekniklerine uygun mekân düzenlemeleriyle, araç ve gereçlerle donatılması, internet ve bilgisayar altyapısının tamamlanması, bu sürecin bir parçası olarak tasarlanmak durumundadır” (TBMM: 2006r).

internet teknolojisi ile ilgili yürüttükleri tüm faaliyetlerini birer hizmet olarak kamuya duyurma gayesinde de olduğu söylenebilir.

Kod Sistemi	İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ	İNTERNET VE AB UYUMLULUK	TOPLAM
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ			0
İNTERNET VE AB UYUMLULUK			0
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ			0
YENİ DÜNYA DÜZENİ			0
KÜRESELLEŞME			0
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME		2	2
BİLGİ KİRLİLİĞİ			0
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.		3	3
İNTERNET VE YÖNETİŞİM			0
HİZMET		1	1
E-DEVLET		1	1
HİZMET YETERSİZLİĞİ			0
EĞİTİM		3	3
EKONOMİK BOYUT			0
ŞEFFAFLIK			0
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI			0
İNTERNET VE DEMOKRASİ			0
DEMOKRASİ			0
BİLGİ EDİNME HAKKI			0
KATILIM		1	1
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ			0
FIRSAT EŞİTLİĞİ			0
KAMU YARARI			0
KAMUOYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI			0
KAMU DENETİMİ			0
ELEKTRONİK OYLAMA			0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT			0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ			0
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ			0
AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ			0
ÇOCUK İSTİSMARI			0
İNTERNET BAĞIMLILIĞI			0
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT			0
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME			0
BİLİŞİM HUKUKU		1	1
SANAL KUMARHANELER-BAHİS			0
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI			0
FİKRİ HAKLAR			0
VERİ GÜVENLİĞİ			0
GÜVENLİ İNTERNET		1	1
VERGİLENDİRME			0
DENETLEME-DÜZENLEME		2	2
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ			0
DİJİTAL GÖZETİM			0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ			0
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI			0
TEKELLEŞME			0
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR			0
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ			0
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ			0
İNSAN HAKLARI			0
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ			0
Σ TOPLAM	0	15	15

Tablo 3:18: TBMM 22. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

3.7.2. TBMM 24. Dönem Meclis Birleşimlerinin Analizi

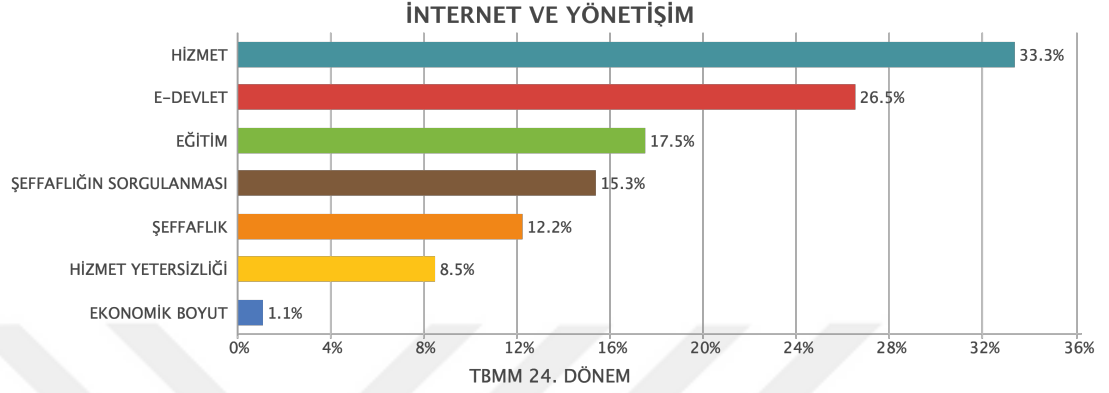
TBMM'nin 24. Dönemi 28 Haziran 2011- 23 Nisan 2015 tarih aralığını kapsamaktadır. TBMM 24. Dönem parlamento üyeleri; Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Halkların Demokratik Partisi (HDP)¹⁶², Katılımcı Demokrasi Partisi (KADEP), Elektronik Demokrasi Partisi (E-Parti), Bağımsız milletvekilleridir.

Bu dönem Türkiye'de bireysel internet kullanımının yüksek oranlara ulaşmış olduğu, internet ile toplumun birçok kesiminin tanıştığı ve gündelik hayatın içinde internetin artık çok önemli bir yere sahip olduğu bir dönemdir. Bu dönemde, internet ile ilgili ilk yasal düzenleme olan 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun bazı maddelerinde, 6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile değişiklikler yapılır.

TBMM 24. Dönem meclis birleşimlerinin nitel içerik analizinin yapıldığı bu bölümde iktidar partisi ve muhalefet partilerinin internet ile ilgili ürettiği söylemlere de kısaca değinilir.

¹⁶² HDP 15 Ekim 2012 tarihinde kurulmuştur. 24. Dönem 3. Yasama Yılından itibaren Mecliste yer alan HDP 28 Nisan 2014 tarihinde BDP partisi ile birleşmiş, BDP Milletvekilleri HDP partisine katılmışlardır (HDP:2014). Araştırmanın içerik analizi kısmında bu iki partinin üyelerinin meclis konuşmaları bu nedenle ayrı ayrı kodlanmıştır. Ancak bu birleşme ile ortak bir siyasal ideoloji etrafında birleştikleri için partilerin internet ile ilgili görüşlerinin yorumlanmasında tek parti olarak değerlendirilmeleri gerekli görülür.

3.7.2.1. İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:8: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisi

TBMM 24. Döneminde İnternet ve Yönetişim ana kategorisinde en çok konuşulan alt kategori Hizmet kategorisidir (Bkz. Grafik 3:8). Bu kategoride AK Parti milletvekillerinin oldukça yoğun bir şekilde görüş bildirdiği görülür. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve CHP eşit oranda Hizmet kategorisinde görüş bildirirken Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Milletvekillerinden sadece biri bu kategori kapsamında değerlendirilen bir konuşma yapar. Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve Bağımsız milletvekilleri ise Hizmet kategorisinde görüş bildirmez (Bkz. Tablo 3:19).

	MHP	CHP	AK PARTİ	BDP	HDP	BAĞIMSIZ	Toplam
HİZMET	3	3	56	1	0	0	63
E-DEVLET	3	4	41	0	0	0	48
HİZMET YETERSİZLİĞİ	2	9	0	2	3	0	16
EĞİTİM	0	0	31	2	0	0	33
EKONOMİK BOYUT	0	0	2	0	0	0	2
ŞEFFAFLIK	1	2	18	0	0	0	21
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI	13	11	0	2	3	0	29
TOPLAM	22	29	148	7	6	0	212
N (Belgeler)	143	173	208	49	25	1	599

Tablo 3:19: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

İnternet ve Yönetişim ana kategorisinin kod ilişkiler matrisine bakıldığında Hizmet kategorisinin Eğitim kategorisi ile yoğun olarak ilişkilendirildiği, İletişim

Özgürlüğü, Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme, Bilişim Çağı-Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu, E-devlet, Kamuoyuna Duyurulması ve Paylaşılması ve Güvenli İnternet kategorileri ile eşit ve az oranda ilişkilendirildiği görülür. Hizmet kategorisinin sıklıkla ilişkilendirildiği Eğitim kategorisinde de AK Parti milletvekilleri en fazla görüş bildirenlerdir ve kod ilişkiler matrisine bakıldığında Eğitim kategorisinin de en sık ilişkilendirildiği kategori Hizmet kategorisidir. Eğitim kategorisi kapsamında CHP, MHP, HDP ve Bağımsız milletvekillerinin hiç görüş bildirmemiş olması dikkate değerdir. BDP milletvekillerinden ise sadece iki tanesi konu hakkında görüş bildirir.

Bu iki kategori kapsamında ağırlıklı olarak internet altyapısının tüm ülkeyi kapsayacak şekilde genişletilmesi, internet aracılığıyla vatandaşların bilgiye hızlı ve kolay erişiminin sağlanması, tüm okullara internetin bağlanması ve bilgi teknoloji sınıflarının kurulması, eğitim öğretim faaliyetlerinden öğrencilerin genel durumlarının velileri tarafından takibine değin internet yoluyla eğitim alanında yürütülen tüm çalışmaların yoğun olarak dile getirildiği görülür.¹⁶³ Kategoriler arası ilişkiler değerlendirildiğinde, özellikle iktidar partisinin interneti öncelikli olarak devletin/hükümetin vatandaşlarına sağladığı bir hizmet olarak gördüğü, internet altyapısının geliştirilmesi, eğitim alanında internet kullanımının artırılması yoluyla da vatandaşlarına önemli bir hizmet sağladıklarına dair bir görüşü yoğun olarak meclis birleşimlerinde dile getirdikleri söylenebilir.

E-devlet kategorisi kapsamında yer alan meclis konuşmalarını da yoğun olarak AK Parti milletvekilleri yapmış olmakla birlikte bu kategori de CHP ve MHP milletvekilleri de görüş bildirirler (Bkz. Tablo 3:19). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında E-devlet kategorisi ile pek çok kategorinin ilişkilendirildiği görülür ancak kayda değer derecede Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme ve Şeffaflık kategorileri ile ilişkilendirilme söz konusudur. Bu durum internetin e-devlet hizmetini

¹⁶³ AK Parti Milletvekili Ali Aydınoğlu 24. Dönem 2. Yasama Yılı 8. Birleşim; AK Parti Ankara Milletvekili Tülay Selamoğlu 24. Dönem 2. Yasama Yılı 32. Birleşim; 24. Dönem 3. Yasama Yılı 24. Birleşim Kocaeli Fikri Işık; AK Parti Muğla Milletvekili Yüksel Özden 24. Dönem 3. Yasama Yılı 69. Birleşim; AK Parti Siirt Milletvekili Osman Ören 24. Dönem 4. Yasama Yılı 3. Birleşim; AK Parti Amasya Milletvekili Avni Erdemir 24. Dönem 4. Yasama Yılı 34. Birleşim; vd.

sağlayan bir teknolojik imkân olmanın yanında devlet faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayıcı bir unsur olarak da görüldüğü şeklinde yorumlanabilir.

İnternet ve Yönetişim ana kategorisinde yer alan muhalif ve eleştirel kategoriler olan Şeffaflığın Sorgulanması ve Hizmet Yetersizliği kategorilerinde sadece muhalefet partilerinin görüş bildirmiş olması ve AK Parti milletvekillerinin hiç görüş bildirmemiş olması beklenen bir sonuçtur. Bağımsız milletvekillerinin görüş bildirmediği bu kategoriler kapsamında ağırlıklı olarak CHP ve MHP milletvekilleri görüş bildirmiş, BDP ve HDP milletvekilleri de her iki kategoride az da olsa fikir beyan etmişlerdir (Bkz. Tablo 3: 19). Hükümetin/devletin faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin şeffaflığının sorgulanmasında internet teknolojilerinden yararlanan muhalefet partilerinin üyeleri, özellikle KPSS ve benzeri kamu personelinin atanması ile ilgili sınavlardaki şaibeli durumlar, kamu ile devlet kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerinin internet aracılığıyla açık bir şekilde paylaşılmaması gibi konular ekseninde ilerleyen meclis konuşmalarını¹⁶⁴ kapsayan Şeffaflığın Sorgulanması kategorisinin diğer kodlarla olan ilişkilerine bakıldığında Denetleme- Düzenleme kategorisi başta olmak üzere Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları ve Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür. Bu ilişkiler değerlendirildiğinde 24. Dönem içerisinde muhalefet partilerinin hükümetin internet ile ilgili yapmış olduğu düzenleme faaliyetlerini sorgulayan bir tutum içerisinde olduğu söylenebilir.

CHP ve MHP milletvekillerinin ağırlıklı olarak görüş bildirdiği, internet altyapısının yetersizliği nedeniyle aksayan hizmetler, halihazırda ülkenin pek çok noktasına internet hizmetinin sağlanmamış olması, internet hizmetinin ucuz olmaması¹⁶⁵ gibi konular ekseninde ilerleyen Hizmet Yetersizliği kategorisi

¹⁶⁴ MHP Isparta Milletvekili S. Nevzat Korkmaz 24. Dönem 2. Yasama Yılı 123. Birleşim; CHP Konya Milletvekili Atilla Kart 24. Dönem 2. Yasama Yılı 123. Birleşim; CHP Tunceli Milletvekili Kamer Genç 24. Dönem 2. Yasama Yılı 96. Birleşim; HDP Bingöl Milletvekili İdris Baluken 24. Dönem 3. Yasama Yılı 10. Birleşim; Kütahya Milletvekili Alim Işık 24. Dönem 3. Yasama Yılı 10. Birleşim; MHP İzmir Milletvekili Oktay Vural 24. Dönem 3. Yasama Yılı 16. Birleşim; BDP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan 24. Dönem 3. Yasama Yılı 39. Birleşim.

¹⁶⁵ CHP İstanbul Milletvekili Binnaz Toprak 24. Dönem 2. Yasama Yılı 7. Birleşim; BDP Bingöl Milletvekili İdris Baluken 24. Dönem 2. Yasama Yılı 115. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Haluk Eyidoğan 24. Dönem 3. Yasama Yılı 11. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Gürkut Acar 24. Dönem 3. Yasama Yılı 99. Birleşim; HDP Mersin Milletvekili Ertuğrul Kürkçü 24. Dönem 4. Yasama Yılı 80. Birleşim.

kapsamındaki meclis birleşimleri sadece Bilişim Çağı-Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu kategorisi ile ilişkilendirilir. Bu ilişkilendirme muhalefet partilerinin Türkiye'nin bilgi toplumu olması, çağın gereklerine uygun olarak vatandaşlara hizmet verilmesi konusunda internet teknolojisinden yeterli düzeyde yararlanılmadığı yönünde bir görüşe sahip olduklarını gösterir.

Muhalefet partileri tarafından hükümetin/devletin faaliyetlerinin şeffaflığının sorgulanmasında önemli bir araca dönüşen internetin, iktidar partisi kanadınca faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayan bir unsur olarak ele alındığı görülür. Şeffaflık kategorisi kapsamında AK Parti milletvekilleri yoğun bir şekilde görüş bildirir. E-devlet kategorisi başta olmak üzere Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisi ve Ekonomik Boyut kategorisi ile de ilişkilendirilen Şeffaflık kategorisinde yer alan meclis konuşmalarının ağırlıklı olarak iktidar partisi üyelerince yapıldığı göz önünde bulundurulursa; iktidar partisi kanadında internetin hem vatandaşlara sağlanan hizmetlerde hem bu hizmetlerin şeffaf ve açık bir şekilde kamu ile paylaşılmasında önemli bir imkân olduğu görüşünün hâkim olduğu söylenebilir.

İnternet ve Yönetişim ana kategorisi kapsamında en az görüş bildirilen kategori olan Ekonomik Boyut kategorisinde yalnızca AK Parti milletvekilleri konuşma yapar. Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Şeffaflık ve E-devlet kategorileri ile ilişkilendirilir. Bu ilişkiler değerlendirildiğinde iktidar partisince internet, vatandaşa sağlanan hizmetlerde önemli bir araç olmasının yanında devletin bu hizmetleri yerine getirme sürecinde zaman ve maliyetten tasarrufunu da sağladığı görüşünün az da olsa dile getirilir.¹⁶⁶

İnternet ve Yönetişim ana kategorisinin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; bu kategori kapsamında en çok iktidar partisi üyeleri görüş bildirir. Bu da kategorinin içeriği göz önünde bulundurulduğunda beklenen bir sonuçtur. İktidar partisi olan AK Parti'nin internet ile ilgili görüşlerini aktardıkları meclis konuşmalarına hâkim olan konu, internet aracılığıyla ve internetin sağladığı imkânlarla vatandaşlara daha iyi hizmet sağlanmasıdır. Bu durum E-devlet, Hizmet ,

¹⁶⁶ AK Parti Kırklareli Milletvekili Şenol Gürşan 24. Dönem 2. Yasama Yılı 37. Birleşim; Maliye Bakanı Mehmet Şimşek.

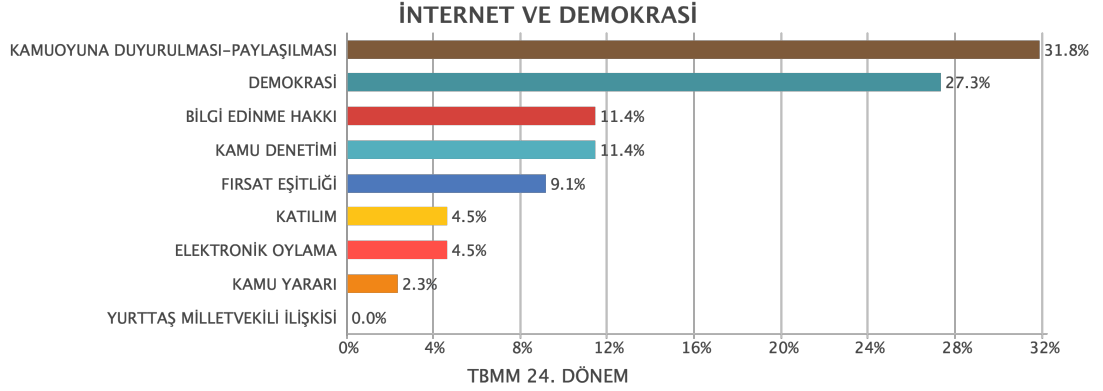
Eğitim kategorilerinde de AK Parti üyelerinin diğer tüm parti üyelerine oranla daha sık görüş bildirmiş olmaları ile de kendini gösterir. Ayrıca iktidar partisi iktidar partisi kanadında internetin, faaliyetlerinin şeffaflığını sağlayan önemli bir araca dönüştüğü söylenebilir.

Muhalefet partileri tarafından hükümetin yönetim faaliyetlerinin sorgulanması ve eleştirilmesi boyutunda önemli bir araca dönüşmeye başlayan internetin, vatandaşlara daha iyi hizmet verilmesi için de önemli bir teknolojik imkân olarak görüldüğü ve hükümeti/devleti özellikle internet altyapısını geliştirmeği ve bu teknolojinin imkânlarından faydalanma noktasında gerekli çalışmalarını yapmadığı için eleştirdikleri görülür.

Kod Sistemi	İNTERNET VE YÖNETİŞİM	HİZMET	E-DEVLET	HİZMET YETERSİZLİĞİ	EĞİTİM	EKONOMİK BOYUT	ŞEFFAFLIK	ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI	TOPLAM
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ									0
YENİ DÜNYA DÜZENİ									0
KÜRESELLEŞME									0
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	1	3		1		1		1	7
BİLGİ KIRILILIĞI									0
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	2	2		1	3				8
İNTERNET VE YÖNETİŞİM									0
HİZMET			1		12				13
E-DEVLET	1			2		2		4	9
HİZMET YETERSİZLİĞİ									0
EĞİTİM	12	2							14
EKONOMİK BOYUT	2	2				1			3
ŞEFFAFLIK	4	4				1			5
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI									0
İNTERNET VE DEMOKRASİ									0
DEMOKRASİ									0
BİLGİ EDİNME HAKKI									0
KATILIM									0
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ									0
HIRSAT EŞİTLİĞİ				2					2
KAMU YARARI									0
KAMU YARARI	2	1							3
KAMU YARARI									0
KAMU DENETİMİ			2						2
ELEKTRONİK OYLAMA									0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT									0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ			1						1
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ									0
AHLAKI ÇÖKÜNTÜ									0
ÇOCUK İSTİSMARI									0
İNTERNET BAĞIMLILIĞI									0
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT									0
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME									0
SANAL KUMARHANELER-BAHİS									0
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI									0
FİKRİ HAKLAR									0
BİLİŞİM HUKUKU									0
VERİ GÜVENLİĞİ									0
VERGİLENDİRME									0
GÜVENLİ İNTERNET									0
DENETLEME-DÜZENLEME	1	1		1				4	3
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ									0
İNŞAN HAKLARI									0
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ									0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ									0
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI									0
TEKELLEŞME									0
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR								1	1
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ									0
DİJİTAL GÖZETİM									0
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	1								1
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ									0
AB UYUMLULUK									0
TOPLAM	0	20	19	1	21	3	6	6	76

Tablo 3:20: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yönetişim Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

3.7.2.2. İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:9: TBMM 24. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisi

İnternet ve Demokrasi ana kategorisi kapsamında en çok görüş bildirilen kategori Kamuoyuna Duyurulması-Paylaşılması kategorisidir (Bkz. Grafik 3:9). Bu kategoride en çok AK Parti milletvekilleri görüş bildirirken muhalefet partileri içinde sadece MHP milletvekillerinin görüş bildirdiği görülür (Bkz. Tablo 3:21) . Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategori Hizmet kategorisi başta olmak üzere, Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme ve E-devlet kategorileri ilişkilendirilir.

	MHP	CHP	AK PARTİ	BDP	HDP	BAĞIMSIZ	Toplam
DEMOKRASİ	1	7	2	2	0	0	12
BİLGİ EDİNME HAKKI	1	4	0	0	0	0	5
KATILIM	1	1	0	0	0	0	2
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ	0	0	0	0	0	0	0
FIRSAT EŞİTLİĞİ	0	0	4	0	0	0	4
KAMU YARARI	0	0	1	0	0	0	1
KAMUOYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI	5	0	9	0	0	0	14
KAMU DENETİMİ	1	0	3	1	0	0	5
ELEKTRONİK OYLAMA	0	1	0	1	0	0	2
TOPLAM	9	13	19	4	0	0	45
N (Belgeler)	143	173	208	49	25	1	599

Tablo 3:21: TBMM 24. Dönem İnternet ve Demokrasi Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Demokrasi kategorisi kapsamında en çok görüş bildiren CHP milletvekilleridir. AK Parti ve BDP milletvekilleri eşit oranda görüş bildirirken MHP milletvekillerinden sadece biri bu kategori kapsamında görüş bildirir. Erişimin

Engellenmesi- İnternet Yasakları-Sansür kategorisi ile yoğun şekilde ilişkilendirilen Demokrasi kategorisinin Basın Özgürlüğü, İletişim Özgürlüğü, İfade ve Düşünce Özgürlüğü ile Denetleme-Düzenleme kategorileriyle de dikkate değer sıklıkta ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:22). Bu ilişkiler değerlendirildiğinde internet mecrasında demokrasinin temel unsurlarından olan ifade ve düşünce özgürlüğünün korunması konusunda ana muhalefet partisi CHP'nin büyük bir hassasiyet gösterdiği ve 24. Dönem içerisinde internet ile ilgili yapılan/yapılacak olan düzenlemelerde özellikle erişimin engellenmesi gibi iletişim özgürlüğünü kısıtlayıcı uygulamalara karşı bir tavır alındığı söylenebilir.¹⁶⁷

Bilgi Edinme Hakkı kategorisinde en çok görüş bildiren parti CHP'dir. Bu kategori kapsamında görüş bildiren bir diğer parti MHP'dir. İktidar partisi olan AK Parti'nin bu kategori kapsamında görüş bildirmemiş olması dikkat çekicidir (Bkz. Tablo 3:21). Bilgi Edinme Hakkı kategorisi de Erişim Engellenmesi-İnternet Yasakları- Sansür kategorisi ile dikkat çekici düzeyde ilişkilendirilir. Bu kategorinin ilişkilendirildiği bir diğer kategori ise Denetleme-Düzenleme kategorisidir. Bu ilişkiler değerlendirildiğinde 24. Dönem içerisinde 5651 Sayılı Kanun'un bazı maddelerinde yapılan değişiklikler ile ilgili meclis müzakereleri sürecinde özellikle muhalefet partilerinin bilgi edinme hakkının korunmasının gerekliliği yönünde bir görüş içinde oldukları söylenebilir.

Bilgi Edinme Hakkı ile aynı oranda görüş bildirile Kamu Denetimi kategorisi kapsamında yapılan meclis konuşmalarını ağırlıklı olarak AK Parti milletvekilleri yapar. MHP ve BDP' den yalnızca birer milletvekilinin görüş bildirdiği bu kategoride CHP, HDP ve Bağımsız milletvekilleri ise görüş bildirmez. Kamu denetimi kategorisi sadece E-devlet kategorisi ile ilişkilendirilir.

¹⁶⁷ CHP İstanbul Milletvekili Sedef Küçük 24. Dönem 4. Yasama Yılı 54. Birleşim; CHP Manisa Milletvekili Sakine Öz 24. Dönem 4. Yasama Yılı 54. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Umut Oran 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Sedef Küçük 24. Dönem 4. Yasama Yılı 63. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Binnaz Toprak 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim.

Katılım kategorisi kapsamında sadece CHP ve MHP'den birer milletvekili görüş bildirir. Bu kategori Denetleme-Düzenleme ve Erişim Engellenmesi-İnternet Yasakları- Sansür kategorileri ile ilişkilendirilir (Bkz. Tablo 3:22).

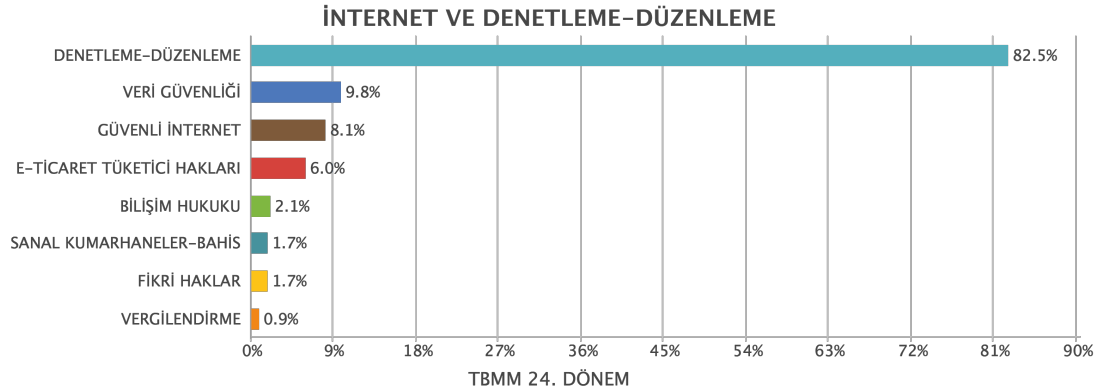
Katılım kategorisi ile aynı oranda konuşulan bir diğer kategori Elektronik Oylama kategorisidir (Bkz. Grafik 3:9).Bu kategori kapsamında sadece AK Parti ve BDP'den birer milletvekili görüş bildirir. Elektronik Oylama başka kategorilerle ilişkilendirilmez (Bkz. Tablo 3:22).

Kamu Yararı kategorisinde AK Parti'den bir milletvekili görüş bildirir. Kamu Yararı kategorisi de herhangi bir kategori ile ilişkilendirilmez.

İnternet ve Yönetişim ana kategorisi alt kategorilerinden bir olan Yurttas Milletvekili İlişkisi kategorisinde hiçbir milletvekili görüş bildirmez (Bkz. Tablo 3:21).

İnternet ve Demokrasi ana kategorisi genel bir değerlendirmesi yapıldığında bu kategori kapsamında muhalefet partilerinin yoğun olarak görüş bildirdiği, özellikle internet ile ilgili yasal düzenlemelerin, birbirleri ile yoğun ilişki içerisinde olan, ifade ve düşünce özgürlüğü, bilgi edinme hakkı, basın özgürlüğü gibi hak ve özgürlükleri kısıtlaması karşısında ortak bir görüş etrafında birleşildiği ve iktidar partisinin bu konudaki eylemlerinin eleştirildiği görülür. Ayrıca internet aracılığıyla kamunun, devletin kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerini denetleme, bu faaliyetler hakkında bilgi alma haklarının da yeterli düzeyde hükümet/devlet tarafından sağlanmadığı hususunda da muhalefet partilerinin iktidara karşı bir ortak tavırda birleştiği söylenebilir.

3.7.2.3. İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:10: TBMM 24. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi

Bu kategori kapsamın en çok Denetleme-Düzenleme alt kategorisinde görüş bildirilir. Her partinin görüş bildirdiği bu kategori kapsamında sırasıyla en çok CHP, MHP ve AK Parti milletvekillerinin görüş bildirdiği görülür (Bkz. Tablo 3:23). BDP ve HDP milletvekillerinin de azımsanmayacak oranda görüş bildirdiği bu kategorinin diğer kategorilerle de yoğun olarak ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:24).

24. Dönem Türkiye’de internet kullanımının yaygınlaştığı, sosyal medya kullanımının arttığı ve internetin artık hayatın vazgeçilmez öğelerinden biri olduğu bir dönemdir. Bu dönemde internet artık en önemli bilgi kaynağına dönüşmüştür. İnternet kullanımının yaygınlaşması, internetin sağladığı yeni olanaklar (kullanıcıların içerik üretebilmesi, hızlı ve etkileşimli iletişimi mümkün kılması vb.) beraberinde yeni iletişim ve medya kanallarının doğmasını sağlar. İnternetin sağladığı çoklu medya ortamı internet gazetesi ve internet gazeteciliği gibi yeni medya kavramlarının ortaya çıkmasına neden olur. Bu durumun Meclisteki yansıması internet yayıncılığı ve internet gazeteciliği ile birlikte değişen medya sektörüne yönelik düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği tartışmaları olarak ortaya çıkar. İnternet gazetecilerinin haklarının tanımlanmasından internet mecrasında yapılan tüm yayınlarının nasıl denetleneceğine değin geniş bir yelpazeye sahip olan bu tartışmalar¹⁶⁸ kadar online (çevrimiçi) bilgisayar oyunlarının özellikle genç ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi

¹⁶⁸ CHP İstanbul Milletvekili Ferit Mevlüt Aksünger 24. Dönem 2. Yasama Yılı 50. Birleşim; MHP Kütahya Milletvekili Âlim Işık 24. Dönem 2. Yasama Yılı 50. Birleşim; AK Parti İstanbul Milletvekili Tülay Kaynarca 24. Dönem 2. Yasama Yılı 50. Birleşim vd.

meclis gündemini uzun süre meşgul eder.¹⁶⁹ 22. Dönem 2. Yasama Yılı'nın 68. Birleşiminde AK Parti Milletvekilleri, MHP Milletvekilleri ve CHP Milletvekillerinin meclise ayrı ayrı olarak sunmuş olduğu önerelerde bu bağlamda oldukça önemlidir.¹⁷⁰ Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin beraberinde getirdiği imkân ve risklerin araştırılarak önlem alınması ekseninde ilerleyen bu önergeler, internet ile birlikte fikri ve mülki hakların korunmasında yaşanan sıkıntılar, internet yoluyla işlenen yeni suç türlerine karşı bilişim hukuku alanında yapılması gereken düzenlemeler gibi pek çok konu bu kategori kapsamında yoğun meclis konuşmalarının yapılmasının nedenidir. Ayrıca 24. Dönem 4. Yasama içinde yoğun tartışmalara neden olan 6518 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun tasarısı kapsamında 5651 sayılı Kanunda yapılan değişiklikler bu kategori kapsamında yapılan meclis konuşmalarının büyük bir bölümünü oluşturur.

Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Denetleme-Düzenleme kategorisi ile Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları-Sansür kategorisi ile oldukça yoğun şekilde ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir (Bkz. Tablo 3:24). Kategoriler arasındaki bu ilişki –

¹⁶⁹ Sağlık Bakanı Recep Akdağ 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; AK Parti Gaziantep Milletvekili Mehmet Erdoğan; MHP Kütahya Milletvekili Âlim Işık 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin 24. Dönem 2. yasama Yılı 55. Birleşim.

¹⁷⁰ 24. Dönem 2. yasama Yılı 68 Birleşimde: “MHP Kütahya Milletvekili Alim Işık ve 21 milletvekilinin, ülkemizde çocuklarımız ve gençlerimiz tarafından kontrolsüz ve yoğun şekilde oynanan online (çevrimiçi) oyunların neden olduğu kayıt dışı sanal ticaretin ve çocuklarımız ve gençlerimiz üzerinde yarattığı etkilerin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi”; “AK Parti Ankara Milletvekili Cevdet Erdöl ve 20 milletvekilinin, çocuk ve gençlerimizin İnternet ve diğer bilgi iletişim teknolojilerini kullanırken karşı karşıya oldukları riskleri en aza indirmek ve güvenli bir şekilde bilgiye ulaşmalarını sağlamak için yapılması gerekenlerin, uygunsuz ve/veya kanunsuz içerikleri barındıran İnternet sitelerine uygulanması gerekli müeyyidelerin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi”; “AK Parti Adana Milletvekili Necdet Ünüvar ve 20 milletvekilinin, ülkemizde İnternet kullanımının sosyal kesimler arasındaki durumu, kontrolsüz kullanımın meydana getirdiği sorunlar ve güvenlik tehditlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi; Gaziantep Milletvekili Mehmet Erdoğan ve 27 milletvekilinin, bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin beraberinde getirdiği imkân ve risklerin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi”; “MHP Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel ve 20 milletvekilinin, başta sosyal paylaşım siteleri olmak üzere İnternet kullanımının aile yapısı üzerindeki olumsuz etkilerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi”; “CHP İzmir Milletvekili Erdal Aksünger ve 28 milletvekilinin, bilişim sektöründe yaşanan sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi” (TBMM, 2012a).

Denetleme-Düzenleme kategorisi kapsamında muhalefet partilerinin ağırlıklı olarak görüş bildirmiş olması göz önünde bulundurulduğunda- muhalefet partilerinin 24. Dönem içinde mecliste görüşülen ve yürürlüğe giren internet ile ilgili yasal düzenlemeleri iletişim özgürlüğünü kısıtlayan ve hatta yer yer engelleyen nitelikte gördüğü ve muhalefet partilerinin bu noktada ortak bir kanaat etrafında birleştiği şeklinde yorumlanabilir. Denetleme- Düzenleme kategorisinin İfade ve Düşünce Özgürlüğü, İletişim Özgürlüğü, İnsan Hakları, Basın Özgürlüğü, Özel Hayatın Gizliliği ve Dijital Gözetim kategorileri ile de azımsanmayacak derece ilişkilendirilmiş olması da muhalefet partilerinin yasal düzenlemelerin iletişim özgürlüğünü kısıtlayan niteliği karşısında ortak bir tavır içinde olduklarını tanıtlar.

	MHP	CHP	AK PARTİ	BDP	HDP	BAĞIMSIZ	Toplam
SANAL KUMARHANELER-BAHİS	2	0	0	1	1	0	4
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI	1	4	6	2	1	0	14
FİKRİ HAKLAR	1	1	0	2	0	0	4
BİLİŞİM HUKUKU	3	1	0	1	0	0	5
VERİ GÜVENLİĞİ	3	8	4	4	4	0	23
VERGİLENDİRME	1	1	0	0	0	0	2
GÜVENLİ İNTERNET	11	1	7	0	0	0	19
DENETLEME-DÜZENLEME	52	65	42	23	10	1	193
TOPLAM	74	81	59	33	16	1	264
N (Belgeler)	143	173	208	49	25	1	599

Tablo 3:23: TBMM 24. Dönem İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Veri Güvenliği kategorisi, İnternet ve Denetleme-Düzenleme kategorisi kapsamında her partinin görüş bildirdiği bir diğer kategoridir. Bu kategoride ağırlıklı olarak CHP milletvekilleri görüş bildirirken HDP ve BDP milletvekillerinin de CHP kadar bu kategori kapsamında görüş bildirmiş olması dikkat çekicidir (Bkz. Tablo 3:23). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Denetleme-Düzenleme kategorisi ile bu kategori arasında oldukça yoğun bir ilişki kurulduğu görülür. Bunun yanında bu kategorinin Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları- Sansür kategorisi başta olmak üzere, Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme, Dijital Gözetim ve Güvenli İnternet kategori ile de kayda değer düzeyde ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:24). Bu ilişkilendirmeler değerlendirildiğinde internet teknolojisinin beraberinde getirdiği imkânlar kadar taşıdığı risklerin karşısında önlem alınmasının gerekli görüldüğü ancak

bu önlemler alınırken internete sansür uygulanması gibi sonuçların doğması ile ilgili de bir kaygının özellikle muhalefet partileri kanadına hâkim olduğu söylenebilir.¹⁷¹

Güvenli İnternet kategorisi kapsamında en çok görüş bildiren parti MHP'dir. MHP'nin ardından iktidar partisi olan AK Parti milletvekillerinin de görüş bildirdiği bu kategori kapsamında sadece bir CHP milletvekili görüş bildirirken, BDP ve HDP milletvekilleri ise bu kategori kapsamında görüş bildirmez (Bkz. Tablo 3:23). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategorinin Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorisi ile yoğun olarak ilişkilendirildiği, İnternet Bağımlılığı, Denetleme-Düzenleme ve Veri Güvenliği kategorileri ile de dikkate değer şekilde ilişkilendirildiği görülür (Tablo 3:24). Güvenli internet kategorisi kapsamında bu ilişkiler değerlendirildiğinde, özellikle çocukların internet ortamının taşıdığı risklerden, zararlı içeriklerden korunması için önlem alınmasının gerekliliği konusunda iktidar partisi olan AK Parti ve MHP milletvekillerinin ortak bir tavır içinde oldukları söylenebilir.¹⁷²

E-ticaret ve Tüketici Hakları kategorisi kapsamında tüm partiler görüş bildirir. Başta AK Parti milletvekilleri olmak üzere sırasıyla CHP, BDP, MHP ve HDP milletvekillerinin görüş bildirdiği bu kategorinin diğer kategoriler ile ilişkilerine bakıldığında Bilişim Çağı-Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu ve Tekelleşme kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür (Bkz. Tablo 3:24). E-Ticaret faaliyetlerinin artması ile birlikte bu alanda yasal düzenlemelerin içeriklerinin de çağın gereklerine uyum sağlaması gerekliliği ortaya çıkar. 24. Dönem de E-Ticaret ve Tüketici Hakları kategorisi özellikle tüketici haklarının korunması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ekseninde ilerler.

¹⁷¹ CHP İzmir Milletvekili Erdal Aksünger 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim & 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107 Birleşim; CHP Bursa Milletvekili Ayhan Erdemir 22. Dönem 3. Yasama Yılı 25. Birleşim; MHP Kütahya Milletvekili Âlim Işık 24. Dönem 3. yasama Yılı 39. Birleşim; BDP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan 24. Dönem 3. Yasama Yılı 61 Birleşim & 24. Dönem 3. Yasama Yılı 99. Birleşim & 24. Dönem 3. Yasama Yılı 134. Birleşim; HDP Mardin Milletvekili Erol Doran 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim.

¹⁷² Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin 24. Dönem 2. Yasama Yılı 55. Birleşim; Sağlık Bakanı Recep Akdağ 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; MHP Tokat Milletvekili Reşat Doğru 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim & 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57 Birleşim & 24. Dönem 4. yasama Yılı 137. Birleşim; AK Parti Gaziantep Milletvekili Mehmet Erdoğan 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim.

Kod Sistemi	İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME	SANAL KUMARHANELER-BAHİS	E-TİCARET TUKETİCİ HAKLARI	FKRİ HAKLAR	BİLİŞİM HUKUKU	VERİ GÜVENLİĞİ	VERGİLENDİRME	GÜVENLİ İNTERNET	DENETLEME-DÜZENLEME	TOPLAM
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ						1			3	4
YENİ DÜNYA DÜZENİ									1	1
KORSELLEŞME									1	1
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME						2			6	9
BİLGİ KIRILILIĞI									3	3
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	1								1	1
İNTERNET VE YÖNETİŞİM									1	1
HİZMET									1	1
E-DEVLET									1	1
HİZMET YETERSİZLİĞİ									1	1
EĞİTİM									1	1
EKONOMİK BOYUT									0	0
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI									4	4
İNTERNET VE DEMOKRASİ									0	0
DEMOKRASİ									3	3
BİLGİ EDİNME HAKKI									2	2
KATILIM									1	1
YURTİÇİ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ									0	0
FIRSAT EŞİTLİĞİ									0	0
KANU YARARI									0	0
KAMUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI									0	0
KANU DENETİMİ									0	0
ELEKTRONİK OYLAMA									0	0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT									0	0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	1					1			11	22
İNTERNET VE ŞİDDETSİZLİK İLİŞKİSİ									8	12
AHLAKI ÇÖKÜNTÜ									1	2
ÇOCUK İSTİSMARI						1			3	4
İNTERNET BAĞIMLILIĞI									2	2
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT									1	1
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME									0	0
SANAL KUMARHANELER-BAHİS									0	0
E-TİCARET TUKETİCİ HAKLARI									2	2
FKRİ HAKLAR									2	2
BİLİŞİM HUKUKU									1	1
VERİ GÜVENLİĞİ									2	11
VERGİLENDİRME									1	1
GÜVENLİ İNTERNET						2			2	4
DENETLEME-DÜZENLEME									11	17
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ									0	0
İNSAN HAKLARI									16	17
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ									11	12
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ									7	7
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI									0	0
TEKELLEŞME									2	4
ERİŞİM ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR									104	106
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ									38	42
DİJİTAL GÖZETİM									8	10
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ									13	17
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ									0	0
AB UYUMLULUK									7	7
TOPLAM	0	2	2	4	5	28	2	22	271	336

Tablo 3:24: TBMM 24. Dönem- İnternet ve Denetleme-Düzenleme Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

Bilişim Hukuku kategorisi kapsamında MHP, CHP ve BDP milletvekilleri görüş bildirirken AK Parti, HDP ve Bağımsız milletvekillerinin görüş bildirmediği görülür (Bkz. Tablo 3:23). Bu kategori İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi, Denetleme-Düzenleme, İfade ve Düşünce Özgürlüğü, İnsan Hakları ve İletişim Özgürlüğü kategorilerinin eşit oranda ilişkilendirildiği görülür. İnternet ortamında işlenen suçların önlenmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ekseninde ilerleyen meclis konuşmalarında Bilişim Hukuku kategorisi ile İfade ve Düşünce Özgürlüğü, İnsan Hakları ve İletişim Özgürlüğü kategorilerinin ilişkilendirilmiş olması bu düzenlemelerle ilgili olarak özellikle iletişim hakkının korunması açısından bazı kaygıların olduğu şeklinde yorumlanabilir.¹⁷³

Sanal Kumarhaneler ve Bahis kategorisi MHP, BDP ve HDP üyelerinin görüş bildirdiği görülür (Bkz. Tablo3:23). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategori Ahlaki Çöküntü ve Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorileri ile ilişkilendirilir. Bu ilişki, genç ve çocukların, toplumun internet yoluyla oynatılan kumar ve bahis oyunlarına karşın korunması için önlemler alınmasının gerekli görüldüğü şeklinde yorumlanabilir.

¹⁷³ MHP Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim: “Ve Birleşmiş Milletlerin geçtiğimiz 2011 yılı Haziran ayında aldığı bir karar var. Birleşmiş Milletler İnternet’in insan hakları arasında yer aldığını ifade eden bir cümle kurdu biliyorsunuz haziran ayında. Bu bir insan hakkı ama insan hakkının nasıl kullanılacağı tabiatıyla bizim Anayasa’ımızda da var bazı maddelerde. Anayasa’nın 5, 41, 58 ve hatta 172’nci maddeleri çerçevesinde bu konunun değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz ve yeni yapılan Anayasa’yla beraber bilişim hukukunun, bilişim güvenliğinin ikincil hukukla birlikte bir bütünlük içinde ele alınacağını umut ediyoruz ve neden kadın, aile konusuna bu kadar önem veriyoruz bilişimle ilgili?” (TBMM, 2012b).

BDP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan 24. Dönem 4.Yasama Yılı 65. Birleşim: “...Kimse kimseyi kandırmasın arkadaşlar. Bu kanunlar istek üzerine aniden, teklifler aniden geliyor; ne İç Tüzük dinleniyor ne Anayasa hükümleri dinleniyor ne ilgili komisyonlarda görüşmeler yapılıyor. Bakın, biz, burada, Mecliste çalışma yaparken, aynı konuda, bu teklifin aynısı olan özel yetkili mahkemelerin kaldırılması kanun teklifini verdik. “Getirip birleştirin.” dedik, birleştirmediler. Uzun tutuklulukla ilgili CMK değişikliği teklifi verdik, “Getirin.” dedik, getirmediler, birleştirmediler. Biz, bilişim suçlarında, teknikte, yapılması gereken düzenlemeleri getirdik İnternet’te, “Onu birleştirin.” dedik, onu da birleştirmediler. Biz “Bu ülkede düşünce, örgütlenme özgürlüğü gelsin.” dedik, onu da getirmediler. Biz “Anayasa Mahkemesinin aldığı uzun tutukluluk süresi beş yılı geçmemelidir.” kararı karşısında “2+1’i geçmemelidir.” şeklindeki tekliflerimizin olduğunu söyledik, onu getirdik, onu da birleştirmediler” (TBMM, 2014a).

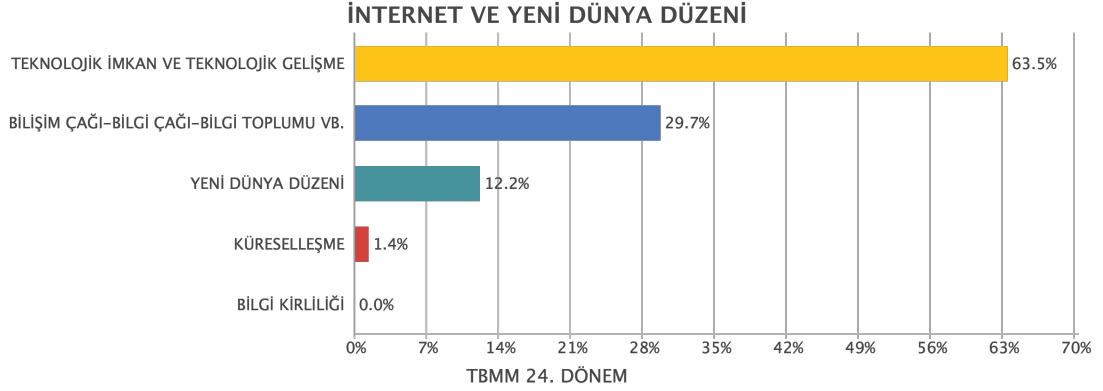
Fikri Haklar kategorisi BDP başta olmak üzere MHP ve CHP'den birer milletvekilinin görüş bildirdiği görülür. Bu kategori en çok Denetleme-Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirilmiştir. İnternet yoluyla fikri hak ihlallerinin önlenmesinin gerekliliği ve bu hususta gerekli denetleme mekanizmalarının kurulması yönünde talepleri içeren bu meclis konuşmalarının sadece muhalefet partileri tarafından yapılmış olması, iktidar partisi olan AK Partinin bu kategori kapsamında görüş bildirmemiş olması dikkat çekicidir.

Vergilendirme kategorisinde sadece MHP ve CHP'den birer milletvekilinin görüş bildirir. Diğer partilerin görüş bildirmediği bu kategori İletişim Özgürlüğü ve Denetleme ve Düzenleme kategorileri ile ilişkilendirilir.

İnternet ve Denetleme –Düzenleme ana kategorisinin genel bir değerlendirmesi yapıldığında, bu kategori kapsamında incelenen meclis konuşmalarını dikkat çekici bir oranla muhalefet partilerinin yapmış olduğu görülür. AK Parti bir çok alt kategori kapsamında ya hiç görüş bildirmez ya da çok az görüş bildirir. Muhalefet partilerinin özellikle internet ile ilgili yürürlüğe girecek olan ya da giren yasal düzenlemeler ile ilgili olarak ortak bir tavır içinde oldukları, yapılan/yapılacak olan düzenlemelerde iletişim özgürlüğü hakkını kısıtlayan unsurların bulunmasına karşı olan ortak bir kanaat etrafında birleştiği söylenebilir. İnternet ile ilgili kurulacak olana denetleme mekanizmaları ve yasal düzenlemeler hususunda Meclisin geneline hâkim olan ve tüm partilerin mutabakat içerisinde olduğunu söyleyebileceğimiz tek nokta, internetin genç ve çocukların üzerindeki olumsuz etkilerinin engellenmesinin gerekli olduğu görüşüdür. Gençlerin ve özellikle çocukların internetteki zararlı içeriklerden, internet bağımlılığından korunması amacıyla bu dönemde güvenli internet uygulamasının başlatılması da bu mutabakatın bir sonucu olarak değerlendirilebilir.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Elektronik Haberleşme Sektöründe Tüketici Hakları Yönetmeliği'nin 10'uncu maddesi hükümleri kapsamında, BTK tarafından hazırlanan "İnternetin Güvenli Kullanımına İlişkin Usul ve Esaslar Taslağı" 22 Şubat 2011 tarihinde 2011/DK-10/91 no'lu karar ile onaylanarak, "İnternetin Güvenli Kullanımına İlişkin Usul ve Esaslar"ın 22 Ağustos 2011'de yürürlüğe girmesine karar verildi (BTK, 2011)

3.7.2.4. İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:11: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi

İnternet ve Yeni Dünya Düzeni ana kategorisinde Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisi en sık görüş bildirilen kategoridir (Grafik 3:11). Bu kategoride ağırlıklı olarak AK Parti milletvekilleri görüş bildirir. AK Parti üyelerinin ardından sırasıyla MHP, CHP, BDP ve HDP partilerinin görüş bildirdiği bu kategorinin pek çok kategori ile ilişkilendirilmiş olması dikkate değerdir (Bkz. Tablo 3:25- Tablo 3:26). Denetleme-Düzenleme, Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi, E-Devlet kategorileri ile daha sık ilişkilendirilen Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisinin bu kategoriler ile ilişkisi değerlendirildiğinde, dönem içinde internet ile ilgili yapılan/yapılacak olan düzenlemelerde internetin olumsuz etkilerinin yanında sahip olduğu olumlu niteliklerinin göz ardı edilmediği, hatta E-devlet kategorisi ile de ilişkilendirilerek internet yoluyla sağlanan hizmetlerinde bu bağlamda önemli olduğu yönünde bir görüşünde var olduğu söylenebilir.¹⁷⁵

¹⁷⁵ MHP Tokat Milletvekili 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; AK Parti İstanbul Milletvekili Ahmet Baha Ötüken 24. Dönem 2. Yasama Yılı 38. Birleşim; AK Parti Gaziantep Milletvekili Mehmet Erdoğan 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim; MHP Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim; MHP Konya Milletvekili Faruk Bal 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim.

	MHP	CHP	AK PARTİ	BDP	HDP	BAĞIMSIZ	Toplam
YENİ DÜNYA DÜZENİ	0	5	3	1	0	0	9
KÜRESELLEŞME	0	0	1	0	0	0	1
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	12	8	24	2	1	0	47
BİLGİ KİRLİLİĞİ	0	0	0	0	0	0	0
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	3	7	9	1	2	0	22
TOPLAM	15	20	37	4	3	0	79
N (Belgeler)	143	173	208	49	25	1	600

Tablo 3:25: TBMM 24. Dönem İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Bilişim Çağı-Bilgi Çağı-Bilgi Toplumu kategorisinde tüm partiler görüş bildirir. Sırasıyla AK Parti, CHP, MHP, HDP ve BDP partilerinin üyelerinin görüş bildirdiği (Bkz. Tablo 3:25) bu kategorinin Eğitim, Denetleme-Düzenleme, Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi, İletişim Özgürlüğü ve Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları-Sansür kategorileri ile eşit oranda ilişkilendirilmesi (Bkz. Tablo 3:26) bu kategoriler bağlamında Türkiye'nin bilgi toplumu olması yolunda internetin eğitim alanında kullanılmasının gerekliliği¹⁷⁶, yapılan düzenlemelerin çağın gereklerine ve iletişim özgürlüğünü koruyacak nitelikte olması¹⁷⁷ ve tüm bunların yanında gelişen bilişim teknolojilerinin genç ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin de önlenmesinin meclis birleşimlerinde birbirleriyle ilişkilendirilerek ele alındığını gösterir¹⁷⁸.

¹⁷⁶ Örneğin, AK Parti İzmir Milletvekili Nesrin Ulema 24. Dönem 3. Yasama Yılı 42. Birleşim: “Bilgi ve teknoloji çağında artık bütün okullarımıza hızlı internet bağlantısı sağlanarak eğitim sistemimiz tepeden tırnağa bilişim teknolojileriyle donatılmıştır. FATİH Projesi bu teknolojik yenilenmenin en büyük göstergelerindedir” (TBMM, 2012c).

¹⁷⁷ Örneğin, CHP Bursa Milletvekili Aykan Erdemir 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim: “Bilişim okuryazarlığı için gerekli altyapı ve eğitimleri sağlamak kamudan beklenmekte, düzenleyici yasaların hak ve özgürlükleri temel alması istenmektedir. Mahremiyet hakkı ve kullanıcıların kişisel verilerinin gizliliğinin esas olduğunu vurgulayan bu on dört maddelik bildirgeyi, milletvekillerimiz başta olmak üzere, tüm yurttaşlarımızın okumasını diler, bu bildirgenin bilgi toplumuna giden yolda, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu başta olmak üzere, karar vericilerimize rehber olmasını dilerim” (TBMM: 2012b); CHP İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi 24. Dönem 4. Yasama Yılı 58. Birleşim; HDP Diyarbakır Milletvekili Altan Tan 24. Dönem 4. Yasama Yılı 96. Birleşim: “Şimdi gelen noktada bir yandan “basın özgürlüğü” diyeceksiniz, bir yandan işte “İletişim çağıdır, hiçbir şey gizlenemez, artık halkın bilgi alma özgürlüğü kısıtlanamaz.” diyeceksiniz, öbür taraftan İnternet’e baskı uygulayacaksınız, “YouTube”u yasaklayacaksınız, “Batsın bu gazetecilik.” diyeceksiniz, bilgi alma özgürlüğünü her yönden kısıtlayacaksınız, sorulan sorulara cevap vermeyeceksiniz ve bir şekilde de basın bir haberi elde ettiği vakit, bir gerçekliği yakaladığı vakit de kıyameti koparacaksınız “Bu devlet sırrıdır.” diyeceksiniz, “Vatan hainliğidir.” diyeceksiniz de diyeceksiniz...” (TBMM, 2014).

¹⁷⁸ Örneğin, AK Parti Gaziantep Milletvekili Mehmet Erdoğan 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim: “Günümüzde bilgiye ulaşmanın en kolay yolu İnternet’tir, yediden yetmişe her yaş grubundan insanın günlük hayatta doğrudan veya dolaylı olarak kullandığı bir teknolojidir. İnternet’in zararlı kullanımını özellikle çocuklar üzerinde birçok sosyal ve psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, İnternet’in yol açabileceği zararların son derece dikkatli bir şekilde tespit edilmesi ve gereken

Yeni Dünya Düzeni kategorisinde başta CHP olmak üzere AK Parti ve BDP Milletvekilleri görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:25). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategorinin Denetleme-Düzenleme kategorisi ile kayda değer düzeyde ilişkilendirildiği görülür. Bu durum 24. Dönem içerisinde internet ile ilgili olarak yapılan/yapılacak olan düzenlemelerin içinde bulunan bilgi çağının gereklerine uyumlu kılınarak, Türkiye'nin yeni dünya düzenine entegre olmasının sağlanmasının özellikle muhalefet partileri tarafından önemle ele alındığını gösterir.¹⁷⁹ MHP ve Bağımsız milletvekilleri bu kategori kapsamında görüş bildirmez.

Küreselleşme kategorisinde sadece bir AK Parti Milletvekili görüş bildirirken (Bkz.Tablo 3:25) bu kategorinin sadece Denetleme-Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirilmiş olması dikkat çekicidir. Bu durum 24. Dönem içinde neredeyse tüm kategorilerin Denetleme-Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirilmiş olduğunu düşündürür ve internet ile ilgili yapılan düzenlemelerin meclis gündemini oldukça meşgul ettiğini gösterir.

Bilgi Kirliliği kategorisi kapsamında hiçbir parti üyesi veya Bağımsız milletvekili görüş bildirmez.

önlemlerin en etkili şekilde alınması bir zarurettir. Bilgi çağında teknolojideki süratli değişimin bilgiye ulaşmayı kolaylaştırdığı da aşikârdır. Chat'leşme, mailler, mesajlaşmalar, Facebook'lar, twit'ler ve İnternet kafelerde, cep telefonlarında ciddi bir iletişim ağına rastlıyoruz. Bu konuda büyük bir zaman ayırımı, özel bilgilerin paylaşımı var. Bu konuda toplum, aile, birey ve devlet nerede, ne gibi adımlar atmalıdır?" (TBMM, 2012b).

¹⁷⁹ Örneğin; BDP Mardin Milletvekili Erol Dora 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim: "İnternet, tüm dünya vatandaşlarının ortak alanıdır, merkezî bir hükûmeti ve idare sistemi yoktur, ifade özgürlüklerine yönelik yasak ve kurallar bu alanda geçersiz kalmaktadır. Tüm yasal düzenlemelerde bu gerçek asla göz ardı edilmemelidir" (TBMM, 2014c).

CHP Mersin Milletvekili Aytuğ Atıcı 24. Dönem 4. yasama Yılı 57. Birleşim: "...Yarını kuracak olan kuşaklar, gençler özgür İnternet'le yetişiyor, siz ise İnternet dünyasından korkuyorsunuz. Korkmasanız böyle bir kanunu çıkarır mısınız? Korkuyorsunuz. Hem de nasıl korkuyorsunuz, bunu İnternet'ten bulur öğrenirsiniz. Korunmak bahanesiyle İnternet'i yasaklıyorsunuz. Hani yasaklarla mücadele ediyordunuz? Hani yasakçı zihniyetle mücadele ediyordunuz? Neden İnternet'i yasaklıyorsunuz, neden?"

İktidar, İnternet yasağıyla genç kuşakları dünyadaki akranlarından ve onlarla rekabet etmekten yoksun bırakmaya çalışıyor. Gençlerin kafası çalışmasını istiyorsunuz, gençlerin kafasının çalışmasını istemiyorsunuz. "Sizi ben koruyacağım evladım." diyorsunuz ama onları baskılıyorsunuz. Tıpkı sanayi devrimini ıskalayan dedeleri gibi onlar da bu devrimi ıskalayacaklar sayenizde ama buna asla hiçbir şekilde izin vermeyeceğiz" (TBMM, 2014c).

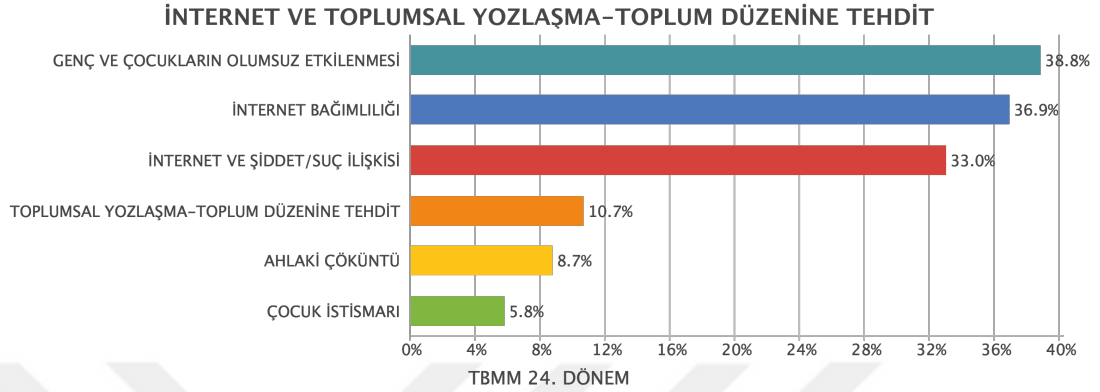
İnternet ve Yeni Dünya kategorisinin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında; 24. Dönem içinde bu kategori kapsamında yapılan meclis konuşmalarında internetin teknolojik bir gelişme ve imkân olarak nitelendiği ve Türkiye'nin gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşması, yeni dünya düzenine entegre olması ve bilgi toplumu olması hedefinin gerçekleştirilmesinde internetin sağladığı imkânlardan faydalanılmasının önemli gorulduğu söylenebilir. Ayrıca özellikle muhalefet partilerinin bu dönem içerisinde yurrluğe giren internet ile ilgili düzenlemelerin bu hedeflere ulaşılmasını engelleyen, sekteye uğratan unsurları hususunda iktidara eleştiri ve öneriler yönelttikleri görülür.

Kod Sistemi	İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ	YENİ DÜNYA DÜZENİ	YENİ DÜNYA DÜZENİ	KÜRESELLEŞME	TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME	BİLGİ KİRLİLİĞİ	BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	TOPLAM
	İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ							0
	YENİ DÜNYA DÜZENİ							0
	KÜRESELLEŞME							0
	TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME						1	1
	BİLGİ KİRLİLİĞİ							0
	BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.				1			1
	İNTERNET VE YÖNETİŞİM							0
	HİZMET				1			3
	E-DEVLET				3			5
	HİZMET YETERSİZLİĞİ						1	1
	EĞİTİM				1			3
	EKONOMİK BOYUT							0
	ŞEFFAFLIK				1			1
	ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI				1			1
	İNTERNET VE DEMOKRASİ							0
	DEMOKRASİ							0
	BİLGİ EDİNME HAKKI							0
	KATILIM							0
	YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ							0
	FIRSAT EŞİTLİĞİ							0
	KAMU YARARI							0
	KAMUYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI				1			1
	KAMU DENETİMİ							0
	ELEKTRONİK OYLAMA							0
	İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT							0
	GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ				5			8
	İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ				1			1
	AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ							0
	ÇOCUK İSTİSMARI							0
	İNTERNET BAĞIMLILIĞI				1			1
	TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT				2			2
	İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME							0
	SANAL KUMARHANELER-BAHİS							0
	E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI							0
	FİKRİ HAKLAR							0
	BİLİŞİM HUKUKU							0
	VERİ GÜVENLİĞİ		1		2			3
	VERGİLENDİRME							0
	GÜVENLİ İNTERNET							0
	DENETLEME-DÜZENLEME		3		6			9
	İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ			1				13
	İNSAN HAKLARI							0
	İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ			1				1
	BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ				1			3
	MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI				1			2
	TEKELLEŞME							0
	ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR		1		2			3
	ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ							1
	DİJİTAL GÖZETİM							0
	İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ			2				5
	İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ							0
	AB UYUMLULUK							0
	TOPLAM	0	5	1	32	0	27	65

Tablo 3:26 : TBMM 24. Dönem- İnternet ve Yeni Dünya Düzeni Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

3.7.2.5. İnternet ve Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:12: TBMM 24. Dönem İnternet ve İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi

İnternet ve Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit ana kategorisi kapsamında en çok görüş bildirilen alt kategori Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorisidir (Bkz. Grafik 3:12). Bu kategori kapsamında ağırlıklı olarak AK Parti Milletvekilleri görüş bildirirken, bu partiye yakın oradan MHP Milletvekillerinin görüş bildirdiği görülür. CHP, HDP ve BDP Milletvekillerinin de az da olsa görüş bildirdiği bu kategorinin Güvenli İnternet, İnternet Bağımlılığı ve Denetleme-Düzenleme kategorileri ile yoğun olarak ilişkilendirilmiş olması, 24. Dönemde yapılan meclis konuşmalarında, internetin genç ve çocukların üzerindeki olumsuz etkilerinin ağırlıklı olarak internet bağımlılığı ekseninde değerlendirildiği¹⁸⁰ ve bu görüşün güvenli internet uygulaması benzeri denetleme mekanizmalarının oluşturulmasında etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca kategori altında değerlendirilen meclis konuşmalarının büyük oranda MHP ve AK Parti üyeleri tarafından yapılmış olması, bu iki partinin genç ve çocukların internette yer alan zararlı içeriklerden korunmasında güvenli internet uygulamasını gerekli gördükleri ve bu

¹⁸⁰ MHP Tokat Milletvekili Reşat Doğru 24. Dönem 2. Yasama Yılı 55. Birleşim & 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; Sağlık Bakanı Recep Akdağ 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; AK Parti Ankara Milletvekili Cevdet Erdöl 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; MHP Kütahya Milletvekili Âlim Işık 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; MHP Manisa Milletvekili Erkan Akçay 24. Dönem 2. Yasama Yılı 86. Birleşim;

konuda ortak bir tutum içinde oldukları şeklinde yorumlanabilir¹⁸¹ Kategorinin Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme ve Bilgi Çağı-Bilişim Çağı-Bilgi Toplumu kategorileri ile de dikkate değer şekilde ilişkilendirilmiş olması, internetin olumsuz ve zararlı etkilerinin yanında sağladığı imkânlara da değinildiğini gösterir.¹⁸²

	MHP	CHP	AK PARTİ	BDP	HDP	BAĞIMSIZ	Toplam
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	0	0	0	0	0	0	0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	16	4	18	1	1	0	40
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ	8	11	8	3	4	0	34
AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ	8	0	1	0	0	0	9
ÇOCUK İSTİSMARI	0	1	5	0	0	0	6
İNTERNET BAĞIMLILIĞI	22	4	12	0	0	0	38
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	8	0	3	0	0	0	11
TOPLAM	62	20	47	4	5	0	138
N (Belgeler)	143	173	208	49	25	1	599

Tablo 3:27: TBMM 24. Dönem İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bir diğer alt kategori olan İnternet Bağımlılığı kategorisinin bir önceki alt kategori olan Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorisi ile anlamlı olarak ilişkilendirildiği görülür. TBMM 24. Dönem meclis gündemine, CHP Çanakkale Milletvekili Ali Sarıbaş'ın sözlü soru önergesi¹⁸³ ile ilk kez taşınan bu konuyu özellikle MHP Tokat Milletvekili Reşat Doğru'nun 24. Dönem süresince pek çok kez meclis gündemine taşıdığı görülür.¹⁸⁴ Tablo 3:27'de görüleceği üzere İnternet Bağımlılığı kategorisi kapsamında incelenen meclis konuşmalarının pek çoğunu da MHP Milletvekilleri yapar. İnternet bağımlılığının

¹⁸¹ AK Parti Gaziantep Milletvekili Mehmet Erdoğan 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; Sağlık Bakanı Recep Akdağ 24. Dönem 4. yasama Yılı 68. Birleşim; MHP Tokat Milletvekili Reşat Doğru 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim & 24. Dönem 2. Yasama Yılı 83. Birleşim & 24. Dönem 4. Yasama Yılı 54. Birleşim; AK Parti İstanbul Milletvekili Tülay Kaynarca 24. Dönem 4. Yasama Yılı 96. Birleşim.

¹⁸² CHP İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; AK Parti Gaziantep Milletvekili Mehmet Erdoğan 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim & 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim; HDP Mardin Milletvekili Erol Dora 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim.

¹⁸³ TBMM 24. Dönem 2. Yasama Yılı 29. Birleşiminde; "Araştırma sonucu; günde 4 saatten fazla internetin başında kalıp kendi isteği ile kalkamayanların bağımlı, 3 saatini internetin başında geçirenlerin ise bağımlılık sınırında sayıldığı, bağımlılığın gittikçe arttığı, önlem alınmaz ise ileride uyuşturucu ve alkol bağımlılığı kadar tehdit oluşturacağı iddia edilmektedir.

Buna göre;

- 1) Ülkemizde bu doğrultuda bir araştırma yapılmış mıdır? Araştırmadaki iddialara katılıyor musunuz?
- 2) Alkol ve uyuşturucu bağımlılığı kadar tehlikeli olduğu iddia edilen internet bağımlılığını önleme adına bir çalışmanız var mıdır? Yoksa bu doğrultuda bir hazırlığınız var mıdır?" (TBMM, 2011a).

¹⁸⁴ MHP Tokat Milletvekili Reşat Doğru 24. Dönem 2. Yasama Yılı 55. Birleşim & 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim & 24. Dönem 2. Yasama Yılı 69. Birleşim & 24. Dönem 2. Yasama Yılı 83. Birleşim & 24. Dönem 2. Yasama Yılı 85. Birleşim & 24. Dönem 3. Yasama Yılı 3. Birleşim;

artışına, özellikle çocukların okullardaki başarısızlıklarının en büyük nedeninin de çevrimiçi oyunlar ve internet bağımlılığı olduğuna sıklıkla değinilen ve bu bağımlığın önlenmesi için iktidarın ne gibi çalışmalar yürüttüğünü sorgulayan meclis konuşmalarının pek çoğunu da MHP Milletvekilleri yapar.¹⁸⁵ AK Parti ve CHP Milletvekillerinin de görüş bildirdiği bu kategori kapsamında BDP, HDP ve Bağımsız Milletvekilleri bu kategori kapsamında görüş bildirmezler.

Güvenli İnternet, İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi ve Ahlaki Çöküntü kategorileri ile de ilişkilendirilen İnternet Bağımlılığı kategorisi kapsamında yer alan görüşlerin genel olarak internette yer alan zararlı içeriklerin, internet bağımlılığının toplumsal düzeni özellikle genç ve çocukların gelişimini olumsuz etkilediği yönünde bir görüşün meclis geneline hâkim olduğu ve bu tehdit karşısında güvenli internet uygulamasının alınacak önlemlerin başlangıcı olarak değerlendirildiği söylenebilir.

İnternet ve Şiddet/Suç İlişki kategorisi kapsamında tüm partiler görüş bildirirken, bu kategori kapsamındaki meclis konuşmalarını ağırlıklı olarak CHP, MHP ve AK Parti Milletvekilleri tarafından yapıldığı görülür (Bkz. Tablo 3:27). İnternet kullanımının artması internet yoluyla işlenen suçların da artışına neden olur. İnternet yoluyla işlenen suçlar karşısında alınması gereken önlemler, yasal düzenlemeler yoluyla internet ortamının denetlenmesinin gerekliliği ekseninde ilerleyen bu kategorinin diğer kategoriler ile ilişkileri değerlendirildiğinde en sık Denetleme ve Düzenleme kategorisi ile ve ardından Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve Çocuk İstismarı kategorileri ile ilişkilendirilmiş olması beklenen bir sonuçtur. Ancak Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları-Sansür kategorisi ile

¹⁸⁵ Örneğin; MHP Antalya Milletvekili Yusuf Ziya İrbeç 24. Dönem 3. Yasama Yılı 49. Birleşim: “İnternet bağımlılığını tedavi etmek için kurulan Bakırköy Profesör Doktor Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi İnternet Bağımlılığı Polikliniğine başvuranların önemli bir bölümü İnternet yüzünden okulu bırakmış olan gençlerimizdir. Gençlerimizin okuma alışkanlığı zaten çok düşükken FATİH Projesi ile her şey dijitale endekslendiği için Millî Eğitim Bakanlığı gençler arasında yaygınlaşan İnternet bağımlılığının önlenmesi, okuma alışkanlığının genç yaşlarda kazandırılması için alınacak tedbirler konusunda ne düşünüyor merak ediyorum çünkü gençler geleceğimizin teminatıdır diyorum” (TBMM, 2013a).

MHP Tokat Milletvekili Reşat Doğru 24. Dönem 2. Yasama Yılı 83. Birleşim: “Okullarda öğrencilerimizin en büyük başarısızlık sebebi İnternet bağımlılığı ve bilgisayar oyunlarıdır. İnternet’e giren öğrencilerin neredeyse tamamı İnternette oyun oynuyorlar. Güvenli İnternet kullanımı henüz uygulanmamışken, öğrencilere tam anlatılmamışken tablet bilgisayarlar dağıtılacaktır. Bu tablet bilgisayarlar başarısızlığı artırmayacak mıdır? Bunu öğrenmek istiyorum” (TBMM, 2012d).

ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir ¹⁸⁶ (Bkz.Tablo 3:28). Bu ilişkilendirme, internet yoluyla işlenen suçlara karşı alınan önlemlerin beraberinde internete erişimin engellenmesi yoluyla iletişim özgürlüğüne zarar verilmesi riskini getirdiğine dair bir görüşün var olduğunu gösterir niteliktedir.

Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit kategorisi kapsamında en çok MHP Milletvekilleri görüş bildirmiş olmakla birlikte AK Parti Milletvekillerinin de bu kategori kapsamında görüş bildirdiği görülür. Diğer partilerin üyeleri ve Bağımsız Milletvekilleri bu kategori kapsamında görüş bildirmez (Bkz. Tablo 3:27). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında kategorinin en çok Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme kategorisi ile ilişkilendirildiği, birer kez de Denetleme-Düzenleme ve Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi kategorileri ile ilişkilendirildiği görülür (Tablo 3:28). Bu ilişkiler bağlamında kategori kapsamındaki meclis konuşmaları değerlendirildiğinde internetin toplum düzenini bozan, genç ve çocuklar başta olmak üzere toplumun genelini tehdit eden olumsuz yönleri karşısında önlem alınmasının gerekliliği hususunda MHP ve AK Parti'nin ortak bir paydada bulunduğu söylenebilir.

¹⁸⁶ CHP Antalya Milletvekili Gürkan Acar 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim: "...Değerli arkadaşlar, dijital verilerle, elektronik belgelerle İnternet ortamında işlenen suçlarla ilgili mevzuatın yeniden düzenlenmesi gerektiği açıktır. Ama siz neyi tercih ediyorsunuz? İnternet'e sansür yapmayı tercih ediyorsunuz, bunu seçtiniz. Sansürle, yasakla hiçbir yere varamazsınız, hiçbir şeyi örtemezsiniz. Belli ki Gezi olaylarından ürktünüz ama bu, sansürle olacak bir şey değildir. Öncelikle sahteciliği önlemeniz gerekir. Bunun için 380 sıra sayılı Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı'nın bir an önce buraya getirilmesi lazım ve gerekli ve zorunlu. Yaklaşık iki yıldır bekliyor. Niye getirmediğiniz? Çünkü bu sahtecilikler işinize geliyordu. Bakınız arkadaşlar, sahteciliklerin ortaya çıkacağını bildiğiniz için anlaşmayı Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçirmediniz. Bir an önce Genel Kurula getirilmelidir. Bir daha böyle sahtekârlıkların yaşanmaması için bir an önce bu kanun kanunlaştırılmalıdır" (TBMM, 2014c).

Kod Sistemi	İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ	AHLAKI ÇÖKÜNTÜ	ÇOCUK İSTİSMARI	İNTERNET BAĞIMLILIĞI	TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	TOPLAM
0	İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ							0
0	01 YENİ DÜNYA DÜZENİ							0
0	01.01 KÜRESELLEŞME							0
0	01.02 TEKNOLOJİK İNKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME							0
0	01.03 BİLGİ KIRILILIĞI	5	1			1	2	9
0	01.04 BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	3						3
0	01.05 İNTERNET VE YÖNETİŞİM							0
0	01.06 HİZMET							0
0	01.07 E-DEVLET	1						1
0	01.08 HİZMET YETERLİLİĞİ							0
0	01.09 EĞİTİM							0
0	01.10 EKONOMİK BOYUT							0
0	01.11 ŞEFFAFLIK							0
0	01.12 ŞEFFAFLIĞIN SORULANMASI							0
0	01.13 İNTERNET VE DEMOKRASİ							0
0	01.14 DEMOKRASİ							0
0	01.15 BİLGİ EDİNME HAKKI							0
0	01.16 KATILIM							0
0	01.17 YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ							0
0	01.18 FIRSAT EŞİTLİĞİ							0
0	01.19 KAMU YARARI							0
0	01.20 KAMU YARARINA DUYULMASI-PAYLAŞILMASI							0
0	01.21 KAMU DENETİMİ							0
0	01.22 ELEKTRONİK OYLAMA							0
0	İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT							0
0	02 GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ	4	4	3	2	11	1	21
0	02.01 İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ	3			3	2		9
0	02.02 ÇOCUK İSTİSMARI	2				2		5
0	02.03 İNTERNET BAĞIMLILIĞI	11						15
0	02.04 TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT	1						1
0	02.05 İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME	1						0
0	02.06 SANAL KUMARHANELER-BAHİŞ					1		1
0	02.07 E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI							0
0	02.08 FİKRİ HAKLAR	1						1
0	02.09 BİLİŞİM HUKUKU	1						1
0	02.10 VERİ GÜVENLİLİĞİ	1			1			2
0	02.11 VERİ GÜVENLİLİĞİ							0
0	02.12 VERİ GÜVENLİLİĞİ							0
0	02.13 GÜVENLİ İNTERNET	11				2		13
0	02.14 DENETLEME-DÜZENLEME	8	12	1	3		1	25
0	02.15 İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ							0
0	02.16 İNSAN HAKLARI							0
0	02.17 İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	1						1
0	02.18 BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ							0
0	02.19 MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI							0
0	02.20 TEKELLEŞME	2						2
0	02.21 ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR	1			1			5
0	02.22 ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	1						1
0	02.23 DİJİTAL GÖZETİM							0
0	02.24 İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	1						1
0	02.25 İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ							0
0	02.26 AB UYUMLULUK							0
0	02.27 TOPLAM	57	30	7	10	18	4	128

Tablo 3:28 : TBMM 24. Dönem- İnternet ve Toplumsal Yozlaşma- Toplum Düzenine Tehdit Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

Ahlaki Çöküntü kategorisinde en çok MHP Milletvekilleri görüş bildirir. AK Parti'den sadece bir milletvekilinin görüş bildirdiği bu kategoride diğer partilerin üyeleri ve Bağımsız Milletvekilleri görüş bildirmez (Tablo 3:27). Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve İnternet Bağımlılığı kategorileri ile dikkate değer oranda ilişkilendirilmiş olması, bu kategori kapsamında özellikle MHP Milletvekillerinin internetin genç ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini, özellikle çocukların gelişimi üzerindeki negatif etkilerini hassasiyetle ele aldıklarını ve bu hassasiyetlerini meclis gündemine taşıdıklarını gösterir niteliktedir.

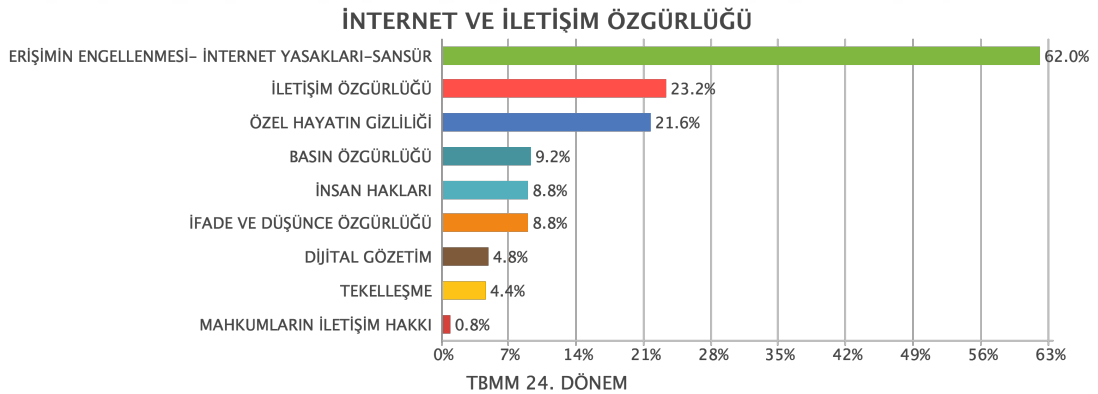
Çocuk İstismarı kategorisinde ağırlıklı olarak AK Parti Milletvekilleri görüş bildirir. CHP'den bir Milletvekilinin görüş bildirdiği, diğer parti üyelerinin ve Bağımsız Milletvekillerinin ise hiçbir görüş bildirmediği kategori (Bkz. Tablo 3:27) İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi, Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi ve Denetleme-Düzenleme kategorileri ile dikkate değer düzeyde ilişkilendirilir. Bu durum özellikle iktidar partisinin internet yoluyla işlenen bu suçun karşısında gerekli yasal düzenlemelerin oluşturulması ve böylelikle çocukların korunmasının gerekliliğine dikkat çekmeye çalıştığı şeklinde yorumlanabilir.

Toplumsal Yozlaşma ve Toplum Düzenine Tehdit ana kategorisinin genel bir değerlendirmesi yapıldığında, bu kategori kapsamında en çok görüş bildiren partinin MHP olması dikkat çekicidir. İnternetin toplumsal yaşantıya verdiği zararları, özellikle genç ve çocukların üzerindeki olumsuz etkilerini, internet bağımlılığı gibi toplumun tümünü tehdit eden sorunları 24. Dönem boyunca sıklıkla meclis gündemine getiren MHP'nin bu konularda en çok destek aldığı parti AK Partidir. Her iki partinin özellikle genç ve çocukların internetin zararlarından korunması konusunda ortak bir paydada bir araya gelmesi, güvenli internet uygulamasının yürürlüğe girmesi sonucunu doğurur. Bu ana kategori kapsamındaki meclis konuşmalarının ağırlıklı olarak İnternet ve Denetleme-Düzenleme ve İnternet ve İletişim Özgürlüğü ana kategorileri ile ilişkilendirilirken İnternet ve Yeni Dünya Düzeni ana kategorisi ile çok az sayıda ilişkilendirilmiş olması dikkate değerdir. Bu ilişkilendirmeler meclisin genelinde internetin toplumsal yaşantıya, toplum sağlığına ve toplum düzenine zarar veren bir teknoloji olduğu görüşünün hâkim olduğu ve bu görüşün beraberinde internetin

zararlarına karşın önlemler alınmasının gerektiği görüşünü getirdiği şekilde yorumlanabilir.

CHP ve BDP-HDP Milletvekillerinin bu ana kategorideki görüşlerinin ise paralellik gösterdiği görülür. Her iki parti de internetin olumsuz etkilerini yadsımaz, bu olumsuz etkilere karşın önlem alınmasını gerekli gördüklerini beyan ederler ancak bu olumsuz etkileri ortadan kaldırmak amacıyla yapılan/yapılacak olan tüm düzenlemelere temkinli yaklaşma yolunu seçerler ve özellikle iletişim özgürlüğünü kısıtlama riski olan düzenlemelere karşın çıkarlar. MHP’de iletişim özgürlüğünü kısıtlayıcı nitelikte olan yasal düzenlemeler ile ilgili diğer muhalefet partileri ile benzer bir tavır içinde olduğu görülür. Bu bağlamda MHP’nin internetin zararlı etkilerini önleme çabasının yanında internet teknolojisinin sağladığı olanakları göz ardı etmediği söylenebilir.

3.7.2.6. İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:13: TBMM 24. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisi

Erişim Engellenmesi- İnternet Yasakları-Sansür alt kategorisi İnternet ve İletişim Özgürlüğü ana kategorisinde en çok görüş bildirilen alt kategorisidir (Bkz. Grafik 3:13). Bu alt kategoride ağırlıklı olarak muhalefet partileri olmak üzere tüm partiler görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:29). Kod ilişkiler matrisinde görüleceği üzere bu kategori dikkat çekici düzeyde Denetleme-Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirilir, bunun nedeni 4. Yasama yılında 5651 sayılı kanunun bazı maddelerinde, 6518 sayılı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile değişiklikler yapılmıştır.

	MHP	CHP	AK PARTİ	BDP	HDP	BAĞIMSIZ	Toplam
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	4	14	3	0	2	0	23
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI	0	1	1	0	0	0	2
TEKELLEŞME	0	9	1	0	1	0	11
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR	48	68	11	17	10	1	155
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	9	16	15	8	6	0	54
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	5	9	3	3	2	0	22
DİJİTAL GÖZETİM	4	6	1	0	1	0	12
İNSAN HAKLARI	6	10	3	2	1	0	22
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	18	24	8	5	3	0	58
TOPLAM	94	157	46	35	26	1	359
N (Belgeler)	143	173	208	49	25	1	599

Tablo 3:29: TBMM 24. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

İfade ve Düşünce Özgürlüğü, Basın Özgürlüğü İletişim Özgürlüğü kategorileri ile de sıklıkla ilişkilendirilen kategori kapsamında en çok CHP Milletvekilleri görüş bildirirken, MHP, BDP ve HDP Milletvekilleri ve bir Bağımsız Milletvekili de bu kategoride görüş bildirir (Bkz. Tablo 3:29). Bu durum muhalefet partilerinin, dönem içinde yapılan internet ile ilgili yasal düzenlemenin iletişim özgürlüğünü kısıtlayan ve temel haklarından biri olan ifade ve düşünce özgürlüğü hakkının kullanımını engelleyen bir niteliği olduğu görüşünde olduklarını ve bu konuda ortak bir kanaate sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.¹⁸⁷ Kategorinin İnsan Hakları, Demokrasi ve Bilgi Edinme Hakkı kategorileri ile de dikkate değer düzeyde ilişkilendirilmiş olması internete erişimin engellenmesinin, kişisel hak ve özgürlüklere, demokrasiye zarar veren bir uygulama olarak meclis gündemine taşındığını gösterir.

¹⁸⁷ CHP Bursa Milletvekili Aykan Erdemir 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68 Birleşim & 24. Dönem 4. Yasama Yılı 46. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal 24. Dönem 3. Yasama Yılı 131 Birleşim; MHP Manisa Milletvekili Erkan Akay 24. Dönem 4. Yasama Yılı 36. Birleşim; CHP Adana Milletvekili Osman Faruk Loğoğlu 24. Dönem 4. Yasama Yılı 48. Birleşim; BDP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan 24. Dönem 4. Yasama Yılı 53. Birleşim & 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Sedef Küçük 24. Dönem 4. Yasama Yılı 54. Birleşim; CHP Manisa Milletvekili Sakine Öz 24. Dönem 4. Yasama Yılı 54. Birleşim; MHP Antalya Milletvekili Yusuf Ziya İrbeç 24. Dönem 4. Yasama Yılı 56. Birleşim; HDP Mardin Milletvekili Erol Dora 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim; BDP İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel 24. Dönem 4. Yasama Yılı 132. Birleşim; HDP Diyarbakır Milletvekili Altan Tan 24. Dönem 4. Yasama Yılı 96. Birleşim.

Erişimin Engellenmesi-İnternete Yasakları- Sansür kategorisinin dikkate değer sıklıkta ilişkilendirildiği bir diğer kategori Özel Hayatın Gizliliği kategorisidir. Meclis konuşmalarında bu ilişkilendirmenin ağırlıklı olarak 5651 sayılı Kanunun bazı maddelerinde yapılan değişiklikler ile özel hayatın gizliliğinin korunmasının yasalaştırılması sürecinin etkili olduğu görülür. Bu ilişkilendirmenin ağırlıklı olarak muhalefet parti üyelerinin özel hayatın gizliliğinin korunmasının önemine değindikleri ancak yapılan düzenlemenin bu gerekçe ile yola çıkmasının yanında internete erişimin yasaklanması boyutunu kazanarak iletişim özgürlüğünü kısıtlayan bir niteliğe sahip olması hususunda taşıdıkları endişeleri aktardıkları görülür.¹⁸⁸

İletişim Özgürlüğü ve Özel Hayatın Gizliliği kategoriler mecliste bu ana kategori kapsamında yoğun olarak görüş bildirilen diğer alt kategorilerdir. İletişim Özgürlüğü kategorisine başta CHP olmak üzere sırasıyla MHP, AK Parti, BDP ve HDP Milletvekillerinin görüş bildirdiği, Bağımsız milletvekillerinin ise bu kategori kapsamında görüş bildirmediği görülür (Bkz. Tablo 3:29). Kod ilişkiler matrisine bakıldığında bu kategorinin pek çok kategori ile ilişkilendirildiği, ancak dikkate değer düzeyde İnsan Hakları, Denetleme-Düzenleme ve Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları-Sansür kategorileri ile birlikte meclis konuşmalarında yer aldığı görülür (Bkz. Tablo 3:30). Bu ilişkiler değerlendirildiğinde dönem içinde internet ile ilgili yapılan düzenlemelerin erişimin engellenmesi ile ilgili maddelerinin en temel insan haklarından biri olan iletişim özgürlüğüne zarar verdiği görüşünün muhalefet partiler kanadına hâkim olduğu söylenebilir.¹⁸⁹ İktidar partisi ise bu kategori de ,yapılan

¹⁸⁸Örneğin; CHP İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi 24. Dönem 4. Yasama Yılı 53. Birleşim; “Yine, bu tasarıda çok önemli bir düzenleme var. İnternet’e erişimin sınırlandırılması, onun sansürlenmesi yönünde yürütme organına yetki veren veya birtakım düzenlemeler yoluyla, görünüşte sektörün otosansürü diyebileceğimiz, gerçekte Hükümetin kontrolünde yürüyecek olan birtakım sansür müesseseleri getirilmektedir. Elbette özel hayatın gizliliğinin korunması esastır, bu konuda herkese büyük görev düşmektedir ama bir hukuk devletinde olduğumuzu ve uluslararası anlaşmaların tarafı olduğumuzu, üyesi olmaya çalıştığımız Avrupa Birliği müktesebatının da bu konuda Türkiye’ye yükümlülükler yüklediğini unutmamalıyız” (TBMM, 2014d).

HDP Mardin Milletvekili Erol Dora 24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim: “Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, İnternet’e erişim yasakları pek çok evrensel değerle ilintili bir konudur. İfade özgürlüğü başta olmak üzere, eğitim ve öğrenim özgürlüğü, bilim özgürlüğü, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, insan onuruna saygı, özel hayatın gizliliği, din ve vicdan hürriyeti; ayrıca, basın özgürlüğü, mülkiyet hakkı, ailenin korunması ve çocuk hakları, çalışma hürriyeti, öze dokunma yasağı, ölçülülük ilkesi gibi hak ve özgürlük değerleri İnternet’e erişim yasaklamaları karşısında dikkate alınması gereken kavramlar olarak belirtilebilir” (TBMM, 2014e).

¹⁸⁹ CHP Bursa Milletvekili Aykan Erdemir 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim & 24. Dönem 4. Yasama Yılı 46. Birleşim; BDP İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel 24. Dönem 3. Yasama Yılı 132.

düzenlemenin bizatihi özel hayatın gizliliğini düzenleyerek kişi hak ve özgürlüklerinin koruduğu ekseninde ilerleyen meclis konuşmaları yapar,¹⁹⁰ kısaca iktidar partisi bu kategori kapsamında ağırlıklı olarak muhalefet partisinin eleştirilerine cevap vermek ve yapılan düzenlemenin gerekliliğini tanıtlamak amacıyla görüş bildirir.

Torba yasa tasarısı ile meclis gündemine gelen 5651 sayılı kanunun bazı maddelerinde yapılacak olan değişiklikler de özel hayatın gizliliğine önemli bir vurgu vardır. İktidar partisinin yasal düzenlemenin gerekçelendirilmesi noktasında en büyük dayanak noktası olan özel hayatın gizliliği¹⁹¹ konusunda AK Parti ve CHP milletvekilleri oldukça yakın oranda görüş bildirir. MHP; BDP ve HDP milletvekillerinin de görüş bildirdiği (Bkz. Tablo 3:29) bu kategorinin Denetleme-

Birleşim; MHP Manisa Milletvekili Erkan Akçay 24. Dönem 4. Yasama Yılı 36. Birleşim; MHP Konya Milletvekili Mustafa Kalaycı 24. Dönem 4. Yasama Yılı 53. Birleşim; MHP Antalya Milletvekili Yusuf Ziya İrbeç 24. Dönem 4. Yasama Yılı 56. Birleşim; HDP İstanbul Milletvekili Abdullah Levent Tüzel ; vd.

¹⁹⁰ Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Lütfi Elvan 24. Dönem 4. Yasama Yılı 67. Birleşim: “Bu kaseti çıkaranları, bu yasa dışı uygulamaları piyasaya sürenleri herkes biliyor. Bunu özellikle ifade etmek istedim. İkinci olarak da, burada, değerli arkadaşlar, İnternet yasasıyla getirilen düzenleme, birincisi, kişilik hak ve hürriyetlerini koruyan bir düzenleme. Yani kişilik haklarını, eğer dikkatli incerseniz...”

KAMER GENÇ (Tunceli) – Tayyip’in yolsuzluklarını örtmek için getiriyorsunuz bunu, Tayyip’in yolsuzluklarını örtmek için getiriyorsunuz.

ULAŞTIRMA, DENİZCİLİK VE HABERLEŞME BAKANI LÜTFİ ELVAN (Karaman) – İkincisi de -özel hayatın gizliliğini- bizatihi kişinin mağduriyetini önleyen bir düzenleme.

Şimdi, burada biz hangi durum olursa olsun mutlaka ve mutlaka bir mahkeme kararını istiyoruz...” (TBMM, 2014).

¹⁹¹ Ulaştırma, Denizcilik Ve Haberleşme Bakanı Binali Yıldırım 24. Dönem 3. Yasama Yılı 55. Birleşim: “Yine, Türk Ceza Kanunu’nda yapılan en son değişiklik, bu Parlamentoda yapılan değişiklik, buradaki dinlemelerin cezası yüzde 50 oranında artırılmıştır. En son 2012’de yapılan değişiklik, bu şekilde, yasa dışı dinlemelerin cezası da Türk Ceza Kanunu’nda artırılmıştır. 6352 sayılı, 2 Temmuz 2012’de çıkarılan Kanun, İnternet ortamında bu dinlemelerin yayılmasıyla ilgili cezalarda artırımı gitmiştir.

Sonuç olarak, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5397 sayılı Kanun’la telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi yasal bir güvenceye kavuşturulmuş ve bu faaliyetlerin tek merkezden yürütülmesi, dağınık istihbarat veya delil araştırma nedenleriyle veya gerekçeleriyle yapılan münferit dinlemelerin önüne geçilmiştir.

Özellikle ortam dinlemesi, İnternet üzerinde kişilerin özel hayatına yönelik bilgilerin veya görüntülerin yayınlanması veya farklı elektronik araçlar kullanarak dinleme toplumda en fazla endişe kaynağı olan yasa dışı dinlemelerdir. Bu dinlemelere yönelik alınacak tedbirler, mutlaka bu araştırma komisyonunun konusunu teşkil edecektir.

... İnternet’te yasa dışı bir faaliyet, kişilik haklarına yönelik, özel hayata yönelik bir faaliyetle yasal mücadelenin zaman bakımından zorluğu aşıkardır. Bir anda bir görüntünün veya bir haberin binlerce, yüz binlerce, milyonlarca insana ulaşması gayet kolaydır birkaç dakika içerisinde. Dolayısıyla, burada alacağımız tedbirlerin, yasal tedbirlerin, hâkim kararının, savcı kararının en iyi şartlarda, bir günde yerine getirilmesinin mümkün olduğunu düşünürsek bu mücadelede daha farklı yöntemlerin geliştirilmesi kaçınılmazdır. İşte o yüzden Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi bir araçtır. Burası, TİB’le ve bilişimle ilgili uygulayıcı birimlerle sürekli temas hâlinde olacak, bu ve buna benzer olaylara müdahale etme imkânı bulacaktır” (TBMM, 2013b).

Düzenleme kategorisi ile sık ilişkilendirilmiş olması ve bu kategorinin ardından Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları-Sansür, İfade ve Düşünce Özgürlüğü, İnsan Hakları, Veri Güvenliği, İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi kategorileri ile de dikkate değer düzeyde ilişkilendirilmesi 5651 sayılı kanunun belli maddelerinde yapılan değişikliklerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Muhalefet partilerinin gizli dinlemeler yoluyla elde edilen bilgilerin internet aracılığıyla yayılması¹⁹² ve bu noktada kişilerin özel hayatının gizliliğinin ihlal edilmesi, kişisel verilerin ve iletişim gizliliğinin ihlal edilmesi ekseninde ilerleyen görüşleri ağırlıklı olarak hükümetin/devletin bu konudaki eylemlerine yönelik eleştiriler içerir.¹⁹³ Kategoriler arası ilişkiler bu eleştirilerin çoğunlukla iletişim özgürlüğünün sağlanması ve korunmasının gerekliliği üzerine olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu eleştirilerin torba yasanın meclis gündemine gelmesiyle birlikte artış göstermesi bu kategori kapsamında 5651 sayılı Kanununda yapılan değişikliklerin de muhalefet partilerince olumsuz karşılandığı şeklinde yorumlanabilir.

¹⁹² BDP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan 24. Dönem 2. yasama Yılı 33. Birleşim; MHP Muğla Milletvekili Mehmet Erdoğan 24. Dönem 2. Yasama Yılı 33. Birleşim; CHP Yalova Milletvekili Muharrem İnce 22. Dönem 2. Yasama Yılı 63. Birleşim; vd.

Örneğin; BDP Milletvekili Hasip Kaplan 24. Dönem 2. Yasama Yılı 129. Birleşim: “Şimdi, Anayasa’yı yapıyoruz bir taraftan, bir taraftan bu davalarla uğraşıyoruz, bir taraftan 10 bini aşkın tutuklu ve siyasi tutuklu var. 10 bin kişinin siyasi tutuklu iddianamesi kes, yapıdır... İnternet gizli dinleme belgelerinden oluşan -dünyanın hiçbir hukuk devletinde buna “iddianame” denmeyecek- çorba iddianamelerle yargılamalar yapılıyor.

Biz bugün 3’üncü yargı paketini görüşüyoruz” (TBMM, 2012)

¹⁹³ CHP Bursa Milletvekili Aykan Erdemir 24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim; CHP İzmir Milletvekili Erdal Aksünger 24. Dönem 3. yasama Yılı 39. Birleşim; MHP Kütahya Milletvekili Âlim Işık 24. Dönem 3. Yasama Yılı 39. Birleşim; BDP Şırnak Milletvekili Hasip Kaplan 24. Dönem 3. Yasama Yılı 55. Birleşim; MHP Konya Milletvekili Faruk Bal 24. Dönem 3. Yasama Yılı 55. Birleşim; MHP Isparta Milletvekili S. Nevzat Korkmaz 24. Dönem 3. Yasama Yılı 101. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi 24. Dönem 4. Yasama Yılı 53. Birleşim; CHP İzmir Milletvekili Erdal Aksünger 24. Dönem 4. Yasama Yılı 56. Birleşim vd.

Kod Sırtı	İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	İNSAN HAKLARI	İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI	TEKELLEŞME	ERİŞİMİN ENGELLENMESİ	İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR	ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	DİJİTAL GÖZETİM	İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	TOPLAM
	İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ							1				1
	YENİ DÜNYA DÜZENİ											0
	KÜRSELEŞME											0
	TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME		1					2			2	6
	BİLGİ KIRILILIĞI											0
	BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.	1	2	1				3	1		3	11
	İNTERNET VE YÖNETİŞİM											0
	HİZMET											0
	E-DEVLET											1
	HİZMET YETERSİZLİĞİ											0
	EĞİTİM											0
	EKONOMİK BOYUT											0
	SEFARLIK											0
	SEFARLIGIN SORULANMASI											0
	İNTERNET VE DEMOKRASİ							1				1
	DEMOKRASİ	1	3	4				5			3	16
	BİLGİ EDİNME HAKKI							3				3
	KATILIM											1
	KURUYAŞ MİLLETVERİLİ LİŞKİSİ											0
	PIRSAT İSTİFİ											0
	MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI											0
	MAHKUMLARIN DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI											0
	MAHKUM DENETİMİ											0
	ELEKTRONİK OY AMA											0
	İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT							2	1		1	5
	GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ			1				2	4		1	7
	İNTERNET VE SİDDET/SÜÇ LİŞKİSİ											0
	ALAKA ÇÖKÜNTÜ											0
	ÇOCUK İSTİSMARI											1
	İNTERNET BAĞIMLILIĞI											0
	TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT											0
	İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME											0
	SANAL KUMARHANELER-BAHİS											0
	E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI											1
	FİKRİ HAKLAR											1
	BİLİŞİM HUKUKU	1	1									3
	VERİ GÜVENLİĞİ											9
	VERGİLENDİRME									2		2
	GÜVENLİ İNTERNET											1
	DENETLEME-DÜZENLEME											1
	İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ	16	11	7				104	38	8	13	199
	İNSAN HAKLARI							6				9
	İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ	3	3	1				4	4			23
	BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ	1	5	5				14	4		3	29
	MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI							10	1			18
	TEKELLEŞME							3				3
	ERİŞİMİN ENGELLENMESİ-İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR	6	14	10				3	6	2	12	55
	ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	4	4	1				8	2	3		22
	DİJİTAL GÖZETİM											4
	İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ	9	3	1				12	3			28
	AB ÜYELİĞİ											3
	TOPLAM	42	47	32	0	7		183	72	14	56	453

Tablo 3:30 : TBMM 24. Dönem İnternet ve İletişim Özgürlüğü Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

Basın Özgürlüğü kategorisi kapsamında ağırlıklı olarak CHP Milletvekilleri görüş bildirir. MHP, AK Parti ve HDP Milletvekillerinin de görüş bildirdiği kategori kapsamında değerlendirilen meclis konuşmalarında bu kategorinin Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları-Sansür, Denetleme-Düzenleme, İfade ve Düşünce Özgürlüğü ve Demokrasi kategorileri ile ilişkilendirilmiş olması (Bkz. Tablo 3:30) bu kategori kapsamında da dönem içinde yürürlüğe giren internet ile ilgili yasal düzenlemelerin özellikle erişimin engellenmesi ile ilgili maddelerinin meclis gündemine demokrasinin gereklerinden biri olan ifade ve düşünce özgürlüğünü kısıtlayan ve zarar veren niteliğiyle taşındığını gösterir.

İfade ve Düşünce Özgürlüğü kategorisi ile İnsan Hakları kategorisi kapsamında yapılan meclis konuşmaları eşit orandadır (Bkz. Grafik 3:13). Her iki kategorinin de en çok Denetleme-Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirilmesi ve Erişimin Engellenmesi-İnternet Yasakları-Sansür, İletişim Özgürlüğü, Özel Hayatın Gizliliği kategorileri ile kayda değer ve yakın oranda ilişkilendirilmiş olması, bu ana kategori kapsamında da diğer alt kategorilerde olduğu gibi ağırlıklı olarak muhalefet partilerinin görüş bildirmiş olması (Bkz. Tablo 3:29) dönem içinde yürürlüğe giren internet ile ilgili yasal düzenlemelerin, özellikle erişimin engellenmesi ile ilgili maddelerinin meclis gündeminde basın özgürlüğü ve ifade ve düşünce özgürlüğü kapsamında tartışıldığını gösterir.

24. Dönemde internet ile ilgili yapılan yasal düzenlemede yer alan Erişim Sağlayıcılar Birliğinin kurulması ve bu birliğin internete erişimin engellenmesi kararını uygulaması ile ilgili madde hakkında meclis konuşmalarının ağırlıklı olarak yer aldığı Tekelleşme kategorisi kapsamında en çok CHP Milletvekilleri görüş bildirir. Özellikle Türkiye'nin en büyük internet sağlayıcısı olan ve diğer erişim sağlayıcılarının da alt yapısını kullandığı Türk Telekom'un özelleştirilmesi ile birlikte ortaya çıkan tekelleşmenin yarattığı risklere, Erişim Sağlayıcılar Birliği içinde ortaya çıkacak olan tekelleşmeye yönelik eleştiriler ¹⁹⁴ Erişimin Engellenmesi-İnternet

¹⁹⁴ CHP İzmir Milletvekili Erdal Aksünger 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim: "Şimdi, burada kod adı ESB (Erişim Sağlayıcıları Birliği) ben buna "kiralık katil" diyorum. Neden? Şimdi, böyle bir birliğe niye ihtiyaç olsun ki? Türkiye'de Erişim Sağlayıcıları Birliğinin hâkim sağlayıcısı kim? TÜRK TELEKOM. TÜRK TELEKOM olmadan sabit hatlar üzerinden İnternet bir yere gidebilir mi ya, böyle

Yasakları-Sansür ve Denetleme-Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirilerek sıklıkla dile getirilir. Bu ilişkilendirmeler CHP'nin internet alanında yaşanan tekelleşmenin yapılan düzenlemeler ile birlikte daha da artacağı ve bunun beraberinde demokratik olmayan, iletişim özgürlüğüne zarar veren uygulamaları getireceği yönünde bir kanaate sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

İnternet ve İletişim Özgürlüğü ana kategorisinin bir diğer alt kategorisi olan Mahkumların İletişim Hakkı kategorisinde CHP ve AK Parti'den birer Milletvekili görüş bildirir. Bu kategori diğer kategoriler ile ilişkilendirilmez. Bu kategori internetin çağın iletişim aracı olması nedeniyle mahkumların iletişim hakkı kapsamında bu teknolojiden faydalanma haklarının olması gerektiği görüşünün meclis gündemine taşınması açısından önemlidir.

İnternet ve İletişim Özgürlüğü ana kategorisinin genel bir değerlendirilmesi yapıldığında internete erişimin engellemesinin meclis gündemini yoğun şekilde meşgul ettiği ve muhalefet partilerinin iletişim özgürlüğünü kısıtlayan ve bu hakkın kullanımını engelleyen tüm yasal düzenlemelere karşı ortak bir tavır sergiledikleri görülür. Muhalefet partilerinin bu ana kategori altında yapmış olduğu konuşmalarında ağırlıklı olarak yine bu ana kategori kapsamında yer alan diğer alt kategoriler ve Denetleme-Düzenleme kategorisi ile ilişkilendirmeleri önemlidir. 24. Dönem içinde yapılan internet ile ilgili yasal düzenlemelerin bir çok maddesine yoğun eleştiriler sunan muhalefet partilerinin iletişim özgürlüğü, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve

bir şey olabilir mi yani? Mümkün değil. TÜRK TELEKOM kimin? Sizin birilerine verdiğiniz adamların, kiminse bilmiyorum yani" (TBMM:2014c).

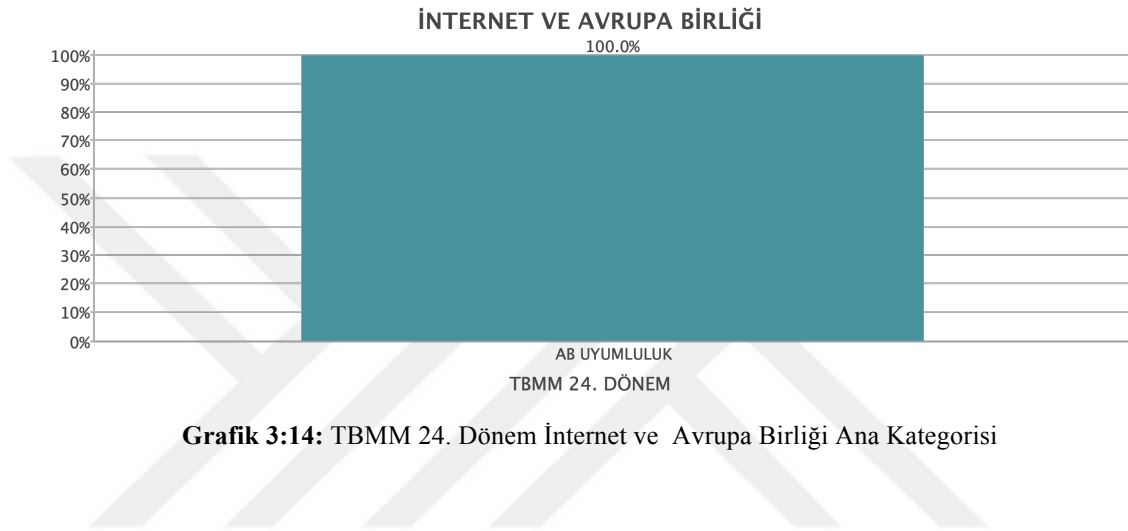
CHP Bursa Milletvekili Sena Kaleli 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim: "100'üncü maddeye konu olan Erişim Sağlayıcıları Birliği, erişim sağlayıcılarının haklarını koruyan, meslek odaları gibi haklarını savunan bir birlik değildir. Koşulsuz sorunlu bu birliğin tek görevi erişimi engellemek ve ihbar etmektir. Sınırsız yetki de TİB'dedir. Yani "Havada bulut sen bunu unut." denmektedir.

Öte yandan, bu düzenlemeyle irili ufaklı birçok şirket kapanacak ve tekelleşme olacaktır. Kapatmalara karşı olanlar klan hukuku uygulamaktadırlar. Kapatmalar, baskı, dayatma hiçbir zaman çözüm olmamıştır" (TBMM, 2014c).

CHP İzmir Milletvekili Erdal Aksünger 24.Dönem 4.Yasama Yılı 137. Birleşim: "Onu nereden biliyoruz? 180'e, 190'a yakın erişim sağlayıcısının 120'sinin teklif ettiği tüzüğü kabul etmeyip TÜRK TELEKOM gibi aslında bugün Türkiye'deki hâkim sağlayıcı olan, yüzde 80-90'ını yani İnternet erişiminin yüzde 80-90'ını kendi bünyesinde barındıran bir kurumun önderliğinde 12 tane erişim sağlayıcısıyla bunu yaparsanız bunun adı dikta olur, diğer 120 kişinin tüzükle ilgili taleplerini dinlemezseniz size "sivil dikta" derler zaten" (TBMM, 2014g).

özel hayatın gizliliğinin ihlali gibi konularda iktidar partisinin karşısında yer alan görüşlerine iktidar partisinin çok kısıtlı olarak ve belli kategoriler kapsamında yanıt vermiş olması dikkat çekicidir.

3.7.2.7. İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Analizi

Grafik 3:14: TBMM 24. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi

Avrupa Birliği ile uyumluluk kategorisinde CHP, AK Parti ve BDP milletvekilleri görüş bildirirken MHP, HDP ve Bağımsız Milletvekilleri görüş bildirmez. (Bkz. Tablo 3:31). Ağırlıklı olarak AK Parti üyelerinin görüş bildirdiği bu kategorinin kod ilişkiler matrisinde görüleceği üzere bu kategori ile Denetleme-Düzenleme kategorisi arasında dikkat çekici bir ilişkilendirme söz konusudur (Bkz. Tablo 3:32).

	MHP	CHP	AK PARTİ	BDP	HDP	BAĞIMSIZ	Toplam
AB UYUMLULUK	0	3	5	1	0	0	9
TOPLAM	0	3	5	1	0	0	9
N (Belgeler)	143	173	208	49	25	1	599

Tablo 3:31: TBMM 24. Dönem İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisinin Partilere Göre Çapraz Tablosu

Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik süreci devam ettiği için bu dönem içerisinde yapılan internet ile ilgili yasal düzenlemelerde Avrupa Birliği normlarına

uyumluluk ve internet ile ilgili Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerin yapmış olduğu düzenlemelere sıklıkla atıfta bulunulduğu görölr. Bu kategori altında yer alan meclis konuşmaları ağırlıklı olarak internet yoluyla kişilik haklarına ve özel hayatın gizliliğine yönelik tehditlerin önlenmesi gayesiyle yapılan ya da yapılacak olan yasal düzenlemelerin Avrupa müktesebatına, Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin internetle ilgili kararlarına uyumunun önemi üzerinden ilerler.¹⁹⁵ Kod ilişkiler matrisine bakıldığında Avrupa Birliğine Uyum kategorisinin Erişim Engellenmesi- İnternet Yasakları- Sansür kategorisi ve Özel Hayatın Gizliliği kategorileri ile de kayda değer derecede ilişkilendirilmiş olması genel itibariyle Avrupa Birliği normlarının internet ile ilgili düzenlemelerde bir yol haritası olarak görölmeye yönünde bir kanaatin meclise hâkim olduğu gösterir.

¹⁹⁵ Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Binali Yıldırım 24. Dönem 3. Yasama Yılı 55. Birleşim; CHP Manisa Milletvekili Özgür Özel 24. Dönem 3. Yasama Yılı 122. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi 24. Dönem 4. Yasama Yılı 53. Birleşim; BDP Diyarbakır Milletvekili Altan Tan 24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim; Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Lütfi Elvan 24. Dönem 4. Yasama Yılı 67. Birleşim; CHP İstanbul Milletvekili Osman Oktay Ekşi 24. Dönem 4. Yasama Yılı 67. Birleşim; Avrupa Birliği Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu 24. Dönem 4. Yasama Yılı 79. Birleşim.

Kod Sistemi	İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ	AB UYUMLULUK	TOPLAM
İNTERNET VE YENİ DÜNYA DÜZENİ			0
YENİ DÜNYA DÜZENİ			0
KÜRESELLEŞME			0
TEKNOLOJİK İMKAN VE TEKNOLOJİK GELİŞME			0
BİLGİ KİRLİLİĞİ			0
BİLİŞİM ÇAĞI-BİLGİ ÇAĞI-BİLGİ TOPLUMU VB.			0
İNTERNET VE YÖNETİŞİM			0
HİZMET			0
E-DEVLET			0
HİZMET YETERSİZLİĞİ			0
EĞİTİM			0
EKONOMİK BOYUT			0
ŞEFFAFLIK			0
ŞEFFAFLIĞIN SORGULANMASI			0
İNTERNET VE DEMOKRASİ			0
DEMOKRASİ			0
BİLGİ EDİNME HAKKI			0
KATILIM			0
YURTTAŞ MİLLETVEKİLİ İLİŞKİSİ			0
FIRSAT EŞİTLİĞİ			0
KAMU YARARI			0
KAMUOYUNA DUYURULMASI-PAYLAŞILMASI			0
KAMU DENETİMİ			0
ELEKTRONİK OYLAMA			0
İNTERNET VE TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT			0
GENÇ VE ÇOCUKLARIN OLUMSUZ ETKİLENMESİ			0
İNTERNET VE ŞİDDET/SUÇ İLİŞKİSİ			0
AHLAKİ ÇÖKÜNTÜ			0
ÇOCUK İSTİSMARI			0
İNTERNET BAĞIMLILIĞI			0
TOPLUMSAL YOZLAŞMA-TOPLUM DÜZENİNE TEHDİT			0
İNTERNET VE DENETLEME-DÜZENLEME			0
SANAL KUMARHANELER-BAHİS			0
E-TİCARET TÜKETİCİ HAKLARI			0
FİKRİ HAKLAR			0
BİLİŞİM HUKUKU			0
VERİ GÜVENLİĞİ	1		1
VERGİLENDİRME			0
GÜVENLİ İNTERNET			0
DENETLEME-DÜZENLEME	7		7
İNTERNET VE İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ			0
İNSAN HAKLARI			0
İFADE VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ			0
BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ			0
MAHKUMLARIN İLETİŞİM HAKKI			0
TEKELLEŞME			0
ERİŞİMİN ENGELLENMESİ- İNTERNET YASAKLARI-SANSÜR	1		1
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ	2		2
DİJİTAL GÖZETİM			0
İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ			0
İNTERNET VE AVRUPA BİRLİĞİ			0
AB UYUMLULUK			0
Σ TOPLAM	0	11	11

Tablo 3:32: TBMM 24. Dönem- İnternet ve Avrupa Birliği Ana Kategorisi Kod İlişkiler Matrisi

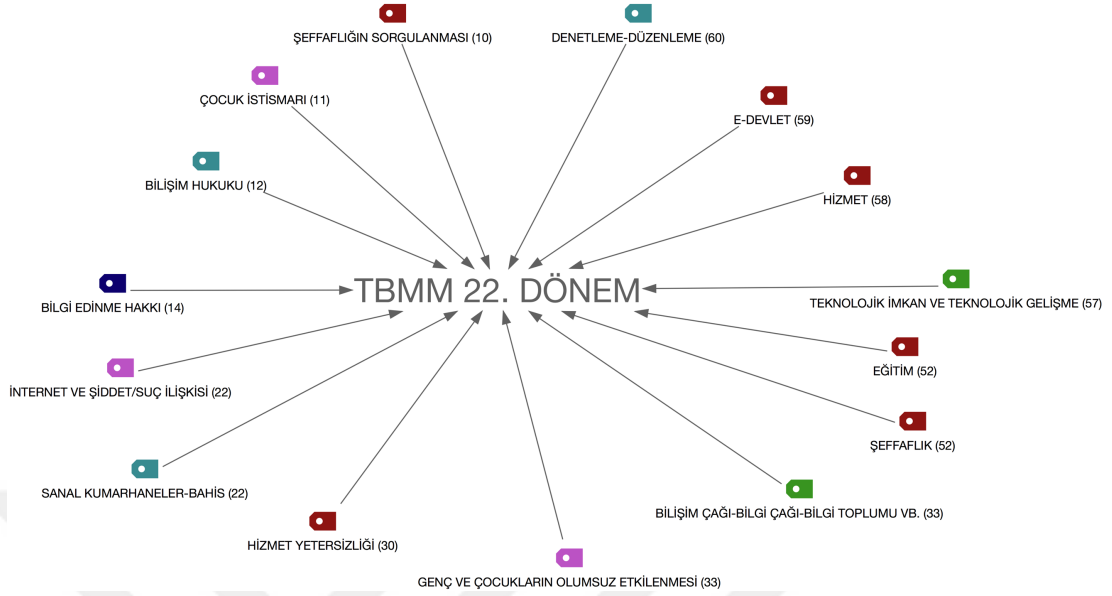
3.7.3. TBMM 22. Dönem ve TBMM 24. Dönemin Karşılaştırmalı Analizi

TBMM 22. Dönem ile TBMM 24. Dönem birbirinden farklı siyasi görüşlerin mecliste yer aldığı dönemlerdir. TBMM 22. Dönem meclisinde, liberal-muhafazakâr görüşü benimseyen Adalet ve Kalkınma Partisi ve Anavatan Partisi ile sosyal demokrat CHP'nin yer aldığı görülürken; TBMM 24. Dönem meclisinde AK Parti ve CHP varlığını korur, Türk milliyetçiliğini ve ülkücü ideolojiyi şiar edinen Milliyetçi Hareket Partisi ile Kürt ulusal hareketi içinde gelişerek kurulan, sol-demokratik görüşü benimseyen Barış ve Demokrasi Partisi ile bu parti milletvekillerinin kurduğu, ardından tüm milletvekillerinin geçiş yaptığı Halkların Demokrat Partisi bu dönemde meclise girer.¹⁹⁶ Bu iki dönem Meclisi aktör çeşitliliği açısından birbirinden oldukça farklıdır. Bu durum internet ile ilgili müzakerelerde beyan edilen görüşlerde de bir değişim yaratır. Şekil 3:7 ve Şekil 3:8'e bakıldığında TBMM 22. Dönem ve TBMM 24. Dönemde internet ile ilgili görüşlerin hangi konular etrafında ilerlediği görülür.¹⁹⁷

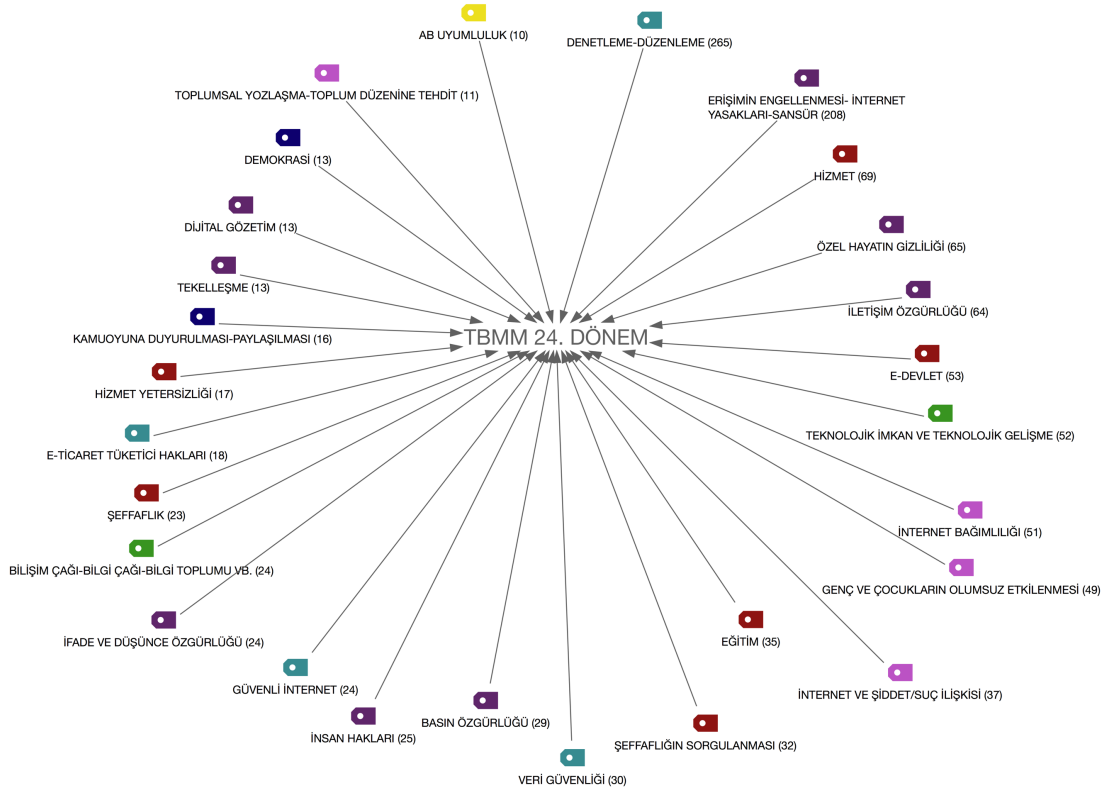
İnternet, TBMM 22. Dönemde meclis gündeminde ağırlıklı olarak şu konular eşliğinde tartışılır: Hizmet, hizmet yetersizliği, e-devlet, eğitim, şeffaflık, şeffaflığın sorgulanması, bilgi toplumu, bilgi edinme hakkı, teknolojik gelişme, teknolojik imkân, denetleme, düzenleme, bilişim hukuku, genç ve çocukların korunması, çocuk istismarı, sanal kumarhaneler, internet ve suç ilişkisi. TBMM 24. Dönem de ise çocuk istismarı, sanal kumarhaneler, bilişim hukuku ve bilgi edinme hakkı haricinde tüm bu konuların internet ile ilgili meclis konuşmalarında varlıklarını korudukları görülürken, TBMM 22. Dönem birleşimlerinde nerdeyse hiç görüş bildirilmeyen internet ve iletişim özgürlüğü bağlamında bildirilen görüşlerde, TBMM 24. Dönem de ciddi bir artış yaşandığı görülür. Ayrıca TBMM 22. Dönem de meclis gündeminde hiç tartışılmayan dijital gözetim ve özel hayatın gizliliği konularında da kayda değer oranda görüş bildirilmiş olması oldukça dikkat çekici bir sonuçtur (Bkz. Şekil 3:7 ve Şekil 3:8).

¹⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için Bkz. "Cereyanlar Türkiye'de Siyasî İdeolojiler", Tanıl Bora, İletişim Yayınları.

¹⁹⁷ Şekillerde yer alan kategoriler araştırmacı tarafından seçilmiştir. Bu seçme işleminde, kategori kapsamında en az 10 defa görüş bildirilmiş olması kriter olarak belirlenmiştir.

Şekil 3:7: TBMM 22. Dönem En Çok Görüş Bildirilen Kategoriler

Şekil 3:8: TBMM 24. Dönem En Çok Görüş Bildirilen Kategoriler

TBMM 22. Dönemin ilk yıllarında, çağın icadı olarak nitelenen internet, ağırlıklı olarak sağladığı imkânlar ile meclis gündeminde yerini alır. İnternetin sağladığı olanaklardan; vatandaşlara sağlanacak hizmetlerde, ülkenin ekonomisinin gelişmesinde, Avrupa Birliği normlarına uyumlu bir eğitimin ülke gençlerine sağlanması ile ülkenin bilgi toplumu olma gayesine ulaşılmasında yararlanılması hususunda mecliste yer alan tüm partilerin görüş birliği içinde olduğu görülür. TBMM 24. Dönem meclis üyelerinin de bu konularda görüş birliği içinde olduğu ve her iki dönemde de internetin sağladığı imkânların iktidar partisi olan AK Parti tarafından ağırlıklı olarak vatandaşlara sağlanan hizmetler ekseninde ele alındığı görülür. Muhalefet partileri ise genellikle bu imkânlardan yeterli düzeyde ve gerekli amaçlar doğrultusunda yararlanılmadığı konusunda hükümete eleştiri yöneltir. İnternetin kamusal katılımı, yönetim faaliyetlerinin kamuoyu ile paylaşılmasını, kamu denetimini sağlayarak devletin tüm eylemlerinin şeffaflığını sağlayacağı görüşünün her iki dönemde de hem iktidar partisi tarafından he muhalefet partileri tarafından dile getirilmiş olması da dikkat çekicidir. Bu bağlamda internetin, demokrasiyi güçlendirici potansiyelinin olduğu görüşünü savunan enformasyon toplumu yaklaşımının mecliste yer alan tüm partilerce benimsendiği söylenebilir. Ancak bu noktada şu hatırlanmalıdır ki internet kendi başına demokratikleştirici bir niteliğe sahip değildir, olamaz da. Gerekli olan bu yeni iletişim teknolojisinin demokrasiyi güçlendirici potansiyelini açığa çıkaracak biçimde kullanılabilmesidir. Bunun içinde Fuchs'un da belirttiği gibi, öncelikle katılımcı bir demokrasi tesis edilmelidir ve bunun yanında kamusal alan ve katılımcı demokrasi kavramlarının anlamlarının farkında olan bir toplumunda inşa edilmiş olması gereklidir. Ayrıca Saphiro'nun da söylediği gibi internette konuşma özgürlüğü, özel hayatın gizliliği gibi hakların korunmasına da dikkat edilmelidir. Bu noktada interneti demokrasiyi güçlendiren bir teknoloji olarak niteleyen kanun yapıcı aktörlerin, internet ortamında iletişim özgürlüğünün sağlanması konusundaki görüşlerinin nasıl bir seyir izlediği önemlidir.

TBMM 22. Dönem ile TBMM 24. Dönem arasında, internet ve iletişim özgürlüğü arasındaki ilişkilendirme dikkat çekici düzeyde farklıdır. Bu sonucun ortaya çıkmasına neden olan en önemli faktör, hiç kuşkusuz 5651 sayılı Kanunun 22. Dönemin son yasama yılında yürürlüğe girmiş olmasıdır. 22. Dönemin ilk yıllarında

dünyada olduğu gibi Türkiye’de de internet, yeni bir çağı başlatan, hayatın her alanında büyük kolaylıklar sağlayan ve değişim yaratan yeni bir iletişim teknolojisi olarak olumlu bir bakışla ele alınır. Ancak internetin kitleselleşmesi ile birlikte internetin sağladığı bu olanaklardan çok internet yoluyla işlenen suçlar bağlamında değerlendirilmeye başlanması bu olumlu havayı bir anda dağıtır. Çocuk istismarı, çocuk pornografisi, genç ve çocukları zararlı içeriklerden olumsuz etkilenmesi, ülke güvenliğinin ve bütünlüğünün korunması ekseninde ilerleyen tartışmaların bir sonucu olarak yürürlüğe giren 5651 sayılı Kanunun, uygulanması aşamasına geçilmesiyle birlikte gündeme gelen erişimin engellenmesi kararları, TBMM 24. Dönemin en önemli gündem konularından biri haline gelir.

TBMM 22. Dönem de internet ve iletişim özgürlüğü tartışmalarına bakıldığında, bu tartışmaların tekelleşme, ifade ve düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü, insan hakları ekseninde ilerlediği görülür. Meclis gündemine bu konuyu taşıyan yegâne parti ise Cumhuriyet Halk Partisidir. TBMM 24. Dönemde CHP’nin bu yalnızlığı sona erer. Hem MHP hem de BDP-HDP, Cumhuriyet Halk Partisi ile birlikte internet ortamına uygulanan kısıtlamaların iletişim özgürlüğüne getirdiği sınırlamalar ekseninde ilerleyen tartışmayı meclis gündemine sıkça taşır. Beş yıldır yürürlükte olan 5651 sayılı Kanun ve özellikle TİB tarafından verilen erişimin engellenmesi kararları bu tartışmaların merkezini oluşturur.

Bu dönemde Türkiye’de yaşanan yolsuzluk olayları ve bu olaylarla bağlantılı olarak yayınlanan ses kayıtları, 2014 yılında yaşanan Gezi Olaylarının ardından hükümet, internet ortamının kontrolünün zorluğunu görür ve özel hayatın gizliliği gerekçelendirmesiyle 5651 sayılı Kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapmak üzere harekete geçer. İktidar partisi, özel hayatın gizliliği vurgusuyla internet ortamındaki denetimini arttırma yoluna giderken, muhalefet partileri yapılan değişiklikleri, iletişim özgürlüğünü, demokrasinin gereklerinden olan basın özgürlüğünü, ifade ve düşünce özgürlüğünü sınırlandırdığı ve internete katı bir şekilde sansür uygulandığı için eleştirir. Ayrıca kullanıcıların verilerinin (trafik bilgilerinin) izinleri olmaksızın kayda alınmasını sakıncalı bularak, hukuka aykırı bir şekilde bu verilerin idari yetkililer tarafından suç unsuru olarak değerlendirilecek biçimde kullanılabileceği gerekçesiyle bu değişikliklerin yapılmasını engellemeye çalışırlar.

Şekil 3:8 de görüldüğü üzere internete ortamının düzenlenmesi ve erişimin engellenmesi ile ilgili kategoriler bu dönemde ciddi oranda görüş bildirilen kategoriler olur. Dikkat çekici olan bir diğer nokta 22. Dönemde internet ve iletişim özgürlüğü ana kategorisi kapsamında yer alan tüm alt kategoriler de kayda değer oranda bir görüş bildirilmiş olmaması, ancak 24. Dönemde tüm alt kategorilerde önemli oranda görüş bildirilmesinin yanında demokrasi ve kamuoyu ile bilgi paylaşımında internetin sağladığı olanaklardan da sıklıkla bahsedilmiş olmasıdır. Dönemlerin analiz kısmında ayrıntılı olarak değinildiği üzere, her iki dönemde de tüm partiler internet ve demokrasi arasında bir ilişki kurmuş, internetin demokrasiyi güçlendireceği yönünde beyanlarda bulunmuşlardır. TBMM 24. Dönem de dikkat çeken nokta internet, demokrasi ve iletişim özgürlüğü arasında dikkat çekici düzeyde bir ilişkilendirmenin söz konusu olmasıdır (Bkz. Tablo 3:30). Bu veriye bu kategori kapsamında bildirilen görüşlerin ana muhalefet başta olmak üzere tüm muhalefet partilerinin bu kategoriler arası ilişkilendirmeyi yapmış oldukları verisi eklendiğinde ortaya kuşkusuz şöyle bir sonuç çıkar: TBMM 24. Dönem muhalefet parti üyeleri internetin demokrasiyi güçlendireceği görüşünün yanında internet ortamında iletişim özgürlüğünü de bir demokratik hak olarak nitelendirmektedir.

Bu sonuç bizleri bir diğer önemli noktaya götürür. Her iki dönemde de internet, başta iktidar partisi olmak üzere tüm partilerce sıklıkla vatandaşlara sağlanan ya da sağlanması gereken bir hizmet olarak karşımıza çıkar. 2012 yılında hazırlanan “İfade ve Düşünce Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi ile İlgili Özel Raportörün Raporu” başlıklı raporda BM İnsan Hakları Konseyinin interneti bir insan hakkı olarak tanımlanmış olması bu noktada önemlidir. Bu yeni iletişim ortamına nasıl yaklaşıldığının, o ortamın sağladığı imkânlardan nasıl ve ne derecede faydalanılacağını da belirleyeceği göz önünde bulundurulduğunda, internetin bir hizmet olarak nitelenmesinin yerine, internetin bir insan hakkı olduğu görüşünün kanun yapıcı aktörler tarafından benimsenmesi gereklidir. Çünkü internet, bir insan hakkı olarak tanımlanırsa, bu ortamda iletişim özgürlüğü hakkının korunması ve sağlanmasının en az çevrimdışı ortamda olduğu kadar önemli görülmesi sağlanabilir.

Her iki dönemde de dikkat çeken bir diğer nokta, kanun yapıcı aktörlerin en çok internet ortamının denetlenmesi ve düzenlenmesi ile ilgili konularda görüş beyan

etmiş olmalarıdır. TBMM 22. Dönemde internet ile ilgili yasal düzenlemeler hakkında yürütülen tartışmaların, genç ve çocukların zararlı içeriklerden ve bu ortamdaki suç unsurlarından korunması ekseninde ilerlediği görülür. Bu dönemde yasal düzenlemelerin içeriği hakkında çok büyük bir tartışma olduğu söylenemez. Bu dönemde meclis gündemini meşgul eden asıl mesele, Türk toplumunun temelini oluşturan ailenin internet ortamının getirdiği olumsuzluklardan korunması için bir düzenlemenin yapılmasının gerekliliğidir. Keza dönemin son yasama yılında bu görüşlerin şekillendirdiği 5651 sayılı Kanun yürürlüğe girer.

TBMM 24. Dönem Meclisinin gündemini, internet ile ilgili yasal düzenlemeler çok farklı konular bağlamında meşgul eder. Bu konuların başında daha önce bahsettiğimiz erişimin engellenmesi ve iletişim özgürlüğü gelir. Düzenlemelerin tartışıldığı meclis birleşimlerinde özellikle özel hayatın gizliliğinin korunmasına bir vurgu yapıldığı görülür. Veri güvenliğinin sağlanması hakkında yoğun olarak tüm partilerin görüş bildirmiş olması da dikkat çekicidir. Ayrıca bu dönemde düzenlemeler yoluyla ortaya çıkan dijital gözetim konusunda da özellikle muhalefet partilerinin yoğun olarak görüş bildirdiği görülür. TBMM 22. Dönemde yasal düzenlemelerin gerekçelendirilmesinde önemli rol oynayan, gençlerin ve çocukların internet ortamındaki zararlı içeriklerden korunmasının gerekliliği görüşü, 24. Dönemde de varlığını korur. TBMM 24. Dönemde, genç ve çocukların internet ortamında çok vakit geçirmesiyle birlikte MHP'nin meclis gündemine taşıdığı internet bağımlılığı konusu ve iktidar partisi tarafından gündeme getirilen güvenli internet projesi yasal düzenlemeler ile ilgili tartışma yaratan diğer konulardır. MHP ve AK Parti'nin bu konularda ortak bir tavır benimsedikleri söylenebilir.

Görüldüğü üzere her iki dönemde internet ile ilgili yasal düzenlemeler ile ilgili tartışmalar oldukça farklı konular ekseninde ilerler. Bu durumu yaratan faktörlerin başında internet kullanıcı sayısındaki büyük artış ve Web 2.0 teknolojisi ile birlikte internet ortamının kazandığı yeni nitelikler gelir. İki Meclis arasında aktör çeşitliliği açısından bulunan farklılıkların da düzenlemelerin içeriklerine yönelik görüşlerde farklılaşma yarattığı, özellikle düzenleme ve iletişim özgürlüğü ilişkilendirmelerinde yaşanan artışta kendini gösterir (Bkz. Tablo 3:30).

SONUÇ

Günümüzde hayatın her alanında önemli bir yer teşkil eden internet, toplumsal yaşamda büyük değişimlere neden olur. Bu değişimlerin en büyüğü hiç kuşkusuz iletişim alanında yaşanır. Zaman ve mekân sınırının ortadan kalktığı küresel dünyanın toplumsal iletişim ortamı olarak internet, yeni medya, sosyal medya ve sosyal ağlar gibi bir çok yeni kavramı iletişim bilimleri literatürüne dahil eder. Van Dijk'ın deyişiyle iletişim alanında dijital bir devrim yaşanır. İnternet teknolojisinin sahip olduğu teknik olanakların geleneksel medyada sınırlı düzeyde olan etkileşimin artmasını sağlamasıyla kullanıcılar aktif hale gelir, farklı gruplar, farklı görüşler bu ortamda etkileşime geçer, sanal topluluklar, yeni kolektif eylem biçimleri ortaya çıkar. Tüm bunların yanında internetin maliyetinin düşüklüğü, yaygınlığı, herkese açık olması gibi niteliklerinin, farklı görüş ve düşüncelerin, bastırılmış grupların, azınlıkların kendilerini ifade edebilecekleri çekincesiz bir iletişim ortamı yarattığı ve görece özgürlükçü yapısı ile yurttaş katılımını sağlayarak demokrasinin gelişimine katkı sağlayacağı görüşünü şekillendirir.

Bu görüşün savunan enformasyon toplumu yaklaşımlarına göre, yeni iletişim teknolojisi olan internet, politikadan dışlanan grup ve bireylere, muhalif fikir ve gruplara kapalı tutulan tartışma ve diyaloglara katılma olanağı veren, yurttaş katılımını doğrudan sağlayan yapısı ile demokrasinin dönüşümünde öncülerinden çok daha güçlü bir potansiyele sahiptir. Bu yaklaşım, bilgilerin yurttaşlara eşit olarak yayılmasını sağlayan internetin, kamunun erişimine açık fikir ve bilgi kümesini zenginleştirerek daha fazla bilgiyle donanmış bir seçmen kitlesi yaratacağı görüşündedir. Böylece internet, bir yandan erişim kolaylığı ile ulusal ve uluslararası kamusal alanlar ortaya çıkmasına, diğer yandan ifade özgürlüğü ve özyönetimi sağlayarak katılımcı demokrasinin gerçekleşmesine imkân sağlar. İnternetin gelişimi ile birlikte ortaya çıkan ve bu mecrayı etkin olarak kullanan yeni bir örgütlenme biçimi olan yeni toplumsal hareketler de internetin demokrasiyi güçlendirici bir araç olduğu görüşünü arttırır.

Bu yaklaşımı iyimser bulan Marksist eleştirel kuramcılara göre, internetin bir demokrasi aracı olduğunu ileri süren görüşler, internetin; tek taraflı iletişimden ayrılan

interaktif bir araç olması, kullanıcıların katılımcılara dönüşmesini sağlayan aktif ve yaratıcı bir ortam olması ve prensipte herkesin için eşit bir platform olması gibi özelliklerine odaklanırken kullanıcıların fiili kullanımı ve kullanımın sosyal politik bağlamını göz ardı ederler. Eleştirel kuramcılara göre, öncelikle internetin aktif ve yaratıcı bir ortam olması kullanıcıların da aktif ve yaratıcı davranacağını garanti değildir. Ayrıca internetin herkesin sesinin eşit duyulacağı bir platform olduğu da söylenemez; öncelikle dijital bölünme- sayısal uçurum bunun önündeki en büyük engeldir. İnternetin demokrasiyi güçlendireceği görüşüne karşı konulan en büyük argüman ise internetin yönetiminin her iletişim aracında olduğu gibi devletlerin ve sermayenin elinde olmasıdır. Devletler ve şirketler, otoritelerini ve kârlarını korumak ve arttırmak için interneti kapsamlı bir gözetim toplumu oluşturmak amacıyla kullanırlar. Kişisel verilerini sosyal ağlar üzerinden rıza ile paylaşarak şirketlerin ekonomik gözetimi altına giren kullanıcıların gündelik yaşamdaki tüm etkinliklerinin, devletlerin güvenlik politikaları kapsamında oluşturduğu yasal düzenlemelerle, elektronik ortamda sürekli izlenmeye ve kayıt altına almaya başlaması da internetin demokratikleştirici gücü önündeki en büyük engellerden biridir. İnternetin bir gözetim ve denetim aracına dönüşmesi, bireylerin mahremiyetine, özel hayatın gizliliğine, ifade ve iletişim özgürlüğü haklarına da ağır bir darbe indirir. Eleştirel kuramcılar, internetin demokrasiyi güçlendirici özelliklerini yadsımazlar; ancak demokratik yenilenmeyi ve aydınlanmayı sağlayan özellikleri ile potansiyel tehlikeleri olanaklı kılan özelliklerinin aynı olduğuna dikkat çekerler. Bu perspektiften internet, kendi başına demokratikleştirici değilken, bu noktada asıl belirleyici olan şey bu teknolojinin nasıl kullanıldığıdır.

Devletlerin güvenlik politikalarına dayandırdıkları bu gözetim pratikleri hiç kuşkusuz kendilerini internet ile ilgili yürürlüğe sokulan yasal düzenlemelerde gösterir. İnternet ortamının düzenlenmesi özellikle çocukların zararlı içeriklerden korunması, toplum düzeni ve güvenliğinin sağlanması için gerekli görülür. Ancak demokrasinin temel unsuru olan kişi hak ve özgürlüklerinin başında gelen ifade ve düşünce özgürlüğünün, bilgi edinme, bilgi paylaşma, haber alma haklarının çevrimdışı ortamda olduğu kadar çevrimiçi ortamda da korunması ve sağlanması da gereklidir. İletişim özgürlüğü, uluslararası kuruluşlarca sözleşmeler yoluyla güvence altına

alınmaya çalışılmış olsa da ülkelerin ifade ve düşünce özgürlüğü geleneğinin şekillendirdiği bu yasal düzenlemeler ne yazık ki pek çok ülkede iktidarların kendilerine tehdit oluşturduğunu düşündüğü tüm sesleri susturmak ve baskı altına almak için oluşturdukları en temel sansür mekanizması haline gelir ve iletişim özgürlüğünün sınırlandırılması sonucunu doğurur.

Peki internet ve iletişim özgürlüğü tartışmalarının 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun tasarısı ile başladığı Türkiye’deki yasal düzenlemeler, tarihsel bir perspektiften iletişim özgürlüğü bağlamında nasıl değerlendirilebilir? Bu soru, Türkiye’de internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği, bu yasaların ortaya çıkış koşullarının neler olduğu ve bu koşulların, düzenlemelerin içeriklerini nasıl biçimlendirdiği gibi başka sorulara da kapı açar. Buradan hareketle, çalışmada yanıtı aranan sorulara, kanun yapıcı aktörlerin meclis konuşmalarında internet ile ilgili üretmiş olduğu söylemlerin incelenmesi yoluyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır:

- Türkiye’de parlamento üyelerinin siyasal pozisyonları yeni iletişim teknolojisi olan internet ile ilgili görüşlerini nasıl biçimlendirmektedir?

İktidar partisi olan AK Parti üyelerinin konuşmalarında hâkim olan görüş, internet aracılığıyla sağlanan ya da sağlanacak olan hizmetler ile vatandaşlara çağın gereklerine uygun olarak hizmet verildiği/verileceği yönündedir. AK Parti üyeleri bu dönemde, yönetişimde internet teknolojisinin imkânlarından faydalanmanın, ülkenin demokratik koşullarda yönetilmesini sağlayacağı, yönetim faaliyetlerinin şeffaflığını, kamusal katılımı, kamuoyunun bilgilendirilmesini ve kamu denetimini olanaklı hale getireceği yönünde söylemleri sıklıkla üretirler. Bu söylemler, iktidar partisinin internet teknolojisini, siyasal pozisyonunu korumak ve sağlamlaştırmak için bir araç olarak gördüğü biçiminde değerlendirilebilir. Ancak iktidar partisinin internet ile ilgili bu olumlu tavrı 5651 sayılı Kanun tasarısının oluşturulması sürecinde yerini toplum düzenini tehdit eden, suç unsurları teşkil eden internet ortamının devlet eliyle mutlak suretle denetlenmesinin ve düzenlenmesinin gerekli olduğu görüşüne bırakır. Özellikle TBMM 24. Dönemde 5651 sayılı Kanunda yapılan değişiklikler sürecinde, iktidar

partisinin internet ortamını sağladığı imkânlardan öte toplum düzenine ve iktidar alanına karşı oluşturduğu tehditler üzerinden değerlendirdiği görülür.

Muhalefet partilerinin internet ile ilgili olan görüşleri ise genel olarak demokrasinin güçlenmesi, vatandaşların çağın gereklerine uygun ve iyi hizmet alabilmesi, ülkenin gelişmesi ve ilerlemesi için internet teknolojisinin imkânlarından yararlanılmasının elzem olduğu yönündedir. Muhalefet partileri interneti iktidarın faaliyetlerinin denetlenmesinde ve şeffaflığının sorgulanmasında önemli bir araç olarak görürler; interneti iktidarın tüm yönetim faaliyetlerini sorgulamak ve eylemlerinin demokratik olmayan niteliklerini ortaya çıkarmak için kullandıkları en önemli bilgi edinme kaynağıdır.

- Türkiye'nin iletişim özgürlüğü tarihi internet ile ilgili yasal düzenlemeleri nasıl şekillendirmektedir?

Türkiye'nin ifade ve düşünce özgürlüğü tarihine, bu özgürlüklerin organik bir bağla bağlı olduğu basın özgürlüğü tarihine bakıldığında; başlangıcından günümüze değin basın özgürlüğünün, dönemin iktidarı tarafından çıkarılan kanunlar, yasaklamalar ve ekonomik baskılar yoluyla sürekli olarak sınırlandırıldığı görülür. Türkiye'de ifade ve düşünce özgürlüğü geleneği, dönemin iktidarının mevcudiyetini, devamlılığını ve gücünü koruması için gerekli olan koşullara karşı oluşan her türlü tehdit durumunda, bu özgürlüklerin kısıtlanması ve katı bir denetime tabi tutulması şeklindedir. Osmanlı Dönemi'nden itibaren devlet yapısı içerisine sirayet eden bu gelenek, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla temel hak ve özgürlüklerin Batı'da olduğu gibi kazanılmış haklar değil, verilmiş haklar olması sebebiyle de ne yazık ki günümüze değin devam eder.

Değişen hak kavrayışı ve yeni iletişim teknolojileri ile birlikte, Türkiye'de de basın özgürlüğü tartışmaları yerini iletişim özgürlüğü tartışmalarına bırakmıştır. Çevrimiçi ortamda kişisel hak ve özgürlüklerin nasıl korunacağı ve ne gibi durumlarda sınırlanabileceği gibi konular ekseninde ilerleyen bu tartışmaların tarafları bu çalışma kapsamında meclis üyeleridir. İnternet ile ilgili yasal düzenlemelerin meclis gündeminde müzakere edildiği birleşimlerin incelenmesinin ardından Türkiye'de ifade ve düşünce özgürlüğü geleneğinin internet ile ilgili yasal düzenlemelerde de

varlığını olduğu gibi koruduğu görülür. Meclis konuşmalarında hem iktidar partisi hem de muhalefet partilerinin mensupları, internet teknolojisinin demokrasiyi güçlendiren özelliklerine sıklıkla vurgu yapmış olsalar da internet ortamında demokrasinin en temel unsurlarından biri olan ifade ve düşünce özgürlüğünün korunması ve sağlanması konusunda, sadece ana muhalefet partisi olan CHP mensuplarının hassasiyetle durduğu görülür.

- Türkiye’de internet ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği hangi koşullarda ortaya çıkmıştır ve bu koşullar düzenlemelerin içeriklerine ne derecede etki etmiştir?

Türkiye’de internet ile ilgili yasal düzenlemelerin ilki olan 5651 sayılı Kanun 2007 yılında yürürlüğe girer. Kanun tasarısını oluşturan etmenler ise 2005 yılından itibaren meclis gündemini meşgul etmeye başlar. Bu etmenlerin başında çocuk ve gençlerin internetteki zararlı içeriklerden korunmasının kamuoyunda ve meclis gündeminde zaruri görülmesi gelir. Özellikle çocuk istismarı, çocuk pornografisi ve internet yoluyla işlenen diğer suçlardaki artış, yasal düzenlemenin oluşturulmasına etki eden en önemli faktörlerdir. Benzer biçimde, aynı dönemde imzaya açılan Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesinde, internet ortamında işlenen suçlar tanımlanmış ve sözleşmeye taraf olan ülkelerin ulusal mevzuatlarında bu suçları tanımlaması ve gerekli hukuki düzenlemeleri yapması gerekli kılınmıştır. Türkiye her ne kadar yasal düzenleme yapıldıktan sonra bu sözleşmeye taraf olmuş olsa da halihazırda Avrupa Birliği’ne üye olmaya aday ülkelerden biri olduğu için bu sözleşme yasal düzenlemenin oluşturulması ve görüşülmesi sürecine etki eden bir diğer faktördür.

Tüm dünyada hâkim olan güvenlik politikaları kapsamında internetin denetlenmesi ve düzenlemesi görüşünün 5651 sayılı Kanunun oluşturulması sürecinde etkili olduğu da söylenebilir.

5651 sayılı Kanun’da Torba Yasa Tasarısı ile yapılan değişiklikler de ise, o dönemde yaşanan Gezi Olayları, siyasetçilerin kişisel verilerinin, ses kayıtlarının ve görüntülerinin internet ortamında hızla ve kontrolü imkânsız bir şekilde yayılması gibi faktörler önemli rol oynar. İktidarın mevcudiyetini ve gücünü tehdit eden bu olaylar, Torba Yasa ile 5651 sayılı Kanunun özellikle erişimin engellenmesi ile ilgili

maddelerinde önemli değişiklikler yapılmasına neden olur. Bu değişiklikler ile internet üzerindeki denetim artırılır ve iletişim özgürlüğünü sınırlandıran kararların alınması yasal bir dayanağa kavuşturulur. Başta ana muhalefet partisi CHP olmak üzere, diğer muhalefet partileri, pek çok akademisyen, sivil toplum örgütü ve hukukçu bu değişikliklerin internette iletişim özgürlüğünü sınırlandırdığı, internete sansür uygulandığı yönünde görüş bildirse de değişikliğin yürürlüğe konulmasına engel olamazlar. Hatta maddelerde yapılacak olan değişikliklerin görüşüldüğü meclis birleşiminde CHP'nin iletişim özgürlüğünün korunması amacıyla yapmış olduğu öneriler iktidar partisi tarafından desteklenmez ve maddelerde en ufak bir değişiklik yapılması sağlanamaz.

- Türkiye'de parlamento üyelerinin internet ile ilgili görüşlerinin yasal düzenlemeler ile ilgili müzakereler sürecine yansımaları nelerdir?

İktidar partisi mensupları internet erişiminin Türkiye'de yaygınlaşmasından itibaren internet ile ilgili olumlu görüşler beyan ederler. Her iki dönemde de sıklıkla internetten önemli bir teknolojik imkân olarak, Türkiye'nin gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmasını, bilgi toplumu olmasını sağlayacak en önemli araç olarak bahsederler. Özellikle vatandaşlara sağlanan hizmetlerde ve hükümetin yönetim faaliyetlerinde internet teknolojisi son derece faydalı ve gerekli bir araçtır. Ancak yasal düzenlemeler ile ilgili müzakerelerde bu görüşler üretilen söylemlerde çok seyrek karşımıza çıkar. Yasal düzenlemelerin görüşüldüğü meclis birleşimlerinde iktidar partisi mensupları interneti sıklıkla suç ve şiddet unsurları ile ilişkilendirirler ve internetin denetlenmesinin oldukça zaruri olduğunu sıkça dile getirirler. İktidar partisi mensuplarının internetle ilgili görüşlerinin, değişiklik göstermesi yasal düzenlemeler ile ilgili müzakereler sürecine yansımaları değerlendirmeyi bu noktada zorlaştırır. İktidar her dönemde olduğu gibi kendi gücünü ve devamlılığını korumak gayesiyle hareket ettiği için, yasal düzenlemelerin yapıldığı müzakerelere iktidarın internetle ilgili görüşlerinden çok bu gayenin etki ettiğini söylemek mümkündür.

Her iki dönemde de ana muhalefet partisi olan CHP'nin internet ile ilgili görüşleri ağırlıklı olarak internetin demokrasiyi güçlendiren özellikleri üzerinden ilerler. Yasal düzenlemelerin görüşüldüğü müzakerelerde de CHP mensuplarının

yapılacak olan düzenlemelerin demokrasiye ve demokrasinin olmazsa olmazı olan ifade ve düşünce özgürlüğüne vereceği zararlar üzerinden eleştirdikleri görülür. CHP internet ortamının suç unsurları için kullanılmasına karşı önlemler alınmasına asla karşı çıkmaz hatta iktidar partisinin bu çalışmasına destek verdiklerini birçok kez beyan ederler. Ancak yapılacak olan düzenlemelerin iletişim özgürlüğünü sınırlandıracak bir nitelikte olmaması için oldukça yoğun bir çaba sarf ederler.

TBMM 24. Dönem de meclise giren HDP-BDP'nin internet ile ilgili görüşleri CHP ile aynı eksende ilerler. Yasal düzenlemelerin görüşüldüğü müzakereler sürecinde bu partilere mensup olan milletvekilleri de iletişim özgürlüğünü sınırlayan maddelere karşı çıkar ve düzenlemelerin demokrasinin gereklerine uygun hale getirilmesini talep ederler.

TBMM 22. Dönem muhalefet partilerinden biri olan ANAP mensupları, özellikle internette yer alan zararlı içeriklerden genç ve çocukların korunması için gerekli yasal önlemlerin alınması talebini meclis gündemine sıklıkla taşıyarak internet ile ilgili yasal düzenlemelerin oluşturulması sürecine oldukça etki ederler. Ancak ANAP, 5651 sayılı kanunun görüşüldüğü meclis birleşimde kanun maddeleri ile ilgili hiç görüş bildirmez ve tartışmalara katılmaz. Bu durum ANAP'ın 5651 sayılı Kanun hakkında iktidar partisi ile ortak bir kanaate sahip olduğunu gösterir.

TBMM 24. Dönem de meclise giren bir diğer parti MHP'dir. MHP'nin bir bakıma ANAP'ın yerini aldığı söylenebilir. MHP'nin internet ile ilgili görüşleri ağırlıklı olarak, internet ortamının genç ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi ve internet bağımlılığı tehdidi karşısında acil olarak önlem alınmasının gerekliliği üzerinden ilerler. Ancak MHP mensupları neredeyse CHP kadar 5651 sayılı kanunda yapılacak olan değişiklikler ile internete uygulanacak engellemelere ve iletişim özgürlüğüne getirilecek sınırlamalara karşı çıkar.

Özet olarak, parlamento üyeleri, internet ile ilgili yasal bir düzenlemenin yapılmasının gerekçelendirilmesi noktasında, düzenlemenin oluşturulmasına etki ederler. Ancak düzenlemenin içeriğine parlamento üyelerinin internet ile ilgili görüşlerinin etki ettiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Düzenlemenin içeriğinin oluşturulması sürecinde diğer aktörlerin sürece dahil edilmediği yönündeki

eleştiriler ve düzenlemenin içeriğine yönelik olarak muhalefet partilerinin itirazlarının bulunması da bu durumu gösterir.

Türkiye’de internet ile ilgili yasal düzenlemelerin başında gelen 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun içeriğini oluşturan temel etkenler olan, çocuk istismarı, çocuk ve gençlerin zararlı içeriklerden korunması, internet yoluyla işlenen suçların engellenmesi gibi konularda tüm parlamento üyelerinin ortak bir kanaat içinde oldukları tespit edilmiştir. İktidar partisi olan AK Parti mensuplarının bu Kanun yoluyla toplum düzenini tehdit eden unsurları ortadan kaldırma amacına eşlik eden iktidar alanını koruma güdüsü, internet ile ilgili yasal düzenlemelerin içeriklerini etkileyen en önemli etken olarak karşımıza çıkar. İktidar partisinin bu tavrı muhalefet partilerince ortak bir tavır ile eleştirilir ve yasal düzenlemeler yoluyla internet ortamında iletişim özgürlüğünün sınırlandırılmasına karşı tüm muhalif partiler ortak bir tutum sergilerler. Bu durum Türkiye’nin basın özgürlüğü tarihinde sürekli tekerrür eden, iktidarda olan partinin hangi siyasi görüşten olursa olsun basını sansüre tabii tutmasının karşısında muhalefet kanadının basın özgürlüğünün bir numaralı savunucusu olmasını hatırlatır. İnternete erişimin engellenmesi yoluyla iletişim özgürlüğünün sınırlandırıldığına ilişkin tüm tartışmalar, Türkiye’nin basın özgürlüğü tarihinin devamı gibidir.

Meclis birleşimlerinde tüm parti üyelerince demokrasiyi güçlendiren niteliklerine sıklıkla vurgu yapılan internetin, diğer yandan demokrasinin temel unsurlarından biri olan iletişim özgürlüğünün kısıtlandığı en önemli iletişim ortamı haline gelmesi oldukça düşündürücüdür. Demokrasi ile ifade ve düşünce özgürlüğü arasındaki organik bağ göz önüne alındığında, böylesi bir sonuca ulaşılmasına Türkiye’de demokratik siyasal sistemin halihazırda hala tam olarak yerleşmemiş olmasının sebep olduğu düşünülmektedir. Türkiye’de demokrasi Batı’da olduğu gibi bir dizi kültürel ve iktisadi evrimleşmenin ardından yerleşik hale gelmemiştir. Ayrıca Batı’da, 17. yüzyılda başta Locke olmak üzere Hobbes ve Rousseau’nun düşünceleri ışığında gelişen liberal devlet anlayışı ile birlikte insanların dokunulmaz, devredilemez ve vazgeçilmez haklara sahip olduğu fikri devlet düzeninin temelini meydana getirecek şekilde yerleşmiştir. Hiç kuşkusuz ifade ve düşünce özgürlüğü en temel

haklardan biri olarak bu dönem tartışmalarında önemli bir yere sahiptir. Basın özgürlüğü tartışmaları ekseninde ilerleyen bu tartışmalar Batı'da demokratik toplumun inşasında bu nedenle oldukça önemli bir görev üstlenir. Türkiye'de ise ifade ve düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü tarihine bakıldığında insanların temel hak ve özgürlüklerinin korunmasından çok devletin yararının öncelikli konumda olduğu görülür. İletişim özgürlüğü ile ilgili düzenlemelerde devlet güvenliği ve bütünlüğünün korunmasının en önemli gerekçe olarak sıklıkla karşımıza çıkması da bu anlayışın bir göstergesidir. Bu çalışma kapsamında yapılan meclis tutanaklarının analizi, Türkiye'de demokratik siyasal sistemin yerleşmesinin internet ortamında iletişim özgürlüğünü sağlayacak önkoşul olduğunu gösterir niteliktedir.

Türkiye'de internet ile ilgili yasal düzenlemelerin iletişim özgürlüğü bağlamında ele alındığı bu çalışmada sadece kanun yapıcı aktörlerin görüşleri açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Sonraki çalışmalarda, Türkiye'deki kullanıcıların, bu konudaki görüşlerinin ve algısının ne/nasıl olduğu, hangi koşullarda şekillendiği, bu görüş ve algının tutumlarına ne gibi yansımalarının olduğu yönünde araştırmalar yapılmasının alan katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Accessnow “About”, (Çevrimiçi),
<https://www.accessnow.org/about-us/building-impact/>,
11.06.2018.
- Adugit, Yavuz: “Özgürlüğün Kısa Tarihi”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, No. 16, 2013, ss. 63-93.
- Adaklı, Gülseren: **Türkiye’de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2006.
- Adaklı, Gülseren: “Neoliberalizm ve Medya: Dünyada ve Türkiye’de Medya Endüstrisinin Dönüşümü”, **Mülkiye Dergisi**, C. 34, No. 269, 2010, ss.67-84.
- Akdeniz, Yaman,
Altıparmak, Kerem: **İnternet: Girilmesi Tehlikeli ve Yasaktır, Türkiye’de İnternet İçerik Düzenlemesi ve Sansüre İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2008.
- Akbayar, Nuri: “Osmanlı Yayıncılığı”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 6, ss.1680-1696, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985.
- Akgül, Mustafa: “İnternet Yasakları için STK Önerileri”, **XIII. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri**, 22-23 Aralık 2008 Orta Doğu Üniversitesi Ankara, (Çevrimiçi),http://inettr.org.tr/inetconf13/kitap/akgul_inet08.pdf, 25.05.2018
- Akgül, Mustafa: “Üçüncü Yılında Türkiye’nin İnternetle Savaşı: Donkişot, Devekuşu, Harakiri”, **Türk Kütüphaneciliği**, C. 24, No. 2, 2010, ss. 285-300, (Çevrimiçi), <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/603/599>, 25.05.2018.

- Alternatif Bilişim Derneği: **“Türkiye’de İnternetin Durumu”**, (Çevrimiçi), <http://internet.org.tr/gallery/docs/2012-761b752111736283.pdf>, 10.06.2018.
- Alternatif Bilişim Derneği: “Alternatif Bilişim Derneği Yuvarlak Masa Toplantısı: 5651 Sayılı Yasa ve İnternetin Geleceği”, **Ayrıntı Dergi**, No. 3, 2014, ss. 23-37.
- Altıparmak, Kerem, Akdeniz, Yaman: **“5651 sayılı Kanunun Değişiklik Tasarısının Getirdiği Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme”**, 2014, (Çevrimiçi), http://cyber-rights.org.tr/docs/5651_Tasari_Rapor.pdf, 06.06.2018.
- Arslan, Hüseyin: “John Locke’un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No. 17, 2013, ss. 181-204.
- Atabek, Ümit: “Söylem Çözümlemesi”, **Medya Metinlerini Çözümlemek, İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri**, Der. Gülseren Şendur Atabek & Ümit Atabek, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2007.
- Avşar, Zekeriya, Öngören, Gürsel: **Bilişim Hukuku**, İstanbul, Türkiye Bankalar Birliği, 2010.
- Aygül, Zeynep: “Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’nin Eleştirel Söylem Analizi ile İncelenmesi”, **Söylem Çalışmaları**, Ed. Prof. Dr. Sibel Arkonaç, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2012.
- Başaran, Funda: **İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Gelişme Yayılmanın Ekonomi Politikası**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2010.
- Başaran, Funda: **İletişim ve Emperyalizm Türkiye’de Telekomünikasyonun Ekonomi Politikası**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2014.
- Bauman, Zygmunt: **Küreselleşme**, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.

- Bauman, Zygmunt,
Lyon, David: **Akışkan Gözetim**, Çev. Elçin Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Bayram, Yavuz: “Türk Dış Politikasına Yönelik Karar Alma Sürecinde Medyanın Etkinliği: Körfez Savaşı Krizlerinde Medya-Kamuoyu ve Karar Alıcı İlişkisi”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2011.
- Bayzan, Şahin: Türkiye’de ve Dünyada İnternet Yasakları ve Sansür Kavramı ile Zararlı İçeriğe Karşı Yaptırım ve Uygulamalara Genel Bir Bakış, **Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri**, 11-13 Şubat 2009, ss.383-388.
- Bilgin, Nuri: **İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.
- Binark, Mutlu, Arslantaş-Toktaş, Selma, Dikmen, Şafak Ergin, Fidaner, Işık Barış, Küzeci, Elif, Özaygen, Alkım: **Türkiye’de Dijital Gözetim**, Yay. Haz. Mutlu Binark, İstanbul, Alternatif Bilişim Derneği Yayınevi, 2012.
- Bits of Freedom: **“Main Page”**, (Çevrimiçi), <https://www.bof.nl/english/>, 11.06.2018.
- BM “BM Enformasyon Merkezi Ankara”, **Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi**, 1976, (Çevrimiçi) http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf, 06.06.2016.
- BM İnsan Hakları Konseyi **“İfade ve Düşünce Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesi ile İlgili Özel Raportörün Raporu”**, (Çevrimiçi), http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.27_en.pdf, 11.06.2018.
- BM İnsan Hakları Konseyi **The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet**, 2016, (Çevrimiçi), https://www.article19.org/data/files/Internet_Statement_Adopted.pdf, 11.06.2018.

- BTK **Denetleme**, 2017b (Çevrimiçi),
<https://www.btk.gov.tr/denetleme> (07.06.2018).
- BTK **Uzlaştırma**, 2017c, (Çevrimiçi),
<https://www.btk.gov.tr/uzlastirma> ,07.06.2018.
- BTK **Tüketici Haklarını Koruma**, 2017d, (Çevrimiçi)
<https://www.btk.gov.tr/tuketici-haklarini-koruma>,
(07.06.2018).
- BTK **Rekabetin Tesisi ve Korunması**, 2017e, (Çevrimiçi),
<https://www.btk.gov.tr/rekabetin-tesisi-ve-korunmasi>
(07.06.2018).
- BTK **Teknik Düzenlemeler**, 2017f, (Çevrimiçi),
<https://www.btk.gov.tr/teknik-duzenlemeler>,
01.06.2018.
- BTK **“Bilgi Teknolojileri”**, 2017g, (Çevrimiçi),
<https://www.btk.gov.tr/bilgi-teknolojileri>, 01.06.2018
- BTK **Spektrum Yönetimi**, (Çevrimiçi),
<https://www.btk.gov.tr/spektrum-yonetimi>, 01.06.2018.
- BTK **“Güvenli İnternet Hizmetine İlişkin Usul ve Esaslar”**,
(Çevrimiçi),
<https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/slug/telekomu-ni-kasyon-kurulu.pdf> , 01.06.2018.
- Canata, Fatih: **“5651 Sayılı Kanun Kapsamında İnternet Düzenlemeleri ve Düşünce-İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme”**, **Türk Kütüphaneciliği**, C. 30, No. 2, 2016, ss.185-205,
<http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/viewFile/2657/2641> 20.03.2018.
- Cankaya, Özden,
Batur Yamaner, Melike: **Kitle İletişim Özgürlüğü**, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2012.
- Castells, Manuel: **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi** Birinci Cilt, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

- CHP **İnternet Çağında Türkiye'nin Sansür ile İmtihani Raporu**, (Çevrimiçi), http://cdn.chp.org.tr/cms/0/Other/NewFolder/trkysnsri_mtihn.pdf, 01.06.2018.
- Cogito: **İnternet: Üçüncü Devrim**, Sayı 30, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.
- Curran, James, "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme", **Medya Kültür Siyaset**, Der. Süleyman İrvan, Ankara, Pharmakon Yayınevi, 2014.
- Cyber-rights: **"50.000 kişi İnternet Sansürlerini Protesto Etmek için İstanbul'da Yürüdü"**, 2011, (Çevrimiçi), <http://privacy.cyber-rights.org.tr/?p=1456>, 04.06.2018.
- Çankaya, Hürol : İletişim Özgürlüğü ve Yayın Denetimi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.
- Çavdar, Tevfik: **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.
- Çelik, Hilal, "Söylem Analizi", **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 27, No. 27, 2008, ss. 99-117, <http://dergipark.gov.tr/maruaebd/issue/365/2517> (04.03.2018).
- Ekşi, Halil: "Toplumsal Hareketler ve Radikal Medya", **Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet**, Haz. Barış Çoban, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2009.
- Deutsche Welle: **"BM: İnternet Erişimini Engellemek İnsan Hakkı İhlalidir"**, (Çevrimiçi), <http://www.dw.com/tr/bm-internet-eri%C5%9Fimini-engellemek-insan-hakk%C4%B1-ihlalidir/a-19379340>, 11.06.2018.

Doğu, Burak, Özçetin,
Burak, Bayraktutan,
Günseli, Binark, Mutlu,
Çomu, Tuğrul, Telli
Aydemir, Aslı, İslamoğlu,
Gözde:

Siyasetin Yeni Hali Vaka-i Sosyal Medya, İstanbul,
Kalkedon Yayınları, 2014.

Dolgun, Uğur:

“Gözetim Toplumunun Yükselişİ: Enformasyon
Toplumundan Gözetim Toplumuna”, **Çanakkale
Onsekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi**,
C.2, No. 1, 2004,
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/comuybd/article/view/5000037417/5000036292>, 15.03.2017.

Dönmezer, Sulhi,
Bayraktar, Köksal:

Basın Hukuku, İstanbul, Beta Basım Yayın, 2013.

Dursun, Onur:

“Türk Medyasının Sermaye Yapısı ve Siyasal İktidarla
İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Hitit Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 5, Sayı.1, 2012, ss.1-21,
(Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/86043>, 10.06.2018.

EFF

“**About EFF**”, (Çevrimiçi), <https://www.eff.org/about>,
10.06.2018.

Emre, Kaya,
Ayşe, Elif:

“Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkisi”,
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, No.
39, 2010, (Çevrimiçi),
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019004828/pdf>, 27.05.2018.

Erdi Lelandais, Gülçin:

“Sosyal Hareketler Teorilerive Küreselleşme”,**Yeni
Toplumsal HareketlerKüreselleşme Çağında
Toplumsal Muhalefet**, Haz. Barış Çoban, İstanbul,
Kalkedon Yayınları, 2009.

Erkek, Fatma:

“Uygarlık Eleştirisi ve Toplum Temeline Dair İki Görüş:
Rousseau ve Nietzsche”, **Felsefe Sosyal Bilimler
Dergisi**, No. 19, 2015, ss. 195-212
<http://www.flfsdergisi.com/sayi19/195-212.pdf>,
02.02.2016.

- Fairclough, Norman: “Söylemin Diyalektiği”, **Söylem ve İdeoloji, Mitoloji, Din, İdeoloji**, Haz. Barış Çoban & Zeynep Özarlan, İstanbul, Su Yayınevi, 2003.
- Foucault, Michel: **Büyük Kapatılma**, Çev. Işık Ergüden & Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Freedomhouse “**Aboutus**”, (Çevrimiçi), 2018a
<https://freedomhouse.org/about-us> ,10.06.2018.
- Freedomhouse “**Fredoom on the net 2011 Report**”, 2018b (Çevrimiçi), <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2011>, 10.06.2018.
- Freedomhouse “**Freedom on the net 2017**”, (Çevrimiçi) <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2017>, 10.06.2018.
- Fuchs, Christian: **Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş**, Çev. Diyar Saraçoğlu & İlker Kalaycı, Ankara, NotaBene Yayınları, 2016.
- Fuchs, Christian: **Dijital Emek ve Karl Marx**, Çev. Tahir Emre Kalaycı & Senem Oğuz, Ankara, NotaBene Yayınları, 2015.
- Geray, Haluk: **İletişim ve Teknoloji Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları**, Ankara, Ütopya Yayınları, 2003.
- Gevgilili, Ali: “Türkiye Basını”, **Cumhuriyet Dönemi Ansiklopedisi**, C. 1, 1983, ss. 202-232, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Gödekli, Mehmet: “Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 71, No. 1, 2013, ss. 511-546 (Çevrimiçi) <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023021493/1023020273>, 29.05.2018.
- Göksu, Vahap: **Kamusal Alan ve Siyasal Katılma Mecrası Olarak Sosyal Medya**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2016
- Güllüoğlu, Özlem: “‘Söylen(mey)enin’ Analizi: Bellona Markasına Yönelik Tüketici Algısı Üzerine Bir Söylem

Çözümlemesi”, **İletişim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri Yazılı Metin Çözümleme**, Ed. Özlem Güllüoğlu, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2012.

Gürkan, Mehmet Fatih: Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4 No. 2, 2013, ss. 333-356, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/208302>, 29.05.2018.

Hançerlioğlu, Orhan: **Düşünce Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2015.

Hatipoğlu Aydın, Duygu; Ceyhan, Çağdaş; Aydın, Mustafa Berkay: “İfade Özgürlüğü Açısından Ağ Tarafsızlığı Kavramı ve Türkiye’deki Hukuki Düzenlemeler ve Pratik Uygulamalar”, **Mülkiye Dergisi**, C. 37, No. 3, 2013, ss. 37-59.

HDP **“BDP Milletvekilleri HDP’ye Katıldı”**, 2014, (Çevrimiçi), <http://www.hdp.org.tr/tr/307usun307/haberler/bdp-milletvekilleri-hdpye-katildi/3051>, 20.05.2018.

Hirschkop, Ken: “Demokrasi ve Yeni İletişim Teknolojileri”, **Kapitalizm ve Enformasyon Çağı**, Ed. Robert W. McChesney, Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster, Çev. Nil Senem Çıngır, Erhan Baltacı, Özge Yalçın, Ankara, Epos Yayınları, 2003.

Hobbes, Thomas: **Leviathan**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Human Rights Council: **General Assembly 27 June 2016**, (Çevrimiçi), https://www.article19.org/data/files/Internet_Statement_Adopted.pdf , 10.06.2018.

İnuğur, M. Nuri: **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 2005.

Julien, Heidi: “Content Analysis”**The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods, Volumes 1&2** , Edited by Lisa M. Given, Thousand Oaks, Sage, 2008, ss. 120-121.

- Kabacalı, Alpay: **Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990.
- Kalender, Ahmet Buğra: “İfade Özgürlüğü Bağlamında İnternet Erişiminin Engellenmesi”, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo Televizyon ve Sinema Bilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2017.
- Karaçor, Süleyman: “Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım ve Demokrasi”, **Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi**, C. 16, No. 2, 2009, http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C16S22009/121_131.pdf (21.02.2017).
- Karaduman, Sibel: “Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif”, **Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, C. 4, No. 2, 2017, ss. 31-46.
- Kaya, Mehmet Bedii: **Teknik Hukuki Boyutlarıyla İnternete Erişimin Engellenmesi, 5651 Sayılı Kanun ve Dünya Uygulamaları**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Kaymas, Serhat: **Medyada Mülkiyet Yoğunlaşması ve Haber: Ekonomik Krizlerin Siyasal Skandala Dönüştürülmesinde Medya Holdinglerinin Etkisi**. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005.
- Keane, John: **Medya ve Demokrasi**, Çev. Haluk Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Kejanlıoğlu, Beybin: **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.
- Kellner, Douglas: “Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru”, **Kamusal Alan**, Ed. Meral Özbek, Çev. Tülin Kurtarıcı, İstanbul: Hil Yayın, 2004.
- Korkmaz, Ali: **“Arap Baharı Sürecinde İnternet ve Sosyal Medyanın Rolü”**, (Çevrimiçi), <https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31>

219336/Book14.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOW
YYGZ2Y53UL3A&Expires=1528635951&Signature=I
ljEE2Gu47nrYOGZRbSNA5XamAg%3D&response-
content-
disposition=inline%3B%20filename%3Darap_Bahari_
Surecinde_Internet_ve_Sosyal.pdf, 10.06.2018.

Korkmaz, Fahrettin:

Tarihsel Süreçte Türkiye’de Basın Özgürlüğü,
Ankara, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2005.

Köker, Eser:

Politikanın İletişimi İletişimin Politikası, Konya, Vadi
Yayınları, 1998.

Köker, Levent:

“Hukuk Reformları Sürecinde Türkiye’nin İnsan Hakları
Sorunu: Bir Değerlendirme Çerçevesi”, **İnsan Hakları
Haberciliği**, 2007, ss.51-80, İstanbul, IPS İletişim Vakfı
Yayınları.

Köse, Güven,

“İnternet’te Sansür Üzerine Bir Değerlendirme”,
(Çevrimiçi), [http://www.bby.hacettepe.edu.tr/e-
bulten/dosyalar/file/kose_ozen_by2010.pdf](http://www.bby.hacettepe.edu.tr/e-bulten/dosyalar/file/kose_ozen_by2010.pdf),
29.05.2018.

Özen Kerem:

Kubilay, Çağla:

Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı
Tartışmaları, **İletişim Araştırmaları Dergisi**, C. 12,
No. 1, 2014 (Çevrimiçi),
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/2069/21465.pdf>
27.05.2018.

Locke, John:

Hükümet Üstüne İkinci Tez, Çev. Aysel Doğan, İzmir,
İlya İzmir Yayınevi, 2014.

Maigret, Éric:

Medya ve İletişim Sosyolojisi, Çev. Halime Yücel,
İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Manovich, Lev:

Language of New Media, MIT Press, 2001.

Mardin, Şerif:

“Yeni Osmanlılar ve Siyasî Fikirler”, **Tanzimat’tan
Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 6, ss. 1698-
1701, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985.

Mardin, Şerif:

Türk Modernleşmesi, İstanbul, İletişim Yayınları,
2014.

- Marx, Karl: **Basın Özgürlüğü**, İstanbul, Dipnot Yayınları, 2012.
- Mill, John Stuart: **Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar**, Çev. Alime Ertan, İstanbul, Belge Yayınları, 2014.
- NTV **Türk ve Dünya Basınında İnternetime Dokunma**, 2011 (Çevrimiçi), <https://www.ntv.com.tr/turkiye/turk-ve-dunya-basininda-internetime-dokunma,sXg2RGwx-kmpF7gGSC-wkA>, 15.06.2018.
- Özalp, Ahmet: **“Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği ve Müzakereci Demokrasi”**, (Çevrimiçi), <https://ibrahimmavi.wordpress.com/2012/03/29/liberal-demokrasinin-derinlestirilmesi-geregi-ve-muzakereci-demokrasi/>, 20.02.2017.
- Özdemir Dede, Yeliz: İnternet Siyaseti Oluşturma ve 5651 Sayılı İnternet Yasasına Eleştirel Bakış. **İlef Dergisi** 2015 2(2) Sonbahar, Ankara. (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/292795>, 30.05.2018.
- Özgen, Murat: **Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları**, İstanbul, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2000.
- Özmen, Şule Yüksel: “Çevre İletişimi, Çevre Haberlerinin Yapısal Analizi ve Okuyucu Farkındalığı”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2011.
- Platon: **Devlet**, Çev. Sabahattin Eyüboğlu & M. Ali Cingöz, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Resmî Gazete: **1954**, (Çevrimiçi), <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8660.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8660.pdf>, 06.06.2018.
- Resmî Gazete: **5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun**, 2007, (Çevrimiçi),

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523-1.htm>, 07.05.2017.

Resmî Gazete: **5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu**, 2008, (Çevrimiçi),
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/11/20081110M1-3.htm>, 01.06.2018.

Resmî Gazete: **KHK 655, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**, (Çevrimiçi),
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111101M1-1.htm>, 01.06.2018.

Resmî Gazete: **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 6518 sayılı Torba Yasa**, 2014, (Çevrimiçi),
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140219-1.htm>, 06.05.2018.

Resmî Gazete: **7103 sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**, 2018, (Çevrimiçi),
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180327M2-1.htm>, 01.06.2018.

Rettie, Ruth: **MAXQDA(SOFTWARE), The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods, Volumes 1&2**, Edited by Lisa M. Given, 2008, ss. 499-500.

Rousseau, Jean-Jacques : **Toplum Sözleşmesi ya da Siyasi Hukukun İlkelerine Dair**, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2007.

Saphiro, Andrew L. : “İnternet Demokratik mi? Hem Evet Hem Hayır”, Çev. Cem Soydem, **İnternet : Üçüncü Devrim, Cogito**, No.30, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Sarp Nebil, Fusun: **Danıştay’dan ‘Erişim Sağlayıcılar Birliği’nin Tüzüğü’nün BTK Tarafından Hazırlanmasına Durdurma**, (Çevrimiçi),
<http://t24.com.tr/yazarlar/311usun-sarp-nebil/danistay->

erisim-saglayicilar-birliginin-tuzugu-btk-tarafindan-hazirlanamaz-dedi,11428, 03.06.2018.

Şener, Gülüm:

“İnternet ve Demokrasi İlişkisine Dair Eleştirel Bir Yaklaşım”,**XI. “Türkiye’de İnternet” Konferansı Bildirileri Kitabı**, 21 – 23 Aralık 2006, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, http://inet-tr.org.tr/inetconf11/kitap/sener_inet06.pdf (15.11.2016).

TBMM:

Elektronik Ortamda İşlenen Suçların Önlenmesi ile 2559 ve 2937 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve İstanbul Milletvekili Gülseren Topuz’un Bilişim Sistemi Üzerinden Suç Teşkil Eden Zararlı Yayınlarla Mücadele Hakkında Kanun Teklifi İle Adalet Komisyonu Raporu, 2007, (Çevrimiçi), <http://tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1397m.htm>, 01.06.2018.

TBMM:

Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi) 2012, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss380.pdf>, 01.06.2018.

TBMM:

Parlamento Terimleri Sözlüğü, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/psozluk.htm>, 05.06.2017.

TBMM:

1982 Anayasa, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, 01.06.2018.

TBMM:

22. Dönem 1. Yasama Yılı 67. Birleşim, 2003a, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b067m.htm>, 06.06.2017.

TBMM:

22. Dönem 2. Yasama Yılı 33. Birleşim, 2003b, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b033m.htm>, 10.06.2017.

- TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 4. Birleşim**, 2003c, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b004m.htm>, 10.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 36. Birleşim**, 2003d, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b036m.htm>, 10.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 2. Birleşim**, 2003e, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b002m.htm>, 10.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 5. Birleşim**, 2003f, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b005m.htm>, 10.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 34. Birleşim**, 2003g, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b034m.htm>, 10.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 1. Yasama Yılı 82. Birleşim**, 2003h, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b082m.htm>, 06.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 30. Birleşim**, 2003i, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b030m.htm>, 10.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 28. Birleşim**, 2003j, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b028m.htm>, 10.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 1. Yasama Yılı 65. Birleşim**, 2003k, (Çevrimiçi),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b065m.htm>, 06.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 1. Yasama Yılı 92. Birleşim**, 2003l, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b092m.htm>, 06.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 24. Birleşim**, 2003m, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b024m.htm>, 10.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 1. Yasama Yılı 73. Birleşim**, 2003n, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil1/bas/b073m.htm>, 06.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 77. Birleşim**, 2004a, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b077m.htm>, 10.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 43. Birleşim**, 2004b, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b043m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 110. Birleşim**, 2004c, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b110m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 111. Birleşim**, 2004d, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b111m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 88. Birleşim**, 2004e, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b088m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 3. Yasama Yılı 27. Birleşim**, 2004f, (Çevrimiçi),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/bas/b027m.htm>, 12.06.2017.

TBMM **22. Dönem 3. Yasama Yılı 40. Birleşim**, 2004g, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/bas/b040m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 62. Birleşim**, 2004h, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b062m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 121. Birleşim**, 2004i, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil2/bas/b121m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 3. Yasama Yılı 31. Birleşim**, 2004j, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/bas/b031m.htm>, 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 3. Yasama Yılı 44. Birleşim**, 2004k, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/bas/b044m.htm> 12.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 34. Birleşim**, 2005a, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b034m.htm>, 15.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 18. Birleşim**, 2005b, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b018m.htm>, 13.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 32. Birleşim**, 2005c, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b032m.htm>, 15.06.2017.

- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 11. Birleşim**, 2005d, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b011m.htm>, 13.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 33. Birleşim**, 2005e, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b033m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 20. Birleşim**, 2005f, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b020m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 36. Birleşim**, 2005g, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b036m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 45. Birleşim**, 2005h, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b045m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 3. Yasama Yılı 81. Birleşim**, 2005i, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/bas/b081m.htm>, 13.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 39. Birleşim**, 2005k, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b039m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 35. Birleşim**, 2006a, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b035m.htm>, 20.06.2017.

- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 37. Birleşim**, 2006b, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b037m.htm>, 30.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 36. Birleşim**, 2006c, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b036m.htm>, 30.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 88. Birleşim**, 2006d, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b088m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 50. Birleşim**, 2006e, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b050m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 111. Birleşim**, 2006f, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b111m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 105. Birleşim**, 2006g, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b105m.htm>, 15.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 10. Birleşim**, 2006h, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b010m.htm>, 20.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 27. Birleşim**, 2006i, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b027m.htm>, 25.06.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 22. Birleşim**, 2006j, (Çevrimiçi),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b022m.htm>, 25.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 31. Birleşim**, 2006k, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b031m.htm>, 25.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 38. Birleşim**, 2006l, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b038m.htm>, 30.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 34. Birleşim**, 2006m, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b034m.htm>, 21.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 40. Birleşim**, 2006n, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b040m.htm>, 30.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 122 Birleşim**, 2006o, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b122m.htm>, 10.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 97. Birleşim**, 2006p, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b097m.htm>, 10.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 4. Yasama Yılı 54. Birleşim**, 2006r, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil4/bas/b054m.htm>, 15.06.2017.

TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 68. Birleşim**, 2007a, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b068m.htm>, 02.07.2017.

- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 55. Birleşim**, 2007b, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b055m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 73. Birleşim**, 2007c, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b073m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 67. Birleşim**, 2007d, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b067m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22 Dönem 5. Yasama Yılı 62. Birleşim**, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b062m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 51. Birleşim**, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b051m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 97. Birleşim**, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b097m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 99. Birleşim**, 2007, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b099m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 64. Birleşim**, 2007i, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b064m.htm>, 02.07.2017.
- TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 81. Birleşim**, 2007j, (Çevrimiçi),

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b081m.htm>, 02.07.2017.

TBMM: **22. Dönem 5. Yasama Yılı 107. Birleşim**, 2007k, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil5/bas/b107m.htm>, 02.07.2017.

TBMM: **22. Dönem 2. Yasama Yılı 29. Birleşim**, 2011a, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b029m.htm>, 02.08.2017.

TBMM: **24. Dönem 2. Yasama Yılı 62. Birleşim**, 2012a, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b062m.htm>, 02.08.2017.

TBMM: **24. Dönem 2. Yasama Yılı 68. Birleşim**, 2012b, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b068m.htm>, 02.08.2017.

TBMM: **24. Dönem 3. Yasama Yılı 42. Birleşim**, 2012c, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil3/bas/b042m.htm>, 02.08.2017.

TBMM: **24. Dönem 2. Yasama Yılı 83. Birleşim**, 2012d, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b083m.htm>, 02.08.2017.

TBMM: **24. Dönem 2. Yasama Yılı 129. Birleşim**, 2012e, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil2/bas/b129m.htm>, 02.08.2017.

TBMM: **24. Dönem 3. Yasama Yılı 49. Birleşim**, 2013a, (Çevrimiçi),
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil3/bas/b049m.htm>, 04.08.2018.

- TBMM: **24. Dönem 3. Yasama Yılı 55. Birleşim**, 2013b, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil3/bas/b055m.htm>, 04.08.2018.
- TBMM: **24. Dönem 4. Yasama Yılı 65. Birleşim**, 2014a, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/bas/b065m.htm>, 08.08.2018.
- TBMM: **24. Dönem 4. Yasama Yılı 96. Birleşim**, 2014b, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/ham/b09601h.htm>, 10.08.2017
- TBMM: **24. Dönem 4. Yasama Yılı 57. Birleşim**, 2014c, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/bas/b057m.htm>, 08.08.2017.
- TBMM: **24. Dönem 4. Yasama Yılı 53. Birleşim**, 2014d, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/bas/b053m.htm>, 08.08.2017.
- TBMM: **24. Dönem 4. Yasama Yılı 107. Birleşim**, 2014e, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/ham/b10701h.htm>, 12.08.2017.
- TBMM: **24. Dönem 4. Yasama Yılı 67. Birleşim**, 2014f, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/ham/b06701h.htm>, 08.08.2017.
- TBMM: **24. Dönem 4. Yasama Yılı 137. Birleşim**, 2014g, (Çevrimiçi), <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil4/ham/b13701h.htm>, 12.08.2017.
- Timisi, Nilüfer: **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**. Ankara, Dost Kitabevi, 2003.

- Toprak, Ali; Yıldırım, Ayşenur; Aygöl, Eser; Binark, Mutlu; Börekçi, Senem; Çomu, Tuğrul: **Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: “görülüyorum öyleyse varım!”**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2009.
- Topuz, Hıfzı: **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.
- Törenli, Nurcan: **Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Tunaya, Tarık Zafer: “Batılılaşmada Temel Araştırmalar ve Yaklaşımlar”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, ss. 238-244, İstanbul, İletişim Yayınları, 1983.
- Uçkan, Özgür: **E-Devlet E-Demokrasi ve Türkiye**, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003.
- Ünal, Şeref: **Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997.
- Valerius, Brian: “İnternet Çağında Ulusal Hukuk Sistemlerinin Uygulama Alanı”, **İnternet Hukuku**. Çev. Ramazan Barış Atladı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Van Cuilenburg, Jan: “Medya ve Demokrasi”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ed. Bülent Çaplı & Hakan Tuncel, Ankara, 2010
- Van Dijk, Jan: **Ağ Toplumu**, Çev. Özlem Sakin, İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2016.
- Van Dijk, Teun: **Critical Discourse Analysis**, John Wiley & Sons Inc., 2015.
- Weaver, Russell L. : “İnternet, İfade Özgürlüğü ve Ceza Hukuku: Şimdi İnternette Bir Uluslararası Antlaşma Zamanı mı?” **İnternet Hukuku**. Çev. Zeynep Biçimseven, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.

- Yakut Çayır, Melike Sarıtaş, Mustafa Tuncay: “Nitel Veri Analizinde Bilgisayar Kullanımı: Bir Betimsel İçerik Analizi (2011-2016)”, **Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi**, C. 11, No. 2, Aralık 2017, ss.518-544.
- Yayla, Atilla: **Siyaset Teorisine Giriş**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2004.
- Yaylagül, Levent: **Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2010.
- Yeşilçayır, Celal: “Thomas Hobbes’un Geleneksel Siyaset Felsefesine Karşı Çıkışı”, **Mavi Atlas Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, No. 2, 2014, ss.62-72. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gumusmaviatlas/article/view/5000081134/5000075453> (18.12.2015).
- Yıldız, Mesut: **Devlet ve Hukuk Bağlamında Hobbes, Rousseau ve Kant’ta Özgürlük Sorunu**, (Çevrimiçi), <http://felsefet.home.uludag.edu.tr/kaygi/dergi002/1-6.pdf>, 01.12.2015.

EKLER

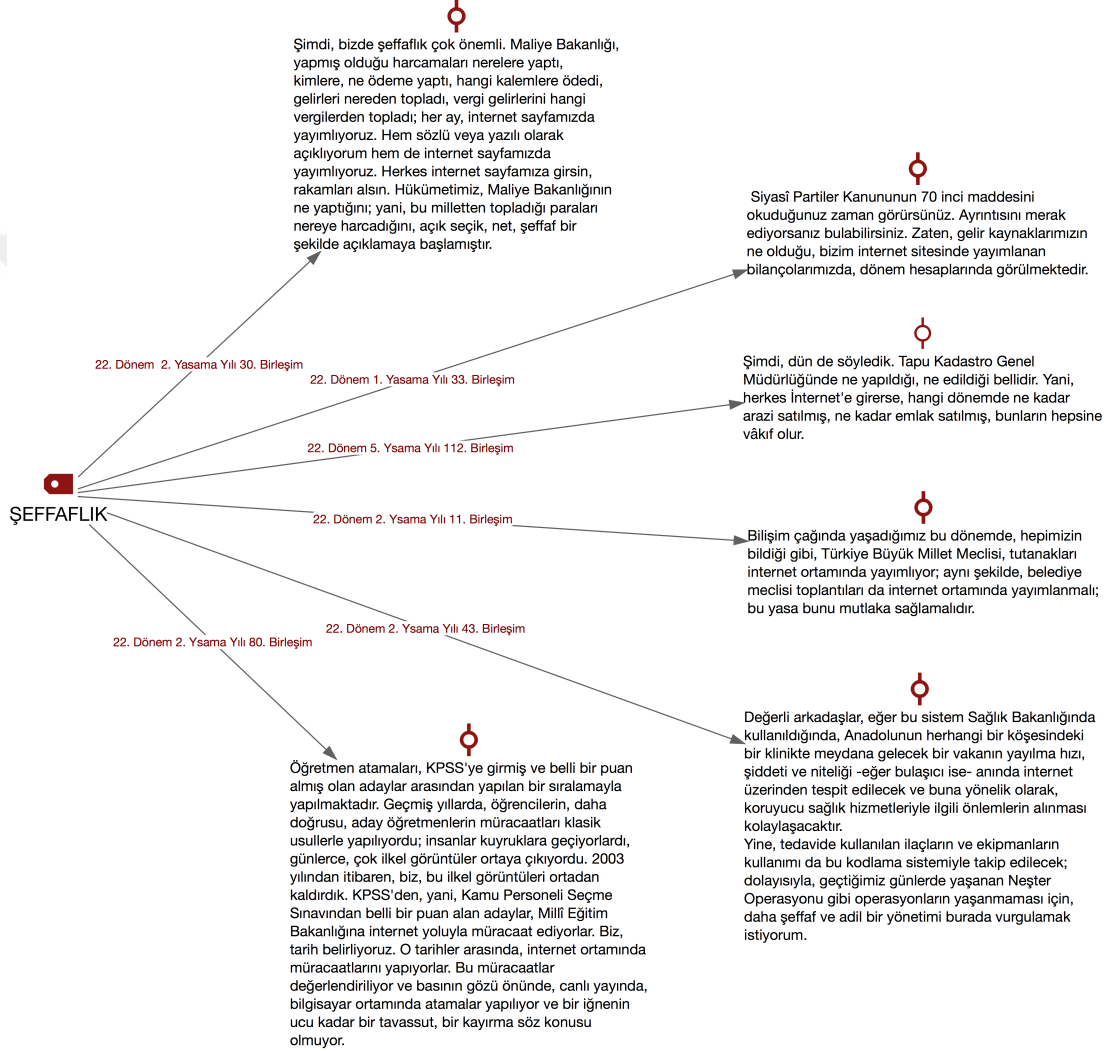
EK 1: İçerik Analizi Güvenirlilik- Kodlayıcılar Arası Uyum Tablosu

Kategori	Uzlaşılan Kodlama Sayısı	Birinci Kodlama Sayısı	İkinci Kodlama Sayısı
AB Uyumluluk	0	0	18
Yeni Dünya Düzeni	3	11	11
Küreselleşme	3	3	3
Teknolojik İmkân ve Teknolojik Gelişme	107	107	109
Bilgi Kirliliği	3	4	3
Bilişim Çağı-Bilgi Çağı – Bilgi Toplumu	57	57	57
Hizmet	127	147	127
E-Devlet	111	111	112
Hizmet Yetersizliği	47	47	47
Eğitim	87	87	87
Ekonomik Boyut	9	9	9
Şeffaflık	75	75	75
Şeffaflığın Sorgulanması	42	42	42
Demokrasi	16	16	16
Bilgi Edinme Hakkı	19	19	19
Katılım	7	7	7
Yurttaş Milletvekili İlişkisi	2	2	2
Fırsat Eşitliği	10	10	10
Kamu Yararı	2	2	2
Kamuoyuna Duyurulması-Paylaşılması	24	24	24
Kamu Denetimi	10	10	10
Elektronik Oylama	2	2	2
Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi	76	76	76
İnternet ve Şiddet/Suç İlişkisi	59	59	59
Ahlaki Çöküntü	12	12	12
Çocuk İstismarı	17	17	17
İnternet Bağımlılığı	51	51	51
Toplumsal Yozlaşma-Toplum Düzenine Tehdit	13	13	13
Bilişim Hukuku	17	17	17
Sanal Kumarhaneler ve Bahis	26	26	26
E-Ticarete ve Tüketici Hakları	23	23	22

Fikri Haklar	8	8	8
Veri Güvenliği	31	31	31
Güvenli İnternet	26	26	27
Vergilendirme	10	10	10
Denetleme- Düzenleme	325	325	325
Dijital Gözetim	13	13	13
Basın Özgürlüğü	31	32	31
Mahkumların İletişim Hakkı	3	3	3
Tekelleşme	15	15	17
Erişimin Engellenmesi-İnternete Yasakları-Sansür	210	210	210
Özel Hayatın Gizliliği	65	65	65
İfade ve Düşünce Özgürlüğü	24	24	25
İnsan Hakları	26	26	26
İletişim Özgürlüğü	67	68	67
TOPLAM	1911	1963	1943

$$R = 2 \cdot \frac{1911}{1963 + 1943} = 0,9784$$

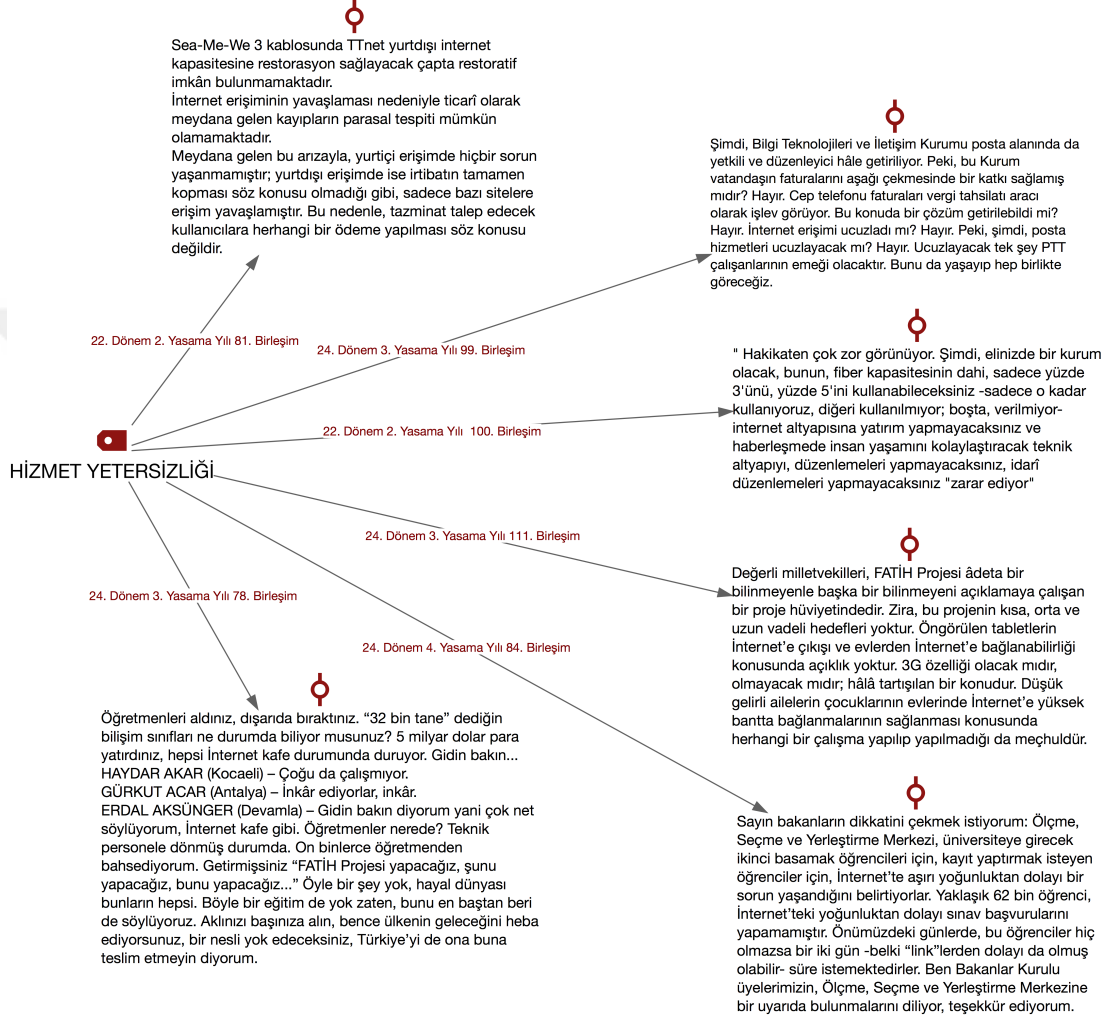
EK 2: Şeffaflık Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 3 : Eğitim Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

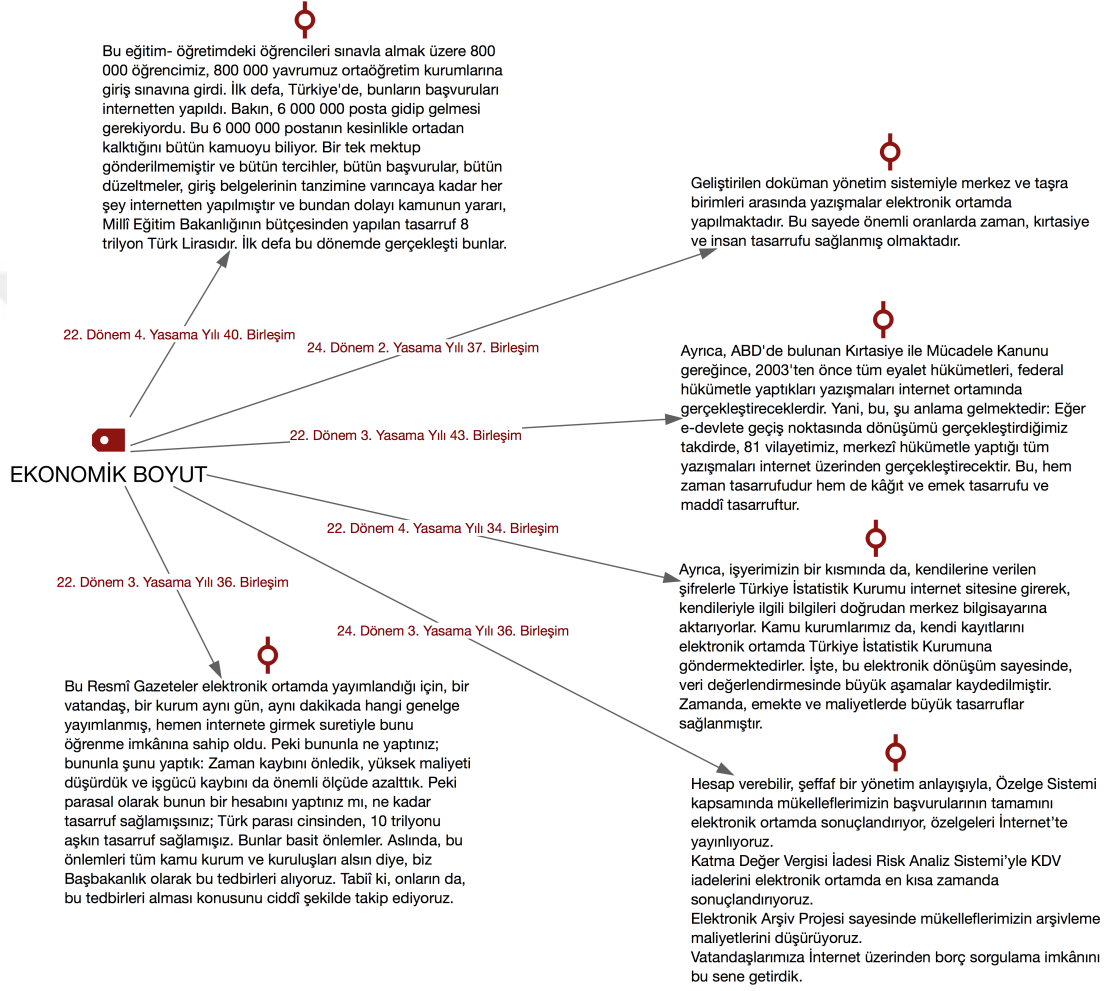
EK 4: Hizmet Yetersizliği Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

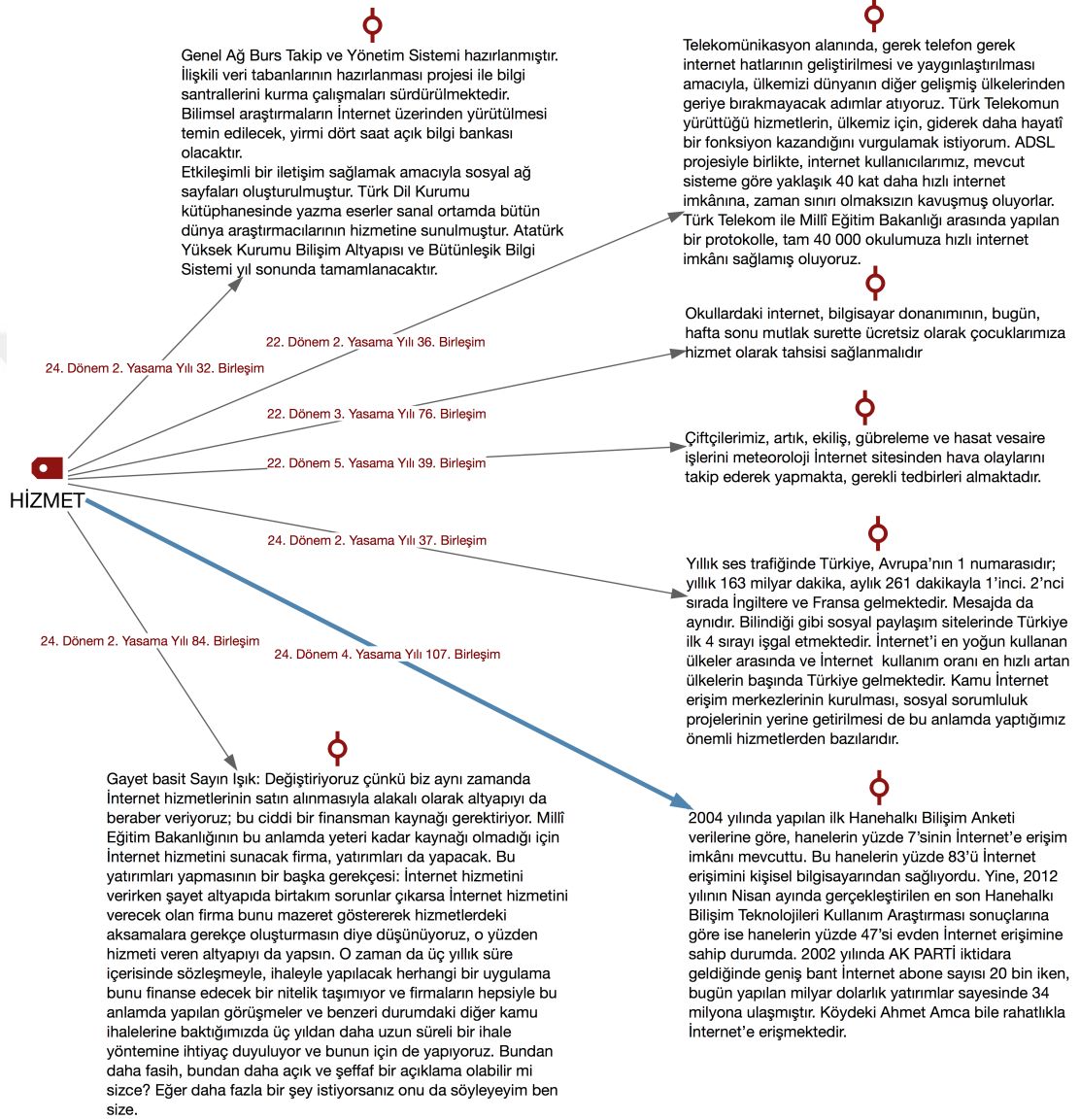
EK 5 : Şeffaflığın Sorgulanması Alt Kategorisi Örnek Konuşmalara

EK 6 : Ekonomik Boyut Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 7 : Hizmet Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

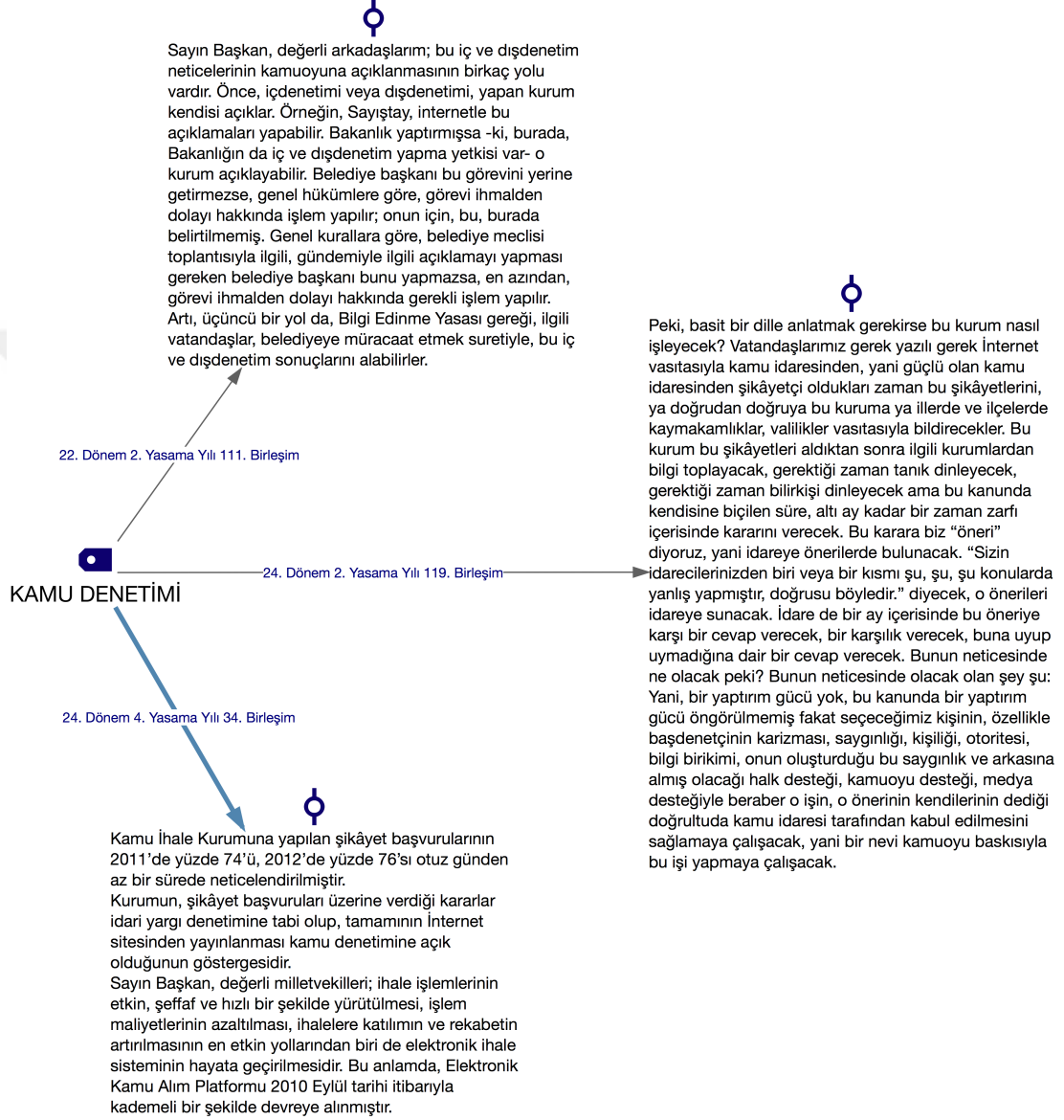
EK 8 : E- Devlet Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

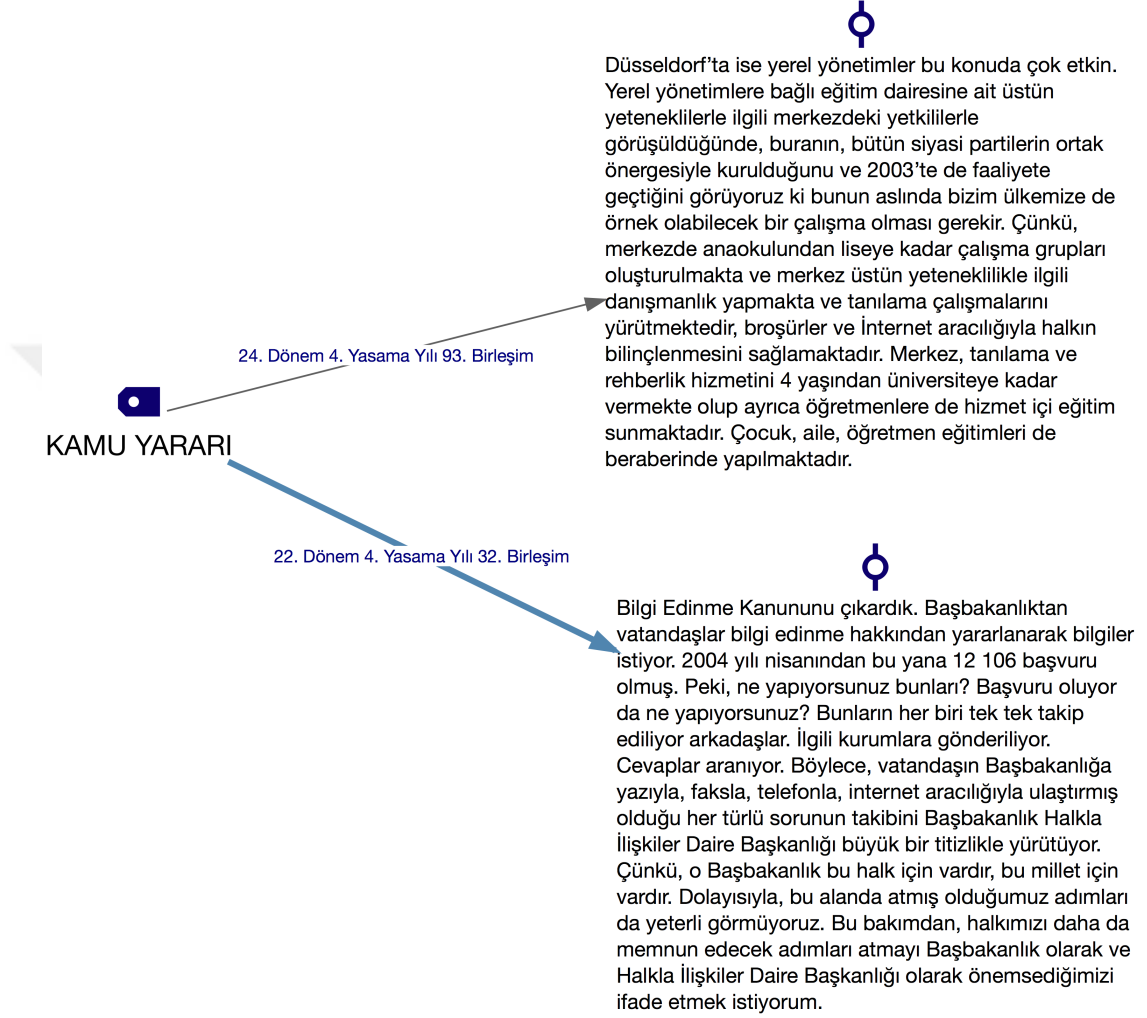
EK 9 : Demokrasi Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

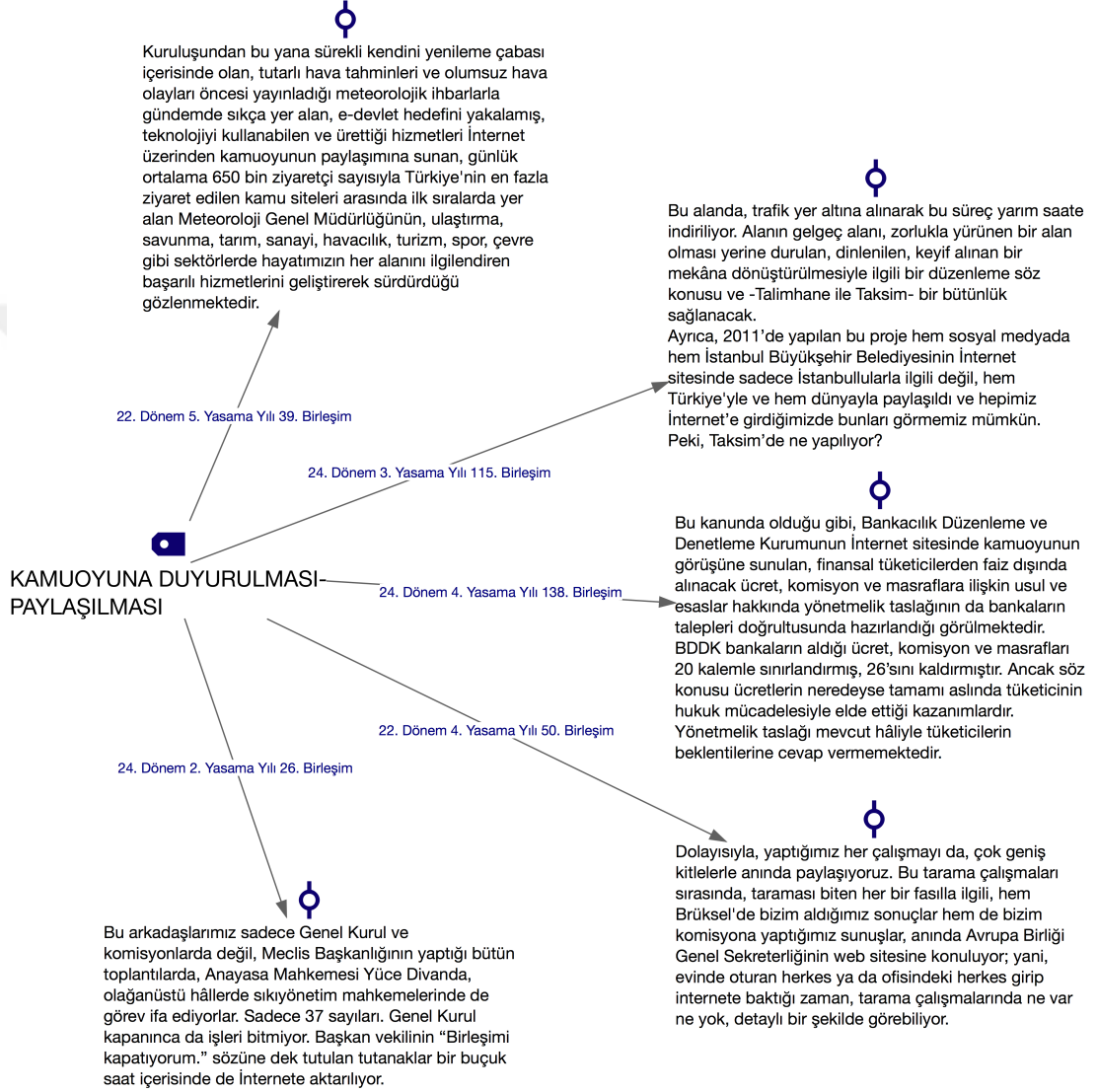
EK 10: Kamu Denetimi Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 11: Kamu Yararı Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 12: Kamuoyuna Duyurulması ve Paylaşılması Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 13: Elektronik Oylama Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

Değerli milletvekilleri, bu yasa teklifi komisyonumuzda görüşülürken parmağa boya konusunu gündeme getirdik ancak AKP'li komisyon üyeleri bunun geri kalmış, eski bir yöntem olduğunu ve ülkeye yakışmadığını ifade ettiler. Ancak bu, ülkemizde sık sık konuşulan mükerrer oyları engelleyen önemli bir yöntem. Hükümet bunu sessizce kaldırmış ve mükerrer oyların yolunu açmıştır. İnternet'te oy sayım sisteminin güvenlik lisansının bulunmadığı ve dışarıdan müdahaleye açık olduğu biliniyor. Bütün dünyada, İnternet'le oy sayımından güvenli olmadığı için vazgeçilme noktasına gelinmiştir.

24. Dönem 2. Yasama Yılı 17. Birleşim

ELEKTRONİK OYLAMA

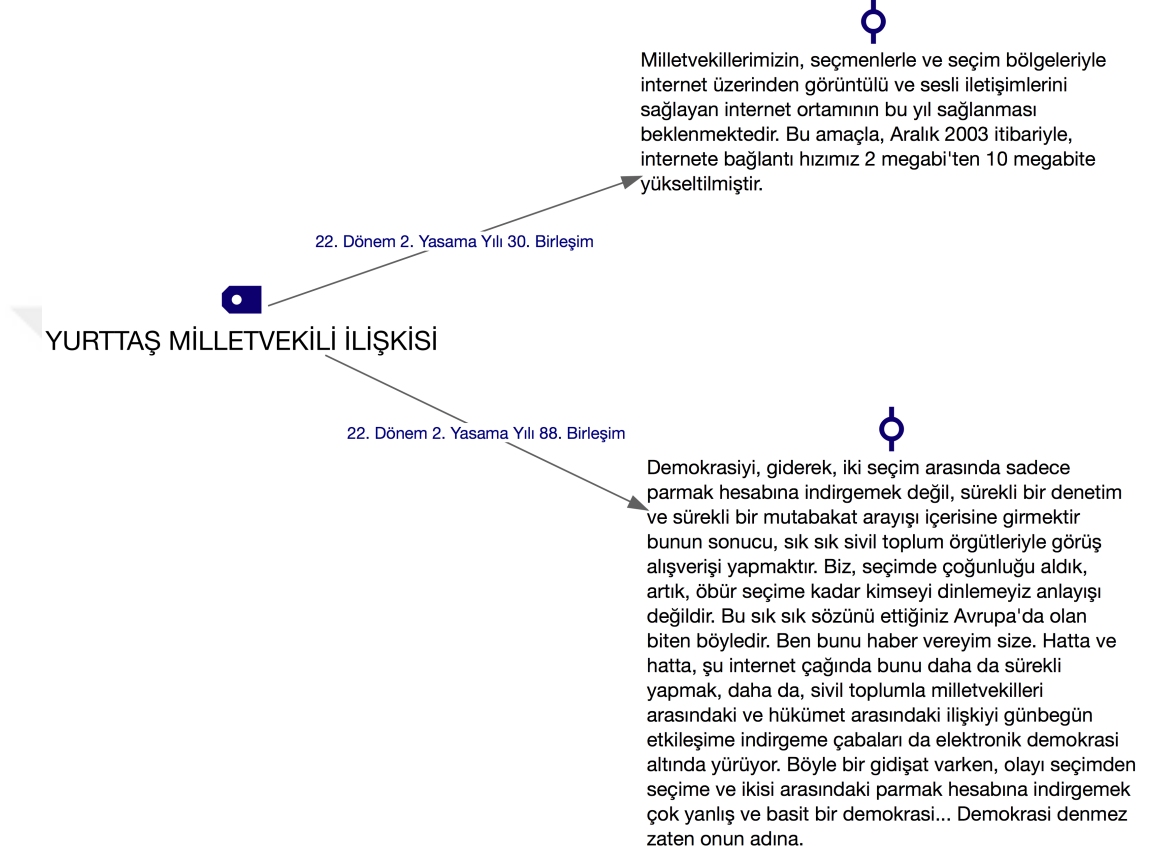
24. Dönem 2. Yasama Yık 103. Birleşim

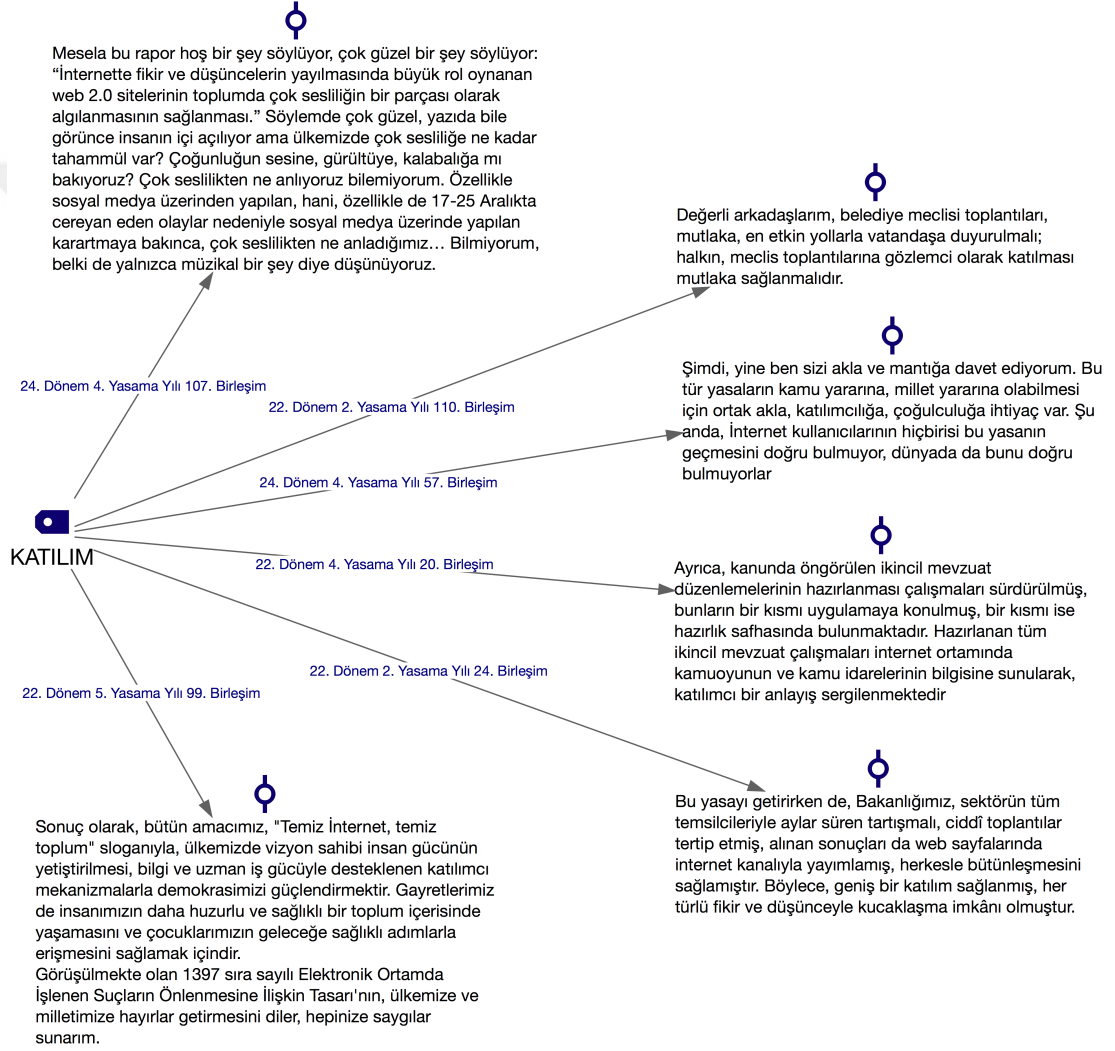
Şimdi, en önemli noktaya geleceğim. Bizi Türkiye tarihinin en hileli, en karmaşık, en tartışılır seçim sistemine götürecek olan elektronik oylamaya getireceğim sizi. Elektronik oylamayı incelediniz mi arkadaşlar? TÜBİTAK hangi proje üzerinden elektronik oylamaya oy kullanılacağını size söyledi mi? Hangi projeyi kullanacaksınız? İnternet üzerinden mi? On tane proje var. Bakın, Avustralya ilk kullanmış. Avustralya kullanmış bunu ve ilk elektronik oylamayı 2006 eyalet seçimlerinde kullanabilmiş. Ne olmuş? Mavi Kartlar gibi bozulmuş, 300 bin oy bozulmuş orada. Hack'lemişler arkadaşlar daha ilk denemelerde. Hack'lemişler yani anlayacağınız, kısacası.

Şimdi, İnternet oyu olayına geliyoruz. Avustralya savunma sanayi ve savunma sivil personeli için Irak, Afganistan, Doğu Timor ve Solomon adalarında bu sistemi getirmişler. Bir oyun maliyeti ne kadar biliyor musunuz? 521 dolar. Buyurun, sizin Yüksek Seçim Kuruluna ayırdığınız bütçe ne kadar, bana söyler misiniz? Yabancı ülkede 3 milyon seçmenimiz var. Belçika kullanmış -Belçika gibi gelişmiş ülkeler- fakat sistemi oturtamamış. En iyi kullanan ülke Brezilya arkadaşlar. Brezilya elektronik oylama için 400 binden fazla elektronik oy makinesi kurmuş seçim sandığı olarak. Hadi buyurun, Türkiye'nin 400 tane elektronik oy makinesi var mı? Bana bir oy makinesi gösterebilir Sayın Bakan, bir tane oy makinesi koysun şu kürsünün üstüne, "Ey vatandaş, işte bu elektronik oy sistemi, böyle oy kullanacaksın." desin de millet anlasın. Var mı böyle bir şey arkadaşlar? Gördünüz mü? Alt komisyonda, üst komisyonda, burada var mı böyle bir şey? Yok. O zaman getirirsiniz Zati Sungur icadı bir şey, koyarsınız oraya, dersiniz işte "Elektronik oy kullanma makinesi de budur."

EK 14: Yurttaş ve Milletvekili İlişkisi Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

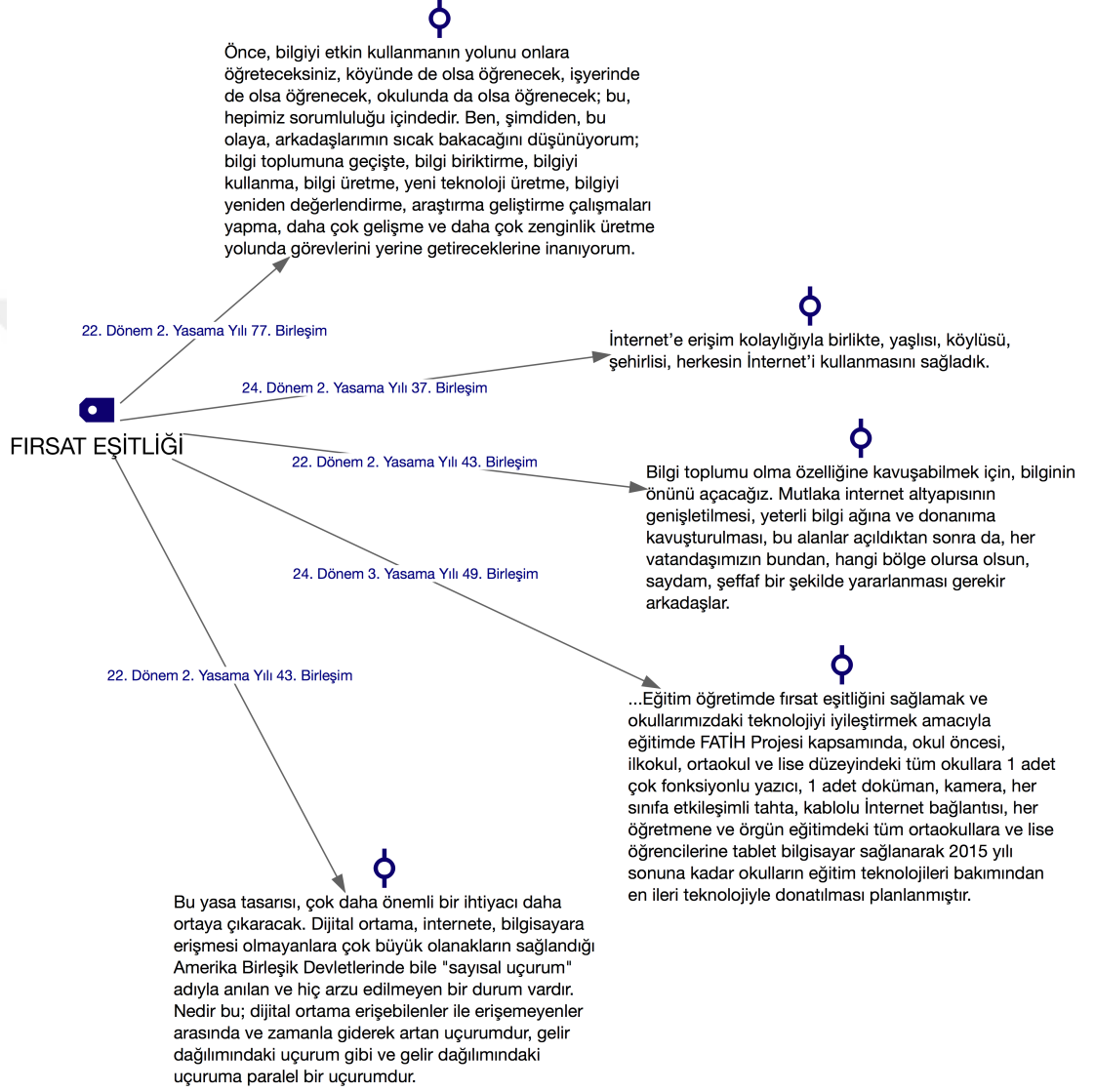
EK 15: Katılım Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

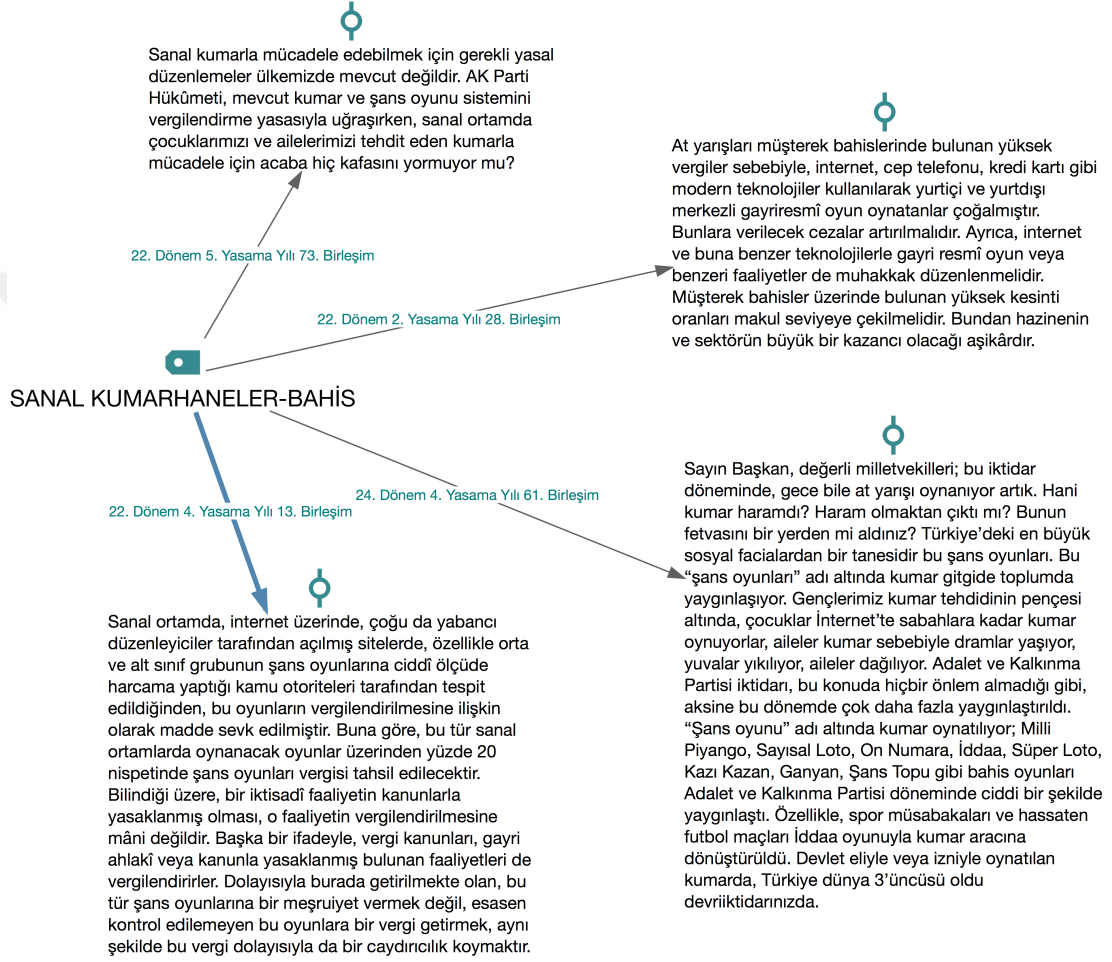
EK 16 : Bilgi Edinme Hakkı Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

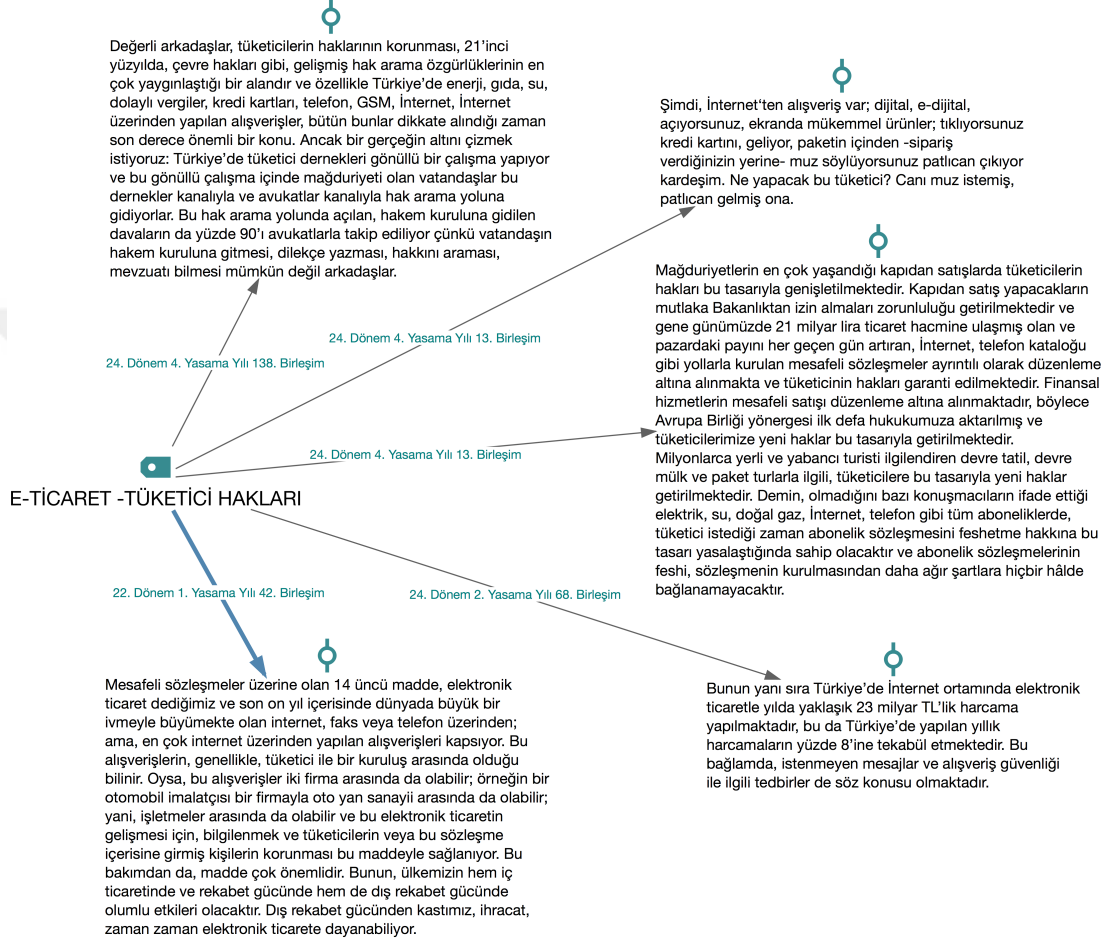
EK 17: Fırsat Eşitliği Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

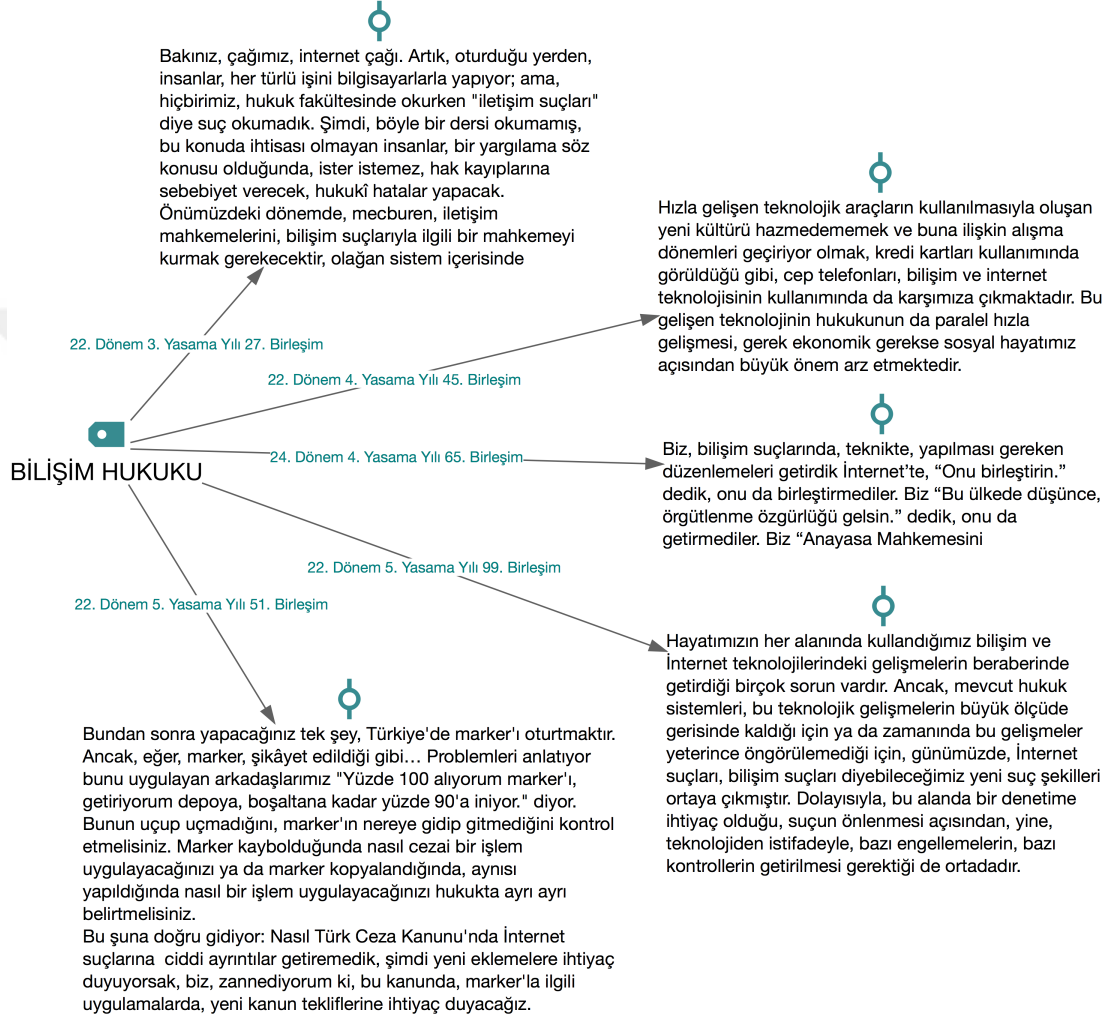
EK 18: Sanal Kumarhaneler- Bahis Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

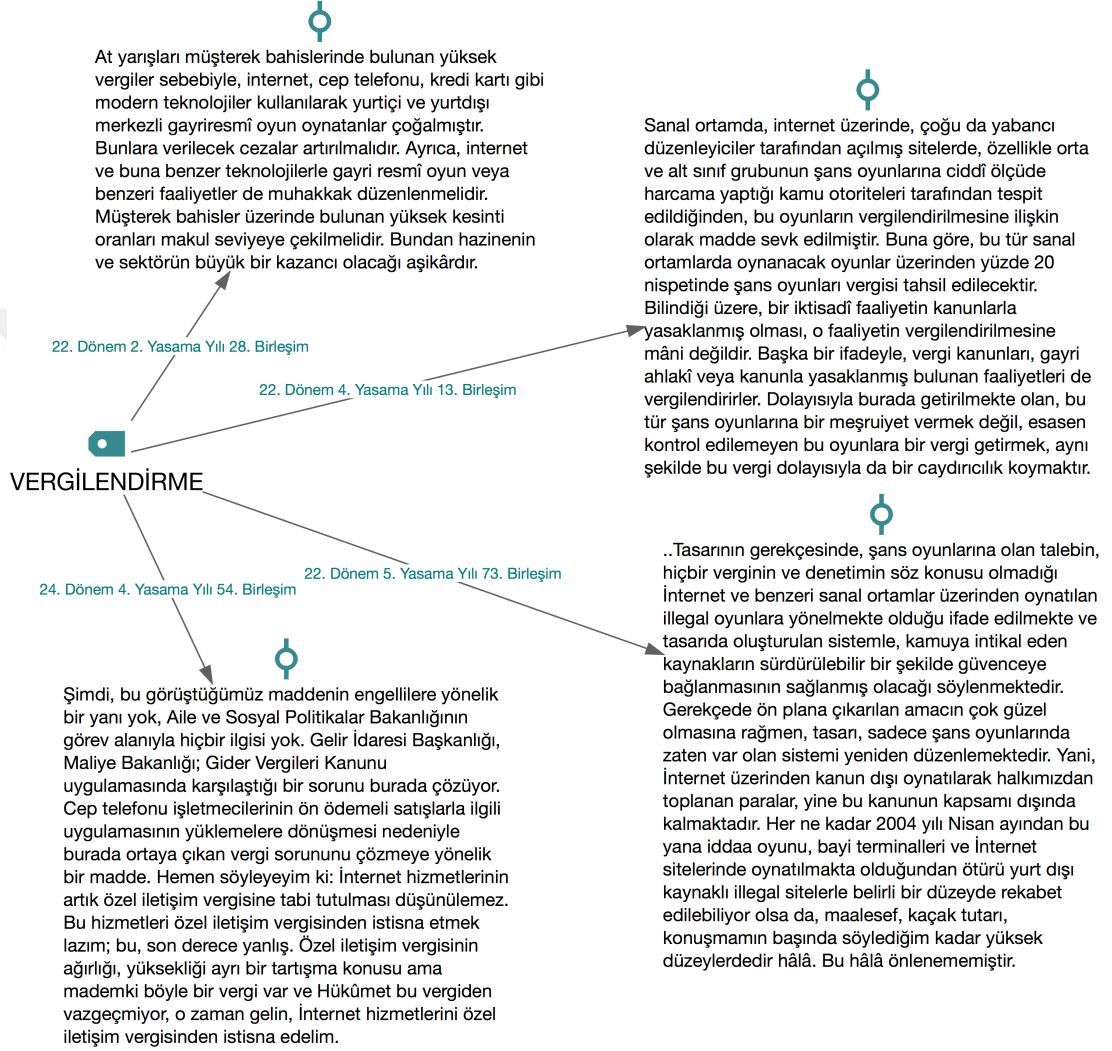
EK 19: E-Ticaret- Tüketici Hakları Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

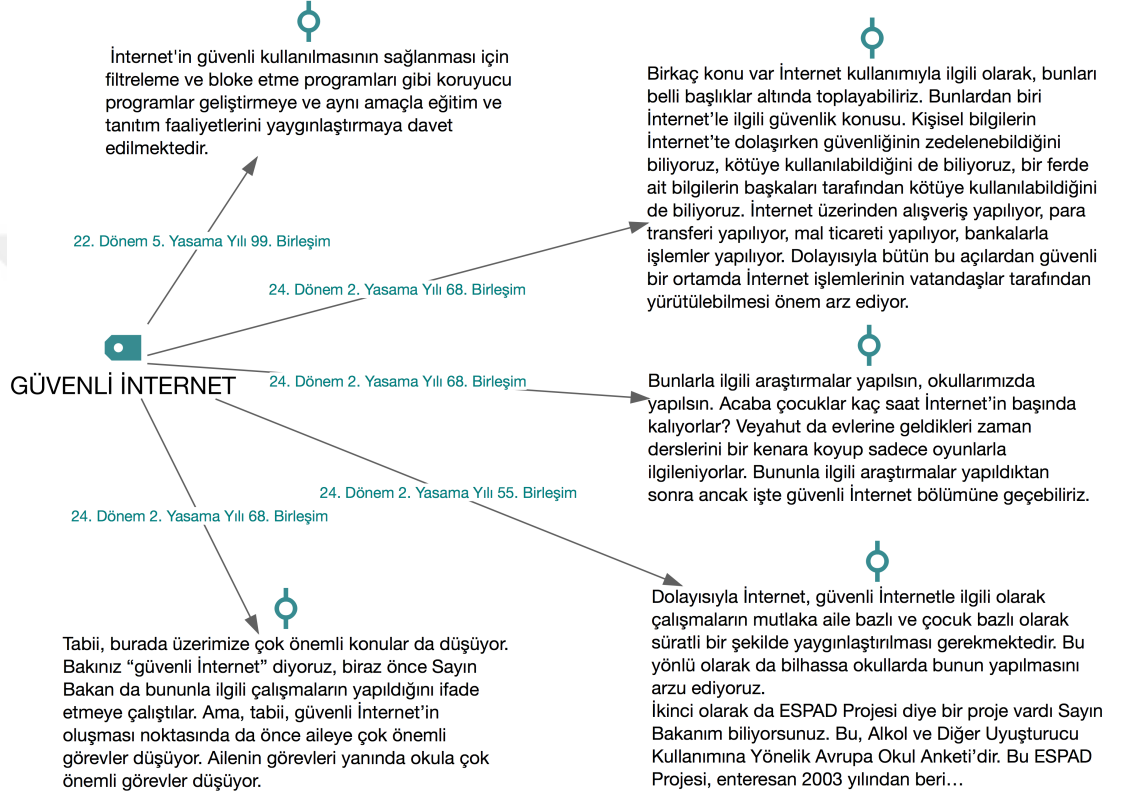
EK 20: Bilişim Hukuku Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

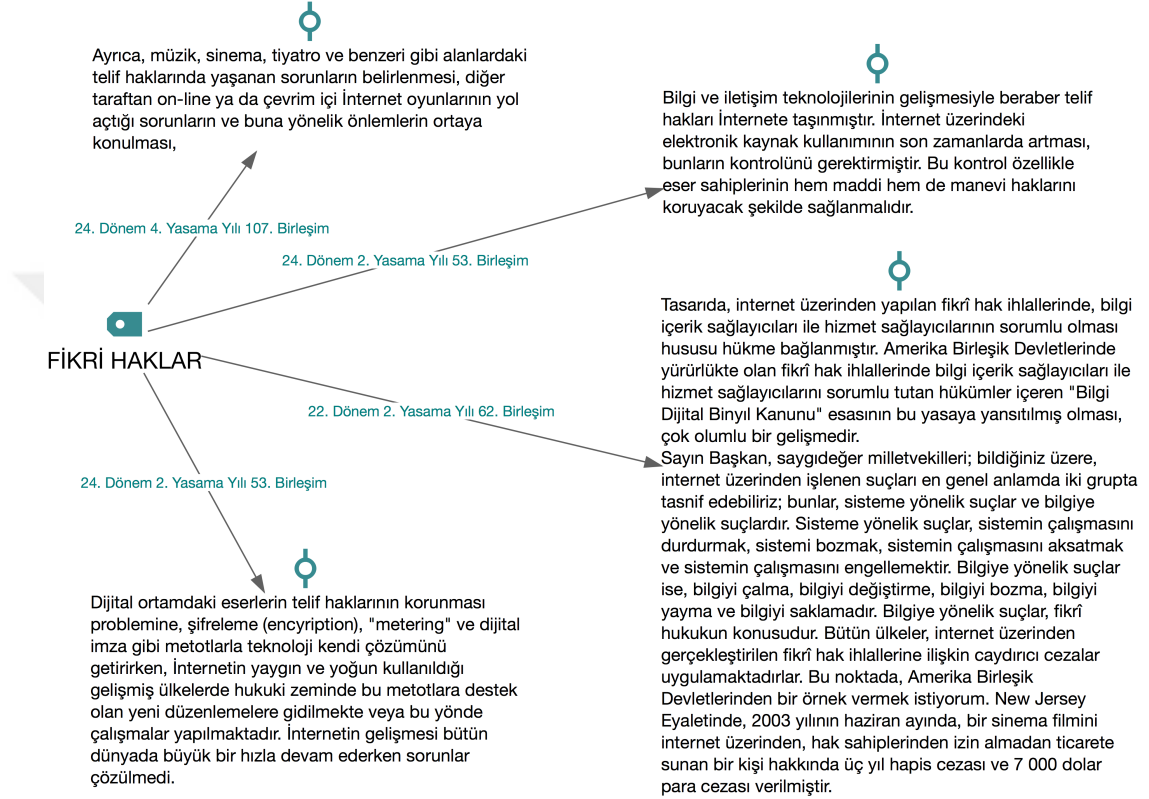
EK 21: Vergilendirme Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

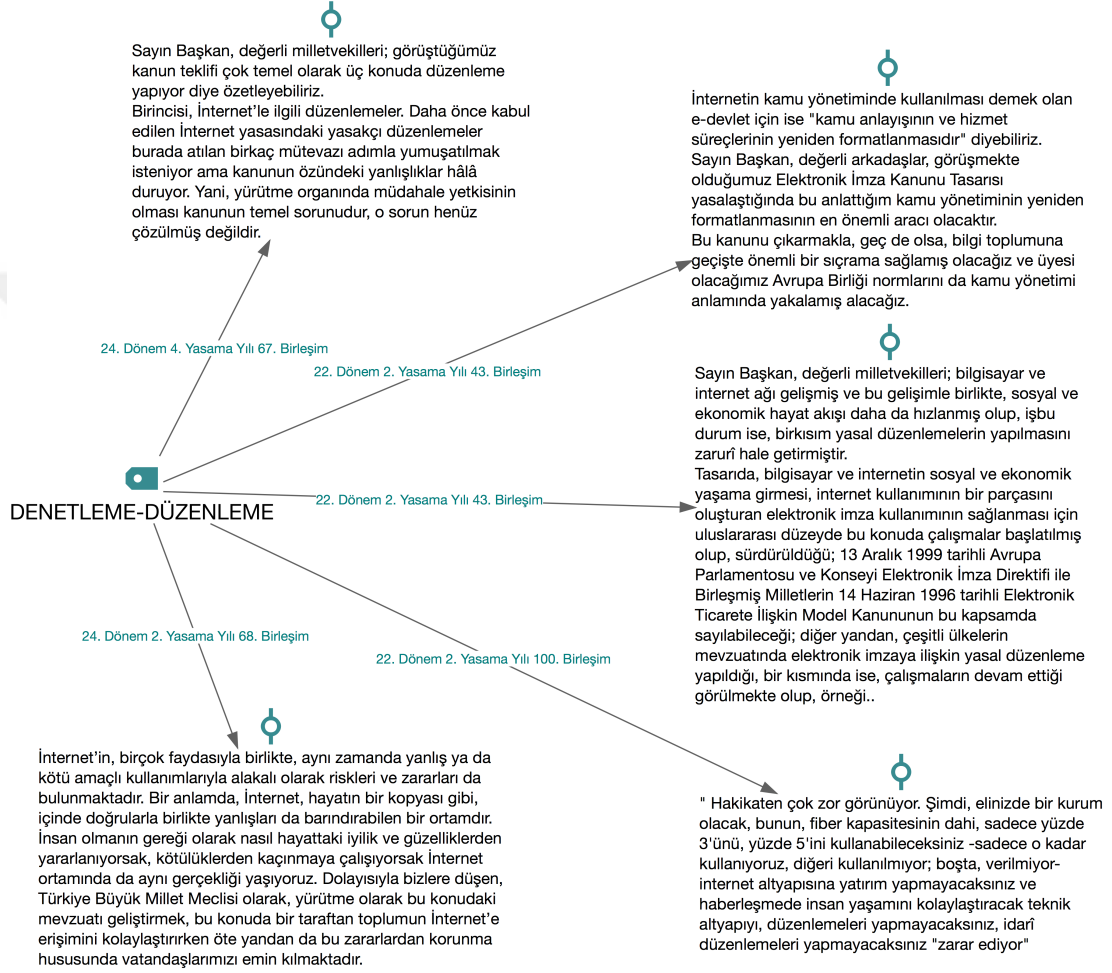
EK 22: Güvenli İnternet Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

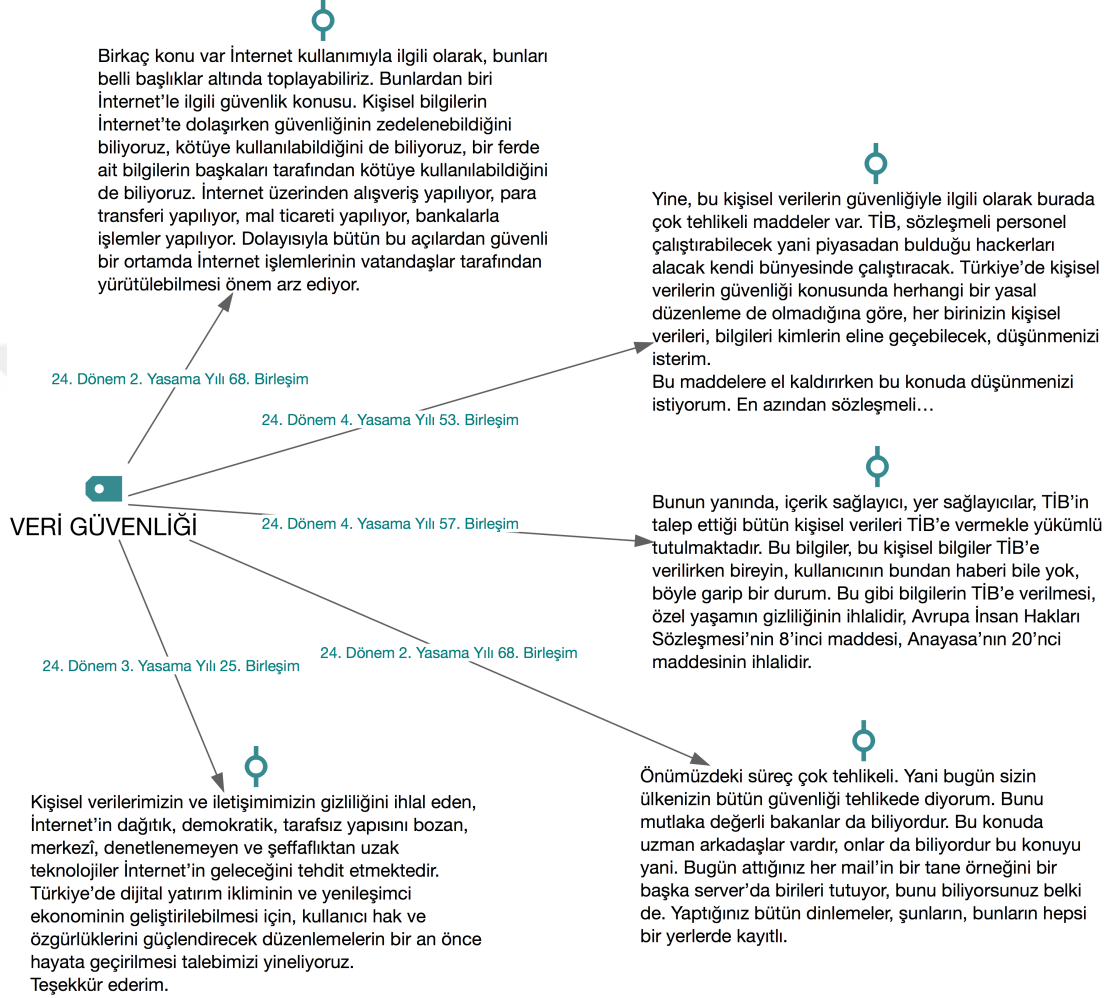
EK 23: Fikri Haklar Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

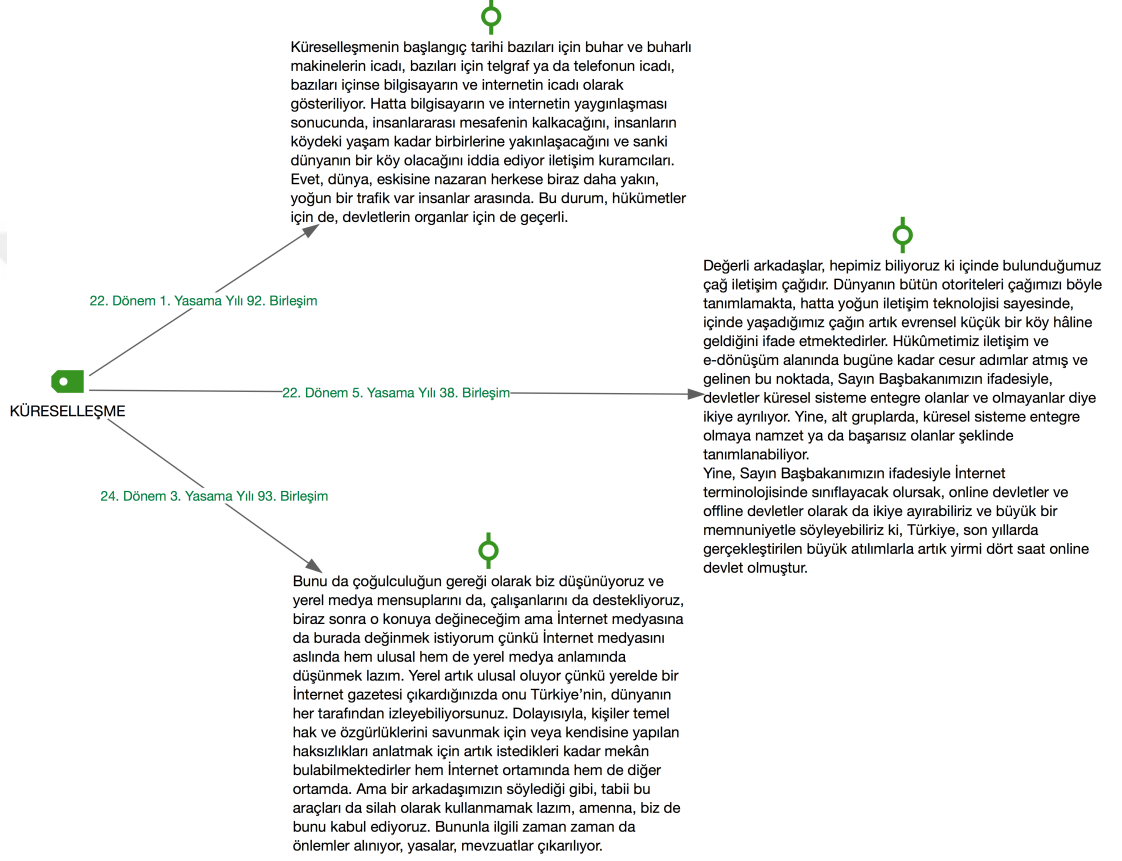
EK 24: Denetleme- Düzenleme Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

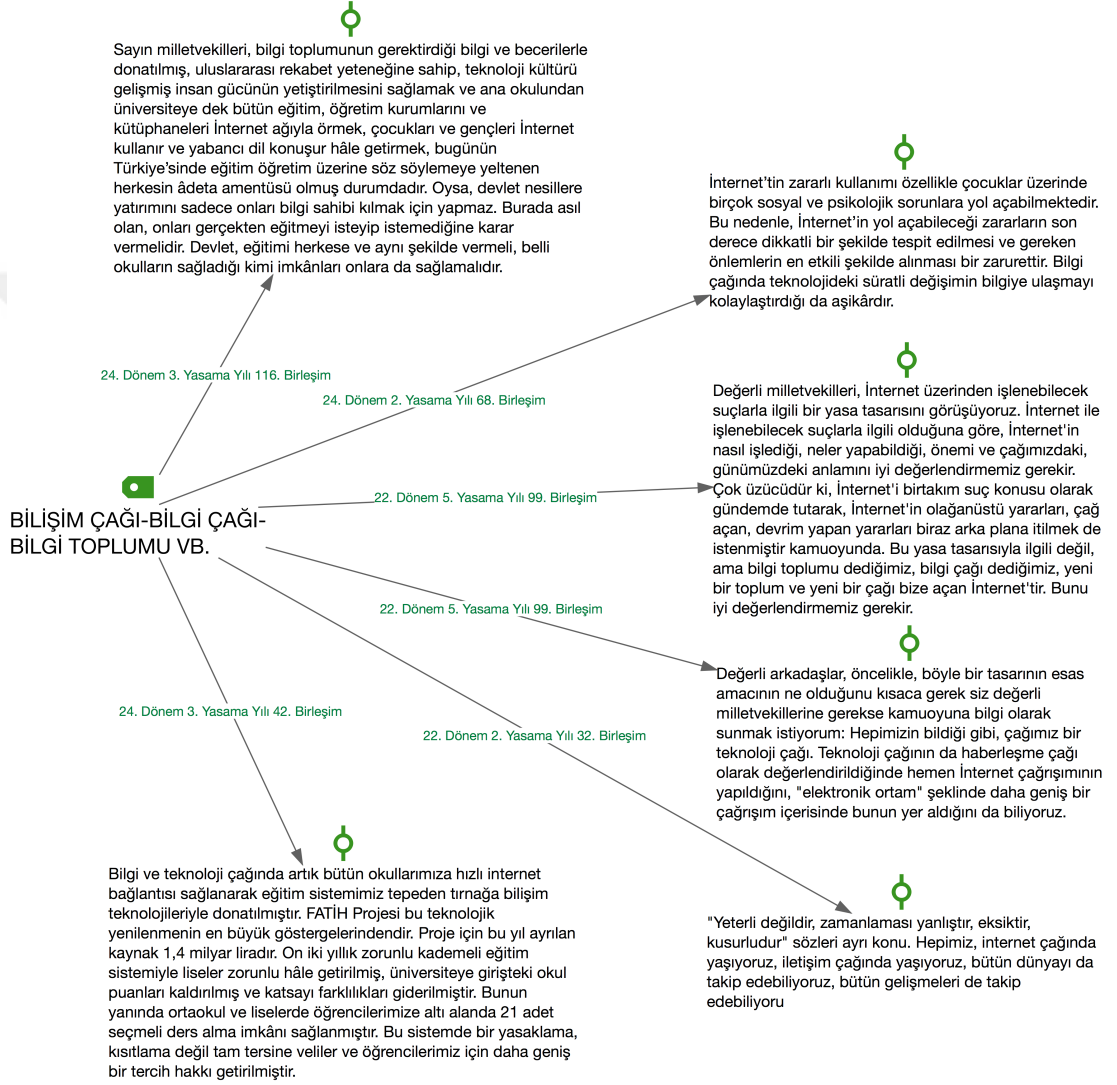
EK 25: Veri Güvenliği Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

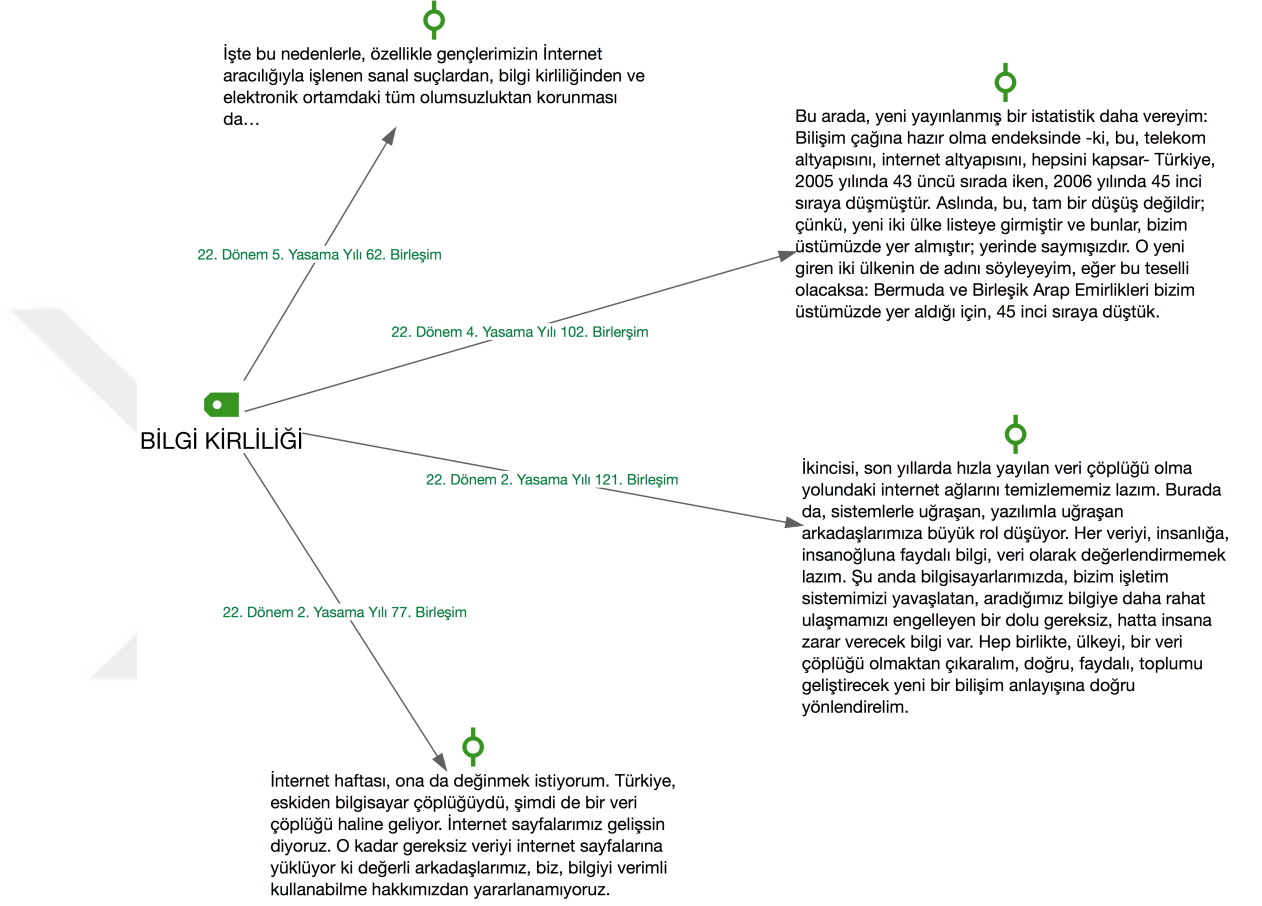
EK 26: Küreselleşme Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

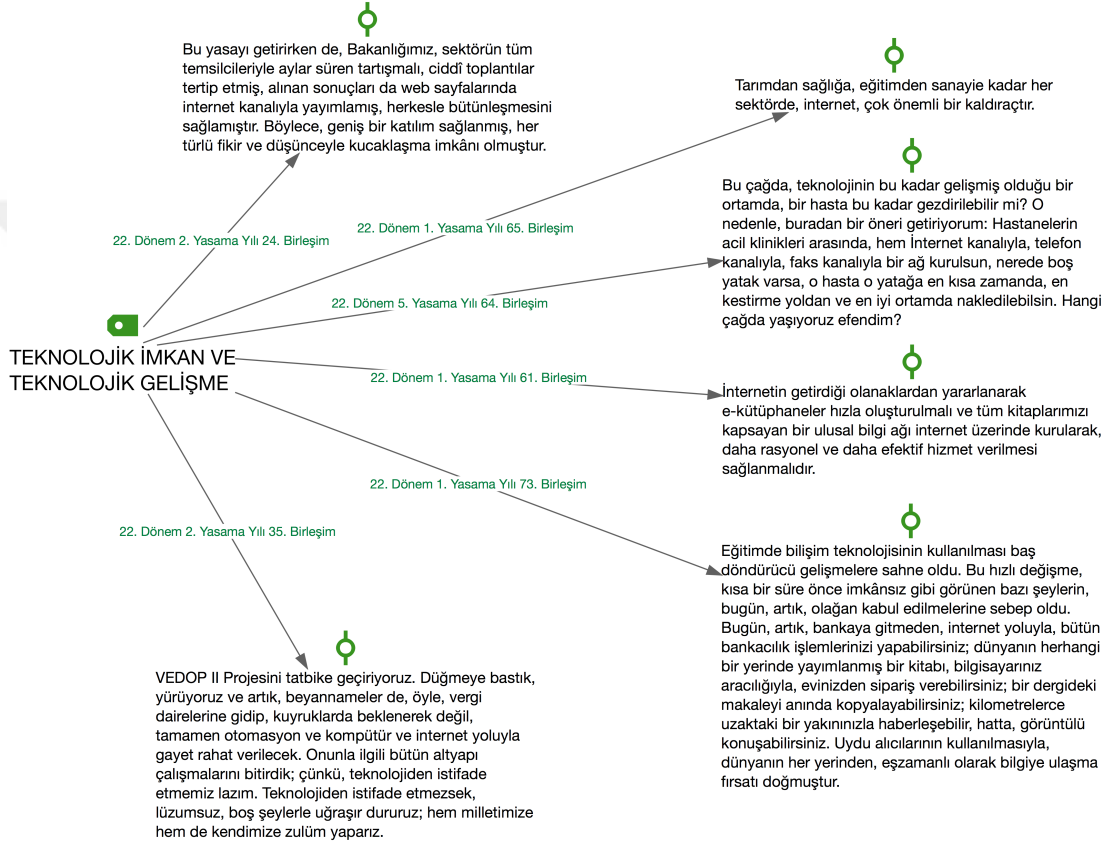
EK 27: Bilişim Çağı- Bilgi Çağı- Bilgi Toplumu Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

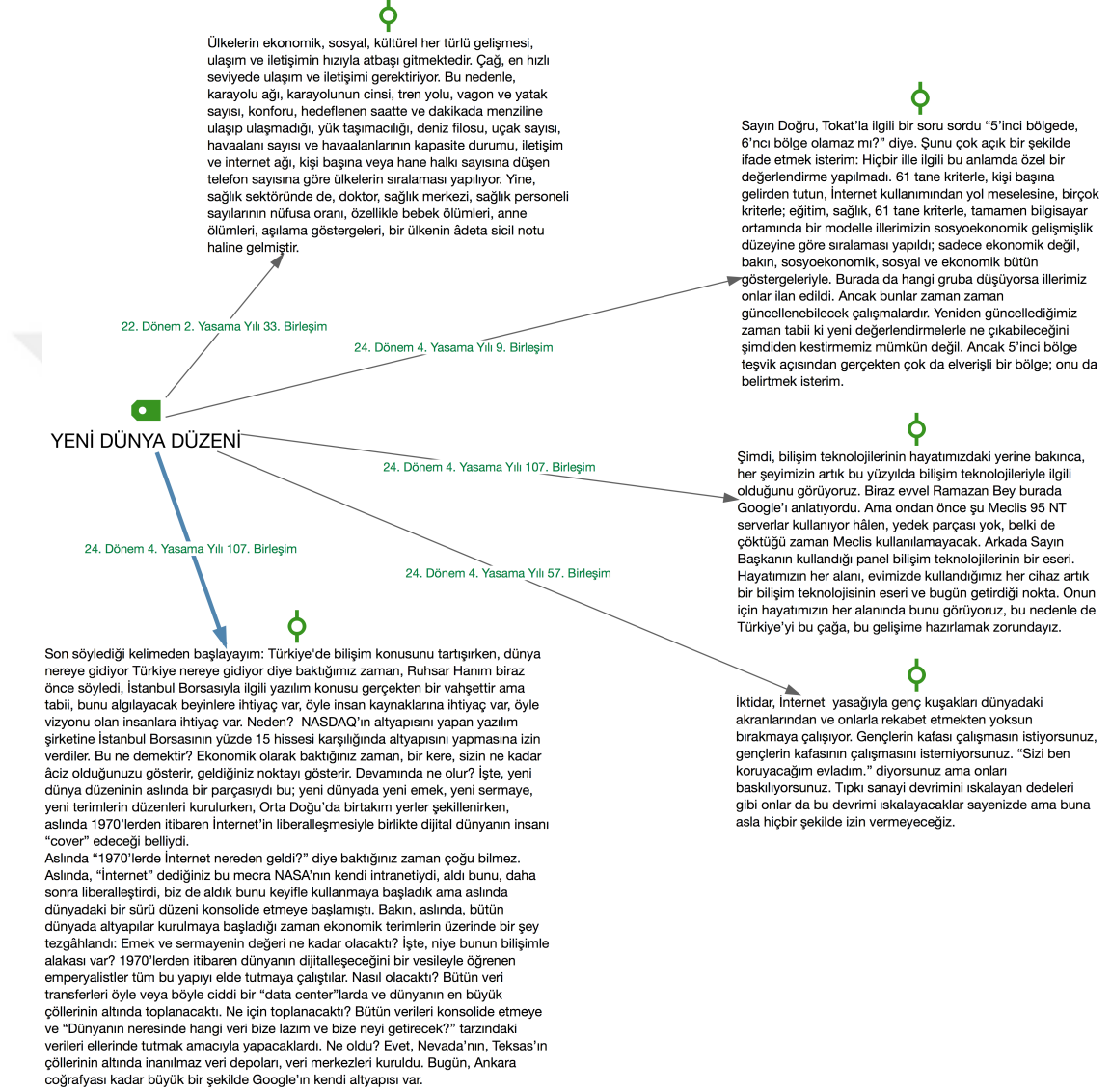
EK 28: Bilgi Kirliliği Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

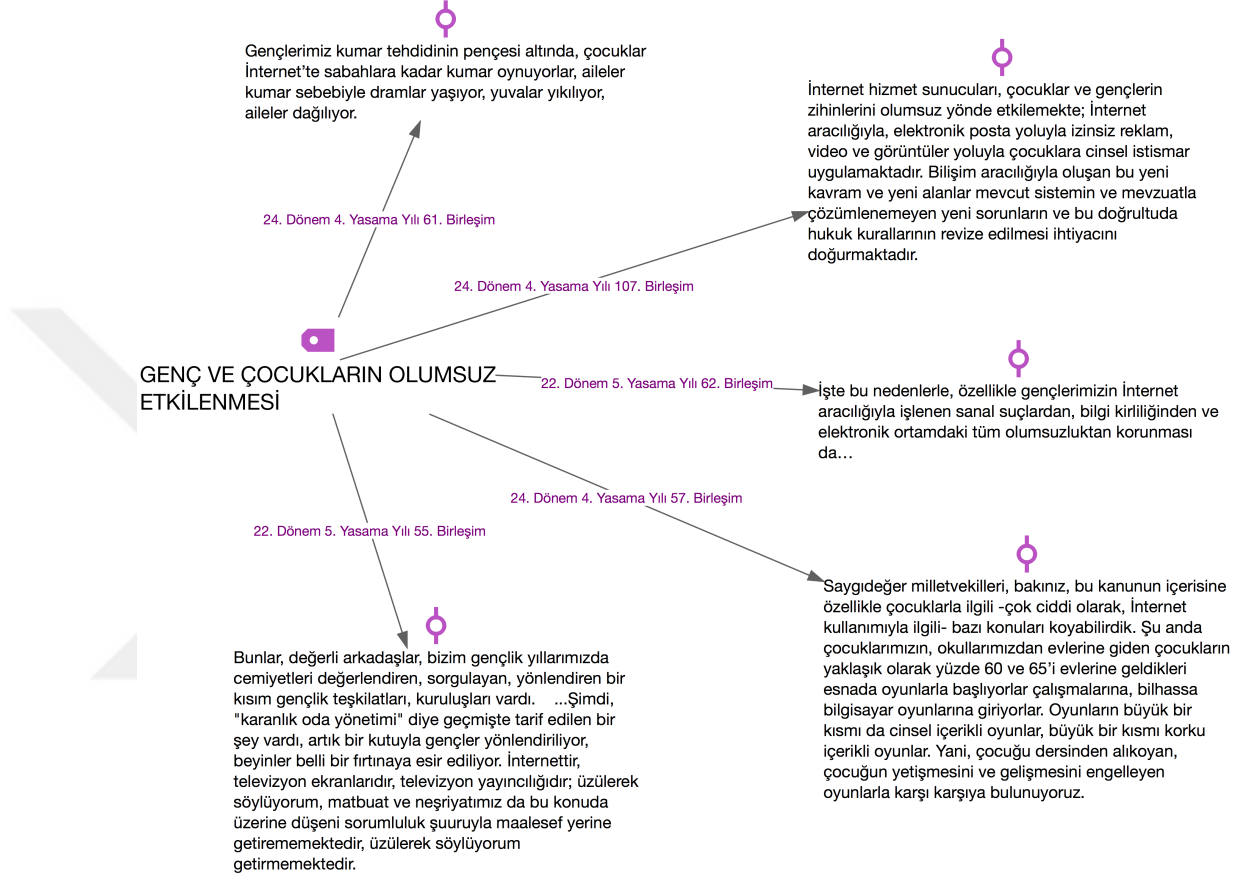
EK 29: Teknolojik İmkân- Teknolojik Gelişme Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

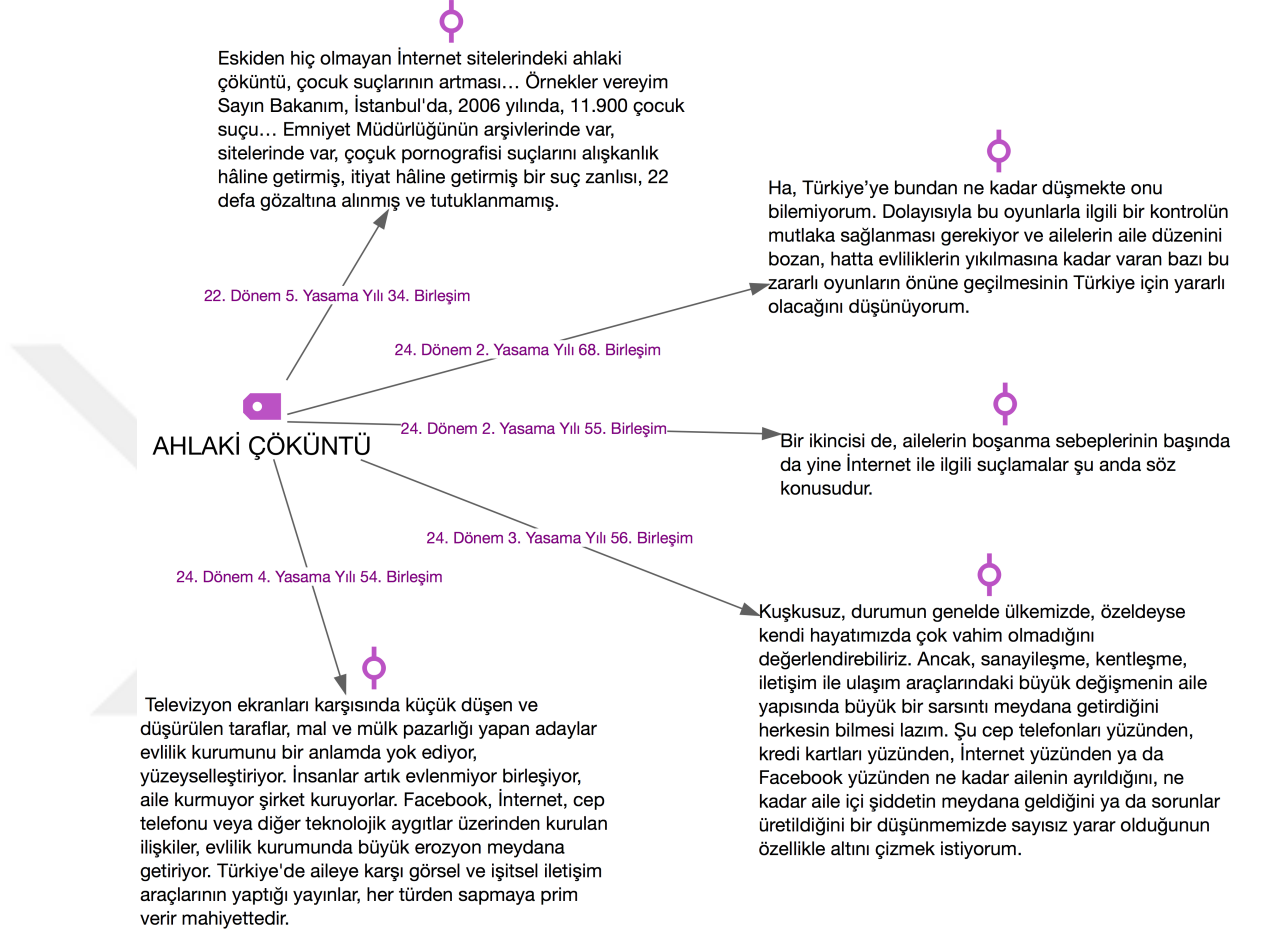
EK 30: Yeni Dünya Düzeni Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

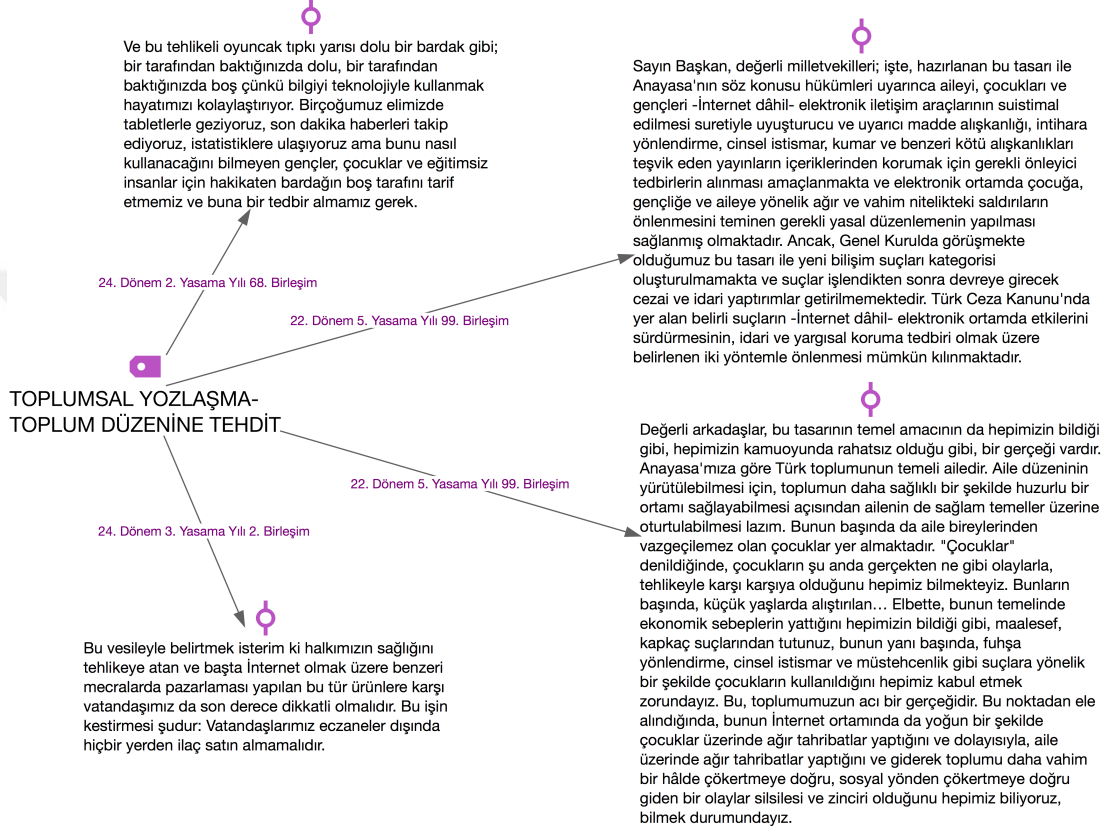
EK 31: Genç ve Çocukların Olumsuz Etkilenmesi Örnek Konuşmalar

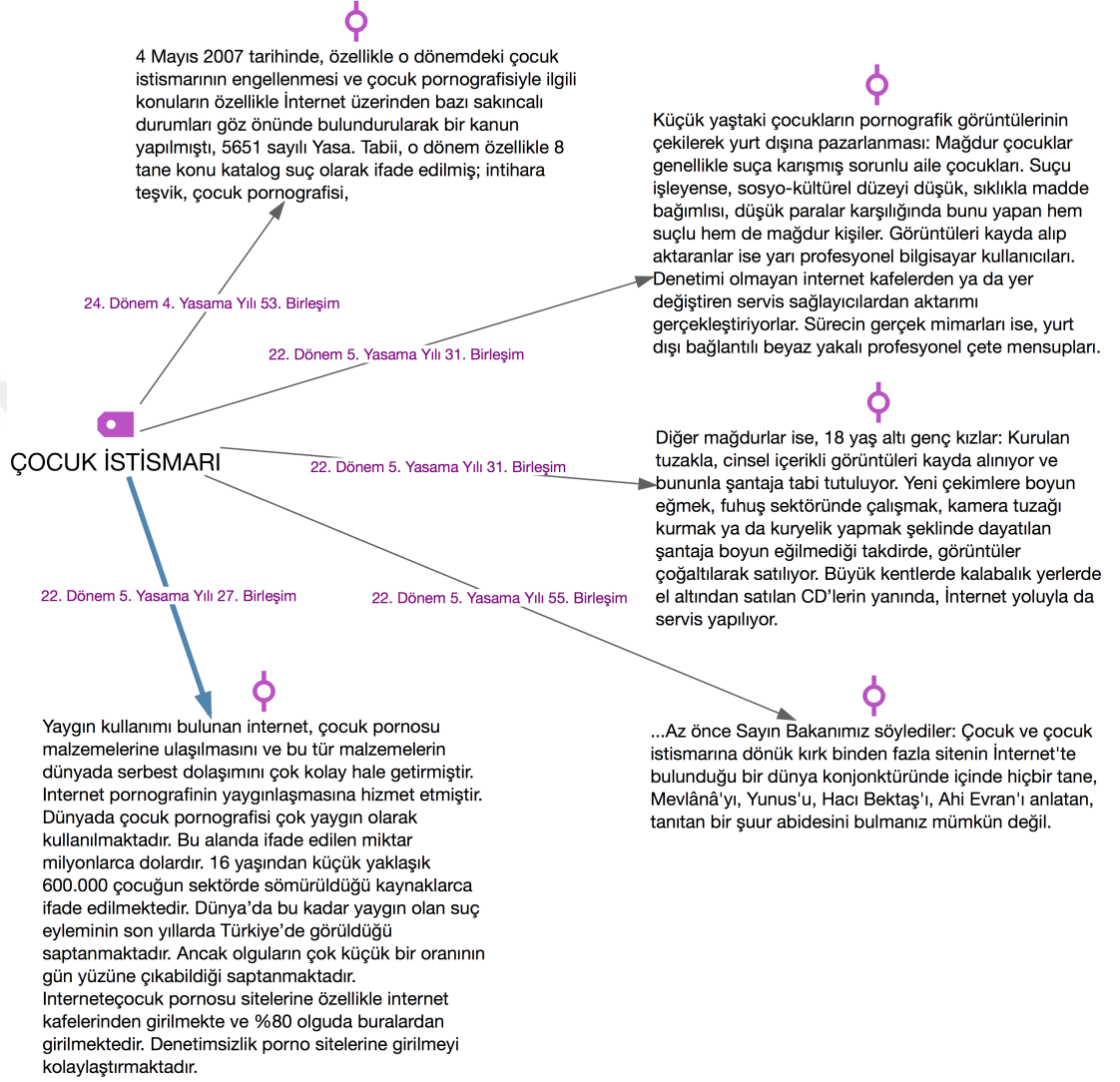
EK 32: Ahlaki Çöküntü Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

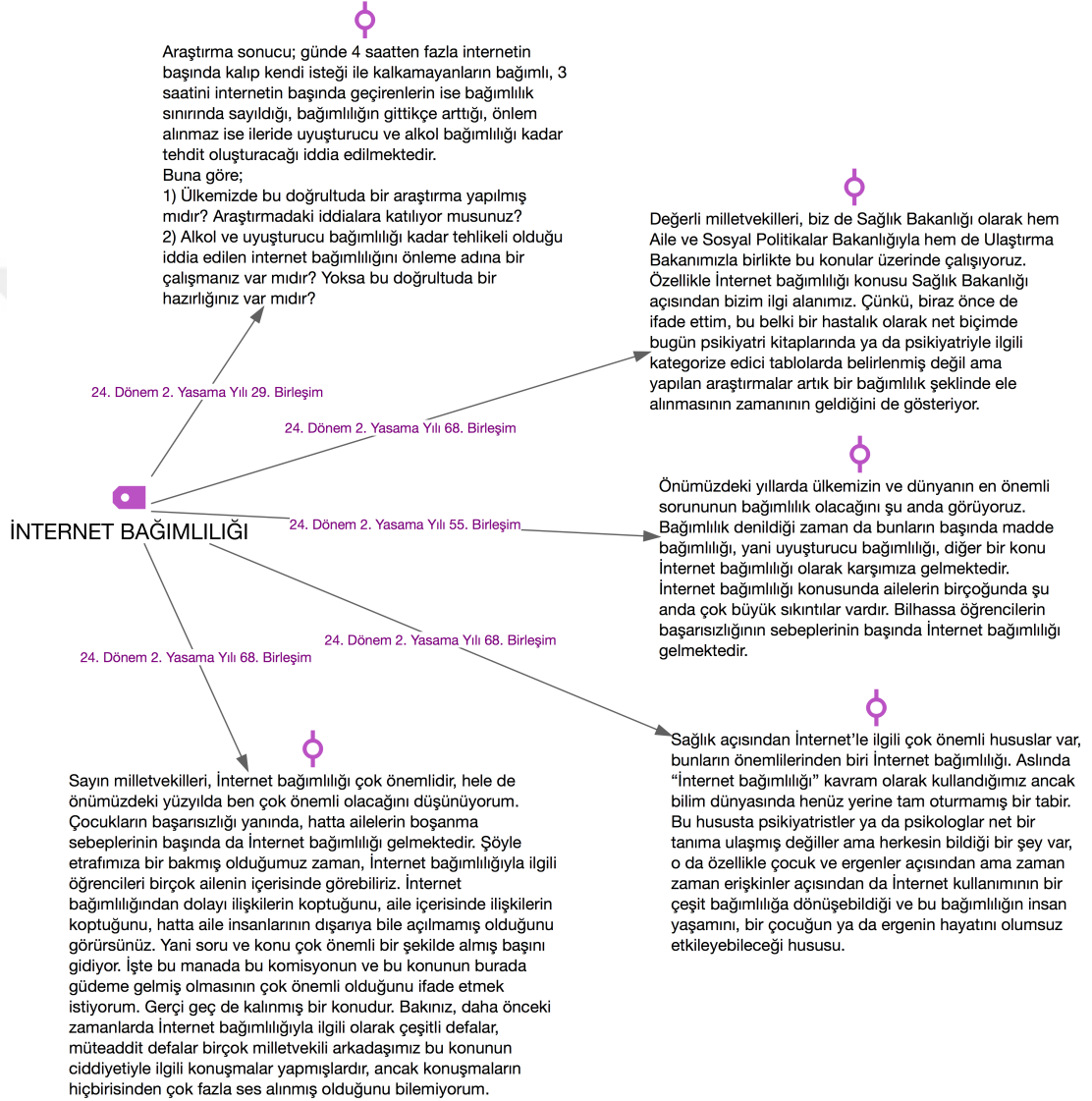
EK 33: Toplumsal Yozlaşma ve Toplum Düzenine Tehdit Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

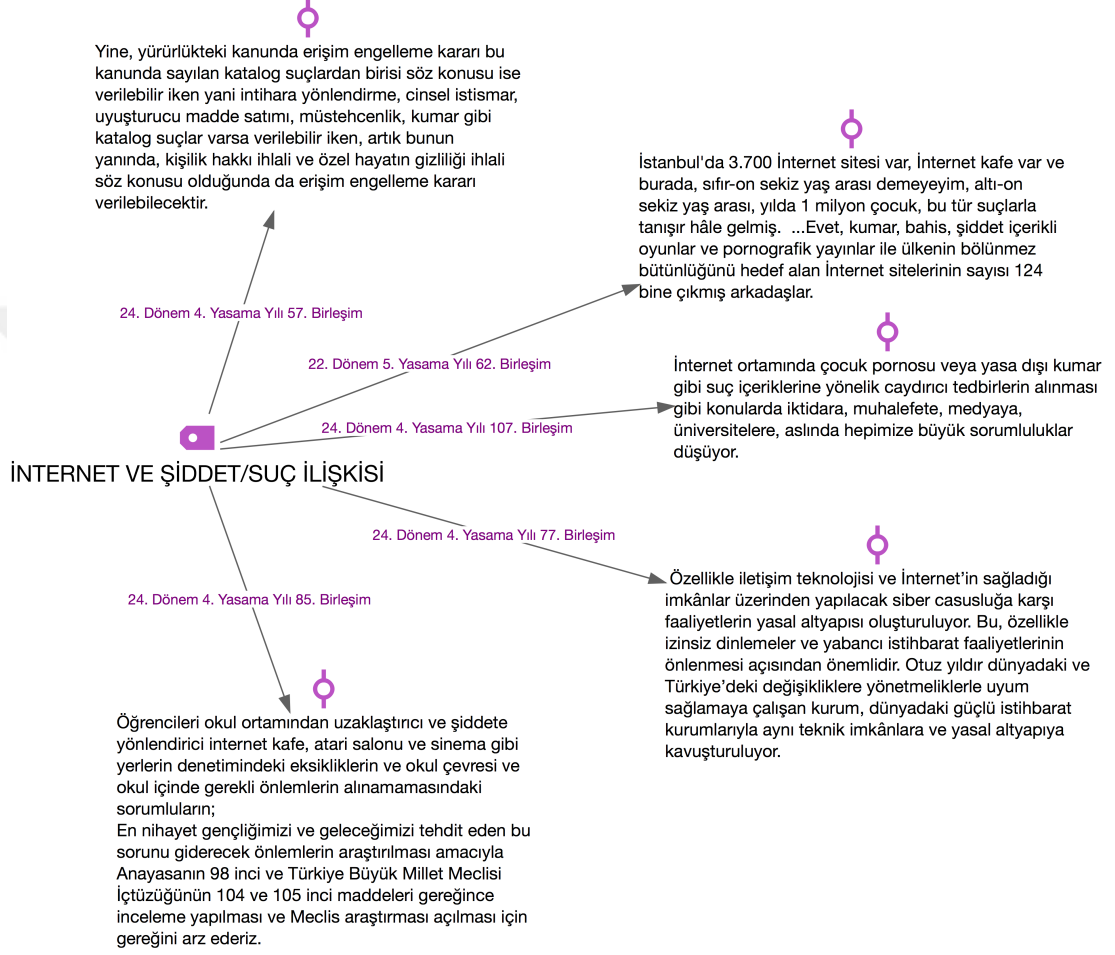
EK 34: Çocuk İstismarı Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 35: İnternet Bağımlılığı Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

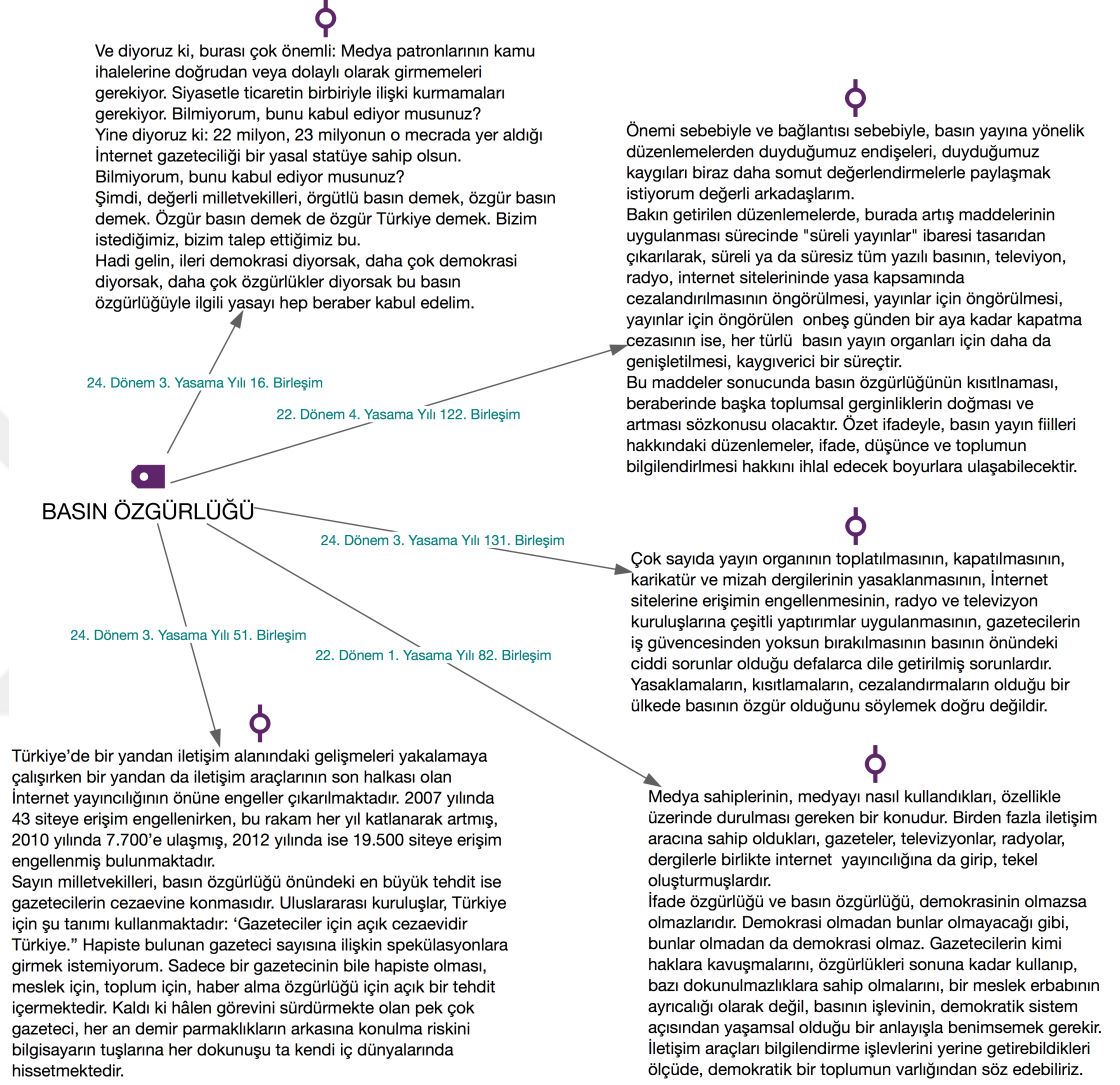
EK 36: İnternet Şiddet-Suç İlişkisi Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

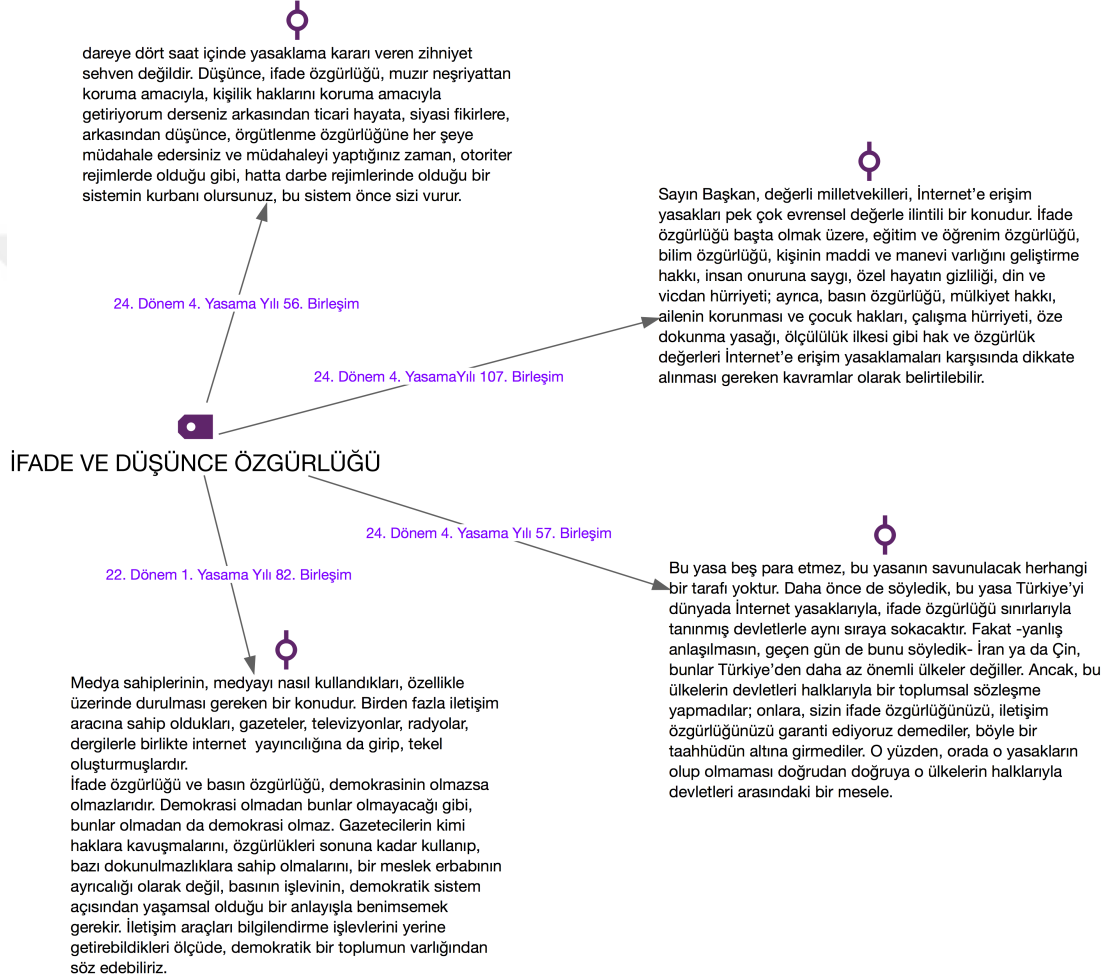
EK 37: Mahkumların İletişim Hakkı Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

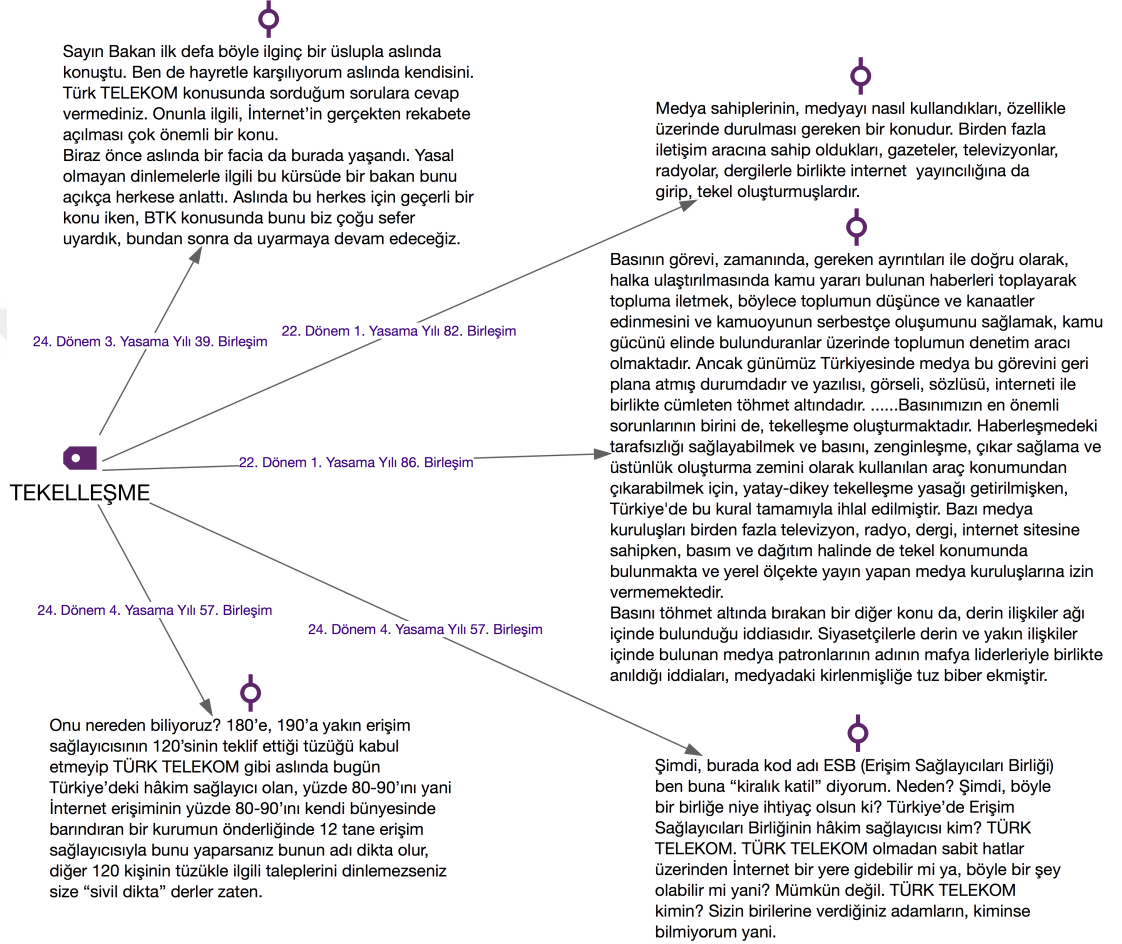
EK 38: Basın Özgürlüğü Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

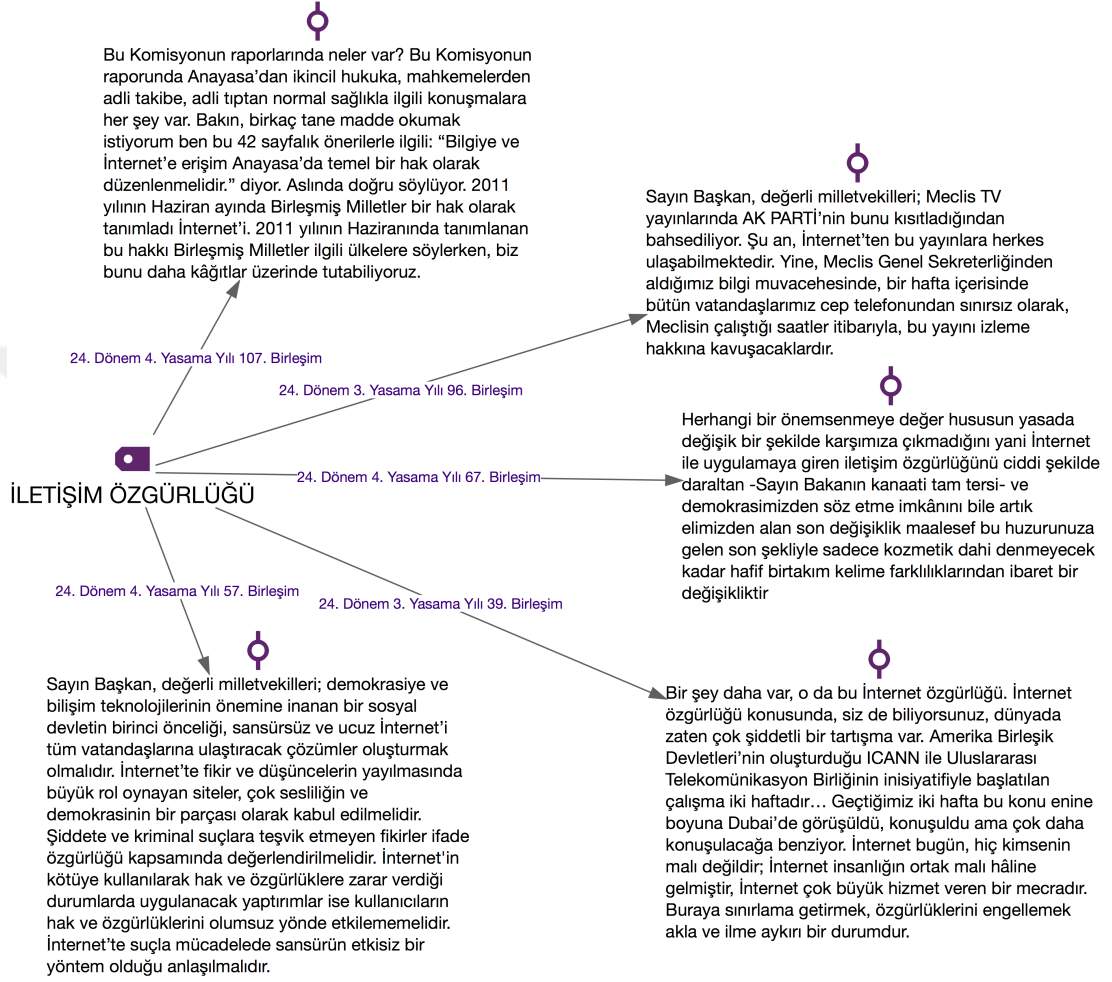
EK 39: İfade ve Düşünce Özgürlüğü Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

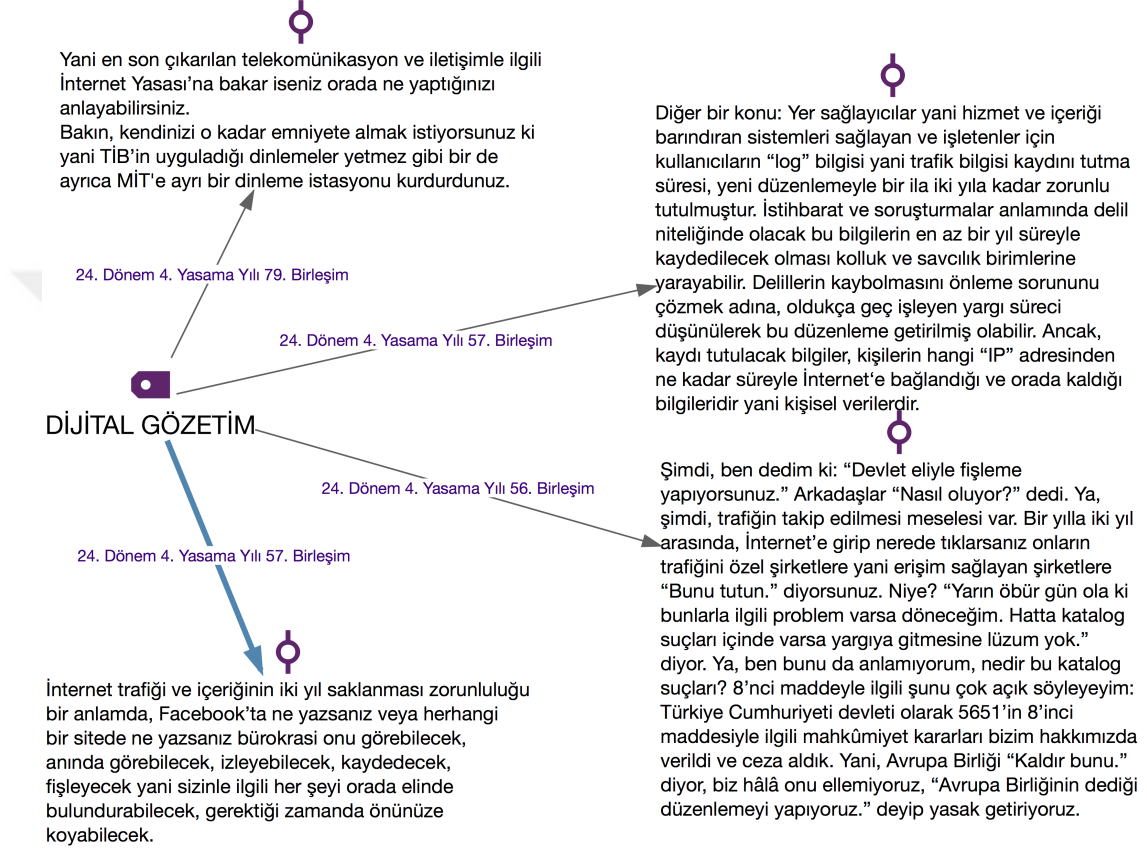
EK 40: Tekelleşme Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

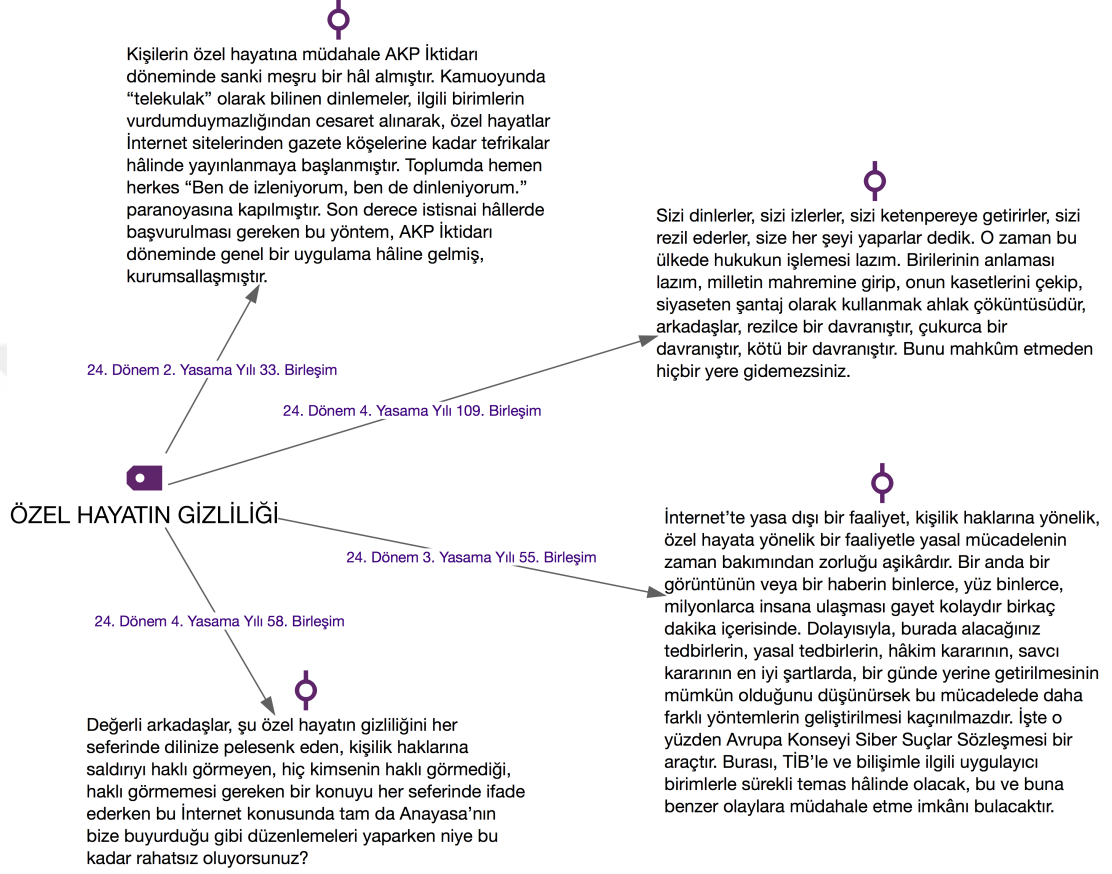
EK 41: İletişim Özgürlüğü Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

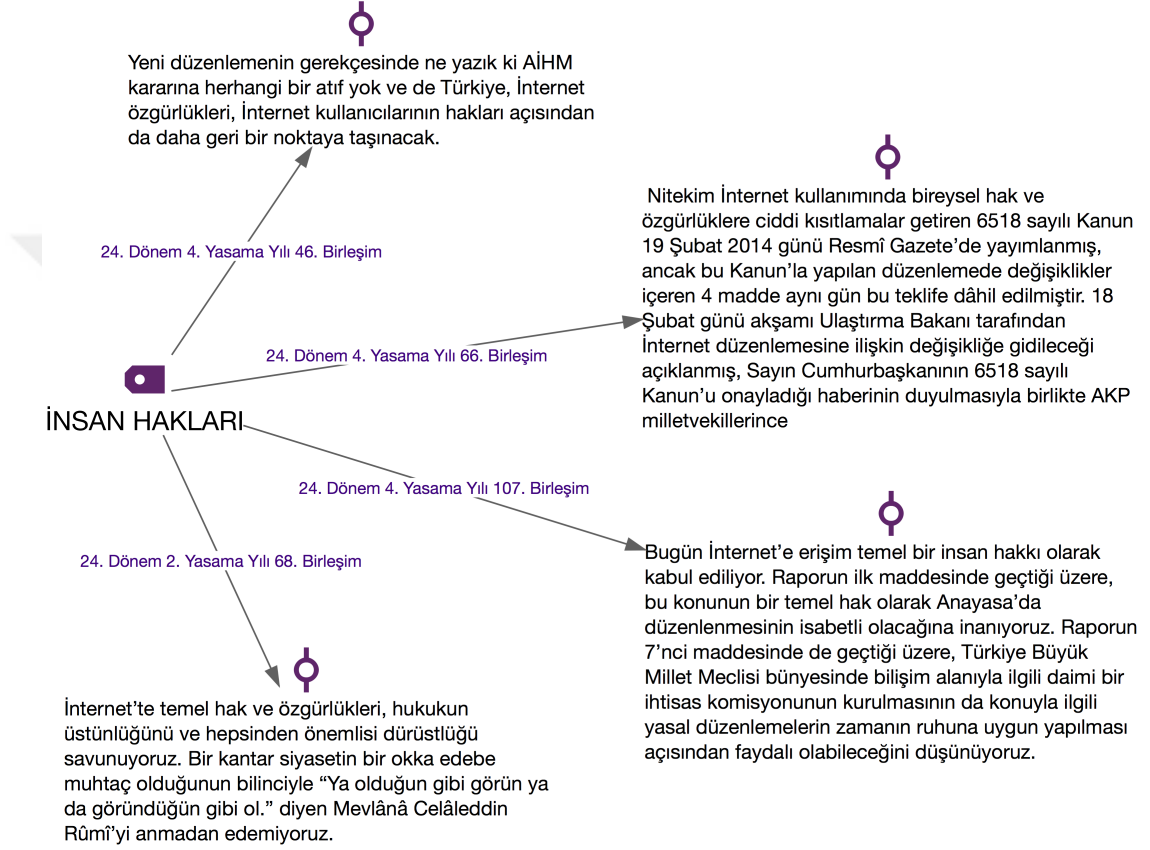
EK 42: Dijital Gözetim Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 43: Özel Hayatın Gizliliği Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

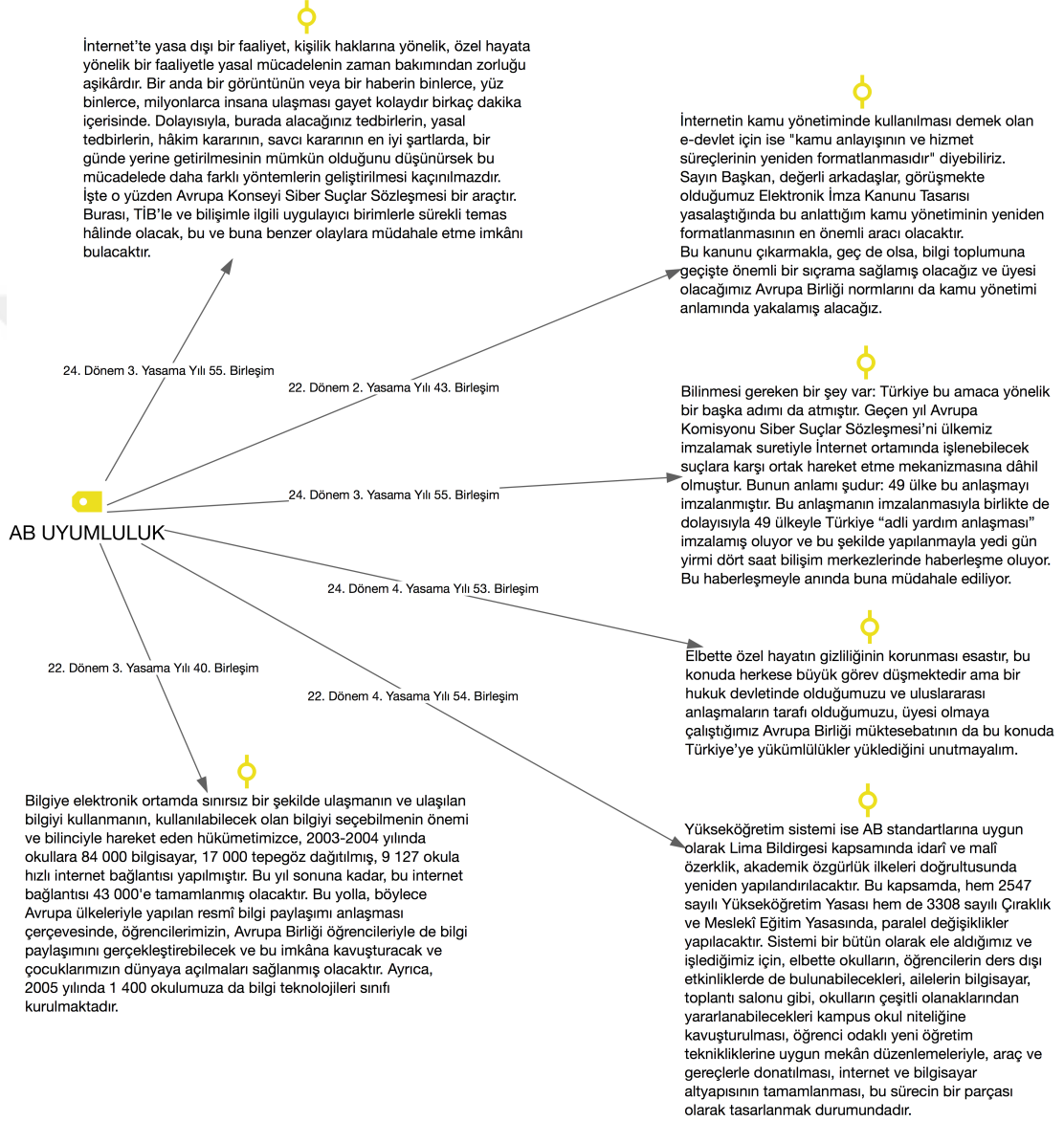
EK 44: İnsan Hakları Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 45: Erişimin Engellenmesi- İnternet Yasakları- Sansür Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

EK 46: AB Uyumluluk Alt Kategorisi Örnek Konuşmalar

ÖZGEÇMİŞ

Gökçen Cıvaş 2002 yılında lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema ve TV Bölümü'nde tamamlamıştır. 2010 yılında Maltepe Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Yüksek Lisans Programı'nı "Yeni Politik Sinema: Yeşim Ustaoglu Sineması Üzerine Bir İnceleme" başlıklı teziyle tamamlamıştır. 2012 yılında doktora öğretimine başlayan Cıvaş, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

